

Aqata
Kristi

MÜASİR DÜNYA ƏDƏBİYYATI

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham Əliyevin
**“Dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin
əsərlərinin Azərbaycan dilində nəşr edilməsi
haqqında”** 2007-ci il 24 avqust tarixli
sərəncamı ilə nəşr olunur.

“Şərq-Qərb”
Bakı – 2010

Agatha Christie

Aqata Kristi

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

MÜASİR DÜNYA ƏDƏBİYYATI

“Şərq-Qərb”
Bakı – 2010

ISBN 978-9952-34-266-6

Tərcümə edənlər:

ingilis dilindən: Nazim Cəfərov
Qabil Əhmədov
Kəmaləddin Nağıyev
rus dilindən: Rasim Qaraca
Məhəmməd Salur

Ön sözün müəllifi: Rasim Qaraca

Redaktor: Asif Hacı

Korrektorlar: Fəridə Səmədova
Lətafət Səmədova

Bədii tərtibat və
dizaynın müəllifi: Tərlan Qorçu

Kompüter düzümü: Hikmət Aydınoglu

Aqata Kristi. Seçilmiş əsərləri.

Bakı: "Şərq-Qərb", 2010, 720 səh.

Mətn: Bakı Slavyan Universiteti, "Kitab aləmi" NPM, 2010
Bədii tərtibat, səhifələnmə: "Tutu" nəşriyyatı, 2010
© "Şərq-Qərb" ASC, 2010

MƏŞHUR DETEKTİV USTASI

İngilis yazıçısı, bənzərsiz detektiv ustası Aqata Kristi 1890-cı ildə İngiltərənin Devon qraflığındakı Torkvey şəhərciyində ABŞ-dan köçmüş varlı mühacir ailəsində doğulmuşdur. Ailənin kiçik uşağı olan Aqata gözəl ailə tərbiyəsi almış, musiqi təhsili görmüşdür. 1914-cü ildə mayor Arçibald Kristi ilə ailə quran Aqata, sonralar ayrılısalar da, bütün dünyada məhz onun soyadı ilə tanınmışdır. Lakin detektiv janrına aid olmayan ilk 10 romanını o, Meri Uestmakkot təxəllüsü ilə nəşr etdirmişdir.

O, I Dünya müharibəsi illərində hərbi hospitalda tibb bacısı işləmiş, əczaçılığı öyrənmişdir. Sonralar əsərlərində tez-tez rast gələcəyimiz zəhərlər haqqında burada çoxlu bilgi toplamışdır.

Aqata Kristinin ilk detektiv əsəri – “Staylzda sirli cinayət” romanı 1920-ci ildə nəşr olunmuşdur. Bu romanda həyata vəsiqə almış xəfiyyə Erkül Puaro obrazı oxucuların geniş rəğbətini qazanmış və sonralar yazıçının daha 25 romanının qəhrəmanına çevrilmişdir. Yazıçının bir çox hekayə və romanlarının başqa bir qəhrəmanı – miss Marpl obrazı 1930-cu ildə “Vikarinin evində qətl hadisəsi” romanının işıq üzü görməsi ilə geniş populyarlıq qazanmışdır. Maraqlıdır ki, miss Marplın prototipi Aqata Kristinin sevimli nənəsi idi.

Aqata Kristi bir yazıçı kimi ilk böyük uğura 1926-cı ildə “Rocer Ekroydun qətl” romanının nəşrindən sonra imza atmışdır. Elə həmin ildə yazıçı bir çox sarsıntılara məruz qalır – anası ölür, özü isə ərindən boşanır. Ancaq üzləşdiyi bütün çətinliklərə baxmayaraq, o, yazmaqda davam edirdi.

1926-cı ilin dekabr ayının əvvəllərində Aqata öz katibinə yazdığı məktubda Yorkşir istiqamətində yola çıxdığını bildirərək evi tərk edir. Onun yoxa çıxması güclü ictimai rezonans doğurur, çünki artıq Aqata

məşhur bir yazıçı idi və çoxlu pərəstişkarı vardı. Sonralar məlum oldu ki, 11 gün ərzində harada olduğu bəlli olmayan Aqata Kristi hotellərin birində “Tereza Nil” adı altında qeydə alınmış. Kristi özünün yoxa çıxmasını heç cür izah etmək istəmədi, ancaq həkimlər başından aldığı zədədən onda amneziya yarandığını bildirirdilər. Yazıçının yoxa çıxma səbəbinə britaniyalı psixoloq Endryü Norman özünün “Hazır portret” kitabında aydınlıq gətirir. Onun düşüncəsinə görə, travmatik amneziya versiyası həqiqətə uyğun deyil, çünki Aqatanın davranışları bunun əksini göstərirdi: o, hoteldə başqa adla – ərinin sevgilisinin adıyla qeyd olunmuşdu; Aqata burada gününü fortepianonun arxasında keçirir, kitabxanaya gedirdi. Başqa bir versiyaya görə, yazıçı yoxa çıxma məsələsini qəsdən düşünmüşdü. Belə ki, Aqatanın məqsədi sonradan onun ölümündə təqsirli bilinəcək ərinin yaxasını polisə əlinə vermək olubmuş. 1934-cü ildə dərc olunmuş “Tamamlanmamış portret” əsərində Aqata Kristi həmin yoxolma məsələsinə bənzər hadisələri ətraflı təsvir etmişdir.

Birinci ərindən ayrıldıqdan bir neçə il sonra Aqata Kristi arxeoloq Maks Mellouenlə xoşbəxt ailə qurur və onunla birlikdə Suriyaya, İraqa arxeoloji qazıntılar aparmağa yollanır. Əri ilə birlikdə Yaxın Şərqlə səfərləri onun bir neçə romanının mövzusunə çevrilir. 1934-cü ildə İstanbulun “*Pera Palace*” hotelində “«Şərqlə ekspressi»ndə qətl” romanı yazılır. Yeri gəlmişkən, onun yaşadığı 411-ci hotel otağı indi xatirə muzeyidir.

Aqata Kristinin bütün romanları şahmat oyununu xatırladır: buradakı tapmacalar stereotip fiqurların – gənc qızların, istifadə olan hərbcilərin, ailə dostlarının, kübar cəmiyyətin əhlikef gözəlçələrinin, bədxərcliyə və yaramazlığa meyilli olan cavan oğlanların köməyi ilə açılır. Bütün bu klişe-qəhrəmanlar romandan romana keçir, lakin bu, onlara olan marağı azaltmır. Burada əsas olan “fiqurların kombinasiyası” və “oyunun” gözlənilməz dönüşləridir.

Qəhrəmanlar, bir qayda olaraq, ümumən yaygın olan düşüncə səviyyəsində davranır və fikir yürüdürlər. Onlar əbədi həqiqətlərin ifadəçiləridir: yaxşılıq –

yaxşıdır, yamanlıq – pisdir; cəsarət, alicənablıq, sədaqət qalib gəlməlidir; hiyləgərliyin, yalanın, cinayətin üstü açılmalı, cinayətkarlar qınanmalı və cəzalanmalıdır.

Detektiv janrının məhdud imkanlarından maksimal dərəcədə istifadə edən Aqata Kristinin yaradıcılığı oxucu kütləsinin fantastik marağına səbəb olmuşdur. Müasir detektiv ədəbiyyatın ilk klassikinin məhz Aqata Kristi olmasında müəyyən paradoksalıq vardır: nə öz mənşəyinə, nə də şəxsi keyfiyyətlərinə görə yazıçı heç vaxt kriminal aləmlə təmasda olmamışdır. Onun dahi xəfiyyə Erkül Puaro obrazı yalnız təxəyyülün məhsuludur. Aqata ilə onun personajları arasında hər hansı bir bağlılıq tapmaq istəsək, Puaronu deyil, miss Marpl obrazını xatırlamaq yerinə düşər. Ağır cinayətlərin üstünü açmaq mükəlləfliyini öz üzərinə götürən bu məşhur qadın özünə mənəvi borc bilir ki, cinayətkar nə yolla olursa olsun ifşa edilməlidir. Belə ki, əgər qanun cinayətin açılmasını təmin edə bilmirsə, bu işi diletantların görməsində heç bir qəbahət yoxdur.

Aqata Kristi, özünün davamçılarından fərqli olaraq, təsvir etdiyi quldurları və qatilləri heç vaxt romantikləşdirmir. Onları qanunu pozmağa təhrik edən motivlər, öz təbiətindən asılı olmayaraq, əksər hallarda yalnız motiv olaraq qalır. Aqata üçün törədilən cinayətin mexaniki tərəfi daha maraqlıdır. O, böyük ustalıqla son dərəcə dolaşmış situasiyalar yaradır, heyrətamiz məntiqi təhlillər nəticəsində onları açır və bu zaman məlum olur ki, ilk baxışdan qeyri-adi və hətta fantastik görünən hadisələr yalnız müəyyən hərəkətlərin adi ardıcılığından ibarətdir. Bu zaman Aqata Kristi həyat qanunlarından daha çox, detektiv oyun qaydalarına istinad edir. Əlbəttə, Aqata Kristidən əvvəl də detektiv janrının Edqar Po, Hilbert Çesterton, Artur Konan Doyl kimi böyük ustaları olmuşdur. Məhz onların söyləri nəticəsində detektiv janrının formulları və klassik qaydaları ərsəyə gəlmişdir; məsələn, əsərdə qəhrəmanlar arasında çoxsaylı xəyali intriqaalar qurulur və əvvəlcə cinayətkarın özü yox, tamamilə başqa birisi şübhələr doğurur. Klassik detektivdə cinayətkar çox ağıllı və fərasətli adam olmalıdır, lakin xəfiyyə bütün

keyfiyyətləri ilə onu üstələməlidir. Və yaxud xəfiyyənin fəvqəladə qabiliyyətləri daha qabarıq görünsün deyə onun yanında doktor Vatson kimi başqalarından o qədər də seçilməyən digər birisi olmalıdır və s. Detektiv janrında yazılmış əsərlərdə yer alan bu tipli konstruksiyalar, Kristinin müasiri məşhur yazıçı Somersət Moemin sözləri ilə desək, çoxdan oxucuların gözündən düşməli idi. Lakin sonrakı gedişat göstərdi ki, bütün janr şərtliliklərinə baxmayaraq, kriminal roman sırf psixologizmə meyilli olan müəlliflərin əsərlərindən daha populyar olmaqda davam edir. Aqata Kristinin yüksək sənətkarlıqla qələmə aldığı əsərlər göstərdi ki, bu populyarlıq, bir çox araşdırmaçının iddia etdiyi kimi, heç də oxucu zövqünün korlanması ilə bağlı deyil. O, klassik detektiv janrının qaydalarına və normalarına ciddi riayət etməsinə baxmayaraq, heç kimi yamsılamır və öz üslubunu, öz ifadə tərzini ortaya qoyur.

İngilis detektiv ustalarının yolunu davam etdirən Aqata Kristi bütün dünyada məşhurlaşmış bir neçə xəfiyyə obrazı yaratmışdır: intellektual Erkül Puaro və komik, çalışqan, ancaq çox da ağıllı olmayan Hastings onların ən yaddaqalanıdır. Bu obrazlar çox zaman Şerlok Holmsu və doktor Vatsonu xatırladır. Bundan başqa, Aqatanın əsərlərində xəfiyyə miss Marpl obrazı da yenə ingilis detektivində rast gəlinən xəfiyyə obrazlarının ümumi cəhətlərini özündə daşıyır. Lakin bu kitabda oxuculara təqdim olunan əsərlərdə biz, əsasən, Erkül Puaronun obrazını görə bilirik. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, Puaro yazıçının çoxsaylı roman və hekayələrinin baş qəhrəmanıdır. Buna baxmayaraq, Artur Konan Doyl öz qəhrəmanı Şerlok Holmsdan cana doyduğu kimi, artıq 30-cu illərdə Aqata Kristi də Erkül Puarodan yorulmuşdu, Konan Doylndan fərqli olaraq, o, öz xəfiyyəsinə "öldürmək" istəyirdi. Onun daha çox yaşlı, ağıllı, adi ingilis ledisi olan miss Marpldan xoşu gəlirdi. II Dünya müharibəsi illərində yazdığı iki romanda – "Pərdə" (1940) və "Yuxuda ölüm" (1943) – Erkül Puaro və miss Marpl silsiləsini tamamlamaq fikrindəydi. Lakin onun bu qəbildən olan və ölümündən sonra tapılmış əlyazmaları yalnız 70-ci illərdə çap olundu.

Çoxsaylı oxucularının hisslərinə sayğıyla yanaşan Aqata bir dəfə də olsun seksual cinayətləri romanlarına mövzu seçməmişdir. Öz müasiri olan detektiv yazarlardan fərqli olaraq, o, bədii zövqlə öz qurbanının halınaacıma arasındakı balansı qorumağı bacarırdı. “O zaman (XX əsrin əvvəllərində) heç kimin ağına gəlməzdi ki, vaxt gələcək, vəhşilik adına törədilən əməllərin təsvir olunduğu və sadistcəsinə zövq verən kriminal romanlar dəbə minəcək... Lakin indi, qəddarlıqlar yağ və çörək kimi gündəlik işlənən mala çevrilib” – yazıçı öz “Avtobioqrafiya”sında yazırdı.

Aqata Kristi hər zaman qadınların kişilərlə intellektual bərabərliyinin tərəfini saxlayıb. “Ölümlə görüş” (1938) romanında qadın qəhrəman Seyra Kinqin dilindən Aqata Kristinin öz düşüncələri səslənir: “Cinsə görə ayrı-seçkiliyə, sadəcə olaraq, nifrət edirəm... Bəzi kişilər sentimentaldırlar və düşüncələri dolaşıqdır, başqaları aydın və məntiqəuyğun düşünməyi bacarırlar. Zehni qabiliyyətin çeşidli tipləri vardır. Cinsi ayrılıq yalnız cinsi münasibətlərdə ola bilər”.

9

Yüzdən çox hekayənin, on yeddi pyesin, yetmişdən çox detektiv romanın müəllifi olan yazıçının dünyanın yüzdən çox dilinə tərcümə olunmuş kitabları tirajına görə Bibliyadan və Şekspirin əsərlərindən sonra üçüncü pillədə yer alıb. Demək olar, Aqata Kristinin bütün əsərləri ekranlaşdırılıb, bəzi əsərlərinin əsasında dəfələrlə filmlər çəkilib.

Səhnələşdirilmiş əsərlərinin sayına görə də Aqata Kristi liderdir. Onun 16 əsəri London teatrlarında tamaşaya qoyulmuş, onların bir çoxunun əsasında filmlər çəkilməmişdir. Yazıçının 1952-ci ildə Londonun Ambassador teatrında səhnəyə qoyulmuş “Tələ” pyesi teatr tarixində ən çox oynanılmış səhnə əsəridir.

Aqata Kristi 1956-cı ildə Britaniya imperiyasının ordeninə, 1971-ci ildə isə ədəbiyyat sahəsindəki nailiyyətlərə görə Britaniya imperiyasının “*Dame Commander*” adına layiq görülüb, 1958-ci ildən ömrünün sonuna qədər ingilis “Detektiv Klubu”na rəhbərlik edib.

1971–74-cü illərdə yazıçı tez-tez xəstələnməyə başlayır, lakin buna baxmayaraq, o yazmaqda davam edir. Sonradan onun əlyazmalarını təhlil edən tədqiqatçılar

Aqatanın Alsgeymer xəstəliyinə tutulduğunu bildirirlər. 1975-ci ildə tamamilə zəifləyən yazıçı özünün ən məşhur pyesinin müəllif hüquqlarını nəvəsinə verir. 1976-cı ilin 12 yanvarında soyuqdəyməyə tutulandan az sonra Uollinqforddakı evində vəfat edir və Çolsi kəndində dəfn edilir.

Məşhur detektiv ustasının 1965-ci ildə tamamladığı "Avtobioqrafiya"sı bu sözlərlə sona çatır: "Allahım, mənə verdiyin gözəl ömür və bütün sevgilərə görə sənə təşəkkür edirəm".

Rasim Qaraca

«ŞƏRQ EKSPRESSİ»NDƏ QƏTL

(roman)

«ŞƏRQ EKSPRESSİ»NDƏ QƏTL

(roman)

BİRİNCİ HISSƏ

Faktlar

I fəsil

«TOROS» EKSPRESSİNDƏ ÖNƏMLİ YOLÇU

12

Şaxtalı bir qış səhəri idi. Yerli vaxtla saat beşdə dəmir-yol kitabçalarında təntənəli surətdə “Toros” adlandırılan ekspress Hələb stansiyasının platforması boyunca düzül-müşdü. Ekspress vaqon-restorandan, yataqlı vaqondan və iki daxili xətt vaqonundan ibarət idi.

Yataqlı vaqonun pilləkənləri önündə əynində Fransa ordusunun qəşəng uniforması olan gənc bir leytenant dayanmışdı, qatbaqat şərf və kaşneylə qulaqlarına qədər bərk-bərk bürünmüş qısa boylu bir adamla söhbət edirdi. Bu adamın qızarmış burnuyla bığının yuxarı qıvrılan sivri uclarından başqa, heç bir tərəfi görünmürdü.

Dondurucu bir ayaz vardı. Bu hörmətli qonağı ötürmək işi bir o qədər ürəkaçan deyildi, ancaq leytenant Dübosk vəzifəsini mərdliklə yerinə yetirməyə çalışırdı. Ağızından fransızca bəlağətli kəlmələr daşır-tökülməkdəydi. Əslində, nə baş verdiyini dərinədən bilmirdi. Düzdür, adətən, belə hallarda olduğu kimi, qarnizonda cürbəcür söhbətlər dolayırdı. Generalı, leytenant Düboskun tabeçiliyində olduğu həmin o generalı razı salmaq get-gedə çətin olmağa başlamışdı. Sonra haradansa, bəlkə də, İngiltərənin özündən, həmin bu belçikalı durub gəlmişdi. Tam bir həftə ərzində bütün qarnizon anlaşılmaz gərginlik içərisində olmuşdu. Sonra bir-birinin ardınca qəribə hadisələr baş vermişdi. Çox

tanınmış bir zabit intihar etmişdi, bir başqası da birdən-birə istefa vermişdi. Həyəcanlı anlar geridə qalmış, bəzi ehtiyat tədbirlərindən vaz keçilmişdi. Düboskun əmrində olduğu həmin o general da, sanki, birdən-birə on yaş gəncleşmişdi.

Təsadüfən Dübosk naməlum adamla “öz” generalı arasında gedən söhbətin bir azını eşitmişdi. General həyəcanla: “Siz bizi xilas etdiniz, dostum, – demişdi. Danışarkən çal bıçları titrəyirdi. – Siz fransız ordusunun şərəfini qorudunuz. Qan tökülməsinə mane oldunuz! Çağırışma qulaq asdığınız üçün sizə necə təşəkkür edəcəyimi bilmirəm. Durub ta buralara qədər gəldiniz...”

Bu sözlərə Erkül Puaro adlı əcnəbi uyğun bir şəkildə cavab vermişdi: “Nə danışsınız, general, məgər sizin bir dəfə həyatımı xilas etdiyinizi unuda bilərəmmi?” General da, öz növbəsində, adətən, belə hallarda işlədilən ifadələrini dilə gətirmiş, sonra Fransa və Belçika, şərəf və şöhrət kimi şeylərdən söz açaraq qucaqlaşmışdılar. Söhbət bununla da tamamlanmışdı.

Leytenant söhbətin nədən getdiyini hələ də bilmirdi, ancaq hər halda, heç olmasa, müsyö Puaronu “Toros” ekspressinə mindirmək vəzifəsi ona tapşırılmışdı. O da bunu gələcəyi parlaq gənc bir zabitə yaraşacaq həyəcanla və şövqlə yerinə yetirirdi.

Leytenant Dübosk:

– Bu gün bazar günüdür, – dedi. – Sabah, yeni bazar ertəsi axşam İstanbulda olacaqsınız.

Bu sözləri ilk dəfə söyləməirdi. Ancaq adətən, qatar tərpənməzdən öncə stansiyada edilən söhbətlərdə eyni şeylər beləcə təkrarlanır.

Müsyö Puaro:

– Tamamilə doğrudur, – deyə onun söylədiyini təsdiq etdi.

– Yəqin ki, İstanbulda bir neçə gün qalacaqsınız.

– *Mais oui*¹. İstanbulu heç vaxt görməmişəm. Oradan belə tez-tələsik keçmək heyif olar. – Sürəti ifadə etmək üçün barmaqlarını şıqqıldatdı. – Onsuz da, heç yerə tələmirəm. Orada turist kimi bir neçə gün qala bilərəm.

¹ Hə, əlbəttə (*fr.*)

– *La Sainte Sophie*¹ çox gözəldir, – leytenant Dübosk dedi, halbuki həyatı boyu, bir dəfə də olsun, bu məbədi görməmişdi.

Soyuq bir külək vıyıldayaraq perronda dolaşdı, onları daha da büzüşməyə vadar etdi. Leytenant xəlvətcə saatına göz atdı. Beşə beş dəqiqə qalmışdı. Yəni qatarın yola düşməsinə cəmi beş dəqiqə qalırdı! Qonağın onun saata baxdığını hiss edəcəyindən təlaşa düşüb tez-tələsik arada yaranmış səssizliyi pozmağa çalışdı:

– Bu mövsümdə çox az yolçu olur, – deyərək arxadakı yataqlı vaqonun pəncərələrinə baxdı.

Müsyö Puaro da onunla eyni fikirdə olduğunu bildirdi.

– Həqiqətən, elədir.

– Toros dağlarında qar fırtınasına tutulmayacağınıza ümidvaram.

– Belə şeylər də olur?

– Olur, əlbəttə. Ancaq bu il hələ ki olmayıb.

Müsyö Puaro:

– Elə isə, yenə də olmayacağına ümid edək, – dedi.

– Avropadan gələn hava xəbərlərində nə deyirlər, ürəkaçan bir şey var?

– Çox pis xəbərlər var. Balkanlarda dəhşət qar yağıb.

– Eşitdiyimə görə, Almaniyada da eləymiş.

Yenə aralarında bir səssizlik olacağını hiss edən leytenant Dübosk tələsik:

– Boş şeydir, – dedi. – Sabah axşam səkkizə iyirmi dəqiqə qalmış İstanbulda olacaqsınız.

Müsyö Puaro:

– Bəli, – mızıldandı. Sonra da tez-tələsik sözlərinə davam etdi. – Müqəddəs Sofiya məbədi... Eşitdiyimə görə, qeyri-adiymiş.

– Bəli, çox gözəl olduğunu deyirlər...

Elə bu zaman arxalarındakı yataqlı vaqon kupelərindən birinin pərdəsi aralandı və gənc qadın çölə baxdı. Mari Debenham cümə axşamı Bağdaddan ayrıldığı vaxtdan bəri, demək olar, yatmamışdı. Nə Kərkükə gedərkən qatarda, nə Mosuldakı sənişinlər üçün ayrılmış istirahət otağında fərli-başlı yata bilməmişdi. Bir gecə bundan əvvəl qatarda da eləcə. İndi həddən artıq qızdırılmış kupenin

¹ Müqəddəs Sofiya (*fr.*)

boğucu istisində yarıyoşaq yatmaqdan sıxılaraq qalxıb çölə baxmışdı.

Bura Hələb olmalı idi. Ancaq görməyə bir şey yoxdu. Sadəcə, uzun, yaxşı işıqlandırılmamış bir perron; haradasa, yaxınlıqda ərəbcə acıqlı söyüşmə səsləri eşidilirdi. Pəncərəsinin düz aşağısında isə iki adam fransızca danışdı. Bunlardan biri fransalı zabit, o biri isə yekəbiğli bir adamdı. Mari Debenham xəfifcə gülümsədi. İndiyə qədər belə sıx-sıx sarınıb-bürünmüş birini görməmişdi. Hər halda, bayır çox soyuq idi. Qatarı da bu üzdən hədsiz isidirdilər. Pəncərəni aşağı endirməyə çalışdı, ancaq gücü çatmadı.

Yataqlı vaqonun bələdçisi həmin iki adama yaxınlaşdı.

– Qatar indi tərpənəcək, – dedi. – Cənablar, qatara minmək vaxtıdır.

Arıq-uruq adam şapkasını çıxardı. Mari Debenham: “Başı da eynilə yumurta kimidir”, – deyə düşündü, kefi olmasa da, yenə özünü saxlaya bilməyib güldü. Gülünc görünüşlü, arıq bir adam. Adətən, belələrini heç kim ciddi qəbul etmir. Leytenant Dübosk son sözlərini söyləyirdi. Bunları öncədən hazırlamış və son ana saxlamışdı. Çox gözəl, parlaq, qısa bir nitq idi bu.

Müsyö Puaro söz altda qalmamaq üçün ona eyni şəkildə cavab verdi.

Yataqlı vaqonun bələdçisi: “Qatara minin, lütfən”, – dedi.

Puaro bütün varlığıyla gənc zabitdən ayrılmağın onun üçün nə qədər çətin olduğunu göstərərək ayağını pilləkənlərə qoydu. Bələdçi də onun ardınca gəldi. Puaro əlini yellədi. Leytenant Dübosk hərbi salam verdi. Qatar şiddətlə silkələnərək yavaş-yavaş tərpəndi.

– *Enfin*¹, – deyə mızıldandı Puaro.

– Oooff... – deyərək leytenant Dübosk soyuqdan büzüşdü – ayazın nə qədər kəskin olduğunu yalnız indi hiss etmişdi.

– Baxın, müsyö. – Bələdçi ifadəli bir hərəkətlə Puaroya kupenin gözəlliyini və çamadanlarının nə qədər nizamlı yerləşdirildiyini göstərdi. – Müsyönün kiçik çamadanını buraya qoydum.

Əlini mənalı bir tərzdə uzatmışdı.

Erkül Puaro bu ələ qatlanmış kağız pul dürtüşdü.

¹ Nəhayət (*fr.*)

– Təşəkkür edirəm, müsyö. – Bələdçi dərhal işgüzar görkəm aldı. – Müsyönün biletləri məndədir. İndi pasportunuzu da rica edəcəyəm. Bildiyimə görə, müsyö İstanbula qədər gedəcəkmis?

– Tamamilə doğrudur, – Puaro təsdiq etdi. Sonra da, – ilin bu vaxtında qatarda o qədər də yolçu yoxdur, deyəsən, – deyə soruşdu.

– Elədir, müsyö. Sizdən başqa, sadəcə, iki yolçum var. İkisi də ingilisdır. Biri Hindistandan bir zabit, digəri isə Bağdaddan gənc bir ingilis ledisi. Müsyönün bir şeyə ehtiyacı varmı?

Müsyö kiçik bir şüşə "Perre" suyu istədi.

Qatarla səyahət üçün səhər saat beş çox da uyğun bir vaxt deyildi. Dan yeri sökülənəcən hələ iki saat vaxtını birtəhər keçirməliydi. Gecə düz-əməlli yata bilməmişdi və qəliz bir missiyanı bacarıqla həll etdiyindən doğan məmnunluq hissiylə Puaro bir küncə büzüşərək, gözüne yuxu gedəcəyinə əmin olmasa da, yuxulamağa çalışdı.

Oyandığı zaman saat onun yarısı olmuşdu. İsti bir qəhvə içmək üçün vaqon-restorana yollandı.

İçəridə tək-cə bir yolçu var idi o saatda. Bələdçinin dediyi gənc ingilis ledisinin o olduğu o saat anlaşılırdı. Uzunboylu, incə və əsmərdi. İyirmi səkkiz yaşında olardı. Səhər yeməyini sakit-sakit yeməyindən və qarsona: – "qəhvə gətir", – deməyindən yolçuluğa alışmış və görüb-götürmüş olduğu bilinirdi. Qatarın havasına çox uyğun, incə materialdan hazırlanmış tündrəngli bir yol paltarı vardı əynində.

Başqa bir işi olmayan Erkül Puaro qızı hiss etdirmədən gözdən keçirərək əylənməyə çalışdı.

"Qətiyyətli gənc bir qadın, – deyə düşündü, – belələri heç vaxt başını itirməz". Sərbəst və işgüzar görkəmi vardı. Hətta qızın ciddi ifadəli üzünün cizgiləri və dərisinin bəyazlığı xoşuna da gəlmişdi. Dalğalı, parlaq, qara saçlarını və soyuq baxışlı qonur gözlərini də bəyənmişdi. "Ancaq bezdirici sayılmayacaq qədər ciddi və işini bilən bir qız", – deyə qərar verdi.

Bir az sonra vaqon-restorana bir nəfər daha girdi. Yaşı qırxla əlli arası, ucaboylu, çəlimsiz, arıq bir adamdı. Gicgahları çallaşmışdı.

Puaro öz-özünə: “Hindistandan gələn polkovnik”, – dedi. Yeni gələn xəfifcə əylilərək qızı salamladı:

– Sabahınız xeyir, miss Debenham.

– Sabahınız xeyir, polkovnik Arbetnot.

Polkovnik qızın qarşısındakı stula əlini uzatmış halda dayanmışdı.

– Sizə mane olmaram? – deyər soruşdu.

– Əlbəttə yox. Buyurun, oturun.

– Bilirsiniz, çox adam səhər yeməyində çənə vurmaqdan xoşlanmaz.

– Elədir. Ancaq qorxmayın, mən sizi yemərəm.

Polkovnik oturdu.

– Ay uşaq! – amiranə bir tərzdə qarsonu çağırdı, yumurta və qəhvə sifariş elədi.

Gözləri bir an Erkül Puaroya tərəf axdı. Sonra laqeydcə başqa yana çevirdi.

İngilisin ürəyindən keçənləri asanlıqla oxuyan Puaro adamın öz-özünə: “Yaramaz bir əcnəbi” – deyər düşündüyünü anladı.

İki ingilis, milli adətlərinə uyğun bir şəkildə artıq danışmayıb bir neçə kəlməylə kifayətləndi. Sonra qız qalxaraq öz kupesinə yollandı.

Günorta yeməyində iki ingilis yenə eyni masada oturdu və üçüncü yolçunu da yenə görməzliyə vurdu. Söhbətləri səhər yeməyində olduğundan daha canlıydı. Polkovnik Arbetnot Pəncab haqqında danışır, aradabir qızdan Bağdad haqqında soruşurdu, söhbətdən aydın olurdu ki, qız orada tərbiyəçilik edirmiş. Söhbətin gedişində ortaqlarının olduğu anlaşılınca söhbətləri daha da qızıxdı və yalançı rəsmiyyət də aradan qalxdı. Köhnə dostları Tommini, hansısa Cerrini yada saldılar. Polkovnik Arbetnot bir ara qızdan:

– Birbaşa İngiltərəyəmi gedəcəksiniz, – deyər soruşdu, – yoxsa İstanbuldamı qalacaqsınız?

– Yox, mən İstanbulda qalmağ fikrində deyiləm.

– Və buna heç təəssüf də etmirsiniz?

– İki il əvvəl mən bu yolu getmişəm və o zaman üç gün İstanbulda qalmışdım.

– Başa düşdüm. Nə gzlədim, mən buna çox sevindim, çünki mən də heç bir yerdə dayanmaq fikrində deyiləm.

Yersiz bir şəkildə əylilərək gülümsədi. Üzü bir az qızarmışdı.

Erkül Puaro kinayəli-kinayəli: "Bizim polkovnik qadın gözəlliyinə laqeyd deyil", – deyər düşündü. Bunları düşünmək əyləncəli idi. Nə etmək olar, romantik sərgüzəştlər üçün qatar da dəniz yolçuluğu qədər əlverişli sayılır.

Miss Debenham sakit tövrlə yol yoldaşı olduqlarına sevindiğini söylədi, ancaq bunu söyləyərkən qarşısında oturmuş adamın xam xəyallarına heç bir ayaqyeri qoymadı.

Erkül Puaro polkovnik Arbetnotun qızı kupeyə qədər ötürdüyünü gördü. Ekspress şahənə mənzərəli Toros dağlarından keçirdi. İki ingilis koridorda yan-yanaya dayanıb Külək boğazına doğru baxarkən, qız birdən-birə dərinlən içini çəkdi. Onların yaxınlığında duran Puaro Mari Debenhamın yavaşca dediyi sözləri eşitdi:

– Gözəlliyə bir baxın... Kaş mən də...

– Necə? Nə dediniz?

– Kaş bütün bunlardan zövq ala bilsəydim.

Arbetnot cavab vermədi. Kvadrat çənəsi daha ciddi və sərt bir ifadəyə bürünmüş kimi idi.

– Kaş siz bu işə heç qarışmamış olaydınız, – dedi.

– Susun... Rica edirəm, susun.

– Nə olacaq ki! – Polkovnik bir az da öfkəylə Puaroya doğru baxdı. Sonra sözlərinə davam etdi. – Amma sizin tərbiyəçilik etmə fikriniz heç xoşuma gəlmir. Dəli-cinli anaların və zəhlətökən balaca uşaqların ömrlərinə boyun əymək məcburiyyətində qalacaqsınız.

Qız ürəkdən güldü. Əvvəlki təkini yox olmuşdu.

– Ah, belə düşünməməlisiniz. Hər kəs tərəfindən əzilən mürəbbiyə əfsanəsi artıq keçmişdə qalıb. Əmin olun, əslində, analar və atalar məndən çəkinirlər.

Başqa bir şey söyləmədilər. Bəlkə də, Arbetnot o şəkildə həyəcanla danışdığı üçün utanmışdı.

Puaro öz-özünə: "Burada maraqlı bir komediya oynanmaqdadır", – dedi.

Bu müşahidəsini o daha sonra dəfələrlə xatırlayacaqdı.

O gecə on ikinin yarısında qatar Konyaya çatdı. İki ingilis açılışmaqdan ötrü platformaya çıxdı; qarlı perronda aşağı-yuxarı var-gəl etməyə başladılar.

Puaro isə qələbəlik stansiyada baş verənləri pəncərə arxasından seyr etməklə kifayətləndi. Ancaq on dəqiqədən sonra bir az hava almağın heç də pis olmayacağına qərar verdi. Diqqətlə hazırlaşdı. Üst-üstə geyindi, şərflərə sarındı, laklı ayaqqabılarının üzərinə qaloşlarını keçirdi. Sonra da çəkinə-çəkinə perrona endi və yeriməyə başladı. Lokomotivin yanından keçərək irəlilədi.

Bir yük vaqonunun kölgəsində duran naməlum iki qaraltının kim olduğunu yalnız eşitdiyi səslərdən anlaya bildi.

Arbetnot danışdı:

– Mari...

Qız həyəcanla onun sözünü kəsdi.

– Yox, yox, indi olmaz. Hər şey bitəndən sonra, bax onda. O hadisələr geridə qalsın... o zaman...

Müsyö Puaro nəzakətli davranaraq o saat geri döndü. Karıxıb qalmışdı: miss Debenhamın səsini güclə tanımışdı, çünki bu səs onun həmişəki quru və işgüzar səsi deyildi.

“Çox maraqlıdır”, – öz-özünə dedi.

Ertəsi gün iki ingilisin dalaşdıqlarını güman etdi. Çünki bir-biri ilə çox az danışmışdılar. Puaroya elə gəldi ki, qızın üzündə əndişəli bir ifadə var. Gözlərinin altında qonur kölgələr əmələ gəlmişdi.

Qatar günortadan sonra, üçün yarısında birdən-birə dayandı. Pəncərələrdən başlar uzandı. Dəmiryolunun yanına kiçik bir qrup toplaşmışdı, vaqon-restoranın altında bir şeyə baxır və əlləriylə işarə edirdilər.

Puaro pəncərədən boylanaraq təlaşla oradan keçməkdə olan bələdçini səslədi. Bələdçi nə baş verdiyini qısaca danışdı. Sonra geri çəkilib çevrilərkən, az qala, düz arxasında dayanmış Mari Debenhamla toqquşacaqdı.

Qız fransızca:

– Nə olub? – deyə soruşdu; həyəcandan nəfəsi tutuldu. – Nəyə görə dayanmışıq?

– Boş şeydir, madmazel. Vaqon-restoranın altında bir şey alışıbmış, ancaq önəmli deyil. Yanğını söndürüblər. İndi də təmir edirlər. Narahat olmayın, heç bir təhlükə yoxdur.

Qız əliylə tez-tələsik bir hərəkət etdi. Sanki, yanğın təhlükəsi mənasız bir şey idi və bunu bir kənara itələyirdi.

– Hə, başa düşdüm... Ancaq gör nə qədər vaxt itirdik burada!

- Vaxt?
– Hə də, biz gecikirik axı...

Puaro:

– Bəli, ola bilər, – deyərək başıyla təsdiq etdi.

– Ancaq mən gecikə bilmərəm! Qatar İstanbulda stansiyaya altı əlli beşdə girəcək, mən isə Bosforu keçib, saat doqquzda yola düşəcək olan "Şərq ekspresi"nə yetişməliyəm. Bir-iki saatlıq gecikmə olarsa, qatarı qaçıraq.

Puaro:

– Ola bilər, – deyə etiraf etdi. Maraqla qıza baxırdı. Mari Debenham pəncərənin altındakı çubuğu bərk-bərk tutmuşdu. Həm əli titrəyirdi, həm də dodaqları. Puaro:

– Bu, sizin üçün çoxmu vacibdir, madmazel? – deyə soruşdu.

– Bəli. Bəli, çox vacib. Mütləq o qatara yetişməliyəm.

Qız geriye döndü və koridordan keçərək polkovnik Arbetnotun yanına getdi.

Amma boş yerə həyəcanlanmışdı. Qatar on dəqiqə sonra təkrar hərəkət etdi və Heydərpaşaya da, sadəcə, beş dəqiqə gec çatdı.

Həmin gün Bosfor təlatüm içərisindəydi. Qarşı tərəfə keçərkən Puaro çox çətinlik çəkdi. Qayıqda yol yoldaşlarından ayrı düşdü və onları bir daha görmədi.

Qalata körpüsündən bir taksiyə minərək birbaşa "Tokatlıyan" hotelinə getdi.

II fəsil

«TOKATLIYAN» HOTELİ

Erkül Puaro "Tokatlıyan"da vannası olan bir otaq istədi. Sonra da kontorkaya yaxınlaşıb qapıçıdan ona məktub gəlib-gəlmədiyini soruşdu.

Onu üç məktub və bir teleqram gözləyirdi. Teleqramı görünəcə qaşlarını xəfifcə qaldırdı. Gözlənilməz bir şeydi bu.

Puaro, həmişə olduğu kimi, teleqramı tələsmədən və səliqəylə açdı. Aydın yazılmış mətnə bunlar vardı:

"Kassner hadisəsində sizin öncədən təxmin etdiyiniz çətinliklər gözlənilmədən baş qaldırıb, xahiş edirik, dərhal geri dönün".

– *Voilà ce qui est embetant!*¹ – Puaro əsəbi halda öz-özünə deyindi.

Sonra başını qaldıraraq divardakı saata baxdı.

Qapı xidmətçisinə:

– Bu gecə yoluma davam etmək məcburiyyətindəyəm, – dedi. – “Şərq ekspresi” neçədə yola düşür?

– Saat doqquzda, müsyö.

– Mənə yataqlı vaqonda bir kupe tapa bilərsinizmi?

– Əlbəttə, müsyö. İlin bu mövsümündə bilet tapmaq çətin olmaz. Qatarlar, demək olar ki, boş olur. Birincidərəcəli istəyirsiniz, yoxsa ikincidərəcəli?

– Birinci.

– Baş üstə, müsyö. Haraya qədər gedəcəksiniz?

– Londona qədər.

– Oldu, müsyö. Sizə İstanbul–Kale vaqonunda yataqlı yer saxlatdıracağam.

Puaro təkrar saata baxdı. Səkkizə on dəqiqə qalmışdı.

– Yemək yeməyə vaxtım varmı?

– Əlbəttə ki var, cənab.

Puaro başıyla razılıq bildirdi, kontorkaya yaxınlaşıb otaqdan imtina etdiyini söylədi və holldan keçərək yemək salonuna girdi.

Qarsona istədiyi yeməkləri söylərkən bir nəfər çiyinə toxundu. Arxasından bir səs:

– Ah, köhnə dostum, – dedi. – Bax, nə gözlənilməz bir təsadüf.

Puaro çevrilib baxdı – saçları şotka kimi dimdik, qısa-boylu, yekəqarın, yaşlı bir adam məmnun təbəssümlə ona baxırdı.

Puaro yerindən sıçradı.

– Müsyö Buk!

– Müsyö Puaro!

Müsyö Buk da belçikalıydı, Beynəlxalq yataqlı vaqonlar şirkətinin müdirlərindən biri idi. Belçika polisinin keçmiş göz bəbəyi Puaro ilə tanışlıqlarının tarixçəsi zamanın dərinliklərindən başlayırdı.

Müsyö Buk:

– Evinizdən nə yaman uzaqlaşmısınız, dostum, – dedi.

– Suriyada kiçik bir problemlə məşğul idim.

¹ Tərsliyə bax! (*fr.*)

– Gör ha! Və indi də evinizə qayıdırsınız. Nə zaman yola düşürsünüz?

– Elə bu gün.

– Çox gözəl! Eyni vaxtda yola düşəcəyik. Daha doğrusu, mən Lozannaya qədər gedəcəyəm. Orada işim var. Hər halda, "Şərq ekspresi" nə minəcəksiniz?

– Bəli. Mənə yataqlı kupe tapmalarını istədim. Burada bir neçə gün qalmağ fikrim vardı. Ancaq bir teleqram aldım. Çox vacib bir iş üçün İngiltərəyə dönmək məcburiyyətindəyəm.

Müsyö Buk:

– Ah, – deyər içini çəkdi. – İşlər... İşlər... Əlbəttə, siz də artıq dünya şöhrətli bir adamsınız, dostum.

– Hə, bəzi xırda-mırda uğurlarım olub mənə. – Puaro təvazökar görünməyə çalışdı, ancaq bunu bacarmadı.

Müsyö Buk gülümsədi:

– Daha sonra görüşərik, – dedi.

Erkül Puaro bığının şorbaya girməməsi üçün bütün diqqətini bu işə verərək şorbasını içməyə başladı. Bu çətin vəzifə də həll edildikdən sonra digər yeməyi gözlərkən ətrafına baxındı. Yemək salonunda cəmi beş-altı adam vardı. Bunlardan yalnızca ikisi Erkül Puaronun diqqətini çəkdi.

Yaxınlıqdakı bir masada oturmuşdular. Gənc olanı otuz yaşlarında, xoşsifət bir adamdı. Amerikalı olduğu o saat anlaşılırdı. Ancaq balacaboylu detektivin diqqətini çəkən o deyil, yanındakıydı. Altmış beş-yetmiş yaşlarında bir adamdı. İlk baxışdan o, xeyirxah insanlara xas olan yumşaqürəkli bir insan kimi görünürdü. Dazlaşan başı, geniş alnı və ağappaq qoyma dişlərini göstərən gülümsəməsi... bütün bunlar onun insanları sevən, mərhəmətli bir adam olduğunu göstərirdi. Lakin gözləri bu təəssüratı yalana çıxarırdı. Kiçik, çuxura düşmüş və hiyləgər baxışlıydı bu gözlər. Gənc dostuna nə isə söylərkən baxışlarını salonda gəzdirdi və bir anlığa gözü Puaroda ilişib qaldı. Bu gözlərdə əcaib bir kin ifadəsi və anlaşılmaz həyəcan vardı.

Dərhal ayağa qalxdı.

– Hesabı ödə, Hektor, – dedi. Səsi xırıltılı idi. Bu səsə nəşə əcaib, gizli bir təhlükə ifadəsi vardı.

Puaro vestibüldə dostuyla görüşdüyü zaman bu iki amerikalı da hoteldən ayrılırdı. Gənc adam çamadanların

aşağıya endirilməsiylə məşğul olan xidmətçiyə göz qoyurdu. Sonra şüşə qapını açaraq:

– Hər şey hazırdır, cənab Retçett, – dedi.

Yaşlı adam nəsə mızıldanaraq bayıra çıxdı.

Puaro:

– Bu iki adam haqqında nə düşünürsünüz? – deyə soruşdu.

Müsyö Buk:

– Onlar amerikalıdır, – dedi.

– Amerikalı olduqları bəllidir. Mən şəxsiyyətləri haqqında nə düşündüyünüzü soruşdum.

– Gənc oğlan üzüyola və xoşxasiyyətli birinə bənzəyir.

– Bəs o biri?

– Sizə doğrusunu söyləyim, dostum, bu adam məndə çox pis təəssürat doğurdu. Lap açığı, o qəti mənim xoşuma gəlmədi. Bəs sizin?

Erkül Puaro o saat cavab vermədi. Nəhayət, dilləndi:

– Yemək salonunda yanımdan keçəndə qərribə bir duyğuya qapıldım, – deyə mızıldandı. – Sanki, vəhşi bir heyvan... daha doğrusu, yırtıcı, əsl yırtıcı bir heyvan yanımdan keçmişdi!

– Halbuki zahirən çox möhtərəm bir insan kimi görünür.

– Elədir ki var! Zahiri görkəmi son dərəcə sayğı oyadır.

Ancaq gözləri... sanki, barmaqlıqların arxasından vəhşi heyvan bayıra baxır.

Müsyö Buk:

– Fantaziyanız çox genişdir, dostum, – dedi.

– Ola bilər. Ancaq bayaq mənə elə gəldi ki, yanımdan şər qüvvə daşıyan bir şey keçdi. Təsirindən hələ də çıxma bilməmişəm.

– Yəni o möhtərəm amerikalıya görə, elə deyilmi?

– Bəli, o möhtərəm amerikalıya görə.

Müsyö Buk nəşəylə:

– Eh, – dedi. – Ola bilər. Bu dünyada o qədər şər adam var ki.

Bu zaman qapı açıldı və xidmətçi içəri girdi. Onlara doğru gələrkən üzündə təlaşlı və günahkar bir ifadə vardı. Puaroya:

– İnanılmaz bir şeydir, müsyö, – dedi, – qatarda bir dənə də olsun birincidərəcəli yataqlı kupe yoxdur.

Müsyö Buk:

– Necə? – deyə bağırdı. – İndi, bu mövsümdə? Başqa cür ola bilməz, ya bir jurnalist qrupu var, ya da bir diplomat qrupu!

Qapı xidmətçisi üzünü ona tərəf tutaraq:

– Bilmirəm, cənab. Ancaq kupe tapmaq mümkün deyil.

– Eybi yoxdur, – müsyö Buk Puaroya baxdı. – Heç narahat olmayın, dostum. Bir çıxış yolu taparıq. "Şərq ekspresi"ndə hər zaman boş bir kupe olur – 16 nömrəli kupe. Bunu bələdçi həmişə ehtiyatda saxlayır. – Gülümsədi, sonra da başını qaldırıb saata baxdı.

– Haydı, yola çıxmaq zamanı gəldi.

Stansiyada müsyö Buku qəhvəyi uniformalı yataqlı vaqon bələdçisi hörmətlə qarşıladı.

– Xoş gəldiniz, cənab. Siz bir nömrəli kupədəsiniz.

Hambalları çağırdı. Hamballar əşyaları üzərində "İSTANBUL-TRİYEST-KALE" yazılmış vaqona doğru daşıdılar.

– Eşitdiyimə görə, sizdə bu gün hər yer doluymuş.

– İnanılmayacaq bir şeydir bu, müsyö. Bütün dünya bu gecə yolçuluğa çıxmağa qərar verib, sanki.

– Nə olursa olsun, bu cənaba bir yer tapmalısın. Mənim dostumdur. 16-cı nömrədə qala bilər.

– Ora da verildi, müsyö.

– Necə? 16-cı nömrə verildi?

Hər ikisi vəziyyəti başa düşdüklerini ifadə edən baxışlarla bir-birinə baxdılar. Sonra bələdçi gülümsədi. Orta yaşlı, ucaboylu, solğunbənizliydi.

– Bəli, müsyö. Söylədim axı... hər yer doludur.

Müsyö Buk əsəbiliklə soruşdu.

– Axı burada nə baş verir? Bir yerdə toplantımı var? Yolçuluğa çıxan bir qrupmu var?

– Xeyr, cənab. Sadəcə, bir təsadüfdür. Bir çox insan bu gecə yola çıxmağa qərar verib.

Müsyö Buk sıxıntı içərisində öz-özünə donquldandı.

– Belqradada Afinadan gələn vaqonu birləşdirəcəklər. Sonra Buxarest-Paris vaqonu da var. Ancaq Belqradada biz sabah axşam çatacağıq. Sizi ancaq bu gecəliyə bir yerdə yerləşdirmək lazımdır. Boş ikincidərəcəli kupe də yoxunuzdur?

– İkincidərəcəli yataqlı kupe var, cənab...

– Həə, nə yaxşı...
– Ora ancaq bir qadını yerləşdirə bilərik. Kupədə bir alman qadın var indi. Bizim bir sərnəşinin xidmətçisidir.

Müsyö Buk:

– Vay, vay, – dedi. – Heç bəxtimiz yox imiş.

Puaro:

– Kefinizi pozmayın, dostum, – deyərək gülümsədi.
– Mən adi vəqonda da gedə bilərəm.

– Olmaz, olmaz. – Buk təkrar bələdçiyə tərəf döndü.

– Bütün yolçular gəldimi?

Bələdçi:

– Doğrusunu söyləsəm, bir yolçumuz hələ gəlməyib,
– deyə tərəddüdlə cavab verdi.

– Davam edin!

– Yeddinci nömrə. İkincidərəcəlidə. Yolçu hələ gəlməyib, qatarın yola düşməsinə isə cəmi dörd dəqiqə qalıb.

– Yolçu kimdir?

– Bir ingilisdür. – Bələdçi əlindəki siyahıya baxdı.

– A.M.Harris adında biri.

Puaro:

– Bu ad yaxşı əlamətdir, – dedi. – Mən Dikkensi oxumuşam. Cənab Harris¹ gəlməyəcək.

Müsyö Buk:

– Müsyönün çamadanlarını yeddinci nömrəyə daşıyın,
– deyə əmr etdi. – Əgər bu cənab Harris gələrsə, ona çox gecikdiyini söyləyərək. Yerlərin bu qədər uzun zaman saxlanmadığını ona başa salarıq. Axır ki, bu məsələni birtəhər yoluna qoyarıq. Cənab Harrisdən mənə nə?

– Siz bilərsiniz, cənab. – Bələdçi, Puaronun hambaılıyla danışdı. Ona haraya gedəcəyini söylədi. Sonra da belçikalının qatara minməsi üçün pilləkənlərin önündən çəkildi.

– Axırdan ikinci kupe, cənab.

Puaro uzun koridorla irəliləyərək deyilən kupeni tapdı, içəridə “Tokatlıyan” hotelində gördüyü uzunboylu gənc amerikalı vardı. Rəfdəki bir çamadana doğru əlini uzatmışdı.

¹ Ç.Dikkensin “Martin Çezlvit” (1844) romanında qəhrəmanlardan biri Sara Qemp özünün haqlı olduğunu sübuta yetirmək üçün Harris adında uydurma bir rəfiqəsinə istinad edir.

Puaronu görəndə kimi qaşqabağını tökdü:

– Bağışlayın, güman edirəm, siz səhv gəlmisiniz. – Sonra ağır-ağır bu sözləri fransızca təkrarladı: – *Je crois que vous avez une erreur.*

Puaro ingiliscə cavab verdi:

– Siz cənab Harrissiniz?

– Xeyr, mənim adım Makkuindir. Mən...

Bu zaman Puaronun arxasından bələdçinin təntimmiş günahkar səsi eşidildi:

– Qatarda başqa yataqlı kupe yoxdur, müsyö. Bu cənaba buranı vermək məcburiyyətində qaldıq.

Bu sözləri deyərək bələdçi koridorun pəncərəsini aşağıya endirdi. Puaronun çamadanlarını alaraq içəriyə daşımağa başladı. Puaro bələdçinin üzr istəyirmiş kimi danışmasını bir az istehzayla dinləmişdi. Görünür, amerikalı ona kupeyə başqa adam gətirməsə, bəxş verəcəyini söyləmişdi. Ancaq şirkətin müdirlərindən birinin qarşısında bələdçi bir şey edə bilməzdi.

Belçikalının çamadanlarını rəflərə yerləşdirən bələdçi kupeden çıxdı:

– Baxın, müsyö, hər şey yerli-yerindədir. Sizin yeriniz üst yataqdadır. Yeddinci nömrədə. Qatar bir dəqiqə sonra hərəkət edəcək.

Tələsik koridorla irəliləyərək uzaqlaşdı.

Puaro təkrar kupeyə girdi. Nəşəylə:

– Çox nadir rast gəlinən bir hadisədir bu, – deyərək güldü. – Təkyataqlı vaqon bələdçisi bir yolçunun əşyasını öz əliylə yerləşdirir. Görünməmiş bir şeydir.

Gənc amerikalı da gülümsədi. Hirsinin keçdiyi, vəziyyəti anlayışla qarşılamaq lazım olduğunu başa düşdüyü görünürdü.

– Qatar, qərribə də olsa, ağzına qədər doludur, – dedi.

Növbətçi fişinq çaldı, sonra lokomotivin uzun, cansıxıcı fiti eşidildi. Hər ikisi koridora çıxdı.

Perronda bir nəfər:

– *En voiture!* – deyərək çıxdı.

Makkuin:

– Getdik, – dedi.

Amma hələ yola düşməmişdilər. Fit təkrar çalındı.

Gənc adam birdən-birə:

– Eşidirsiniz, cənab, bəlkə, siz aşağı qatda getmək istəyirsiniz? Bilirsinizmi, sizə belə daha rahat olarsa...

buyurun! Xahiş edirəm, çünki mənimçün harada getməyin heç fərqi yoxdur.

“Həqiqətən, sevimli gənclər”, – Puaro düşündü.

– Xeyr, xeyr, – deyər etiraz etdi. – Heç yerinizi dar etmək istəməzdim...

– Həqiqətən, mənim üçün ...

– Ancaq mən özümü narahat hiss edirəm...

İkisi də nəzakət göstərərək etiraz edirdi.

Puaro:

– Mən burada, sadəcə, bir gecə qalacağam, – deyər bildirdi. – Belqradada ...

– Başa düşdüm. Siz Belqradada düşəcəksiniz...

– Yox, elə deyil. Bilirsiniz...

Qatar birdən-birə silkələndi. Pəncərəyə tərəf boylan-dılar. Ağır-ağır geriləyən işıqlı perrona baxmağa başladılar.

“Şərq ekspresi” üç gün sürəcək Avropa yolçuluğuna başlamışdı.

27

III fəsil

PUARO BİR MÜŞTƏRİNİ RƏDD EDİR

Erkül Puaro ertəsi gün günorta yeməyini yeməkdən ötrü vaqon-restorana bir az gec getdi. Səhər erkən qalxmış, dərhal da təkbaşına səhər yeməyini yemişdi. Ondan sonra da bütün səhər saatlarında Londona dönməsinə səbəb olan hadisəylə bağlı qeydləri gözdən keçirmişdi. Kupe yol-daşını, demək olar, heç görməmişdi.

Müsyö Buk artıq bir masada oturmuşdu. Belçikalıya əliylə salam verərək onu qarşısındakı yerə oturmaqdan ötrü dəvət etdi. Çox keçmədən Puaro necə masaya oturduğunun fərqinə vardı – ilk növbədə ona qulluq etdilər və ən ləziz yeməkləri gətirdilər. Qeyd etmək lazımdır ki, yeməklər burada qeyri-adi dərəcədə yaxşı idi.

Yalnız sıra qaymaqlı pendirə gələndə müsyö Bukun başı yeməkdən ayıldı. Toxluğun elə bir həddində idi ki, bundan sonra insanı ancaq fəlsəfi mövzular cəlb edir.

– Əgər məndə Balzakin talantı olsaydı, – dərindən köks ötürdü, – bax bu mənzərəni mütləq təsvir edərdim! – əliylə dairə cızaraq restoranda oturanları göstərdi.

– Pis fikir deyil, – dedi Puaro.

– Mənimlə razısınız, elə deyilmi? Məncə, belə bir şey ədəbiyyatda hələ olmayıb. Yeri gəlmişkən onu da deyim ki, bunun özünün də bir romantikası var. Fikir verin, ətrafımızdakı adamların hərəsi bir zümrəndir, bütün millətlərdən adamlar var burada və müxtəlif yaşdadırlar. Üç gün ərzində bir-birinə yad olan bu adamlar bir yerdə yatacaqlar, yeyəcəklər, oturub-duracaqlar. Üç gün keçəcək və bu adamların hərəsi çıxıb öz yoluyla gedəcək və bir də heç zaman görüşməyəcəklər.

– Lakin, – Puaro dedi, – təsəvvür edin, bədbəxt bir hadisə olsa...

– Allah eləməsin, əziz dostum, axı...

– Mən başa düşürəm, sizin nöqtəyi-nəzərinizdən bu, arzuolunmaz haldır. Lakin hər halda, gəlin, heç olmasa, bir dəqiqliyə bunu təsəvvür edək. Fərz edək ki, burada oturanların hamısını, məsələn, bir ölüm hadisəsi birləşdirib.

– Yenə çaxır istəyirsinizmi? – Buk təklif etdi və tələsik bədələre çaxır tökdü. – Qaramat şeylər danışırınsız, dostum. Yəqin ki, mədənidə problem var, yaxşı həzm etmir, ona görə.

– Bax bu məsələdə haqlısınız, – Puaro razılaşdı, – mənim mədəm bu Suriya mətbəxinə heç cür uyğunlaşa bilmir.

Puaro çaxırdan qurtuladı. Arxaya söykənərək dalğın halda vaqon-restorandakı yolçuları gözdən keçirməyə başladı. Restoranda on üç adam oturmuşdu, Bukun söylədiyi kimi, hər millətdən və zümrədən insan vardı burada. Puaro onları diqqətlə gözdən keçirməyə başladı.

Düz qarşısındakı masada üç nəfər oturmuşdu. Onların bir yerdə səfər etmədiklərini təxmin etdi. Qarsonlar, hər zaman olduğu kimi, onlara xas olan daxili hissiyyatlarıyla bu üç yolçunun tək olduğunu anlamış və bir masanın arxasında oturtmuşdular. Bunlardan biri yekəpər, qarayanız bir italyandı. Özündənrazı halda çöplə dişlərini qurdayırdı. Onun qarşısında oturan ingilisin üzündə varlı evin nöqərlərində olduğu kimi donuq, heç bir şeyi qəbul etmədiyini göstərən bir ifadə vardı. İngilisin yanında isə əynində ala-bəzək pencək olan bir amerikalı yayxanaraq oturmuşdu, çox güman ki, xaricə mal satan ticarət agentı idi.

– Bizim işimizdə əsas məsələ daha geniş ərazidə yayılmaqdır, – zəhlətökən gur səsiylə danışdı.

İtaliyalı, diş çöpünü ağzından çıxararaq havada oynatdı:

– Doğru söyləyirsiniz. Mən də belə fikirləşirəm, – dedi.

İngilis pəncərəyə baxdı və öskürüb sinəsini arıtladı.

Puaro baxışlarını onlardan ayırıb vaqonun dərinliklərinə baxdı.

Kiçik masada yaşlı bir qadın ağac kimi dimdik oturmuşdu. Puaronun bu günə qədər gördüyü yaşlı qadınların ən çirkiniydi. Ancaq maraq doğuran, insanı diksindirməyib, əksinə, onu cəzb edən bir çirkinlik idi bu. Boynunda sıra-sıra çox iri mirvarilər düzülmüşdü, özü də, nə qədər inandırıcı görünməsə də, bu mirvarilər saxta deyildi, əsl mirvarilərdi. Barmaqlarında üzüklər işıldaırdı. Samur kürünü çiyinlərindən arxaya doğru atmışdı. Çox bahalı olduğu anlaşılan kiçik, qara şapkası ziyilli qurbağanı andıran üzünə heç yaraşmamışdı.

Qadın sakit və nəzakətli, eyni zamanda amiranə bir tövrlə qarsonla danışdı:

– Lütfən, yaddan çıxarmayın, mənim kupemə bir şüşə mineral su və bir böyük stəkan portağal suyu qoyulsun. Və göstəriş verin, axşama cücə qızartsınlar – sous-mous vurmaq lazım deyil, – bir də soyutma balıq hazırlasınlar.

Qarson ehtiramla onun dediklərinin hazır olacağını söylədi. Qadın mehribanlıqla gülümsünərək ayağa qalxdı. Bir an Puaroyla göz-gözə gəldilər və ətrafındakılarla maraqlanmayan əsl aristokratsayağı etinasız ədayla baxışlarını süzdürərək salondan çıxdı.

Müsyö Buk alçaq səslə:

– Knyaginya Draqomirova, – dedi. – Rusdur. Əri inqilabdan əvvəl bütün pullarını xaricdə bəzi işlərə yatırıb. Qadın son dərəcə zəngindir. Əsl kosmopolitdir.

Puaro başını yellədi. Knyaginya Draqomirova haqqında eşitmişdi.

Müsyö Buk əlavə etdi:

– Çox güclü xarakteri var. Günahlarım qədər çirkindir, ancaq insanı yenə də öz təsirinə sala bilir. Mənimlə razısınız?

Puaro da eyni fikirdəydi.

Başqa böyük bir masada Mari Debenham iki qadınla oturmuşdu. Bunlardan biri ucaboylu və ortayaşlıydı. Tivit

ətək və damalı bluz geyinmişdi. Solğun sarı saçlarını ona yaraşmayan bir şəkildə arxaya darayaraq boynunun ardında iri bir toppuz düzəltdirmişdi. Mehribanlıq yağan uzunsov sifətində qoyunabənzər nəşə vardı. Gözlük taxmışdı. Diqqətlə üçüncü qadını dinləyirdi. Xoşüzlü, toppuş, yaşa dolmuş biri idi o da. Dayanmadan danışdı. Səsindən və ləhcəsindən amerikalı olduğu bilinirdi. Yavaş-yavaş, həzin-həzin nəşə danışdı, bir an dayanıb nəfəsini belə dərmirdi.

– İndi gör qızım mənə nə dedi: “Biz bu ölkədə heç Amerikan üsullarını da tətbiq edə bilmərik. İnsanlar burada anadangəlmə tənbəldirlər. Üstəlik, bizim kollecimiz çox önəmli uğurlar qazanıb. Orada elə yaxşı müəllimlər var ki! Təhsil böyük şeydir axı. Biz özümüzün Qərb ideallarımızı tətbiq etməliyik və Şərqi bunu qəbul etməsinə nail olmalıyıq”. Qızım deyir ki...

30

Qatar tunele girdi. Və bu həzin səs eşidilməz oldu.

Onların düz yanındakı kiçik masada polkovnik Arbetnot tək-tənha oturmuşdu. Gözlərini Mari Debenhamın ənsəsinə dikmişdi. Puaronların nədən birlikdə oturmadıqlarını düşündü. Halbuki birlikdə oturmalarına mane olacaq bir səbəb yox idi. Nəyə görə bunu etmədilər? Bəlkə də, Mari Debenham istəmədi. Bir tərbiyəçi diqqətlə davranmağı öyrənməlidir. Haqqında dedi-qodu yayılmasının qarşısını almağa çalışmalıdır. Həyatını çalışaraq qazanmaq məcburiyyətində olan bir qız ehtiyatlı davranmalıdır...

Puaronun baxışları vaqon-restoranın digər tərəfinə axdı. Lap dib tərəfdə qarapaltarlı, ortayaşlı bir qadın oturmuşdu. İri üzündə heç bir ifadə yoxdu. “Alman, ya da skandinaviyalıdır”, – deyərək Puaron düşündü. Hər halda, həmin o alman, qulluqçu idi.

Qadının qarşısında bir cütlük bir-birinə doğru əyilmişdi, həyəcanlı-həyəcanlı danışmışdılar. Kişi, ingilislərə xas tivit parçadan kostyum geyinmişdi, ancaq ingilis olmadığı bəlli idi. Arxası Puaroya tərəf olsa da, yenə də başının biçimi və çiyinləri onun kontinental mənsubiyyətini ələ verirdi. Uzunboylu, tökməbədənli bir adamdı. Birdən-birə başını çevirdi və Puaron onun profilini gördü. Otuz-otuz beş yaşlarında, kürənbıçlı, çox yaraşqılı bir kişi idi.

Qarşısındakı gənc bir qız idi, iyirmidən artıq yaşa olmazdı. Bədəninə oturan qara ətəkli pencək, ağ sətir bluz geyin-

mişdi; yana sürüşdürdüyü qara şlyapası yalnız bir möcüzə sayəsində başından yerə düşmürdü. Qeyri-adi, ekzotik gözəlliyi vardı – dərisi ağappaq, gözləri qəhvəyi və saçları göyümtül-qara rəngdə idi. Uzun bir müştüklə siqaret çəkirdi. Manikürlü dırnaqlarına qan-qırmızı boya çəkmişdi. Bir barmağında platin çənbərli iri zümrüd üzük vardı. Səsi və baxışları nazlı-duzlu idi.

Puaro:

– Həm gözəl, həm yaraşlıq, – deyə mızıldandı. – Ər-arvad deyillərimi?

Müsyö Buk başıyla təsdiq etdi.

– Macar səfirliyindən olmalıdırlar, sanıram. Gözəl bir cütlükdür.

Puarodan başqa, Makkuin və onun şefi cənab Retçett hələ naharı tamamlamamışdılar. Axırınının üzü Puaroya tərəf idi. Puaro ikinci dəfə bu heç də xoş olmayan üzü gözədən keçirdi. O, saxta mehribanlıq ifadə edən və xainlik yağan kiçik gözlərə diqqət yetirdi. Dostunun üzündəki ifadənin dəyişdiyi müsyö Bukun nəzərindən qaçmadı.

– Bu vəhşi heyvanamı baxırsınız? – deyə soruşdu.

Belçikalının qəhvəsini gətirəndə müsyö Buk ayağa qalxdı. Nahara daha erkən başladığına görə Puarodan öncə bitirmişdi yeməyini.

– Mən kupemə gedirəm. Qəhvənizi içdikdən sonra gəlin, bir az söhbət edək, – dedi.

– Baş üstə... – Puaro likör sifariş edərək qəhvəsini qurtumlamağa başladı. Qarson masaları dolaşdı, hesabları topladı. Yaşlı amerikalı qadının səsi vaqon-restoranı bürümüşdü:

– Qızım deyir ki, yemək üçün talon kitabçası alsam, heç bir qaygım olmaz! Ancaq bunlara gərək bəxşiş verəsən, hələ mineral suyun pulunu da ayrıca ödəyəsən – su da su olsa. Bilmək olmur nə suyudur.

– Onlar... e-e... ingiliscə necə deyirlər... onlar yerli sulardan verməlidirlər, – fağır üzlü qadın izah etdi.

– Bilirəm, ancaq mən yenə də başa düşə bilmirəm. – Amerikalı qadın qarşısındakı xırda pul topasına ikrahla baxırdı. – Siz hələ baxın görün, o, mənə nə verir! Bunlar dinardır, yoxsa nədir? Görkəmləri də nə qədər şübhəlidir bunların. Qızım deyir ki...

Mari Debenham səndəlini itələyərək ayağa qalxdı. Başıyla hər iki qadınla sağollaşıb vaqon-restorandan çıxdı. Polkovnik Arbetnot da qalxıb onun arxasınca yollandı. Amerikalı qadınla fağır üzli rəfiqəsi də onların arxasınca tərpendilər. Macar cütlük də çoxdan çıxıb getmişdi. İndi salonda Puaro, Retçett və Makkuindən başqa kimsə qalmamışdı. Retçett gənc amerikalıya nəsə söylədi, bundan sonra Makkuin ayağa qalxaraq vaqon-restorandan çıxdı. Sonra Retçett də yerindən qalxdı. Ancaq Makkuinin arxasınca getmək əvəzinə, heç gözlənilməz bir hərəkət etdi. Keçib Puaronun qarşısındakı yerdə oturdu.

– Bağışlayın... kibritiniz varmı? – səsi yumşaq idi. Bir az burnunda danışdı. – Mənim fəmiliam Retçettidir.

Puaro xəfifcə təzim etdi, sonra cibindən çıxardığı kibrit qutusunu ona verdi. Retçett kibrit qutusunu aldı, amma yandırmadı.

32

– Səhv etmirəmsə, mən müsyö Erkül Puaroyla danışmaq şərəfinə nail oluram, – deyə sözlərinə davam etdi. – Elə deyilmi?

Puaro təkrar təzim etdi:

– Tamamilə doğrudur, müsyö.

Amerikalının yenidən sözə başlamazdan öncə kiçik, kinli baxışlarıyla ona qiymət verdiyinin fərqundəydi.

Nəhayət, Retçett:

– Yaşadığım ölkədə, – dedi, – biz birbaşa əsas məsələdən başlayırıq. Cənab Puaro, mən sizə bir iş təklif etmək istəyirəm.

Erkül Puaronun qaşları xəfifcə qalxdı:

– Son zamanlarda mən öz müştərilərimin dairəsini çox daraltmışam, müsyö. Yalnız istisna hallarda işə baxıram.

– Hə, əlbəttə. Mən bunu başa düşürəm, amma bu iş üçün çox pul verəcəyəm, cənab Puaro, – o, sakit və oğrun səslə təkrarladı, – çox pul.

Belçikalı bir-iki dəqiqə səsinə çıxarmadı. Sonra dedi:

– Hansı işi görməyimi istəyirsiniz... müsyö... e... Retçett?

– Cənab Puaro, mən varlı adamam. Çox varlı adamam. Mənim kimi varlı adamların çoxlu düşməni olur. Mənim də bir düşmənim var.

– Təkcə bir düşmən?

Cənab Retçett acıqlı-acıqlı:

– Nə demək istəyirsiniz? – deyə soruşdu.

– Müsyö, dediyiniz kimi, düşmənləri olacaq duruma gələn bir insanın qarşısına, sadəcə, bir düşmən çıxmaz. Təcrübələrim mənə bunun əksini öyrətmişdir.

Puaronun cavabı Retçetti sakitləşdirmişdi, sanki.

– Mən sizin nə demək istədiyinizi başa düşürəm, – dedi. – Düşmən, ya da düşmənlər... bu, önəmli deyil. Önəmli olan mənim təhlükəsiz yaşamağımdır.

– Təhlükə?

– Mənim həyatım təhlükədədir, cənab Puaro. Əslində, mən özümü qorumağın yolunu yaxşı bilən bir insanam. – Retçett cibindən kiçik bir tapança çıxardı. Sonra da öfkəylə sözüünə davam etdi. – Mən qəfil ovlanacaq bir adam olduğumu sanmıram. Ancaq ehtiyat tədbirlərini artırma-lyam, mənəcə. Anladığıma görə, tam bu işə uyğun bir adamsınız, cənab Puaro. Pula da heyfi gələn adam deyiləm. Nəzərə alın, bu işdən ötrü sizə çox pul verəcəyəm.

Puaro bir müddət fikirli halda amerikalını süzdü. Böyük xəfiyyənin üzü tamamilən ifadəsizdi. Qarşısındakı adam onun beynindən nələr keçdiyini heç cür anlaya bilməzdi. Axır ki, dilləndi:

– Çox-çox üzr istəyirəm, müsyö, – dedi. – Ancaq istədiyinizi yerinə yetirə bilməyəcəyəm.

Həmsöhbəti hər şeyi başa düşmüş bir ifadəylə ona baxdı:

– İstədiyiniz məbləği söyləyin.

Belçikalı başını yellədi:

– Siz məni başa düşmürsünüz, müsyö. Seçdiyim peşə-də şansım mənə çox yardım etdi. Ehtiyaclarımı və vasvasılığımı ödəyəcək qədər pul qazandım. İndi isə... sadəcə, mənə maraqlı olan işləri alıram.

Retçett:

– Ancaq yaman soyuqqanlısınız, – dedi. – İyirmi min dollar sizi yumşaldarmı?

– Yumşaltmaz.

– Əgər daha artıq almaq üçün belə davranırsınızsa, vaz keçin. İyirmi mindən artıq verən deyiləm. Bir şeyin dəyərinin mənim üçün nə qədər olduğunu çox yaxşı bilirəm.

– Mən də elə sizin kimiyəm, müsyö Retçett.

– Təklifimi nəyə görə qəbul etmək istəmirsiniz?

Puaro ayağa qalxdı:

– Sizin şəxsiyyətinizə toxunmaq istəməzdim, ancaq siz özünüz mənim xoşuma gəlmirsiniz, müsyö Retçett, – dedi və vaqon-restorandan çıxdı.

IV fəsil

QARANLIQDA ÇIĞIRTI SƏSİ

"Şərq ekspresi" o gecə doqquza on beş dəqiqə qalmış Belqrada çatdı. Burada yarım saat dayanacaqdılar və Puaro perrona çıxdı. Lakin gəzişməsi o qədər də çox sürmədi. Güclü ayaz vardı, çovğun qopmuşdu, perronun çardağı çovğunun qarşısını ala bilmirdi, buna görə də Puaro tezliklə öz vaqonuna qayıtdı. Qızışmaqdan ötrü əllərini bir-birinə sürtən və ayaqlarını yerə döyən bələdçi Puaronu görcək:

– Müsyö, sizin çamadanınızı bir nömrəli vaqona keçir-dilər, cənab Bukun qaldığı vaqona.

– Bəs müsyö Buk necə oldu?

– O da Afina vaqonuna köçdü, bu vaqonu indicə qoş-dular.

Puaro dostunu axtarmağa yollandı, Buk onu dinləmək belə istəmirdi:

– Bunlar xırda şeylərdir! Belə daha yaxşıdır. Axı siz İngiltərəyə qədər gedirsiniz, sizin üçün Kaleyə qədər yer-dəyişməsiz getmək daha rahatdır. Mənimçünsə bura lap əladır. Vaqon bomboşdur, mən və yunan həkim – olan-qalan sərnişin elə budur. Havanın murdarlığını görürsən də, dostum! Deyilənə görə, belə qar çoxdan olmayıb. Ümid edək ki, qar yığınları yolumuzu kəsməyəcək. Sizə açığımı söyləyim, belə olacağından yaman qorxuram.

Qatar ona on beş dəqiqə işləmiş tərpendi. Çox keç-mədən Puaro qalxdı, müsyö Buka xeyirli gecələr diləyib öz vaqonuna qayıtdı.

Qatarla yolçuluğun bu ikinci günündə hər kəs yavaş-yavaş bir-birilə dost olmağa başlamışdı. Puaro vaqon-res-toranın düz yanında olan kupesinə gedərkən koridorda Makkuinlə qarşılaşdı. Gənc adam öz kupesinin qapısında duran polkovnik Arbetnotla danışırdı.

Makkuin, Puaronu görünəcə birdən-birə danışığı yarıda kəsdi. Üzündə müdhiş bir heyrət ifadəsi vardı.

– A... – deyə bağırırdı. – Mən sizin bizdən ayrıldığınızı sanırdım. Mənə Belqradada düşəcəyinizi söyləmişdiniz.

Puaro gülümsədi:

– Məni düz başa düşməmişiniz. Yadımdadır ki, biz elə bunu danışarkən qatar hərəkətə gəldi.

– Necə ola bilər.. Sizin çamadanlarınız – onlar da yoxa çıxıb!

– Onları başqa kupeyə keçirdilər.

– Başa düşürəm...

Makkuin, Arbetnotla danışmağa davam etdi. Puaro da koridorda irəliyə doğru getdi.

Öz kupesindən iki qapı aşağıda, adı xanım Habbard olan yaşlı amerikalı qadın ağır üzvlü isveçli rəfiqəsiylə danışırdı. Xanım Habbard ona zorla bir jurnal verirdi.

– Alın, götürün bunu, gözəlim. Məndə oxumağa başqa şeylər var. Ah, soyuq nə yaman kəsir adamı, elə deyilmə? – Dostyana bir davranışla Puaroya salam verdi.

İsveçli qadın:

– Bilmirəm, sizə minnətdarlığımı necə bildirim, – dedi.

– Boş şeydir! Gözəl-gözəl yatıb dincəlin, səhər ayılıb görəcəksiniz başınızın ağırsından əsər-ələmət qalmayıb.

– Hamısı soyuqdəyməyə görədir. İndi gedib bir çay içərəm, keçər.

– Aspirininiz varmı? Əminsinizmi? Məndə aspirindən bol şey yoxdur... Ah, gecəniz xeyrə qalsın, şəkərim.

O biri qadın uzaqlaşarkən xanım Habbard Puaroya sarı döndü:

– Yazıq isveçli... Deyəsən, o, hansısa missiyanın tərki-bində dərs verənlərdəndir. Yaxşı insandır, ancaq təəssüf ki, ingiliscə pis danışıq. Buna baxmayaraq, qızım haqqında danışıqlarımla çox maraqlandı.

Puaro da xanım Habbardın qızı haqqında, demək olar ki, artıq hər şeyi bilirdi. Zətən qatarda ingiliscə bilən hər kəs onun qızı haqqında danışıqlarını eşitmişdi. Onun özəriylə Smirnedəki böyük Amerika kollecində necə işləməsindən, özünün ilk dəfə Şərqlə necə getməsindən, türklərin necə pinti geyinməsindən, yollarının necə yaman gündə olmasından var səsiylə danışıbmışdı.

Yanlarındakı qapı açıldı və arıq, solğunüzlü nökər bayıra çıxdı. Puaro ani olaraq içəridə cənab Retçettin yataqda oturduğunu gördü. O da onu gördü və bir an üzü əsəbiliklə qaraldı. Qapı dərhal örtüldü.

Xanım Hubbard Puaronu bir az kənara çəkdi.

– Bilirsinizmi, bu adamı görəndə qorxudan az qalır ödüm partlasın. Yox e, nökəri demirəm, ağasından qorxuram. Ağaya bir bax! O adamdan şübhələnirəm. Qızım hissiyyatımın çox güclü olduğunu söyləyir həmişə. “Anamın ürəyinə damdısa, mütləq olacaq” deyir. O adamdan da elə ilk baxışdan xoşum gəlmədi. Tərsliyə bax ki, gərək elə yanımdakı kupədə olaydı. Dünən gecə aradakı qarıya çamadanımı söykədim. Mənə elə gəldi ki, o, qapının əltutanını yoxladı. O adamın bir qatil, qəzetlərdə oxuduğumuz həmin o qatar oğrularından biri olduğu ortaya çıxarsa, heç mat qalmaram. Bəlkə, mənim dediklərim bir sərəməlmədir, ancaq bu adamdan çox qorxuram. Qızımla əri mənə yolçuluğumun çox rahat keçəcəyini söylədilər. Ancaq açığını deyim, mənim içim heç rahat deyil. Bəlkə, gülünc bir şeydir bu... Mənə bu yolçuluqda hər şey ola bilmiş kimi gəlir, nədənsə. Hər şey. O sevimli gənc oğlan bu adama katiblik etməyə necə dözüür, başa düşə bilmirəm.

Polkovnik Arbetnotla Makkuin koridordan onlara doğru gəlirdilər. Makkuin:

– Mənim kupemə gəlin, – deyirdi. – Hələ də yataq düzəlmədi. Sizin Hindistan siyasəti barədə anlamaq istədiyim bu...

İki adam onların yanından keçərək Makkuinin kupesinin olduğu vaqona doğru getdi.

Xanım Hubbard Puaroyla sağollaşdı.

– Heç olmasa, uzanıb bir kitab oxuyum, – dedi. – Gecəniz xeyrə qalsın.

– Gecəniz xeyrə qalsın, madam.

Puaro öz kupesinə girdi – bu kupe Retçettin kupesi ilə yanaşı idi. Soyunub yerinə uzandı. Yarım saata qədər oxuduqdan sonra işığı söndürdü.

Bir neçə saat sonra diksinərək oyandı. Onu oyadan şeyin nə olduğunu bilirdi. Yaxınlıqdan dəhşətli bir inilti, demək olar, bir fəryad səsi gəlmişdi. Eyni anda da bərkdən zəng çalınırdı.

Puaro yataqda dikələrək işığı yandırdı. Qatarın dayandığının fərqinə vardı. Hər halda, hansısa stansiyaya gəlmişdilər.

O fəryad səsi belçikalını həyəcanlandırmışdı. Yandakı kupədə Retçettin olduğunu xatırladı. Yataqdan qalxaraq qapını açdı. Eyni anda yataqlı vaqon bələdçisi təlaşla koridorun o biri başından gələrək Retçettin qapısını döydü. Puaro qapısını xəlifcə aralayıb baxırdı. Bələdçi təkrar döydü. Bir zəng çaldı və koridorun aşağısındakı bir qapının üzərində işıq göründü. Bələdçi boylanıb baxdı.

Yandakı kupedən səs eşidildi:

– Bir şey yoxdur. Yanılmısam. – Fransızca danışıdı.

– Yaxşı, müsyö. – Bələdçi bu dəfə qaçaraq üzərində işıq yanan qapını döydü.

Ürəyi rahat olan Puaro da yatağına dönərək elektriki söndürdü. Saatına baxdı. Birə iyirmi üç dəqiqə qalırdı.

37

V fəsil CİNAYƏT

Puaro təkrar yuxuya getməkdə çətinlik çəkdi. Birincisi, qatarın dayanması mane olurdu. “Əgər bir stansiyada dayanmışıqsa, bayırdakı bu əcaib səssizlik nədir?” Bunun əksinə olaraq, vaqonun içindəki səslər insana həddindən artıq gurultulu gəlirdi. Retçettin yandakı kupədə dolaşdığını hiss edirdi. Unitazın suyu çəkilərkən çıxan çıqqıltı. Axan suyun səsi. Bir şaqqıltı. Sonra unitaz təkrar içəri itələnərkən çıxan səs. Koridordan ayaq səsləri eşidildi. Ayaqlarında tərlik olan birinin xışrıtılı addımlarıydı bunlar.

Erkül Puaro gözlərini tavana dikib uzanmışdı. Stansiya nəyə görə bu qədər səssizdir? Boğazı qurumuşdu. Hər zaman olduğu kimi, mineral su istəməyi unutduğunu xatırladı. Saatına baxdı təkrar. İkiyə on beş dəqiqə işləyirdi. “Bələdçini çağırıb mineral su istəyim”, – dedi. Barmağı zəngin düyməsinə doğru getdi. Ancaq səssizlikdə cingilti qoparan zəng səsinə eşidincə əl saxladı. Ondan əvvəl kimsə zəngə basmışdı. Bələdçi zənglərə birdən cavab verə bilməzdi!

Zinn... Zinn... Zinn... – zəng təkrar-təkrar çalındı. Maraqlıydı, bələdçi hara yox olmuşdu? Zəngi çalan adamın əsəbiləşdiyi hiss olunurdu.

Z-n-n-n-n!

Zəngi çalan kim idisə, barmağını düymədən aralamırdı.

Nəhayət, bələdçi tələş içində gəldi. Ayaq səsləri koridorda əks-səda verdi. Puaronun kupesinə yaxın olan bir qarçı döyüldü. Sonra səslər eşidilməyə başladı. Bələdçinin mehriban, üzr istəyən səsi və bir qadın səsi. İsrarlı, cır-cır səs. Əlbəttə ki, bu, xanım Habbardın səsi idi!

Puaro öz-özünə güldü. Mübahisə – əgər buna mübahisə demək olardısı – bir müddət davam etdi. Xanım Habbard durmadan danışır, bələdçi isə aradabir onu sakitləşdirməyə çalışırdı. Axır ki, problem həll olundu. Puaro bələdçinin fransızca: "*Bonne nuit, madam*"¹ dediyini, sonra qarının qarandığını eşitdi.

Puaro zəngi çaldı.

Bələdçi o saat gəldi. Tələşli və əndişəli bir halı vardı.

– *De l'eau minérale, s'il vous plait*².

– *Bein*³, müsyö.

Bəlkə, Puaronun gözlərindəki təbəssümə görə bələdçi ürəyini açmağa cəsarət göstərdi.

– *La dame americane*⁴...

– Necə?

Bələdçi alınının tərini quruladı:

– Onun əlindən nələr çəkdiyimi bir bilsəniz... Kupesində bir kişinin olduğunu deyib durur. Söz batmır bu qadına! Özünüz fikirləşin, müsyö. Bu qədərlik yer! – əliylə işarə etdi. – Burada necə gizlənmək olar? Onunla əng vururam, bunun mümkün olmadığını başa salmaq istəyirəm, ancaq kimə deyirsən? Öz dediyini deyir, guya, yuxudan oyanıb, kupədə bir kişinin olduğunu görüb. Ona deyirəm ki, axı insan qarının sürgüsünü açmadan bayıra necə çıxa bildi? Söz başa salmaq olmur... Dərdimiz başımızdan aşır, bu da bir yandan dirənib. Bu qarçı görürsünüz də...

– Nə qarçı?

– Yolu qar basıb. Müsyö, bəs fikir vermirsiniz? Qatar çoxdan dayanıb. Bir qar yığınının içinə girmişik. Artıq, Allah bilir, nə zaman hərəkət edəcəyik! Bir dəfə qar üzündən yeddi gün yolda qaldığımızı xatırlayıram.

¹ Gecəniz xeyrə qalsın, madam. (*fr.*)

² Zəhmət olmasa, mineral su gətirin. (*fr.*)

³ Bu saat (*fr.*)

⁴ Bu amerikalı xanım... (*fr.*)

– İndi haradayıq?

– Vinkovciylə Brod arasında.

– *La, la!*¹ – Puaro narazılıqla dilləndi.

Bələdçi çıxdı, bir az sonra mineral su gətirib gəldi.

– Gecəniz xeyrə qalsın, müsyö.

Puaro bir bardaq su içdi və təkrar yatmağa hazırlaşdı.

Elə təzəcə gözüne yuxu gedirdi ki, yenə bir şey onu oyatdı. Bu dəfə, sanki, ağır bir şey gurultuyla qapısına çirpilərək yerə yuvarlanmışdı.

Yataqdan qalxaraq qapını açıb baxdı. Heç kəs yox idi. Sadəcə, sağda, koridorun o başında qırmızı kimonoya sarınmış bir qadın sürətlə uzaqlaşdı. Digər ucda isə kiçik stolunun arxasında oturmuş bələdçi böyük kağızlara öz hesabını yazmaqdaydı. Ətrafa, sanki, bir ölüm səssizliyi çökmüşdü.

Puaro: “Sinirlərim pozulub, deyəsən”, – deyərək təkrar yatağa uzandı. Və bu dəfə sabaha qədər uyudu.

Oyandığı zaman qatar hələ də hərəkətsizdi. Pərdəni qaldırıb bayıra baxdı. Qatarın ətrafını qar yığınları basmışdı.

Saata baxdı. Ona işləyirdi.

Saat ona on beş dəqiqə qalmış səliqə ilə, tərtəmiz, həmişə olduğu kimi, dəblə geyinərək vaqon-restorana getdi. Burada ruh düşkünlüyü hökm sürürdü.

Sərnişinlərin arasında olan bütün baryerlər aradan qalmışdı. Ümumi bir bədbəxtlik onları bir-birinə yaxınlaşdırmışdı. Hamıdan çox vay-şivən qoparan xanım Habbard idi.

– Qızım bu yolun ən rahat yol olduğunu söyləmişdi.

Deyirdi, qatara minib, bir də Parisdə düşəcəyəm. Ancaq indi, Allah bilir, burada neçə gün qaxılıb qalacağım. Mənim minməli olduğum gəmi o biri gün yola düşür. Mən indi ona necə yetişəcəyəm? Yerimi ləğv etmək üçün teleqram belə göndərə bilmərəm. Bunları fikirləşəndə ağılim başımdan çıxır!

İtaliyalı onun da Milanda təcili bir işi olduğunu söylədi. Yekəpər amerikalı, qadının halına acıdı: “Həqiqətən, axmaq bir vəziyyətdir, mem, – dedi. – Bəlkə, qatar sürətlə getsə, itirilən vaxtı qazanar”, – deyərək təsəlli verdi.

İsveçli qadın:

– Hələ mənim bacım, bacım uşaqları! Onlar məni qarşılayacaqdılar, – deyib ağlamağa başladı. – Onlara xəbər

¹ Vay, vay (*fr.*)

yollaya bilməyəcəyəm. Nə düşünəcəklər? Başıma bir fəlakət gəldiyini sanacaqlar.

Mari Debenham:

– Burada nə qədər qalacağıq? – deyə soruşdu. – Bilən varmı? – Səsində səbirsizlik vardı.

Ancaq Puaro qızın "Toros" ekspresi dayandığı zaman olduğu qədər təlaşlı və həyəcanlı olmadığını hiss etdi.

Xanım Habbard təkrar dil boğaza qoymadı:

– Bu qatarda heç kim heç nə bilmir. Bir çarə tapmağa çalışan da yoxdur. Bu xaricilərdən bundan artıq nə gözləmək olar? Amerikada olsaydı, heç olmasa, nəşə bir şey etməyə çalışdılar.

Arbetnot Puaroya sarı dönüb, fransızca sözləri ingilislərə xas ləhcəylə çox diqqətlə söyləyərək danışmağa başladı.

– *Vous etes un directeur de la ligne, je crois, monsieur.*

*Vous pouvez nous dire...*¹

Puaro gülərək onun səhvini düzəltdi.

– Xeyr, xeyr. – İngiliscə cavab verdi. – Mən o deyiləm. Məni dostum müsyö Bukla qarışdırırsınız.

– Ah, bağışlayın.

– Eybi yoxdur. Belə şeylər olur. Mən indi onun əvvəl qaldığı kupədəyəm.

Müsyö Buk vaqon-restoranda deyildi. Puaro başqa kimlərin əskik olduğunu görmək üçün ətrafına baxındı.

Knyaqinya Draqomirova yox idi. Macar cütlük də gəlməmişdi. Retçetti, onun ingilis nökerini və alman xidmətçini də görə bilmədi.

İsveçli qadın gözlərini sildi.

– Çox gülüncəm. Ağlamaq yersizdir. Nə olursa olsun, hər şey düzələr.

Ancaq onun bu əsl xristianlıqdan gələn hissələrini o qədər də paylaşan yox idi.

Hektor Makkuin narahatlıqla:

– Hər şey yaxşı və gözəldir, ancaq, – dedi, – ancaq məlum deyil, biz burada hələ neçə gün qalacağıq!

Xanım Habbard göz yaşları içində:

– Biz indi haradayıq, bu, hansı ölkədir, bunu bilən varsa, mənə desin, – dedi.

¹ Yanılmıramsa, siz bu şirkətin müdirilərindənəsiniz, müsyö. Mənə deyə bilərsinizmi... (fr.)

Yuqoslaviyada olduqlarını öyrəncə də:
– Axı bu Balkan ölkələrindən bundan artıq nə gözləmək
olar, – dedi.

Puaro Mari Debenhama tərəf döndü.

– Təkcə siz səbirlisiniz, madmazel, – dedi.

Qız xəfifcə çiyinlərini çəkdi:

– Əlimdən nə gəlir?

– Siz əsl filosofsunuz, madmazel.

– Filosof olmaqdan ötrü insanın tərəfsiz olması lazımdır. Mən isə eqoistəm, əslində. Sadəcə olaraq, duyğularımı boş yerə xərcləməməyi, özümü yıprandırmamağı öyrənmişəm.

Puaroyla danışmaqdan daha çox, yüksək səsle düşünürmüş təsiri bağışlayırdı. Baxışları belçikalının başı üzərindən keçərək pəncərədən bayıra axmış, yüksək qar yığınlarına dikilmişdi.

Puaro astadan:

– Sizin güclü xarakteriniz var, madmazel, – deyə mızıldandı. – İçimizdə ən güclü xarakteri olan sizsiniz, sanıram.

– Nə danışırsınız! Ruhən məndən daha güclü olan birini tanıyıram.

– Və o...

Mari Debenham birdən-birə özünə gəldi: yad bir adamla, özü də bir əcnəbiylə danışmağının, sanki, indi fərqinə vardı. Gülümsədi. Nəzakətli, amma qarşısındakıyla arasında məsafə yaradan bir gülümsəmə idi bu.

– Ah... məsələn, bax o yaşlı qadın. Siz, hər halda, onu görmüsünüz. Çox çirkin yaşlı bir qadındır. Ancaq onda insanı cəlb edən nəşə var. Nəşə kiçik bir şey xahiş etsin, o saat bütün qatar qaça-qaça onun ayağına gəlib, istəyini yerinə yetirməyə hazır olur.

– Bütün qatar dostum müsyö Bukun da hər hansı bir arzusunu yerinə yetirməkdən ötrü qaçaraq gəlməyə hazırdır, – Puaro dedi. – Ancaq bunun səbəbi, onun şirkətin müdirilərindən biri olmasıdır. Güclü xarakterinin olması deyil.

Mari Debenham gülümsədi.

Günorta yaxınlaşırdı. Bir neçə adam, o cümlədən Puaro vaqon-restoranda qaldı. Belə bir situasiyada insan kollektiv arasında olub, vaxt öldürmək istəyir. Puaro xanım Habbardın qızı haqqında və indi rəhmətlik olan əri mister

Habbard haqqında, onun səhərlər durub sıyıq yeməsi və gecələr arvadının toxuduğu corabları geyinib yatması barədə yeni hekayələri dinləməli oldu.

Puaro isveçli qadının pozuq ingiliscəsiylə missionerlik mövzusunda danışdığı şeyləri başa düşməyə çalışarkən bələdçilərdən biri ona yaxınlaşdı.

– İcazə verin, sizə bir şey söyləyim, müsyö.

– Buyurun, eşidirəm.

– Müsyö Buk sizə öz hörmətlərini çatdıraraq soruşmaq istəyir, lütfən, bir neçə dəqiqəliyə onun yanına gedə bilərsinizmi?

Puaro ayağa qalxdı və isveçli qadından üzr istəyərək bələdçinin arxasınca yollandı.

Bu, onların deyil, başqa vaqonun bələdçisi idi, uca-boylu, yekəpər, sarışın bir adam idi.

42

Puaronun vaqonunu adlayıb qonşu vaqona keçdilər. Bələdçi qapını döyüb Puaronu içəri ötürdü. Bu, ikincidərəcəli bir kupe idi. Buk bu kupeni, görünür, irihəcmli olduğuna görə seçmişdi, lakin buna baxmayaraq, içəri ağzına qədər dolu idi.

Buk üzübüz tərəfdəki küncdə kiçik kresloda oturmuşdu. Pəncərənin yanındakı küncdə balacaboylu, tökməbədənli, qarayanız bir adam vardı, bayıra – qara baxırdı. Ortada uca boy-buxunlu bir adam olan mavi uniformalı qatar rəisi ilə İstanbul–Kale yataqlı vaqonunun bələdçisi dayanaraq Puaronun keçməsinə mane olurdular.

Buk:

– Ah, əziz dostum, nəhayət ki! – deyə bağırdı.– İçəri gəlin. Sizə ehtiyacımız var.

Pəncərənin önündəki adam yana çəkildi. Puaro gedib dostunun qarşısında oturdu. Bukun üzündəki ifadədən qeyri-adi bir hadisə baş verdiyini anlamışdı.

– Nə olub? – deyə soruşdu Puaro.

– Heç soruşmayın! Əvvəlcə bu qarbasması və məcburi dayanma. Və indi də bu!..

Müsyö Bukun səsi yarıda kəsildi, yataqlı vaqon bələdçisi isə boğulurmuş kimi əcaib bir səs çıxardı.

– İndi də nə?

– İndi də kupelərin birində ölü bir yolçu yatağında yatır. Bıçaqlayıblar onu.

Bukun sakit səsində ümitsizlik vardı.

– Bir yolçu dediniz? Hansı yolçu?

– Bir amerikalı. Onun adı... – Qarşısındakı siyahıya baxdı. – Retçett... Yox, səhv etmirəm... Retçettidir?

Bələdçi udqunaraq:

– Bəli, müsyö, – dedi.

Puaro bələdçiyə baxdı. Kişinin üzünü kirəc kimi ağappaq idi.

– İcazə verin, bələdçi otursun, – dedi. – Bu saat bayılacaq.

Qatar rəisi kənara çəkildi, bələdçi oturacağına çöküb əlləriylə üzünü qapadı.

– Vay, vay, vay... – Puaro üşənmiş halda dedi. – Ciddi bir məsələdir bu!

– Əlbəttə, ciddi məsələdir! Cinayətin baş verməsi öz-özünüdə ən böyük bədbəxtlikdir. Müdhiş bir fəlakətdir bu. Ancaq bu, hələ hamısı deyil. Qatar dayanıb. Burada saatlarca, hətta günlərcə qala bilərik. Sonra... bir ölkədən keçərkən qatarda o ölkənin polis nümayəndələri olmalıdır. Ancaq Yuqoslaviyada belə bir şey olmur. Başa düşürsünüzmü, vəziyyət necə qəlizdir?

Puaro:

– Çox çətin vəziyyətdir, – dedi.

– Daha da betəri var. Doktor Konstantin... Bağışlayın, sizi tanış etməyi unuttum: doktor Konstantin, müsyö Puaro.

Balacaboy qarayanız adam Puaroya baş əydi. Belçikalı da ona təzim etdi.

– Doktor Konstantin, Retçettin saat bir radələrində öldüyünü düşünür.

– Belə hallarda dəqiq bir şey söyləmək çətin, – doktor dedi. – Ancaq on ikiylə iki arasında öldüyünü qətiyyətlə söyləyə bilərəm.

Puaro soruşdu.

– Retçetti sağ ikən ən son nə vaxt görüblər?

– Retçett birə iyirmi dəqiqə qalana qədər sağmış, – deyə Buk cavab verdi. – Bələdçiyə danışib o radələrdə.

Puaro təsdiq etdi.

– Doğrudur. Danışdıqlarını mən də eşitdim. Ən sonuncu bu danışığı olub?

– Hə.

Puaro doktora tərəf döndü.

– Retçettin kupesinin pəncərəsi taybatay açıq idi, – deyərək doktor sözünə davam etdi. – Bizdə elə bir təsəvvür yaratmaq istəyiblər ki, guya, qatil oradan qaçıb. Ancaq məncə, açıq pəncərə, sadəcə, bir hiylədir. Çünki əgər qatil pəncərədən tullansaydı, qarın üzərində ayaq izləri qalardı mütləq. Halbuki heç bir ayaq izi yoxdur.

– Meyiti nə zaman aşkara çıxardınız? – Puaro soruşdu.

– Mişel!

Bələdçi dik atıldı. Hələ də uçunurdu, solğun üzündə qorxu ifadəsi vardı.

Kəsik-kəsik danışmağa başladı.

– Müsyö Retçettin nökrəri bu səhər kupenin qapısını bir neçə dəfə döyüb, içəridən cavab verən olmayıb. Sonra, yarım saat bundan əvvəl vaqon-restorandan qarson gəldi. Müsyönün səhər yeməyi yeyib-yeməyəcəyini öyrənmək istəyirdi. Başa düşürsünüz, saat artıq on bir idi. Açarlarla qapını açıram. Ancaq qapının zənciri taxılıdır. Müsyö Retçett cavab vermir. Və içəridən soyuq hava gəlir. Açıq pəncərədən içəriyə qar dolurdu. Cənabın ürəktutması keçirmiş ola biləcəyini düşündüm. Rəisi çağırdım. Zənciri qoparaq içəri girdik. O artıq ölmüşdü... *Ah, c'etait terrible...*¹

Əlləriylə yenə üzünü qapatdı.

Puaro düşüncəli halda söylədi:

– Demək, qapı içəridən kilidlənib və zəncir də taxılı olub... O halda intihar ola bilməz bu. Elə deyilmi?

Doktor acı-acı gülümsünərək:

– İntihara qərar verən bir adam heç görmüsünüzmü, özünü, ən azı, on yerindən bıçaqlasın?

Puaronun gözləri kəlləsinə çıxdı.

– Necə amansız vəhşilikdir! – nidası qopdu dilindən.

Qatar şefi ilk dəfə danışığa qoşuldu.

– Bu, bir qadının işidir. Mənim sözlərimə inanın, bu işdə mütləq bir qadının barmağı var. Ancaq qadın kişini belə bıçaqlaya bilər.

Doktor Konstantin fikirli halda alnını qırışdırdı.

– O halda, qadın çox güclüymüş, demək. Texniki terminlər işlətmək istəmirəm. Bunlar, sadəcə, insanın aqlını

¹ Ah, çox dəhşətli idi... (*fr.*)

qarışdırır. Ancaq sizi inandırırım, bir, ya da iki zərbə elə dəhşətli bir güclə endirilib ki, bıçaq sümük və əzələləri dəlib keçib.

– Buradan belə nəticə çıxarmaq olar: qatil professional olmayıb, – Puaro dedi.

Doktor Konstantin:

– Bəli, professional olmayıb, – deyə cavab verdi. – Bıçaq necə gəldi saplanıb. Bəzi zərbələr heç zərər vermədən dərinini cızıb keçib. Sanki, qatil gözlərini yumub və hirsle bıçağı dalbadal soxub-çıxarıb.

Qatar şefi yenə:

– *C'est une femme*¹, – deyə təkrarladı. – Qadınlar belədir. Nifrətdən güc alırlar.

– Bəlkə, mən də sizin bildiklərinizə bir əlavə edə bilərəm, – Puaro dedi. – Cənab Retçett dünən mənimlə danışdı. Mənə həyatının təhlükədə olduğunu söylədi.

– Belə çıxır ki, onu ilişdiriblər. – Buk dedi. – O zaman, onu bir qadın deyil, qanqster və ya quldur öldürmüş ola bilər.

Qatar rəisi onun versiyasını inkar etdiklərinə görə incidi.

– Hətta qatil qanqster olsa belə, onu heç cür peşəkar adlandırmaq olmaz.

Puaronun səsinə peşəkar bir adamın qətiyyəti vardı.

– Qatarda yekəpər bir amerikalı var, – Buk öz versiyasını yeritməyə davam etdi, – çox vulqar bir adamdır, dəhşətli dərəcədə pinti geyinir. Üstəlik, saqqız çeynəyir, kübar insan heç vaxt belə bir şey etməz. Söhbətin kimdən getdiyini bilirsiniz?

Yataqlı vaqon bələdçisi – Buk üzünü ona tutaraq danışdı – başıyla təsdiq etdi:

– Bəli, müsyö. Ancaq qatil o ola bilməz. Əgər o, kupeyə girmiş olsaydı, mütləq görərdim.

– Bilmək olmaz, bəlkə də, görə bilməzdiniz. Nə isə, bunu daha sonra danışarıq. İndi problem budur: nə edəcəyik?

Buk Puaroya baxdı. Puaro da, öz növbəsində, ona baxdı.

– Çox xahiş edirəm, dostum, – dedi Buk. – Sizdən nə istəyəcəyimi bilirsiniz. Sizin hər şeyə qadir olduğunuzu bilirəm. Bu istintaqın aparılmasını öz üzərinizə götürün. Xeyr, xeyr, sizi and verirəm, etiraz etməyin! Bizim şirkət

¹ Bir qadının işidir bu. (*fr.*)

üçün çox dəhşətli bir vəziyyətdir bu. Yuqoslav polisi gələnə qədər əlimizdə hazır nəticə olsa, hər şey asanlaşar. Əks halda, gecikmələrdən, süründürməçilikdən yaxamızı qurtara bilməyəcəyik. Hətta bəlkə, günahsız adamların belə başları dərdə girər. Siz cinayətin üstünü açsanız, bunların heç biri olmaz. Biz də: "Bir cinayət işləndi, bax, qatil də budur", – deyərik.

– Bəs canini tapa bilməsəm?

– Aman, dostum! – Bukun səsi təriflə dolub-daşırdı.

– Nə qədər məşhur olduğunuzu bilirəm, sizin metodlarınızdan da xəbərim var. Əsl sizin araşdıracağınız bir hadisədir bu. Bu adamların keçmişini öyrənmək, yalan, ya da doğru söylədiklərini üzə çıxarmaq nə qədər zaman ala bilər. Ancaq sizdən mən dəfələrlə eşitmişəm: "Sirrin üstünü açmaqdan ötrü mənə yalnız rahatca oturmaq və arxaya söykənərək düşünmək lazımdır". Xahiş edirəm, elə beləcə də edin. Sərnəşinləri dindirir, cəsədə baxın, dəlilləri götür-qoy edin və o zaman... Bir sözlə, mən sizə güvənirəm. Əminəm ki, bu sözləri, sadəcə, lovğalanmaq üçün söyləməmişiniz. Bax, lütfən, arxaya söykənərək rahatca oturun, düşünün, özünüz dediyiniz kimi, beyninizin qırıqlarını işə salın və hər şeyi aşkara çıxarın, boz hüceyrələri çalışdırın. – Bunları söylərkən sevgilə dostuna baxırdı.

Puaro həyəcanlanmışdı:

– Etibarınız məni təsirləndirir, dostum. Siz dediniz, bu iş o qədər də çətin deyil. Mən özüm keçən axşam... Hələlik bu haqda danışmağa dəyməz. Sözü düzü, bu iş mənim üçün maraqlıdır. Cəmi yarım saat əvvəl bu qar basqınına görə əməlli-başlı darıxacağımızı düşünmüşdüm. Və qəfil-dən, göydəndüşmə kimi, bu tapmaca çıxıb ortaya.

– Demək, siz mənim təklifimi qəbul edirsiniz? – Buk səbirsizliklə soruşdu.

– *C'est entendu*¹. Bu işi mənə buraxın.

– Əla! Biz hamımız sizin qulluğunuzdayıq.

– Əvvəlcə İstanbul–Kale vaqonunun planı mənə lazım olacaq. Hər kupeyə yolçunun adı yazılsın. Bundan başqa, yolçuların pasportlarını və biletlərini də görməliyəm.

– Mişel onların hamısını sizə gətirər.

Bələdçi kupədən çıxdı.

¹ Razılığa gəldik. (fr.)

Puaro soruşdu:

– Qatarda başqa kimlər var?

– Bu vaxtda təkcə doktor Konstantin var, bir də mən varam. Buxarest vaxonunda isə yaşlı və topal bir adam var. Bələdçi onu çoxdan tanıyır. Bir də adi vaxonlar var. Ancaq onlar bizi maraqlandırmır. Çünki dünən gecə, axşam yeməyindən sonra o vaxonların qapıları kilidlənmişdi. İstanbul–Kale vaxonunun önündə isə sadəcə, vaxon-restoran var.

– Elə isə qatili İstanbul–Kale vaxonunda axtaracağıq, – Puaro dedi. Üzünü doktora tərəf çevirdi. – Siz də bunu demək istəyirdiniz, deyəsən?

Doktor başıyla təsdiq etdi:

– Qatar gecəyarısı qar yığınınə görə dayanıb. O zamandan bəri də heç kimsə qatardan enib qaçmış ola bilməz.

– Əgər elədirsə, – müsyö Buk söhbəti yekunlaşdırdı, – demək, qatil hələ də qatardadır. O, bizim aramızdadır!

VI fəsil

BİR QADIN?

– Əvvəlcə, – Puaro dedi, – mən gənc cənab Makkuinlə bir-iki kəlmə danışmaq istəyirəm. Bizə işimizə yarayacaq bilgi verə biləcəyi istisna deyil.

– Şübhəsiz. – Müsyö Buk qatar rəisinə üzünü tutaraq: – mister Makkuini buraya çağırın, – dedi.

Bələdçi pasport və biletləri gətirmişdi, onları Buka təhvil verdi.

– Təşəkkür edirəm, Mişel. Məncə, artıq siz öz vaxonunuza getsəniz, yaxşı olar. Daha sonra rəsmi olaraq ifadə-nizi alarıq.

– Əmrinizdə hazırım, cənab.

Mişel çıxdı.

Puaro Konstantinə tərəf döndü.

– Makkuinlə danışdıqdan sonra mənimlə birlikdə ölü-nün kupesinə gələrsinizmi?

– Əlbəttə, gələrəm.

– Orada işimiz bitəndən sonra...

Eyni anda qatar şefiylə Hektor Makkuin içəri girdilər. Buk nəzakətli bir tövrlə ayağa qalxdı.

– Bura bir az danışıqlıdır. Siz mənim yerimə keçin, cənab Makkuin. Müsyö Puaro da qarşınızda otursun, bax belə. – Qatar rəisinə tərəf döndü. – Vaqon-restoranı boşaldın. Oranı müsyö Puaroya təhvil verək. Yolçularla orada danışmağı daha uyğun hesab edirsiniz, elə deyilmi, dostum?

Puaro:

– Bəli, – deyə cavab verdi. – Elə daha rahat olar. – Makkuin bu sürətli fransızca danışığı çox da anlaya bilməmişdi. Gah Puaroya baxırdı, gah da Buka.

– *Qu'est-ce qu'il y a?*¹ – fransızca kəlmələri aydın tələffüz etməyə çalışaraq soruşdu: – *Pourquoi?*²

Puaro qəti bir hərəkətlə ona öz yerində oturmasını işarə etdi. Gənc adam yerinə yerləşdikdən sonra təkrar:

– *Pourquoi?*.. – deyə soruşdu. Lakin sözünü yarıda kəsib ana dilində danışmağa keçdi. – Burada nə baş verir? – dedi. – Bir hadisə olub?

Puaro başıyla “hə” dedi.

– Siz yanılmamısınız. Özünüzü hazırlayın, cənab Makkuin, sizi xoş olmayan bir xəbər gözləyir: şefiniz cənab Retçett öldü!

Makkuin dodaqlarını fit çalacaqmış kimi büzdü. Gözləri alışdı, ancaq heyrət və ya kədər bildirən heç bir söz söyləmədi.

– Demək, axır ki, gəlib onu tapdılar, hə?

– Nə demək istəyirsiniz bununla, cənab Makkuin?

Gənc adam tərəddüd etdi.

Puaro:

– Siz Retçettin öldürülmüş olduğunu güman edirsiniz? – Puaro soruşdu.

– Məgər öldürülməyib? – Nəhayət ki, bu yerdə Makkuin heyrətini bildirdi. – Bəli... – bir az təntiyəndən sonra dedi, – ilk ağılıma gələn bu oldu. Yoxsa yuxuda keçinib? Axı qoca çox sağlam idi, elə bil, elə bil... – dili dolaşdı, bənzətməyə bir söz tapa bilmədi.

– Yox, yox, – deyə Puaro onun sözünü kəsdi. – Sizin təxmininiz tamamilən doğrudur. Cənab Retçett öldürülüb. Bıçaqlanıb. Ancaq mən sizin nəyə görə onun ölmüş

¹ Nə olub? (fr.)

² Nəyə görə? (fr.)

olmasına deyil, öldürülmüş olmasına əmin olduğunuzu bilmək istərdim.

Makkuin çaşıb-qaldı.

– Bu işi yaxşıca anlamalıyam, – nəhayət, dedi, – siz kimsiniz? Bu işlə nə əlaqəniz var?

– Mən Beynəlxalq yataqlı vaqonlar şirkətini təmsil edirəm, – Puaro dedi və bir an dayanaraq əlavə etdi. – Mən detektivəm. Familiyam Puarodur.

Bəlkə, qarşısındakına təsir edəcəyini ummuşdu, amma belə bir şey olmadı. Makkuin sadəcə: “Eləmi?” – dedi və onun sözünə davam etməsini gözlədi.

– Çox güman, bu familiyanı eşitmişiniz.

– Elə bil, haradasa eşitmişəm. Ancaq mən həmişə bunun bir qadın dərzisinin familiası olduğunu sanırdım¹.

Erkül Puaro ona qeyri-məmnun bir ifadəylə baxdı.

– Sadəcə olaraq, inanılası deyil!

– Nədir o inanılacaq olmayan?

– Heç nə. Əhəmiyyətli deyil. İşimizdən ayrılmayaq. Mənə Retçett haqqında bütün bildiklərinizi danışmanızı istəyirəm, cənab Makkuin. O, sizin qohumunuz idi?

– Xeyr. Mən onun katibiyəm. Daha doğrusu, katibi idim.

– İşə girəli nə qədər olub?

– Bir ildən bir az çox.

– Lütfən, mənə mümkün olduğu qədər ətraflı məlumat verin.

– Cənab Retçetlə, təqribən, bir il əvvəl İranda tanış olmuşdum...

Puaro onun sözünü kəsdi.

– Orada nə iş görürdünüz?

– Neft imtiyazları məsələsini araşdırmaq üçün Nyu-Yorkdan getmişdim oraya. Bunun sizinçün maraqlı olacağını düşünürəm. Ancaq bu məsələdə mənim və dostlarımların ümidləri özünü doğrultmadı. Cənab Retçett mənimlə eyni hoteldə qalırdı. O da katibiylə pozulmuşdu, mənə onun yerini tutmağı təklif etdi. Mən də qəbul etdim. O zaman əlim çox aşağı idi və yaxşı aylığı olan bir iş tapdığım üçün sevinirdim.

– Ondan sonra nə iş gördünüz?

¹ O zamanların tanınmış modelyeri Pyer Puaro nəzərdə tutulur.

– Gəzdik-dolaşdıq. Cənab Retçett dünyanı gəzib görmək istəyirdi. Dil bilməməsi ona mane olurdu. Mən katiblikdən daha çox, bələdçilik və tərcüməçilik edirdim. Yaxşı bir iş idi.

– İndi mənə şefiniz haqqında mümkün olduğu qədər ətraflı danışmağa çalışın.

Gənc adam çiyinlərini çəkdi. Üzündə çaşqın bir ifadə görünüb yox oldu.

– Bunu etmək o qədər də asan deyil.

– Tam adı necəydi?

– Samuel Eduard Retçett.

– Amerika vətəndaşı idi?

– Bəli.

– Əslən hansı ştatdan idi?

– Bilmirəm.

– Elə isə, bildiklərinizi danışın.

– Açıqı, müsyö Puaro, mən cənab Retçett haqqında heç bir şey bilmirəm. Cənab Retçett özündən, ya da Amerikadakı həyatından heç söz açmazdı.

– Sizcə, nəyə görə söz açmazdı?

– Bilmirəm. Bəlkə də, ailəsindən, əvvəlki həyatından utanırdı. Bəzi insanlar belədir.

– Doğrudanmı, belə bir izah sizə həqiqətəuyğun görünür?

– Doğrusunu söyləsəm, görünmür.

– Qohumları var idimi?

– Onlardan heç bir zaman söz açmazdı.

Puaro israr etdi:

– Lakin mister Makkuin, hər halda, siz onun nə üçün özü haqqında danışmadığını özünüz üçün nə cürsə izah etmisiniz.

– Düzünü desəm, hə, izah etmişəm. Birincisi, onun əsl familiyasının Retçett olduğuna inanmıram. Amerikadan, bir adamdan, ya da bir şeydən qaçmaq üçün ayrıldığından da əminəm. Lakin yalnız son zamanlara qədər özünü təhlükəsizlikdə hiss edə bildi.

– Bəs sonra?

– Sonra məktublar gəlməyə başladı. Hədələyici məktublar.

– Siz onları gördünüzmü?

– Hə. Yazışmalarına mən cavabdeh idim. İlk məktub on beş gün öncə gəldi.

– O məktublar cırılıb atıldımı?

– Xeyr. Məndə bir neçə dənəsi var, deyəsən, ancaq birini mister Retçett hirsələnib çırdı. İstəyirsinizsə, onları gətirim?

– Lütfən, gətirin.

Makkuin kupedən çıxdı. Bir neçə dəqiqə sonra poçt kağızına yazılmış, olduqca kirli iki məktubu Puaronun qarşısına qoydu.

Birinci məktubda yazılmışdı:

“Sən elə bilirdin bizim əlimizdən yaxanı qurtara biləcəksən, Retçett? Bunu yuxuda görərsən! Əlimizdən qurtula bilməyəcəksən, Retçett!”

Altında imza yox idi.

Puaro heç bir şey söyləməyərək, sadəcə, qaşlarını qaldırdı. Sonra da ikinci məktubu götürdü.

“Retçett, sənin işini tezliklə bitirəcəyik. Bunu bil, əlimizdən qaça bilməyəcəksən!”

Puaro məktubu qatladı.

– Üslubları eynidir, – Puaro dedi, – ancaq xətt haqqında eyni şeyi söyləmək olmaz.

Makkuin ona heyrətlə baxdı.

Puaro nəzakətlə:

– Siz bunu görə bilməzsiniz, – dedi. – Belə şeyləri vərdiş etmiş bir adamın gözləri görə bilər. Bu məktubu tək bir nəfər yazmayıb, cənab Makkuin. Yazan iki nəfərdir. Hətta ola bilər, ikidən də artıq adam yazıb. Adama bir hərf yazıblar. Üstəlik də, çap hərfləriylə yazılıb. Əlbəttə ki, bu da əl yazısının kimə aid olduğunu təsbit etmə işini çətinləşdirir. – Bir an dayandı. – Cənab Retçettin məndən yardım istədiyini bilirdinizmi?

– Sizdənmi?

Gənc adamın heyrət etməsi o qədər təbii idi ki, Puaro onun yalan danışmadığına dərhal inandı.

– Bəli, məndən, – Puaro təsdiq etdi, – cənab Retçett çox narahat idi. Söyləyin, cənab Makkuin, cənab Retçett ilk məktubu aldığı zaman necə davrandı?

Makkuin dərhal cavab vermədi.

– Bunu söyləmək çətinidir. Bu məktublar onda gülüş doğururdu, hər halda, onu özündən çıxarmırdı. Ancaq...

– gənc çiyinlərini çəkdi, – qəlbinin dərinliklərində onun həyəcanlı olduğunu hiss edirdim.

Puaro başını yellədi. Sonra da gözlənilməz bir sual verdi:

– Cənab Makkuin, şefinizlə aranız necəydi? Mənə heç bir şeyi gizlətmədən söyləyin. Ona qarşı dostca duyğularınız varmıydı?

Hektor Makkuin cavab verməzdən öncə bir-iki dəqiqə düşündü. Nəhayət:

– Xeyr, – dedi. – Yox idi.

– Nəyə görə?

– Buna dəqiqliklə söyləyə bilməyəcəyəm. Mənə qarşı həmişə nəzakətli davranırdı. – Gənc adam bir an dayandı, sonra əlavə etdi. – Sizə həqiqəti söyləyəcəyəm, müsyö Puaro. Ona nifrət edirdim. Ona heç inamım yox idi. Onun zalım və təhlükəli bir adam olduğundan əmindim. Ancaq bu fikrimi dəstəkləyəcək heç bir əsasımın olmadığını da etiraf etməliyəm.

– Təşəkkür edirəm, cənab Makkuin. Bir sualım da var. Retçetti ən son nə zaman gördünüz?

– Dünən axşam... – gənc adam bir an düşündü, – on radələrində, səhv etmərsə. Bəzi tapşırıqlarını qeyd etməkdən ötrü onun kupesinə getmişdim.

– Nəylə əlaqədar?

– İrandan aldığı qədim kaşı və keramikalardan ötrü. Ona göndərilən şeylər seçdiklərinə uyğun gəlmirdi. Bununla əlaqədar biz uzun və yorucu yazışmaları sürdürürdük.

– Yəni bunları edərkən siz cənab Retçetti axırıncı dəfə görürdünüz?

– Elədir ki var.

– Cənab Retçett son hədə məktubunu nə zaman aldı? Bilirsinizmi?

– İstanbuldan ayrıldığıımız günün sabahı.

– Sizdən bir daha soruşmalıyam, cənab Makkuin, şefinizlə aranız yaxşıydımı?

Gənc adamın gözlərində nəşəli bir parıltı göründü.

– Bu sualdan sonra gərək tülklərim biz-biz olaydı, elə deyilmi? Ancaq bizim detektiv romanlarda tez-tez işlənən sözlərlə sualınıza cavab verəcəyəm: "Heç nəyi boynuma qoya bilməyəcəksiniz". Retçetlə aramız çox yaxşıydı.

– Tam adınızı və Amerikadakı ünvanınızı söyləyə bilərsinizmi?

Katib tam adını – Hektor Uallard Makkuin – və Nyu-Yorkdakı ünvanını söylədi.

Puaro arxaya söykəndi.

– İndilik bu qədər, cənab Makkuin. Cənab Retçettin öldüyünü qısa bir müddət üçün kimsəyə söyləməsəniz, çox məmnun olaram.

– Retçettin nökrəri Masterman, onsuz da, bunu biləcək.

Puaro narazı halda:

– Hər halda, artıq hər şeyi bilir, – deyə cavab verdi.

– Əgər elədirsə, onun dilini saxlamağa çalışın.

– Bunu etmək o qədər də çətin deyil. Masterman ingilisdirdi və öz deyimiylə desək, hər adamla oturub-durmağı sevmir. Amerikalılar haqqında yüksək fikirdə deyil və bütün başqa millətdən olanlara isə yuxarıdan aşağı baxır.

– Təşəkkür edirəm, cənab Makkuin.

Amerikalı kupedən çıxdı.

Buk soruşdu:

– Bu gənc adamın söylədiklərinə inandınızımı?

– Dürüst və açıq danışan bir gənc təsiri bağışladı mənə. Yalandan özünü şefinə çox bağlıymış kimi aparmadı. Əgər bu işlə bir əlaqəsi olsaydı, mütləq özünü elə aparardı ki, guya, şefini çox istəyir. Doğrudur, cənab Retçett mənim xidmətimdən istifadə etmək istədiyini ona söyləməyib, ancaq mənəcə, bu, şübhə doğuracaq bir şey deyil. Anladığıma görə, Retçett ağızdan çox möhkəm bir insanmış.

– Eləysə, demək, siz artıq bir adamı şübhələrdən kənar hesab edirsiniz, – Buk sevinərək dedi.

Puaro ona qınayıcı nəzərlərlə baxdı.

– Elə deyil, mən ən son dəqiqəyə qədər hər kəsdən şübhələnirəm. Ancaq yenə də bu ciddi və ağırtəbiətli cavan oğlanın – Makkuinin başını itirərək qurbanını on yerindən bıçaqlaya biləcəyini düşünmürəm. Bu, onun xarakterinə uyğun gəlmir. Heç uyğun gəlmir.

– Doğru deyirsiniz. – Buk düşüncəliydi. – Bu, müdhiş bir nifrət üzündən dəli olmaq dərəcəsinə gəlmiş bir insanın işidir. Daha çox latın mənşəli insanların xarakterinə uyğun bir şeydir. Ya da qatar rəisinin dediyi kimi, qatil bir qadın ola bilər.

V fəsil
CƏSƏD

Puaro doktor Konstantinlə birlikdə qonşu vagona keçib, öldürülən adamın kupesinə girdilər. Arxadan onlara yetişən bələdçi öz açarıyla qapını açdı.

Kuveyə girdikdən sonra Puaro sualedici baxışlarla yoldaşının üzünə baxdı:

– Burada bir şeyə toxunuldumu?

– Xeyr, xeyr, heç bir şeyə toxunulmadı. Cəsədi müayinə edərkən də onu tərpətməməyə çalışdım.

Puaro başını yellədi. Sonra da ətrafına baxındı.

İlk öncə onun diqqət verdiyi şey kupenin buz kimi soyumuş olması oldu. Pəncərə mümkün olduğu qədər aşağıya endirilmiş, ştorlar çəkilmişdi.

Puaronu üşütmə tutdu.

– Uuuuf...

Doktor özündənrazı halda gülümsədi:

– Qərara aldım ki, pəncərəni bağlamayım, – dedi.

Puaro pəncərəni diqqətlə gözdən keçirdi.

– Düzgün qərar vermisiniz, – dedi. – Heç kim pəncərədən tullanaraq qatarı tərk etməyib. Böyük ehtimalla, pəncərəni qəsdən açıq saxlayıblar, belə fikir yaratmaq istəyiblər ki, guya, qatil pəncərədən qaçıb, ancaq qarın yolu bağlaması onun bu planını pozub. – Çərçivəyə baxdı. Sonra cibindən kiçik bir qutu çıxardaraq pəncərənin kənarına bir az toz püskürtdü. – Heç bir barmaq izi yoxdur. Bundan da çərçivənin silinmiş olduğu anlaşılır. Lap yaxşı, barmaq izi olsaydı belə, bu, bizə heç nə verməyəcəkdi. Çünki o barmaq izləri cənab Retçettə, nökrəi Mastermana, ya da bələdçiyə aid olacaqdı. Son zamanlarda qatillər belə xətalara yol vermirlər artıq. – Nəşəylə əlavə etdi: – Vəziyyət belə olduğuna görə pəncərəni örtə bilirik. Buranın soyuq hava deposundan heç fərqi yoxdur.

Pəncərəni örtdü, ondan sonra ilk dəfə olaraq yataqda hərəkətsiz uzanan meyitə tərəf döndü. Retçettə arxası üstə uzanmışdı. Pasabənzər qan ləkələriylə dolu pijamasının köynəyi açılaraq geriye itələnmişdi.

Bunun nə üçün belə olduğunu doktor izah etdi.

– Yaraları gözdən keçirməli idim, ona görə açdım.

Puaro cəsədin üzərinə əyildi. Təkrar dikəldiyi zaman üzündə qeyri-məmnun bir ifadə vardı.

– Heç ürəkaçan mənzərə deyil, – dedi. – Qatil, sanki, burada dayanıb və onu dalbadal bıçaqla vurub. Yaraların sayı nə qədərdir?

– On iki yara var. Bunlardan bir-ikisi cızıq sayıla biləcək qədər üzəndir. Ancaq ən azı, üçü ölmə səbəb olacaq qədər dərinidir.

Doktorun səsində Puaronu üşəndirən nəşə vardı. O, balacaboylu yunana qısılmışdı: alnını qırıqdıraraq, üzündə çaşqın bir ifadəylə cəsədə baxırdı.

Puaro yavaş səslə:

– Sizin heyrətə gəlməyinizə səbəb olan nəşə var, – dedi.

– Elə deyilmi? Boynunuza alın, dostum, sizi heyrətləndirən şey nədir?

Doktor:

– Haqlısınız, – deyə etiraf etdi.

– Nədir o?

– Bu iki yarayı görürsünüzmü? Bunu və bunu, – doktor barmağıyla göstərdi. – Burada bıçaq dərinə işləyib, qan damarlarını doğrayıb... Ancaq buna baxmayaraq, yaraların ağzi açıq deyil. Halbuki belə yaralardan qan sel kimi axmalıdır.

– Bu, nə mənaya gəlir?

– O mənaya gəlir ki, Retçettə bu yaraların vurulduğu zaman artıq onun ölümündən xeyli vaxt keçibmiş. Ancaq əlbəttə ki, gülünc bir fikirdir bu.

Puaro fikirləri qarışmış halda söylədi:

– İlk baxışdan siz dediyiniz kimi görünür. Ancaq ola bilər, qatil əmin ola bilmək üçün geri gəlib. Ancaq bu da o qədər ağılabatan deyil! Başqa nə var sizi heyrətləndirən?

– Bir məqam daha var.

– Nədir o?

– Bu yarayı görürsünüzmü? Sağ çiyinin qarşısında, demək olar ki, qoltuğun altında olan bu yarayı? Bu qələmi alın. Siz belə bir zərbə endirə bilərsinizmi?

Puaro əlini apardı.

– Sizi başa düşdüm. Sağ əllə belə bir zərbə endirmək çox çətinidir. Hətta demək olar, imkansızdır. İnsanın belə

bir yara açma bilməsi üçün bıçağı geriye doğru aparması lazımdır. Ancaq əgər bu yara sol əllə vurulmuşsa...

– Mən də elə bunu demək istəyirəm, müsyö Puaro. O zərbənin sol əllə endirildiyinə, demək olar ki, şübhə yeri qalmır.

– Demək istəyirsiniz ki, qatil solaxaydır? Xeyr... Məsələ bundan daha da qəlizdir. Mənimlə razısınızımı?

– Tamamən razıyam, müsyö Puaro. Digər yaraların sağ əlini işlədən bir insan tərəfindən vurulduğu göz qabağındadır.

– Demək, iki nəfər olub. – Detektiv dodağının altında mızıldandı. – Yənə bu versiyanın üzərinə qayıtdıq. – Sonra da qəfildən soruşdu: – İşiq yanırdımı?

– Bunu demək çətindir. Bilirsiniz, hər gün səhər saat doqquzda bələdçi bütün vaqonun işıqlarını keçirir.

– Elektrik düyməsindən bunu bilə bilərik, – dedi Puaro.

Başının üstündəki işığın düyməsini yoxladı. Sonra da yatağın baş ucundakı gecə lampasının düyməsinə baxdı. Üstdəki işiq söndürülmüşdü. Baş tərəfdəki isə açıq idi.

Puaro düşüncəli halda:

– Çox yaxşı, – dedi. – Bu versiyanı araşdırmaq. Beləliklə, Birinci Qatil və İkinci Qatil. Böyük Şekspir onları belə adlandırardı. Birinci Qatil qurbanını bıçaqlayır və işığı söndürərək kupedən çıxır. İkinci Qatil qaranlıqda daxil olur. Qurbanın ölmüş olduğunun fərqi varmır. Ölünü, ən azı, iki dəfə bıçaqlayır. Bu versiyaya necə baxırsınız?

Balacaboylu doktor həyəcanla:

– Əla! – deyə səsləndi.

Puaronun gözlərində bir təbəssüm işardı.

– Siz də belə düşünürsünüz? Buna sevindim. Çünki bu versiya mənə bir az ağılabatan kimi görünməmişdi.

– Bu vəziyyət başqa cür necə izah oluna bilər?

– Bax mən də öz-özümdən bunu soruşuram. Bütün bunlar, sadəcə, bir təsadüfmü? İşə iki nəfərin qarışdığını göstərəcək başqa ağılasığmaz dəlillər varmı?

– Mənim fikrimcə, sizin sualınıza müsbət cavab vermək olar. Sizə söylədiyim kimi, bəzi yaralar kiçikdir, bu, bıçağı vuran adamın gücünün, ya da istəyinin olmadığını göstərir. Ancaq bu... və bu yaralar... – barmağıyla göstərdi, – bu zərbələri endirən insan çox güclü olmalıdır. Bıçaq əzələləri dəlib-keçib.

– Demək, sizin fikrinizcə, bu zərbələri ancaq kişi vura bilər?
– Böyük ehtimalla.
– Bunu bir qadın edə bilməzmi?
– Gənc, güclü, qüvvətli, atletik bədənli bir qadın edə bilər, üstəlik, qəzəb hissinə tutulmuş halda. Ancaq mən buna o qədər də ehtimal vermirəm.

Puaro bir-iki dəqiqə danışmadı.

Doktor narahatlıqla soruşdu:

– Nə demək istədiyimi başa sala bildimmi?

Puaro:

– Kifayət qədər yaxşı başa saldınız, – deyə cavab verdi.
– Məsələ çox yaxşı bir şəkildə durulmağa başlayır! Qatil çox güclü, qüvvətli... son dərəcə də gücsüz... bir kişi... və bir qadın... sağ əlini işlədir... və solaxaydır. Bütün bunlar, sadəcə olaraq, gülməlidir! – Qəfildən özündən çıxmış halda davam etdi. – Bəs ölən? Bütün bu müddətdə o nə edir? Qatillə boğuşurmu? Özünü qorumağa çalışırmı?

Puaro əlini yastığın altına soxaraq Retçettin bir gün öncə ona göstərdiyi avtomatik tapançanı çıxardı.

– Gördüyünüz kimi, silah da doludur.

Onlar kupeyə göz gəzdirdilər. Retçettin paltarları divardakı qarmaqlardan asılmışdı. Əlüzyuyanın olduğu kiçik masada bir neçə şey vardı. Su dolu bir stəkanın içində protez dişlər üzürdü. Başqa bir boş stəkan. Bir şüşə mineral su. Böyük bir suqabı. İçində bir siqaret kötüyü, yanığı kağızlar və iki kibrit çöpü olan bir külqabı.

Doktor boş stəkanı götürüb qoxuladı.

– Bax buna görə Retçett müqavimət göstərməyib.

– Yuxu dərmanı veriblər?

– Hə.

Puaro başını yellədi. Yanmış iki kibrit çöpünü götürüb diqqətlə gözdən keçirməyə başladı.

Balacaboy doktor həyəcanla soruşdu:

– Yoxsa bir ipucu tapdınız?

Puaro:

– Bu iki kibrit bir-birindən fərqlidir, – dedi. – Biri digərindən daha yastıdır, görürsünüzmü?

Doktor:

– Karton qutularda olan belə yastı kibritləri qatarda verirlər, – dedi.

Puaro Retçettin pencəyinin ciblərini yoxlayırdı. Bir kibrit qutusu çıxardı, yanıq kibritlərlə müqayisə etdi.

– Dördkünc olan kibriti cənab Retçett yandırıb. Baxaq görək o yastılardan da varmıymış onda?

Ancaq başqa kibrit tapa bilmədi.

Puaro indi kupedə ətrafına boylana-boylana qalmışdı. Adama elə gəlirdi ki, onun gözlərindən heç nə qaça bilməz. Birdən xəfifcə bağıraraq əyildi və yerdən bir şey götürdü. Dördkünc, kiçik, zərif bir dəsmaldı. Küncündə "H" hərfi işlənmişdi.

Doktor:

– Bir qadının dəsmalı, – dedi. – Qatar rəisi dostumuz haqlıymış. Bu işdə bir qadın barmağı var.

Puaro dodağının altında:

– Və qadın bizim işimizi asanlaşdırmaq üçün buraya dəsmalını atıb. Eynilə detektiv kitablarda və filmlərdəki kimi. Üstəlik, işimizi daha da asanlaşdırmaq üçün üstünə adının baş hərfi yazılı olan dəsmal seçib!

– Bəxtimiz gətirib! – doktor sevincək dedi.

– İşə bax ha!

Puaronun səsinin tonu doktoru çaşdırdı.

Ancaq Konstantin daha bir şey soruşmağa macal tapmamış belçikalı detektiv təkrar yerə əyildi. Bu dəfə dikəldiyi zaman ovcunda trubka təmizləmək üçün istifadə edilən bir fırça vardı.

Doktor:

– Cənab Retçettin olmalıdır bu, – dedi.

– Retçettin cibində nə trubka var idi, nə də tütün kisəsi.

– O halda yenə də bizə bir ipucu vermişlər.

– Hə, əlbəttə. Və yenə işimizi asanlaşdırmaq üçün bunu əllərindən yerə salmışlar. Ancaq busəfərki bir kişiylə bağlı dəlildir. Dəlildən bol heç nəyimiz yoxdur. Hə, yaxşı yadıma düşdü, bəs bıçağı neylədiniz?

– Kupedə bıçaq-zad, heç nə yox idi. Qatil onu götürüb aparıb, deyəsən.

Puaro fikirli-fikirli mızıldandı.

– Maraqlıdır, nəyə görə?

– Bah! – Ölünün ciblərini axtaran doktordan bir səs qopdu. – Buna heç fikir verməmişəm. Pijamanın köynəyinin düymələrini tez-tələsik açdığımı görə ciblərinə baxmamışam.

Döş cibindən qızıl saat çıxardı. Saatın korpusu möhkəm əyilmişdi, əqrəblər düz ikiyə on beş dəqiqə işləmişdə dayanmışdı.

Doktor Konstantin həyəcanla bağırdı.

– Görürsünüzmü? Bu, bizə cinayət saatını göstərir. Mənim hesablarıma da uyğun gəlir. Mən Retçettin on iki ilə iki arasında ölmüş olmasını söyləmişdim. Bax, bu saat sözlərimin doğru olduğunu sübut edir. İkiyə on beş dəqiqə işləmiş dayanıb. Cinayətin törədildiyi saat budur.

– Ola bilər, əlbəttə. Belə olması istisna deyil.

Doktor ona maraqla baxdı.

– Bağışlayın, müsyö Puaro, ancaq mən sizi tam başa düşmürəm.

– Mən özüm də özümü tam başa düşmürəm, – deyə cavab verdi Puaro. – Heç bir şeyi başa düşmürəm və gör-düyünüz kimi, bu da məni narahat edir. – İçini çəkərək masanın üzərinə əyildi və külqabıdakı yanığ kağızlara diq-qətlə baxmağa başladı. – Mənə indi bu saat köhnə dəbli şlyapa qutusu lazımdır, – deyə burnunun altında mızıldandı.

Doktor Konstantin lap başını itirdi, bilmədi ki, bu qeyri-adi arzuya necə münasibət bildirsin. Ancaq Puaro sorğusuala macal vermədi. Qapını açıb koridordan bələdçini çağırırdı. Bələdçi dərhal gəldi.

– Vəqonda neçə qadın var?

Bələdçi barmaqlarını saydı:

– Bir, iki, üç... Altı qadın var, müsyö. Yaşlı amerikalı, isveçli, ingilis qız, qrafinya Andreni, knyaginya Draqomirova və onun qulluqçusu.

Puaro bir az fikirləşdi:

– Onların şlyapalarının qutusu var, elə deyilmi?

– Elədir, müsyö.

– Onda mənə... qoyun fikirləşim...hə, mənə isveçlinin və qulluqçunun şlyapalarının qutusunu gətirin. Bütün ümidlərim bunadır. Deyin ki, gömrük yoxlamasına görə lazımdır və ya nəsə ağılınıza gələn bir şey söyləyin.

– Narahat olmayın, müsyö, indi bunu etmək çətin olmayacaq, çünki heç biri öz kupesində yoxdur.

– O zaman tələsin.

Bələdçi uzaqlaşdı və tezliklə əlində iki qutu qayıdıb gəldi. Puaro qulluqçunun qutusunu açan kimi bir kənara atıb,

isveçli qadının qutusunu götürdü. Onun içərisinə baxıb, sevincək bir səs çıxardı, yavaşca şlyapanı qutunun içindən çıxartdı. Şlyapanın altında yarımkürə vardı.

– Həə, mənim axtardığım da elə budur! Belə qutuları beş il bundan əvvəl istehsal edirdilər. Şlyapa sancaqla məftil tora bərkidilirdi.

Puaro bir anda hər iki toru açdı, şlyapaları təkrar yerinə qoydu və bələdçiyə onları geri aparmasını söylədi. Bələdçinin arxasınca qapı bağlanan kimi üzünü doktora çevirdi:

– Görürsünüzmü, əzizim doktor, mən özüm cürbəcür ekspertizalara çox da inanmıram. Məni, adətən, barmaq izlərindən və ya siqaret külündən daha çox, psixologiya maraqlandırır. Lakin hal-hazırda elmin köməyinə belə bağlamaq lazım gələcək. Bu kupədə istədiyin qədər dəlil var, lakin onların yalançı dəlil olmadığına necə inanasan?

– Sizi tam mənada başa düşmürəm, müsyö Puaro.

– Yaxşı, elə isə, sizə bir misal çəkim. Biz qadın dəsmalı tapırıq. Onu kim itirib, bir qadın? Bəlkə, cinayəti törədən kişi özlüyündə fikirləşib: “Qoy fikirləşsinlər ki, bu, bir qadının əməlidir. Mən bıçağım işlədikcə vuracağam, ancaq zərbələrin bəzisinin, guya, zəif və gücsüz adam tərəfindən vurulduğu təsəvvürünü yaradacağam, sonra da göz qabağına bir dəsmal atacağam”. Bu, variantlardan biridir. Ancaq başqa variant da var. Fərz edək ki, cinayəti törədən bir qadındır. O zaman o, qəsdən yerə trubka təmizləmək üçün olan fırçanı atır, qatilin bir kişi olduğu təsəvvürünü yaratmaq istəyir. Sizcə, biz bu cinayəti iki nəfərin, bir qadın və bir kişinin bir-birindən xəbərsiz halda törətdiyini və hər ikisinin də əşyayı-dəlil buraxdığını ciddi şəkildə təsəvvür edə bilərikmi? Burada təsadüflər həddən artıq çox deyilmi?

– Bəs qutuların bu hadisəyə nə dəxli var? – hələ də çaşqınlıq içərisində olan doktor soruşdu.

– Bu saat danışım. Baxın, dediyim kimi, bütün bu dəlillər – saatin ikiyə on beş dəqiqə işləməsi, burun dəsmalı, trubka fırçası – əsl və saxta dəlillər ola bilər. Bunu mən hələ ayırd edə bilməmişəm. Lakin mənim nəzərimcə, əlbəttə, yanıla da bilərəm, daha bir yalançı olmayan dəlil var. Bu da yastı kibrit çöpləridir, doktor. Mən əminəm ki, bu kibriti mister Retçett deyil, qatil yandırıb. Kompromat

kağızı məhv etməkdən ötrü yandırıb. Demək, o kağızda bu cinayətin açılmasına açar ola biləcək bir ipucu var imiş. Və mən bu kağızda yazılanları bərpa etməyə və bu açarın nə olduğunu öyrənməyə çalışacağam.

Sonra birdən-birə dikələrək kupedən çıxdı. Geri qayıdanda doktor onu böyük maraqla seyr edirdi. Puaro yanıq kağız parçalarını saç maqqaşıyla tutaraq, yandırdığı spirt alovunun üzərinə tutdu.

– Bu maqqaş bıqları təmizləmək üçündür, – Puaro maqqaş çırparaq izah etdi.

Doktor dörd gözlə bu mənzərəni seyr edirdi. Puaro tel yarım kürələri əyərək düzəltdi, yanmış kağız parçalarını ehtiyatla onlardan birinin üzərinə qoydu, ikinci sim toru onun üzərinə qoydu, hər iki yarım kürəni maqqaşla tutaraq bu qurğunu spirt alovunun üzərinə gətirdi.

– Kustar işdir, nə demək olar, – doktora tərəf qanıqlaraq söylədi, – ancaq ümid edək ki, bu, bizim işimizə yarayacaq.

Doktor diqqətlə Puaronun hərəkətlərini seyr etməkdəydi. Nazik simlər qızarmağa və yanıq kağızda hərf lərin güclə oxunan cizgiləri görünməyə başladı. Hərflər sözləri əmələ gətirdi. Sözüün həqiqi mənasında alovlu sözlər idi bunlar. Yanıq kağız parçası çox kiçikdi. Üzərində üç söz və bir də bir sözün yarısı vardı: “Kiçik Deyzi Armstronqu unu...”

– Aha! – deyə bağırırdı Puaro.

Doktor:

– Bunların, sizcə, bir mənası var? – deyə soruşdu.

Puaronun gözləri alışıb-yanırdı. Saç maqqaşını diqqətlə masanın üstünə qoydu.

– Hə, – dedi. – Artıq mən ölən adamın əsl soyadını bilirəm. Və onun Amerikadan nəyə görə qaçdığını da bilirəm.

– Soyadı nədir onun?

– Kasseti.

Konstantin qaşlarını çatdı.

– Kasseti? Elə bil, bu adı eşitmişəm. Bir neçə il öncə... yox, yadıma sala bilmirəm... Amerikada baş verən səs-küylü bir hadisəylə bağlı deyildi bu?

– Bəli, – dedi Puaro. – Düz tapmışınız. Amerikada baş verən bir hadisəylə bağlı.

Başqa bir açıqlama vermək niyyətində olmadığı anlaşıldı. Ətrafına baxaraq:

– Bunu daha sonra danışarıq, – deyə əlavə etdi.
– Burada bizimçün maraqlı olacaq hər şeyi görüb-görmədiyimizdən əmin olmalıyıq.

Cəld bir hərəkətlə Retçettin paltarının ciblərini təkrar axtardı, ancaq oradan maraqlı doğuracaq bir şey tapılmadı. Digər kupeyə açılan ara qapını yoxladı. Ancaq qapı o biri tərəfdən bağlanmışdı.

– Bir şeyi başa düşmürəm, – doktor Konstantin dedi, – qatil pəncərədən qaça bilməzdi, ara qapı o biri tərəfdən bağlı olub, koridora açılan qapı isə içeridən kilidli olub, zənciri də keçirilib. O zaman qatil necə aradan çıxıb?

– Sirkdə əlləri, ayaqları bağlı adamın bir qutunun içinə qoyulub, sonra birdən-birə yoxa çıxdığı zaman tamaşaçılar da eyni sözü deyirlər.

– Bununla demək istəyirsiniz...

Puaro açıqladı:

– Demək istəyirəm ki, əgər qatil bizi pəncərədən qaçdığına inandırmaq istəsəydi, əlbəttə ki, o, digər iki qapıdan çıxılması mümkün deyilmiş kimi bir vəziyyət yaratmalı idi. Fokusçuların qutusunda yoxa çıxan bir adam kimi, bu da bir hiylədir. Bizim vəzifəmiz bu hiylənin necə edildiyini öyrənməkdir.

Puaro ara qapının sürgüsünü vurdu.

– Birdən bizim xanım Habbard qızına cinayətin təfsilatını yaza bilmək üçün buraya girmək fikrinə düşər, – deyə izah etdi. Təkrar ətrafına göz gəzdirdi. – Məncə, artıq burada görə biləcəyimiz bir iş qalmadı. İndi müsyö Bukun yanına gedək.

V fəsil

DEYZİ ARMSTRONQUN OĞURLANMASI

Onlar kupeyə daxil olanda müsyö Buk omletini yeyib tamamlayırdı.

– Vaqon-restoranda dərhal günorta yeməyinin verilməsini tapşırıram, – deyə bildirdi. – Ondan sonra ora boşaldılacaq və müsyö Puaro sənişinləri rahat-rahat din-dirər. Bizim də yeməyimizi buraya vermələrini söylədim.

– Çox yaxşı fikirdir, – Puaro sevindi.

Ancaq heç biri hələ acmamışdı, buna görə də nahar etmək o qədər də zamanlarını almadı. Yeməklərini tez-tələsik yedilər. Ancaq müsyo Buk bu saatlarda beyinlərini məşğul edən məsələylə bağlı yalnız qəhvələrini içərkən söz açdı, yeni nələr olduğunu soruşdu.

– Mərhumun kim olduğunu öyrəndim. Onun Amerikadan nəyə görə qaçmaq məcburiyyətində qaldığını da bilirəm, – Puaro dedi.

– Kimmiş?

– Yadıңызdadırımı, Armstronqların kiçik uşaqlarıyla bağlı qəzetlərdə bir vaxtlar çox yazdılar. Bax həmin kiçik Deyzi Armstronqu öldürən adam Retçettdir, daha doğrusu, Kasseti.

– İndi xatırladım. Qorxunc bir faciə idi! Ancaq lap incəliklərinə qədər xatırlamıram.

– Polkovnik Armstronq ingilisdı, Viktoriya ordeni kavaləri idi, ancaq anası amerikalıydı, məşhur uoll-stritli milyonər U.K.Van der Holtun qızıydı. Polkovnik Armstronq zamanının ən adlı-sanlı faciə aktrisası Linda Ardenin qızıyla evliydi. Amerikada yaşayırdılar. Bir uşaqları vardı, hamının pərəstış etdiyi kiçik bir qız idi. Uşaq üç yaşındaykən qaçırıldı. Geri vermək üçün aqlasığmaz ölçüdə çox pul istədilər. Ondan sonra olanları danışaraq sizi darıxdırmaq istəmirəm. Ancaq uşağın anasıyla atası iki yüz min dollar ödədilər və bunun ardınca, çox keçmədən Deyzinin ölüsü tapıldı. Üstəlik, uşaq öləli, ən aşağısı, iki həftə olmuşdu. Hamının necə həyəcanlandığını təsvir etmək çətindir, əlbəttə. Ancaq fəlakət bununla bitmədi. Xanım Armstronq hamilə idi, yeni bir uşağı dünyaya gətirmək ərəfəsində idi. Sarsıntı keçirdiyinə görə uşağı ölü doğdu, xanım Armstronq özü də doğuş zamanı həlak oldu. İztirabdan dəliyə dönən əri tapançayla özünü vurub intihar etdi.

– Ay Allah! – dedi Buk. – Nə dəhşətli hekayətdir! İndi xatırladım. Yanılmıramsa, bir nəfər də ölmüşdü o arada.

– Bəli. Uşağın qulluqçusu zavallı bir fransız, ya da isveçrəli bir xidmətçi qız. Polis onun bu hadisə haqqında bilgisi olduğundan əmin idi. Qızın ağlayıb-sızlayaraq heç bir şeydən xəbəri olmadığını söyləməsinə inanmadılar. Sonda zavallı qız böyük bir ümitsizliyə qapılaraq özünü pəncərədən atdı. Daha sonra onun hadisəylə heç bir əlaqəsi olmadığı ortaya çıxdı.

– Adam bunları düşünəndə belə dəhşətə gəlir! – Buk üzənmiş halda dedi.

– Altı ay sonra bu Kasseti deyilən adam tutuldu. Uşağı qaçıran dəstənin başçısı imiş. Daha öncə də eyni şeyi etmişdilər. Polisin izlərini tapacağını anlar-anlamaz qaçırdıqları adamı öldürüb cəsədi basdırır, cinayət ortaya çıxanadək də mümkün olduğu qədər çoxlu pul qoparırdılar. Onu deyim ki, günahkarın Kasseti olduğuna heç bir şübhə ola bilməz. Ancaq əldə etdiyi böyük sərvət sayəsində və bəzi kimsələrin üstündə gizli hakimiyyəti olduğuna görə hansısa formal məsələlərdə çək-çevirə salınaraq bəraət ala bildi. Buna baxmayaraq, bir yol tapıb qaçmasaydı, xalq tərəfindən linç ediləcəkdi. İndi olanları daha yaxşı anlayıram. Kasseti adını dəyişdirərək Amerikadan qaçıb. O gündən bəri də iş-gücü olmayan zəngin bir adam sifətində dünyanı dolaşmaqda idi.

64

– İyrənc heyvan! – Bukun səsi əsəb və ikrahla doluydu. – Onu öldürdüklərinə görə bir qram da heyifsilənmirəm. Əcəb olub.

– Mən də sizin kimi.

– Ancaq "Şərq ekspresi"ndə olmamalıydı bu hadisə. Öldürülmək üçün başqa yerlər başına qəhət deyildi.

Puaro xəlifcə gülümsədi, müsyö Bukun öz hayında olduğunu başa düşürdü.

– İndi bizim üçün əsas məsələ Kassetini kimin öldürdüyünü tapmaqdır: bu cinayət Kassetinin vaxtıyla quldurluq etdiyi rəqib bir dəstənin işidir? Yoxsa şəxsi bir intiqamdır? – Yanıq kağızda oxuduğu o bir neçə kəlmə haqqında danışıdı. – Əgər səhv etmərsən, o məktubu qatil yandırıb. Nəyə görə? Çünki burada Armstronqun adı çəkilirdi. Bu da həmin bu sirri tapmağımız üçün bizə bir ipucu verə bilərdi.

– Armstronq ailəsindən həyatda olan kimsə varmı?

– Təəssüf ki, bilmirəm. Ancaq deyəsən, qəzetlər cənab Armstronqun kiçik bacısının olduğu haqda yazmışdılar.

Puaro Buka doktor Konstantin ilə birlikdə gəldikləri nəticəni danışıdı. Sınıq saat söhbətini eşidən müsyö Buk əməlli-başlı canlandı!

– Demək, biz indi cinayətin dəqiq saatını bilirik artıq.

– Bəli. İşimizi asanlaşdıran şeylərdən biridir bu. – Səsin-dəki qəribəlik digər iki adamın ona maraqla baxmalarına səbəb oldu.

– Retçettin birə iyirmi dəqiqə qalmış bələdçiyə danışdığını söyləmişdiniz, deyəsən? – dedi Buk.

Belçikalı bu gecə baş verənləri danışdı.

– Hər halda, bu, Kassetinin və ya Retçettin birə iyirmi dəqiqə qalmış həyatda olduğunu sübut edir, – müsyö Buk dedi.

– Əgər lap dəqiq olmaq istəyiriksə, birə iyirmi üç dəqiqə qalmış.

– Rəsmi dillə desək, sıfır otuz yeddidə mister Retçett hələ sağ imiş. Hər halda, əlimizdə bir fakt var.

Puaro cavab vermədi. Düşüncəli halda qarşı tərəfə baxırdı.

Kupenin qapısı döyüldü və qarson daxil oldu.

– Restoran boşdur, müsyö, – dedi.

– Gəlin, oraya keçək, – müsyö Buk ayağa qalxdı.

– Mən də sizinlə gələ bilərəmmi? – Konstantin soruşdu.

– Əlbəttə ki, əzizim doktor. Əgər müsyö Puaro etiraz etmərsə.

– Yox, canım, nə etirazım ola bilər?

“*Après vous, monsieur*”; “*Mais non, apers vous*”¹ – deyərək qısa nəzakət kəlmələrindən sonra onlar koridora çıxdılar.

¹ Buyurun; yox, əvvəlcə siz buyurun (*fr.*)

Şahidlərin dindirilməsi

I fəsil

YATAQLI VAQON BƏLƏDÇİSİNİN DİNDİRİLMƏSİ

66

Vaqon-restoranda istintaq üçün hər şey hazırlanmışdı. Puaro ilə müsyö Buk masanın bir tərəfində oturmuşdular. Doktor isə üzbəüz oturmuşdu. Masada Puaronun önünə İstanbul–Kale vaqonunun planı qoyulmuşdu, yolçuların adları qırmızı mürəkkəblə üzərinə yazılmışdı. Bir yanda pasportlar və biletlər vardı. Onların yanında kağız, mürəkkəb, qələm və karandaş qoyulmuşdu.

– Hər şey qaydasındadır, – Puaro dedi. – Artıq yubanmadan istintaqa başlaya bilərik. Hər kəsdən əvvəl, mənəcə, yataqlı vaqon bələdçisiylə danışsaq, daha doğru olar. Hər halda, siz onu tanıyırsınız. Onun haqqında nə deyə bilərsiniz? Onun söyləyəcəyi şeylərə inanmaq olarmı?

– Əlbəttə. Çox etibarlı adamdır. Pyer Mişel on beş ildən çoxdur ki, bizim şirkətdə işləyir. Fransızdır. Kale yaxınlığında bir yerdə yaşayır. Son dərəcə dürüst və hörmətli bir adamdır. Ancaq o qədər də ağıllı sayılmaz.

Puaro onu başa düşürmüş kimi başını yellədi.

– Yaxşı. Gəlin ona bir nəzər salaq.

Pyer Mişel bir az özünə gəlmişdi, amma hələ də çox əsəbiydi.

– Ümid edirəm, müsyö bu hadisənin mənim səhlənkarlığım ucbatından törəndiyini düşünmür, – Mişel qorxmuş halda söylədi, narahatlıqla gah Puaroya, gah müsyö Buka baxdı. – Faciəli hadisədir bu. Müsyönün bu işdə bir təqsirim olduğunu düşünmədiyinə ümid edirəm.

Puaro bu adamın qorxularını yox etdikdən sonra suallara keçdi. Əvvəlcə o, Mişelin ünvanını və adını dəqiqləşdirdi, sonra onun bu kampaniyada və konkret olaraq bu marşrutda nə zamandan bəri işlədiyini soruşdu. Bütün bunları artıq bilirdi, sadəcə olaraq, bələdçini danışdırmaqdan ötrü bu sualları verirdi.

– İndi isə, – Puaro davam etdi, – dünən gecə baş vermiş hadisəyə keçək. Cənab Retçett nə zaman yatmağa getdi, saat neçədə?

– Axşam yeməyindən dərhal sonra, müsyö. Daha doğrusu, Belqraddan çıxmamışdan əvvəl. Ondan öncəki gecə də yenə elə erkəndən yatmışdı. Mənə özü yeyərkən yatağını sahmanlamağı əmr etmişdi. Mən də elə eləmişdim.

– Daha sonra onun kupesinə gedən oldumu heç?

– Öz nökrəri və bir də katibi olan o gənc amerikalı.

– Və başqa heç kim?

– Mən başqa kimsəni görmədim, cənab.

– Yaxşı. Demək, cənab Retçetti ən son o zaman gördünüz?

– Xeyr, müsyö. Cənab Retçettin birə iyirmi dəqiqə qalmış zəng çaldığını yaddan çıxarmısınız. Yəni qatar dayanıqdan bir az sonra...

– Dəqiq təsvir edin, nə baş verdi?

– Qapını döydüm. Ancaq cənab Retçett içəridən səslənərək səhvən zəngi basdığını söylədi.

– İngiliscə danışdı, yoxsa fransızca?

– Fransızca.

– Onun sözlərini olduğu kimi təkrar edin.

– *Ce n'est rein, je me suis trompe*¹.

– Doğrudur, – dedi Puaro. – Eyni sözləri mən də eşitmişəm. Sonra siz çıxıb getdiniz?

– Hə, müsyö.

– Öz yerinizə qayıtdınız?

– Xeyr, müsyö. Ondan əvvəl çalınan başqa bir zəngə cavab verməyə getdim.

– Mişel, indi sizdən çox vacib bir şey soruşacağam. İkiyə on beş dəqiqə işləmiş haradaydınız?

– Mənmi, müsyö? Koridorun başındakı kiçik stulumda üzü koridora tərəf oturdum.

¹ Narahat olmayın, mən səhv etdim. (fr.)

– Bundan əminmisiniz, yerinizdən heç qalxmadınız mı?

– Hə... demək olar ki...

– Necə yəni – demək olar ki?

– Bizdən sonrakı vəqona, Afina vəqonuna keçdim.

Oradakı bələdçiyə danışdım. Onunla qarın yolu kəsməsi barədə danışdıq. Saat bir tamamı bir az keçmişdi, deyəsən. Zamanı tam olaraq xatırlamıram.

– Sonra siz yerinizə qayıtdınız... Saat neçə olardı?

– Yenə zəng çalındı, müsyö, mən də elə o anda gəlmişdim. Yadımdadır, mən bunu sizə danışmışam. Həmin o amerikalı xanım... İsrarla zəngi çalırdı.

Puaro:

– Bəli, xatırlayıram, – dedi. – Bəs ondan sonra?

– Ondan sonra? Sizin zənginizə cavab verdim və sizə mineral su gətirdim. Ondan yarım saata qədər sonra digər kupelərdən birindəki yatağı düzəltdim. Retçettin katibi olan gənc amerikalı bəyin yatağını.

– Yatağını düzəltməyə getdiyiniz zaman cənab Makkuin tək idi?

– Yanında on beşinci nömrədəki ingilis polkovnik vardı. Oturub söhbət edirdilər.

– Polkovnik, Makkuinin yanından ayrıldıqdan sonra nə etdi?

– Öz kupesinə getdi.

– İngilis polkovnikin kupesi, yəni on beş nömrəli kupe oturduğunuz yerə yaxındır, elə deyilmi?

– Bəli, müsyö, oturduğum yerə görə sondan ikinci qapı.

– Polkovnikin yatağı düzəldilmişdimi?

– Bəli, müsyö. Onun yatağını şam edəndə özüm düzəlmişdim.

– Bütün bunlar nə zaman oldu?

– Dəqiq olaraq bilmirəm, müsyö. Ancaq ikini keçməmişdi.

– Ondan sonra?

– Ondan sonra sabaha qədər yerimdə oturdum.

– Təkrar Afina vəqonuna getmədinizmi?

– Xeyr, müsyö.

– Gecə koridorda dolaşan oldumu?

Bələdçi düşündü.

– Xanımlardan biri o biri başdakı tualetə getdi, sanıram.

– Hansı xanım?

– Bilmirəm, müsyö. Koridorun ta o başındaydı. Arxası da mənə tərəf idi. Üzərində işləmə əjdahalar olan qırmızı bir kimono geyinmişdi.

Puaro başını yellədi:

– Ondan sonra?

– Sabaha qədər heç bir şey olmadı, müsyö.

– Əminsinizmi?

– Hə, bağışlayın. Siz özünüz bir ara qapınızı açaraq bayıra baxdınız!

Puaro:

– Afərin, dostum, – dedi. – Bunu xatırlayıb-xatırlama-yacağınız maraqlı idi. Yeri gəlmişkən, mən bir gurultu səsinə oyandım. Sanki, qapıma ağır bir şey çırpılmışdı. Bu, nə ola bilərdi, sizcə?

Bələdçi ona heyrətlə baxdı.

– Bilmirəm, müsyö. Belə bir şey olmadı. Dəqiq bilirəm.

Puaro mübahisəyə girişmədi.

– Demək ki, məni qara basıb, – dedi.

– Bəlkə, – müsyö Buk dilləndi, – siz qonşu kupedəki səs-küyü eşitmisiniz?

Puaro, sanki, onun sözlərini eşitmədi. Çox güman, bələdçinin diqqətini ona yönəltmək istəmədi.

– Başqa bir məqama diqqət yetirək, – dedi. – Fərz edək ki, qatıl qatara dünən gecə minib. Siz onun cinayəti törətdikdən sonra qatarı tərk etmədiyindən əminmisiniz?

Pyer Mişel başını yellədi.

– İmkansızdır.

– Qatarın içində bir yerdə gizlənmiş ola bilərmiz?

Buk yerindən dilləndi:

– Hər tərəf arandı, dostum. Bu fikri başınızdan atın.

Pyer Mişel də:

– Bundan başqa, əgər mənim vaqonuma bir kimsə girmiş olsaydı, mən onu mütləq görərdim, – dedi.

– Son stansiya hansıydı?

– Vinkovci.

– Oradan neçədə tərpəndik?

– Əslində, 11.58-də tərpənməliydik. Ancaq hava pozulduğuna görə iyirmi dəqiqə gecikdik.

– Sizin vaqonunuza başqa vaqonlardan keçmək mümkündürmü?

– Mümkün deyil, müsyö. Yemək servisindən sonra yataqlı vaqonlarla digərləri arasındakı qapılar kilidlənir.

– Siz Vinkovcidə qatardan endinizmi?

– Bəli, müsyö. Hər zamankı kimi perrona enərək, vaqon qapısının önündəki pilləkəndə dayandım. Digər bələdçilər də belə etdilər.

– Bəs öndəki qapı? Bu restoranın yaxınında olan?

Bələdçi, sanki, çaşıb-qaldı, ancaq tez də özünü ələ aldı:

– Yəqin, yolçulardan biri qara baxmaq üçün açıb.

– Ola bilər, – Puaro dedi. Bir-iki dəqiqə fikirli halda barmaqlarıyla masanı taqıldatdı.

Pyer Mişel çəkinə-çəkinə:

– Müsyö məni günahkar hesab etmir, elə deyilmi?
– deyə soruşdu.

Belçikalı ona mərhəmətlə gülümsədi.

– Sizin, sadəcə, bəxtiniz gətirməyib, dostum. Hə, doğrudan ha, indi ağılıma gəldi. Siz cənab Retçettin qapısını döyərəkən daha bir zəng çalındı. Kimin zəngiydi bu?

– Knyaginya Draqomirovanın, cənab. Məndən xidmətçisini çağırmağımı istədi.

– Çağırдыңızımı?

– Əlbəttə, müsyö.

Puaro fikirli halda qarşısındakı plana baxdı və başını yellədi.

– Çox gözəl. Hələlik bu qədər yetər.

– Təşəkkür edirəm, müsyö.

Bələdçi ayağa qalxaraq müsyö Buka baxdı.

– Özünüzü üzməyin, – direktor mehribanlıqla dedi.

– Bu işdə sizin bir günahınız yoxdur.

Pyer Mişel sevinclə salondan çıxdı.

II fəsil

KATİBİN DİNDİRİLMƏSİ

Puaro bir-iki dəqiqə dərin düşüncəyə qapıldı.

Nəhayət:

– İndi öyrəndiklərimizə görə, – deyə mızıldandı, – mən-cə, cənab Makkuinlə təkrar danışmamız heç də pis olmaz.

Gənc amerikalı o saat gəldi.

– Hə, işlər necə gedir?
 – Pis deyil. Son söhbətimizdən bəri bir şey öyrəndim.
 Cənab Retçettin kimliyini.

Hektor Makkuin maraqla irəliyə doğru əyildi.

– Kim imiş bu adam?

– Retçett, sizin də şübhələndiyiniz kimi, qondarma bir ad imiş. Retçett adını daşıyan o adamın əsl adı Kasset-tidir. Ən məşhur uşaq qaçırma işlərini təşkil edən adam. Qaçırdığı uşaqlar arasında Deyzi Armstronq da olub.

Makkuinin üzündə müdhiş bir heyrət ifadəsi yarandı, lakin bu ifadə bir anda hiddətə çevrildi.

– Demək, bu, həmin o alçaq imiş!

– Bundan xəbəriniz yox idimi, cənab Makkuin?

Gənc amerikalı qəti bir tövrlə:

– Yox idi, – dedi. – Olsaydı, ona katiblik etməkdənsə, sağ əlimi biləyimdən kəsməyi üstün tutardım.

– Sizin davranışınız bu məsələdə qərəzli olduğunuzu göstərir. Bunu düz tapmışam, cənab Makkuin?

– Bunun xüsusi bir səbəbi var. Atam o məhkəmədə prokuror idi, cənab Puaro. Xanım Armstronqu bir neçə dəfə görmüşdüm. Nadir gözəlliyi olan və qeyri-adi dərəcədə məhraban bir qadıncı. Dərd onun belini bükmüşdü. – Makkuinin üzü ciddiləşdi. – Bu əməli törədən insan, Retçett... daha doğrusu, Kasseti... cəzasını almalydı! Belə də olmalı idi. Belə bir yaramazın öldürülməsi Allaha da xoş gedər.

– Elə danışırsınız, sanki, siz özünüz bu şərəfli işi həvəslə yerinə yetirə bilərmişsiniz.

– Elədir ki var. Mən özüm...– Makkuin duruxdu, sonra da günahkar kimi əlavə etdi: – Deyəsən, mən şübhələri öz üzərimə çəkəcək şəkildə davranıram...

– Əgər şefinizin ölümü qarşısında müdhiş bir kədər hiss edirmiş kimi davransaydınız, o zaman sizdən daha artıq şübhələnərdim, cənab Makkuin.

Makkuin qəmgin halda:

– Özümü elektrik stulundan qurtarmaq üçün belə bunu etməzdim, – dedi. Sonra əlavə etdi: – Əgər mənim marağımı yersiz hesab etmirsinizsə, lütfən, söyləyin, bunu... yəni Retçettin Kasseti olduğunu necə bildiniz?

– Kupesində tapılan bir məktub parçasından.

– Bəs axı... Yəni bu... Necə ola bilər, qoca diqqətsizlik etsin?

– Bu, kimin baxdığına bağlıdır.

Bu sözlər gənc adamı açıq-aşkar qayğılandırdı. Puaronun ağılından keçənləri başa düşmək istəyirmiş kimi gözü-nü ona zilləyib baxırdı.

– Mənim vəzifəm cinayət saatında qatardakıların nələrdiyini öyrənməkdir, – Puaro dedi. – Heç kəs inciməməlidir, başa düşürsünüz? Formal olaraq bunu etməliyəm.

– Bilirəm. Məndən istədiyinizi soruşsun. Mümkün olduğu qədər əleyhimə olan şübhələri aradan qaldıraram.

Puaro gülümsədi:

– Sizdən kupenizin nömrəsini soruşacaq deyiləm. Çünki oranı bir gecəliyə də olsa, sizinlə paylaşdım. İkincidəgəcəli 6–7 nömrəli kupe, elə deyilmi? Mən başqa kupeyə keçdikdən sonra siz orada tək qaldınız.

– Bəli, elədir.

– İndi, cənab Makkuin, zəhmət olmasa, mənə dünən gecə vaqon-restorandan çıxdıqdan sonra nələrdiyinizi danışın.

– Problem deyil. Mən öz kupemə getdim. Bir az kitab oxudum. Belqradada perrona endim. Ancaq hava çox soyuq olduğu üçün təkrar qatara mindim. Bir müddət kupesi mənimkinin yanında olan o gənc ingilis xanım ilə danışdım. Sonra da başqa bir ingilislə, polkovnik Arbetnotla söhbətə daldım. Sonra, biz onunla danışarkən siz yanımızdan keçdiniz. Sonra cənab Retçettin yanına getdim. Bunu sizə söyləmişdim. Məktublarla bağlı onun bəzi tapşırıqlarını yerinə yetirdim. Ona xoş gecələr diləyərək yanından ayrıldım. Polkovnik Arbetnot hələ də koridordaydı. Yatağı düzəlmişdi. Ona mənim kupemə gəlməsini təklif etdim. Adama bir şüşə içki sifariş verərək çənə vurmağa başladım. Beynəlxalq siyasətdən, Hindistandan, Uoll-Stritdəki indiki maliyyə vəziyyətindən və böhranından danışdıq. Əslində, bir qayda olaraq, ingilislərdən xoşum gəlməz, çox rəsmi olurlar. Ancaq polkovnikə qanım çox qaynadı.

– Polkovnik yanınızdan nə zaman ayrıldı?

– Xeyli vaxt keçdi. Saat ikiyə qalardı.

– Qatarın dayanmış olduğuna fikir vermədinizmi?

– Hə, əlbəttə. Nə olduğu ilə maraqlandıq. Pəncərədən baxınca qar yığınlarını gördük. Ancaq vecimizə almadıq.

– Polkovnik Arbetnot yanınızdan ayrıldıqdan sonra nə oldu?

– O, öz kupesinə getdi. Mən də yatağımı düzəltməsi üçün bələdçi çağırdım.

– Bələdçi yatağınızı düzəldərkən siz haradaydınız?

– Koridorda, düz qapının önündə. Siqaret çəkirdim.

– Sonra?

– Sonra uzandım və səhərə qədər yatdım.

– Dünən gecə heç qatardan endinizmi?

– Bir ara Arbetnotla... nəydi o stansiyanın adı, həə, Vinkovci, polkovniklə perronda bir az dolaşmağı düşündük. Ancaq dəhşətli soyuq vardı. Çox keçmədən təkrar içəri girdik.

– Perrona hansı qapıdan endiniz?

– Bizim kupeyə ən yaxın olanından.

– Vaqon-restoranın yaxınındakı qapıdan?

– Bəli.

– Fikir vermədiniz, qapı sürgülüydü?

Makkuin düşündü.

– Qoy yadıma salım. Deyəsən, hə, sürgülüydü. Hər halda, qapının tutacağına bir məftil keçirilmişdi. Sizi bu maraqlandırır?

– Hə, maraqlandırır. Siz vaqona qayıdarkən məftili yerinə keçirtmədiyinizmi?

– Ah, xeyr. Deyəsən, keçirtmədik. Mən axırda girdim. Dəqiq yadımda deyil. Bunun bir əhəmiyyəti var?

– Əhəmiyyətli ola bilər. İndi mənə deyiniz, müsyö, siz polkovnik Arbetnotla oturub danışarkən kupenizin qapısı açıq idi?

Hektor Makkuin başıyla təsdiqlədi.

– Zəhmət olmasa, söyləyin, əlbəttə, əgər xatırlayırsınızsa, qatar Vinkovcidən tərpənəndən sonra və polkovnik sizdən ayrılıncaya qədər koridordan kimsə keçdimi?

Makkuin qaşlarını çatdı.

– Deyəsən, bələdçi bir dəfə keçdi. Restoran tərəfdən gəlirdi. Sonra bir qadın da o tərəfə getdi.

– Hansı qadın?

– Bilmirəm. Çox da diqqət göstərmədim. O anda Arbetnotla bir şeyi mübahisə edirdik. Mənə qapıdan qırmızı ipək geyimli bir qadın keçmiş kimi gəldi. Yaxşı görmədim. Zatən üzünü görə bilməzdim. Bildiyiniz kimi, mənim kupem qatarın vaqon-restoranı olan tərəfinə baxır.

Koridordan o tərəfə doğru gedən bir qadın kupemi keçər-keçməz arxası mənə tərəf dönmüş olur.

Puaro başını yellədi.

– Belə başa düşmək olar ki, qadın tualetə gedirmiş?

– Yəqin ki.

– Qadının geriyyə döndüyünü gördünüzmü?

– Maraqlıdır ki, görmədim... İndi fikirləşirəm, həqiqətən də, onun qayıtmağını görmədim. Ola bilər, buna diqqət verməmişəm.

– Daha bir sual. Siz trubka çəkirsinizmi, cənab Makkuin?

– Xeyr, cənab, çəkmirəm.

Puaro bir dəqiqə susdu.

– Yaxşı, indilik bu qədər, sanıram. İndi cənab Retçettin nökrünü görmək istərdim. Hə, ağılıma gəlmişkən, siz və nökr hər zaman ikincidərəcəli vəqondamı yolçuluq edirsiniz?

– Nökr hər zaman ikincidərəcəlidə gedir. Mən çox vaxt birincidərəcəlidə gedirəm. Mümkün olduğu zaman cənab Retçettin kupesinin yanındakı kupe mənə ayrılırdı. Beləcə, cənab Retçett əşyalarının çoxunu mənim kupemə qoyardı, belədə həm mən, həm də əşyaları yaxınlıqda olmuş olurdu. Ancaq bu səfər özünə veriləndən savayı, bütün birincidərəcəli kupelər tutulmuşdu.

– Başa düşdüm. Təşəkkür edirəm, cənab Makkuin.

III fəsil

NÖKƏR MASTERMANIN DİNDİRİLMƏSİ

Amerikalının yerini Puaronun hələ bir gün öncə fərqiinə vardığı o boz və ifadəsiz üzlü ingilis almışdı. O, bir nökrəyə yaraşacaq şəkildə qapı ağzında dayanmışdı. Puaro ona oturmasını işarə etdi.

– Mən bildiyimə görə, siz cənab Retçettin nökrəsiniz.

– Bəli, cənab.

– Adınız nədir?

– Eduard Henri Masterman.

– Neçə yaşınız var?

– Otuz doqquz.

– Harada yaşayırsınız?

– Klerkenuel, Frayar-strit 21-də.
 – Sahibinizin öldürüldüyünü eşitdinizmi?
 – Bəli, cənab.
 – Söyləyin, cənab Retçetti son dəfə nə zaman gördünüz?

Nökər fikirləşdi.

– Dünən gecə doqquz radələrində, hər halda, bundan gec deyildi.

– Son görüşünüzü bütün təfsilatıyla təsvir edin.

– Mən, hər zaman olduğu kimi, yatmadan əvvəl mis-ter Retçettin yanına getmişdim.

– Sizin vəzifəniz nədən ibarət idi, bunu təsvir edin.

– Həmişə olduğu kimi, paltarlarını asdım, dişlərini suya qoydum və gecə vaxtı ona lazım olacaq şeyləri sahmanladım.

– Kefi, əhvalı həmişəki kimiydi?

– Mənə elə gəldi ki, bir az kefsizdir, cənab.

– Nəyə görə?

– Deyəsən, buna oxuduğu bir məktub səbəb olmuşdu. Zərfi kupesinə mənim qoyub-qoymadığımı soruşdu. Əlbəttə, elə bir iş tutmadığımı ona söylədim. Ancaq məni söydü və gördüyüm hər işdə bir nöqsan tapdı.

– Bu, nadir hallarda olurdu?

– Xeyr, cənab, xeyr. Çox tez özündən çıxan adam idi. Hər şeyə görə əsəbiləşirdi.

– Cənab Retçett nə vaxtsa yuxu dərmanı içirdi?

Doktor Konstantin marağını boğa bilməyib irəliyə doğru əyildi.

– Qatarda yol gedərkən içirdi, cənab. Onsuz yata bilməyəcəyini söylərdi.

– Adətən, hansı yuxu dərmanını içərdi?

– Deyə bilmərəm, cənab. Şüşənin üstündə ad yazılmazdı. Sadəcə, “Yuxu dərmanı. Yatmadan əvvəl içməli” yazılırdı.

– Dünən gecə dərman içdimi?

– Bəli, cənab. Mən stəkana dərman tökdüm və masanın üstünə qoydum.

– Siz özünüz onun dərmanı necə içdiyini gördünüzmü?

– Yox, görmədim, cənab.

– Başqa nə oldu?

– Mən cənab Retçettdən başqa bir şeyin lazım olub-olmadığını soruşdum və onun səhər saat neçədə qaldırılmasını istədiyini soruşdum. "Mən zəng çalıncaya qədər narahat edilmək istəmirəm", – dedi.

– Həmişə belə edərdi?

– Bəli, cənab. Qalxmağa qərar verdiyi zaman bələdçini çağırırdı. O da gəlib mənə xəbər verirdi.

– Cənab Retçett erkənmi qalxardı, yoxsa gec saatlara qədər yatardı?

– Bu, onun kefinə bağlıydı, cənab. Bəzən səhər yeməyindən öncə qalxardı. Bəzən də günortaya doğru.

– Demək, artıq günorta olmasına baxmayaraq, ağanızın sizi çağırması sizi narahat etmədi?

– Yox, cənab.

– Cənab Retçettin düşmənləri olduğunu bilirdinizmi?

– Bəli, cənab. – Nökər ifadəsiz bir səslə söylədi bunu.

– Haradan bilirdiniz?

– Cənab Makkuinlə bəzi məktublar barədə söhbət etdiyini eşitmişdim.

– Ağanızı sevərdinizmi, Masterman?

Nökərin üzü olmayacaq dərəcədə, daha da ifadəsizləşdi:

– Mən bu haqda danışmaq istəməzdim, cənab. O, comərd bir ağa idi.

– Ancaq ondan xoşunuz gəlmirdi?

– Belə desəm: ümumən amerikalılardan çox da xoşum gəlməz.

– Amerikaya heç getdinizmi?

– Xeyr, cənab.

– Qəzetlərdə Armstronqun uşağının qaçırıldığını oxumuşdunuzmu?

Nökərin yanaqları xəfifcə qızardı:

– Hə, əlbəttə, oxumuşdum, cənab. Balaca bir qız uşağını qaçırılmışdılar, elə deyilmi? Çox qorxunc bir hadisəydi.

– Bu işi təşkil edənlərin başçısının ağanız cənab Retçett olduğunu bilirdinizmi?

– Əlbəttə bilmirdim, cənab. – Nökərin səsində ilk dəfə həyəcan hiss olundu. – Buna inana bilmirəm, cənab.

– Ancaq bu, bir həqiqətdir. İndi dünən gecə nə iş gördüyünüzə keçək. Özünüz də başa düşürsünüz, bu, adi bir

formallıqdır. Cənab Retçettin yanından ayrıldıqdan sonra nə etdiniz?

– Cənab Makkuinə ağanın onu istədiyini söylədim. Sonra öz kupemə gedərək kitab oxudum, cənab.

– Sizin kupeniz... – Puaro vaqonun planına baxdı.

– Ən sondakı ikincidərəcəli kupe, cənab. Vaqon-restoranın yanındakı.

– Başa düşdüm. Bəs hansı yeri tutursunuz?

– Aşağıdakı yeri.

– Yəni dördüncü yeri?

– Bəli, cənab.

– Kupədə sizdən başqa yolçu varmı?

– Bəli, cənab. Uzunboylu bir italyan.

– İngiliscə danışa bilirmi?

– Yaman gündə, cənab, – nökər ikrahla bildirdi. – Amerikada yaşayır, dediyinə görə, Çikaqoda.

– Onunla tez-tez söhbətləşirdinizmi?

– Xeyr, cənab. Mən kitab oxumağa üstünlük verirəm.

Puaro gülümsədi. Bir anda bu centlmenin – “centlmen nökeri”nin deyincən italyanı necə yerinə oturduğunu gözlərinin qabağına gətirdi.

– İcazə verin maraqlanım, nə kitabı oxuyursunuz?

– Puaro soruşdu.

– Hal-hazırda, cənab, Arabell Riçardsonun “Məhəbbət əsiri” romanını oxuyuram.

– Yaxşı kitabdır?

– Çox maraqlıdır, cənab.

– Lap yaxşı; gəlin davam edək. Siz öz kupenizə qayıdıb “Məhəbbət əsiri” romanını oxumağa davam etdiniz, saat...

– Təqribən, on birin yarısına qədər, cənab. Sonra o italyan yatmaq istədi. Bələdçi gəldi və yataqları düzəltdi.

– Bundan sonra siz də yatıb yuxuya getdiniz?

– Xeyr, cənab. Ulandı, amma yuxuya gedə bilmədim.

– Nəyə görə? Yuxunuz gəlmirdi?

– Dişim ağrıyırdı, cənab.

– Belə de! Diş ağrısı çox pisdir.

– Çox, çox pisdir.

– Bəs diş ağrısına qarşı bir dərman içdiniz?

– Dişimə qərənfil yağı qoydum, cənab, o, bir az ağrını sakitləşdirdi, ancaq yenə də yata bilmədim. Mən yatağımın

başındakı gecə lampasını yandırdım və oxumağa başladım, heç olmasa, bir az fikrimi dağıtmaq istədim.

– Bütün gecəni yata bilmədiniz?

– Səhərəyaxın dördə huş məni aparıb.

– Bəs yol yoldaşınız?

– O italyanmı? Tirlənib yatdı, cənab.

– Gecə kupedən heç çıxmadımı?

– Yox, çıxmadı, cənab.

– Gecə bir səs eşitdinizmi?

– Yox, cənab. Yəni qeyri-adi bir səs eşitmədim. Qatar dayanmışdı, ona görə də çox sakitlik idi.

Puaro bir dəqiqə susdu, sonra soruşdu:

– Lap yaxşı, biz, demək olar ki, hər şeyi aydınlaşdırdıq. Siz bu faciənin açılmasında bizə heç nəylə kömək edə bilməzsiniz?

– Qorxuram, kömək edə bilməyəm. Çox təəssüf edirəm, cənab.

– Cənab Makkuinlə cənab Retçett heç ağızlaşdılarımı?

– Xeyr, cənab. Cənab Makkuin çox mehriban bir ağadır.

– Cənab Retçettin yanına işə düzəlməmişdən əvvəl kimin yanında qulluq edirdiniz?

– Cənab Henri Tomlinsonun yanında, cənab, o, Qrouvernor-skverdə yaşayırdı.

– Onun yanından niyə ayrıldınız?

– O, Şərqi Afrikaya yollandı, cənab, daha mənə ehtiyacı qalmadı. Ancaq mən əminəm, cənab, o, məni axtaracaq. Onun yanında bir neçə il yaşadım.

– Siz cənab Retçettin yanına işə nə zaman girdiniz?

– Doqquz ay öncə, cənab.

– Təşəkkür edirəm, Masterman. Hə, nə deyəcəkdim, siz trubka çəkirsinizmi?

– Xeyr, cənab. Mən siqaret çəkirəm, çox da bahalı olmayan siqaretlərdən.

– Sağ olun. Hələlik bu qədər. – Puaro başıyla nökrə getməsini işarə etdi.

Nökrə bir an tərəddüdlə dayandı:

– Bağışlayın, cənab, amma yaşlı amerikalı xanım yolçu özündə deyil; cinayət barədə hər şeyi bildiyini söyləyir. Çox həyəcanlıdır, cənab.

Puaro güldü:

– Elə isə, heç yubanmadan onunla görüşək.

– Onu çağırımmı, cənab? Qadın bayaqdan bəri müdiriyyətlə görüşməyi tələb edir. Bələdçi onu sakitləşdirə bilməyib.

– Onu buraya göndərin, dostum, – Puaro dedi, – biz onun danışmaq istədiyi hər şeyə qulaq asarıq.

IV fəsil

AMERİKALI YAŞLI QADININ SÖYLƏDİKLƏRİ

Missis Habbard təntimiş halda vaqona daxil olanda həyəcandan danışa bilmirdi.

– Mənə deyın görüm, burada başçı kimdir? Mən çox vacib bir məlumatı çatdırmalıyam. Cənablar, əgər siz...

– Onun baxışları kupeni dolaşdı.

Puaro qadına tərəf yönəldi:

– Bəlkə, nə olduğunu mənə danışasınız, madam, – dedi.

– Ancaq, rica edirəm, oturun.

Missis Habbard ağır gövdəsini qarşı tərəfdəki stula basdı.

– Baxın, sizə nəyi danışmaq istəyirdim. Dünən gecə qatarda bir cinayət işləndi! Və qatıl mənim kupemdə idi.

Xanım Habbard söylədiklərinin təsirini artırmaqdan ötrü bir an susdu.

– Bundan əminsizmi, madam?

– Əlbəttə, əminəm! Bu da sözdür?! Hələ, Allaha şükür, ağılımı itirməmişəm. Sizə hər şeyi olduğu kimi danışacağam! Yuxuya dalmışdım, birdən-birə oyandım. Ətraf qaranlıq idi. Kupemdə bir kişinin olduğunu anladım o saat. Elə qorxdum ki, bağıra da bilmədim. Özünüz bilirsiniz, bu, necə olur. “Ay Allah, rəhm elə, məni öldürəcək”, – deyə düşündüm. Nə hisslər keçirdiyimi sizə çatdırı bilmirəm! Bu murdar qatarlarda nə qədər cinayətlər olur, qəzetlər ancaq elə bundan yazır. Sonra fikirləşirəm: “Ancaq qızillarımla bilməyəcək”. Çünki qızillarımla bir coraba dolduraraq yastığımın altında gizləmişdim. Düzdür, yatanda adam narahat olur, özünüz bilirsiniz, bu, necə olur. Deyəsən, mövzudan uzaqlaşdım. Hə, demək... Nədən danışdım?

– Hiss etdiniz ki, madam, sizin kupenizdə bir kişi var.

– Hə, onu deyirdim axı, gözlərimi yumub fikirləşirəm: "İndi mən nə edim?" Sonra fikirləşirəm: "Yaxşı ki, qızım bu anda nə vəziyyətdə olduğumu bilmir". Ancaq sonra özümü ələ aldım və bələdçini çağırmaqdan ötrü xəlvətcə divardakı zəngi basdım... basdım... Ancaq heç kəs gəlmir. Elə bilirdim ürəyim dayanacaq. "Deyəsən, qatar da hamını öldürüblər", – deyə düşündüm. Üstəlik, qatar da dayanmışdı. Ətrafda qorxunc bir səssizlik vardı. Ancaq mən zəngi çalmağa davam etdim. Sonra bir nəfərin qaçaraq koridordan gəldiyini və qapımı döydüyünü eşitdim. Ah, elə rahatlandım ki... "Gəlin!" – deyə qışqırdım. Eyni anda da işıqları yandırdım. İnanırsınız? Kupədə heç kim yox idi!

– Sonra nə oldu, madam?

80

– Nə olacaq? Bələdçiyə olanları danışdım. Ancaq o, mənə inanmadı. Yuxu gördüyümü deyirdi. Onu məcbur etdim, divanın altına baxdı. Ancaq oraya bir insanın sığımayacağını söylədi. Qatilin qaçmış olduğu göz qabağındaydı. Bələdçinin məni sakitləşdirməyə çalışması məni elə hirs-ləndirirdi ki! Mən xəyal görəcək bir qadın deyiləm, cənab... adınızı da bilmirəm.

– Puaro, madam. Bu da şirkətin müdiri müsyö Buk və doktor Konstantin.

Xanım Habbard laqeyd baxışlarla hər üçünü gözdən keçirib burnunun altında: "Tanış olmağımıza çox sevindim", – dedi və fədakarcasına sözüünə davam etdi.

– Hə, bu məsələdə, qoyun onu da deyim, ağıllı davranacağımı iddia etmirəm. Əvvəlcə mənə elə gəldi ki, içəriyə qonşu kupədəki adam girib. Bu öldürülən zavallı var ha, bax o! Bələdçiyə iki kupenin arasındakı qapıya baxmasını söylədim. Həqiqətən də, sürgülənməmişdi qapı. Əlbəttə, bələdçiyə qapını o saat sürgülənməsini söylədim. O getdikdən sonra da ara qapının önünə çamadanımı dayadım. İşi etibarlı tutmaq üçün.

– Bütün bunlar saat neçədə oldu, missis Habbard?

– Bunu dəqiq deyə bilmərəm. O qədər özümü itirmişdim ki, saata baxmaq ağılıma belə gəlmədi.

– Yaxşı, bəs indi baş verənlər haqqında nə düşünürsünüz?

– Siz hələ soruşursunuz da! Məncə, bu, gün kimi aydındır! Qatil mənim kupemdə olub. Başqa kim ola bilərdi?

– Demək, siz güman edirsiniz ki, qatil qonşu kupeye keçib?

– Onun haraya getdiyini nə bilim? Gözlərimi qorxudan bərk-bərk yummuşdum.

– Demək, o, qonşu kupedən koridora əkilə bilər.

– Bilmirəm. Dediym kimi, gözlərimi yummuşdum.

– Xanım Habbard əsməcəli halda dərinədən nəfəs aldı. – Ay Allah, elə qorxmışdum ki. Qızım bunları eşitsə...

– Bəlkə də, eşitdiyiniz yandakı... yəni öldürülən adamın kupesində gəzişən qatilin ayaq səsləri olmuşdur, madam.

– Xeyr, xeyr, cənab... adınız nəydi? Hə, Puaro. Xeyr, cənab Puaro, o adam yanımda, mənimlə eyni kupədəydi. Üstəlik, bunu sübut edə bilərəm. – Miss Habbard təntənəli surətdə masanın altından yekə bir çanta çıxartdı, əlini çantanın içərisinə soxdu. Çantanın dibsiz dərinliyindən böyük ölçüdə iki təmiz burun dəsmalı, buynuzdaşından düzəldilmiş gözlük, bir qutu aspirin, bir paket qlauber duzu, içərisində sarımtıl-yaşıl sorma konfetlər olan plastmas tübik, çox çirkin bir uşaq şəkli, bir neçə məktub, beş düzüm qondarma Şərq üslubunda muncuq və nəhayət, yaxından baxanda düymə olduğu bilinən metal bir şey çıxartdı.

– Bunu görürsünüzmü? Bu düyməni? Bax, bu düymə mənim deyil. Mənim paltarlarımda belə bir şey yoxdur. Bu səhər qalxdığım zaman tapdım bunu. – Qadın düyməni masaya qoydu.

Müsyö Buk önə doğru əylərək baxdı.

– Bu düymə yataqlı vaqon bələdçilərinin uniformalarındakı düymələrdəndir! – dedi.

Puaro:

– Bunun normal bir açıqlaması ola bilər, – dedi.

– Madam, bələdçi bu düyməni dünən gecə yatağınızı düzəldərkən, ya da daha sonra kupenizi ararkən düşürmüş ola bilər.

– Necə yəni, siz heç nəyi başa düşmək istəmirsiniz, elə bil, sözləşmişiniz! Bax, qulaq asın: gecə yatmadan əvvəl mən jurnal oxuyurdum. Işıqı söndürəndə jurnalı çamadanın üstünə qoydum. Çamadan isə pəncərənin ağzında idi. Başa düşdünüz?

"Başa düşdük", – hər üçü dedi.

– Bələdçi giriş qapısından aralanmadan taxtın altına baxdı, sonra qonşu kupenin qapısına yaxınlaşdı və qapını bağladı; pəncərəyə heç yaxınlaşmadı da. Bu gün səhər isə bu düyməni jurnalın üstündən tapdım. İndi bəs buna nə sözlünüz olacaq, bilmirəm?

– Buna dəlil deyilir, madam, – Puaro dedi.

Bu cavab qadını sakitləşdirmədi:

– Sözlərimə inanmayanda əsəbimdən az qalırım divara dırmaşam, – deyə açıqladı.

– Bizə çox maraqlı və dəyərli bir ifadə verdiniz, – deyə Puaro onu inandırmağa çalışdı. – İndi sizdən bir neçə sual soruşa bilərəmmi?

– Əlbəttə, niyə soruşa bilməzsiniz? Canla-başla.

– Retçətdən çox çəkinirdiniz, deyəsən. O halda nəyə görə aradakı qapını sürgüləmədiniz?

Xanım Habbard o saat:

– Xeyr, sürgülədim, – deyə cavab verdi.

– Eləmi?

– Daha doğrusu, o İsveçli qadından qapının sürgülü olub-olmadığını soruşdum. Mehriban bir qadındır. Mənə sürgünün çəkilməmiş olduğunu söylədi.

– Nəyə görə özünüz yoxlamadınız?

– Mən yerimdə uzanmışdım. Tualet ləvazimatım olan torbam da qapının dəstəyinə asılmışdı. Ona görə sürgünü görə bilmirdim.

– İsveçli xanımdan bunu soruşduğunuz zaman saat neçəydi?

– Qoyun bir az fikirləşim. Təqribən, on birin yarısı, ya da on birə on beş dəqiqə qalardı. Məndən aspirin istəməyə gəlmişdi. Mən aspirinin harada olduğunu ona başa saldım, çantamın içindən götürdü.

– Heç yerinizdən qalxmadınız?

– Yox. – Xanım Habbard birdən gülməyə başladı.

– Zavallı qadınıcgaz elə üzgün idi ki, yanlışıqla yandakı kupenin qapısını açmışdı.

– Cənab Retçəttin kupesinin?

– Bəli. Bilirsiniz, qapılar bağlı olanda onları çox asanlıqla dəyişik salmaq olur. Səhvən onun kupesinə girib. Və çox peşman olub. Kişi qadınıcgaza gülmüş və çox da

xoş olmayan bir şey söyləmişdi. Zavallı qadın tir-tir əsirdi. “Səhvə yol verdim, mən səhv etdim. Nə pis adamdır”. Retçett: “Sən çox yaşlısan”, – deyib ona, deyəsən.

Doktor Konstantin pıçqıldadı. Missis Habbardın soyuq baxışlarını görüb özünü yığışdırdı.

– Tərbiyəli adam qadına belə bir söz deməyi heç vaxt özünə rəva görməz. Burada gülməli heç nə yoxdur.

Doktor Konstantin tələsik üzr istədi.

– Ondan sonra cənab Retçettin kupesindən heç səs gəldimi? – Puaro soruşdu.

– Şey... demək olar ki, yox.

– Necə yəni, demək olar ki?

– Təkcə xorultu səsi gəlirdi.

– Eləmi? Demək, xoruldayırmış?

– Heyvan kimi. O saata qədər xorultusundan heç gözümü yuma bilmədim.

– Yaxşı, siz kupenizdəki adama görə qorxduqdan sonra necə? Yənə onun xoruldadığını eşitdinizmi?

– Necə xoruldaya bilərdi, cənab Puaro? Ölmüşdü axı!

– Ah, əlbəttə, düz deyirsiniz. – Puaronun, sanki, çaşmış kimi bir halı vardı.

– Deyzi Armstrongun qaçırılması hadisəsini xatırlayırsınız, madam? – deyə soruşdu.

– Əlbəttə, xatırlayıram. O işi törədən alçaq, quldur qaçıb yaxasını qurtara bilməmişdi. Əlimə düşsə, onu...

– Yaxasını qurtara bilmədi, madam. Həmin adam öldü. Dünən gecə öldü.

– Yəni, demək istəyirsiniz ki... – xanım Habbard həyəcanla stulunda dikəldi.

– Düz tapdınız, madam. Uşağı qaçıran Retçett olub.

– Ay! Vay, vay, vay! Bunu qızıma dərhal yazmalıyam. Ancaq dünən gecə sizə o adamın üzünün dəhşətli olduğunu demişdim, elə deyilmi? Görün sözüm necə düz çıxdı. Qızım həmişə deyər ki, anamın ürəyinə bir şey dammasın, damdısa, qurtardı-getdi.

– Armstrong ailəsindən kimisə tanıyırdınız, missis Habbard?

– Xeyr. Onlar çox kübar dairələrdə dolaşırdılar. Ancaq xanım Armstrongun çox gözəl bir qadın olduğunu və ərinin də ona pərəstiş etdiyini çox eşitmişəm.

– Bizə çox yardım etdiniz, missis Habbard. Həqiqətən, missisiz köməyiniz dəydi. Bir də, zəhmət olmasa, mənə tam adınızı da söyləyiniz.

– Hə, əlbəttə. Karolina Marta Habbard.

– Lütfən, buraya da ünvanınızı yazın.

Xanım Habbard istəniləni yerinə yetirərkən bir yandan da danışırdı.

– İnanılası şey deyil bu. Kasseti... bu qatardaymış, hə? Amma mənim ürəyimə dammışdı, elə deyilmi, cənab Puaro?

– Həqiqətən də, elədir, madam. Hə, yadıma düşmüş-kən, sizin qırmızı ipək bir kimonunuz varmı?

– Ay Allah, nə qəribə bir sualdır bu! Yox, əlbəttə, yanımda iki xalat var, biri pazəndən, isti, yol üçün rahat, o biri də qızımın hədiyyəsi – Şərq üslubunda boz rəngli ipəkdən. Siz Allah, deyin, mənim xalatım sizi nəyə görə maraqlandırır?

– Dünən gecə qırmızı kimonolu bir qadın ya cənab Retçettin kupesinə, ya da sizin kupenizə girib. Sizin də doğru söylədiyiniz kimi, qapılar bağlı olanda onları asanlıqla səhv salmaq olur.

– Mənim kupemə elə qırmızı kimonolu kimsə gəlmədi.

– Eləysə, demək, cənab Retçettin kupesinə girib.

Xanım Habbard dodaqlarını büzdü və üzünü turşudaraq dedi:

– Buna heç təəccüb etmədim.

Puaro irəliyə doğru əyildi:

– Demək, yan kupədə bir qadının danışdığını eşitdiniz?

– Başa düşə bilmirəm, bunu necə tapırsınız, cənab Puaro? Allaha and olsun, bunu başa düşə bilmirəm. Həqiqəti söyləyim: eşitdim.

– Ancaq bayaq sizdən bir şey eşidib-eşitmədiyinizi soruşduğum zaman mənə, sadəcə, Retçettin xoruldadığını dediniz.

– Bu doğrudur, əlbəttə. Xoruldayırdı. O biri məsələyə gəlincə... – xanım Habbardın üzündə sıxıntılı bir ifadə yarandı. – Belə şeylər haqqında danışmaq məqbul deyil, ona görə.

– Qadının səsini eşitdiyiniz zaman saat neçə idi?

– Deyə bilmərəm. Bir ara oyandım və bir qadının səsini eşitdim. Onun qonşu kupədə olduğunu başa düşdüm.

“Belə adamdan başqa nə gözləyəsən”, – deyə düşündüm. Buna heç təcəüb-zad qalmadım... Əgər siz israr etməsəydiniz, mən heç vaxt, özü də üç kişinin qarşısında belə bir məsələ haqqında ağzımı açıb danışmazdım.

– Bu hadisə o yad adam kupenizə girib sizi qorxutduqdan sonra oldu? Yoxsa öncə?

– Yenə həmin səhvə yol verirsiniz! Retçett öldüyünə görə, hər halda, qadınla danışa bilməzdi. Elə deyilmi?

– Bağışlayın. Yəqin ki, mənim çox maymaq bir adam olduğumu düşünürsünüz, madam?

– Hər halda, sizin də aradabir ağılız qarışır. Doğrusu, o adamın Kasseti deyilən yaramaz olduğunu biləndən sonra lap ağılim başımdan uçur! Allah bilir, qızım nə deyəcək...

Puaro bu nəcabətli qadına çantasını toplamağa kömək etdi və nəzakətlə qapıya doğru ötürdü. Sonra da birdən:

– Dəsmalınızı saldınız, madam, – dedi.

Xanım Habbard onun uzatdığı kiçik dördkünc batist dəsmala baxdı.

– Bu, mənim deyil, cənab Puaro. Mənimki buradadır.

– Üzr istəyirəm. Üzərindəki “H” hərfini görəncə sizin familiyanızın baş hərfi olduğunu sandım – Habbard...

– Aa, çox qərībədir, həqiqətən. Ancaq o dəsmal mənim deyil. Mənimkilərdə “C.M.H.” yazısı vardır. Özü də sadə şeylərdir. Belə bahalı Paris süsləri deyil. Bir dəsmalla ki burnunu silə bilməyəcəksən, nəyə lazımdır o?

Orada olan üç kişinin heç biri bu suala cavab verə bilməyincə, xanım Habbard zəfər qazanmış bir əda ilə bayıra çıxdı.

V fəsil

İSVEÇLİ QADIN

Müsyö Buk xanım Habbardın qoyub getdiyi düyməni əlində fırladırdı.

– Bu düymənin burada nə işi var, başa düşmürəm. Yəni Pyer Mişelin bu işlə bir əlaqəsi ola bilərmə? – Bir an susub cavab gözlədi, ancaq Puarodan səs çıxmıyınca sözlərinə davam etdi. – Nə düşünürsünüz, dostum?

Puaro mənalı bir tərzdə:

– O düymə insanın ağılına ən müxtəlif şeyləri gətirir, – dedi. – Ancaq əvvəlcə isveçli qadınla danışmaq, öyrəndiklərimizi sonra götür-qoy edərik.

Önündəki pasportları qarışdırdı.

– Hə, bu da onun pasportu! Qreta Olson. Yaşı – qırx doqquz.

Müsyö Buk qarsona əmr etdi və tezliklə o, başında sarımtıl qırçın topazı olan yaşlı qadını gətirib gəldi. Onun uzunsov mehriban üzündə nəsə, qoyunu xatırladan bir şey vardı. Qreta Olson gözlüklərinin arxasından Puaroya baxdı, ancaq heç bir narahatlıq ifadəsi göstərmədi.

Qadının fransızca bildiyi məlum olan kimi danışmaq bu dildə aparıldı. Əvvəlcə Puaro ondan artıq bildiyi şeyləri – adını, ünvanını və yaşını soruşdu. Sonra qadının məşğuliyyətini xəbər aldı.

Qadın İstanbula yaxın bir yerdə missioner məktəbində iqtisadçı işlədiyini söylədi. Təhsil etibarilə tibb bacısı olduğunu bildirdi.

– Dünən gecə qatarda olanları bilirsiniz, yəqin ki, madmazel?

– Əlbəttə. Dəhşətli bir hadisədir bu! Amerikalı xanım mənə qatilin onun kupesinə girdiyini danışdı.

– Eşitdiyimə görə, öldürülən adamı ən son siz görmüsünüz.

– Bilmirəm! Ola bilər ki, elədir. Kupenin qapısını yanlışlıqla açdım. Çox utandım, birtəhər oldum.

– Onun özünü gördünüz mü?

– Bəli. Kitab oxuyurdu. Tez-tələsik üzr istədim və çəkildim.

– O, sizə bir şey söyləmədi?

Ləyaqətli qadının yanaqları xəfifcə qızardı.

– Güldü və nəsə söylədi. Nə dediyini... o qədər də başa düşmədim.

Puaro incə bir şəkildə sözü dəyişdirdi.

– Ondan sonra nə etdiniz, madmazel?

– Amerikalı xanımın, yəni missis Habbardın yanına getdim. Aspirin istədim. O da verdi.

– O, cənab Retçettin kupesiylə onun kupesinin arasındakı sürgünün bağlı olub-olmadığını soruşdumu sizdən?

– Bəli.

- Bağlamışdımı?
  - Bəli.
  - Sonra nə etdiniz?
  - Ondan sonra öz kupemə getdim. Aspirin içərək yatdım.
  - Bütün bunlar nə zaman oldu?
  - Mən yatdığım zaman on birə beş dəqiqə qalmışdı.
- Bunu dəqiq bilirəm, çünki saatımı quranda siferblata baxmışdım.
- O saat yuxuya getdinizmi?
  - Lap elə o saat deyil. Başımın ağrısı azaldı, ancaq bir müddət yata bilmədim.
  - Siz yuxuya getməzdən öncə qatar dayanmışdımı?
  - Məncə, yox. Mənə elə gəlir ki, bu vaxt mən yatmağa hazırlaşdım və biz hansısa bir stansiyada dayandıq.
  - Bu, Vinkovci stansiyası idi. İndi isə madmazel, söyləyin, siz hansı nömrədəsiniz? Bu deyil? – Puaro barmağıyla planın üstündə bir nöqtəni göstərdi.
  - Hə, odur.
  - Siz aşağıda yatırsınız, yoxsa yuxarıda?
  - Aşağıda. Onuncu yer.
  - Kupenizdə bir nəfər də var?
  - Bəli, gənc bir ingilis qız. Çox nəzakətli və yaxşı bir insandır. Bağdaddan gəlir.
  - Qatar Vinkovcidən ayrıldıqdan sonra o qız kupedən çıxdımı?
  - Xeyr, mən bunu dəqiq bilirəm.
  - Madam, yuxuya dalmışdınız, bundan necə əmin ola bilərsiniz?
  - Mən çox ayıq yatıram. Bir səs eşitsəm, o saat oyanıram. Qız yuxarıdakı yataqdan ensəydi, mütləq eşidərdim.
  - Siz özünüz heç kupedən çıxdınız mı?
  - Yalnız səhər çıxdım.
  - Sizin qırmızı ipəkdən bir kimonunuz varmı, madmazel?
  - Nə qəribə sualdır? Mənim çox praktik trikotaj bir xalatım var.
  - Bəs sizin kupe yoldaşınız miss Debenhamın necə? Onun xalatının nə rəngdə olduğunu söyləyə bilərsiniz mi?
  - Şərq bazarlarında satılan qolsuz bir burnusu var, açıq-bənövşəyi rəngdə.

Puaro başını yellədi. Dostyana bir tonla davam etdi:

– Bu səfərə çıxmağınızın səbəbi nədir? Tətildəsiniz?

– Bəli, məzuniyyətə evə gedirəm. Ancaq ondan əvvəl Lozannadakı bacımın yanında bir həftəyə qədər qalmaqı düşünürəm.

– Lütfən, bacınızın adını və ünvanını yaza bilərsinizmi?

– Canla-başla. – Miss Olson, Puaronun uzatdığı vərəq-də bacısının ad-familiyasını və ünvanını yazdı.

– Heç Amerikada olmusunuzmu, madmazel?

– Xeyr. Fürsət olmadı. Düzdür, bir dəfə, az qala, gedə-cəkdim ora. Bir xəstə qadın vardı, ona yoldaşlıq etməliy-dim, ancaq lap az qalmış səfəri sonraya saxladılar və mən buna çox üzöldüm. Amerikalılar yaxşı insanlardır. Onlar xəstəxanalara və məktəblərə çoxlu pul bağışlayırlar. Və çox praktikiirlər.

88

– Armstrong ailəsindən bir uşağın oğurlanması hadi-səsi haqqında bir şey eşitmisinizmi?

– Xeyr. Nə hadisədir elə?

Puaro hadisənin təfsilatını danışdı. Qreta Olson bu hekayəti dinləyib çox pərişan oldu. Başındakı sarımtıl topazı hiddətindən titrəyirdi.

– Dünyada belə zalım insanın olduğuna, sadəcə, inan-maq istəmirsən! Belə şeylərlə Allah bizim imanımızı sınağa çəkir. Yazıq ana! Qəlbim onun üçün sızıldayır.

Mehriban isveçli xanım bayıra çıxarkən üzü qıpqırmı-zıydı. Gözləri də dolmuşdu.

Puaro işgüzar şəkildə kağıza nəsə yazırdı.

Müsyö Buk:

– Orada nə yazırsınız elə, dostum? – soruşdu.

– Hər şeydə metodik və nizamlı olmaq – mənim devizim belədir. Mən hadisələrin xronoloji cədvəlini tuturam.

Yazıb qurtarandan sonra kağızı müsyö Buka uzatdı.

* * *

“9.15 – qatar Belqraddan yola düşür.

Təqribən, 9.40-da nökrə yuxu dərmanını stolun üstü-nə qoyub, Retçettin kupesindən çıxır.

Təqribən, saat 10.00-da Qreta Olson Retçetti görür (o, Retçetti sonuncu görən adamdır). N.B.Retçetti yatma-yıb, kitab oxuyur.

0.10-da qatar Vinkovcidən yola düşür (gecikmə ilə).

0.30-da qatar qar yığınınə ilişir.

0.37-də Retçettin zəngi çalınır. Bələdçi qarıya yaxınlaşır. Retçett cavab verir: “*Ce n'est rien. Je me suis trompe*”¹.

Təqribən, 1.17-də missis Habbarda elə gəlir ki, onun kupesində kimsə var. O, bələdçini çağırır”.

Müsyö Buk başıyla razılıq bildirdi.

– Hər şey aydındır, – dedi.

– Burada sizi heyrətə gətirən və şübhəli görünən heç nə yoxdur?

– Yox. Mənim nəzərimcə, burada hər şey tam aydın və dəqiqdir. Şübhəsizdir ki, cinayət 1.15-də işlənib. Bunun belə olduğunu əzilmiş saat və missis Habbardın söylədikləri təsdiq edir. Mən kimdən şübhələndiyimi dilə gətirməyi özümə rəva görürəm. Əgər məndən soruşsanız, dostum, deyərdim ki, qatıl o yekəpər italyandır. Birincisi, Amerikada yaşayır, özü də Çıkaqoda, üstəlik, yaddan çıxarmayın ki, bıçaq italyanların milli silahıdır, yalnız italyanların təkçə bir zərbə vurmaqla ürəyi soyumaz.

– Düz sözə nə deyəsən.

– Tapmacanın cavabı yalnız və yalnız bundadır. Mən əminəm, italyan da Retçetlə eyni bandadan olacaq. Kasseti də italyan familiyasıdır. Görünür, sonradan Retçett italyanlara atıb, oğraşlıq edib. Bu da gəlib, onun izini tapıb. Əvvəlcə ona hədə məktubları yollayıb, sonra da qorxunc bir şəkildə intiqamını alıb. Bu qədər sadədir bu məsələ.

Puaro dərin fikirlərə qərq olmuş halda başını buladı.

– Qorxuram, hər şey bu qədər də sadə olmasın.

Buk irəli sürdüüyü versiyaya get-gedə daha artıq bağlanırdı.

– Mən bunun məhz bu cür olduğuna əminəm.

– Yaxşı, elə isə dişi ağrıyan nökrənin dedikləri necə olacaq? İtalyanın kupedən çıxmadığına and içirdi.

– Tərslik də elə bax bundadır.

Puaronun gözlərində istehzalı bir təbəssüm göründü.

– Bəli, bu, o qədər də ürəkaçan deyil. Cənab Retçettin nökrənin dişinin ağrınması sizin versiyanızı alt-üst edir. İtalyan dostumuz üçünsə bu, böyük bir şansdır.

¹ Narahat olmayın, mən səhv etdim. (fr.)

Buk qibətə olunacaq bir inamla:

– Sonradan buna da bir izah tapılacaq, – dedi.

Puaro yenə başını yelləyərək:

– Xeyr, – deyər mızıldandı. – Hadisə bu qədər bəsit deyil.

VI fəsil

RUS KNYAGİNYANIN SÖYLƏDİKLƏRİ

– Əvvəlcə gəlin Pyer Mişeldən bu düymənin oraya necə düşdüyünü soruşaq, – Puaro dedi.

Yataqlı vaqon bələdçisini çağırırlar. Gözlərində sual ifadəsi vardı.

Buk yavaşca öskürdü:

– Mişel, – dedi, – baxın, bu düymə sizin pencəyinizdən qopub. Bunu amerikalı xanımın kupesindən tapıblar. Bu işə necə baxırsınız?

Bələdçinin əli qeyri-ixtiyari pencəyinə getdi.

– Axı mənim düymələrimdən heç biri qopuq deyil, müsyö. Bir yanlışlıq var.

– Çox qəribədir.

– Doğrusu, başa düşmədim, müsyö.

Pyer Mişel çaşib-qalmışdı: ancaq elə çəkingən və ya günahkar görkəmi yox idi.

– Əgər düymənin tapıldığı şəraiti gözlərimizin önündə canlandırısaq, ehtimal var ki, onu xanım Habbard sizə zəng çaldığı zaman kupesində olan adam itirib, – dedi Buk.

– Ancaq onun kupesində heç kim yox idi. Ola bilsin, qadının gözünə görünüb.

– Yox, onun gözünə görünməyib, Mişel. Mister Retçettin qatili qadının kupesindən keçib və bu düyməni orada salıb.

Müsyö Bukun sözlərinin nə mənaya gəldiyini başa düşəndə Pyer Mişel birdən-birə həyəcanlandı.

– Doğru deyil bu, müsyö! Doğru deyil! Məni cinayətdə təqsirkar bilirsiniz? Məni? Mənim heç bir günahım yoxdur! Bu günə qədər heç görmədiyim bir insanı nəyə görə öldürməliyəm?

– Xanım Habbard zəngi çaldığı zaman haradaydınız?

– Danışdım axı, müsyo. Digər vaqondaydım, bələdçiylə danışdım.

– İndi onu da çağırırıq.

– Çağırın, müsyo, çox xahiş edirəm, çağırın gəlsin.

O bələdçini çağırıldı. O da Pyer Mişelin söylədiklərini təsdiq etdi. Üstəlik, Buxarest vaqonu bələdçisinin də o arada yanlarında olduğunu əlavə etdi. Qar yığınının yolu kəsməsi haqqında danışblar, on dəqiqə laqqırtı vurublar, sonra Mişel zəng səsi eşidib, öz vaqonunun qapısını açıb və zəng səsini açıq şəkildə eşidib. İsrarlı bir zəng səsiymiş, Mişel dərhal öz yerinə götürülüb.

Mişel özündən çıxmış halda:

– Görürsünüz də, müsyo! – deyə bağırırdı. – Mən günahkar deyiləm.

– Yaxşı, bu düymənin kupeyə düşməsinə necə izah edə bilərsiniz?

– İzah edə bilməyəcəyəm, müsyo. Baş açə bilmirəm. Mənim düymələrimin hamısı yerindədir.

Digər iki bələdçi də pencəyinin düymələrinin yerli yerində olduğunu və xanım Habbardın kupesinə girmədiklərini söylədi.

– Sakit olun, Mişel, – Buk dedi, – və xanım Habbardın zənginə cavab verməyə qaçdığınız anı yada salın. O arada koridorda bir adama rast gəldinizmi?

– Xeyr, müsyo.

– Koridorla vaqon-restorana tərəf gedən bir adamı da görmədiniz?

– Xeyr, müsyo.

– Çox qəribədir, – dedi Buk.

– O qədər də qəribə deyil, dostum, – deyə Puaro cavab verdi. – Zaman məsələsidir bu. Xanım Habbard oyanıb və kupədə kiminsə olduğunu hiss edib. Bir-iki dəqiqə gözləri qapalı, qorxusundan qımıldanmayaraq uzanıb qalıb. Ola bilsin, bu arada qatil koridora doğru sivişib. Sonra xanım Habbard zəngi çalmağa başlayıb. Ancaq Mişel o saat cavab verməyib. Çünki o biri vaqonda olub. Ancaq üçüncü, ya da dördüncü zəngi eşidib. Məncə, qatilin qaçmaqdan ötrü bol zamanı olub...

– Bol zamanı? Nədən ötrü? Nə üçün, dostum? Unutmayın, qatarın ətrafında yüksək qar yığınları var.

Puaro ağır-ağır:

– Bizim sirli qatilin iki yolu olub, – dedi. – Tualetlərdən birində, ya da bir kupədə gizlənə bilirdi...

– Ancaq bütün kupelər dolu olub.

– Elədir ki var.

– Yəni, demək istəyirsiniz, qatil öz kupesinə çəkilə bilirdi? Puaro başıyla təsdiq etdi.

– Hər şey üst-üstə düşür, – deyə Buk mızıldandı. – Bələdçinin olmadığı bu on dəqiqə içində qatil öz kupesindən çıxır, Retçettin kupesinə girir, onu öldürür, qapını içəridən kilidləyib zənciri də keçirir, xanım Habbardın kupesindən keçərək koridora çıxır, bələdçi gəlincəyə qədər rahatca yerinə qayıdır.

Puaro burnunun altında:

– Hər şey sizin dediyiniz qədər sadə deyil, dostum. Doktor da eyni şeyi söyləyə bilər.

Buk bələdçilərə gedə biləcəklərini işarə etdi.

– Biz hələ səkkiz sərnişini dindirməliyik, – dedi Puaro. – Birincidərəcəli sərnişinlərdən beş nəfər: knyaginya Draqomirova, qraf və qrafinya Andreni, polkovnik Arbetnot və mister Hardman. Və ikincidərəcəli vaqondan olan üç sərnişin: miss Debenham, Antonio Foskarelli və knyaginyanın qulluqçusu freyleyn Şmidt.

– Birinci kimi çağıra, italyanı?

– İtalyalıdan xoşunuz gəlir, deyəsən! Yox, gəlin yuxarıdan başlayaq. Knyaginya Draqomirova bizə bir neçə dəqiqəsini bağışlaya bilərmi, Mişel, bunu ona söyləyin.

– Çatdıraram, müsyö, – bələdçi qapıdan çıxaraq dedi.

– Sözləyin, əgər xanım buraya buyurmaq istəməzsə, biz özümüz onun kupesinə gələ bilərik! – müsyö Buk onun arxasınca səsləndi.

Lakin knyaginya Draqomirova bu nəzakətli təklifdən istifadə etmək arzusunda olmadı. Bir müddət sonra o, vaqon-restorana daxil oldu, oradakılara başıyla yüngül bir salam verdikdən sonra Puaronun qarşısında oturdu. Onun kiçik, qurbağaya bənzəyən üzünü dündən bəri daha da saralmışdı. Həqiqətən, çox eybəcər qadındı, buna başqa söz ola bilməzdi, ancaq gözləri qurbağaya bənzərliyini tamamlayaraq, qiymətli daş-qaşa oxşayırdı – tünd, amiranə, zəka və enerji dolu gözlər. Səsi kifayət qədər sakit, bir az ciyiltli idi,

diksiyası çox dəqiq idi. Bərbəzəkli cümlələrlə ondan üzr istəyənlər Bukun danışığını yarıda kəsdi.

– Üzr diləməyiniz yersizdir, müsyövlər. Qatarda bir cına-yət işləndiyini bilirəm. Təbii ki, bütün yolçularla danı-şacaqsınız. Sizə əlimdən gəldiyi qədər yardım etməyə çalışacağam.

Puaro:

– Çox nəzakətliniz, madam, – dedi.

– Nəzakət xətinə deyil. Bu, bir vəzifədir. Məndən nəyi soruşacaqdınız?

– Adınızı və ünvanınızı rica edəcəyəm, madam. Bəlkə, özünüz yazmağı tərcih edərsiniz?

Puaro kağızla qələm uzatdı, amma knyaginya əlini yel-lədən istəmədiyini bildirdi.

– Siz yazın. Çətin bir şey deyil bu. Natalya Draqomirova, Paris, Kleber-avenyu, 17.

– İstanbuldan evinizə gedirsiniz, madam?

– Bəli. Orada Avstriya səfirliyində qaldım. Xidmətçim də yanımdadır.

– Lütfən, bizə dünən gecə yeməkdən sonra nə iş gör-düyünüzü danışarsınız?

– Əlbəttə, məmnuniyyətlə. Bələdçiyə mən hələ resto-randa ikən yatağımı düzəltməyini əmr etmişdim. Yeməkdən sonra dərhal uzandım. On birə qədər kitab oxudum, sonra işğımı söndürdüm. Yel ağrılarım tutduğu üçün yata bil-mədim. Birə on beş dəqiqə qalmış zəngi çalaraq xidmət-çimi çağırdım. Məni masaj etdi və yuxum gəlincəyə qədər yüksək səslə kitab oxudu. Onun yanımdan nə zaman get-diyini dəqiq bilmirəm. Bəlkə, yanımda yarım saat gözlədi. Bəlkə də, daha artıq.

– Qatar o arada dayanmışdı?

– Bəli, dayanmışdı.

– O vaxt heç bir şey eşitmədinizmi, madam? Diqqəti çəkəcək, fəvqəladə bir şey?

– Heç bir şey eşitmədim.

– Xidmətçinizin adı nədir?

– Hildeqarda Şmidt.

– Çoxdan yanınızdadır?

– On beş ildir.

– Etibarlı qadındır?

– Tam mənasıyla. Ailəsi ərimin Almaniyadakı fermalarından birində işləyirdi.

– Güman edirəm, Amerikada olmusunuz, madam?

Mövzunun belə birdən-birə dəyişdirilməsi yaşlı qadının qaşlarını qaldırmasına səbəb oldu.

– Çox...

– Armstrong adında bir ailəni tanıyırdınız mı? Fəlakətə uğramış bir ailə...

Yaşlı qadın həyəcanlı bir səsle:

– Dostlarımdan söz edirsiniz, müsyö, – dedi.

– Demək, polkovnik Armstrongu yaxşı tanıyırdınız?

– Bir az tanıyırdım. Ancaq arvadı Sonya Armstrongun adını mən qoymuşdum. Çünki Sonyanın anası aktrisa Linda Arden mənim rəfiqəm idi. Linda Arden böyük bir dahiydi. Dünyanın ən böyük faciə aktrisalarındandı. Ledi Maqbet, ya da Maqda rolunu onun kimi oynaya bilən başqa heç kimsə yox idi. Mən yalnız onun sənətinin heyranı deyil, eyni zamanda da, yaxın rəfiqəsi idim.

– Öldümü?

– Xeyr, xeyr. Həyatdadır. Ancaq dünyadan əlini-ətəyini çəkib. Sağlamlığı yerində deyil və demək olar, yataqdan qalxmır.

– Linda Ardenin daha bir qızı vardı, sanıram?

– Bəli. Sonya Armstrongdan çox kiçikdi.

– Sağdırmı?

– Əlbəttə.

– İndi haradadır?

Yaşlı qadın sınıycı baxışlarla Puaroya baxdı.

– Sizdən bu sualların səbəbini soruşmaq istəyirəm. Bunların indiki hadisəylə, yəni bu qatarda işlənən cinayətlə nə əlaqəsi var?

– Öldürülən Retçett, xanım Armstrongun uşağının qaçırılmasına və öldürülməsinə səbəb olan adamdır.

– İşə bir bax! – Knyaginya Draqomirova yerində dikəldi, qaşları çatıldı. – Əgər elədirsə, o zaman bu cinayəti alqışlamaq lazımdır, məncə. Tərəfsiz davranmadığım üçün məni bağışlayın.

– Bu münasibətiniz çox normaldır, madam. İndi cavab vermədiyiniz suala qayıdaq... Linda Ardenin kiçik qızı, xanım Sonya Armstrongun bacısı indi haradadır?

– Açığını söyləyim, müsyö, bilmirəm. Gənc nəsildən olan adamlarla bütün əlaqələrim kəsilib. Səhv etməmişəm, bir ingilislə evləndi və Britaniyaya getdi. Ancaq bu saat o adamın adını xatırlaya bilmirəm.

Bir an duruxdu, sonra:

– Məndən soruşmaq istədiyiniz başqa bir şey varmı? – dedi.

– Təkcə bir şey daha var, madam. Bu, bir az şəxsi sualdır. Xalatinizin rəngi necədir?

Knyaginya qaşlarını xəlifcə qaldırdı.

– Bu sualı soruşmanızın səbəbi boş bir maraqdan qaynaqlanmır, hər halda. Xalatom tünd-göy rəngdə, atlaz parçadandır.

– Başqa bir sözüümüz yoxdur, madam. Suallarına həvəslə cavab verdiyiniz üçün çox təşəkkür edirəm.

Knyaginya üzüklərlə bəzənmiş əliylə yüngülcə bir sağollaşma hərəkəti etdi. Ayağa qalxarkən o biriləri də yerlərindən durdular. Lakin qadın getməyə tələsmədi.

– Bağışlayın, müsyö, adınızı soruşa bilərəmmi? Üzünüz mənə tanış gəlir.

– Adım Erkül Puarodur, madam.

Knyaginya bir an səsini çıxarmadı.

– Erkül Puaro, – deyə təkrarladı. – Hə, indi xatırladım. Talenin işidir bu, – dedi və qapıya yaxınlaşdı. Özünü çox şax tutmuşdu, buna baxmayaraq, çətinliklə addımladığı hiss olunurdu.

– Əsl zadəgan xanımdır, – müsyö Buk dedi. – Onun haqqında nə düşünürsünüz, dostum?

Erkül Puaro, sadəcə, başını yellədi.

– Tale, – deyə təkrar etdi. – Maraqlıdır, bununla nə demək istəyirdi?

VII fəsil

QRAF VƏ QRAFİNYA ANDRENİ

Knyaginyadan sonra qraf və qrafinya Andrenini çağırıldı. Ancaq gənc qraf vaqon-restorana təkbaşına gəldi. Həqiqətən, çox yaraşılıq bir kişi olduğu yaxın məsafədən daha aydın görünürdü. Boyu, ən aşağısı, bir səksən olardı

– enlikürək, incəbelli, uzunboylu idi. Çox yaxşı dərzinin əlin-dən çıxdığı bilinən kostyum geyinmişdi. Bığının forması və çıxıq almacıq sümükləri olmasa, ingilis olduğunu güman edə bilərdiniz.

– Bəli, cənablar, – dedi. – Sizin üçün nə edə bilərəm?

– Olanları bilirsiniz, müsyö, – deyər cavab verdi Puaro.

– Vəziyyətlə bağlı olaraq səmşinlərdən bəzi şeyləri soruşmaq məcburiyyətindəyik.

Qraf açıqürəkliklə:

– Əlbəttə, əlbəttə, – dedi. – Sizi başa düşürəm. Ancaq qorxuram, mənim də, arvadımın da sizə bu məsələdə bir o qədər də yardımı toxunmasın. İkimiz də yuxuda olmuşuq və heç bir şey eşitməmişik.

– Ölən adamın kim olduğunu bilirsinizmi, müsyö?

– Eşitdiyimə görə, o yekəpər amerikalı öldürülüb. Üzü heç də xoşagələm deyildi. Yemək vaxtı bu masada otururdu. – Başıyla Retçett və Hektor Makkuinin masasına işarə etdi.

– Bəli, elədir, müsyö. Ancaq mən adını bilib-bilmədiyinizi soruşmaq istəmişdim.

Qrafın üzündə Puaronun suallarına heyrət edirmiş kimi bir ifadə vardı.

– Adını öyrənmək istəyirsinizsə, hər halda, pasportunda yazılıdır.

– Pasportunda familiyası Retçett yazılıb, – dedi Puaro.

– Ancaq bu, onun əsl familiyası deyil, müsyö. Onun əsl familiyası Kasseti idi, Amerikada uşaqqaçırma hadisələrinə adı hallanan bir adam.

Danışarkən diqqətlə qrafı süzürdü. Ancaq bu sözləri gənc adama heç təsir etmədi. Sadəcə, gözlərini xəfifcə açdı.

– İşə bax! – dedi qraf. – Bu, cinayətə aydınlıq gətirir. Çox qəribə bir yerdir Amerika.

– Siz Amerikada olmusunuzmu, cənab qraf?

– Bir il Vaşinqtonda yaşamışam.

– Bəlkə, Armstronq ailəsiylə də tanışlığınız olub?

– Armstronq... Armstronq... Nəsə yadıma gəlir.

O qədər çox insanla tanış olursan ki. – Gülümsəyərək çiyinlərini çəkdi. – Lakin mövzudan yayınmıyaq. Sizə yardım üçün başqa nə gələ bilər əlimdən?

– Söyləyin, qraf, yatmaq üçün nə zaman uzandınız?
Puaro xəlvətcə plana baxdı. Qrafla qrafınyə birləşdirilmiş 12 və 13 nömrəli kupelərdə qalırdılar.

– Yeməkdə olan zaman kupelərdən birindəki yatağı düzəltmişdik. Qayıdanbaş bir müddət o biri kupədə oturduq...

– Bu kupe neçənci...

– On üçüncü nömrə. Biz piket oynadıq. Saat on birdə arvadım yatmağa getdi. Bələdçi mənim də yatağımı düzəltdi. Mən də uzanıb səhərə qədər yatdım.

– Qatarın dayandığını hiss etmədinizmi?

– Yalnız səhər belə bir şey olduğunu gördüm.

– Bəs sizin arvadınız?

Qraf gülümsündü:

– Arvadım qatarla yol gedərkən yuxu dərmanı içir həmişə. Dünən gecə də yenə özünün trional dozasını qəbul etmişdi. – Bir an duruxdu, sonra davam etdi: – Sizə hər hansı bir şəkildə yardım edə bilməyəcəyim üçün məni bağışlayın.

Puaro kağızla qələmi ona uzatdı.

– Verdiyiniz ifadəyə görə sizə təşəkkür edirəm, qraf. Bu, formal bir şeydir, ancaq yenə də yerinə yetirilməlidir. Buraya fəmilianızı və ünvanınızı yazmanızı rica edəcəyəm.

Qraf sözləri tək-tək ifadə edərək:

– Yaxşısı budur, mən özüm yazım, – dedi nəzakətlə.

– Mənim doğulduğum yerin adı macar dilini bilməyənlər üçün çox mürəkkəbdir.

Qraf vərəqi qaytarıb ayağa qalxdı.

– Arvadımın buraya gəlməsinə ehtiyac yoxdur. Sizə mənim danışdıqlarımdan daha artıq bir şey danışa bilməz, onsuz da.

Puaronun gözlərində hiyləgər bir parıltı göründü.

– Əlbəttə, əlbəttə. Çox güman ki, elədir. Ancaq yenə də qrafınyə ilə qısaca bir söhbət etmək istərdim.

– Əmin olun, buna lüzum yoxdur. – Qrafın səsində sərtlik hiss olundu.

Puaro ona çəkingənliklə baxaraq gözlərini qırpdı.

– Sadəcə, bir formallıq xatirinə, – dedi. – Çünki raportumu tamamlamaq üçün bu danışığı aparmaq məcburiyyətindəyəm.

– Necə istəyirsiniz, – qraf istəksiz halda razı olmuşdu. Əcnəbilərə xas bir əda ilə təzim edərək tez-tələsik sağollaşdı və vaqondan çıxdı.

Puaro əlini uzadaraq qrafın pasportunu götürdü. Birinci səhifədə qrafın adı, familiyası və titulları yazılmışdı. Puaro ondan sonrakı səhifələrə keçdi. – Yanındakı adam: arvadı. Adı: Yelena-Mariya. Qızlıq familiyası: Qoldenberq. Yaşı: iyirmi. Düz adının üstündə böyük bir yağ ləkəsi yayılmışdı, diqqətsiz bir məmurun barmaq izləri.

– Diplomatik pasportdur, – Buk dedi. – Onlarla bir az ehtiyatlı olmalıyıq, mənim dostum, heç bir şəkildə onların xətrinə dəyməməliyik. Bir də ki bu cütlüyün cinayətlə nə əlaqəsi ola bilər?

– Narahat olmayın, əziz dostum. Son dərəcə diqqətli və nəzakətli olacağam. Sadəcə, bir formallıqdır bu.

Qrafinya Andreni vaqon-restorana girdiyi üçün Puaro səsinə alçaldı.

Gənc qadın son dərəcə gözəldi və çəkingən bir halı vardı.

– Məni görmək istəmişsiniz, cənablar?

– Sadəcə, formallıq xatirinə, qrafinya. – Puaro ədəbli bir ədayla ayağa qalxaraq təzim etdi. Gənc qadını qarşısındakı yerə oturtdu. – Sizdən, sadəcə, dünən gecə bir şey görüb-görmədiyinizi soruşacaqdım. Bu hadisəyə aydınlıq gətirəcək bir şey gördünüzmü? Ya da eşitdinizmi?

– Nə eşitdim, nə də gördüm, müsyö. Yuxuda olmuşam.

– Sizinlə düz yanındakı kupedən gələn gurultuları heç eşitmədinizmi? Qonşunuz amerikalı xanım isterikaya qapılıb, bələdçini çağırmaqdan ötrü az qalib zəngi yerindən qopartsın.

– Heç bir şey eşitmədim, müsyö. Çünki yuxu dərmanı içmişdim.

– Hm! Başa düşürəm. Nə isə... Sizi bundan artıq saxlamaq istəmirəm.

Gənc qadın tələsik ayağa qalxarkən belçikalı əlavə etdi:

– Bir dəqiqə, madam. Pasportda yazılı olan ad, familiya, doğum tarixi və digər notlar... Bunlar doğrudurmu?

– Doğrudur, müsyö.

– O halda, lütfən, buraya imzanızı atarsınız...

Gənc qadın o saat imzasını atdı – Yelena Andreni. Yana doğru əyri yazısı çox zərif idi.

- Ərinizlə birlikdə Amerikaya getdinizmi, madam?
- Xeyr, müsyö. – Qrafinya gülümsədi. Xəfifcə qızarmışdı. – O aralar evli deyildik. Biz evlənəli bir il oldu.
- Hə, başa düşürəm. Təşəkkür edirəm, madam... Bir də, ağılıma gəlmişkən, əriniz tütün çəkirmi?
- Getmək üzrə olan gənc qadın ona heyrətlə baxdı.
- Bəli.
- Trubka?
- Xeyr. Siqar və siqaret.
- Aha! Təşəkkür edirəm.

Gənc qadın duruxdu. Gözlərində dərin bir maraqla Puaronu süzürdü. Qara, badam şəklində olan gözləri çox gözəl idi. Gənc qadının uzun, qara kirpikləri ağ alma yanaqlarına xəfif kölgə salırdı. Xarici dəbə uyğun olaraq qıpqırmızıya boyanmış dodaqları azacıq aralıydı. Gənc qrafinyanın gözəlliyində nə isə bir qeyri-adilik, ekzotiklik vardı.

– Bunu məndən nəyə görə soruşdunuz?

Puaro bu mövzunun o qədər də əhəmiyyətli olmadığını ifadə edərcəsinə əlini yellədi.

– Madam, detektivlər cürbəcür suallar verməyə məcburdurlar. Məsələn, bax belə bir sual: mənə xalatinizin rəngini söyləyərsinizmi?

Qrafinya onun üzünə baxa-baxa qaldı. Sonra da güldü.

– Mənim xalatım sarı rəngli şifon parçadandır. Çox lazım idi bu?

- Çox, çox lazım idi, madam.
- Qrafinya maraqla soruşdu:
- Siz, həqiqətən, detektivsiniz?
- Bəli, madam, sizin sadıq qulunuz detektivdir.
- Ancaq mən elə güman edirdim, biz Yuqoslaviyanın ərazisindən keçənə qədər qatarda polislər olmayacaq. Onlar yalnız İtaliyada ortaya çıxacaqlar.
- Mənim Yuqoslaviya polisleriyle heç bir əlaqəm yoxdur, madam. Mən beynəlxalq dərəcəli bir detektivəm.
- Siz Birləşmiş Millətlərə qulluq edirsiniz, müsyö?
- Mən dünyaya qulluq edirəm, madam. – Puaro təşəxxüslə dedi. – Əsasən Londonda işləyirəm. Siz ingiliscə danışa bilərsinizmi? – ingiliscəyə keçərək soruşdu.
- Çox pis danışır! – xoş bir aksentlə bildirdi.

Puaro təzədən təzim edərək sağollaşdı:

– Sizi bundan daha artıq tutmaq istəmirəm, madam. Gördüyünüz kimi, söhbətimiz o qədər də qorxulu olmadı.

Qrafinya Andreni gülümsədi, sonra da başıyla sağollaşaraq çıxdı.

Müsyö Buk razı halda:

– Çox gözəl qadındır! – deyərək ah çəkdi. – Ancaq işimizə yarayacaq bir şey öyrənə bilmədik.

– Elədir... Bu cütlük nə bir şey görüb, nə də eşidib.

– Artıq italyanla danışağımı?

Puaro bir an cavab vermədi. Macar diplomatın pasportundakı yağ ləkəsini gözdən keçirirdi.

VIII fəsil

POLKOVNİK ARBETNOT

100

Puaro başını silkələyərək daldığı dərin düşüncələrdən oyandı. Baxışları müsyö Bukun maraqlı dolu baxışlarıyla qarşılaşınca gözlərində bic bir parıltı göründü.

– Ah, əziz dostum, gördüyün kimi, mən də artıq snob¹ olmağa başlayıram. Ona görə də ikincidərəcəliyərdən öncə birincidəkilərlə danışmağın daha lazımlı olduğunu düşünürəm. İndi yaraşığı polkovniklə söhbət edəcəyik.

Bir neçə sualdan sonra polkovnikin fransızca çox zəif danışdığı ortaya çıxdı, buna görə də Puaro ingiliscəyə keçdi. Arbetnotun adını, familiyasını, yaşını, ünvanını və hərbi rütbəsini dəqiqləşdirdikdən sonra:

– Hindistandakı işinizdən məzuniyyətə çıxıb evə qayıdırsınız, deyəsən, ya da fransızca ifadə etsək, "*en permission*"² çıxmısınız? – dedi.

Polkovnik Arbetnot murdar fransızcada nəyin necə adlandırıldığına əhəmiyyət verməyib, ingilislərə xas olan qısa-cavab bir cavab verdi:

– Hə.

– Ancaq Şərqlə xəttində hərəkət edən hərbi gəmiyə minməmişiniz!

¹ Snob – aristokrat cəmiyyətin zövq və ədalətini kor-koranə təqlid edən və digər şeylərə xor baxan adam

² Məzuniyyətə (*fr.*)

– Elədir.

– Nəyə görə?

– Şəxsi bir səbəbə görə qatarla getməyə üstünlük verdim.

Arbetnotun zahiri görkəmində, sanki: “Hə, aldın cava-bını, boşboğaz hərif”, – deyərcəsinə bir ifadə vardı, bu tövrlə qarşısındakı adamın hər şeyə burnunu soxmasından narazı olduğunu göstərirdi.

– Hindistandan birbaşamı gəldiniz?

Polkovnik:

– Bir gecə Üredə və üç gün Bağdadda qaldım, orada qul-luq edən köhnə bir dostumun yanında, – deyə cavab verdi.

– Siz üç gün Bağdadda qalmısınız. Bildiyimə görə, o gənc ingilis qız – miss Debenham da Bağdaddan gəlir-miş. Onunla orada tanış olmamısınız ki?

– Xeyr, orada tanış olmamışam. Miss Debenhamı ilk dəfə qatarda, Kərkükdən Nissibinə gedərkən gördüm.

Puaro həmsöhbətinə doğru əyildi və bilərəkdən xarici-lərə xas olan bir ləhcəylə yavaşca ondan soruşdu.

– Müsyö, sizdən bir xahişim olacaq. Siz və miss Debenham qatarda yeganə ingilissiniz. Ona görə də ikiniz-dən də bir-biriniz haqqında fikirlərinizi soruşmaq məcbu-riyyətiyəndəyəm.

Polkovnik Arbetnot soyuqqanlıqla:

– Son dərəcə qaydalara zidd bir xahişdir bu, – dedi.

– Heç də zidd deyil. Çünki bu cinayəti bir qadın işlə-miş ola bilər. Ölənin bədənində on iki bıçaq yarası var. Hətta qatar rəisi də bu cinayətin bir qadın tərəfindən işlə-niyini söylədi. Buna görə də mənəm birinci növbədə vəzi-fəm nədən ibarətdir? İstanbul–Kale vaqonundakı bütün qadın yolçular haqqında hər şeyi öyrənmək. Ancaq ingilis qadınları haqda qərar vermək o qədər də asan məsələ deyil. İngilislər içlərinə qapalı insanlardır. Sizdən ədalət naminə rica edirəm. Müsyö, miss Debenham necə insandır? Onun haqqında nə bilirsiniz?

Arbetnot həyəcanla:

– Miss Debenham alicənab bir xanımdır, – deyərək cavab verdi.

Puaro çox məmnunmuş kimi bir ifadəylə dedi:

– Hm! Yəni onun cinayətlə bir əlaqəsi ola biləcəyini sanmırsınız?

Arbetnot:

– Bunu düşünməyiniz belə gülüncdür, – dedi. – Ölən adam bir əcnəbidir. Miss Debenham onun indiyə qədər heç üzünü də görməyib.

– O, bu haqda sizə danışib?

– Hə. Onunla qarşılaşdığımız zaman çirkin görkəminə diqqət yetirdi və bu təəssüratını mənimlə bölüşdü. Əgər bu cinayət bir qadının işidirsə, miss Debenhamın bununla heç bir əlaqəsi ola bilməz. Bundan əmin ola bilərsiniz. Əgər sizin söylədikləriniz də, sadəcə, bir ehtimaldırsa və heç bir əsasa, bir dəlilə söykənmirsə.

Puaro gülümsədi:

– Görünür, bu, sizi çox narahat edir.

Arbetnot onu nifrət dolu baxışlarla süzdü:

– Bununla nə demək istədiyinizi başa düşmədim.

Baxışları Puaronu utandırmış kimi idi. Belçikalı gözlərini ondan qaçıraraq önündəki kağızları qarışdırmağa başladı.

– Bütün bunlar mövzudan kənar şeylərdir. İndi əsl hadisələrə gələk. Cinayətin dünən gecə ikiyə on beş dəqiqə işləmiş baş verdiyini hesab edirik. Formallıq xatirinə qatarda hər kəsdən o saatda nə iş gördüyünü soruşmaq məcburiyyətindəyik.

– Əlbəttə. Səhv etmirəmsə, saat ikiyə on beş dəqiqə işləmiş o gənc amerikalıyla danışmışdım. Bu ölən adamın katibiylə.

– Aha! Sizmi onun kupesindəydiniz, yoxsa o, sizin?

– Mən onun kupesindəydim.

– O gənc adamın familiyası Makkuindir, elə deyilmi?

– Bəli.

– Siz onunla dostsunuz, yoxsa tanışsınız?

– Onu ilk dəfə bu səfər zamanı görmüşəm. Dünən təsadüfən danışmağa başladım. Sonra ikimizin də maraqlandığımız mövzularda söhbətlər açıldı. Mənim, əslində, amerikalılardan çox da xoşum gəlməz, onlarla çox çətinliklə dil tapıram...

Makkuinin "zəhlətökən ingilislər" haqqındakı sözlərini xatırlayan Puaro bıgaltı güldü.

– Ancaq bu gənc oğlan xoşuma gəldi. Düzdür, Hindistandakı işləri yoluna qoymaq haqqında mənasız fikirləri var, bu, amerikalıların ümumi xəstəliyidir, çünki həm idealist, həm də sentimentaldırlar. Hindistan haqqında danışdıqla-

rım onu çox maraqlandırdı, axı mən Hindistanda ömrümün otuz ilini keçirmişəm. Mənə isə onun Amerikadakı iqtisadi böhran haqqında danışdıqları maraqlı gəldi. Sonra da biz beynəlxalq vəziyyət haqqında uzun-uzun danışdıq. Saata baxıb, ikiye on beş dəqiqə qaldığını görüncə məəttəl qaldım.

– Söhbətiniz o zamanmı sona çatdı?

– Bəli.

– Ondan sonra nə etdiniz?

– Öz kupemə gedərək yatdım.

– Yatağınız düzəldilmişdimi?

– Bəli.

– Sizin kupeniz, bax bu, on beşinci nömrə, restoran tərəfdən ikinci kupedir, elə deyilmə?

– Hə.

– Siz kupenizə gedəndə bələdçi haradaydı?

– Ən sonda, öz yerində oturmuşdu. Hətta mən kupemə gedərkən Makkuiin onu çağırırdı.

– Nəyə görə?

– Hər halda, yatağı düzəltmək üçün. Yatağı hələ də hazırlanmamışdı.

– İndi, polkovnik Arbetnot, yaxşıca düşünməni istəyirəm. Siz cənab Makkuiinlə danışdığınız zaman koridordan bir adam keçdimi?

– Hər halda, kimlərsə keçdi. Ancaq mən onlara diqqət etmədim.

– Mən söhbətinizin son bir saat yarımını nəzərdə tuturam. Vinkovcidə qatardan endiniz, elə deyilmə?

– Bəli, amma bir dəqiqəliyə. Dəhşətli soyuq vardı. Çovğun idi. Vaqona girdiyimizə çox sevindim. Halbuki həmişə bu qatarları həddindən artıq qızdırdıqlarını deyirəm.

Buk köksünü ötürdü:

– Hər kəsi birdən məmnun etmək çox çətindir. İngilislər bütün pəncərələri açırlar. Ondan sonra başqaları gəlir və bütün pəncərələri bağlatdırırlar. Çox çətindir...

Puaro da, Arbetnot da ona fikir vermədilər.

– İndi isə, müsyö, xəyalən keçmişə qayıtmağa çalışın, – dedi Puaro. – Beləliklə, bayırda çox soyuqdu. Təkrar qatara mindiniz. Divanda oturdunuz və bir siqaret çəkdiniz, ola bilər, trubka çəkdiniz... – Bir an dayandı.

– Mən trubka çəkirdim, Makkuiin siqaret.

– Qatar hərəkət etdi. Siz trubkanızı çəkirsiniz. Cənab Makkuinlə dünya problemlərindən söhbət edirsiniz. Gecə keçir. Yolçuların çoxu yatmışdı. O sırada biri qapının önündən keçdimi? Yadınıza salmağa çalışın.

Arbetnot xatırlamağa çalışaraq qaşlarını çatdı.

– Buna cavab vermək çətindir. Açıqı, kupenin çölündə nələr olduğuna fikir vermirdim...

– Siz axı hərbcisiniz. Sizin xüsusi müşahidə qabiliyyətiniz olmalıdır. Siz, yəqin ki, özünüz də hiss etmədən çox şeyləri müşahidə edirsiniz.

Polkovnik yenə də fikirləşdi və başını buladı:

– Deyə bilmərəm. Yadımda deyil bələdçidən başqa kiminsə keçdiyi. Ancaq dayanın, deyəsən, hansısa bir qadın keçdi.

– Onu gördünüzmü? Gənc idimi? Yoxsa yaşlı?

– Onu görmədim. O tərəfə doğru baxmırdım. Bir xışıltı eşitdim. Bir də ətir qoxusunu hiss etdim!

– Qoxu? Güzəl qoxu idimi?

– Necə deyim... Pis bir parfüm qoxusu. Elə bir qoxu ki, bilirsiniz, uzaqdan adamın burnunu vurur. Ancaq, – Arbetnot tələsik əlavə etdi, – bu daha erkən saatlarda da ola bilər, bunu nəzərə alın. Sizin də dediyiniz kimi, adam özü də hiss etmədən belə şeyləri müşahidə edir. Bax mən də gecə ərzində yaddaşımın alt qatına yazmışam: "Qadın... və parfüm". Ancaq nə zaman keçib, bunu dəqiq deyə bilmərəm, ola bilsin, Vinkovcidən sonra keçdi.

– Daha dəqiq bir şey söyləyə bilməzsinizmi?

– Xeyr. Makkuinin yanında keçirdiyim vaxtın son yarım saatında oldu bu.

– Qatar dayanandan sonra?

Polkovnik başını yellədi.

– Bəli, qatarın dayanmış olduğundan əminəm.

– Çox yaxşı. Bunun üstündən keçək. Heç Amerikada olmusunuzmu, polkovnik?

– Heç bir zaman. Heç azacıq da olsa, həvəsim yoxdur getməyə.

– Polkovnik Armstronqla tanışlığınız varmı?

– Armstronq... Armstronq... İki, ya da üç Armstronq tanıyıram. 60-cı alaydan Tom Armstronq qulluq edirdi... Onumu deyirsiniz? Bir də Selbi Armstronq vardı. Onu Sommedə öldürdülər.

– Mən bir amerikalıyla evlənən və qızı qanqsterlər tərəfindən qaçırılan polkovnik Armstronqu deyirəm.

– Həə, bu hadisəni qəzetlərdə oxuduğumu xatırlayıram. Qorxunc bir hadisəydi! Polkovnik Armstronqla qarşılaşdığımı sanmıram. Ancaq onun haqqında, əlbəttə, eşitmişdim. Tobi Armstronq. Yaxşı bir adamdı. Hamının ondan xoşu gəlirdi. Öz sənətində çox böyük uğurlar qazanmışdı. Viktoriya ordeniylə təltif edilmişdi.

– Dünən gecə bıçaqlanan adam, polkovnik Armstronqun qızının ölümünə səbəb olan həmin adam idi.

Arbetnotun üzündə sərt bir ifadə əmələ gəlmişdi.

– Elədirsə, o zaman bu köpəkoğlu öz cəzasına çatıb. Əlbəttə, belə bir adamın asılması daha yaxşı olardı. Düzdür, Amerikada belələrinə elektrik stulunda otuzdururlar.

– Yəni, qıscası, siz şəxsi intiqam yerinə, qanuna və qaydalara əməl olunmasının daha yaxşı olduğunu hesab edirsiniz, polkovnik Arbetnot?

Arbetnot:

– Əlbəttə! Mafiya kimi, ya da korsikalılar kimi bir-birini bıçaqlamaqla və ya qan davalarına rəvac verməklə iş olmaq ki, – dedi. – Siz nə deyirsinizsə deyiniz, hakimlər tərəfindən mühakimə edilmək üsulu daha sağlam bir prinsipə söykənir.

Puaro düşüncəli bir tövrlə onu bir-iki dəqiqə süzdü:

– Bəli... Sizin belə düşündüyünüzü bilirəm. Nə isə, sizdən soruşulacaq başqa bir şey olduğunu sanmıram, polkovnik Arbetnot. Əlbəttə, dünən gecə şübhəli görünən, hətta mənasız belə olsa, bir şeylə qarşılaşmadınızsa...

Arbetnot bir an düşündü.

– Xeyr. Elə bir şey olmayıb. Ancaq... deyib duruxdu.

– Buyurun, davam edin, xahiş edirəm.

– Önəmli bir şey deyil... – polkovnik həvəssiz bir şəkildə dedi. – Sizin dediyiniz kimi, mənasız bir şeydir.

– Hə-hə, davam edin.

– Bu, həqiqətən də, mənasız bir şeydir. Madam ki sizi mənasız şeylər də maraqlandırır, onda qoyun deyim. Öz kupemə dönərkən mənim kupemdən sonrakı qapının, bilirsiniz hansını deyirəm...

– Bilirəm, on altı nömrəli kupenin qapısı...

– Bəli. O qapı aralı idi. Və içəridə bir adam bir az da oğrun-oğrun bayıra baxırdı. Məni görəndə kimi qapını tez

örtdü. Düzdür, bu, mənasız bir şeydir, ancaq məni təəcüb-ləndirdi. Demək istəyirəm ki, başqaları koridora baxmaq istəyəndə başını çölə çıxarır, ancaq o, bunu xəlvətcə edirdi, sanki, kimsənin onu görməsini istəmirdi. Buna görə də mənim diqqətimi çəkdi.

– Maraqlıdır... – Puaro inamsızlıqla dedi.

Arbetnot üzr istəyirmiş kimi əlavə etdi.

– Mən sizə dedim də, mənasız bir şey. Ancaq bilirsizmi, səhər erkən, hər tərəf sükut içində, mənə nəşə üşəndirici göründü, bu, əsl detektiv romanlarda olan bir səhnəydi. Nə olur-olsun, boş şeydir. – Ayağa qalxdı. – Nə isə, əgər sizə lazım deyiləmsə...

– Təşəkkür edirik, polkovnik Arbetnot, mənim başqa sözüm yoxdur.

Polkovnik o saat getmədi. Qotur bir fransızın bir ingilisi sorğu-suala çəkməyə cəsarət göstərməsinə acıqlı olduğu artıq hiss olunmurdu.

Bacarıqsız bir ifadəylə:

– Miss Debenhama gəlincə... deyə mızıldandı. – Mənə inana bilirsiniz: onun bu işlə bir əlaqəsi yoxdur. O, həqiqətən, *pukka sahibdir*¹.

Sonra tələsik salondan çıxdı.

– “Pukka sahib” nə deməkdir? – doktor Konstantin maraqlandı.

– Bu, o deməkdir ki, miss Debenhamın atası və qardaşları polkovnikin oxuduğu məktəblərdə oxuyublar, – Puaro izah etdi.

– Elə bu?.. – Doktor Konstantin əməlli-başlı dilxor oldu. – Yəni bunun cinayətlə heç bir əlaqəsi yoxdur?

– Heç bir əlaqəsi, – dedi Puaro. O, öz fikirlərinə qapıldı. Barmaqlarıyla yavaş-yavaş masanı taqqıldadırdı.

Birdən başını qaldırdı.

– Polkovnik Arbetnot trubka çəkir. Trubka təmizləyicisini Retçettin kupesindən tapdım. Retçett isə, sadəcə, siqaret çəkərmiş.

– Nə demək istəyirsiniz?..

– Bu ana qədər trubka çəkdiyini tək-cə Arbetnot etiraf etdi. Polkovnik Armstronqu da tanıyır. Hətta bəlkə, onunla dost olmuşdur, ancaq əlbəttə, bunu etiraf etmir.

¹ Əsilzadə bir xanım (*ing. – hind.*)

– Yəni, sizcə...

Puaro kəskin şəkildə başını yellədi.

– Yox, yox, bu ola bilməz... heç cür mümkün olan şey deyil. Tərbiyəli, burnundan uzağı görməyən, tərs ingilis öz düşməninə dalbadal on iki dəfə bıçağı saplaya bilməz! Bu, heç cür ola bilməz! Siz özünüz fikirləşin, bu, nə qədər ağlabatandır?

– Bunlar hamısı psixologiyaya aid dolanbaclardır, – deyə cavab verdi Buk.

– Psixologiyaya hörmət etmək lazımdır. Bizim cinayətin öz üslubu var və bu üslub heç bir şəkildə polkovnik Arbetnotun üslubu ola bilməz. Nə isə... İndi başqa bir şahidi dindirməyə başlayaq, – Puaro dedi.

Buk bu dəfə italyanın adını çəkmədi. Ancaq ürəyində onun çağırılmasını istəyirdi.

107

IX fəsil

CƏNAB HARDMAN

Birinci mövqə yolçularının sonuncusu cənab Hardman idi. İtalyan və ingilis nökrələri eyni masada oturan yekəpər, gözəgəlimli amerikalı.

Hardman artıq rəngli dama-dama kostyum, çəhrayı rəngdə köynək geyinmiş, qalstukuna da bəzəkli sancaq taxmışdı. Vaqon-restorana girərkən ağızında bir şey çeynəyirdi. İri, ətli, qaba cizgili, amma mülayim ifadəli bir üzü vardı.

– Sabahınız xeyir, bəylər, – dedi. – Mənə görə bir qulluğunuz?

– Cinayət haqqında, yəqin ki, eşitmisiniz, elə deyilmi, cənab e... Hardman?

– Əlbəttə. – Ağızındaki saqqızın yerini ustalıqla dəyişdirdi.

– Buna görə qatardakı bütün yolçularla danışmaq məcburiyyətində qaldıq.

– Mənə görə bunun bir isti-soyuğu yoxdur. Hər halda, bu iş ancaq belə həll edilə bilər.

Puaro önündə duran pasporta baxdı.

– Sayrus Betman Hardman, Birləşmiş Ştatlar vətəndaşı, qırx bir yaşında, yazı makinası lentlərinin satıcısı.

– Bəli. Özümə ki, varam.

– İstanbuldan Parisəmi gedirsiniz?
– Elədir.
– Nə məqsədlə?
– İşimdən ötrü.
– Siz həmişə birincidərəcəlidəmi yolçuluq edirsiniz, cənab Hardman?

– Bəli, cənab. Yolpulumu şirkət ödəyir, – göz vurdu.
– İndi də dünən gecə olanlara gələk.
Amerikalı başıyla razılıq bildirdi.
– Bizə bu məsələ barədə nə söyləyə bilərsiniz?
– Heç bir şey söyləyə bilmərəm.
– Hm, çox heyif. Cənab Hardman, bəlkə, bizə dünən günorta yeməyindən sonra nəylə məşğul olduğunuzu danışsınız?

108

Amerikalı ilk dəfə dərhal cavab vermədi. Nəhayət:
– Bağışlayın, ancaq siz kimsiniz? – dedi. – Bunu bir az açıqlasınız...

– Bu müsyö Buk, yataqlı vaqonlar şirkətinin müdirlərindənidir. Bu bəy də cəsədi müayinə edən doktor.

– Bəs siz?

– Mən Erkül Puaroyam. Bu hadisəni araşdırmaq işini şirkət mənə tapşırıb.

Mister Hardman:

– Sizin haqqınızda eşitmişəm, – deyə mızıldandı.

Bir-iki dəqiqə daha düşündü.

– Hər şeyi açıb danışsam, daha doğru olacaq, deyəsən.

Puaro quru bir səslə:

– Bildiklərinizi açıqlasınız, hər halda, ağıllı hərəkət etmiş olacaqsınız, – deyə cavab verdi.

– Əgər bildiyim bir şey olsaydı, hər şeyi sizə danışardım. Ancaq mən heç nə bilmirəm. Dediym kimi, mən heç bir şey bilmirəm. Ancaq bilməliyəm. Bax məni odlandıran da elə budur. Məhz mən hər şeyi bilməliyəm.

– Lütfən, nə demək istədiyinizi açıqlayın, cənab Hardman.

Amerikalı içini çəkdi. Saqqızını çıxardı, sonra əlini cibinə soxdu. Eyni anda üzünün ifadəsi də birdən-birə dəyişildi. İndi səhnədə rol almış aktyordan çox, gerçək bir adama bənzəyirdi. Hətta zəhlətökən ləhcəsi də bir az daha ölçülü oldu.

– O pasport saxtadır, əslində isə mən bax buyam,
– deyib masanın üstünə bir vizit kartı atdı.

Puaro uzun-uzadı kartı gözədən keçirdi və müsyö Buk da səbirsizlənib onun çiyinləri üzərindən boylandı.

Mister Sayrus B.Hardman
Makneyl Detektiv Agentliyi
Nyu-York

Puaro Makneyl agentliyini tanıyırdı – Nyu-Yorkun ən məşhur və etibarlı detektiv bürolarından biriydi.

– İndi bizə bunun nə demək olduğunu başa salın, cənab Hardman, – dedi.

– Bu saat. Demək, belə olub. İki fırıldaqçının iziylə mən Avropaya gəlmişdim; bu, cinayətlə əlaqəsi olmayan bir məsələdir. Onları təqib etməyim İstanbulda sona çatdı. Mən öz şefimə teleqram göndərdim, qayıtmaq əmri aldım, elə Nyu-Yorka qayıtmağa hazırlaşırıdım ki, bax, bu məktubu aldım.

Məktubu Puaroya uzatdı. “Tokatlıyan” hotelinin firma kağızında yazılmışdı:

Cənab Hardman.

Mənə Makneyl Detektiv Bürosundan olduğunuzu söylədilər. Lütfən, bu gün günortadan sonra saat dördə hoteldəki otağıma gəlin.

S.E.Retçett

– Sonra nə oldu?

– Bildirilən saatda otağa qalxdım. Cənab Retçett mənə özünün təhlükədə olduğunu açıqladı. Aldığı bir neçə hədə məktubunu da göstərdi.

– Həyəcanlı idimi?

– Həyəcanlı bir adam kimi aparmırdı özünü, ancaq əməlli-başlı narahat olmuşdu. Mənə bir təklifi oldu. Onunla eyni qatara minərək Parisə qədər getməli və onun öldürülməsinə əngəl olmalı idim. Eyni qatara mindim, ancaq buna baxmayaraq, yenə də Retçetti öldürdülər. Bax bu, məni çox narahat edir. Bu durum mənim ad-sanım üçün bir ləkədir.

– Cənab Retçett sizə necə davranmalı olduğunuzu söylədimi?

– Əlbəttə. Hər şeyi əvvəlcədən düşünmüşdü. Düz yanındakı kupədə yolçuluq etməyimi istəyirdi. Ancaq elə lap başlanğıcda tərslik oldu. Təkcə bu yeri tapa bildim, hələ onu da çox çətinliklə. Deyəsən, bələdçi bu nömrəni ehtiyat üçün saxlamaq istəyirdi. Lakin söhbətdən yayınmayaq. Kupeni gözdən keçirdikdən sonra buranın müşahidə aparmaqdan ötrü işimə yarayacağını anladım. İstanbul yataqlı vaqonunun önündə yalnız vaqon-restoran vardı. Platformaya açılan aradakı qapını da gecə kilidləyirdilər. Yəni əgər bir adam vaqona girmək istəsəydi, yalnız arxa qarıdan və ya başqa vaqondan keçərək girə bilərdi, bu da o deməkdir ki, qatil mütləq mənim kupəmin önündən keçəcəkdə.

– Mister Retçettin ehtimal olunan düşməninin şəxsiyyəti haqqında, yəqin ki, heç bir şey bilmirsiniz?

110

– Onun necə bir görkəmdə olduğunu bilirəm. Retçett onu mənə təsvir eləyib.

– Necə? – hər üçü bir ağızdan soruşdu.

– Qocanın təsvir etdiyinə görə, bu, balacaboylu adam olub, – Hardman davam etdi, – qarasaçlı, cırsəsli bir adam. Bundan başqa, qoca, qatilin yola çıxdığımız ilk gecədə hücum etməyəcəyini də söyləmişdi. İkinci, ya da üçüncü gecə hərəkətə keçəcəyini deyirdi.

Buk mızıldandı.

– Demək ki, bir şey bilirmiş.

Puaro düşüncəli bir tövrlə fikrini açıqladı.

– Hər halda, katibinə söylədiklərindən daha artıq şeylər bilirmiş. Retçett sizə bu düşməni haqqında başqa bir şey söylədimi? Məsələn, həmin adamın onu nə üçün hədələdiyi barədə heç nə danışmamışdı?

– Xeyr. Bu mövzuda danışmaq istəmədi. Sadəcə, o adamın onu izlədiyini, nəyin bahasına olursa olsun, öldürməkdə qərarlı olduğunu söyləmişdi.

– Balacaboylu, qarasaçlı, cırsəsli, – Puaro düşüncəli halda təkrarladı, sınaıçı baxışlarla Hardmana baxdı. – Yəqin ki, siz onun əslində kim olduğunu bilirdiniz?

– Kimin?

– Retçettin. Onu tanıyırdınız, elə deyilmi?

– Nə demək istədiyinizi başa düşmədim.

– Retçett – Kassetti idi. Armstrongların qızını öldürən qatil. Mister Hardman uzun bir fıstıq çaldı.

– Bu heç ağılıma gəlməzdi! Vay, vay! Siz məni lap mat qoydunuz! Xeyr, mən onu tanımadım. O hadisə baş verəndə mən Qərbdə idim. Onun fotosunu qəzetlərdə, əlbəttə, görmüşdüm. Ancaq qəzetlərdə çap olunan şəkillərin nə hala düşdüyünü bilirsiniz. Ana öz oğlunu tanıya bilməz bu şəkillərdən. Çoxlarının Kasseti ilə haqq-hesabı çürütmək istəməsinə şübhə etmirəm.

– Bu təsvirə uyğun və Armstronqlarla əlaqəsi olan bir adamı tanıyırsınız mı – balacaboylu, qarasaçlı, cırsəsli bir adam?

Hardman bir-iki dəqiqə düşündü.

– Bu suala cavab vermək çətindir. Çünki o hadisəylə əlaqəsi olanların çoxu ölüb.

– Yadıңызdımı, qəzetlər özünü pəncərədən atan bir qız haqqında yazmışdı.

– Hə. Ciddi bir məsələyə toxundunuz. O qız əcnəbiydi. Bax onun, bəlkə, italyan qohumları vardı. Ancaq Retçettin ayağında Armstronq hadisəsindən başqa, digər hadisələr də vardı, bunu da unutmayın. Kasseti uzun müddət uşaq qaçırmaqla məşğul oldu. Ona görə də yalnız Armstronq hadisəsinin üzərində durduğunuz doğru olmaz.

– Amma cinayətin Armstronq hadisəsiylə əlaqəsi olduğuna dair əlimizdə əsas var.

Hardman maraqla gözlərini ona zillədi. Ancaq Puaro ona əlavə izahat vermədi. Amerikalı başını yellədi, bir az keçəndən sonra dedi:

– Armstronq hadisəsində o təsvirə uyğun biri var idimi, xatırlaya bilmirəm. Ancaq əlbəttə, mənim o hadisəylə bir əlaqəm yox idi, haqqında da artıq bir şey bilmirdim.

– Eybi yox, siz gecə nə iş gördüyünüzü danışmağa davam edin, cənab Hardman.

– Danışacaq bundan artıq bir şey yoxdur. Gündüz yatdım və gecə növbə çəkdim. İlk gecə elə şübhə oyadacaq bir şey olmadı. Dünən gecə də elə. Qapımı bir az aralamışdım, baş verənlərə göz qoyurdum. Heç bir şübhə doğuracaq adam keçmədi.

– Bundan əminsiniz mi, cənab Hardman?

– Əlbəttə, əminəm. Qatara bayırdan kimsə minmədi. Arxadakı vaqonlardan bu tərəfə keçən də olmadı. Bu baxımdan and içə bilərəm.

– Yerinizdən bələdçini görə bilirdinizmi?

– Əlbəttə. Düz mənim qapımın tuşunda kiçik kətildə oturmuşdu.

– Qatar Vinkovcidə dayandıqdan sonra bələdçi yerindən qalxdımı?

– O, son stansiya idi, elə deyilmi? Bəli, bələdçi yerindən qalxdı. Çalınan zənglərə cavab vermək üçün. Deyəsən, qatar o sırada qara batıb dayanmışdı. Sonra önümdən keçərək Afina vaqonuna getdi, orada, təqribən, on beş dəqiqə qaldı. Zəng çalınan kimi yenə qaça-qaça geri döndü. Mən koridora çıxıb nə olduğuna baxmaq istədim, aydın məsələdir, bir az narahat olmuşdum, məlum oldu ki, amerikalı qadın imiş zəngi çalan. O, bələdçiyə mübahisə etməyə başladı, ancaq nəyə görə, bilmirəm. Mən geri döndüm. Sonra bələdçi başqa bir kupeyə yaxınlaşdı, kiməsə mineral su apardı. Sonra vaqonun o biri başından kimsə yatağını sahmanlamaq üçün onu çağırncaya qədər öz yerində oturdu. Sonra da düz səhər saat beşə qədər yerindən qalxmadı.

– Bələdçi heç yuxuya daldımı?

– Bunu bilmirəm. Yuxuya dalmış ola bilər.

Puaro başını yellədi. Əlləri mexaniki olaraq masa üzərindəki kağızları bir yerə yığdı. Yenə amerikalının vizit kartını götürdü.

– Lütfən, bunun üzərinə imzanızı atın.

Hardman onun istədiyini yerinə yetirdi.

– Güman edirəm, burada, qatarda sizin verdiyiniz ifadəni kimsə təsdiqləyə bilməz və sizin kimliyinizi təsdiq edə bilməz, mister Hardman?

– Qatarda? Deyəsən, belə adam yoxdur. Təkcə gənc Makkuin ola bilər. Bu cavan oğlanı yaxşı xatırlayıram, onun atasının Nyu-Yorkdakı ofisində tez-tez görüşmüşük, ancaq inanmıram, o qədər xəfiyyənin arasından məni yadda saxlamış olsun. Yox, cənab Puaro, mənim kimliyimi təsdiq etməkdən ötrü siz yolun açılmasını və Nyu-Yorka teleqram göndərmək imkanının yaranmasını gözləməli olacaqsınız. Ancaq siz çox da narahat olmayın, mənim söylədiklərim əsla yalan deyil. Görüşmək üzrə, cənablar. Sizinlə tanış olmağıma çox məmnun oldum, cənab Puaro.

Puaro ona siqaret qutusunu uzatdı.

– Buyurun... Ancaq bəlkə də, siz trubka çəkirsiniz?

- Yox canım, trubka bizə görə deyil.
Amerikalı bir siqaret götürərək sürətlə uzaqlaşdı.
Üç adam bir-birinə baxdı.
Doktor Konstantin:
– Siz onun, həqiqətən, bir detektiv olduğuna inanırsınız mı? – soruşdu.
– Əlbəttə. O, tipik bir detektivdir, belələrini çox görmüşəm. Üstəlik, danışdığı hekayənin yalan olub-olmadığı da tezliklə ortaya çıxıb bilər.
– Bizə maraqlı məlumatlar verdi, – Buk dedi.
– Həqiqətən elədir!
Buk fikirli-fikirli mızıldandı:
– Balacaboy, qarasaçlı, cırsəsli bir adam.
Puaro:
– Bu, elə bir təsvirdir ki, qatarda heç kimsəyə uyğun gəlmir, – dedi.

X fəsil

İTALYAN

- Puaro mənalı-mənalı gülümsünərək:
– İndi də müsyö Bukun kefini qaldırmaqdan ötrü italyanı çağırmaq, – dedi.
Antonio Foskarelli pişik kimi səssiz və yumşaq addımlarla vaqon-restorana daxil oldu. Sifəti işıq saçırdı. Tipik bir italyan üzü vardı; əsmər, xoşgülsüzlü.
Fransızca düzgün və iti danışdı, azacıq ləhcə hiss olunurdu.
– Adınız Antonio Foskarellidirmi?
– Bəli, müsyö.
– Amerika vətəndaşlığını qəbul etmişiniz, görürəm. İtaliyalı güldü.
– Bəli, müsyö. İş üçün belə daha əlverişlidir.
– “Ford” maşınlarının satış agentisiniz, eləmi?
– Hə. Bildiyiniz kimi...
Və bunun ardınca geniş bir nitq başladı, danışmaq qururanda artıq orada oturanlar Foskarellinin bütün iş metodlarından, getdiyi səfərlərdən, qazandığı pullardan, Amerika və bir çox Avropa ölkələri haqqında düşüncələrindən xəbər

tutdular. İtaliyalıdan söz almaqdan ötrü əziyyət çəkməyə ehtiyac yox idi, sözün özü dağ seli kimi aşıb tökülürdü. Sonra mənalı bir hərəkətlə sözlərinə son verərək dəsmalı ilə alnını sildi. Mehriban ifadəli, uşaqsayağı üzündən məmnunluq yağırdı.

– Gördüyünüz kimi, mən böyük işlər fırladıram. Hər şeyi müasir tələblərə görə nizamlamışam. Ticarətin damarını hər adam mənim kimi tuta bilməz.

– Demək, son on ildə tez-tez Amerikada olmusunuz?

– Bəli, müsyö. Bugünkü kimi yadımdadır, gəmiyə necə oturduğumu, dünyanın üçdəbirini qət edərək Amerikaya yollandığımı xatırlayıram. Mənim anam və bacım...

Puaro xatirələr axınının qarşısını aldı:

– Amerikada olduğunuz zamanlarda mərhumla qarşılaşdığınızı heç?

114

– Heç vaxt. Ancaq onun kimi tipləri yaxşı tanıyıram. Hə, çox yaxşı tanıyıram. – İtaliyalı mənalı tərzdə barmaqlarıyla çırtma çaldı. – Ciddi davranışlı, çox yaxşı geyinmiş, zahiri görkəmi ilə hörmət oyadan bir adam. Ancaq bunlar hamısı göstəriş üçündür. Mən öz təcrübəmə əsaslanaraq deyə bilərəm: öldürülən adam özü cinayətkar olub. İstəyirsiniz inanın, istəyirsiniz inanmayın, ancaq bu belədir.

– Siz səhv etməmişiniz, – Puaro quru səslə dedi.

– Retçett adı altında gizlənən adamın əsl familiyası Kassetti olub, məşhur uşaq oğrusu.

– Bəs mən sizə nə deyirdim? Bizim işimiz elədir ki, gerek ilk baxışdan kiminlə iş görəcəyini biləsən. Bunsuz mümkün ola bilməz. Təkcə Amerikada ticarət qaydalarına əməl olunur.

– Siz Armstrong hadisəsini xatırlayırsınız mı?

– Çox da xatırlamıram. Ancaq adı mənə tanış gəlir. Uşaq çox balaca idi, deyəsən. Kiçik bir qız idi. Elə deyilmi?

– Bəli. Faciəvi bir hadisə idi.

İtaliyalı oradakılardan fərqli olaraq, bu fikirdə deyildi.

– Siz nə danışsınız, belə hadisələr indi hər addımda baş verir, – filosofcasına söylədi. – Böyük sivilisasiyanın mərkəzi olan Amerika kimi bir ölkədə...

Puaro onun sözünü yarıda kəsdi:

– Amerikada Armstrong ailəsindən kiminləsə tanışlığınız var idimi?

– Xeyr, mən bilən, yox idi. Bu sualınıza cavab vermək çətindir. Sizə bəzi rəqəmləri misal çəkə bilərəm. Təkcə keçənlik satışım...

– Müsyö, rica edirəm, mövzudan kənara çıxmayın.

İtaliyalı üzr istəyirmiş kimi əllərini açdı:

– Bağışlayın, min dəfə üzr istəyirəm!

– İndi isə mənə dünən gecə yeməkdən sonra nə iş gördüyünüzü mümkün qədər dəqiqliklə danışın.

– Baş üstə... Restoranda mümkün olduğu qədər uzun müddət oturdum. Çünki bura daha əyləncəlidir. Mənimlə eyni masada oturan amerikalı bəylə danışdım. O da yazı makinası lentlərinin ticarəti ilə məşğul olur. Sonra kupemə getdim. Boş idi. Mənimlə eyni kupədə qalan Con Bul, o şəərəsiz ingilis nökrə ağasının yanında idi. Sonra çıxıb gəldi. Həmişə olduğu kimi qaşqabaqlı idi yenə. Mənimlə danışmadı. Sözlərimə də ya “bəli” deyər cavab verdi, ya da “xeyr”. Bu ingilislər qaranlıq bir millətdir, heç ürəyəyatan deyillər. O da bir küncdə özünü dartıb oturdu, elə bil, mil udmuşdu, kitab oxuyurdu. Sonra bələdçi gəlib yataqları düzəltdi.

Puaro:

– Dörd və beş nömrəli yataqları, – dedi.

– Tamamilə doğrudur, ən axırınıcu kupe. Mən üst yataqda yatıram. Yerimə çıxdım. Siqaret çəkərək kitab oxudum. O bicbala ingilisin də dişi ağrıyırdı, deyəsən. Yataqda uzanıb inildəyirdi. Axırda yuxuya getmişəm, xəbərim olmayıb. Hər dəfə oyananda ingilisin inildədiyini eşidirdim.

– Masterman gecə kupedən çıxdımı heç?

– Ağlım kəsmir. Elə bir şey olsaydı, hiss edərdim. Qapı açılan kimi içəri koridordan işıq düşür. İnsan bu zaman sərhədə çatdığını və gömrükçülərin içəri girdiklərini sanaraq o saat oyanır.

– Masterman heç öz ağasından bir şey danışdımı? Onun qararasınca söyürdümü heç?

– İngilis heç danışmırdı, dedim axı. Qaraqabaq adamdır. Danışmır, elə bil, ağzına su alıb.

– Siz nə çəkirsiniz: trubka, siqaret, siqar?

– Ancaq siqaret.

İtalyan, Puaronun uzatdığı qutudan bir siqaret götürdü.

Müsyö Buk soruşdu.

– Siz Çikaqoda olmusunuzmu heç?

– Hə, olmuşam! Gözəl şəhərdir. Ancaq mən Nyu-Yorku, Vaşinqtonu, Detroytu daha yaxşı tanıyıram. Siz heç Amerikaya getdinizmi? Getmədinizmi? Amma oranı görməlisiniz. Mən...

Puaro, Antonio Foskarelliyə bir kağız uzatdı.

– Buraya ünvanınızı yazın, bir də imzanızı atın.

İtalyan ədalətli hərəkətlərlə ünvanını yazdı və quyruqlu bir imza atdı. Sonra ayağa qalxdı. Yenə üzündə ətrafdakılara yoluxan bir təbəssüm vardı.

– Elə bu qədər? Artıq mənə ehtiyacınız yoxdurmu? İşiniz avand olsun, bəylər. Bu qardan canımız qurtulsa... Milana çatmalıyam, işim var. – Üzüntüylə başını buladı. – Yoxsa bir iş var, əlimdən çıxar, – dedi və salondan çıxdı.

Puaro dostuna baxdı.

Buk:

116

– Uzun zamandan bəri Amerikada yaşayıb, – dedi. – Özü də italyandır. İtalyanlar bıçaq işlətməyi çox sevirlər. Üstəlik də, çox yalançıdırlar! Mənim italyanlardan heç xoşum gəlmir!

Puaro gülümsədi:

– Ola bilər. Bəlkə də, haqlısınız, dostum. Ancaq onun əleyhinə əlimizdə bircə dənə də olsun, dəlil yoxdur. Bunu sizə xatırlatmaq məcburiyyətindəyəm.

– Bəs sizin psixologiyanız harada qaldı? İtalyanlar adam bıçaqlamırlarmı?

Puaro:

– Bıçaqlayırlar, – dedi. – Xüsusən də dava-dalaşın ən şiddətli anında. Ancaq bu... bu, tamamilən başqa bir cinayətdir. Mənə bu cinayət olduqca diqqətlə planlaşdırılmış kimi gəlir. Ondan sonra da ustalıqla səhnəyə qoyulub. Uzaq hədəfi olan cinayətdir... Necə başa salım, bilmirəm. Latin millətinə xas olan bir cinayət deyil. Mən bu hadisədə soyuqqanlı, yaradıcı, yaxşı işləyən, diqqətli bir beynin izlərini görəəm, anqlosaks tipinə daha uyğun gəlir bu cinayət.

Son iki pasportu götürdü:

– İndi miss Meri Debenhamla söhbət etməliyik.

XI fəsil

MİSS DEBENHAM

Mari Debenham vaqon-restorana girdiyi zaman Puaronun daha öncə onun haqqında əldə etdiyi təsəvvürləri daha da möhkəmlətdi.

Qara, zərif kostyum və boz rəngli köynək geyinmişdi. Qara dalğalı saçları daranmış, səliqə-sahmanlı idi. Əhvali-ruhiyyəsi və davranışı da sakit və rahat idi.

Puaroyla Bukun qarşısında oturaraq sualedici baxışlarla onlara baxdı.

Puaro:

– Adınız Mari Hermiona Debenham, elə deyilmi?
– dedi.

– Bəli.

– Siz ingilissiniz?

– Hə.

– Lütfən, daimi ünvanınızı buraya yazarsınız mı, madmazel?

Miss Debenham onun istəyini yerinə yetirdi. Yazısı oxunaqlı və səliqəli idi.

– İndi, madmazel, gecəki hadisə haqqında bizə nələrdən danışa bilərsiniz?

– Qorxuram, sizə danışacaq bir sözüm olmasın. Çünki uzanmışdım, dərhal yatıb yuxuya getmişəm.

– Qatarda bir cinayət işlənməsi sizi məyus edirmi?

Bunun gözlənilməz bir sual olduğu məlum idi. Gənc qızın ala gözləri bir az iriləşdi.

– Nə demək istədiyinizi başa düşmədim.

– Sizə bəsit bir sual verdim, madmazel. İstəyirsiniz, təkrar edirəm. Qatarda bir cinayət işlənməsi sizi məyus edirmi?

– Hadisəyə bu yöndən baxmadım. Xeyr, o qədər də məyus olduğumu deyə bilmərəm.

– Yəni bu cinayət sizin üçün ola biləcək bir şeydir, eləmi?

Mari Debenham sakit-sakit:

– Əlbəttə, xoş bir şey deyil, – dedi.

– Siz tipik bir anqlosakssınız, madmazel. Hisslərə qapılırsınız.

Qız xəfifcə güldü:

– Hissiyatlı olduğumu isbat etməkdən ötrü isterik böhranlar keçirməyə ehtiyac görmürəm, ona qalsa, hər gün xeyli insan ölür.

– Bəli, ölür. Ancaq cinayət daha nadir hallarda olur.

– Hə, əlbəttə.

– Cənab Retçəttlə tanışlığınız varmı?

– Onu ilk dəfə dünən burada, səhər yeməyində gördüm.

– Sizə necə təsir bağışladı?

– Ona çox da fikir vermədim.

– Sizdə pis bir insan təəssüratı oyatmadımı?

Qız çiyinlərini çəkdi.

– Bu haqda heç düşünmədim.

Puaro onu diqqətlə süzdü:

118

– Mənim dindirmə metodumu bəyənmədiyiniz hiss olunur. – Gözlərində bic bir parıltı yaranmışdı. – Yəqin, fikirləşirsiniz, bir ingilis olsaydı, istintaqı başqa cür aparardı, lazımsız şeyləri kənara atardı, yalnız faktlar üzərində dayanardı, bir sözlə, metodik əsaslarda və nizamlı bir şəkildə edərdi bu işi. Ancaq mənim, madmazel, öz qəribəliklərim var. Hər şeydən əvvəl, mən şahidi gözdən keçirirəm, onun xarakterini müəyyən edirəm və buna uyğun olaraq suallar verirəm. Bir neçə dəqiqə əvvəl mən bir cənabı sorğu-sual edirdim, cürbəcür məsələlər haqqında öz düşüncələrini danışmaqdan ötrü az qalırdı yaxasını cırsın. Ancaq mən buna imkan vermədim, ancaq “hə”, “yox” deyə cavab verməsini tələb etdim. Onun arxasınca siz gəldiniz. Mən sizin səliqəli, nizamlı olduğunuzu, söhbətdən yayınmayacağınızı, suallara qısa və mahiyyətinə görə cavab verəcəyinizi dərhal anladım. Bizim qəlbimizə ziddiyyətlər hakim olduğuna görə mən sizə başqa suallar verirəm. Soruşuram, siz nə hiss edirsiniz, nə fikirləşirsiniz? Bu metod sizin xoşunuza gəlirmi?

– Kəskin danışdığımıza görə bağışlayın, ancaq mənə bunlar vaxt itirmək kimi gəlir. Tutaq ki, cənab Retçəttin üzünü bəyənib-bəyənməməyimi öyrəndiniz, bunun qatili tapmağınıza nə köməyi ola bilər?

– Retçəttin əslində kim olduğunu bilirsinizmi, madmazel?

Mari Debenham başıyla təsdiq etdi:

– Bəli, xanım Hubbard qabağına çıxana bu haqda danışır.

- Armstrong hadisəsi haqqında nə düşünürsünüz?
– Amansız bir cinayətdir.
Puaro düşüncəli-düşüncəli ona baxdı:
– Siz, miss Debenham, mən biləni, Bağdaddan gəlirsiniz?
– Hə.
– Londona gedirsiniz?
– Hə.
– Bağdadda nə işiniz vardı?
– İkiuşaqlı bir ailədə müəbbiyətlik edirdim.
– Məzuniyyətinizi tamamladıqdan sonra təzədən oraya qayıdacaqsınız?
– Dəqiq bilmirəm.
– Nəyə görə?
– Bağdad çox uzaqdır. Londonda yaşamaq istərdim, orada bir iş tapmağa çalışacağam.
– Anlayıram. Mən sizin evlənəcəyinizi sanırdım.
Miss Debenham cavab vermədi. Başını qaldıraraq diqqətlə Puaroya baxdı. “Çox həyasızsınız” deyəcəkdi, sanki.
– Sizinlə eyni kupədə qalan xanım haqqında fikriniz nədir? Miss Olson haqqında?
– Mehriban, sadə bir insandır.
– Xalata nə rəngdədir?
Mari Debenham heyrətlə baxdı.
– Qəhvəyimtil. Yundan.
– Hm. Cəsaret edib yada salmaq istəyirəm və mənə üzlülükdə qınamayacağınıza ümidvaram, sizin xalataңыз açıq-bənövşəyi rəngdədir, mənəcə, buna Hələbdən İstanbula gələrkən yolda fikir vermişdim.
– Bəli, elədir, yanılmamısınız.
– Sizin başqa xalataңыз varmı, madmazel? Məsələn, qırmızı kimono?
– Xeyr, o, mənim deyil.
Puaro irəliyə doğru əyildi. İndi siçana hücum edən pişiyə bənzəyirdi:
– Bəs kimin ola bilər?
Qız diksinərək stuldan geri çəkildi.
– Bilmirəm. Nə demək istəyirsiniz?
– “Mənim qırmızı kimonom yoxdur” demədiniz. “O, mənim deyil” deyə cavab verdiniz. Bundan da kimononun başqa birinə aid olduğu nəticəsi çıxır.

Qız başıyla təsdiq etdi.

– Qatardakı başqa birinindir bu kimono?

– Bəli.

– Kimin?

– Bilmirəm. Bu səhər saat beşdə oyandım. Qatar uzun müddətdən bəri dayanmış kimi gəldi mənə. Qapını açaraq koridora baxdım. Bir stansiyada olduğumuzu fikirləşdim. Qırmızı kimonolu bir nəfərin koridorun başına doğru getdiyini gördüm.

– Kim olduğunu bilirsinizmi? Saçları sarı idimi? Yoxsa qara? Ya da qıvrım?

– Deyə bilmərəm. Başında ləçək vardı. Başının arxasını gördüm.

– Bədən quruluşu necəydi?

– Aırıq, uzunboyluydu, deyəsən. Ancaq bu da dəqiq deyil. Kimononun üzərində əjdaha naxışı vardı.

– Bəli, doğrudur.

Puaro bir müddət düşündü. Öz-özünə: "Başa düşmüşürəm, heç nəyi başa düşmürəm, – deyirdi. – Heç nə biriylə düz gəlmir". Sonra başını qaldırdı:

– Sizi daha artıq saxlamaq istəmirəm, madmazel.

– Eləmi?

Qız çaşıb-qalmışdı, buna baxmayaraq, o dəqiqə ayağa qalxdı. Ancaq sonra qapıda duruxaraq geri döndü.

– O isveçli qadın... Miss Olson... bir az narahatdır. Ona cənab Retçetti ən son onun gördüyünü söyləmişiniz, sanıram. Buna görə də ondan şübhələndiyinizi düşünür. Ona söyləyə bilərəmmi, narahat olmasın? Elə bir adamdır ki, milçəyə belə qıymaz.

Miss Debenhamın dodaqlarında bir təbəssüm işardı.

– Miss Olson xanım Habbarddan aspirin istəməyə nə zaman getdi?

– On birin yarısından bir az sonra.

– Nə qədər qaldı?

– Beş dəqiqəyə qədər.

– Gecə təkrar kupedən çıxdımı?

– Xeyr.

Puaro doktora tərəf döndü.

– Retçetti on birin yarısı radələrində öldürülmüş ola bilərmimi?

Konstantin başını buladı:
 – İmkansızdır.
 – Rəfiqənizə ondan şübhə etmədiyimizi söyləyə bilərsiniz, madmazel.
 – Təşəkkür edirəm.
 Qız birdən-birə güldü. Özünə qarşı hüsn-rəğbət doğuran nadir bir gülümsəmə idi bu.
 – Bilirsinizmi, elə bil, balaca bir quzudur. Həyəcan keçirir və mələməyə başlayır.
 Miss Debenham dönərək vaqondan çıxdı.

XII fəsil

ALMAN XİDMƏTÇİ

Buk qəribə bir tərzdə dostuna baxırdı:
 – Sizi başa düşə bilmirəm, dostum. Nəyə nail olmaq istəyirsiniz?
 – Mən çat yeri axtarırdım, dostum.
 – Çat yeri?
 – Hə, bu gənc xanımın büründüyü soyuqqanlıq zirehində bir çat yeri. Onun soyuqqanlılığını laxlatmaq istəyirdim. Bunu bacara bildimmi? Bilmirəm. Ancaq bir şeyi dəqiq bilirəm: mənim belə bir metoddan istifadə edəcəyimi o gözləmirdi.
 – Siz ondan şübhələnirsiniz? – müsyö Buk qayğılı halda soruşdu. – Axı nəyə görə? Gənc və gözəl bir qızın belə bir cinayətə qarışacağı inandırıcı deyil.

Konstantin:
 – Mən də sizinlə eyni fikirdəyəm, – dedi. – Soyuqqanlıdır, hissiyatsızdır, ancaq onu incidən bir kişinin üstünə bığaqla atılmaz, sadəcə, onu məhkəməyə verər.

Puaro ah çəkdi.
 – Hər ikinizin beyninə dolub ki, guya, bu cinayət bir anlıq əsəb üzündən işlənib, əvvəlcədən hazırlanmış bir qəsd deyil. Məncə, bu fikirdən daşınmalısınız. Miss Debenhamdan şübhələnməyə gəlincə, bunun iki səbəbi var. Birincisi, Konya stansiyasında eşitdiyim bir söhbətdir, bu barədə mən hələ sizə danışmamışam. – Puaro eşitdiyi maraqlı söhbəti onlara danışmağa başladı.

Puaro söhbətini tamamlayınca Buk:

– Çox maraqlıdır... – dedi. – Lakin bu söhbəti hələ aydınlaşdırmaq lazımdır. Əgər, doğrudan da, siz dediyiniz mənaya gəlirsə, deməli, bu qızın və o zəhlətökən ingilisin cinayətdə əli var.

– Ancaq bu heç bir faktla təsdiqlənmişdir, – Puaro dedi. – Əgər onlar cinayətdə iştirak etsəydilər, bilirsinizmi, bu, nə demək olardı? O demək olardı ki, onlar bir-birinin günahsız olduqlarını göstərən şeylər söyləməlidirlər. Elə deyilmi? Ancaq biz bunu görmürük. Miss Debenhamın günahsız olduğuna dair alibini isveçli qadın verir, halbuki bu günə qədər heç üzünü də görməyib, polkovnikin alibisini isə ölənün katibi Makkuin verir. Yox, sizin qərarınız belə mürəkkəb bir tapmaca üçün həddən artıq bəsitdir.

122

– Siz ondan şübhələnmək üçün daha bir səbəbin olduğunu söylədiniz, – müsyö Buk yada saldı.

Puaro gülümsündü:

– İkinci səbəbə gəlinəcə... Bu da yenə psixoloji bir məsələdir. Öz-özümdən: “Miss Debenham bu cinayəti planlaşdırmış ola bilərmi”, – deyə soruşurdum. Çünki mən bu cinayətin arxasında soyuqqanlı, yaradıcı təfəkkürü olan bir insanın olduğunu düşünürdüm. Bundan əminəm. Miss Debenham məndə bu təəssüratı oyadır.

Buk başını buladı:

– Məncə, yanılırsınız, dostum. Bu gənc ingilis qızın qatil olduğunu heç cür təsəvvür etmirəm.

Puaro sonuncu pasportu götürdü.

– Nə etmək olar... Gəlin indi də siyahıda son ada keçək. Qulluqçu Hildeqarda Şmidt.

Qarsonun çağırdığı Hildeqarda tezliklə vaqon-restorana daxil oldu, ehtiramla qapının ağzında dayandı. Puaro əlinin işarəsiylə onu qarşısındakı stulda oturtdu. Əllərini dizlərinin üstündə qovuşduraraq səssizcə gözlədi. Son dərəcə fleqmatik təbiətli olduğu hiss olunurdu və özünə qarşı həddən artıq hörmət oyadan bir qadın idi, ancaq ola bilər, o qədər də ağıllı deyildi.

Miss Debenhamdan fərqli olaraq, Hildeqarda Şmidtə Puaro tamam başqa cür davranırdı. Başdan-ayağa mehribanlıq və xeyirxahlıq mücəssəməsi idi. Görünür, Puaro qadının özünü rahat hiss etməsini istəyirdi. Nəzakətlə xahiş

edərək ona adını və ünvanını yazdırdı. Sonra da suallarına başladı. Almanca danışdı.

– Dünən gecə olanlar haqqında məlumat almaq istəyirik. Biz bilirik ki, siz cinayətin özü haqqında bizə bir şey söyləyə bilməzsiniz, ancaq ola bilsin, sizin əhəmiyyət vermədiyiniz, lakin bizim üçün yararlı ola biləcək bir şey görmüsünüzdə və ya eşitmisiniz. Başa düşürsünüzmü?

Yox, qadın, deyəsən, heç nə başa düşmədi. Geniş, mehriban üzündə donuq və sakit bir ifadəylə:

– Mən heç nə bilmirəm, müsyö, – dedi.

– Yaxşı. Onda gəlin belə bir faktı götürək: dünən gecə knyaginyanın sizin dalınızca adam göndərüb çağırıldığını xatırlayırsınızmı?

– Əlbəttə, xatırlayıram.

– Nə zaman oldu bu? Yadıңызdadırımı?

– Xatırlamıram, müsyö. Bələdçi gəlib xəbər verdiyi zaman yatmışdım.

– Başa düşürəm. Gecə vaxtı knyaginyanın sizi çağırması normal bir hal idi?

– Bəli, cənab. Gecələr xanıma tez-tez lazım oluram. O çox pis yatır.

– Çox yaxşı. Demək, sizə xəbər verən kimi o saat qalxdınız. Xalat geyindiniz?

– Xeyr, müsyö. Necə lazımdırsa, o cür geyindim. Xalatla xanım həzrətlərinin yanına getməyə cəsəret edə bilmərəm.

– Halbuki xalattınız da çox gözəldir, qırmızı rəngdə – elə deyilmi?

Qadın heyərlə ona baxdı.

– Cənab, mənim tünd-mavi flanel xalattım var.

– Eləmi? Siz davam edin. Mən zarafat etdim. Knyaginyanın yanına getdiniz. Orada nə etdiniz?

– Xanıma masaj etdim, müsyö. Sonra yüksək səslə kitab oxudum. Yüksək səslə mən çox da yaxşı oxumuram, ancaq bu, xanımın xoşuna gəlir, bunun daha yaxşı olduğunu söyləyir, çünki belədə tez yuxuya gedir. Xanım mürğüləməyə başlayanda artıq mənim gedə biləcəyimi söylədi, mən də kitabı ördüm və öz kupemə qayıtdım.

– Saat neçə idi, xatırlayırsınızmı?

– Xeyr, müsyö.

– Söyləyin, xanım knyaginyanın yanında nə qədər qaldınız?

– Yarım saata qədər, cənab.

– Yaxşı, davam edin.

– Əvvəlcə mən xanıma öz kupemdən bir dənə böyük yun şal gətirdim, vaqonu qızdırsalar da, həddən artıq soyuq idi. Onu şalla bürüdüm, mənə: “Gecəniz xeyrə qalsın”, – dedi. Stəkanına mineral su tökdüm. İşığı söndürdüm və çıxdım.

– Sonra?

– Başqa danışılacaq bir şey yoxdur, cənab. Mən kupe-mə qayıtdım və uzanıb yatdım.

– Koridorda kimsəylə qarşılaşmadınız mı?

– Xeyr, cənab.

– Üzərində əjdaha naxışları olan qırmızı kimono geyinmiş bir qadına rast gəldiniz mi heç?

Hildegarda Şmidtin mehriban gözləri bərələ qaldı:

– Xeyr, cənab! Koridorda bələdçidən başqa kimsə yox idi. Hamı çoxdan yatmışdı.

– Ancaq hər halda, siz bələdçini gördünüz?

– Bəli, müsyö.

– Nə edirdi o?

– Bələdçi kupelərin birindən çıxdı, cənab.

– Necə, necə? – Buk irəliyə doğru atıldı. – Hansı kupeden?

Hildegarda Şmidt yenə təşvişə düşdü. Puaro incimmiş halda dostuna baxdı.

– Burada qeyri-adi heç nə yoxdur, – dedi. – Bələdçi gecə çalınan zənglərə tez-tez cavab verməli olur. Onun hansı kupeden çıxdığını xatırlaya bilərsiniz mi?

– Vaqonun ortasındakı kupelərin birindən, müsyö. Madam knyaginyanın kupesindən iki və ya üç qapı o tərəfdən.

– Aha! Danışın, xahiş edirəm, lap dəqiq necə oldu?

– Kişi az qalmışdı mənimlə toqquşsun, cənab. Mən knyaginya üçün şal gətirməyə gedəndə oldu bu.

– Demək, o, kupeden çıxanda az qaldı sizinlə toqquşsa. Hansı tərəfə gədirdi?

– Mənə doğru gəlirdi, cənab. Məndən üzr istədi və vaqon-restorana tərəf getdi. Bu zaman zəng çalınmağa

başlamışdı, ancaq mən bilən, bələdçi bu zəngə cavab vermədi. – Bir an nəfəs dərib davam etdi. – Ancaq mən başa düşə bilmirəm. Necə ola bilər...

Puaro qadını sakitləşdirməyə çalışdı.

– Biz, sadəcə olaraq, saatları tutuşdururuq, madam, – dedi. – Bunu formal olaraq etməliyik. Yazıq bələdçi, gecə uzununu otərəf-butərəfə qaçıb. Əvvəlcə sizi oyadıb, sonra zənglərə cavab verməyə tələsib...

– Məni oyadan bu bələdçi deyildi, cənab. Bir başqa-sıydı.

– Eləmi! Bir başqası! Onu daha öncə görmüşdünüzmü?

– Xeyr, cənab.

– Təkrar görsəniz, tanıyarsınızmı?

– Yəqin ki, tanıyaram, cənab.

Puaro Bukun qulağına nəsə pıçıldadı. Buk bir tapşırıq vermək üçün yerindən qalxıb qarıya tərəf getdi.

Puaro isə yenə dostcasına, mülayim tərzdə dindirməyə davam edirdi.

– Heç Amerikada olmusunuzmu, frau Şmidt?

– Yox, olmamışam, müsyö. Gözəl yerdir deyirlər.

– Yəqin ki, artıq bilirsiniz, cinayətə qurban gedən bu adam, əslində, kim olub? Onun kiçik bir uşağın ölümündə günahkar olduğunu eşitmişiniz?

– Bəli, eşitdim, müsyö. Bu, dəhşətli bir hadisədir, böyük bir günah işlənib. Tanrı belə şeyləri necə götürür! Bizim Almaniyada belə şeylər olmur.

Qadının gözləri yaşla dolmuşdu.

Puaro onun sözlərini təkrar etdi:

– Hə, dəhşətli bir cinayət olub, – dedi. Sonra da cibindən o kiçik, zərif dəsmal çıxararaq qadına uzatdı.

– Bu dəsmal sizindir, frau Şmidt?

Qadın dəsmal gözdən keçirərkən qısa bir səssizlik oldu. Bir dəqiqə sonra Hildegarda Şmidt başını qaldırdı. Üzü bir az qızarmışdı.

– Xeyr, cənab! Bu, mənim dəsmalım deyil.

– Üzərində “H” markası var, ona görə soruşdum. Adınız Hildegarda olduğuna görə elə bildim, dəsmal sizindir.

– Ah, cənab! Belə dəsmallar çox kübar xanımlarda olur. Çox bahalı şeydir. Naxışları əllə işlənib. Çox güman, bu dəsmal Paris atelyələrindən çıxıb.

– Demək, sizin deyil, kimin olduğunu da bilmirsiniz?

– Mən? A, xeyr, cənab.

Qulaq asanların içində tək-cə Puaro qadının azacıq duruxduğunun fərqi-nə vardı.

Buk əyilərək onun qulağına nə-sə pıçıldadı. Puaro başını yellədi və qadına:

– İndi üç bələdçi gələcək, – dedi. – Lütfən, dünən gecə knyaginyaya şal apararkən qarşılaşdığınız onlardan hansı olub, bizə göstərin.

Üç kişi içəri girdi. Pyer Mişel, Afina–Paris vaqonuna baxan yekəpər kürən bələdçi və Buxarest vaqonunun tökməbədənli bələdçisi.

Hildeqarda Şmidt onlara baxdı, sonra da o saat başını buladı.

– Xeyr, müsyö. Dünən gecə gördüyüm adam bunların heç biri deyil.

– Ancaq qatarda onlardan başqa bələdçi yoxdur. Siz, yəqin ki, yanılırsınız.

– Mən yanıla bilmərəm, müsyö. Bunlar uzunboylu, iri adamlardır. Mənim gördüyüm isə balacaboy və qarasaçlı idi, kiçik bıqları da vardı. Yanımdan keçəndə üzr istədi, qadın səsinə bənzər cır səsi vardı. Mən ona diqqətlə baxdım, cənab, bundan əminəm.

126

XIII fəsil

PUARO İŞƏ YEKÜN VURUR

– Qarasaçlı, balacaboy, cırsəsli bir kişi, – dedi müsyö Buk.

Üç bələdçiyə Hildeqarda Şmidt getmişdilər.

Buk ümitsiz halda əlini yellədi.

– Heç bir şey başa düşmürəm! Deməli, Retçettin, haqqında danışdığı həmin o düşməni qatarda imiş? Elədirsə, bəs indi haradadır? Havaya uçmadı ki? Başım fırlanmağa başladı. Rica edirəm, bir şey söyləyin, əziz dostum. Mənə imkansız bir şeyin mümkün olduğunu göstərin.

– Güzəl bir söz dediniz, – Puaro dedi. – İmkansız bir şey ola bilməz, dolayısıyla, bu imkansız şey nə olursa olsun, yenə də mümkün olmalıdır.

– O halda, dünən gecə qatarda nə olduğunu mənə tez başa salın.

– Mən sehrbaz deyiləm, dostum. Mən də sizin kimi heyrət içindəyəm. Bu hadisə qəribə şəkildə baş verir.

– Mənə elə gəlir ki, biz yerimizdə sayırıq.

Puaro başını buladı.

– Xeyr, bu, doğru deyil. Bir xeyli qabağa getmişik. Bəzi şeyləri bilirik artıq. Yolçuların hekayətlərini dinlədik.

– Onlardan nə öyrəndik? Heç nə.

Puaro onu sakitləşdirməyə çalışdı:

– Mən belə deməzdim, dostum.

– Ola bilər, mən bir az şişirdirəm. Əlbəttə, bu amerikalı Hardman və qulluqçu bizim bildiklərimizə hansısa əlavələr etdilər. Daha doğrusu, onlar bu işi daha da azdırdılar.

– Ümitsiz olmaq lazım deyil, – Puaro onu sakitləşdirdi.

Buk üzünü ona tutdu:

– Elə isə, danışın. Erkül Puaronun zəka incilərini bizimlə bölüşün.

– Məgər sizə söyləmədim? Mən özüm də sizin kimi çaşqınlıq içindəyəm. Bununla belə, biz artıq problemin açılmasına girişə bilərik. Biz əlimizdə olan faktları sıraya düzüb metodik olaraq onlardan nəticə çıxara bilərik.

– Rica edirəm, müsyö, davam edin, – doktor Konstantin xahiş etdi.

Belçikalı detektiv xəfifcə öskürərək önündəki kağızları düzəltdi.

– Gəlin əlimizdə olanları gözdən keçirək. Hər şeydən əvvəl, əlimizdə inkar edilməyəcək bəzi faktlar var. Retçett, ya da Kasseti dünən gecə on iki yerindən bıçaqlandı və öldü. Bu, bir nömrəli faktdır.

– Bu faktı inkar edə bilmərəm, dostum, çox tutarlı bir faktdır, – müsyö Bukun səsinə bir az da ironiya vardı.

Bu sözlər Puaronun halını dəyişdirmədi.

– Doktor Konstantinlə birlikdə müşahidə etdiyimiz bəzi qəribəlikləri indilik keçirəm, – təmkinlə sözünə davam etdi. – Vaxtı çatanda onlara qayıdacağam. Məncə, digər önəmli bir fakt cinayətin saatıdır.

– Yenə də bizə məlum olan çox az sayda şeylərdən biri, – deyərək müsyö Buk onun sözünü kəsdi. – Cinayət

bu gün ikiyə on beş dəqiqə işləmiş baş verib. Hər kəs bunun belə olduğunu deyir.

– Heç də elə deyil. Siz olanları şişirdirsiniz. Düzdür, orası da var ki, əlimizdə bu fikri təsdiqləyən çoxlu fakt var.

– Heç olmasa, bunu etiraf etdiyinizə görə çox sevindim.

Puaro təmkinlə davam etdi, sanki, heç sözünü kəsməmişdilər:

– Bu baxımdan üç ehtimalla qarşı-qarşıyıyıq. Birincisi: sizin də söylədiyiniz kimi, cinayət ikiyə on beş dəqiqə işləmiş işləndi. Bunu əzilən saat, xanım Habbardın sözləri və alman xidmətçi Hildeqarda Şmidtin danışdıqları təsdiqləyir. Bundan başqa, doktor Konstantin də bu fikirdə olduğunu mənə söyləyib. İkinci ehtimal: cinayət daha gec işləndi və saatin əqrəbləri, bizi çaşdırmaq üçün, qəsdən geri çəkildi. Üçüncü ehtimal: cinayət daha öncə işləndi və saatin vaxtı yenə eyni səbəblə dəyişdirildi. Belə ki, əgər biz mümkünliyi daha artıq olan, bir çox şahid ifadələriylə öz təsdiqini tapan birinci ehtimalı qəbul etsək, o zaman bununla əlaqədar ortaya çıxan bəzi faktları da qəbul etməli olacağıq. Məsələn, əgər cinayət ikiyə on beş dəqiqə işləmiş baş verdisə, o zaman qatil qatari tərki edə bilməz – deməkdir bu. Elə isə, sual yaranır: qatil haradadır? Və kimdir?

Başlanğıc üçün gəlin dindirmələr zamanı öyrəndiklərimizi diqqətlə araşdıraq. Balacaboylu, qarasaçlı, cırsəsli adamın varlığını ilk dəfə Hardmandan öyrəndik. Hardman Retçettin öz düşməni onə belə təsvir etdiyini və həmin adamdan qorumağı onə tapşırıldığını söyləyir. Ancaq onun sözlərini təsdiq edəcək heç bir dəlil yoxdur, buna görə də Hardmanın sözlərinə inanmalıyıq. İndi gəlin ikinci bir sualə cavab tapan: Hardman, həqiqətən, Nyu-Yorkdakı bir detektiv agentliyinin xəfiyyəsidirmi?

Mənim üçün hadisənin ən maraqlı cəhəti, əlimizdə polis idarəsi tərəfindən təmin edilən sənədlərin olmamasıdır. Bu insanların verdiyi ifadələri yoxlamaq imkanımız yoxdur. Biz yalnız özümüzün çıxardığımız nəticələrə əsaslanə bilərik. Bax bu üzdən hadisə mənim üçün çox maraqlıdır. Heç bir gizlədilər iş yoxdur. Yalnız beynimizi işlətməliyik. İndi öz-özümədən soruşuram: “Biz Hardmanın öz kimliyi ilə bağlı söylədiklərinə inana bilərikmi?” Və cavab verirəm: “Bəli, Hardmanın özü haqqında dediklərinə inana bilərik”.

– Siz öz intuisiyanıza əsaslanırsınız? – doktor Konstantin soruşdu, – yoxsa, amerikalılar demiş, havadan nəm çəkmisiniz?

– Heç də elə deyil. Mən mümkün olan hər şeyi araşdırıram. Hardman saxta pasportla səyahət edir, demək, bütün hallarda şübhələr ona yönəlir. Polislər gəldiyi zaman ilk növbədə Hardmanı həbs edəcək və onun ifadələrini yoxlamaq üçün Nyu-Yorka xəbər göndərəcək. O biri sərninşinlərin şəxsiyyətini yoxlamaq çox çətin olacaq, buna çox da baş qoşmayacaqlar, çünki onlardan şübhələnməyə heç bir səbəb yoxdur. Ancaq Hardmanla bağlı məsələ bir az başqa cürdür. O ya özünün dediyi adamdır, ya da deyil. Buna görə mən dedim, onun söylədiklərinə inanıram.

– Yəni onu şübhəlilər siyahısından silirik, eləmi?

– Yox, elə deyil. Siz məni başa düşmədiniz. Hər hansı bir amerikalı detektiv özəl səbəblər üzündən Retçetti öldürmək istəyə bilər, bunu mən bilərəm. Xeyr, mən, sadəcə, Hardmanın özü haqqında məlumatı qəbul edə biləcəyimi söyləmək istəyirəm. Retçetti onu detektiv kimi tuta bilərdi, tam qətiyyətlə söyləmək olmasa da, böyük ehtimalla bu, elə belə də olub. Əgər biz Hardmanın ifadəsini doğru qəbul ediriksə, o zaman biz bunu təsdiq edəcək başqa məqamları axtarmalıyıq. Bunu təsdiq edəcək nə var? Ağılınıza gəlməyəcək bir adamın, Hildeqarda Şmidtin sözləri. Qadının gördüyü bələdçinin əlamətləri Hardmanın danışdıqları ilə düz üst-üstə düşür. Yaxşı, bu iki hekayənin ikisini də birdən təsdiq edəcək bir şey varmı? Bəli, var. Xanım Habbardın kupesində tapdığı düymə. Eyni şəkildə təsdiqedicisi başqa sözlər də var, amma bəlkə, siz bunlara fikir verməmişsiniz.

– Nəymiş onlar?

– Həm polkovnik Arbetnot, həm də Hektor Makkuin kupenin önündən bələdçinin keçdiyini söylədilər. Buna əhəmiyyət verməmişlər, əlbəttə. Halbuki Pyer Mişelin sözlərindən onun heç bir zaman Hektor Makkuinlə polkovnik Arbetnotun olduğu kupenin önündən keçmədiyini bilir. O halda, yataqlı vaqon bələdçisi uniforması geyinmiş, balacaboy, qarasaçlı, qadın səsləli adam hekayəsi birbaşa olaraq, ya da dolaylı şəkildə dörd şahid tərəfindən təsdiqlənmiş olur.

– Və daha bir kiçik detal, – doktor Konstantin dedi.
– Əgər Hildeqarda Şmidt doğru söyləyirsə, o zaman əsl bələdçi nə üçün missis Habbardın çağırışına gedərkən onu gördüyünü heç dilə gətirmir?

– Bu, mənim fikrimcə, tam şəkildə izah oluna bilər. O, missis Habbardın çağırışına gedərkən qulluqçu öz xanımının yanında olub. Qulluqçu öz yerinə qayıdanda isə bələdçi missis Habbardın kupesində olub.

Bukun səbri tükənməyə başlayırdı.

– Elədir, dostum. Düzü, mən sizin müşahidə qabiliyyətinizə və metodik əsaslarla məqsədə doğru necə addım-addım yaxınlaşmanıza heyran qalırım, ancaq cəsəət edib söyləmək istəyirəm ki, əsas olan məsələyə heç toxunmursunuz. Biz hamımız belə bir adamın olduğu fikrini qəbul edirik. Bəs bu adam necə oldu? Əsas məsələ bax budur.

Puaro incik halda başını buladı.

– Yanılırsınız. Arabanı atın qabağına bağlayırsınız. Mən öz-özümə “bu adam haraya getdi?” – deyə soruşmazdan öncə, “əslində, belə bir adam varmı?” – deyə soruşuram. Bilirsiniz niyə? Çünki bu adam mövcud olmasaydı, sadəcə olaraq, onu uydursaydılar, yaratsaydılar, ortadan qeyb olması elə bu qədər asan olardı. Ona görə də mən əvvəlcə bu adamın ətdən-sümükdən bir insan olduğunu öyrənməyə çalışıram.

– Artıq siz belə bir adamın olduğunu təsbit etmişiniz, söyləyin, axı haradadır o?

– Bu sualın iki cavabı var, dostum. Ya qatarda ağılımıza belə gətirə bilmədiyimiz bir yerdə gizlənilib. Ya da onun iki sifəti var. Yəni həmin adam həm cənab Retçettin qorxdığı adamdır, həm də Retçettin onu tanıya bilməyəcəyi qədər ustalıqla maskalanmış bir yolçudur.

Bukun gözləri parladı.

– Güzəl fikirdir bu. – Sifəti birdən-birə yenə tutqunlaşdı.
– Ancaq burada uyğun gəlməyən bir şey var...

Puaro o saat dilləndi:

– O adamın boyunu deyirsiniz? Retçettin nökeri Masterman istisna olmaqla qatardakı kişi yolçuların hamısı ucaboyludur – italyan, polkovnik Arbetnot, Hektor Makkuin, qraf Andreni... Beləliklə, bizə qalan təkəcə nöker olur. Halbuki Mastermandan şübhələnməyə o qədər də əsa-

sımız yoxdur. Ancaq bir ehtimal daha var. Qadın səsine bənzər səsi unutmayın. Bəlkə, qatil qadın cildinə girib. Ya da bunun əksi ola bilər – kişi cildinə girmiş qadın ola bilər. Kişi paltarları geyinmiş, uzunboylu bir qadın daha qısa görünər.

– Ancaq heç şübhəsiz, Retçett bilməliydi ki...

– Bəlkə də, Retçett vəziyyətin nə yerdə olduğunu başa düşüb. Hətta bəlkə də, bu qadın daha öncə kişi cildinə girərək onu öldürməyə cəhd göstərmiş. Bəlkə, Retçett onun yenə eyni hiyləyə əl atacağını düşünərək Hardmana bir kişini təsvir edib. Ancaq bununla belə, qadın səsi haqqında söyləməyi də unutmayıb.

– Ola bilər, – deyər mızıldandı Buk. – Ancaq yenə də...

– Qulaq asın, dostum, indi sizə doktor Konstantinin müşahidə etdiyi bir-birinə zidd məqamları saymağın vaxtı çatıb artıq.

Puaro Buka doktorla yaraların arasındakı fərqlərə əsasən gəldikləri nəticəni açıqladı. Buk inildəyərək əlləriylə gicgahlarını tutdu.

Puaro onun halına yanaraq:

– Bilirəm, – dedi. – Nələr hiss etdiyinizi bilirəm, insanın başı fırlanır, elə deyilmi?

Buk bağırdı:

– Bu kabusdur-nədir?!

– Elədir ki var! Gülünc... imkansız... olmayacaq bir şeydir! Mən də elə bunu deyirəm. Ancaq, dostum, hər halda, bunlar faktdır və insanın faktlardan qaçması da imkansız bir şeydir.

– Axı bu, ağlasığmaz bir şeydir!

– Görürsünüz də! Bütün bunlar o qədər ağlasığmazdır ki, əziz dostum, hətta beynimə dolub ki, cinayətin açılması həddən artıq sadə olmalıdır... Ancaq bunu mənim instinkt-lərim belə deyir.

Buk zarıdı:

– İki qatil... Həm də “Şərq ekspresi”ndə... – Az qalırdı ağlasın.

Puaro nəşəylə:

– İndi gəlin fantaziyalarımıza meydan verək, – dedi. – Baxın, dünən gecə qatarda iki sirlə naməlum peyda olub. Hardmanın təsvir etdiyi və Hildeqarda Şmidtin, polkovnik

Arbetnotun və Hektor Makkuinin gördüyü yataqlı vaqon bələdçisi. Miss Debenhamın, Makkuinin və mənim gördüyüm polkovnik Arbetnotun parfüm qoxusunu hiss etdiyi incə, uzunboylu, qırmızı kimonolu qadın. Kimdi o? Qatarda heç bir qadın qırmızı kimonosu olduğunu etiraf etmir. Bu qadın da ortadan qeyb olub. O xəyali bələdçi bu qadın idimi? Yoxsa o, ayrı birisiydi? Və bu iki nəfər indi haradadır? Yeri gəlmişkən, bələdçi uniformasıyla qırmızı kimono haradadır?

– Bax bunu biz yoxlaya bilərik. – Buk həyəcanla ayağa qalxdı. – Bütün yolçuların əşyalarını axtarmalıyıq. Bəli, heç olmazsa, bu, dəqiq bir iş olardı.

Puaro da ayağa qalxdı.

– İcazə versəniz, uzaqqörənlik edərdim.

– Bu əşyaların kimdə olduğunu bilirsinizmi?

– Bəli, bu barədə mənə vəhy gəlib.

– Deyin görək də, axı harada ola bilər?

– Qırmızı kimono kişi yolçulardan birinin çamadanından çıxacaq. Bələdçi uniformasını isə Hildeqarda Şmidtin əşyaları arasından tapacaqsınız.

– Hildeqarda Şmidt? Demək istəyirsiniz ki...

– Xeyr, xeyr, sizin güman etdiyiniz kimi deyil. Bunu belə deyərdim: əgər Hildeqarda Şmidt günahkardırsa, uniformanı onun çamadanında tapa bilmərik. Əgər qadın günahsızdırsa, o zaman uniforma məhz onun çamadanından çıxacaq.

Buk:

– Axı necə?... – deyə başladı, sonra dayandı. – Bu gurultu nədir belə? Lokomotivin səsinə bənzəyir.

Gurultu yaxınlaşdı. Çığırtı səsləri gəldi və bir qadının etirazları eşidildi. Qapı açıldı və xanım Habbard top kimi içəri daxil oldu.

– Dəhşətdir ey bu, vallah! Hamam torbamda! Mənim hamam torbamda! Yekə bir bıçaq! Özü də qan içində! – Sonra birdən-birə irəliyə doğru yuvarlanaraq Bukun üstünə yığıldı. Qadının ürəyi getmişdi.

XIV fəsil

SİLAH

Buk nəzakətli olmağı bir tərəfə buraxaraq, ürəyi gedən qadını cəld bir hərəkətlə qamarlayıb oturmasına kömək etdi və başını masaya söykədi. Doktor Konstantin bağıra-raq qarsonlardan birini çağırırdı, o da təlaşla yüyürüb gəldi.

– Başını belə tutun. Özünə gələn kimi də ona bir az konyak verin. Başa düşdünüz? – Sonra da vaqondan çıxmış Puaroyla Bukun arxasınca götürüldü. Özündən getmiş ortayaşlı qadından daha çox, onu cinayət maraqlandırır.

Böyük ehtimalla, bu sərt üsullar xanım Habbardin tezliliklə özünə gəlməsinə kömək etmişdi. Cəmi bir neçə dəqiqədən sonra o özü tamamən sərbəst oturub qarsonun gətirdiyi konyakı qurtumlayırdı və ara vermədən danışırdı:

– Siz təsəvvürünüzdə gətirə bilməzsiniz, bu, necə dəhşətlidir. Yox ey, yox, bunu başa düşə bilməzsiniz! Mən özüm, lap uşaqlıqdan çə-ox, çə-ox hissiyyatlı olmuşam. Təkcə elə qan görmək, vayyy... Axı nə danışım, yadıma salanda az qalır ürəyim getsin.

Qarson yenə stəkanı ona uzatdı:

– *Encore un peu?*¹

– Sizin fikrinizcə, içməyə dəyər? Düzünə qalsa, spirtli içkiləri dilimə də vurmuram. Həyatım boyu nə çaxır içmişəm, nə konyak. Bizim ailəmizdə də hamı ayıqbaşlıdır. Ancaq tibbi nöqtəyi-nəzərdən... – Və yenə stəkanı ağzına aparıb qurtumladı.

Bu arada Puaro, müsyo Buk, onların ardınca daban-qırma gələn doktor Konstantin missis Habbardin kupesinə cumdular.

Mənzərə beləydi: sanki, qatardakı yolçuları, son nəfərə qədər koridora səpələmişdilər. Üzündə bezgin bir ifadə olan bələdçi onların içəri girmələrinə mane olmağa çalışırdı.

– *Mais il n'y a rien a voir!*² – O, əsəbi halda bu ifadəni bir neçə dildə təkrarlayırdı. İcazə verin, keçək, – müsyo Buk dedi, şişman vücuduyla çevik bir şəkildə adamları

¹ Bir az da içirsinizmi? (fr.)

² Burada maraqlı heç nə yoxdur! (fr.)

yararaq içəri girdi. Puaro da ona bitişmiş halda arxasınca kupeyə daxil oldu.

Bələdçi rahat nəfəs aldı.

– Yaxşı ki gəldiniz, cənab. Hamı içəri girməyə çalışır. O amerikalı xanım... Ay Allah, elə dəhşətlə çığırdı ki, elə bil, ətindən ət kəsirlər! Əwəlcə qatilin onu da öldürmək istədiyini sandım. Qaçaraq gəldim. Baxdım, qadın havalanmış kimi var gücüylə bağırır. Sonra sizi çağırmağa gedəcəyini söyləyərək qaçıb getdi. Qarşısına çıxan hər kəsə də başına gələnləri danışır. – Əliylə işarə etdi: – Bıçaq oradadır, müsyö. Ona toxunmamışam.

Yan kupeyə açılan ara qapının dəstəyinə iri gözənəkli rezin hamam torbası asılmışdı. Düz altında, yerdə açıq ağızlı, Şərq üslubunda ucuz bir xəncər vardı. Xanım Habbardın əlindən düşdüyü yerdə qalmışdı. Ucu sivri, sapı qabartmalıydı. Ücunda pasabənzər ləkələr vardı.

Puaro üsulluca xəncəri götürdü.

– Hm, – mızıldandı, – burada yanlışlıq ola bilməz. Bizim axtardığımız silah budur, bax. Elə deyilmi, cənab doktor?

Konstantin xəncəri barmaqlarının ucuyla tutaraq göz-dən keçirdi.

Puaro:

– O qədər diqqətli davranmanıza görə xoxdur, – dedi. – Xəncərin üzərində barmaq izi olduğunu sanmıram. Əgər varsa, onlar da xanım Habbardındır.

Konstantinin baxışı uzun sürmədi.

– Bəli, cinayət silahı budur. Bütün yaralara da uyğundur.

– Rica edirəm, dostum, nəticə çıxarmağa tələsməyin.

Doktor heyrətlə ona baxdı.

– Onsuz da, təsadüflər üzündən başımız qaldadır. Dünən gecə iki nəfər Retçetti bıçaqlamağa qərar verib. Məncə, onların eyni silahı seçmiş olmaları həddindən artıq olar.

Doktor:

– Təsadüf deyirsiniz, – dedi. – Bu elə inanılmayacaq bir təsadüf deyil. Qondarma Şərq üslubunda olan belə xəncərləri İstanbulda çox hazırlayırlar, elə bazar xoxdur ki, orada bunlardan satılmasın.

Puaro:

– Qəlbimi bir az rahatlatdınız, – dedi. – Ancaq sadəcə, bir az.

Önündəki qapıya fikirli-fikirli baxdı. Sonra hamam torbasını qaldıraraq dəstəyi çevirdi. Qapı açılmadı. Dəstəyin otuz santimetrə qədər yuxarısında sürgü vardı. Puaro sürgünü çəkdi və təkrar qapını açmağı yoxladı. Ancaq qapı yenə qımıldanmadı.

Doktor:

– Yadıңызdan çıxıb? – deyə təəccüblə həmkarının üzünə baxdı. – Qapını digər tərəfdən kilidlədik.

Puaro dalğın-dalğın mızıldandı.

– Doğrudur...

Başqa şey düşünürmü? kimi halı vardı. Heyrətlə qaşlarını qaldırmışdı.

Buk:

– Hər şey uyğun gəlir, elə deyilmi? – deyə soruşdu.

– Qatil buradan keçib. Aradakı qapını bağlayarkən barmaqları hamam torbasına toxunub. O saat ağılına gəlib və qanlı xəncəri torbaya soxub. Sonra xanım Habbardın oyanığının fərqiinə varmadan digər qapıdan koridora çıxıb.

– Hə, əlbəttə. Yəqin ki, hər şey sizin dediyiniz kimi olub, – dedi Puaro, amma üzündən hələ də o heyrət dolu ifadə çəkilməmişdi.

– “Yəqin ki” nə üçün? – Buk soruşdu. – Bu versiyada xoşunuza gəlməyən nəsə bir şey var?

Puaro ona ani baxdı:

– Siz də eyni şeyi görmədinizmi? Xeyr, deyəsən, görmədiniz. Nə isə... bəsit bir şeydir bu.

Bələdçi qapıdan başını uzatdı.

– Amerikalı qadın gəlir.

Doktor Konstantin günahkar kimi onlara baxdı. Xanım Habbarda qarşı nəzakətli davranmamışdı. Ancaq qadın ondan giley etmədi. Bütün hikkəsini başqa şeyə yönəltmişdi.

Qapıya çatar-çatmaz nəfəsi tənqişə-tənqişə:

– Bir şeyi açıq-aşkar söyləyəcəyəm! – deyə bağırdı. – Artıq bu kupədə qala bilmərəm! Mənə bir milyon dollar da versəniz, bu gecə burada yata bilmərəm!

– Axı, madam...

– Nə deyəcəyinizi bilirəm. Ancaq açıq söyləyim, bu kupeyə girən deyiləm! Bütün gecəni koridorda oturmağa razıyam!

Ağlamağa başladı.

– Ah, qızım bu günümü görsəydi... Nə halda olduğumu bilsəydi...

Puaro kəskin bir tövrlə onun sözünü kəsdi.

– Yanlış anladınız, madam. İstəyiniz çox normaldır. Çamadanlarınız bu saat başqa bir kupeyə daşınacaq.

Xanım Habbard dəsmalını endirdi.

– Eləmi? Ah! Özümü o saat daha yaxşı hiss etməyə başladım. Ancaq qatar doludur. Əlbəttə, bəylərdən biri...

Buk söhbətə qarışdı:

– Əşyalarınız bu vaqondan o biri vaqona daşınacaq, madam. Sizi bundan sonrakı vaqona köçürəcəyik. Qonşu vaqondakı bir kupeyə. O vaqon qatara Belqradada qoşulub.

– A, bax bu çox əla oldu! Mən elə əsəbi qadın deyiləm. Ancaq ölünün yanındakı kupədə yata bilmərəm! – Bədənin-dən üşütmə keçdi. – Yox, bu, mənim bacaracağım iş deyil.

Buk səsləndi.

– Mişel! Bu əşyaları Afina–Paris vaqonundakı boş kupe-yə daşayın.

– Baş üstə, müsyö. Bunun kimi bir kupedir, 3-cü nömrə? Dostu cavab vermədən Puaro dilləndi:

– Madamın başqa bir nömrədə qalması çox yaxşı olar, elə bir yer olsun ki, buranı heç nəylə xatırlatmasın. Məncə, başqa bir kupe olsa, daha yaxşı olar, məsələn, 12 nömrəli kupe.

– Yaxşı, müsyö.

Bələdçi çamadanları götürdü.

Xanım Habbard minnətdarlıqla Puaroya tərəf döndü.

– Çox nəzakətli və başa düşən adamsınız, cənab Puaro, mənə qarşı çox diqqətlisiniz. Sizə çox təşəkkür edirəm, bu yaxşılığınız mənimçün çox qiymətlidir.

– Dəyməz, madam, dəyməz. Biz də sizinlə birlikdə gələk. Oraya rahatca yerləşdiyinizi görmək istəyirəm.

Üç adam xanım Habbardı yeni kupesinə apardı. Qadın məmnun bir tövrlə ətrafına boylandı.

– Bura çox gözəldir!

– Bəyəndinizmi, madam? Baxın, əvvəlki kupenizin eynidir bu.

– Elədir. Ancaq burada rəflər əks tərəfdədir. Ancaq eybi yoxdur, bu, önəmli deyil. Onsuz da, bu qatarlar ya bu

tərəfə gedir, ya da o biri tərəfə. Həmişə qızıma deyirəm ki, mən qatarın hərəkəti istiqamətində yerləşmək istəyirəm. O da mənə deyir ki, nə fərqi varmış, onsuz da, yatmadan əvvəl bir tərəfə gedən qatar oyananda görürsən, başqa tərəfə gedir. Görürsünüz, qızım haqlı imiş. Misal üçün, dünən biz Belqrada bir istiqamətdə daxil olduq, ancaq Belqraddan çıxanda qatarın istiqaməti başqa idi.

– Artıq məmnunsunuz, elə deyilmi, madam?

– A, o qədər də yox. Qar yığına iləşib qalmışıq. Heç bununla maraqlanan yoxdur. Halbuki minəcəyim gəmi sabah yox, o birisi gün hərəkət edəcək.

Buk:

– Biz də eyni vəziyyətdəyik, madam, – dedi. – Hamımız sizin kimi yox.

Xanım Habbard:

– Bəli, doğrudur, – deyə etiraf etdi. – Ancaq məndən başqa heç kimsənin kupesindən gecəyarısı bir qatıl keçmədi.

Puaro:

– Məni düşündürən o məsələni hələ də həll edə bilməmişəm, madam, – dedi. – Aradakı qarının sürgülü olduğunu söyləyirsiniz. O halda qatıl kupenizə necə girə bilərdi? Qarının sürgülü olduğundan əminsizmi?

– Necə yəni, necə? O isveçli xanım qarını mənim gözələrimin önündə yoxladı.

– O kiçik səhnəni gəlin gözələrimizin önündə canlandırmaq. Yatağınızda yatırırsınız, bax belə... və buna görə qarını görməyiniz mümkün deyil deyirsiniz, elədirmi?

– Bəli. Yəqin, ona görə ki, bu hamam torbası qarından asılmışdı. Ah! Yeni bir hamam torbası alam gərək. Buna baxdıqca ürəyim bulanır.

Puaro hamam torbasını alıb yan kupeyə açılan qarının dəstəyinə asdı.

– Bax belə... Başa düşürəm... Sürgü dəstəyin altındadır. Torba onu görməyə qoymur. Yatağınızdan baxanda qarının bağlı olub-olmadığını görə bilmirsiniz.

– Bəs mən nə deyirəm?

– Ancaq isveçli qadın səhvə yol vermiş ola bilər, madam. Nə demək istədiyimi başa düşürsünüz, elə deyilmi? – Puaro vəziyyəti başa salmağa çalışırdı. – Sürgü belə çıxıq bir dəmir

parçasıdır. Sağa fırladıldığı zaman qapı kilidlənir, sola fırladanda açılır. Hər halda, miss Olson qapını bu şəkildə yoxlayıb. Digər tərəfdən kilidlənmiş olduğu üçün də yanılaraq qapının sizin tərəfinizdən kilidlənmiş olduğunu fikirləşib.

– Bu, axmaqcasına bir şey olar.

– Madam, çox yaxşı və çox mehriban bir adamın o qədər də çox ağıllı olmasına ehtiyac yoxdur.

– Orası elədir, əlbəttə.

– Hə, ağılıma gəlmişkən, Smirnaya da qatarla getmişdiniz, madam?

– Xeyr. Gəmiylə İstanbula getdim, orada məni qızımın dostu Conson qarşıladı, çox gözəl bir insandır, siz gərək onunla tanış olasınız. Mənə İstanbulu gəzdirdi. Şəhər məni çox pərişan etdi, hər yer uçulub tökülür. Hər yerdə bu məscidlər... Orada da adamı məs geyinməyə məcbur edirlər. Hə, mən harada qalmışdım?

– Deyirdiniz, sizi mister Conson qarşıladı.

– Hə, o, məni fransız ticarət gəmisinə mindirdi, bu gəmi düz Smirnaya gedirdi, orada isə məni kürəkənim gözləyirdi. Ah, o, bu başıma gələnləri eşitsə, nə deyəcək, Allah bilir? Qızım and-aman eləyirdi ki, belə getmək ən rahatıdır. Deyirdi ki, özün üçün kupədə oturacaqsan, düz Parisə qədər, oradasa səni Amerika turist kompaniyasının işçisi qarşılayacaq. Ay Allah, mən indi gəmi biletindən necə imtina edəcəyəm? Axı bundan ötrü kompaniyaya xəbər vermək lazımdır. Sadəcə olaraq, dəhşətdir, vəssalam... – xanım Habbard yenə ağlamağa başladı.

Səbri tükənməyə başlayan Puaro bu fürsətdən dərhal istifadə etdi.

– Siz bir şok keçirmisiniz, madam. Qarsona söyləyim, sizə peçenye ilə çay gətirsin.

– Mən çayı o qədər də sevmirəm, – missis Habbard təəssüflə dedi, – bu ingilislər də ömürləri boyu çay içirlər.

– Elə isə, qəhvə gəlsin, madam. Siz özünüze gəlməlisiniz.

– O konyak başımı gic elədi. Bəli, qəhvə içsəm, yaxşı olar.

– Çox yaxşı. Siz gərək gücünüzü bərpa edəsiniz.

– Ay Allah, siz necə gülməli sözlər danışırsınız!

– Ancaq daha öncə tamamlanmalı olan formal bir şey var. Çamadanlarınızı aramağıma izin verərsinizmi, madam?

– Nəyə görə arayacaqsınız əşyalarımı?

– Bütün yolçuların əşyalarını aramağa başlayırıq. Sizə o qorxunc hadisəni xatırlatmaq istəmirəm. Ancaq hamam torbanızı yada salın.

– Ay Allah, özün rəhm elə! Bir daha elə pis bir sürprizə dözə bilmərəm.

Araşdırma tez-tələsik sona çatdı. Xanım Habbardın elə artıq əşyası yox idi. Bir şlyapa qutusu, ucuz bir çamadan və içi dolu bir çanta. Əgər xanım Habbard nəvələrinin fotosunu göstərməkdə israr etməsəydi, araşdırma daha da tez bitəcəkdə.

– Bu balalara bir baxın! Nə şirin uşaqlardır, elə deyilmi?

XV fəsil

YOLÇULARIN ƏŞYALARI

139

Özünü bir neçə nəzakətli söz deməyə məcbur edən Puaro missis Habbardı ona qəhvə gətirəcəklərinə əmin etdi, yanındakılarla birlikdə kupeni tərək etdi.

– Nə isə, işə başladıq və bir şey tapmadıq, – dedi Buk. – İndi kimin əşyalarını axtaracağıq?

– Ən sadəsi, sıra ilə bir kupedən o birinə keçmək olar, məncə. Yəni arama işinə 16 nömrəli kupedən başlayaq, gülərüzlü cənab Hardmanın çamadanlarından.

Siqaret çəkməkdə olan Hardman onları həddən artıq nəzakətlə qarşıladı.

– Buyurun, buyurun gəlin, bəylər, əlbəttə, əgər kupeyə sığa bilsəniz. Bu qədər insan üçün içəri bir az darısqaldır.

Buk nə istədiklərini açıqlayanda yekəpər detektiv başa düşdüyünü bildirən bir hərəkətlə başını yellədi.

– Etiraz etmirəm. Açıqı, bu işi daha öncə nəyə görə etmədiyinizi fikirləşirdim. Buyurun, bu da mənim açarlarıdır. Əgər ciblərimi də aramaq istəsəniz, mən sizin qulluğunuzdayam. Çamadanlarıma aşağı endirim?

– O işi bələdçi görər. Mişel!

Hardmanın iki çamadanı tez-tələsik yoxlandı. Əşyaları arasında ən çox diqqəti çəkən içki şüşələri oldu. Hardman onlara gülərək göz vurdu:

– Sərhədlərdə baqajları o qədər də diqqətlə yoxlamırlar. Xüsusilə əgər bələdçinin ovcuna bir şey qoysan, heç bir

narahatçılıq olmur. Mən də çatan kimi ona türk lirələrindən bir büküm verdim, hər şey qaydasında oldu.

– Bəs Parisdə necə?

Mister Hardman yenə göz vurdu:

– Mən Parisə çatana qədər olan-qalan içkilərimi bir şampun şüşəsinə sığdırma biləcəyəm.

– İçkinin qadağan olduğunu vecinizə almadığının üstü açıldı, müsyö Hardman, – deyərək Buk gülümsədi.

– Doğrusu, bu qanunun mənə o qədər də mane olmadığını söyləyə bilərəm.

– Başa düşdüm, içki içilən gizli məkanlardan yolunuza yan salmırsınız, demək, – “gizli məkanlar” kəlməsini xüsusi vurğuyla söylədi mister Buk. – Bu amerikasayağı sözlər gör necə ifadəli, necə orijinaldır.

Puaro:

– Mən də Amerikanı görmək istərdim.

Hardman:

– Təsəvvür edirəm, orada yeni qabaqcıl üsullar öyrənərdiniz, – deyər cavab verdi. – Avropanın oyadılması lazımdır. Yoxsa buralar qıçqırıb lap əldən gedər.

Puaro başıyla təsdiq etdi:

– Doğrudur. Amerika sürətlə irəliləyən bir ölkədir. Amerikalıların heyran olduğum tərəfləri də çoxdur. Amerikalıların bir çox xasiyyətindən xoşum gəlir. Lakin gərək burasını da deyəm, bəlkə də, məni geri qalmış hesab edərsiniz, ancaq açığı, amerikalı qadınları bizimkilər qədər bəyənmirəm. Mənə elə gəlir ki, bir fransız və ya bir belçikalı qızın misli-bərabəri ola bilməz. Onlar daha nazlıdır, daha çox qadın incəliyinə malikdirlər.

Hardman başını çevirərək bir müddət pəncərədən çöldəki qara baxdı.

– Bəlkə də, siz haqlısınız, cənab Puaro. Ancaq hər bir kişi öz ölkəsinin qızlarını bəyənilir. – Qar gözlərini qamaşdırmış kimi kirpiklərini qırpışdırdı. – Adamın gözünü deşir bu qar, – dedi. – Sizi bilmirəm, bəylər, ancaq vəziyyətin belə olması, bu qar, bu cinayət və hər şey, ən çox da hərəkətsizlik mənim sinirlərimi pozmağa başladı artıq. Boş yerə oturub qalmışsıq, vaxt da gedir. Mən belə – əlimi yanıma salıb oturmağa alışmamışam.

Puaro güldü:

– Siz əsl amerikalılara xas olan enerjili bir adamsınız. Bələdçi çamadanlarını yerinə qoydu. Yandakı kupeyə keçdilər. Polkovnik Arbetnot bir küncdə oturub trubka çəkir və bir jurnala baxırdı.

Puaro məqsədlərini açıqlayanda polkovnik heç etiraz etmədi. Kupədə böyük iki dəri çamadan vardı.

– Digər əşyalarımı gəmiylə yolladım, – deyə bildirdi.

Arbetnotun əşyaları əksər hərbcilərdə olduğu kimi, səliqəli yerləşdirilmişdi, buna görə də çamadanların aranması bir-iki dəqiqə sürdü. Puaro əşyaların arasındakı bir paketdə trubka təmizləmək üçün fırçanı gördü.

– Həmişə belə fırçalardan istifadə edirsiniz?

– Çox zaman. Əlbəttə, əgər tapa bilsəm.

– Başa düşdüm! – Puaro başını yellədi. Bu trubka fırçaları ölünün kupesində yerdə tapdığıının eynisi idi.

Koridora çıxdıqları zaman doktor Konstantin bu haqda Puaronun nə düşündüyünü soruşdu.

– Hər halda, – Puaro mızıldandı, – buna inanmağım gəlmir. Polkovnikin bu cinayəti törədəcək bir xarakterdə olmadığını etiraf etməliyik.

Arbetnotun yanındakı kupenin qapısı bağlı idi. Burada knyaginya Draqomirova qalırdı. Onlar qapını döydülər və içəridən qadının səsi eşidildi:

– Buyurun.

Müsyö Buk vasitəçilik rolunu öz boynuna götürdü. Çox nəzakətli bir şəkildə gelişlərinin məqsədini açıqladı.

Knyaginya onu sakitcə dinlədi: qurbağayabənzər balaca üzündə heç bir ifadə yox idi.

– Əgər bunu lazım bilirsinizsə, cənablar, – sakit səsle dedi, – o zaman nə sözümlə ola bilər? Açarlar mənim qulluqçumdur. Bu işdə sizə yardım etsin.

– Açarlar hər zaman qulluqçunuzda olur, madam? – Puaro soruşdu.

– Əlbəttə, müsyö.

– Bəs əgər sərhəddə gömrükçülər çamadanlarınızdan birini açmanızı tələb etsələr?

Yaşlı qadın çiyinlərini çəkdi:

– Çətin ki, belə bir şey olsun. Ancaq lazım olsa, bələdçi qulluqçunu çağırar.

– Demək, ona tam olaraq güvənirsiniz, madam?

O, sakit bir tövrlə:

– Bunu daha öncə də söylədim, – deyə cavab verdi.
– Güvənmədiyim kimsələri yanımda saxlamaram.

– Elədir, – Puaro fikirli halda dedi, – indiki zamanda sədaqət və bağlılıq çətin tapılan şeylərdir. Buna görə də şux bir qulluqçu, məsələn, parisli bir gözəli saxlamaq-dansa, kifir bir qulluqçu saxlamaq daha yaxşıdır, təkli sədaqətli olsun.

Knyaginya tündrəngli, nüfuzedici gözlərini qaldırıb ona baxdı.

– Nəyə işarə vurursunuz, müsyö Puaro?

– Mən, madam? Heç nəyə.

– Yox axı. Siz hesab edirsiniz, mənim tualetimlə eleqant bir fransalı xanım məşğul olmalıdır, – dedi, – elə deyilmi?

– Bu, əlbəttə, daha təbii görünərdi, madam.

Knyaginya başını buladı:

– Şmidt mənə sədaqətlidir. – Axırını sözü xüsusi vurğu ilə söylədi. – Sədaqəti isə pulla satın almaq olmaz.

Qulluqçu açarları gətirib gəldi. Knyaginya alman dilində ona çamadanları açmasını və əşyalara baxmaqda onlara kömək etməsini söylədi. Özü koridora çıxaraq pəncərədən qarış seyr etməyə başladı. Puaro da çamadanları arama işini Buka tapşırıraq yaşlı qadının yanına getdi.

Knyaginya istehzalı bir gülümsəməylə onu süzdü.

– Hə, müsyö, çamadanlarımda nələr olduğunu görmək istəmirsinizmi?

Puaro başını buladı.

– Madam, bu, sadəcə, bir formallıqdır.

– Buna əminsizsinizmi?

– Sizinlə bağlı olaraq, hə.

– Ancaq mən Sonya Armstronqu tanıyırdım və çox sevirdim. Buna nə deyirsiniz? Kassetti kimi alçaq bir adamı öldürərək əllərimi bulaşdırmayacağımı düşünürsünüz? Bəlkə də, siz haqlısınız.

Bir-iki dəqiqə susdu. Sonra dedi:

– Siz bilirsiniz, mənim ixtiyarımda olsaydı, bu adamla necə rəftar edərdim? Öz nöqərlərimə əmr edərdim: “Onu öləncə qədər döyün və zibilliyə atın!” Mənim cavab vaxtımda belə edərdilər, müsyö.

Puaro heç bir söz demədi.

– Heç bir şey söyləyə bilmirsiniz, müsyö Puaro. Marafıdır, görəsən, bu saat nə keçir fikrinizdən? – knyaginya gözlənilməz bir qızgınlıqla söylədi.

Belçikalı onun gözlərinin içinə baxdı:

– Məncə, sizin gücünüz qollarınızda deyil, madam, iradənizdədir.

Knyaginya qara ipək paltarına bürüdüyü incə qollarına və üzüklərlə bəzənmiş caynağa bənzəyən sarı, quru əllərinə baxdı.

– Doğrudur... Əllərimdə heç gücüm yoxdur. Buna sevinməliyəmmi, yoxsa kədərlənməliyəm, bax bunu bilmirəm. – Sərt şəkildə dönərək kupeyə girdi, burada xidmətçisi həşirlə onun çamadanlarını rahlayırdı.

Müsyö Bukun üzrxahlıq kəlmələrini knyaginya yanında kəsdi:

– Üzr istəməyə ehtiyac yoxdur, müsyö, – dedi. – Cınayət baş verib. Bütün bu tədbirlər də, öz növbəsində, görülməlidir. Vəssalam.

– Çox nəzakətlisiniz, madam.

Hər ikisi mehribanlıqla bir-birinə gülümsünərək yüngülcə təzim etdi.

Knyaginyanın kupesinin yanındakı iki qapının ikisi də bağlıydı. Buk duruxaraq başını qaşdı.

– Bax burada məsələ bir az qəlizdir. Bu yolçuların diplomatik pasportları var. Onların çamadanları axtarla bilməz.

– Bəli, gömrükdə axtarla bilməz. Ancaq cınayət başqadır.

– Bilirəm... Ancaq yenə də mən, beynəlxalq münasibətlər baxımından bir çətinliyin yaranmasını istəmirəm.

– Narahat olmayın, dostum. Qrafı qrafinya ağıllı insanlardır, vəziyyəti başa düşürlər. Bəyəm görmədiniz, knyaginya Draqomirova necə nəzakətli davrandı?

– O, əsl aristokratdır. Bu iki insan eyni mənəbdən olsalar da, qraf o qədər də mənim ürəyimə yatmadı. Siz onun arvadını dindirəndə mısmırığını sallamışdı. İndi axtarış apardığımızı görsə, lap özündən çıxacaq. Gəlin, bunlardan yan keçək. Onsuz da, onların bu hadisədə əli olmadığı sübhəsidir. Boş yerə başımıza iş açmayaq.

– Sizinlə razılığa bilmərəm, – Puaro dedi. – Mən inanıram, qraf Andreni ağılla davranacaq. Hər halda, gəlin bir yoxlayaq.

Sonra Bukun cavabını gözləmədən 13 nömrəli kupenin qapısını bərkədən döydü.

İçəridən bir nəfər:

– Girin! – dedi.

Qraf qapının yanındakı küncdə oturub qəzet oxuyurdu. Qrafinya isə pəncərənin önündəki kreslodə oturmuşdu. Başının altında bir yastıq vardı. Sanki, yatmışdı.

– Bağışlayın, qraf, – Puaro sözə başladı. – Sizi narahat etdiyimiz üçün üzr istəyirik, lakin bu, yerinə yetirilməsi zəruri olan bir formallıqdır. Müsyo Buk sizin diplomat olduğunuzu söylədi, siz toxunulmazlıq hüququnuzdan istifadə edə bilərsiniz.

Qraf bir dəqiqə düşündü.

– Sizə minnətdaram, – dedi. – Lakin mənə görə bir istisnaya əl atmanızı istəməzdim. Bizim də baqajımızın başqa səmşişinlərin baqajı kimi araşdırılmasını istərdim. Ümid edirəm, buna etiraz etməzsən, Yelena? – üzünü qrafinyaya tutdu.

– Yox, əlbəttə, – tərəddüd etmədən cavab verdi.

Əşyalar tez-tələsik gözədən keçirildi. Puaro, sanki, mənasız sözlərlə utancaqlığını gizlətməyə çalışırdı. Məsələn, göy rəngli tumac dəridən olan çamadanı qaldıranda onun üzərində qrafinyanın tac şəklində işlənmiş inisiallarını görüb:

– Çamadanınızdakı bu etiket islanıb, madam, – dedi.

Qrafinya cavab belə vermədi. Bütün bu işlərdən sıxılmış kimi bir halı vardı. Dalğın-dalğın pəncərədən bayıra baxırdı. Puaro əlüzyuyanın üzərindəki dolabı açaraq araşdırmanı tamamladı. Burada bir süngər, üz kremi, pudra və üzərinə "Trional" yazılmış şüşədə yuxu dərmanı vardı. Bir-birinə nəzakətli sözlər deyərək sağollaşdılar.

Macarların kupesindən sonra missis Habbardin, Retçettin və Puaronun öz kupesi gəlirdi.

Sıra indi ikincidərəcəli vaqondakı yolçulara gəlmişdi. İlk kupədə Mari Debenhamla Qreta Olson vardı. Miss Debenham kitab oxuyur, isveçli qadın da mürgüləyirdi. Onlar içəri girəndə diksinərək oyandı.

Puaro məqsədlərini açıqladı. İsveçli qadın həyəcanlandı. Mari Debenham isə kefini pozmadı.

Puaro miss Olsona:

– İzin versəniz, madmazel, öncə sizin çamadanınıza baxaq, – dedi. – Ondan sonra, bəlkə, zəhmət olmayacaqsız,

gedib xanım Habbardı yoxlayardınız. Onu başqa vaqondakı kupeyə keçirdik. Ancaq sinirləri hələ də yerində deyil. Mən ona qəhvə aparmalarını tapşırıdım, ancaq mənə elə gəlir, onun daha çox, həmsöhbətə ehtiyacı var.

Xeyrixah isveçli qadın xanım Habbardın halına çox acıdı. “Hə, bu dəqiqə gedəcəyəm, – dedi, – belə dəhşətli bir sarsıntı keçirib, bədbəxt qadın, onsuz da, yol yorğundur, qızından ayrılmanın üzüntüsünü çəkir”. Əlbəttə ki, bu saat onun yanına gedəcək... çamadanı kilidli deyil... və mütləq özüylə naşatır spirti aparacaq.

Kiçik çamadanındakı bir neçə yıpranmış əşyası yoxlandıqdan sonra o saat bayıra çıxdı. Şlyapasını qoyduğu qutunun dəmir torunun yoxa çıxmasından hələ xəbər tutmamışdı.

Mari Debenham da kitabını bir tərəfə qoydu. Puaro onun çamadanını rəfdən endirərkən:

- Miss Olsonu nə üçün göndərdiniz? – deyər soruşdu.
- Nə üçün göndərdim? Əlbəttə, amerikalı xanıma baxması üçün, başqa nəyə görə ola bilər?
- Gözəl bir bəhanədir bu. Ancaq yenə də bəhanədir.
- Nə demək istədiyinizi başa düşmədim, madmazel?
- Çox yaxşı başa düşdünüz. – Qız gülümsədi. – Mənimlə təkliddə qalmaq istəyirdiniz, elə deyilmi?
- Mən belə bir şey demədim, madmazel.
- Heç ağılınzdan da keçmədi? Yox, siz bunu düşündünüz, elə deyilmi?
- Bizdə bir məsəl var, madmazel...
- *Qui s'excuse s'accuse*¹ – bunu demək istəyirdiniz? Mənim də başı işləyən və bəzi şeyləri başa düşən bir insan olduğumu qəbul etməlisiniz, müsyö Puaro. Nədənsə, bu murdar hadisə haqqında bildiyim bir şeyin olduğunu düşünürsünüz. İndiyə qədər heç görmədiyim o adamın öldürülməsi məsələsində...
- Əməlli-başlı fantaziyaya qapılmışınız, madmazel.
- Xeyr, fantaziyam deyil bu. Və mənə elə gəlir, biz boş yerə vaxt itiririk – birbaşa işə başlamaq əvəzinə, həqiqətə gizlədirik, özümüz üçün söz fırladıq.
- Və sizin zaman itkisindən xoşunuz gəlmir. Dərhal mövzuya girilməsini istəyirsiniz. Qoy elə olsun. O halda

¹ Üzr istəyən özünü ittiham edər. (*fr.*)

mən də sizdən Suriyadan gələrkən eşitdiyim bir neçə sözün mənasını soruşacağam. Konya stansiyasında bir az dolaşmaq üçün qatardan endim. Qaranlıq gecədə sizin və polkovnik Arbetnotun səsini eşitdim, madmazel. Ona: "İndi olmaz, indi olmaz", – deyirdiniz. "Hər şey sona çatandan sonra... Bütün bunlar geridə qalandan sonra". Bu sözləri deyərkən nəyi nəzərdə tuturdunuz, madmazel?

Qız sakitcə:

– Bu sözlərlə... Cinayəti nəzərdə tutduğumu düşünürsünüz, eləmi? – deyə soruşdu.

– Burada sualları mən verirəm, madmazel.

Mari ah çəkdi və düşündü:

– O sözlərin bir mənası vardı, əlbəttə, müsyö, – dedi bir dəqiqə sonra, – ancaq bunu sizə açıqlaya bilmərəm. Ancaq sizə and içə bilərəm, Retçett deyilən o adamı bu qatara minincəyə qədər heç vaxt görməmişdim.

– Və... o sözlərin mənasını açıqlamağı rədd edirsiniz?

– İstəyirsiniz, elə də deyə bilərsiniz. Rədd edirəm. O sözlər... üzərimə götürdüyüm bir vəzifəylə bağlı idi.

– Bu vəzifə sona çatdı artıq, elə deyilmi?

– Nə demək istəyirsiniz?

– O iş sona çatdı, elədir, yoxsa elə deyil?

– Nəyə əsasən belə düşünürsünüz?

– Mənə qulaq asın, madmazel. Sizə başqa bir şeyi də xatırladacağam. Biz İstanbula çatacağımız gün "Toros ekspresi" gecikmişdi... O zaman siz çox tələş içindəydiniz. Halbuki əslində çox sakit və soyuqqanlı bir insansınız.

– "Şərq ekspresi"ni qaçıрмаq istəmirdim.

– Bəli, elə dediniz. Ancaq "Şərq ekspres"i İstanbuldan hər gün yola çıxır. O gün qatarı qaçırsaydınız, iyirmi dörd saat sonrakı ekspressə minərdiniz.

Miss Debenhamda ilk dəfə ürəyi sıxılma əlamətləri göründü.

– Siz, deyəsən, başa düşmürsünüz, insanı dostları gözləyə bilər və onun bir gün gecikməsi bir çox planlarını alt-üst edə bilər və dalyca da nə qədər uyğunsuzluq meydana gələr.

– Hə, demək, məsələ belə imiş? Sizi dostlarınız gözləyirdi və onları narahat etmək istəmirdiniz?

– Elədir ki var.

– Hər halda, qəribədir...
– Nədir qəribə olan?
– Biz “Şərq ekspresi”nə oturuq, ancaq yenə gecikirik. Bu dəfə Londonda sizi gözləyən dostlarınıza vəziyyətin nə yerdə olduğunu da xəbər verə bilmirsiniz, çünki buradan teleqram göndərmək mümkün deyil. Zəng də edə bilmirsiniz. İngilis dilində buna nə deyirsiniz, uzun...

– Uzaq məsafəylə danışmaq mümkün deyil, yəni ölkələrarası telefon danışığını nəzərdə tutursunuz.

– Bəli, bəli.

Mari Debenhamın dodaqları qaçdı.

– Doğru deyirsiniz. İnsanın dostlarına telefonla xəbər verə bilməməsi, ya da bir teleqram göndərə bilməməsi adamı dəli edir.

– Ancaq hər halda, madmazel, indi özünüzü başqa cür aparırsınız. Səbirsiz olduğunuzu görmürəm. Sakit və filosof kimi bir halınız var.

Mari Debenham qızaranaq dodağını dişlədi və ciddiləşdi.

– Cavab vermirsiniz, madmazel.

– Bağışlayın. Cavab verməli olduğumu bilmirdim.

– Davranışlarınızda bu dəyişikliyi necə izah edə bilərsiniz, madmazel?

– Milçəkdən fil düzəltdiyinizin fərqi də deyilsinizmi, müsyö Puaro?

Belçikalı üzr istəyirmiş kimi əllərini iki yanına açdı.

– Üzr istəyirəm. Biz detektivlərin çatışmazlığıdır bu. Hərəkətlərin həmişə bir-birini tutmasını gözləyirik. Emotional dəyişikliklərə diqqət verə bilmirik.

Mari Debenham səsinə çıxarmadı.

– Polkovnik Arbetnotu yaxşı tanıyırsınız, madmazel?

Puaroya mövzunun bu şəkildə dəyişdirməsi qızı rahatlandırmış kimi göründü.

– Onunla ilk dəfə bu yolçuluqda qarşılaşdım.

– Görəsən, o, Retçetti tanıyırdımı?

Miss Debenham qəti bir şəkildə başını yellədi.

– Tanış olmadıqlarından əminəm.

– Ancaq Retçettin kupesində yerdə bir trubka təmizləyicisi tapdıq və qatarda polkovnik Arbetnotdan başqa trubka çəkən yoxdur.

Puaro diqqətlə qızı süzürdü. Ancaq Mari Debenham nə özünü itirdi, nə də təlaşlandı.

– Boş şeydir. Gülünc bir sözdür bu. Polkovnik Arbetnot cinayətə qarışacaq bir insan deyil. Özü də belə melodramatik bir cinayətə heç qarışmaz.

Puaro özü də, təqribən, belə fikirdəydi, buna görə də az qaldı qızla razılaşsın. Ancaq ağzından bu sözlər çıxdı:

– Sizə, polkovniki yaxşı tanımadığınızı xatırlatmalıyam, madmazel.

Qız çiyinlərini çəkdi:

– Bu tip insanları çox yaxşı tanıyıram.

Puaro xüsusi nəzakətlə:

– Mənə o sözlərin mənasını söyləməyəcəksinizmi, həqiqətən? – deyə soruşdu. – “Hər şey geridə qaldığı zaman...”

148

Mari Debenham soyuq bir tövrlə cavab verdi:

– Sizə söyləyəcək başqa bir sözüm yoxdur.

Erkül Puaro:

– Eybi yoxdur, – dedi. – Onsuz da, özüm öyrənəcəyəm.

Qızla sağollaşaraq kupedən çıxdı.

Buk:

– Sizin gördüyünüz bu iş ağıllı bir iş idimi, dostum? – deyə gileyləndi. – Qız xeyli diqqətli davranacaq artıq. Polkovnik də onun kimi.

– Dostum, əgər dovşan tutmaq istəyirsinizsə, yuvasına bir safsar soxmalısınız. Əgər dovşan içeridedirsə, mütləq bayıra qaçar. Mən də eyni şeyi etdim.

Hildegarda Şmidtin kupesinə girdilər. Alman qadın qapının önündə dayanmışdı, onları ehtiramla və tamamilə sakit qarşıladı. Puaro yatağın üstünə qoyulmuş kiçik çamadanı tez-tələsik gözdən keçirdi. Sonra da bələdçiyə rəfdəki digər böyük çamadanı endirməsini işarə etdi.

– Açar sizdədir? – qadından soruşdu.

Hildegarda Şmidt:

– Çamadan kilidli deyil, müsyö, – deyə cavab verdi.

Puaro çamadanın qayıqlarını açaraq qapağı qaldırdı.

– Aha, – deyərək Buka döndü. – Nə dediyimi xatırlayırsınızmi? Buraya bir baxın!

Ən üstə qatlanmış bir uniforma qoyulmuşdu. Bir bələdçi uniforması.

Sakittəbiətli alman qadının halı birdən-birə dəyişməyə başladı.

– Aa! – deyib qışqırdı. – Bu, mənim deyil! İstanbuldan ayrıldıktan bəri o çamadana heç baxmamışam. Mənə inanın, mən sizi aldatmıram!

Yalvarış dolu baxışlarını onların üzündə gəzdirdi.

Puaro şəfqətlə onun qolundan tutaraq sakitləşdirməyə çalışdı.

– Xahiş edirəm, narahat olmayın. Sizə inanıram. Tələş-
lanmayın. Sizin yaxşı yeməklər bişirdiyinizdən nə qədər əmi-
nəmsə, o uniformanı çamadanda gizlətmədiyinizdən də
o qədər əminəm. Elə deyilmi... Siz yaxşı yeməklər bişirirsiniz?

Çaşib-qalmış qadın özünü saxlaya bilməyib güldü.

– Bəli, həqiqətən, bütün xanımlarım elə söyləyərdi.
Mən... – Duruxdu. Ağız bir qarış açıq qalmışdı.

Üzündə yenə qorxu dolu bir ifadə vardı.

Puaro:

– Sakit olun, sakit olun, – dedi. – Hər şey qaydasındadır.
Sizə hadisənin necə olduğunu başa salacağam. Bələdçi
uniformasında gördüyünüz o adam ölünün kupesindən
çıxanda sizinlə toqquşub. Bunu gözləmədiyinə görə özünü
itirib bir az. Çünki kimsəylə qarşılaşmayacağını güman
edibmiş. Sonra bəs nə etsin?.. Uniformanı başından etməli
idi. Artıq bu paltar onun üçün bir təhlükəydi.

Onu diqqətlə dinləyən Buka və doktor Konstantinə baxdı.

– Çünki qatar qara dirənmişdi, qatilin bütün planları alt-
üst olub. Uniformanı harada gizlədəcəkdi? Bütün kupelər
doluydu. Ancaq açıq bir qapının önündən keçib. Bu kupe
boş olub. “Bu, hər halda, qarşılaşdığım qadınındır”, – deyə
düşünüb. İçəri girərək uniformanı çıxarıb və rəfdəki çama-
danın içinə soxub, onu tezliklə tapmayacaqlarını ürəyin-
dən keçirib.

– Sonra bəs nə olub?

– Bu haqda hələ düşünmək lazımdır. – Puaro mənalı
tərzdə dostunun üzünə baxdı.

Uniformanı qaldırdı. Aşağıdan üçüncü düyməsi qop-
muşdu. Puaro əlini pencəyin cibinə saldı, oradan bir
dəmiryolçu açarı çıxardı: bütün qapıları açmağa yarayan
əsas açar.

– Bu da qatilin qapalı qapılardan necə keçdiyinin izahı, – müsyö Buk dedi. – Siz boş yerə xanım Habbardın üstünə düşmüşdünüz ki, qapısı açıq idi, yoxsa yox: bu adam, onsuz da, qapıdan keçəcəkdə. Bir də ki əgər bu adam bələdçi uniforması tapa bilibse, dəmiryolçu açarını da tapa bilərdi.

– Həqiqətən, elədir. – Puaro dedi. – Biz gərək bunu çoxdan başa düşəydik. Yadıңызdadır, Mişel nə dedi: xanım Habbardın çağırışına gələndə onun qapısı bağlı idi.

– Elədir, müsyö, – bələdçi dedi, – buna görə də mən fikirləşdim, yəqin, qadını qara basıb.

– Ancaq indi hər şey aydınlaşmağa başlayır, – müsyö Buk davam etdi. – Qatil, bəlkə də, ara qapını bağlamaq istəyib, ancaq görünür, missis Habbard yerində tərənib, bu da onu qorxuya salıb.

– Belə çıxır ki, – Puaro dedi, – biz indi o qırmızı kimononu tapmalıyıq.

– Doğrudur. Lakin axırıncı iki kupədə kişi yolçular var.

– Nə olursa olsun, onların əşyalarını da axtarmalıyıq.

– Sözsüz! Söylədiklərinizi unutmuş deyiləm.

Hektor Makkuin əşyalarının aranmasına həvəslə razı oldu.

– Axır ki, mənə də gəlib çatdınız, – gülümsəməyə çalışdı. – Çünki bu qatarda ən çox məndən şübhələndiyinizi bilirəm. Üstəlik, bir də Retçettin bütün sərvətini mənə bağışladığını göstərən bir vəsiyyətnamə tapsanız, hər şey lap əla olacaq.

Bukun ona şübhəylə baxdığını görərək təlaşla əlavə etdi:

– Zarafat eləyirəm. O, mənə bir sent belə qoymayıb. Mən Retçettin işinə yarayırdım. Dil baxımından və başqa işlərdə. İngiliscədən başqa bir dildə danışa bilməyən, özü də Amerika ləhcəsiylə danışan bir adam hər addımda fırıldaqçılardan qurbanı olar. Mən özüm də poliqlot deyiləm, ancaq bir az fransızca, almanca və italyanca bilirəm.

Makkuin hər zaman olduğundan daha yüksək səsle danışırdı. Razılıq verməsinə baxmayaraq, əşyalarının aranması onu narahat edirmiş kimi bir halı vardı.

Puaro işini bitirmişdi.

– Heç bir şey yoxdur, – dedi. – Sizin xeyrinizə olan bir vəsiyyətnamə belə tapmadıq.

Makkuin dərindən bir nəfəs aldı.

– Hər halda, ürəyim rahat oldu.

Son kupeyə keçdilər.

Yekəpər italyanla ingilis nökrin çamadanlarının aranması da bir nəticə vermədi.

Üç adam koridorun o başında duraraq bir-birinə baxdı. Puaro:

– Vaqon-restorana gedək, – deyə mızıldandı. – Artıq öyrənə biləcəyimiz hər şeyi öyrəndik. Başqa kimsədən yardım gözləyə bilmərik. İndi növbə başımızı işlətməyimizdədir.

Siqaret qutusunu açdı. Ancaq boş idi.

– Mən indi gəlirəm. Kupemdən bir siqaret götürəcəyəm... Çox qarışıq bir hadisədir bu. Qırmızı kimonolu qadın kimdir? Kimono indi haradadır? Bunları bilmək istərdim. Bu işdə bir ipucu vardır, ancaq mən tuta bilmirəm. İndi bunların hamısını müzakirə edirik. Məni bir dəqiqə gözləyin.

Çevrilərək sürətlə koridordan keçdi. Öz kupesinə gedib çamadanlarından birini açdı. Heyrət içində donub-qaldı.

Ən üstdə əjdaha işləmələri olan incə, qırmızı ipək kimono qoyulmuşdu.

Belçikalı detektiv:

– Demək, belə? – mızıldandı. – Məni döyüşə çağırırlar. Nə olar. Bu çağırışı qəbul edirəm.

Erkül Puaro yerini rahatlayıb düşünür

I fəsil

ONLARDAN HANSI?

152

Puaro vaqon-restorana girəndə müsyö Bukla doktor Konstantin oturub danışdı. Müsyö Bukun sıxıntılı və üzgün bir halı vardı. Puaronu görəncə:

– Hə, axır ki, gəldi, – dedi. Dostu bir səndələ oturandan sonra isə əlavə etdi: – Əgər bu sirri açə bilsəniz, o zaman möcüzələrə, həqiqətən də, inanacağam, dostum.

– Demək, bu hadisə sizi narahat edir?

– Əlbəttə narahat edir, hələ də bu işdən baş açə bilmirəm.

Doktor:

– Mən də həmçinin, – dedi. Maraqla gözüünü Puaroya zilləmişdi. – Açıqı, bundan sonra nə edə biləcəyimizi ağılıma gətirə bilmirəm.

Puaro düşüncəli bir ifadə ilə:

– Eləmi? – dedi.

Əlini cibinə aparıb nazik, kiçik siqaretlərindən birini yandırdı. Gözlərində dalgın bir ifadə vardı:

– Mənim üçün hər hansı bir hadisənin ən maraqlı tərəfi elə budur. Normal şəkildə istintaq apara bilmirik. Danışdığımız bütün bu insanlar doğrumu söyləyirlər, yalanmı – bilmirik. Bunu anlamaq üçün əlimizdə heç bir əsas da yoxdur. Sadəcə, biz onları yoxlamaq üçün nəşə uydura bilərik. Bundan ötrü isə gərək beynin yaxşı uydurma qabiliyyəti olsun.

Müsyö Buk:

– Bunlar hamısı çox yaxşıdır, çox gözəldir, – dedi.
– Ancaq əlinizdə heç bir dəlil yoxdur axı?

– Söylədim axı. Yolçuların danışdıqları və bizim öz gözlərimizlə gördüklərimiz.

– Yolçuların danışdıqlarının heç bir dəyəri yoxdur. Biz onlardan heç bir şey öyrənə bilmədik.

Puaro başını yellədi.

– Mən sizinlə eyni fikirdə deyiləm, dostum. Yolçuların hekayələri arasında diqqətimi çəkəcək bir neçə məqam ortaya çıxdı.

Müsyö Buk şübhəylə:

– Eləmi? – deyə soruşdu. – Mən bunların heç fərqi varmamışdım.

– Qulaq asmadınız, ona görə.

– Yaxşı, nəyi diqqətdən qaçırdığımı mənə açıqlayın.

– Məsələn, elə ilk şahidi götürək. Gənc Makkuinin danışdıqlarını. Məncə, çox mənalı bir şey söylədi.

– Məktublar haqqındamı?

– Xeyr, xeyr, məktublar haqqında deyil. Yaddaşım mənə aldatmırsa, Makkuin belə bir şey söylədi: “Səfərlərə çıxırdıq. Cənab Retçett dünyanı görmək istəyirdi. Başqa bir dil bilməməsi ona mane olurdu. Mən katibdən çox, tərcüman kimi ydim”.

Gah doktorun üzünə, gah da Bukun üzünə baxdı:

– Nə oldu? Hələ də bir şey başa düşmədinizmi? Bax bundan ötrü sizi bağışlamaq olmaz. Çünki Makkuin bayaq, ingiliscədən başqa dildə danışmayan insanla bərabər yol getməkdən sınıtı çəkdiyini dediyi zaman əlimizə ikinci bir fürsət keçmiş oldu.

– Yəni demək istəyirsiniz... – Bukun üzündə hələ də çaşqın bir ifadə vardı.

– Ah, hər şeyi sizə heca-heca başa salmaq lazımdır! Yaxşı, qoy elə olsun, qulaq asın! Cənab Retçett fransızca bilmirdi. Ancaq dünən gecə bələdçi çalınan zəngə cavab vermək üçün gələndə bir nəfər ona fransızca, yanılmış olduğunu söyləyib: *Ce n'est rein. Je me suis trompe*¹. Üstəlik, fransızcanı çox yaxşı bilən bir adamın istifadə edəcəyi kəlmələrlə. Siz deyən, elə bir neçə kəlmə fransızca öyrənmiş adamın işlədəcəyi sözlərlə deyil.

¹ Narahat olmayın, mən səhv etdim. (fr.)

Konstantin həyəcanla bağırdı:

– Doğrudur. Bunu başa düşməliydik! İndi əzilmiş saati nəyə görə dəlil olaraq qəbul etmək istəmədiyinizi anlıyıram. Çünki saat birə iyirmi üç dəqiqə qalmış Retçett ölmüşdü artıq...

Buk həyəcanlı bir səsle cümləni tamamladı:

– Və danışan qatilin özü imiş.

Puaro əlini qaldırdı:

– Gəlin tələsməyək! Hər şeydən əvvəl, öz mülahizələrimizdə tam əmin olduğumuz şeylərə əsaslanacağıq. Məncə, biz artıq əminliklə söyləyə bilərik: o saatda, yəni birə iyirmi üç dəqiqə qalmış Retçettin kupesində başqa bir adam var idi və bu adam ya fransız idi, ya da fransızca çox yaxşı danışırdı.

– Çox ehtiyatlısınız, dostum.

– Biz gərək addım-addım irəliləyək. Retçettin o sırada ölmüş olduğunu göstərəcək heç bir dəlil yoxdur.

– Sizi oyadan fəryadı yaddan çıxarırsınız!

– Doğrudur.

Buk mənalı bir tərzde:

– Bir yandan baxanda bunun açılmış olması məsələni o qədər də dəyişdirmir, – dedi. – Bir adamın qonşu kupədə gəzişdiyini eşitmisiniz. Bu, Retçett olmayıb, başqa bir adam olub. Yəqin ki, əllərindəki qanı silir, təhlükəli məktubu yandırmış. Sonra hər tərəf sakitləşincəyə qədər gözləyib. Retçettin qapısını içəridən kilidləyib, zənciri taxıb. Sonra xanım Habbardın kupesinə açılan qarıdan qaçıb. Yəni vəziyyət yenə də bir az əvvəl düşündüyümüz kimidir. Sadəcə, Retçett yarım saat öncə öldürülüb və qatil vəziyyəti azdırmaq, alibi verməkdən ötrü saati ikiyə on beş dəqiqə işləmişə gətirib.

Puaro:

– O qədər də etibarlı alibi deyil, – dedi. – Saat ikiyə on beş dəqiqə işləmiş göstərirdi. Qonşu kupədəki adam cinayət yerindən tam o saatda ayrılıb.

Bukun fikirləri dolaşmışdı bir az.

– Doğrudur. O halda, sizcə, saatin mənası nədir?

– Əgər saat irəliyə çəkilməşsə, o zaman göstərdiyi zamanın mənası var. Əgər qəsdən irəli çəkilməşsə, o zaman saatin göstərdiyi dəqiqədə, yəni ikiyə on beş dəqiqə işləmiş

harada olduğuna, nə iş gördüyünə dair etibarlı alibisi olan adamlardan şübhələnsək, daha təbii olar.

Doktor:

– Bəli, bəli, – deyə başını yellədi. – Bu, məntiqəuyğundur.

– Bundan başqa, o adamın kupeyə nə zaman girdiyinə diqqət göstərməliyik. Bunu etməkdən ötrü nə zaman fürsət tapdı? Əgər bələdçinin bu işlə bir əlaqəsi olmadığını düşünsək, o zaman yandakı kupeyə girmə fürsətini ancaq bir dəfə əldə edib. Yəni qatar Vinkovcidə dayandığı zaman. Qatar oradan çıxdıqdan sonra bələdçi üzü koridora dönmüş vəziyyətdə oturub. Yolçular yataqlı vaqon məmuruna fikir verməzlər, ancaq əsl bələdçi belə bir saxtakarı o saat görərdi, şübhəsiz. Ancaq qatar Vinkovcidə dayandığı sırada bələdçi də perronda olub. Yəni koridor boş olub.

Buk:

– Yenə başladığımız nöqtəyə qayıtdıq, – dedi. – Qatil yolçulardan biridir. Ancaq hansı?

Puaro gülümsədi:

– Mən bir siyahı yazdım, – dedi. – Əgər istəyirsinizsə, buna baxa bilərsiniz. Ola bilər, bəzi şeyləri təzədən yadınıza salar.

Doktor və müsyo Buk kağıza doğru əyildilər. Kağızda aydın xətlə yolçuların adları dindirildikləri sıra ilə yazılmışdı.

1. *Hektor Makkuin*: Amerika vətəndaşı. 6 nömrəli kupe. İkincidərəcəli.

Cinayətin motivi: öldürülənlə münasibətlərdə meydana çıxma bilirdi.

Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (12-dən 1.30-a qədər polkovnik Arbetnotun dediyinə görə, 1.15-dən 2-yə qədər bələdçinin dediyinə görə).

Dəlillər: yoxdur.

Şübhəli görünən məqamlar: yoxdur.

2. *Bələdçi Pyer Mişel*: Fransa vətəndaşı.

Cinayətin motivi: yoxdur.

Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (E.P. saat 12.37-də, Retçettin kupesindən səs eşitdiyi zaman

onu koridorda görüb. Saat 1-dən 1.16-ya qədər olan alibini başqa iki yolçu da təsdiq edir).

Dəlillər: yoxdur.

Şübhəli məqamlar: bizim tapdığımız bələdçi uniforması daha çox onun xeyrinədir, çünki çox şeyə əsasən demək olardı ki, ondan şübhələnməkdən ötrü qəsdən atılıb.

3. *Eduard Masterman*: İngiltərə vətəndaşı. Kupe nömrəsi 4. İkincidərəcəli.

Cinayət motivi: öldürülənlə münasibətlərdən qaynaqlana bilər.

Alibi: yoxdur, təkcə bir istisna ola bilər, bədən ölçülərinə görə bələdçi uniforması ondan başqa kimsəyə uyğun deyil. Başqa bir yandan, o, fransızca yaxşı danışa bilmir.

156

4. *Missis Hubbard*. Amerika vətəndaşı. Kupe nömrəsi 3. Birincidərəcəli.

Cinayət motivi: yoxdur.

Alibi: saat 1-dən 2-yə qədər yoxdur.

Dəlillər və şübhəli məqamlar: Hardmanın və Şmidtin ifadələri ilə təsdiq olunan, gecə onun kupe-sinə girmiş adam haqqında hekayət.

5. *Qreta Olson*. İsveç vətəndaşı. Kupe nömrəsi 10. İkincidərəcəli.

Cinayət motivləri: yoxdur.

Alibi: saat 12-dən 2-yə qədər (Mari Debenham tərəfindən təsdiqlənir).

Qeyd: Retçetti sağ ikən görən son adam.

6. *Knyaginya Draqomirova*. Fransa vətəndaşlığını qəbul edib. Kupe yeri 14. Birincidərəcəli.

Cinayət motivi: Armstrong ailəsinin yaxın dostu və Sonya Armstrongun xaç anası olub.

Alibi: saat 12-dən 2-yə qədər (bələdçi və qulluqçu tərəfindən təsdiqlənir).

Dəlillər və şübhəli məqamlar: yoxdur.

7. *Qraf Andreni*: Macarıstan vətəndaşı. Diplomatik pasportlu. Kupe nömrəsi 13. Birincidərəcəli.
Cinayət motivi: yoxdur.
Alibi: saat 12-dən 2-yə qədər (saat 1-dən 1.16-ya qədərki vaxt istisna olmaqla bələdçi tərəfindən təsdiq edilir).
8. *Qrafinya Andreni*. Britaniya vətəndaşı. Kupe nömrəsi 12.
Cinayət motivi: yoxdur.
Dəlillər: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (trional içərək yatıb. Ərinin ifadəsiylə təsdiq olunur. Dolabında trional qabı var).
9. *Polkovnik Arbetnot*: Britaniya vətəndaşı. Kupe nömrəsi 15.
Motiv: yoxdur.
Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (1.30-a qədər Makkuinlə danışib, sonra öz kupesinə çəkilib və oradan çıxmayıb. Makkuinin və bələdçinin ifadələriylə təsdiqlənir).
Dəlillər və şübhəli məqamlar: trubka təmizləmək üçün fırça.
10. *Sayrus Hardman*. Amerika vətəndaşı. Kupe nömrəsi 16. Birincidərəcəli.
Cinayət motivi: məlum deyil.
Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər kupeden çıxmayıb (Makkuin və bələdçi tərəfindən təsdiqlənir).
Dəlillər və şübhəli məqamlar: yoxdur.
11. *Antonio Foskarelli*. ABŞ vətəndaşı (italyan mənşəli). Kupe nömrəsi 5. İkincidərəcəli.
Cinayət motivləri: məlum deyil.
Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (Eduard Mastermanın ifadəsiylə təsdiqlənir).
Dəlillər, şübhəli məqamlar: yoxdur, təkcə müsyö Bukun fikrincə, cinayətin yalnız temperamentli bir insanın törədə biləcəyi bir silahla işlənmiş olması istisna olmaqla.

12. *Mari Debenham*. Britaniya vətəndaşı. Kupe yeri 11. İkincidərəcəli.

Cinayət motivi: yoxdur.

Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (Qreta Olsonun ifadəsiylə təsdiq olunur).

Dəlillər və şübhəli məqamlar: Erkül Puaronun eşitdiyi söhbət, qızın bu söhbəti açıqlamaqdan boyun qaçırması.

13. *Hildaqarda Şmidt*. Almaniya vətəndaşı. Kupe yeri 7. İkincidərəcəli.

Motivlər: yoxdur.

Alibi: saat 12-dən gecə 2-yə qədər (bələdçinin və knyagina Draqomirovanın ifadələriylə təsdiqlənir).

Bundan sonra yatıb. Təqribən, saat 12.38-də bələdçi onu yuxudan oyadıb, o da xanımının yanına gedib.

Qeyd: səmnişinlərin ifadələri bələdçinin ifadələrini təsdiq edir. Bələdçi saat 12-dən saat 1-ə qədər (bu arada bələdçi qonşu vəqona gedib) və 1.15-dən 2-yə qədər Retçettin kupesinə heç kimin girmədiyini və oradan heç kimin çıxmadığını deyir.

– Bu sənəd, gördüyünüz kimi, – Puaro dedi, – bizim eşitdiyimiz şahid ifadələrinin qısa siyahısıdır. Mən onları sizin üçün rahat olsun deyə sıra ilə yazmışam.

Müsyö Buk çiyinlərini dartaraq vərəqi Puaroya qaytardı.

– Sizin siyahınız vəziyyətə heç bir aydınlıq gətirmir, – dedi.

– Bəlkə, bu, sizin ürəyinizcə olar? – Puaro hiss olunmayacaq bir təbəssümlə ona başqa bir vərəq uzatdı.

II fəsil

«ON SUAL»

Vərəqdə yazılmışdı:

“Açıqlanması vacib olan şeylər:

1. Üzərində “H” işarəsi olan dəsmal kimindir?
2. Trubka fırçası. Onu yerə kim salmışdır? Polkovnik, yoxsa bir başqası?
3. Qırmızı kimononu kim geyinmişdi?
4. Bələdçi cildinə girən qadın, ya da kişi kimdir?
5. Saat nəyə görə 1.15-i göstərirdi?
6. Cinayət o saatdamı baş vermişdi?
7. Yoxsa daha öncə işlənmişdi?
8. Ya da daha gec işlənmişdi?
9. Retçetti birdən artıq adamın bıçaqladığından əmin ola bilərkimi?
10. Bədənindəki yaralar başqa nə şəkildə izah oluna bilər?”

159

Müsyö Buk bu sualları öz zəkasını sınağa çəkmək kimi sayaraq bir az nəşələndi:

– Gəlin baxaq görək, əlimizdən bir şey gələcəkmi? Ən birinci yerdə dəsmal var. Bu işi qaydaya uyğun və nizamlı olaraq etməliyik.

Puaro məmnun bir tövrlə başını yellədi:

– Əlbəttə, təbii ki.

Buk davam etdi:

– “H” nişanı üç adamla əlaqəli ola bilər. Xanım Habbar, qızlıq adı Hermione olan miss Mari Debenham və xidmətçi Hildeqarda Şmidt.

– Aha! Yaxşı, üçündən hansı?

– Bax bunu söyləmək çətindir. Ancaq mən miss Debenhamı seçərdim. Bəlkə də, onu, əslində, qızlıq adıyla çağırırlar. Bir də ki ondan zəttən şübhələnirik. Eşitdiyiniz o danışıq, həqiqətən, bir az qəribədir, dostum. Qızın verdiyi açıqlama da o qədər inandırıcı deyildi.

Doktor Konstantin:

– Mən amerikalının üzərində dayanardım, – dedi.
– Bahalı dəsmaldır o. Hər kəsin də bildiyi kimi, amerikalılar hər şeyə çoxlu pul xərcləyirlər.

Puaro soruşdu:

– Demək, ikiniz də xidmətçini siyahıdan çıxarırsınız?
– Bəli. Qadının özünün də söylədiyi kimi, yüksək təbəqədən olan bir adama aiddir bu dəsmal.

– Keçək ikinci suala. Trubka təmizləyicisini polkovnik Arbetnot yerə saldı? Yoxsa başqası?

– Bu sual daha çətinidir. İngilislər kimsəni bıçaqlamazlar. Bu baxımdan haqlısınız. Məncə, kimsə trubka təmizləyicisini oraya qəsdən atıb. O uzunboylu ingilisdən şübhələnməyimiz üçün.

Doktor da əlavə etdi:

– Bu iki dəlil bir yerdə qatilin çox diqqətsiz olduğunu göstərir. Mən də müsyö Bukla eyni fikirdəyəm. Qatil dəsmal, həqiqətən də, diqqətsizlik üzündən yerə salıb. Bax buna görə də heç bir qadın dəsmalın özünə aid olduğunu boynuna almaq istəmir... trubka təmizləyicisi isə saxta bir dəlildir. Üstəlik, polkovnik Arbetnot trubka çəkdiyini və o tip təmizləyicidən istifadə etdiyini gizlətmir.

Puaro başını yellədi:

– Yaxşı məntiqlə danışırsınız.

Buk davam etdi:

– Üçüncü sual: qırmızı kimononu kim geyinmişdi? Doğrusu, bu məsələdə, az da olsa, fikrim yoxdur. Bəs siz necə, doktor Konstantin?

– Mən də elə sizin kimi.

– O halda bu baxımdan uduzmuş olduğumuzu etiraf etməliyik. Ondan sonrakı sualı, heç olmasa, bir az daha asan hesab etmək olar. Bələdçi cildinə girən qadın və ya kişi kimdir? Bu işi görə bilməyəcək adamların bir siyahısını çıxarmağımız mümkündür. Hardman, polkovnik Arbetnot, Foskarelli, qraf Andreni və Hektor Makkuin. Bunların hamısının boyları çox uzundur. Xanım Habbard, Hildeqarda Şmidt və Qreta Olsonun bədənləri çox uzundur. Yerdə qalır nöqər, miss Debenham, knyaginya Draqomirova və qrafinya Andreni. Bunların da heç biri uyğun deyil. Qreta Olson da, Antonio Foskarelli də ayrı-ayrılıqda miss

Debenhamın və nökərinin kupelərindən çıxmadıqlarına and içirlər. Hildeqarda Şmidt knyaginyanın öz kupesinde olduğuna and içir. Qraf Andreni isə bizə arvadının yuxu dərmanını içdiyini söylədi. Yəni kimononu kimsə geyinməyib. Əlbəttə, bu da ağlabatan deyil.

– Yəqin ki, sonuncu dördlükdən biri olub, – doktor Konstantin dedi. – Yoxsa etiraf etməli olacağıq ki, kənardan kimsə vaqona girib və indi də xəlvət bir yerdə gizlənib, biz isə artıq bu variantın istisna olduğu nəticəsinə gəlmişik.

Buk siyahıdakı digər suala keçmişdi.

– Beşinci sual: saat nəyə görə 1.15-i göstərirdi? Bu, iki cür izah oluna bilər. Ya qatil, alibi yaratmaq üçün saatın vaxtını dəyişdirib, ancaq sonra başqalarının koridorda dolaşdığını eşidərək kupedən çıxmayıb. Ya da... dayanın, dayanın, ağılıma bir şey gəlir...

Buk yaddaşını qurdalayarkən o birilər ehtiramla gözlədilər. Nəhayət:

– Aha, tapdım, – dedi. – Saati irəli çəkən, yataqlı vaqondan olan qatil deyil, ikinci qatil dediyimiz adamdır. Solaxay qatil. Yəni qırmızı kimonolu qadın. O daha sonra gəlib və özünə alibi yaratmaq üçün saatın vaxtını dəyişdirib.

Doktor Konstantin:

– Bravo, – deyə bağırırdı. – Başınız yaxşı işləyir.

Puaro:

– Qadın Retçetti qaranlıqda bıçaqlayıb, – dedi. – Kişinin ölmüş olduğunun fərqi belə varmayıb. Ancaq necə olubsa, Retçettin cibində bir saat olduğu ağılına gəlib, saati çıxararaq qaranlıqda elə-belə geriyə çəkib. Sonra saati basaraq əzib.

Buk onun üzünə narazı bir ifadəylə baxırdı:

– Siz bundan daha yaxşı bir təxmin irəli sürə bilməzsizinizmi?

Puaro etiraf etdi:

– İndi, bu dəqiqə ... xeyr. Ancaq yenə də saatla əlaqədar ən maraqlı məqamı dəyərləndirə bilmədiyinizi düşünürəm. İkinizin də.

Doktor soruşdu:

– Altıncı sual bununlamı bağlıdır? Cinayət o saatdamı işlənmişdi? Yəni 1.15-də. Cavabım, xeyr.

– Mən də eyni fikirdəyəm, – Buk dedi. – Ondan sonrakı sual belədir: “Yoxsa daha əvvəlmi işlənmişdi?” Mən “bəli” deyirəm. Siz nə deyirsiniz, doktor?

Doktor başını yellədi:

– Bəli. Ondan sonrakı – “ya da daha gecmi işlənmişdi” – sualı da eyni şəkildə cavablandıra bilərik. Mən də sizinlə eyni fikirdəyəm, müsyö Buk. Müsyö Puaronun da belə düşündüyünü sanıram, ancaq o, qəti şəkildə danışmaq istəmir. İlk qatil 1.15-dən əvvəl gəldi. İkinci qatilin gəlişi isə 1.15-dən sonradır. Solaxaylığa gəlincə... Yolçulardan hansının solaxay olduğunu öyrənməyə çalışacağımız lazım deyilmi?

Puaro:

– Bu məqamı tamamilən yaddan çıxarmış deyiləm, – dedi. – Bəlkə də, fikir vermisiniz. Hər yolçuya ünvanını yazdırdım, ya da imzasını atdırdım. Əlbəttə, bu, dəqiq bir şey sayılmaz. Çünki bəzi insanlar bəzi şeyləri sağ əlləriylə, bəzilərini isə sol əlləriylə görürlər. Bəziləri sağ əlləriylə yazar, amma sol əllə qolf oynarlar. Ancaq bu sınaq da yenə bir şeydir. Sorğuya çəkilən hər kəs qələmi sağ əlinə aldı. Knyaginya Draqomirovadan başqa. O da yazmaq istəmədi.

Buk:

– Knyaginya Draqomirova? – deyə bağırdı. – Mümkün deyil!

Doktor:

– Onun sol əllə endirilən zərbəyə gücü çatacağına inanmıram, – dedi. – O yara əməlli-başlı güclü zərbəylə açılmışdı.

– Bir qadında olandan daha artıq bir gücləmi?

– Xeyr, belə söyləyə bilmərəm. Ancaq yaşlı bir qadında olandan daha artıq bir güc lazımdır belə yaranın açılması üçün. Knyaginya Draqomirova isə çox cansız bir qadındır.

Puaro:

– Bu hadisə iradənin fiziki gücsüzlüyü aradan qaldırması kimi də izah oluna bilər, – dedi. – Knyaginya Draqomirovanın güclü şəxsiyyəti və müdhiş iradəsi var. Ancaq hələlik bunu bir yana qoyaq.

– Doqquzuncu və onuncu sualamı keçək? Retçetti bir adamın deyil, bir neçə adamın bıçaqladığından əmin ola bilərikmi? Bədəndəki yaralar başqa necə izah oluna bilər? Bir doktor olaraq deyirəm: tibbi baxımdan o yaralar

başqa cür izah edilə bilməz. Bir adamın əvvəlcə zəif, sonra güclü zərbə vurduğunu, əvvəl sağ, sonra sol əlini işlətdiyini və bəlkə də, yarım saata qədər gözlədikdən sonra ölünün bədənində yeni yaralar açdığını iddia etmək ağılsızlıq olar.

Puaro:

– Bəli, bu, məntiqəuyğun deyil, – deyə cavab verdi.

– Sizcə, iki qatilin olması məntiqəuyğundurmu?

– Siz özünüz də söylədiniz. Bu vəziyyət başqa cür necə izah oluna bilər?

Puaro gözünü zilləyib qarşı tərəfə baxırdı:

– Mən də öz-özümə bunu soruşuram. Ara vermədən soruşuram.

Oturduğu yerdə arxaya söykəndi.

– Bundan sonra hər şey, bax, buradadır. – Barmaqlarını alnına vurdu. – Hər şeyi müzakirə etdik. Biz hadisələri hərtərəfli araşdırdıq, bütün faktlar önümüzdə nizamla sıraya düzülüb. Yolçular bir-bir burada oturdular və gördüklərini, bildiklərini danışdılar. Kənardan öyrənilə biləcək hər şeyi bilirik.

Bukun üzünə baxıb mehribanlıqla gülümsədi:

– Kresloda arxaya söykənilib düşünə-düşünə həqiqəti tapmaq. Hər ikimiz zarafatla bunu deyərdik. Ancaq indi mən sizin gözlərinizin qabağında bunu tətbiq edəcəyəm. Siz də eyni şeyi etməlisiniz. Gözlərimizi qapayaq və düşünək... O yolçulardan biri, ya da bir neçəsi Retçetti öldürdü. Hansı yolçulardır bunlar?

III fəsil

BƏZİ ÖNƏMLİ MƏQAMLAR

On beş dəqiqəyə qədər kimsə danışmadı.

Müsyö Bukla doktor Konstantin əvvəlcə Puaronun təlimatlarına əməl etməyə çalışdılar. Bir-birinə zidd olan dəlillərin arasından keçərək aydın və sağlam bir nəticəyə varmağa can atdılar.

Müsyö Bukun fikri, təqribən, belə bir axarla gedirdi:

“Sözsüz, necə lazımdırsa, düşünməliyəm... Ancaq sözün düzünə qalanda, nə qədər düşünmək olar? Puaronun ingilis qızının bu işlə bir əlaqəsi olduğuna inandığı aydındır. Mən

buna ehtimal verə bilmirəm... ingilislər çox soyuqqanlı insanlardır... Buna görə də hamısı belə sısqadır... Yox, fikrimi yayındırmayım... Bu işi italyanın törətmədiyi anlaşılır... Heyif... Hər halda, ingilis nökr o ikincisinin kupedən çölə heç çıxmadığını iddia etdiyi zaman yalan söyləmir ki? Nəyə görə də söyləsin? İngilisləri pulla susdurmaq asan deyildir!.. Çox pis hadisədir bu, bəxtimiz heç gətirmədi. Bu dərdən nə zaman canımız qurtaracaq? Hər halda, bizi qurtarmaq üçün çalışmalara başlayıblar. Balkanlarda tələsikliyi sevmirlər. Onlar özlərinə gələne qədər çoxlu vaxt keçəcək. Hələ onların polisi ilə ortağ məxrəcə gəlmək elə də asan deyil – onlar o qədər çürükçüdürlər ki, hətta butulkanın dibinə girirlər. Həmişə belə fikirləşirlər ki, onlara lazımı hörmət qoyulmur. Hələ onlarla da məşğul olacağıq... Bu hadisə qəzetlərə də düşəcək, əlbəttə..."

164

Ondan sonra Buk öz-özünə, daha əvvəl, bəlkə, yüz dəfə düşündüyü şeyləri təkrarlayıb durdu.

Doktor Konstantinin düşüncələri isə belə idi:

"Bu balacaboy adamın söhbəti çox əcaibdir. Dahimi? Yoxsa cüvəllağımı? O, sirri açə biləcəkmı? Mümkün deyil. Mən ən kiçik bir işiq ucu belə görə bilmirəm... Hər şey insanın beynini qarışdırır... Bəlkə də, hamısı yalan söyləyir... Ancaq bunun bizə bir faydası yoxdur. Yalan da söyləmələr, həqiqəti etiraf etmələri qədər adamın aqlını çaşdırır. O yaralar çox qəribədir... Heç cür baş açə bilmirəm... Bu adamı güllə ilə vurmuş olsaydılar, aqlım bir şey kəsərdi. Qanqsterlər hər zaman silahdan atəş açırlar. Amerika qəribə bir ölkədir. Oraya getmək istərdim. Qabaqcıl bir ölkədir. Hər yerdə və hər şeydə progress var. Evə gedəndə gərək Demetrius Zaqone ilə görüşəm, o, Amerikada olub və nəyin necə olduğunu bilir... Görəsən, Ziya bu saat nə iş görür?.. Arvadım bu vəziyyəti eşitsə..."

Doktor ondan sonra tamamən şəxsi məsələləri düşünməyə başladı.

Erkül Puaro hərəkətsiz oturmuşdu. Adama elə gəlirdi ki, yuxuya gedib. On beş dəqiqə heç qımıldanmadan oturduqdan sonra qaşları ağır-ağır qalxmağa başladı. Yavaşca ah çəkdi. Sakit səslə mızıldandı:

– Ancaq nəyə görə də olmasın? Əgər eləsə, o zaman hər şey açıqlana bilər.

Gözlərini açdı. Pişik gözləri kimi yamyaşıl idi gözləri. Pıçiltılı səsle:

– Belə, – dedi. – Mən hər şeyi fikirləşdim. Bəs siz?

Düşüncələrə dalmış iki adam diksindi.

Buk bir az da günahkar-günahkar:

– Mən də düşündüm, – deyə cavab verdi. – Ancaq bir nəticəyə gələ bilmədim. Cinayətləri aydınlaşdırmaq sizin işinizdir, dostum. Mənim əlimdən gələn bir iş deyil bu.

Doktor da:

– Mən də dərin-dərin düşündüm, – deyə açıqladı.

– Ağılıma bir çox variant gəldi. Ancaq bunlardan heç biri xoşuma gəlmir.

Puaro dostcasına başını yellədi. Sonra yerindən dik qalxaraq sinəsini gərdi. Bığını sıgalladı. Və toplantılarda danışmağa vərmiş etmiş adamsayağı:

– Dostlar, – deyə başladı. – Hadisələri beynimin süzgəcindən keçirdim. Yolçuların söylədiklərini də. Bu nəticəyə vardım: hadisələr təkcə bir şəkildə açıqlana bilər. Bu variant hələlik bir az qeyri-müəyyəndir. Ancaq çox maraqlıdır. Əlbəttə, doğru olub-olmadığından hələ əmin deyiləm. Vəziyyəti dəqiqləşdirmək üçün bəzi şeyləri yoxlamaq məcburiyyətində qalacağam. Əvvəlcə mənə önəmli gələn bəzi məqamları nişanlayacağam. Müsüo Bukla burada ilk yemək yediyimiz gün ətrafımızda hər sinifdən, hər yaşdan və hər millətdən insan vardı. Bu mövsümdə o qədər də rast gəlinməyən bir haldır bu. Məsələn, Afina–Paris və Buxarest–Paris vaqonları, demək olar ki, boşdur. Sonra, qatara gəlməyən yolçunu da unutmayın. Məncə, bu da önəmlidir. Diqqətimi çəkən başqa kiçik məqamlar da var. Məsələn, xanım Habbardın hamam torbasının yeri. Xanım Armonqun anasının adı, cənab Hardmanın detektivlik üsulları, Makkuinin tapdığımız yarıq məktubu Retçettin ortadan qaldırdığını söyləməsi, knyaginya Draqomirovanın adı və bir macar pasportundakı yağ ləkəsi.

Hər ikisi ona heyrətlə baxırdı.

Puaro soruşdu:

– Bu məqamlar sizə bir şey söyləyirmi?

Buk açıq-açıq:

– Xeyr, – deyə etiraf etdi.

– Bəs sizə, doktor?

– Nədən söz etdiyinizi belə anlamadım.

O arada dostunun sözlərindən içərisindən tək bir şeyi anlayın müsyö Buk pasportları qarışdırmaqda idi. Nəhayət, nəse mızıldanaraq qraf və qrafinya Andreninin pasportunu açdı. – Söylədiyiniz ləkə budurmu? Bu ləkədir?

– Bəli. Olduqca təzə yağ ləkəsidir. Ləkənin harada olduğuna diqqət etdinizmi?

– Qrafın arvadıyla bağlı bölümüdə. Daha doğrusu, gənc qadının adının yazıldığı yerdə. Ancaq yenə də nə demək istədiyinizi anlamıram.

– Bu mövzuya başqa tərəfdən baxmaq istəyirəm. Cənab yerindən tapılan dəsmala qayıdaq. Bir az öncə də danışdığımız kimi, "H" işarəsiylə üç adamın əlaqəsi ola bilər: missis Habbard, miss Debenham və qulluqçu Hildeqarda Şmidtin. Gəlin bu dəsmala başqa bir yöndən baxaq. Çox bahalı bir dəsmaldır, dostlar. Lüks bir şeydir. Parisdə əldə tikilmiş işləməli bir dəsmal. Brend olması bir yana, yolçulardan hansının belə dəsmalı ola bilər? Xanım Habbardın ola bilməz. Geyim məsələsində belə çılgıncasına bir israfçılığının olduğuna inanmıram. Miss Debenhamın da ola bilməz. Bu tip ingilis qadınları incə kətan dəsmallardan istifadə edirlər. O ki qaldı xidmətçiyə, belə bir şeyə pul verməsi mümkün deyil. Ancaq qatarda belə dəsmalları ala biləcək iki qadın var. Gəlin görək "H" markasını onlardan birinə bağlaya biləcəyikmi? Haqqında danışdığım iki qadından biri knyaginya Draqomirovadır...

Buk üzündə istehzalı bir ifadəylə yerindən dikəldi:

– Onun adı Nataliyadır.

– Bəli. Bir az öncə dediyim kimi, adı önəmlidir. İkinci qadın isə qrafinya Andreni. O zaman, bir şey diqqətimizi cəlb eləyir.

– Bizim deyil, sizin!

– Yaxşı, mənim. Qrafinyanın pasportda yazılmış adı yağ ləkəsi üzündən bir az oxunmaz hala gəlib. Bunun bir qəza olduğunu deyə bilərsiniz. Ancaq qrafinyanın adını yada salın. Birdən gənc qadının adı Yelena deyil də, Helenaysa? "H" hərfi "Y" hərfiylə dəyişdirilmiş ola bilər. Sonra da bu dəyişikliyi gizlətmək üçün üzünə yağ damızdırılmışdır.

Buk:

– Helena! – deyə bağırırdı. – Buna deyərəm fikir!

– Özü də necəsindən! Bunu təsdiqləmək üçün bir az axtarış apardım və bəzi şeylər tapdım. Qrafinyanın çamadanlarından birinin üzərindəki etiket azacıq islanmışdı. Və bu, çamadanın yuxarısındakı nişanın ilk hərfinin üzərinə gətirilmişdi. Etiket başqa bir yerdən çıxarılıb, sonra nişanın üzərinə yapışdırılmışdı.

Buk:

– Məni inandırmağa başladınız, – dedi. – Ancaq qrafinya Andreni... heç cür...

– Axx, dostlarım, indi geri dönməli və hadisəyə tamamən başqa bir yöndən baxmalısınız. Bu cinayəti törədən onun kənardan necə görünməli olduğunu istəyib? Bir də qarın qatilin əsl planını alt-üst etdiyini unutmayın. Bir an qarın olmadığını və qatarın normal bir şəkildə yola davam etdiyini düşünün. O zaman nə olardı? Hər halda, cinayət bu səhər erkəndən İtaliya sərhədində ortaya çıxardı. Yolçular bizə danışdıqlarının çoxunu italyan polisinə söyləyərdilər. Təhdid məktubları Makkuin tərəfindən göstərilərdi. Cənab Hardman öz hekayəsini danışardı. Xanım Habbard bir kişinin kupesindən keçdiyini danışmaq üçün çırpınardı. Düymə tapılırdı. Məncə, sadəcə, iki şey fərqli olardı. Qatil, xanım Habbardın kupesindən saat birdən öncə keçmiş olar, yataqlı vaqon uniforması da tualetlərdən birində tapılırdı.

– Yəni demək istəyirsiniz...

– Yəni cinayət, əslində, sanki, qatil kənardan gəlmiş kimi bir təsir buraxacaq şəkildə planlaşdırılmışdı. İşlər qarışmasaydı, qatilin 0.58-də Brodda qatardan endiyi sanılacaqdı. Hər halda, biri koridorda əcnəbi bir yataqlı vaqon bələdçisinin yanından keçəcəkdə. Uniforma hiylənin necə qurulduğunun başa düşülməsi üçün göz qabağında bir yerə atılacaqdı. Yolçulardan heç şübhə edilməyəcəkdə. Yəni kənar dünya bu hadisəni bu şəkildə görəəcəkdə. Ancaq qatarın qəzaya uğraması hər şeyi dəyişdirib. Hər halda, qatil də öz qurbanıyla kupədə o qədər uzun müddətə bu üzəndən qalıb. Qatarın yoluna davam etməsini gözləyib. Ancaq sonda qatarın hərəkət etməyəcəyini başa düşüb. Və fərqli bir planla hərəkət etməsi lazım gəlib. Çünki artıq qatilin hələ də qatarda olduğu bilinəcəkdə.

Buk səbirsizliklə:

– Bəli, bəli, – dedi. – Bütün bunları anlayıram. Ancaq dəsmalın bu işlə nə əlaqəsi var?

– Bir az dolay bir yoldan o dəsmala qayıdıram. Öncə bunu bilməlisiniz: o təhdid məktublarını, əslində, diqqəti yayındırmaq üçün yazıblar. Sanki, çeynənmiş mövzuda bir Amerika romanından olduğu kimi köçürülüb. Saxta olduğu açıq-aşkardır. Əslində, bu məktublar polis üçün hazırlanmış şeylərdir. İndi öz-özümüzdən bunu soruşmalıyıq: bu məktublar Retçetti aldatmışdı mı? Zahirən cavab “xeyr” olmalıdır. Hardmana verdiyi təlimata görə, onun çox yaxşı tanıdığı xüsusi bir düşmənin üzərində durduğunu anlaşıdır. Yəni əgər Hardmanın danışdıqlarının doğru olduğunu qəbul etsək, Retçettə başqa bir məktub gəldiyi dəqiqdir. Bir parçasını kupədə tapdığımız, Amstronqların kiçik uşağıyla bağlı həmin məktubdur bu. Retçettin ölümə təhdid edilməsinin səbəbini başa düşməməsi ehtimalı vardı, bax bu məktub onun bu səbəbi yaxşıca başa düşməsi üçün yazılmışdı. Ta başdan bəri söylədiyim kimi, əslində, bu məktubun başqaları tərəfindən tapılmasını da istəməyiblər. Qatilin ilk işi bu məktubu ortadan qaldırmaq olmuşdu. Bax planın qarşılaşdığı ikinci tərslik də bu olub, birincisi qar idi, ikincisi isə o məktub parçasındakı mətnin bir hissəsini bərpa etməyimiz. Kağız parçasının o qədər diqqətlə yandırılmasının təkəcə bir mənası var. Qatarda Armstrong ailəsiylə çox yaxından əlaqəsi olan bir nəfər olub. Məktubun tapılması bütün şübhələrin o saat o adamın üzərində toplanmasına səbəb olardı.

İndi tapdığımız digər iki dəlilin üzərinə gələk. Trubka təmizləyicisinin üstündən keçirəm. Onun haqqında çox danışdıq. İndi dəsmala gələk. Bunu ən sadə şəkildə izah etmək istəsək... bu, adı “H” hərfiylə başlayan bir adamın cinayətlə əlaqəsi olduğunu və o adamın dəsmalı fərqiñə varmadan yerə saldığını göstərir.

Doktor Konstantin:

– Elədir ki var, – dedi. – Qadın dəsmalını yerə saldığını bilir və o saat adını gizləmək üçün tədbir görür.

– Tələsməyin! Mən heç vaxt nəticə çıxarmaqda tələsikliyə yol vermərəm.

– Sizin başqa bir versiyanız var?

– Əlbəttə, var. Məsələn, deyək ki, cinayət işləmisiniz və günahı başqa birinin üzərinə yıxmaq istəyirsiniz. Təsədüfən, qatarda Armstronq ailəsiylə yaxından əlaqəsi olan biri var. Bir qadın. Deyək ki, cinayət yerində o qadına aid bir dəsmal yerə atırsınız. Qadın istintaqa çəkiləcək və Armstronq ailəsiylə olan bütün əlaqəsi ortaya çıxarılacaq. Hər şey hazırdır. Cinayətin səbəbi və əleyhinə maddi sübut.

Doktor etiraz etdi:

– Ancaq belə bir halda işə qarışdırılan adam günahsız olduğu üçün kimliyini gizlətməyə çalışmaz.

– Eləmi? Siz belə düşünürsünüz? Məhkəmədə də belə düşünülür. Ancaq mən insan xarakterini bilirəm, dostum, əmin olun, cinayətdə əli olmaq ehtimalıyla qarşılaşan bir adam, nə qədər günahsız olursa olsun, nə edəcəyində çəşib-qalar və dünyanın ən gülünc işlərinə əl atar. Xeyr, xeyr. Yağ ləkəsi və yeri dəyişən etiket, sadəcə, qrafinya Andreninin bir bəhanə ilə kimliyini gizlətməyə çalışdığını göstərir.

– Bəs onun Armstronq ailəsiylə nə əlaqəsi ola bilər, sizcə? Axı heç vaxt Amerikaya getmədiyini deyir.

– Bax elə buna görə. Özü də ingiliscəni xarici ləhcəylə danışır, görünüşü də xaricilərə bənzəyir, yeri oldu-olmadı bunu vurğulayır. Ancaq onun kim olduğunu təxmin etmək heç də çətin deyil. Bir az öncə xanım Armstronqun atasının adından söz açdım. Adı Linda Ardeni, çox tanınmış bir aktrisa idi. Əsasən də, Şekspirin əsərlərində oynardı. Arden meşəsini və Şekspirin Rozalinda adlı qadın obrazını yada salın. Linda Arden səhnə üçün ad axtararkən bunlardan istifadə etmişdi. Bütün dünya onu Linda Arden adıyla tanıyırdı. Amma əsl adı bu deyildi. Bəlkə də, Qoldenberqdi. Damarlarından yəhudi qanı axdığını güman etmək olar. Amerikaya bir çox millətdən insan gedir. Mən cəsarətlə deyə bilərəm, bəylər, xanım Armstronqun o fəlakət sırasında kiçik uşaq olan bacısı elə Helena Qoldenberq özüdür. Yəni Linda Ardenin kiçik qızı. Və qraf Andreni Vaşinqtondakı macar səfirliyində müşavir olan zaman onunla evlənmişdi.

– Ancaq knyaginya Draqomirova qızın bir ingilislə evlənmiş olduğunu söylədi.

– Knyaginya o adamın adını xatırlaya bilmədi! Baxın, sizdən soruşuram, belə bir şey mümkün ola bilərmi?

Knyaginya Draqomirova Linda Ardeni çox sevərmiş. Böyük ledilər böyük sənətkarları necə sevelərsə, o cür. Aktrisanın qızlarından birinə ad qoyubmuş. Knyaginya digər qızın evləndiyi adamın adını bu qədər tez-tələsik unuda bilərmə? Mümkün deyil bu. Məncə, knyaginya Draqomirovanın yalan söylədiyini qəti olaraq iddia edə bilərik. Helenanın qatarda olduğunu bilirdi. Onu görmüşdü. Retçettin əslində kim olduğunu eşidər-eşitməz Helenadan şübhə edəcəyimizi başa düşdü, bax buna görə ondan xanım Armstrongun bacısı haqda soruşduğumuz zaman yalan söylədi. "Yaxşı xatırlamıram, amma Helena, deyəsən, bir ingilislə evlənib" demişdi. Bu sözlər həqiqətdən çox uzadır.

Qarsonların biri yan qapıdan girərək onlara yaxınlaşdı. Buka:

170

– Axşam yeməyi servisinə başlaya bilərikmi, müsyö?
– deyə soruşdu. – Yemək hazırdır, ona görə.

Buk Puaroya baxdı. Belçikalı başını yellədi.

– Əlbəttə, təbii ki. Yemək servisinə başlayın.

Qarson o biri qapıdan çıxdı. Əlindəki zınqırovu yelləyir və fransızca deyirdi:

– Birinci növbə! Axşam yeməyi hazırdır!

IV fəsil

MACAR PASPORTUNDAKI YAĞ LƏKƏSİ

Puaro Buk və doktorla eyni masada oturmuşdu.

Vaqon-restorana toplaşan yolçular çox kefsiz idilər. Çox az danışırdılar. Boşboğaz xanım Habbard belə qeyri-təbii sayılacaq qədər səssizləşmişdi. Oturduğu yerdə nəşə mızıldanırdı.

– Ürəyim heç bir şey istəmir.

Amma sonra, deyəsən, vəzifəsi ona baxmaq olan isveçli qadının təskinlikverici sözlərindən sonra gətirilən hər yeməkdən bir az yedi.

Servis başlamazdan öncə Puaro şef-qarsonun qolundan tutaraq ona nə işə pıçıldamışdı. Konstantin qraf və qrafına Andreniyə həmişə ən axırda servis verildiyini və yeməyin sonunda da hesabın verilməsinin gecikdiyini görəncə, Puaronun şef-qarsona nə tapşırıq verdiyini başa düşdü.

Ər-arvad yeməyi tamamlayıb ayağa qalxdılar. Puaro da yerindən fırlanaraq onların arxasınca getdi.

– Pardon, madam, dəsmalınız yerə düşdü.

Əlində tutduğu kiçik markası olan dəsmalı onlara uzatdı.

Gənc qadın dəsmalı aldı. Gözucu baxdı. Sonra da geri verdi.

– Yanılırsınız, müsyö. Bu dəsmal mənim deyil.

– Deyil? Əminsizmi?

– Tam əminəm, müsyö.

– Ancaq üzərinde sizin markanız var, madam. “H” hərfi yazılıb.

Qraf, sanki, Puaroya tərəf ani bir hərəkət etdi. Ancaq Puaro ona fikir vermədi. Gözlərini qrafıyanın üzünə dikmişdi.

Gənc qadın sakit bir tövrlə ona baxaraq:

– Başa düşmədim, müsyö? – deyə cavab verdi. – Adımın baş hərfləri Y. A.-dir.

– Mən elə güman etmirəm. Adınız Helenadır sizin. Yelena deyil. Helena Qoldenberq. Linda Ardenin ən kiçik qızı. Xanım Armstronqun bacısı Helena Qoldenberq.

Bir anlıq dərin, gərgin səssizlik oldu. Həm qrafın, həm də qrafıyanın üzü ağappaq olmuşdu.

Puaro daha yumşaq bir səsle:

– İnkər etməyiniz yersizdir, – dedi. – Elə deyilmi?

Qraf hirsle bağırdı.

– Müsyö, hansı haqla?..

Gənc qadın kiçik əlini ərinin ağızına doğru uzadaraq onu susdurdu.

– Lazım deyil, Rudolf, qoy mən danışıq. Bu bəyin söylədiklərini inkar etmək faydasızdır. Oturub bu məsələ haqqında danışmağımız daha doğru olar.

Səs tonu və ləhcəsi dəyişmişdi. İlk dəfə tam mənada bir amerikalı kimi danışırdı.

Qraf səsini çıxarmadı. Arvadının əliylə verdiyi işarəyə tabe oldu. İki birdən keçib Puaronun qarşısında oturdu.

Qrafınyə:

– Sözləriniz çox doğrudur, müsyö, – dedi. – Mən xanım Armstronqun bacısı Helena Qoldenberqəm.

– Ancaq bunu mənə bu gün səhər demədiniz, madam.

– Elədir.

– Ərinizin və sizin mənə danışdıqlarınız başdan-ayağa yalan idi.

Qraf hiddətlə:

– Müsyö! – deyə bağırırdı.

– Hırlənmə, Rudolf. Müsyö Puaro həqiqətləri bir az amansız şəkildə ifadə edir. Ancaq sözlərini inkar edə bilmərik.

– Bunu belə rahatlıqla etiraf etməyinizə sevinirəm, madam. İndi mənə pasportunuzdakı adınızı dəyişdirməyinizin səbəbini izah edə bilərsinizmi?

Qraf araya girdi:

– O, tamamən mənim günahım üzündən olub.

Helena üsulluca:

– Müsyö Puaro, hər halda, səbəblərini təxmin edə bilərsiniz, – dedi. – Öldürülən bu adam bacım oğlunun – körpə balanın qatiliydi. Bacımın ölümünə səbəb olmuş, yeznəmin həyatını məhv etmişdi. Dünyada ən çox sevdiyim üç adamın düşməniydi o. Ailəmin, bütün dünyam olan üç adamın! – Səsi həyəcanla titrədi.

Geniş tamaşaçı kütləsini ağıladan o böyük aktrisanın qızı olduğu məlum olurdu.

Sonra daha sakit bir səsle davam etdi:

– Qatardakı bütün yolçuların içində o adamın ölməsini ən çox mən istərdim.

– Ancaq onu siz öldürmədiniz, eləmi, madam?

– Müsyö Puaro, sizə and içirəm. O adamı öldürməyi çox istəməyimə baxmayaraq, ona heç bir zərər verməmişəm. Ərim də bunun belə olduğunu bilir. O da and içə bilər.

Qraf:

– Namusuma and olsun, – dedi. – Helena dünən gecə kupedən heç çıxmadı. Daha öncə də söylədiyim kimi, yuxu dərmanı içdi. O, tamamən günahsızdır bu məsələdə.

Puaro bir ona baxdı, bir gənc qadına. Qraf təkrarladı:

– Namusuma and olsun.

Puaro başını xəfifcə yellədi:

– Ancaq buna baxmayaraq, pasportdakı adı dəyişdirdiniz?

Qraf ürəkdən gələn həyəcanlı səsle:

– Müsyö Puaro, – dedi. – Mənim vəziyyətimi gözünüzün qabağına gətirin. Arvadımın adının çirkin bir hadisədə hallanmasına dözə bilərdimmi? O günahsızdır. Bunu bilirdim. Ancaq söylədiyiniz də doğrudu. Armstrong ailə-

siylə olan əlaqəsi üzündən ondan o saat şübhələnəcəkdilər. Onu istintaqa çəkəcək, bəlkə də, tutacaqdılar. Pis bir təsadüf Retçetlə eyni qatara düşməyimizə səbəb olmuşdu. Artıq əlimizdən heç bir şey gəlməyəcəkdi. Sizə yalan söylədiyimi etiraf edirəm, müsyö. Bir şeydən başqa. Arvadım dünən gecə, həqiqətən də, kupədən heç çıxmadı.

İnanmamaq çətin olan bir səmimiyyətlə danışırdı. Puaro ağır-ağır:

– Sizə inanmadığımı söyləmədim, müsyö, – dedi.
– Sizin çox qədim və şərəfli bir ailədən olduğunuzu bilirəm. Arvadınızın pis bir hadisədə adının hallanması sizin üçün çox böyük dərd olardı. Bu baxımdan sizi anlayıram. Ancaq arvadınızın dəsmalının ölən adamın kupəsində tapılmasına nə deyəcəksiniz?

Qrafinya:

– O dəsmal mənim deyil, müsyö, – dedi.
– “H” nişanına baxmayaraq mı?
– Nişana baxmayaraq. Buna bənzər dəsmallarım var. Ancaq tam bu şəkildə olanı yoxdur. Mənə inanmayacağınızı bilirəm, əlbəttə. Ancaq əmin olun, bu, bir həqiqətdir. O dəsmal mənim deyil.

– Bəlkə, dəsmalı kupeyə günahı sizin üzərinizə yıxmaq istəyən biri atıb.

Gənc qadın xəlifcə gülümsədi.

– Yəni axırda, heç nəyə baxmayaraq, dəsmalın yenə də mənim olduğunu mənə etiraf etdirmək istəyirsiniz? Əmin olun, dəsmal mənim deyil.

– Madam ki dəsmal sizin deyildi, o halda pasportdakı adı nəyə görə dəyişdirdiniz?

Bu suala qraf cavab verdi.

– Çünki üzərində “H” markası olan bir dəsmalın olduğunu eşitdik. Dindirilməyə çağırılmamışdan əvvəl bu məsələni öz aramızda danışırdıq. Helenaya adının “H” hərfiylə başladığı ortaya çıxacağı təqdirdə onu çox çək-çevirə salacağınızı söylədim. Bu iş o qədər sadə idi ki, Helenanı Yelenaya asanlıqla çevirdik.

Puaro ifadəsiz bir səslə:

– Sızda cinayətkara xas olan bütün başlanğıc əlamətlər var, qraf, – dedi. – Parlaq zəkanız və qanunları pozmaqda amansız əzmkarlığınız varmış.

– Aa, xeyr, xeyr. – Gənc qadın önə doğru əyildi.
– Müsyö Puaro, ərim sizə hər şeyi olduğu kimi danışdı.
– Fransızcadan ingiliscəyə keçdi. – Qorxdum. Çox qorxdum, başa düşürsünüzmü? Keçmişdə çox faciəli günlər keçirmişdik. Və indi hər şeyi yenidən yaşamaq istəmədim. Üstəlik, məndən şübhələnəcək, hətta bəlkə də, məni həbs edəcəkdilər. Çox qorxdum, müsyö Puaro. Bunu başa düşürsünüzmü?

Səsi çox gözəl idi. Aşağı tonlu, sinədən gələn, yalvarış dolu bir səs. Aktrisa Linda Ardenin qızı olduğu özünü göstərirdi.

Puaro ciddi nəzərlərlə ona baxdı:

– Sizə inanmağımı istəyirsinizsə, o zaman mənə yardım etməlisiniz, madam.

– Sizə yardım etməkmi?

– Bəli. Cinayətin səbəbi keçmişdə gizlənilib. Yuvanızı dağdan, sizi sarsıdan o fəlakətlə bağlıdır. Məni keçmişə aparın, madam. Beləcə, hər şeyi açıqlayacaq o düynü tapanmaq istəyirəm.

– Sizə nə danışa bilərəm? Hamısı öldü. – Dərin iztirabla təkrarladı. – Öldülər. Hamısı öldü. Robert, Sonya, sevgili Deyzi. O qədər şirin, o qədər xoşbəxt idi... elə gözəl qıvrım saçları vardı ki. Hamımız da ona heyran olmuşduq.

– Bir qurban daha vardı, madam. Dolayı bir şəkildə qurban olan bir adam.

– Yazıq Suzannanı deyirsiniz? Bəli, onu unutmuşdum. Polis onu sorğu-suala çəkmişdi. Suzannanın hadisəylə bir əlaqəsi olduğundan şübhələndilər. Bəlkə də, əlaqəsi vardı, amma pis niyyətlə deyil. Deyəsən, kiminsə yanında boşboğazlıq etmişdi, ona Deyzinin nə zamanlar küçəyə çıxdığı haqqında məlumat vermişdi. Zavallı qızcıqaz hadisədən sonra çox sarsılmışdı. Onu günahkar hesab etdiklərini fikirləşirdi. – Bədəmindən bir titrətmə keçdi. – Özünü pəncərədən atdı. Ah! Qorxunc bir şey idi bu. – Əlləriylə üzünü qapatdı.

– Hansı millətdəndi o, madam?

– Fransızdı.

– Soyadı nəydi?

– Çox qəribədir, amma xatırlaya bilməyəcəyəm. Hamımız onu "Suzanna" çağırırdıq. Gülərlü, gözəl bir qızdı. Deyziyə də çox bağlıydı.

– Uşaq otağına baxırdı, elə deyilmi?
 – Bəli.
 – Yaxşı, bəs dayə kim idi?
 – Diplomu bir tibb bacısı. Familiası Stenqelberq idi.
 O da Deyziyə çox bağlıydı. Bacıma da.

– İndi, madam, sualıma cavab verməzdən əvvəl yaxşıca düşünməyinizi istəyirəm. Bu qatara mindiyinizdən bəri tanıdığınız bir adamla qarşılaşdınızmi?

Gənc qadın ona heyrətlə baxdı.

– Mənmi? Xeyr, heç kimsəylə qarşılaşmadım.

– Bəs knyaginya Draqomirova?

– Ah, onu? Onu tanıyıram, əlbəttə. Mən sizin o... o hadisədən bir adamı nəzərdə tutduğunuzu sandım.

– Mən də bunu nəzərdə tuturam elə. İndi yaxşı düşünün. Unutmayın, aradan illər keçdi. Bu, kişi, ya da qadın olsun, görkəmini dəyişdirmiş ola bilər.

Helena dərin-dərin düşündü. Sonra da:

– Xeyr, – dedi. – Belə bir adamın olmadığından əminəm.

– Siz o hadisə baş verən zamanlarda kiçik bir qız imişsiniz. Sizə baxacaq, dərslərinizlə maraqlanacaq kimsəniz yox idimi?

– Həə, əlbəttə, elə bir dayəm vardı. Mənə dayəlik, Son-yaya da katiblik edən ingilis qadın. Daha doğrusu, şotlandiyalı qadın. Dolubədənli, qırmızısaçlı bir qadın.

– Adı nəydi?

– Miss Fribodi.

– Gənc idi, ya yaşlı?

– Mənə çox yaşlı gəlirdi. Ancaq hər halda, əslində, qırxdan artıq deyildi yaşı. Suzanna paltarlarıma baxar, otaq xidmətçiliyi edərdi.

– Evdə başqa bir kəs yox idimi?

– Sadəcə, xidmətçilər vardı.

– Qatarda heç kəsi tanımadığınızadan əminsinizmi, madam? Yəni qəti olaraq əminsinizmi?

Gənc qadın səmimi bir tövrlə cavab verdi:

– Çox əminəm. Qatarda tanıdığım bir kəs yoxdur. Heç kəs yoxdur, müsyö.

V fəsil

KNYAGİNYA DRAQOMİROVANIN ADI

Qrafla qrafinya getdikdən sonra Puaro dönüb hər iki dostuna baxdı:

– Gördünüz də? Yavaş-yavaş qabağa gedirik.

Buk nəzakətlə:

– Qeyri-adi bir uğurdur, – dedi. – Bu iş mənə qal-
saydı, qraf və qrafinya Andrenidən şübhələnmək ağılm-
dan belə keçməzdi. Onların bu işlə heç bir əlaqələri
olmadığını düşündüyümü etiraf etməliyəm. Qrafinyanın
cinayət işlədiyindən heç şübhəniz yoxdur, hər halda? Acı-
nacaqlı haldır bu. Ancaq onu gilyotinə aparmazlar. Yum-
şaldıcı səbəbləri var. Bir neçə il həbsə məhkum edərlər,
vəssalam.

176

– Demək, onun Retçetti öldürdüyünə qəti şəkildə əmin-
siniz?

– Dostum, artıq bunun şübhə doğuracaq bir tərəfi var-
mı? Onlarla qəsdən elə yumşaq danışdınız, elə deyilmi?
Biz bu qar basqınından qurtuluncaya və polis işi nəzarətə
götürüncəyə qədər bir qarışıqlığın olmaması üçün.

– Qraf arvadının günahsız olduğunu söylədi, namu-
suna and içdi. Buna inanmırsınız, deyəsən?

– Dostum, əlbəttə, elə söyləməli idi. Başqa nə deyə
bilərdi? Arvadına sitayiş edir. Onu qurtarmaq istəyir. Yala-
nını ustalıqla təkrarlayır. Özü də belə bir ədayla. Ancaq
sözləri yalan olmayıb da nə olacaq?

– Gülünc fikirdir, amma mən bu sözlərin doğru ola
biləcəyini düşünürdüm.

– Xeyr, xeyr. Dəsmalı unutmayın. Dəsmal məsələni
qətiləşdirir.

– Hm, mən o dəsmal məsələsindən çox da əmin
deyiləm. Yadınızdadırsa, sizə dəsmalın sahibi mövzusunda
iki ehtimal olduğunu demişdim.

– Elə də olmuş olsa... – Buk birdən susdu.

Başdakı qapı açılmış və knyaginya Draqomirova vaqon-
restorana girmişdi. Birbaşa onların yanına gəldi. Üçü də
ayağa qalxdı.

Qadın digərlərinə fikir vermədən Puaroyla danışmağa başladı:

– Səhv etmirəmsə, sizdə dəsmalım varmı.

Belçikalı üzündə qalibiyət dolu ifadəylə dostlarına baxdı:

– Bunu deyirsiniz, madam? – İncə işləməli dəsmalı çıxartdı.

– Bəli, budur. Künc tərəfində də markam var.

Buk:

– Ancaq, madam, – deyə etiraz etdi. – “H” hərfi yazılıb burada. Başılayın, axı sizin adınız Nataliya deyilmi?

Qadın ona soyuq-soyuq baxdı.

– Doğrudur, müsyö. Dəsmallarına daima rus hərfliylə işlənir markam. Bizim N hərfi rusçada “H” kimi yazılır.

Buk çaşıb-qalmışdı. Bu heç bir şeydən qorxmayan yaşlı qadın onu çaşdırır, narahat edirdi.

– Ancaq busəhərki dindirmə zamanı dəsmalın sizin olduğunu söyləmədiniz bizə.

Knyaginya istehzayla:

– Soruşmadınız, ona görə, – deyə cavab verdi.

Puaro:

– Madam, rica edirəm, oturun, – dedi.

Qadın ah çəkdi.

– Otursam, lap yaxşı olar, – dedi və oturdu. – Bu işi bu qədər uzatmağınız yersizdir, bəylər. Yəqin ki, bundan sonrakı sualınız belə olacaq: dəsmalınızın cinayətə qurban gedən adamın cəsədinin yanında nə işi vardı? Bu suala belə cavab verəcəyəm: bu barədə heç bir məlumatım yoxdur.

– Həqiqətən, yoxdurmu?

– Heç yoxdur.

– Üzr istəyirəm, madam, amma cavablarınızın doğruluğuna nə dərəcədə inana bilərik?

Puaro bu sözləri çox yumşaq səslə söyləmişdi.

Knyaginya Draqomirova onları aşağılayan bir tövrlə cavab verdi:

– Bu sözləri Helena Andreninin xanım Armstronqun bacısı olduğunu açıqlamadığım üçün söyləyirsiniz, deyəsən.

– O barədə bizə bilə-bilə yalan söylədiniz.

– Əlbəttə. Eyni şeyi yenə də edərdim. Anası mənim rəfiqəm idi. Mən insanın dostlarına, ailəsinə və öz sinfindən olan kimlərə sadiq olmalı olduğuna inanıram.

– Ədalətin yerinə yetirilməsi üçün insanın əlindən gələni etməsinin lazım olduğuna necə, inamınız varmı?

– Mən bu hadisədə ədalətin yerinə gəldiyinə inanıram. Puaro önə əyildi:

– Qarşılaşdığım çətinliyi görürsünüz, madam. Heç olmasa, bu dəsmal məsələsində belə sizə inana bilərəmmi? Yoxsa rəfiqənizin qızını müdafiə edirsiniz hələ də?

– Ah! Nə demək istədiyinizi başa düşürəm.

Üzündə sərt bir gülümsəmə işardı.

– Bu sözlərim asanlıqla isbat oluna bilər. Parisdə dəsmallarımı hazırlayan yerin ünvanını verəcəyəm sizə. Onlara kupədə tapılan dəsmalı göstərməyiniz yetər. Sizə dəsmalı bir il öncə sifariş verdiyimi və onların işlədiklərini söyləyəcəklər. O dəsmal mənimdir, bəylər.

Ayağa qalxdı.

– Məndən soruşmaq istədiyiniz başqa bir şey varmı?

– Xidmətçiniz haqqında soruşacaqdım, madam. Bu dəsmalı səhər ona göstərdə tanıdımı görəsən, necə bilirsiniz?

– Tanımış olmalıdır. Dəsmalı gördü, amma bir şey söyləmədi, eləmi? Ah, bu, onun da sadıq ola biləcəyini göstərir.

Başıyla xəfifcə sağollaşaraq salondan çıxdı.

Puaro yavaşca mızıldandı.

– Demək, məsələ belə imiş?.. Xidmətçiyə dəsmalın kimə aid olduğunu bilib-bilmədiyini soruşduğum zaman qadın bir an tərəddüd etdi. Dəsmalın xanımının olduğunu söyləyib-söyləməyəcəyini bilmirdi. Ancaq bu, mənim o qəribə görünən əsas fikrimə necə uyğun gələcək? Bəli, ola bilər...

Buk əlini yellədi.

– Ah! Qorxunc bir qarıdır, – dedi.

Puaro doktordan soruşdu:

– Retçetti knyaginya öldürmüş ola bilərmə?

Doktor başını buladı:

– Xeyr. Böyük bir güclə vurulan və əzələlərə qədər girən zərbəni onun qədər zəif, əprimiş bir qadın heç zaman endirə bilməz.

– Bəs dərinə işləməyənləri?

– Bəli, onları vura bilər.

Puaro:

– Bu səhər knyaginyaya gücünün qollarından çox iradəsində olduğunu söylədiyim anı düşünürəm, – dedi.
– Bir növ tələ idi bu söz. Onun hansı qoluna baxacağını görmək istəyirdim. Sağ qolunamı, yoxsa sol qoluna? Ancaq bunu etmədi. İki qoluna birdən baxdı. Və mənə qəribə bir şey söylədi. “Xeyr, bunların heç bir gücü yoxdur”, – dedi. Bilmirəm, buna sevinməliyəm, yoxsa kədərlənməliyəm? Əcaib bir söz idi bu. Və cinayət barədə mənim fikrimi təsdiq edir.

– Ancaq bu, solaxaylıq məsələsini həll etmir.

– Xeyr, doğrudan ha, bilmirəm fikir verdinizmi? Qraf Andreni dəsmalını pəncəyinin sağ tərəfindəki cibinə qoyur.

Buk başıyla “yox” dedi. Son yarım saat içində açıqlanan heyrətverici şeylərdən başı şişmişdi.

– Yalanlar... – deyə mızıldandı. – Və təkrar yalanlar...

Puaro nəşəylə:

– Daha öyrənməli olduğunuz çox şey var, – dedi.

– Siz elə fikirləşirsiniz?

– Əgər elə deyilsə, peşmançılığım çox dərin olacaq.

Buk:

– Bu qədər yalançılıq qorxunc bir şeydir, – deyə donduqdu. Sonra da gileyli səslə əlavə etdi: – Ancaq bunun sizi məmnun etdiyini görürəm.

Puaro:

– Bunun bu faydası var, – deyə açıqladı. – Əgər sizə yalan söyləmiş olan birinin üzünə həqiqəti çırparsınız, çox zaman işin doğrusunu açıb söyləyərlər. Çox vaxt da çaşqınlıqdan bunu edərlər. Ancaq bunu edə bilməkdən ötrü gümanlarınız doğru olmalıdır. Bu hadisəni də ancaq bu şəkildə xırdalaya bilərik. Hər yolçunun üzərində sırayla dayanıram. Onun danışdıqlarını götür-qoy edirəm və öz-özümə: “Əgər bu adam yalan söyləyirsə, – deyirəm, – danışdıqlarının yalan hissəsi hansıdır? Və bunun səbəbi nədir? Sonra, əgər yalan söyləyirsə, – deyə cavab verirəm – bu “əgər” sözcüyünə diqqət edin, – əgər yalan söyləyirsə, bu səbəblə və bu nöqtədə həqiqətdən ayrılır. Bunu qrafinya Andreni barədə uğurla həyata keçirdik. İndi eyni üsulu başqa bir neçə adamın da üzərində yoxlayacağıq.

– Yaxşı, bəs təxminimiz yanlış olsa necə, dostum?

– O zaman, heç olmasa, bir nəfər şübhələrdən tamamilə qurtulmuş olar.

– Aha... siyahıdakıları bir-bir siləcəksiniz, demək?

– Bəli, elədir.

– İndi kimi sıxışdıracağıq?

– Hindistandan gələn polkovnik Arbetnotu.

VI fəsil

POLKOVNİK ARBETNOTLA İKİNCİ SÖHBƏT

Polkovnik Arbetnot ikinci dəfə dindirilmək üçün təkrar vaqon-restorana çağırılmasından açıq-aşkar məmnun deyildi. Stulda oturaraq:

180

– Nə məsələdir? – deyərkən üzündə çox sərt bir ifadə vardı.

Puaro:

– Sizi ikinci dəfə narahat etdiyimiz üçün üzr istəyirəm, – deyə sözə başladı. – Ancaq bizə bilgi verə biləcəyinizi sandığım bəzi məqamlar vardır.

– Eləmi? Heç güman etmirəm.

– Əvvəlcə... bu trubka təmizləyicisini görürsünüzmü?

– Bəli.

– Bu, sizinkilərdən birimi?

– Bilmirəm. Üzərinə işarə qoymuram.

– Polkovnik Arbetnot, İstanbul–Kale vaqonunda trubka çəkən tək kişi yolçu olduğunuzu bilirsinizmi?

– Elədirsə, deməli, təmizləyici mənimdir.

– Bunun haradan tapıldığını bilirsinizmi?

– Bu barədə heç bir məlumatım yoxdur.

– Öldürülən adamın cəsədinin yanından tapıldı.

Arbetnot qaşlarını qaldırdı.

– Polkovnik Arbetnot, bu təmizləyici oraya necə düşmüş ola bilər? Bunu bizə söyləyə bilərsinizmi?

– Bunu orada yerə salıb-salmadığımı soruşursunuzsa, xeyr, mən salmadım.

– Heç cənab Retçettin kupesinə getdinizmi?

– O adamla danışmadım belə.

– Onunla heç danışmadınız və onu öldürmədiniz, eləmi?

Polkovnikin qaşları yenə istehzal bir ifadəylə qalxdı.
– Əgər belə bir iş tutsaydım, hər halda, sizə açıqlamazdım. Ancaq doğrusunu bilmək istəyirsinizsə, o adamı mən öldürmədim.

Puaro:

– Hm, – deyə mızıldandı. – Nəyə, bu, önəmli deyil.

– Doğrudan?

Arbetnot çəşmiş kimi ydi. Narahatlıqla Puaronu süzdü.

Balacaboy belçikalı:

– Çünki trubka təmizləyicisi heç də önəmli deyil, – deyə davam etdi. – Onun nəyə görə kupədə olduğunu bir şəkildə açıqlaya bilərəm.

Arbetnot ona heyərlə baxdı.

Puaro:

– Mən sizi başqa bir məsələ üçün görmək istəyirdim, – deyə əlavə etdi. – Bəlkə, miss Debenham Konya stansiyasında onun sizə söylədiyi bəzi sözləri eşitdiyimi danışmışdır.

Arbetnot cavab vermədi.

– Aranızda olan o söhbəti miss Debenham indi deyil, hər şey sona çatandan sonra danışacaq. Bütün bunlar geridə qalandan sonra... Bu sözlərin nə mənaya gəldiyini bilirsinizmi?

– Çox təəssüflənirəm, müsyö Puaro. Ancaq bu sualınıza cavab verməyi rədd edirəm.

– Nəyə görə?

Arbetnot soyuq bir tövrlə:

– Bu sözlərin mənasını miss Debenhamın özündən soruşmağınızı məsləhət görürəm, – dedi.

– Mən də elə etdim.

– Və o, sizə bunların mənasını açıqlamağı rədd etdi, elə deyilmi?

– Bəli.

– O halda, siz də mənim bu mövzuda ağızımı açıb tək kəlmə belə söyləyə bilməyəcəyimi başa düşməli idiniz.

– Bir xanımın sirrini ələ vermək istəmirsiniz, demək?

– İstəyirsiniz, bunu bu şəkildə də söyləyə bilərsiniz.

– Miss Debenham bu sözlərin, sadəcə, ona aid şəxsi bir məsələylə bağlı olduğunu söylədi.

– Elədirsə, onun sözünü nəyə görə qəbul etmirsiniz?

– Çünki, polkovnik, miss Debenham bizdə dərin şübhələr oyadır.

Polkovnik əsəbiliklə:

– Sərsəmlikdir, – dedi.

– Sərsəmlik deyil.

– Əlinizdə onun əleyhinə heç bir dəlil yoxdur.

– Balaca Deyzi Armstronq qaçındığı zaman miss Debenhamın Armstronqların yanında dayə olaraq çalışması, sizcə, önəmli bir şey deyilmi?

Qorxunc bir səssizlik oldu.

Puaro yavaşca başını buladı.

– Görürsünüz də? Siz fikirləşdiyinizdən daha çox şey bilirəm. Miss Debenham günahsızdırsa, nəyə görə bunu gizli saxladı? Nə üçün mənə Amerikaya heç getmədiyini söylədi?

Polkovnik yavaşca öskürdü:

– Xətaya yol vermədiyinizdən əminsinizmi?

– Xətaya yol vermirəm. Miss Debenham nəyə görə mənə yalan söylədi?

Arbetnot çiynlərini çəkdi:

– Bunu onun özündən soruşsanız, daha doğru olar. Ancaq mən yenə də yanıldığınızdan əminəm.

Puaro səsinə yüksəldərək qarsonlardan birini çağırdı.

– 11 nömrəli kupeyə gedib, ingilis xanıma buraya gəlmək lütfündə bulunmasını söyləyin.

– Baş üstə, cənab.

Qarson uzaqlaşdı.

Dörd adam da səssiz-səmirsiz oturmuşdu indi. Arbetnotun üzü daşdan oyulmuşdu, sanki; ifadəsiz üz xətləri gərgin idi.

Qarson geri döndü.

– Gəlir, cənab.

– Təşəkkür edirəm.

Bir-iki dəqiqə sonra Mari Debenham vaqon-restorana girdi.

VII fəsil

MARİ DEBENHAM KİMDİR

Şlyapasız idi gənc qadın. Başını meydan oxuyurmuş kimi arxaya atmışdı. Alnında arxaya doğru dalğalanan saçları, qabarmış burun pərələri, dalğaları cəsarətlə yaran bir gəminin ön tərəfindəki oyma fiqura bənzəyirdi. Bu anda çox gözəl idi. Baxışları qısa bir an üçün Arbetnota doğru süzüldü. Sonra da Puaroya baxaraq:

– Məni görmək istəmisiniz? – deyə soruşdu.

– Sizdən bu səhər bizə nəyə görə yalan söylədiyinizi soruşmaq istəyirdim, madmazel.

– Yalanmı söylədim? Nə demək istədiyinizi anlaya bilmirəm.

– Armstrong faciəsi zamanı o evdə yaşadığınızı bizdən gizli saxladınız. Mənə Amerikaya heç getmədiyinizi söylədiniz.

Puaro onun bir an diksindiğini, sonra da özünü topladığını gördü.

Mari Debenham:

– Bəli, – dedi. – Doğrudur bu.

– Xeyr, madmazel. Bu yalandır.

– Məni səhv başa düşdünüz. Mən demək istədim: mənim yalan söyləməyim doğrudur.

– Demək, belə. Bunu inkar etmirsiniz?

Miss Debenhamın dodaqları acı bir gülümsəməylə büküldü:

– Əlbəttə. Əgər yalanımı tutmusunuzsa, artıq başqa yolum qalmır.

– Ən azından, heç olmasa, açıq danışırınsınız, madmazel.

– Görünür, əlimdən başqa bir şey gəlmir.

– Bəli, doğrudur, əlbəttə. Və indi, madmazel, sizdən bu yalanların səbəbini soruşa bilərəmmi?

– Səbəbinin çox aydın olduğunu fikirləşirdim, müsyö Puaro.

– Mənim üçün heç aydın deyil, madmazel.

Gənc qadın sakit, amma bir az gərgin səslə:

– Mən dolanışığımı işləyərək təmin etmək məcburiyyətindəyəm, – dedi.

– Yəni demək istəyirsiniz ki...

Mari Debenham başını qaldıraraq Puaronun üzünə baxdı.

– Bir qızın ağıllı-başlı bir iş tapması və bunu əldən buraxmaması üçün necə mübarizə aparmalı olduğu haqqında bilginiz varmı əcəba, müsyö Puaro? Bir cinayət hadisəsi üzündən istintaqa çəkilən, tutulan, adı, hətta bəlkə də, fotosu ingilis qəzetlərində çıxan bir qızı orta təbəqədən olan bir ana, uşağına dayə olaraq tutarmı, sizin fikrinizcə?

– Əgər günahkar deyilsinizsə, nəyə görə tutmasın?

– Günah? Bunun günahkar olmaqla əlaqəsi yoxdur. Əsas məsələ odur ki, adın qəzetlərə düşməsin! Bu günə qədər həyatda başarıcı oldum, müsyö Puaro. Yaxşı ailələrin yanında bol maaşla çalışdım. Heç bir faydası olmayacağını bilə-bilə, çatmış olduğum bu səviyyəni təhlükəyə atmalı deyiləm.

– Bu baxımdan siz deyil, mən qərar verə bilərdim, madmazel. Bunu söyləməyimə izin verin.

Mari Debenham çiyinlərini çəkdi.

– Məsələn, bir nəfərin şəxsiyyəti barədə mənə yardım edə bilərdiniz.

– Nə demək istəyirsiniz?

– Yəni Nyu-Yorkda dərs verdiyiniz qızı, xanım Armonstronqun bacısı qrafinya Andrenini tanımamağınız mümkündürmü?

– Qrafinya Andreninimi? Xeyr. – Mari Debenham başını buladı: – Bəlkə, bu, sizə çox qərribə gələcək... Ancaq mən onu tanımadım. Mən onu gördüyüm zaman hələ balaca uşaq idi. Üç ildən daha artıq bir müddət keçdi aradan. Bəli, qrafinya mənə kimisə xatırladırdı. Buna görə elə fikirləşə-fikirləşə qalmışdım. Ancaq elə yad bir havası var ki, onun o kiçik amerikalı məktəb şagirdi olduğu ağılıma belə gəlmədi. Vaqon-restorana girərkən ona, sadəcə, nəzər saldım və üzündən çox, paltarına baxdım. – Xəlifcə gülümsədi. – Qadınlar belədir. Sonra... başım qarışıq idi, ona görə də heç fikir vermədim.

– Sırrınızı mənə söyləməyəcəksinizmi, madmazel? – Puaronun səsi yumşaq və təsirli idi.

Mari Debenham güclə eşidiləcək alçaq səslə:

– Söyləyə bilmərəm, – dedi. – Söyləyə bilmərəm.

Sonra birdən-birə, ən gözlənilməz bir anda özünü saxlaya bilmədi, üzünü irəliyə uzatdığı qollarının arasında gizlədə-

rək hıçqıra-hıçqıra, titrəyə-titrəyə ağılamağa başladı. Arbetnot ayağa sıçrayıb yöndəmsiz bir şəkildə onun yanında dayandı:

– Mən... bura baxın ha... – Duruxaraq döndü. Dəhşətli bir hikkəylə Puaroya baxdı. – Səni xıncım-xıncım edərəm ha, murdar liliput!

Buk etiraz etdi.

– Müsyö!

Arbetnot təkrar gənc qadına tərəf dönmüşdü:

– Mari... xahiş edirəm...

Mari Debenham ayağa qalxdı:

– Bir şey yoxdur. Artıq keçdi. Artıq mənə bir sözlünüz qalmadı, elə deyilmi, müsyö Puarro? Əgər varsa, gəlib məni taparsınız. Ay Allah, özümü əməlli-başlı gic kimi aparıram!

Tez-tələsik salondan çıxdı.

Arbetnot onun arxasınca getməzdən öncə yenə Puaroya sarı döndü:

– Miss Debenhamın bu işlə heç bir əlaqəsi yoxdur. Heç bir əlaqəsi. Başa düşdünüz? Əgər ona baş qoşsanız, onu incitsəniz, qarşınızda məni görəcəksiniz, – deyərək başını dik qaldırıb hirsə qapıdan çıxdı.

Puarro:

– İngilislərin əsəbiləşməyindən xoşum gəlir, – dedi. – Çox əyləncəli olurlar. Həyəcanları artdıqca nə danışdıqlarını da bilmirlər.

Buna baxmayaraq, ingilislərin özünü necə aparması Buku heç maraqlandırmırdı. Dostuna duyduğu heyranlıq keyli artmışdı.

– Qeyri-adisiniz, dostum! – deyə bağırırdı. – Bir möcüzə də göstərdiniz! Möcüzə kimi bir tapıntıdır bu.

Doktor Konstantin də heyranlıqla:

– Bunları necə fikirləşib tapırsınız? – dedi. – İnanılası deyil.

– Hm, bu şərəf mənə aid deyil, dostlar. Elə də böyük tapıntı sayılmaz bu. Qrafinya Andreni vəziyyətin necə olduğunu mənə, demək olar ki, açıq şəkildə söylədi.

– Necə? Bu mümkün deyil!

– Ondan dayə haqqında soruşduğumu yada salın. Daha öncə, “Mari Debenham bu işə qarışdısa da, hər halda, o zamanlar evdə dayəlik edirdi”, – deyə qərar vermişdim.

– Bəli, amma qrafinya Andreni tamam başqa bir adamı təsvir etmişdi.

– Əlbəttə. Uzunboylu, qızılsaçlı, ortayaşlı bir qadın. Yeni miss Debenhamla daban-dabana zidd bir insan. Çox maraqlı bir şeydi bu. Sonra qrafinya tez-tələsik bir ad uydurmaq məcburiyyətində qaldı və fərfinə varmadan yol verdiyi bir səsleşmə onu ələ verdi. Bildiyiniz kimi, qadının adının miss Fribodi olduğunu söylədi.

– Bəli.

– Bəlkə də, xəbəriniz yoxdur, amma Londonda "Debenham və Fribodi" adında bir mağaza vardır. Debenham adı ağılından keçərkən tez-tələsik başqa bir ad tapmağa çalışdı və ağılına ilk gələn Fribodi oldu. Təbii, mən məsələnin nə yerdə olduğunu o saat başa düşdüm.

– Bax ha, bu da bir yalan. Qrafinya nə üçün yalan söylədi?

– Hər halda, yenə sədaqətli olduğuna görə. Bu, işləri bir az çətinləşdirir.

Buk əsəbiliklə:

– Aman Allah! – deyə bağırdı. – Bu qatarda hamı yalan danışır-nədir?

Puaro:

– Bax bunu biz indi öyrənəcəyik, – dedi Puaro.

VIII fəsil

YENƏ ÇAŞDIRICI AÇIQLAMALAR

Buk:

– Artıq məni heç bir şey çaşdırma bilməz, – dedi. – Heç bir şey. Qatardakı bütün yolçuların vaxtilə Armstrongların evində yaşamış olduqlarını öyrənsəm, yenə də heyrət etməyəm.

Puaro:

– Bu sözləriniz çox maraqlıdır, – gülümsəyərək dedi. – Hamıdan daha artıq şübhələndiyiniz italyanın nələr söyləyəcəyini dinləmək istəyirsinizmi?

– Yoxsa yenə o məşhur ehtimallarınızdan birini açıqlayacaqsınız?

– Düz tapmısınız.

Konstantin:

– Son dərəcə fəvqəladə hadisədir bu hadisə, – dedi.

– Xeyr. Əksinə, çox adidir.

Buk gülünc bir ümitsizliklə əllərini havaya qaldırdı:

– Əgər adi dediyiniz budursa, dostum... – Deməyə söz tapa bilmirdi.

Puaro o arada qarsondan Antonio Foskarellini çağırmasını istəmişdi.

Yekəpər italyan içəri girərkən üzündə ehtiyatlı bir ifadə vardı. Tələyə düşmüş bir heyvan kimi əsəbi halda gah sağa, gah da sola baxırdı.

– Nəsə demək istəyirsiniz? – deyə soruşdu. – Sizə söyləyəcək başqa bir sözüm yoxdur. Eşidirsiniz? Heç bir sözüm yoxdur. – Əlini masaya vurdu.

Puaro kəskin tövrlə:

– Bizə söyləyəcək bir şeyiniz var, – dedi. – Həqiqəti!

– Həqiqəti? İtalyalı əndişəylə Puaroya nəzər saldı. O mehriban və özündən əmin ədalətli yoxa çıxmışdı.

– Bəli. Bəlkə də, mən bunu indidən bilirəm. Ancaq sizin açıqlamağınız özünüz üçün yaxşı olar.

– Amerika polisi kimi danışırsınız. Yalnız onlardan eşitmək olar bu sözləri: “Haydı, danış... Tez ol, nə var, hamısını danış!”

– Aha! Demək, Nyu-York polisini yaxından tanıyırsınız?

– Xeyr, xeyr. Əleyhimə heç bir dəlil tapa bilmədiklər. Ancaq tapmağa çox çalışdılar.

Puaro üsulluca:

– Bu iş Armstronq hadisəsiylə bağlıdır, elə deyilmi?
– deyə soruşdu. – Siz onların sürücüsü idiniz?

İtalyalı ilə göz-gözə gəldilər.

Yekəpər adamın lotuyana ədalətli yoxa çıxdı. İndi boşalmış hava balonuna bənzəyirdi.

– Madam ki bilirsiniz... o halda məndən niyə soruşursunuz?

– Bu səhər nəyə görə yalan söylədiniz?

– İşimə görə. O yuqoslav polislərinə güvənmirəm. Onlar italyanlara nifrət edirlər. Mənə qarşı ədalətli davranmayacaqlarını bilirdim.

– Bəlkə də, tam mənasıyla ədalətli davranardılar!

– Xeyr, xeyr, mənim dünən gecəki hadisəylə heç bir bağlılığım yoxdur. Kupemdən heç çölə çıxmadım. O uzun-sifət ingilisdən soruşun, sizə desin. O köpəyi... Retçett

deyilən o adamı mən öldürməmişəm. Əleyhimə olacaq heç bir dəlil yoxdur əlinizdə.

Puaro kağıza nəşə yazırdı. Başını qaldıraraq yavaşca:

– Çox yaxşı, – dedi. – Gedə bilərsiniz.

Foskarelli narahatlıqla duruxdu.

– Qatilin mən olmadığımı başa düşdünüz, elə deyilmi?

O hadisəylə heç bir əlaqəmin ola bilməyəcəyini anladınız.

– Gedə biləcəyinizi sizə söylədim.

– Qurmadır bu. Cinayəti mənim üstümə atmaq istəyirsiniz? Həm də elektrik stulunda gəbərməli olan bir donuza görə. Onun tapılıb elektrik stulunda oturdulmaması bir rəzalətdir. Əgər bu cinayəti mən törətsəydim, məni yaxalayırdılar...

– Amma sizi həbs etmədilər. Siz hətta o uşağın oğurlanmasında iştirak etmişdiniz.

– Nə danışırırsınız siz? O balaca... bütün evin gülər üzüydü o. Məni "Tonio" deyər çağırırdı. Maşına minər, sanki, sükan arxasındaymış kimi davranardı. Bütün ev əhli ona pərəstiş eləyərdi. Axırda polis belə bunu anladı. Ah, o gözəl körpə!

Səsi yumşalmışdı. Gözləri doldu. Sonra da birdən-birə dabanlarının üzərində dönərək sürətlə salondan çıxdı.

Puaro:

– Petro, – deyər səsləndi.

Qarson qaçaraq gəldi.

– Onuncu nömrədən o isveçli qadını çağır.

– Baş üstə, müsyö.

Buk:

– Daha birini? – deyər bağırdı. – Ah, xeyr... inanılmazdır bu. Vallah, inanılası deyil – deyirəm sizə!

– Dostum, bilməlisiniz ki... Axırda qatarda hər kəsin Retçetti öldürməsi üçün önəmli bir səbəbi olduğunu ortaya çıxarsaq belə, yenə də öyrənmək məcburiyyətindəyik və yalnız öyrəndikdən sonra günahkarın kim olduğuna qəti qərar verə bilərik.

Buk zandı:

– Başım fırlanır.

Qarson, üzündə hər şeyi başa düşən bir ifadəylə Qreta Olsonu içəri ötürdü. Qadın Puaronun qarşısındakı stula çökdü və dəsmalını üzünə basaraq daha da bərkdən

hıçqırmağa, əlindəki böyük dəsmalla burnunu silməyə başladı.

– Özünüzü ələ alın, madmazel. Özünüzü üzməyin.

Puaro qadının çiyinə toxundu:

– Mənə, sadəcə, doğru olan bir neçə söz söyləyin.

Balaca Deyzi Armstronqə baxan dayə siz idiniz, elə deyilmi?

Zavallı qadın:

– Doğrudur bu, – deyə mızıldanaraq gözüünün yaşını axıtmağa davam etdi.

– Elədir ki var. Ah, o, bir mələkdi. Qəlbi sevgiyə dolu kiçik, şirin bir mələk. Sevgi və şəfqətdən başqa bir şey görməmişdi. O əxlaqsız adam onu qaçırdı. Ona qarşı zalımcasına davrandı... Bədbəxt anası və dünyaya gələ bilməyən o biri körpə... Təsəvvür edə bilməzsiniz... Bilməzsiniz... Əgər siz də orada olsaydınız, bütün o fəlakəti görseydiniz! Sizə bu səhər həqiqəti açıb deməliydim. Ancaq qorxdum... Qorxdum. O murdar adamın öldüyünə sevinmişdim. Artıq kiçik uşaqlara işgəncə verə bilməyəcək, onları öldürə bilməyəcəkdi. Ah, danışa bilməyəcəyəm... Söz tapa bilmirəm...

Əvvəlkindən daha şiddətlə ağlamağa başladı.

Puaro hələ də şəfqətlə əlini onun çiyinə vuraraq təsəlli verməkdəydi.

– Yaxşı... Yaxşı... Başa düşürəm... hər şeyi anlayıram... hər şeyi, hər şeyi... Mənə inanın. Sizə artıq sual verməyəcəyəm. Doğru olduğunu bildiyim bir şeyi etiraf etməyiniz yetərlidir mənim üçün. Xatircəm olun ki, sizi başa düşürəm...

Heç azca da olsa, danışacaq halda deyildi Qreta Olson. Ayağa qalxdı və əlhavasına qapıya doğru getdi və tam arada içəri girən adamlarla toqquşdu. Nökər Masterman idi bu.

O, birbaşa Puaronun yanına gəldi və hər zamankı sakit, ifadəsiz səsiylə danışmağa başladı:

– Sizi narahat etmədiyimə ümid edirəm, cənab. Dərhal gəlib sizə həqiqəti söyləməyimin daha yaxşı olacağını düşündüm. Mən müharibədə polkovnik Arbetnotun dişli idim, cənab. Daha sonra Nyu-Yorkda da onun yanında nöker olaraq çalışdım. Qorxdum, bu həqiqəti bu səhər sizdən gizli saxladım. Bu hərəkətim doğru deyildi, cənab. Gəlib sizə hər şeyi söyləməyimin doğru olacağına qərar verdim. Ancaq Toniodan şübhələnmədiyinizə ümid

edirəm, cənab. Tonio bir milçəyə belə əl qaldırmaz, cənab. Onun bütün gecə kupedən ayrılmadığına da and içə bilərəm, cənab. Buna görə də cinayəti o işləmiş ola bilməz. Tonio bir əcnəbi ola bilər, cənab, amma çox işıqlı insandır. Qəzetlərdə oxuduğumuz o pis qatil italyanlara heç bənzəməz. – Bunları deyib susdu.

Puaro israrla onu süzürdü:

– Bütün söyləyəcəkləriniz bu qədərmi?

– Bu qədər, cənab. – Duruxdu. Puaronun bir şey söyləmədiyini görüb üzr istəyirmiş kimi əyilib sağollaşdı. Qısa bir tərəddüddən sonra, gəldiyi kimi, üsulluca vaqon-restorandan çıxdı.

Doktor Konstantin:

– Bu, oxuduğum polis romanlarının hamısından daha əcaib bir hadisə oldu, – dedi. – İnanılası deyil.

190

Buk:

– Mən də eyni fikirdəyəm, – deyərək ah çəkdi.

– O vaqondakı on iki yolçudan doqquzunun Armstrong hadisəsiylə əlaqəsi olduğu ortaya çıxdı. Daha nə olacaq? Görəsən, bundan sonra kim gələcək?

Puaro:

– Bu sualınıza cavab verə biləcəyəm, deyəsən, – dedi.

– Baxın, amerikalı detektivimiz cənab Hardman gəlir.

– Yoxsa o da nəyisə etiraf edəcək?

Puaro cavab verməmiş amerikalı onların masasına gəldi. Zəkali gözlərlə onları soldan-sağa süzdükdən sonra bir stula oturdu:

– Bu qatarda nələr olur? – deyərək soruşdu. – Mənə görə, buranın dəlixanadan heç bir fərqi yoxdur.

Puaro gözlərində nəşəli bir parıltıyla:

– Cənab Hardman, – dedi. – Armstrongların evində bağban olmadığınızdan əminsinizmi?

Hardman bu sözə başqa bir cavab verdi:

– Onların bağı var idi.

– Bəs eşikağası olmağınızdan?

– Elə bir yerə uyğun olacaq qədər kübar deyiləm. Xeyr, Armstrongların eviylə heç bir əlaqəm olmadı. Qatarda onlarla əlaqəsi olmayan təkçə mən varam, deyəsən. Yavaş-yavaş buna inanmağa başlayıram. İnanılası şey deyil, elə deyilmi? İnanılası deyil!

Puaro sakit-sakit:
– Həqiqətən, bir az təəccüblü kimidir, – deyə mızıldandı.

Buk özünü saxlaya bilmədi:

– Doğrudan ha! Bunların hamısı gülüncdür!

Puaro soruşdu:

– Sizin cinayət haqqında fikirləriniz varmı, cənab Hardman?

– Xeyr. Mən də çaşıb-qalmışam. Nə düşünəcəyimi bilmirəm. Hamısı birdən bu cinayət hadisəsinə qarışmış ola bilməz. Ancaq hansının günahkar olduğunu heç cür anlaya bilmirəm. Siz bütün bunları necə aydınlaşdırdınız? Bax mənim öyrənmək istədiyim budur.

– Təxmin etdim.

– O halda, mənə inanın, ehtimalları irəli sürmək işini çox yaxşı bilirsiniz. Bəli. Bunu bilirəm və söyləyirəm. Fövqəladəsiniz.

Cənab Hardman arxasına yaslanaraq heyran-heyran Puaroya baxdı:

– Ancaq məni bağışlayın, sizi ilk dəfə görə adam buna qətiyyənlə inanmaz. Qarşınızda hörmətlə baş əyirəm. Həqiqətən, baş əyirəm.

– Çox nəzakətlisiniz, cənab Hardman.

– Nəzakətli, ya nəzakətsiz, siz artıq məni ötüb-keçmişsiniz.

Puaro:

– Nə olursa olsun, – dedi, – problem hələ ki həll edilməyib. Cənab Retçetti kimin öldürdüyünü qəti şəkildə söyləyə bilirikmi?

Hardman:

– Məndən bunu heç soruşmayın, – cavab verdi. – Mən bir şey söyləyə bilmərəm. Qəlbim heyranlıqla doludur. Haqlarında hələ də bir ehtimalınız olmayan o iki yolcu necə olacaq? O yaşlı amerikalı qadınla otaq xidmətçisini deyirəm. Qatarda, sadəcə, onların ikisinin günahsız olduğunu qəbul edəcəyinizi sanıram.

Puaro gülümsədi:

– Onları kiçik kolleksiyamıza qata bilsək, hər şey yerini alacaq. Məsələn... Armstrongun evində təsərrüfat işlərinə baxan qadın və bu evin əspazı onlar ola bilərlər.

Hardman, sanki, özünü taleyin ixtiyarına buraxmış halda:

– Artıq bu dünyada məni heç bir şey heyrləndirə bilməz, – dedi. – Dəlixanadır... Vallah, buranın dəlixanadan bir fərqi yoxdur.

– Ah! Artıq bu qədər təsadüf ola bilməz! – müsyö Buk həyəcanla əsib-coşurdu. – Hamısı da bu hadisənin içində olmalıdır, elə bil!

Puaro ona baxdı:

– Başa düşmürsünüz... Sözləyin mənə. Retçetti kimin öldürdüyünü bilirsinizmi?

Buk suala sualla cavab verdi:

– Siz bilirsinizmi?

Puaro başıyla təsdiq etdi:

– Hə, əlbəttə. Bunu bir az əvvəl bildim. Elə aydın bir şeydir ki, sizin də anlamış olmadığınıza məəttəl qalırım. – Hardmana sarı dönərək soruşdu: – Bəs siz?

Amerikalı:

– Xeyr, – dedi. Maraqla belçikalı detektivə baxırdı. – Bil-mirəm... Heç bilmirəm... Qatil onlardan hansıdır?

Puaro bir an cavab vermədi. Sonra da:

– Cənab Hardman, hər kəsi buraya toplamaq nəzakətini göstərin, – dedi, – bu sirrin çözülməsinin iki yolu var və hər ikisini də hamınıza birdən danışmaq istəyirəm.

IX fəsil

PUARONUN İKİ VERSİYASI

Yolçular birlikdə vaqon-restorana girdilər və masalarına oturdular. Hamısının üzündə, demək olar ki, eyni ifadə vardı: əndişəqarışq maraqlı. İsveçli qadın hələ də ağlayır və xanım Habbard ona təsəlli verməyə çalışırdı.

– Özünüzü ələ alın, gözəlim, hər şey düzələcək. Özünüzdən əldən salmamalısınız bu qədər. Bəlkə, aramızdan biri murdar bir qatildir. Ancaq onun siz olmadığınızı hamımız çox yaxşı bilirik. Belə düşünə bilmək üçün insanın ağılsız olması lazımdır. Mən yanınızdan ayrılmayacağam. Siz heç narahat olmayın.

Puaro ayağa qalxarkən səsi kəsildi.

Yataqlı vaqonun bələdçisi qapının önündə dayanmışdı:

– Burada durmağıma icazə verirsinizmi, cənab?

– Əlbəttə, Mişel.

Puaro xəfifcə öskürdü:

– Xanımlar və cənablar, hamınız bir az ingiliscə bildiyiniz üçün bu dildə danışacağam. Buraya Samuel Eduard Retçettin, digər adıyla Kassetinin ölümünü araşdırmaq üçün toplaşmışıq. Cinayət iki şəkildə açıla bilər. Hər ikisini göz-lərinizin önünə sərəcəyik və müsyö Bukla doktor Konstan-tindən hansının doğru olduğu haqqında qərar vermələrinə istəyəcəyəm.

Hadisəylə bağlı hər şeyi bilirsiniz. Cənab Retçettin cəsədi bu səhər aşkar edildi. Onun dünən gecə ən son 12.37-də həyatda olduğunu bilirik. Çünki o arada qapının arxasından yataqlı vaqon bələdçisiylə danışılıb. Pijama pencəyinin cibindəki saatin əzildiyi aşkar edildi. Saat ikiyə on beş dəqiqə işləmiş dayanmışdı. Meyit tapıldığı zaman müayinə edən doktor Konstantin, Retçettin gecə on ikiyə iki arası öldürülmüş ola biləcəyini bildirdi. Hamınızın da bildiyi kimi, qatar gecəyarısı qar yığına dirəndi. Ondən sonra da kiminsə qatardan enərək uzaqlaşması imkansızlaşdı.

Nyu-Yorkdakı bir detektiv bürosundan olan cənab Hardmanın ifadəsinə görə, – bir neçə nəfər dönüb Hardmana baxdı, – onun kupesinin önündən kiminsə nəzərə çarpmadan keçib-gətməsi mümkün deyilmiş. Ən sondakı, on altı nömrəli kupedir bu. Bu üzdən, qatilin konkret bir vaqonda, yəni İstanbul–Kale vaqonunda olduğu nəticəsini qəbul etmək məcburiyyətində qalıraq. Bu, bizim versiyamızdır.

Buk heyətlə:

– Necə yəni? – deyə bağırırdı.

– Ancaq indi sizə ikinci versiyamı açıqlayacağam. Cənab Retçettin qorxduğu konkret bir düşməni vardı. Bu düşməni haqqında cənab Hardmana etiraf edib və onun hücumu keçdiyi təqdirdə bu işi İstanbuldan ayrıldıqdan sonra ikinci gecə edəcəyini açıqlayıb.

Xanımlar və cənablar, sizin diqqətinizə çatdırmalıyam, mənəcə, cənab Retçett danışdığından daha artıq şey bilirdi. Cənab Retçettin də təxmin etdiyi kimi, düşmən qatara

Belqrad və ya Vinkovcidə minib. O arada perrona enmiş polkovnik Arbetnotla cənab Makkuinin açıq saxladığı qapıdan girib. Əwəlcədən ehtiyat gördüyü yataqlı vaqon bələdçisi uniformasını paltarlarının üstündən geyinib. Özüylə bir universal vaqon açarı da götürüb, bunun vasitəsilə qapını açıb cənab Retçettin kupesinə girə bilib. Cənab Retçett yuxu dərmanının təsiri altında olub. Bu adam onu müdhiş bir kinlə bıçaqlayıb və aradakı qapıdan xanım Habbardın kupesinə girib...

Xanım Habbard başıyla təsdiqlədi.

– Bəli, bəli, elədir ki var.

– Keçərkən istifadə etdiyi xəncəri xanım Habbardın hamam torbasına soxub. O arada fərqiñə varmadan əynindəki uniformanın bir düyməsini düşürüb. Sonra bayıra sivişərək koridorla gedib. Uniformanı təlaşla boş kupədəki çamadana basıb. Və bir neçə dəqiqə sonra öz kostyumunu geyinərək qatar hərəkətə gəlməzdən əvvəl perrona atılıb. Yənə eyni yerdən, yəni vaqon-restoranın yaxınındakı qapıdan çıxıb.

Yolçulardan, rahat nəfəs alırmışlar kimi, ellikcə ah qopdu.

Hardman:

– Bəs saat necə olacaq? – dedi.

– Bax elə bu saat hər şeyi açıq şəkildə göstərmiş olur. Cənab Retçett Çarbrodda saatını altmış dəqiqə geri çəkməli idi. Ancaq bunu etməyib. Saati hələ də Şərqi Avropaya görə qurulmuşdu. Bu da Orta Avropa saatından altmış dəqiqə irəlidir. Cənab Retçett bıçaqlandığı zaman saat birə on beş dəqiqə işləyirdi, ikiyə deyil.

Buk bağırdı:

– Bu açıqlama heç bir şeylə düz gəlmir! Bəs birə iyirmi üç dəqiqə qalmış kupədən səsi gələn adam nə olacaq? Danışan ya Retçett ola bilərdi, ya da onun qatili.

– Bu, o qədər də vacib deyil. Bu... belə deyək də... üçüncü bir adam da ola bilərdi. Fərz edək ki, Retçettlə danışmağa gedən və onu ölmüş halda görəni biri. Cəsədi görünce bələdçini çağırmaq üçün zəngi basıb. Sonra narahat olmağa başlayıb. Özünü qatil sanmalarından qorxub. Buna görə də bələdçiyə, sanki, Retçettmiş kimi cavab verir.

Buk könülsüz də olsa:

– Bu ola bilər, – deyə etiraf etdi.

Puaro xanım Habbarda baxdı:

– Bəli, madam, siz nəşə demək istəyirsiniz, deyəsən?..

– Doğrusu, nə deyəcəyimi mən də bilmirəm... Ancaq necə bilirsiniz, saatımı geri çəkməyi mən də unutmuşam?

– Xeyr, madam. Məncə, siz o adamın kupenizdən keçdiyini eşidəndə yarıyuxulu olmusunuz. Daha sonra siz kabus görmüsünüz, yuxunuza girib bir adamın kupenizə girməsi. Diksinərək oyanmışınız və bələdçini çağırmaq üçün zəngi basmışınız.

Xanım Habbard mızıldandı:

– Bəli... Ola bilər...

Knyaqinya Draqomirova gözlərini belçikalıya zilləyib ona israrla baxırdı:

– Mənim xidmətçimin sözlərini necə açıqlayacaqsınız, müsyö Puaro?

– Bu çox sadədir, madam. Xidmətçiniz ona göstərdiyim dəsmalın sizin olduğunu o saat tanıdı. Və çox naşılıqla sizi müdafiə etməyə cəhd göstərdi. Bələdçi uniformasında olan o adamla həqiqətən rastlaşıb, ancaq çox əvvəl, qatar Vinkovci stansiyasında olarkən. Xidmətçiniz, sanki, adamlar daha gec rastlaşmış kimi göstərib özünü. Bu şəkildə sizi sübhələrdən qurtaracağını hesab edib.

Knyaqinya başını əydi:

– Hər şeyi düşünmüşünüz, müsyö. Sizə... heyranam.

Araya sakitlik çökdü. Doktor Konstantin qəflətən yumruğunu masaya vuranda hamı yerindən dik atıldı:

– Ola bilməz! Ola bilməz! – deyə qışqırdı. – Sizin izahlarınız doğru deyil! Bu, ağlabatan versiya deyil. Mən də nə boşluq var bu versiyada. Cinayət tamamilən başqa cür işlənib və bunu müsyö Puaro çox yaxşı bilir.

Puaro maraqla onun üzünə baxdı.

– Özümün o biri versiyamı açıqlamaq məcburiyyətində olduğumu anlayıram. Ancaq bu birinci versiyamı da tələsib kənara atmayın. Ola bilər, axırda onu qəbul etməli olarsınız.

Təkrar auditoriyaya tutdu üzünü:

– Bu cinayətin ikinci versiyası da var. Baxın, mən buna necə gəlib çıxmışam. Hamını dinlədikdən sonra yerimi rahatlayıb gözlərimi yumdum və arxaya söykənilib düşünməyə başladım. Bəzi diqqətəlayiq məqamlar vardı. Bu məqamları

dostlarıma söylədim. Bir hissəsini də açıb danışdım. Məsələn, pasportdakı yağ ləkəsi və başqa şeyləri... Buna görə də mən yerdə qalan məqamların üzərində dayanacağam. Bunlardan birincisi, qatar İstanbuldan çıxdıqdan sonra burada ilk günorta yeməyini yediyim zaman gördüyüm bir şeydir. Salonda hər millətdən və hər sınıfdan insan vardı. Öz-özümdən belə qarışıq bir qrupun başqa şərtlər altında bir araya gəlib-gəlməyəcəyini soruşdum və bu cavabı verdim: bu, sadəcə, Amerikada ola bilər. Amerikada belə qarışıq millətlərdən çox adamın oturduğu bir ev ola bilər. Bir italyan sürücü, bir ingilis mürəbbiyə, isveçli dəyər, alman otaq xidmətçisi və s. Bu da mənim özümə aid olan "ehtimal" oyununa başlamağıma səbəb oldu. Yəni pyesi səhnəyə qoymağa hazırlaşan rejissor kimi mən də hər kəsə bir rol verməyə başladım. Bunun sayəsində çox maraqlı və insana məmnunluq verən nəticələrə gəlib çıxdım.

Bundan başqa, hər kəsin hadisə haqqında danışdıqlarını beynimin süzgecindən keçirdim. Nəticə çox əcaib oldu. Məsələn üçün, cənab Makkuinin əvvəl danışdıqlarını götürək. Onunla apardığım ilk söhbət məndə heç bir şübhə oyatmamışdı. Ancaq ikinci söhbətimizdə qərribə bir söz söylədi. Ona Armstrong hadisəsindən bəhs edən kağız parçasını tapdığımızı söylədiyim zaman: "Axı o..." – dedi və duruxdu. Sonra da "Yəni... – deyər davam etdi, – qoca diqqətsizlik etmiş", – dedi.

Əslində, başqa bir şey söyləmək istəyərkən sözü dəyişdirdiyini hiss etdim. Bəlkə də, belə fərz edərkən ki, o: "Bəs o kağız parçası yanmadı?" – deyəcəkdi. O halda, demək, cənab Makkuin kağız parçasının yandırıldığını bilirmiş. Yəni o ya qatildir, ya da qatilin yardımçısı. Çox yaxşı. Bu barədə bu qədər.

Keçək nökrə. Ağasının qatarla səyahət etdiyi zaman yuxu dərmanı içmək adəti olduğunu söylədi. Bu, doğru ola bilər. Ancaq Retçett dünən gecə yuxu dərmanı içərdimi, sizcə? Yastığının altındakı avtomatik tapança bu iddianın yalan olduğunu ortaya qoymaqladadır. Retçett dünən gecə tətikdə gözləmək niyyətindəydi. Həmin yuxu dərmanı ona xəbəri olmadan verilmişdi. Kim tərəfindən? Makkuin, ya da nökrə tərəfindən, əlbəttə.

İndisə cənab Hardmanın ifadəsinə gəlirəm. Onun mənə öz şəxsiyyəti haqqında söylədiklərinin hamısına inandım. Ancaq söhbət onun cənab Retçetti qorumaqdan ötrü istifadə etdiyi üsullara gəlincə, danışdığı hekayə gülünc görünməyə başladı. Retçetti əsaslı bir şəkildə qoruya bilmək üçün gecəni onun kupesində, ya da, heç olmasa, qapını görə biləcəyi bir yerdə keçirməli idi. Danışdıqlarından bir şey açıq şəkildə anlaşılırdı. Başqa vaqonlardan heç kimsə Retçetti öldürmüş ola bilməzdi. Demək, dövrə qapalı idi – qatili yalnız İstanbul–Kale vaqonunda axtarmaq lazım idi. Mənə çox qəribə və izah edilməsi imkansız kimi göründü, amma bu məsələni daha sonra düşünmək üçün bir kənara qoydum.

Artıq siz hamınız miss Debenhamla polkovnik Arbetnot arasında olan söhbətin bir hissəsini eşitdiyimi bilirsiniz, hər halda. Mənim üçün maraqlı olan, polkovnikin onu “Mari” deyərək çağırması və onunla səmimi olduğunun hiss olunmasıydı. Halbuki miss Debenhamla polkovnik Arbetnot özlərini, guya, bir neçə gün öncə tanış olmuş adamlar kimi aparırdılar. Və mən polkovnik tipində olan ingilisləri yaxşı tanıyıram. Gənc bir xanıma hələ ilk görüşdə aşiq olsalar belə, daim ağır-ağır, nəzakətlə hərəkət edirlər, heç bir zaman işi tələskənliyə gətirməzlər. Bax buna görə, əslində, miss Debenhamla polkovnik Arbetnotun bir-birini yaxşı tanıdıqlarına, amma bir səbəb üzündən yad kimi davrandıqlarına qərar verdim. Başqa kiçik bir məqam isə miss Debenhamın Amerikada şəhərlərarası və ya beynəlxalq telefon danışığı üçün istifadə edilən uzaqməsafəli danışq ifadəsindən xəbərinin olması idi. Halbuki miss Debenham mənə Amerikaya heç getməmiş olduğunu söyləmişdi.

İndi də başqa bir şahidə gələk. Xanım Habbard yataqda yatdığı yerdən ara qapının sürgülü olub-olmadığını görmədiyini söylədi. Buna görə də miss Olsondan qapıya baxıb yoxlamasını xahiş etmişdi. İndi... əgər xanım Habbard 2, 4 və ya 12, ya da hər hansı bir cüt nömrəli kupədə qalsaydı, bu sözləri doğru ola bilərdi. Çünki cüt nömrəli kupələrdə sürgü düz qapı dəstəyinin altındadır. Habbardın kimi təksaylı kupələrdə isə sürgü dəstəyin çox yuxarisındadır və hamam torbası bunun üstünü örtər

bilməz. Bax buna görə də xanım Habbardın olmayan bir hadisəni uydurduğunu düşündüm.

İndi isə burada zamanlar haqqında bir-iki kəlmə söyləməyimə icazə verin. Mənim üçün əzilmiş saatın ən çox maraq doğuran tərəfi onun tapıldığı yerdur. Yəni Retçettin pijamasının cibi. İnsanın saatını qoymaq üçün ağına gəlməyəcək çox narahat bir yer. Üstəlik, yataqların baş tərəfində də saatların taxılması üçün kiçik çəngəllər var. Bax buna görə saatın qəsdən pijamanın cibinə qoyulmuş olduğu nəticəsinə gəldim. Belə olan halda cinayət ikiye on beş dəqiqə işləyəndə törədilməmişdi.

Buradan belə nəticəyə gəlmək olarmı ki, cinayət daha əvvəl işlənmişdir? Və ya lap dəqiq desək, birə iyirmi üç dəqiqə qalmış? Dostum müsyö Buk məni yuxudan oyadan o fəryad səsinin bir dəlil kimi əhəmiyyətli olduğunu irəli sürür. Ancaq Retçettə artıq dozada yuxu dərmanı verilmişdi. Ona görə də qışqıra bilməzdi. Bağıracaq halda olsaydı, o zaman özünü qorumaq üçün boğuşmağa çalışardı. Kupədə belə bir boğuşma olduğunu göstərəcək heç bir şey yox idi.

Cənab Makkuinin bir dəfə deyil, iki dəfə cənab Retçettin fransızca bilmədiyinə diqqətimizi yönəltmək istəməsi yadıma düşdü. Özü də ikinci dəfə bunu çox naşılıqla etmişdi. Nəticədə birə iyirmi üç dəqiqə qalmış oynanan oyunun sırf mənim üçün hazırlanmış bir komediya olduğuna qərar verdim! Saat məsələsinin iç üzünü hər kəs görə bilərdi. Detektiv hekayələrində tez-tez rast gəlinən bir oyundur. Bu komediyanı hazırlayanlar saat oyununun əsl səbəbini başa düşməyəcəyimi, dərrakəli olduğuma görə öz-özümü təbrik edərək Retçettin fransızca bilmədiyini xatırlayacağımı, beləliklə, saat birə iyirmi üç dəqiqə qalmış eşitdiyim səsin onun olmadığını və onun daha öncə öldüyü qənaətinə gələcəyimi fikirləşiblər. Ancaq mən Retçettin saat birə iyirmi üç dəqiqə qalmış hələ yuxu dərmanının təsiriylə dərin yuxuya daldığına inanıram.

Ancaq qurduqları oyun öz işini gördü! Mən qapımı açaraq bayıra baxdım. Onların işlətdiyi fransızca kəlmələri də eşitdim. Bu sözlərin mənasını qavraya bilməyəcək qədər avam davrandığım təqdirdə cənab Makkuin açıq şəkildə bunları deyəcəkdi: "Bağışlayın, müsyö Puaro, danışan cənab

Retçett ola bilməzdi, çünki o, fransızca bilmirdi". İndi bizim cavab verməli olduğumuz sual bundan ibarətdir: cinayət, əslində, nə zaman işlənilib? Retçetti öldürən kimdir?

Mənim fikrimcə... əlbəttə bu, sadəcə, mənim fikrimdir... Retçett ikiyə qalmış öldürülüb. Doktor da, ən gec, saat ikidə öldürülmüş ola biləcəyini söyləyir.

Onu kimin öldürdüyünə gəlincə...

Puaro susaraq dinləyicilərinə baxdı. Onların diqqətsiz olmasına dair heç bir şikayəti ola bilməzdi. Bütün gözlər ona dikilmişdi. O dərin səssizlikdə yerə bir iynə düşsə, səsi eşidilərdi. Çıxqıltı belə yox idi.

Puaro ağır-ağır sözlərinə davam etdi:

– Hər şeydən əvvəl, iki məsələ mənim diqqətimi cəlb etdi. Birincisi, qatarda olanlardan hər hansı birinin əleyhinə tutarlı bir versiya qurmağın son dərəcə çətin olması o saat diqqətimi çəkdi. İkincisi isə ən ağıla gəlməyən bir adamın başqa birinin lehinə şahidlik etməsi, onu təmizə çıxartmaq istəməsi. Misal üçün... Cənab Makkuinlə polkovnik Arbetnot bir-birini dəstəklədilər. Halbuki onların daha öncə bir-birini tanıdıqlarını ağıla gətirmək olmazdı. Eyni şey bir ingilis nökrə ilə bir italyan, isveçli xanımla bir ingilis qızı arasında da oldu. Öz-özümə: "Çox qəribədir, – dedim. – Heç biri də bu hadisədə iştirak etmədi, guya?"

Sonra işin iç üzünü anladım. Hamısı da bu hadisədə iştirak etmişdilər. Armstrong hadisəsiylə əlaqəsi olan bir çox adamın eyni qatara minmələri bir təsadüf ola bilməzdi. Bu, mümkün olan şey deyildi. Və təsadüf deyildi. Xüsusi qərarlaşdırılmış bir şey idi. Polkovnik Arbetnotun bir günahkarı mühakimə etmək məsələsiylə bağlı andlılar palatası haqqında söylədiyi sözləri xatırladım. Andlılar palatası on iki nəfərdən ibarət olur... və vəqonda on iki yolçu vardı. Retçettə on iki bıçaq vurmuşdular. Bundan başqa, lap əvvəldən ağılıma ilişən bir şey mənə rahatlıq vermirdi: nəyə görə bu ölü mövsümdə İstanbul–Kale vəqonu yolçuylla dolu idi?

Retçettin günahkar olduğu sübuta yetirilmişdi, buna baxmayaraq, o, Amerikada ədalətin pəncəsindən qaçmağı bacarmışdı.

Gözlərimin önündə andlılar məhkəməsində bu vəzifəni yerinə yetirən həmin o on iki adamı canlandırıdım. Onlar

Retçetti ölümə məhkum etmiş və özləri də hökmü yerinə yetirmək məcburiyyətində qalmışdılar. Bax bunu düşünüb tapdıqdan sonra hər şey nizamlı bir biçimdə öz yerini aldı.

Mən bunu çox yaxşı düzəlmiş bir mozaika kimi gördüm. Hər kəs öz üzərinə düşən rolu oynayırdı. Plan elə qurulmuşdu ki, şübhələr bir adamın üzərində toplandıqı təqdirdə onun xilas edilməsini təmin edəcəkdilər. Bir, ya da bir neçə nəfər şahidlik edərək şübhələnən adamı təmizə çıxaracaqdı və işi büsbütün qarışdıracaqdılar. Hardmanın şahidliyi vacib idi. Çünki bir əcnəbinin qatil olduğu düşünülə bilərdi və bu adam günahsız olduğuna dair bir şahid göstərməkdə aciz qala bilərdi. İstanbul vaqonundakı yolçular təhlükədə deyildilər. Danışdıqları hər nə varsa, ən kiçik detallarına qədər daha öncədən hazırlanmışdı. Bu, parçalarını birləşdirən zaman bir tablo ortaya çıxan o tapmacalara bənzəyirdi. Ancaq bu tapmaca elə zəkali hazırlanmışdı ki, ələ keçən hər yeni parça çözümlü daha da çətinləşdirirdi. Dostum müsyö Bukun da dedi ki, insanın ağılına sığmayacaq bir şey idi. Bu işi hazırlayanlar da belə düşünməyimizi istəyirdilər zətlən.

200

Bu versiya hər şeyi izah edirdimi? Bəli, izah edirdi. Yaraların xarakteri bunu təsdiq edir, çünki hər yaranı bir başqası açmışdı. O saxta təhdid məktubları da bu versiyayı təsdiq edir. Məktublar saxta idi, çünki sadəcə, sonradan dəlil olaraq göstərilməkdən ötrü yazılmışdı. Heç şübhəsiz, əsl məktublar da vardı. Retçettə başına gələcəkləri bildiren məktublar. Makkuin bunları ortadan qaldırdı və yerinə saxtalarını qoydu. Sonra, Hardmanın Retçett tərəfindən tutulduğuna dair danışdığı hekayə bu versiyayı təsdiq etməkdədir... Əlbəttə, əvvəldən axırına qədər yalan idi onun danışdıqları. Hələ o uydurma qadın səslə, balacaboy, qarasaçlı adamın təsviri. Yaxşı düşünülmüş bir obraz idi bu. Çünki belə olan halda əsl yataqlı vaqon bələdçilərindən heç kəs şübhələnməyəcəkdə və bu təsvir çox asanlıqla kişiyə olduğu qədər bir qadına da uyğun gəlirdi.

Bıçaqlama ideyası ilk baxışda qəribə görünə bilər. Ancaq dərindən düşünülərsə, bundan başqa heç bir şeyin bu şərtlər daxilində özünü doğrultmayacağını başa düşmək olar. Bir xəncərdən güclü, ya da zəif, hər kəs istifadə edə bilər və gurultulu bir silah da deyil. Mən təsəvvürümə

gətirirəm, əlbəttə, yanıla da bilərəm, hər kəs növbə ilə xanım Habbardın kupesindən keçib Retçettin qaranlıq kupesinə gedərək onu bıçaqladı. Fikirləşirəm ki, onların heç biri Retçetti hansı bıçaq zərbəsinin öldürdüyünü heç zaman bilməyəcək.

Retçett, hər halda, özünə yazılmış son məktubu yastığının üstündən tapıb. Diqqətlə yandırdı bu kağız parçası. Armstrong hadisəsinə diqqəti çəkəcək bir dəlil olmasaydı, heç kim qatardakı yolçulardan şübhələnməyəcəkdi. Qatilin kənardan gəldiyini düşünəcəkdilər və yolçulardan biri o qadın səslə, balacaboy, qarasaçlı adamı Brodda qatardan enərkən gördüyünü iddia edəcəkdi.

Bilmirəm, bu sui-qəsdə hazırlayanlar qatarın uğradığı qəza üzündən planın bu bölümünü yerinə yetirə bilməyəcəklərini başa düşdükləri zaman nə baş verdi? Hər halda, tez-tələsik toplanıb məsləhətləşdilər. Sonra da işə davam etməyə qərar verdilər. Əlbəttə, artıq yolçulardan biri, ya da hamısı şübhələri öz üzərinə çəkəcəkdi. Ancaq bu ehtimal zəttən daha öncədən düşünülmüş və lazımı hazırlıq da görülmüşdü. Sui-qəsdçilər işi büsbütün qarma-qarışıq etməyi düşündülər. O iki dəlil ölünün kupesinə atıldı. Bunlardan biri vəziyyəti hər kəsindən daha etibarlı olan polkovnik Arbetnotla bağlıydı. Bundan başqa, onun Armstrong ailəsiylə əlaqəsi olduğunu isbat etmək də asan olmayacaqdı. İkinci dəlil isə şübhələri knyaginya Draqomirovanın üzərinə çəkməli olan o dəsmal idi. Ancaq knyaginya cəmiyyətdəki mövqeyi, çox zəif və kövrək olması ilə və xidmətçisiylə bələdçinin şahidliyinə əsasən, yenə də heç bir təhlükəyə məruz qalmırdı. Ancaq işi daha da qarışdırmaq və bizi azdırmaq üçün ortaya yalançı bir iz atıldı – səhnəyə qırmızı kimonolu qadını çıxardılar. Və burada oyunu elə qurmuşdular ki, onun var olduğuna da mən özüm şahidlik edəcəkdim. Qapım döyüldü. Qalxıb bayıra baxdım. Uzaqda qırmızı kimonolu bir qadının gözdən yox olduğunu gördüm. Diqqətlə seçilən bir neçə nəfər... bələdçi, miss Debenham və Makkuin də onu gördüklərini söylədilər. Mən vaqon-restoranda yolçuları dindirərkən qırmızı kimononu çamadanıma qoyan, yumor hissi çox güclü olan biriydi, sanıram. Bilmirəm, o kimono kimindir. Qrafinya Andreninin olduğundan şübhə edirəm. Çünki gənc qadının əşyaları arasında

son dərəcə süslü şifon bir xalat var. Ancaq kimonodan çox, gecə paltarına bənzəyir.

Makkuin diqqətlə yandırılan məktubun bir parçasının yenə də qalmış olduğunu və bu parçadakı Armstrong adının asanlıqla oxunduğunu ilk dəfə eşidəndə o saat digərlərinə xəbər verdi. Bax o anda qrafinya Andreninin vəziyyəti təhlükəli hal aldı. Əri pasportundakı adı dəyişdirmək üçün dərhal hərəkətə başladı. Qarşılaşdıqları ikinci tərslik də bu idi.

Hamısı da Armstrong ailəsiylə qətiyyətlə heç bir əlaqələrinin olmadığını söyləməyə qərar vermişdi. Həqiqəti o saat öyrənə bilməyin imkansız olduğunu bildirilər. Konkret bir adamdan şübhələnmədiyimə görə bu məsələni araşdırmayacağıma inanırdılar.

İndi üzərində baş sındırılacaq daha bir məsələ qalırdı. Əgər cinayətlə bağlı versiyam doğrudursa – hansı ki doğru olduğuna inanırdım – o halda, yataqlı vaqon bələdcisinin də bu hadisəylə bir əlaqəsi olmalı idi. Ancaq belə olan halda da bizim on iki deyil, on üç andımız meydana çıxırdı. Bu zaman "kimdir günahkar?" sualının yerinə "bu on üç nəfərin içində günahkar olmayan o bir nəfər kimdir?" sualına cavab vermək lazım gəlirdi. On üç nəfərdən biri, yalnızca biri günahsız idi. O kimdir?

Bunu düşünərkən çox qərribə bir nəticəyə gəldim. Cinayətə qatılmayan o adam, əslində, bunu ən çox istəyən bir nəfər idi. Söhbət qrafinya Andrenidən gedir. Qraf Andreninin arvadının o gecə kupesindən heç çıxmadığına dair and verdiyi zaman həyəcanlı və səmimi olması məni təsirləndirmişdi, onun sözlərinə inanmışdım. Buradan nəticə çıxararaq qrafın öz arvadının əvəzinə cinayətə əl atmış olması qərarına gəldim.

Əgər belə idisə, o zaman bələdçi Pyer Mişel də həmin o on iki nəfərlik qrupa daxil idi. Ancaq onun bu işə qarışmış olmasını necə aydınlaşdırı bilərdik? İllərdən bəri bu şirkətdə çalışan, təmiz və yaxşı bir adamdır. Pul müqabilində cinayət işlənməsinə yardım edəcək bir tip deyildi. O halda, demək, Pyer Mişelin də Armstrong hadisəsiylə bir əlaqəsi var idi. Ancaq bu da inanılacaq kimi deyildi.

Sonra uşaq otağına baxan xidmətçi qızın fransız olduğunu xatırladım. Əgər o zavallı Suzanna, Pyer Mişelin qızı idisə, onda necə? O zaman vəziyyət aydınlaşdı. Və üstəlik,

cinayət üçün niyə bu qatarın seçilmiş olması da anlaşıldı. Oynanılan bu dramdakı rolları çox yaxşı anlaşılmayan başqa adamlar var idimi? Polkovnik Arbetnotun Armstronqun dostu olduğuna qərar verdim. Hər halda, müharibədə birlikdə vuruşmuşdular. Xidmətçi Hildeqarda Şmidt... onun Armstronqların evindəki işini asanlıqla təxmin edə bilərdim. Bir yeməkbaz olduğuma görə yaxşı bir aşpazı o saat sezirəm. Onun üçün bir tələ qurdum və qadın o saat düşdü bu tələyə. Ona yaxşı yeməklər bişirdiyinə inandığımı söylədim. “Bəli, cənab, – deyə cavab verdi. – Aşpaz olduğum evlərdəki bütün xanımlarım belə söylərdilər”. Amma otaq xidmətçisi olaraq tutulmusunuzsa, xanımlar yaxşı aşpaz olub-olmadığınızı bilə bilməzlər.

Sonra gəlir Hardman... Onun Armstronqların eviylə bir əlaqəsi olmadığı ortadaydı. Amma bəlkə də, ölən fransız qızına aşıq idi. Ona əcnəbi qadınların cazibədar olduğundan söz açdım və gözlədiyim reaksiyanı göstərdi. Birdən-birə gözləri doldu. Əlbəttə, Hardman özünü ele göstərdi ki, guya, qar gözlərini qamaşdırıb.

Və nəhayət, yerdə qalır xanım Habbard. Bunu söyləməyimə icazə verin: bu dramda ən önəmli rolu o oynadı. Retçettin kupesinin yanındakı kupədə qalırdı. Üstəlik, iki kupenin arasında qapı vardı. Yəni şübhələr hər kəsdən çox onun üzərində toplana bilərdi. Plan da elə qurulmuşdu, onu dəstəkləyəcək bir şahid də yox idi. O rolu – kifayət qədər normal, bir az gülünc, qızına düşkün amerikalı ana rolunu oynamaq üçün çox güclü bir aktrisa lazım idi. Ancaq Armstronq ailəsiylə əlaqəsi olan bir aktrisa vardı. Xanım Armstronqun anası aktrisa Linda Arden...

Burada Puaro nəfəsini dərdi.

Sonra xanım Habbard yol boyunca eşitdiklərinə heç bənzəməyən, yumşaq, qalın və təsirli bir səslə:

– Mən komediya rollarında daha qabiliyyətli olduğumu düşünürdüm həmişə, – dedi. Sonra dalğın-dalğın sözlərinə davam etdi: – O hamam torbası məsələsində yol verdim xəta çox gülünc idi. Bundan da hər rolun yaxşıca məşq edilməsi lazım olduğu anlaşılır. Hər şeyi gedərkən yoxladıq. Hər halda, mən o arada cüt nömrəli bir kupədə idim. Sürgülərin yerlərinin müxtəlif ola biləcəyi heç ağılıma gəlmədi.

Oturuşunu dəyişdirərək Erkül Puaroya baxdı:

– Hər şeyi bilirsiniz, müsyö Puaro. Qeyri-adi insansınız. Ancaq Nyu-Yorkdakı o faciəli günü, o fəlakəti təsəvvür belə edə bilməzsiniz. Dərdimdən dəliyə dönmüşdüm. Qulluqçular da həmçinin. Polkovnik Arbetnot oradaydı. Armstronqun ən yaxın dostuydu...

Arbetnot:

– Mühəribədə mənim həyatımı xilas etdi, – dedi.

– Bax o zaman, dərhal elə oradaca Kassetinin qaçdığı ölüm cəzasının yerinə yetirilməsini qərarlaşdırdıq. Bəlkə, hamımız dəli olmuşduq. Bilmirəm... On iki nəfərdik. Daha doğrusu, on bir nəfər. Suzannanın atası Fransadaydı, əlbəttə. Öncə bu işi kimin görəcəyini qərarlaşdırmaq üçün püşk atmağı düşündük. Ancaq axırda bu yolu seçdik. Bunu sürücü Antonio təklif etdi. Daha sonra Mari Debenham bütün xırdalıqları Hektor Makkuinlə birlikdə hazırladı. Hektor qızım Sonyaya vurğun idi... Bizə Kassetinin pul sayəsində necə canını qurtardığını da o başa saldı.

Planımızı qüsursuz halda həyata keçirmək üçün çox zaman xərclədik. Öncə Retçettin izini tapmaq məcburiyyətində qaldıq. Nəhayət ki, Hardman buna nail ola bildi. Sonra Mastermanla Hektoru onun yanında işə düzəltməyə çalışdıq. Heç olmasa, ikisindən birini. Və bunu da bacardıq. Sonra Suzannanın atasıyla məsləhətləşdik. Polkovnik Arbetnot on iki nəfər olduğumuzu israrla istəyirdi. Belə olarsa, hər şeyin qaydasında olacağını fikirləşirdi. Bıçaqlama fikrini çox da bəyənməmişdi, ancaq bunun işlərimizi asanlaşdıracağı fikriylə, nəhayət, razılaşdı. Suzannanın atası da bizə qoşulmağa razıydı. Hektordan Retçettin gec-tez Şərqdən qatarla dönəcəyini öyrəndik. "Şərq ekspressi"ylə. Pyer Mişel də bu qatarda işləyirdi. Əldən qaçırılmayacaq bir fürsət idi bu. Üstəlik, belə olduğu halda, cinayətdə əli olmayanlardan şübhə edilməsini də önləmiş olacaqdıq.

Əlbəttə, qızım Yelena öz ərinə də bu vəziyyəti açıqlamalı idi. İş elə gətirdi ki, o da Yelenayla birlikdə gəlməkdə israr etdi. Hektor işi gözəl şəkildə təşkil etdi və beləcə Retçett yolçuluq üçün bizə ən uyğun olan günü seçdi, yəni Pyer Mişelin iş başında olacağı günü. İstanbul-Kale vaqonundakı bütün kupeləri tutmaq niyyətindəydik. Ancaq

təəssüf ki, bunlardan birini bizə vermədilər. Bu kupe lap əvvəldən şirkətin müdirlərindən biri üçün ayrılmışdı. Cənab Harris uydurma bir insandı, əlbəttə. Ancaq Hektorun kupe-sində bir başqasının olması hər şeyi çətinləşdirəcəkdi. Sonra... ən axırda siz gəldiniz...

Xanım Habbard bir an susdu.

– Daha nə deyim, artıq hər şeyi bilirsiniz, müsyö Puaro. İndi nə edəcəksiniz? Madam hər şeyi polisə açıqlayacaqsınız, olmazmı, bütün günahları mənim üzərimə yıxasınız? Mən o adamı zövqlə on iki dəfə bıçaqlaya bilərdim. Onun günahı tək cəzımın, nəvəmin və doğulmamış başqa bir körpənin ölümünə bais olmaq deyildi. Məsələ daha da dərinə. Deyzidən öncə də başqa uşaqlar qaçırılmışdı. Gələcəkdə də qaçırıla bilərdi. Cəmiyyət o adamı məhkum etmişdi. Biz, sadəcə, edam hökmünü yerinə yetirdik. Bu işə görə buradakıların hamısını polisə vermək nəyə lazımdır? Bütün bu təmizürekli, dostluğa sadıq insanlar... və zavallı Pyer Mişel... Mariylə polkovnik Arbetnot... Onlar bir-birini necə sevirlər...

Qələbəlik salonda əks-səda verən səs çox təsirliydi. Nyu-Yorkda minlərcə tamaşaçını sarsıdan o incə, həssas, insanın ruhunu oxşayan səs...

Puaro dostuna baxdı:

– Siz bu şirkətin müdirlərinənsiniz, müsyö Buk. Nə deyirsiniz?

Buk xəfifcə öskürdü:

– Məncə, müsyö Puaro, doğru olanı o ilk açıqladığınız versiya idi. Buna şübhəm yoxdur. Mən təklif edirəm: Yuqoslaviya polisi gəldiyi zaman onlara bu versiyanı söyləsək, daha uyğun olar. Siz də eyni fikirdə deyilsinizmi, doktor?

Doktor Konstantin:

– Əlbəttə, eyni fikirdəyəm, – cavab verdi. – Tibbi dəlillərə gəlicə... Deyəsən, mən... şey... orada bir-iki səhvə yol vermişəm.

Puaro:

– Beləliklə, sizə bu cinayətin sirrini bu şəkildə açıqlamış oldum, – dedi. – Artıq bu hadisənin araşdırılmasıyla bağlı işimi tamamlamış oluram, mənim üçün şərəf idi bu.

BEŞ DONUZ BALASI

(roman)

BEŞ DONUZ BALASI

(roman)

Stiven Qlenvillə həsr olunur

BAŞLANGIC

Karla Lemarşan

208

Erkül Puaro kabinetinə girən gənc qadını maraqla və diqqətlə süzdü.

Qızın ona yazdığı məktubda elə də maraqlı bir şey yox idi. Onunla görüş ehtiyacını doğurmuş məsələ barəsində hər hansı bir söz yazmamışdı. Məktub qısa və işgüzar idi. Sadəcə, əlyazısının sərt cizgilərindən Karla Lemarşanın gənc olduğu anlaşılırdı.

İndi gənc qız özü artıq Erkül Puaronun qarşısındaydı – iyirmi bir, iyirmi iki yaşlarındaydı Karla. İncə və ucaboy-luydu. İnsanın rastlaşdığı zaman ikinci dəfə dönüb baxmaq istədiyi qızlardandı. Geyimi şıq və kübardı, əynində eleqant kostyum, boynunda bahalı qorjet¹ vardı. Dik başlı, geniş alınlı, gözəl burun cizgiləri olan bir qız idi; qətiyyətli olduğunu ifadə edən çənə quruluşu vardı. Heyrət olunacaq qədər həyat eşqiylə doluydu. Əslində, gözəlliyindən daha çox, həyatla dolu olması ilə insanın diqqətini çəkirdi.

Qız gələne qədər Erkül Puaro özünü çox yaşlı bir qoca kimi hiss etməkdəydi. Lakin Karla içəri girər-girməz birdən-birə canlandı, qıza baxaraq o da birdən-birə gənc-ləşdi, sanki.

Gənc qızı qarşılamaq üçün irəli yeridiyi zaman qızın sinayıcı qonur-ala gözlərini öz üzərində hiss etdi. Gənc

---

¹ Qorjet – qadınların boyunlarına saldıqları ensiz xəz

qız onu ciddi baxışlarla, işgüzarcasına nəzərdən keçirməkdəydi.

Karla Lemarşan keçib oturaraq, onun uzatdığı qutudan bir siqaret götürdü. Onu yandırandan sonra da bir neçə dəqiqə heç bir şey danışmadan siqaretini çəkdi; lakin hələ də ciddi baxışlarla Erkül Puaronu gözdən keçirməkdəydi.

Puaro yumşaq səslə:

– Qərar verə bilmirsiniz, elə deyilmi? – deyə soruşdu.

Qız diksindi:

– Başa düşmədim...

Səsində şirinlik və xoş bir xırıltı vardı.

– Haqqımda qərar verməyə çalışırsınız, elə deyilmi?

Mən sizin axtardığınız adamam, yoxsa yoldan keçən avaranın biriyməm?

Karla gülümsədi:

– Hə, buna bənzər şeylər düşünürəm. Bilirsinizmi, müsyo Puaro, siz... siz mənim təsəvvür etdiyim kimi görünmürsünüz.

– Çox qocayam, eləmi? Təsəvvür etdiyinizdən daha yaşlıyam?

– Hə, o da var. – Gənc qız bir an duruxdu. – Sizinlə açıq danışmaq istəyirəm. Bilirsinizmi, mənə bu işlə məşğul olanların ən yaxşısı lazımdır... yaxşılardan ən yaxşısı...

Erkül Puaro:

– Narahat olmayın, – deyə cavab verdi. – Mən bu işdə elə yaxşılardan ən yaxşısıyam!

Karla:

– Heç də təvazökar deyilsiniz, – deyə gülümsədi. – Buna baxmayaraq, sözlərinizə inanmağa hazırım.

– Siz buraya fiziki cəhətdən güclü bir insana ehtiyacınız olduğu üçün gəlməmişiniz. – Puaro danışmağa başladı. – Mən əyilib ayaq izlərini ölçmürəm, siqaret kötöklərini toplamıram və otların necə əzilmiş olduğunu gözdən keçirmirəm. Mən öz kreslomda oturub fikirləşirəm. – Barmaqlarıyla yumurtaya bənzəyən kəlləsini taqqıldatdı. – Əsas hadisələr bax burada baş verir!

Karla Lemarşan başıyla razılıq bildirdi:

– Bilirəm. Bax ona görə də durub sizin yanınıza gəlmişəm. Sizin möcüzə göstərməyinizi istəyirəm.

Erkül Puaro:

– Hə, bu, başqa məsələ, – deyə cavab verdi, qızın danışıqlarını maraqla gözləyirmiş kimi diqqətlə onun üzünə baxmağa başladı.

Karla Lemaşan dərindən köks ötürdü:

– Əsl adım Karla deyil, Karolinadır. Anamın da adı eləydi. Mənə onun adını veriblər. – Bir an dayandı. – Özü mü tanıyandan bəri Lemaşan soyadını daşıyıram. Ancaq əslində, bu, öz soyadım deyil. Əsl soyadım Kralemdir.

Erkül Puaro bir an qaşlarını çataraq xəyala daldı:

– Krale, – deyə mızıldandı. – Bu adı, elə bil, haradasa eşitmişəm.

Qız:

– Atam rəssam idi, – dedi. – Özü də çox tanınmış bir rəssam. Çox adam onun böyük bir sənətkar olduğunu söyləyir. Mən də eyni düşüncədəyəm.

Erkül Puaro soruşdu:

– Amyas Kralemi?

– Bəli, – gənc qız bir an dayandı, sonra sözünə davam etdi. – Anam Karolina Kraleni isə atamı öldürməkdə ittiham etdilər!

– Həə, – Puaronun yadına düşdü. – Yadıma düşdü, ancaq çox dumanlı şəkildə xatırlayıram. O zamanlar İngiltərədə deyildim. Bu hadisə çoxdan olub, elə deyilmi?

– On altı il əvvəl, – Karla dedi. Üzü ağappaq olmuşdu, gözləri isə bir cüt kömür kimi közərib yanırıdı. – Başa düşürsünüz? Onu məhkəməyə çəkдилər və axırda günahkar çıxartdılar. Lakin anamı asmadılar. Çünki bəzi yüngülləşdirici səbəblər vardı. Buna görə də onu ömürlük həbsə məhkum etdilər. Ancaq bir ildən sonra anam öldü. Öldü. Bununla da hər şey bitdi...

Puaro yavaşca:

– İndi nə etməliyik?.. – deyə mızıldandı.

Karla Lemaşan adlı bu gənc qadın əllərini bir-birinə sıxdı və ağır-ağır, kəsik-kəsik, lakin sərt və israrlı bir tövrlə danışımağa başladı:

– Mənim buraya nə üçün gəldiyimi siz düzgün başa düşməlisiniz. Bu hadisə baş verdiyi zaman mənim beş yaşım olub. Çox balaca olmuşam. Əlbəttə, anamla atamı xatırlayıram və birdən-birə məni harasa bir kəndə apardıqları da

yadımdadır. Kəndlinin şişman, gülərüzlü bir arvadı vardı. Donuz saxlayırdılar... Yadımdadır ki, hamı mənə qarşı çox xoş davranırdı... Lakin mənə altdan-altdan... gözücu baxdıqlarını da bu günəcən unutmamışam. Mən, əlbəttə, başa düşürdüm – uşaqlar, adətən, belə şeylərə qarşı həssas olurlar – nəşə olmuşdu, ancaq nə, bax bunu başa düşə bilmirdim...

Sonra məni bir gəmiyə mindirdilər – gözəl yolçuluq idi, – uzun-uzadı üzdük, nəhayət, özümü Kanadada gördüm. Məni Saymon əmi qarşılıdı. Onunla və Luiza xalayla birlikdə Monrealda yaşadıq. Anamla atamı soruşduğum zaman mənə: “Onlar da yaxın zamanda gələcəklər”, – dedilər. Sonra isə... sonra, deyəsən, anamla atamı unudtum. Elə bil, onların öldüyünü hiss etmişdim. Halbuki bu haqda mənə heç kəs heç bir söz söyləməmişdi. Çünki artıq o zamanlar, lap dəqiq desəm, onları yada salmırdım. Həyatımdan məmnun idim. Saymon əmiylə Luiza xala məni çox istəyirdilər, məktəbə gedirdim, çoxlu dostum vardı və mən əsl soyadımın Lemarşan olmadığını da unutmışdım. Luiza xala mənə Kanadadakı soyadımın belə olduğunu söyləmişdi. Lemarşan soyadı da o vaxtlar mənə çox normal bir şey kimi görünmüşdü. Bəli, Kanadadakı soyadım bu idi və mən, söylədiyim kimi, nə vaxtsa başqa bir soyadım olduğunu, sadəcə olaraq, unutmışdım.

Karla Lemarşan başını qaldıraraq bunları da əlavə etdi:
– Düzünü deyin... Mənə küçədə rast gəlsəydiniz, hər halda, “bax bu qızın heç bir dərdi-səri yoxdur” deyərdiniz, elə deyilmi? Varlıyam, sağlamlığıam yerindədir, çirkin deyiləm, həyatın dadını çıxara bilirəm. İyirmi yaşım olanda inanırdım: dünyada elə bir qız yoxdur ki, onun yerində olmağı istəyim... Lakin o zamanlar öz-özümə suallar verməyə başlamışdım. Anamla atam haqqında... Onlar kim olub, nə iş görüblər? Nəhayət, bunları öyrənəcəyim şübhəsiz idi, əlbəttə... Bir sözlə, mənə həqiqəti söylədilər. İyirmi bir yaşın içindəyəm. Mənə hər şeyi açıqlamaq məcburiyyətində idilər, çünki artıq yetkinlik yaşına çatmışdım və mənə qalan mirası istədiyim kimi idarə edə bilərdim. Sonra o məktub məsələsi vardı... Anamın mənə ölüm ayağında olarkən yazdığı məktub.

Üzünün ifadəsi dəyişdi. Gözləri nəmlənərək tutqunlaşmış, o qəribə parıltı da yox olmuşdu.

– Bax o zaman həqiqəti öyrəndim. Yəni... anamın cinayətə görə məhkum olunduğunu... Bu... dəhşətli bir şeydir...

Bir an dayandı.

– Sizə söyləməli olduğum bir şey də var. Mən nişanlıyam, ərə getməyə hazırlaşırım. Lakin bizə gözləməyimizi, iyirmi bir yaşına girincəyə qədər evlənə bilməyəcəyimizi söylədilər. Hadisəni öyrəndikdə bunun da nə anlama gəldiyini başa düşdüm.

Puaro yerində qurcalandı:

– Bəs nişanlınız buna necə baxdı?

– Conmu? Con bunu vecinə də almadı. Bu hadisənin bizim münasibətlərimizi dəyişdirməyəcəyini söylədi. O: “Mənim üçün fərqi yoxdur, biz ikimiz varıq, Con və Karla, keçmişin bizə dəxli yoxdur”, – deyir. – Bir az irəliyə doğru əyildi. – Onunla hələ də nikah bağlamamışıq. Ancaq bu, o qədər də əhəmiyyətli deyil. Əhəmiyyətli olan başqa şeydir. Mən və Cona görə də... Məsələ keçmişdə olanlarda deyil, bizi düşündürən gələcəyimizdir. – Yumruqlarını sıxdı. – Necə deyim, biz uşaqlarımızın olmasını istəyirik. İkimiz də istəyirik bunu. Lakin biz uşaqlarımızın qorxu içərisində böyüməsini istəmirik.

– Məgər siz bilmirsiniz, hər bir adamın əcdadları arasında qatillər və canilər ola bilər? – Puaro soruşdu.

– Siz məni başa düşmədiniz... Bəli, hər bir adamın əcdadları arasında belə insanlar ola bilər. Lakin adətən, çox adamın bundan heç xəbəri də olmur. Ancaq bizim xəbərimiz var. Bir də ki bu hadisə uzaq keçmişdə olmayıb, söhbət mənim anamdan gedir. Və... bəzən Conun mənə necə diqqətlə baxdığını görürəm. Belə ani bir baxış olur, ancaq mənə elə bu da bəs eləyir. Fərz edək ki, evlənmişik və günlərin bir günü dalaşacağıq, o zaman yenə mənə elə mənalı-mənalı baxarsa, necə olacaq?

Erkül Puaro soruşdu:

– Atanız necə öldürülüb?

Karla çəti və sakit halda cavab verdi:

– Onu zəhərləyiblər.

– Başa düşürəm, – deyər Puaro mızıldandı. Araya qısa bir sükut çökdü.

Sonra gənc qız yenə sakit halda danışmağa başladı:

– Yaxşı ki, məni başa düşürsünüz. Bu işin necə önəmli olduğunu, nə məna kəsb etdiyini bilirsiniz. Söhbəti fırlatmağa, məni ovutmaq üçün bir yığın mənasız sözlər söyləməyə cəhd göstərmədiniz.

Puaro başıyla təsdiq etdi:

– Mən sizi çox yaxşı başa düşürəm... Lakin anlamadığım bir şey var: mən sizə nə üçün lazımam?

Karla Lemarşan, sadəcə:

– Conla evlənmək istəyirəm! – dedi, – mütləq də evlənəcəyəm! Ona iki oğlan və iki də qız dünyaya gətirmək istəyirəm. Bax siz də elə etməlisiniz ki, bütün bunlar həyata keçsin.

– Yəni... demək istəyirsiniz, sizin nişanlınlıqla danışım? Yox, yox, deyəsən, bu sözlərim çox səfehçəsinə oldu. Sizin istədiyiniz başqa bir şeydir. Lütfən, nə düşündüyünüzü mənə söyləyin.

– Qulaq asın, müsyö Puaro və məni düzgün başa düşün: sizin bu cinayəti araşdırmağınızı istəyirəm.

– Araşdırmağımı?

– Bəli, məhz bunu istəyirəm... Bir cinayət, istər dünən olsun, istər on altı il əvvəl, yenə də cinayətdir.

– Fəqət xanım qız...

– Bir dəqiqə, müsyö Puaro. Məni axıra qədər dinləmədiniz. Çox vacib bir məqam da var.

– Nədir o məqam?

Karla Lemarşan:

– Mənim anam günahsız olub, – dedi.

Erkül Puaro burnunu ovuşdurdu. Sonra da:

– Əlbəttə... – deyə mızıldandı. – Nə hisslər keçirdiyinizi başa düşürəm...

– Yox, hissiyyat məsələsi deyil bu. Bu, anamın məktubudur. Bunu ölümündən əvvəl yazıb. Məktubu mənə iyirmi bir yaşına girdiyim zaman verməliydlər. Anam bu məktubu mənə tək-cə bir səbəbə görə yazıb: mənim tamamilə əmin olmağımdan ötrü. Məktubda da ancaq bu haqda yazıb. Yəni günahsız olduğunu açıqlayır. Onun günahı olmayıb və məndən buna şübhə etməməli olduğumu, ona inanmağımı istəyib.

Erkül ona həyəcanla baxan gənc qızın canlı, ifadəli üzünə nəzər saldı. Sonra ağır-ağır:

– *Tout de meme...*¹ – dedi.

Karla gülümsədi:

– Xeyr, anam elə insan deyildi. Məktubda yazdıqlarının bir yalan... özünü təmizə çıxartmaq istəyən bir adamın yalanı olduğunu düşünürsünüz, elə deyilmi? – Yenə də bir az qabağa doğru əyildi. – Qulaq asın, müsyö Puaro. Uşaqlar bəzi şeyləri çox yaxşı başa düşərlər. Anamı xatırlayıram. Əlbəttə, hər şeyi deyil. Lakin onun necə insan olduğunu çox yaxşı bilirəm. O, heç vaxt yalan danışmazdı, hətta xeyirxah məqsədlə də dilinə yalan gətirməzdi. Əgər bir şey səni incidərdisə, bunu sənə açıq şəkildə deyərdi; məsələn, diş həkiminə gedərkən və ya dırnağına tikan batdığı zaman... Onun təbiəti eləydi ki, dilinə yalan gətirməyi bacarmazdı. Yadıma gəlir, ona qarşı xüsusi bir bağlılıq hissim yox idi, ancaq ona inanırdım. Ona hələ də inanıram! Anam ölüm ayağında olduğunu bilməsinə baxmayaraq, oturub bir məktubu yalanlarla dolduracaq xasiyyətdə bir qadın deyildi.

214

Erkül Puaro ağır-ağır, sanki, istəməyə-istəməyə başıyla təsdiqlədi.

Karla davam etdi:

– Buna görə də Conla evlənməyimdə heç bir problem yoxdur. Mən anamın günahsız olduğunu bilirəm. Lakin Con bilmir. O, hər bir insan kimi, mənim də anamın günahsız olduğuna inanmalı olduğumu düşünür. Bunu sübut etmək lazımdır, müsyö Puaro. Bunu da yalnız siz edə bilərsiniz!

Erkül Puaro fikirli halda:

– Sözlərinizin doğru olduğunu qəbul edə bilərik, məd-məzəl, – dedi, – lakin aradan on altı il keçib!

Karla Lemaşan:

– Mən bu işin asan olmadığını başa düşürəm, – deyə cavab verdi. – Lakin sizdən başqa heç kim bu işin öhdəsindən gələ bilməz!

Erkül Puaronun gözlərində kiçik bir parıltı göründü:

– Sizə elə gəlmir ki, məni çox tərifləyirsiniz?

Karla:

– Sizin haqqınızda çox eşitmişəm, – deyə cavab verdi. – Uğurlarınızdan, bacarığınızdan xəbərim var. Sizi maraқ-

¹ Belə də olmuş olsa... (fr.)

landıran psixologiya deyilmi? Bax buna zamanın təsiri ola bilməz. Dəlillər çoxdan silinib, əlbəttə. Siqaret kötökləri, ayaq izləri və yaprımış otlar... artıq onları tapmaq mümkün deyildir. Lakin hadisəni yaxşıca araşdırıb bilərsiniz, bu məsələdə adı hallanan adamları dindirə bilərsiniz. Onların hamısı həyatdadır. Ondan sonra da kreslonuzda oturub düşünərsiniz və beləcə, cinayətin iç üzünü də açmış olarsınız.

Erkül Puaro ayağa qalxdı. Bığlarını eşəmək:

– Madmazel, mənə şərəf verdiniz! Mənə boş yere güvənmədiyinizi sizə sübut etməyə çalışacağam. Mən bu cinayəti araşdıracağam. On altı il əvvəl olan hadisələri göz-dən keçirib həqiqəti öyrənməyə cəhd edəcəyəm.

Karla ayağa qalxdı. Gözləri sevinclə parıldıyırdı. Lakin sadəcə:

– Təşəkkür edirəm, – dedi.

Erkül Puaro şəhadət barmağını qaldırdı:

– Lakin bir məsələ var. Sizə həqiqəti öyrənəcəyimi söylədim. Mən tərəf saxlamayacağam. Buna görə də sizin kimi, ananızın günahsız olduğuna əmin deyiləm. Birdən onun günahkar olduğu ortaya çıxarsa? O zaman necə olacaq?

Karla qürurla başını qaldırdı:

– Mən onun qızıyam. Mənə yalnız həqiqət lazımdır!

Erkül Puaro:

– O zaman *en avant*¹, – deyə cavab verdi. – Daha doğrusu, bunun əksini söyləməliydim. *En arriere*...²

---

¹ İrəli (*fr.*)

² Geriyə... (*fr.*)

BİRİNCİ KİTAB

I fəsil VƏKİL

Ser Montequyu Depliç:

216

– Krale hadisəsini xatırlayıb-xatırlamadığımı soruşursunuz? – dedi. – Bunu yaddan çıxarda bilərəmmi? Hələ də xatırlayıram. Çox mehriban bir qadın idi. Lakin çox qərarlı idi, əlbəttə. Özünü ələ ala bilmirdi. – Çəpəki nəzərlərlə Puaroya baxdı. – Məndən bu hadisə haqqında nəyə görə soruşursunuz?

– Elə-belə, maraqlanırdım, ona görə...

Depliç birdən-birə dişlərini ağardaraq güldü. Bu, onun məşhur “canavar təbəssümü”ydü. Bu gülüşün çoxlarının canına lərzə saldığını deyirdilər.

– Əziz dostum, bu, sizin tərəfinizdən o qədər də nəzakətli davranış sayılmaz. Çünki o iş mənim uğursuz işlərimdən biridir. O zaman gənc qadını xilas etməyi bacarmadım.

– Bilirəm.

Ser Montequyu çiyinlərini çəkdi:

– Əlbəttə, o zaman indiki qədər təcrübəli deyildim. Buna baxmayaraq, əlimdən gələnlə hər şeyi etdiyimə əminəm. Bir vəkil ittiham olunan adam tərəfindən kömək görməyə, əlbəttə, o zaman çox da böyük nəticələr əldə edə bilməz. Buna baxmayaraq, edam hökmünü dəyişdirib ömürlük həbs cəzasıyla əvəz edə bildik. Apelyasiya verdik. Bəzi yüngülləşdirici səbəbləri vardı. Bir çox evdar qadın və analar xanım Kralenin əfv edilməsi üçün yazılı şəkildə müraciət etmişdi. Çox adam qadının halına acıyırdı. – Arxaya söykənərək ayaqlarını irəliyə doğru uzatdı. Üzündə düşüncəli ifadə yaranmışdı. – Əgər qadın ərini odlu silahla vur-

muş və ya bıçaqlamış olsaydı, vəziyyət başqa cür olardı. Mən də onun öz ərinə qəsdən öldürmədiyini iddia edə bilərdim... Lakin zəhər?.. Zəhərlə insan öldürmək hadisəsində heç nə eləyə bilməzsən. Bu məsələni həll etmək mümkün deyil.

Erkül Puaro soruşdu:

– Bəs siz müdafiə zamanı hansı versiyanı irəli sürürdünüz? – Əslində, bunun cavabını bilirdi, arxivlərdəki köhnə qəzetləri oxumuşdu. Lakin vəkillə danışarkən heç bir şeydən xəbəri yoxmuş kimi davranmaq ona sərfəli idi.

– İntihar. Bu hadisədə o adamın intihar etdiyini iddia etməkdən başqa əlimizdən heç nə gəlmirdi. Lakin buna da kimsə inanmadı. Kralə intihar edəcək bir adam deyildi! Siz onu heç vaxt görməmişiniz. Elə deyilmi? Parlaq şəxsiyyət idi. Canlı, hay-küylü bir adamdı, qadınlara həddən artıq düşkündü, pivədən ötrü də ürəyi gedirdi. Məhkəmə kollegiyasını belə bir adamın səssiz-səmirsiz oturub zəhərlə intihar edəcəyinə inandırmaq çətin məsələydi. Sxemə uyğun gəlmirdi. Lap əvvəldən bu işi uduzacağımı bilirdim. Qadın da mənə heç yardım etmədi. Onu şahid qismində prosesə cəlb edən andaca uduzacağımızı anladım. Qadının müqavimət göstərmək arzusu yox idi. Lakin nə etmək olardı? Əgər vəkili olduğunuz adamı şahid kimi dindirməsəniz, o zaman da hakimlər bundan tamamilə başqa mənalara çıxarırlar.

Erkül Puaro:

– Qadının sizə kömək etmədiyini söylədiyiniz zaman bunumu nəzərdə tuturdunuz? – dedi.

– Əlbəttə ki, dostum. Biz axı sehrbaz deyilik. Müvəffəqiyyətin yarısı günahkarın məhkəmə heyətinə necə təsir bağışlayacağına bağlıdır. Heyət üzvlərinin hakimin qərarına qarşı səs verdiyini dəfələrlə görmüşəm. Heyət üzvləri “bu adam mütləq qatildir” dedilərsə, iş bitmiş deməkdir. Və ya “heç özlərini yormasınlar, bu adamın qatil olmadığı bəlidir” desələr, yenə də həmin şeydir!.. Halbuki Karolina Kralə müqavimət göstərməyə cəhd belə etmədi.

– Axı nəyə görə?

Ser Monteqyu çiyinlərini çəkdi:

– Bunu məndən soruşmayın. Hər şeydən əvvəl, qadın öz ərinə çox sevirdi. Buna görə də özünə gəlib nə etdiyini

baş a düşəndə dəhşətli sarsıntı keçirmişdi. Məncə, o, şok vəziyyətindən çıx a bilməmişdi.

– Demək, siz də qadını günahkar hesab edirsiniz?

Depliç heyrətlə:

– Mən bunun sübuta ehtiyacı olmadığını düşünürdüm, – dedi.

– Bəs xanım Krale, heç olmasa, bircə dəfə günahkar olduğunu sizə etiraf etdimi?

Ser Monteçyu diksindi:

– Yox! Əlbəttə ki yox! Bizim də öz əxlaq prinsiplərimiz var. Vəkili olduğumuz insanın həmişə günahsız olduğuna inanırıq. Demək, bu hadisə sizi çox maraqlandırır. Kaş qoca Mayhevlə danışa biləydiniz. Müdafiə dosyesini onların kontoru hazırlamışdı. Mayhev sizə bu hadisə haqqında məndən çox məlumat verə bilərdi. Təəssüf ki, o artıq həyatda deyil. Oğlu Corc Mayhev yaşayır, əlbəttə. Lakin o da o vaxtlar çox gənc idi. Haqqında danışdığımız bu hadisədən gör neçə il keçib.

– Hə, bilirəm. Bəxtimizdən siz hadisəni yaxşı xatırlayırsınız. Qeyri-adi yaddaşınız var.

Vəkilin üzündə bu sözlərdən xoşlandığını göstərən bir ifadə yarandı.

– Əsas hadisələr istər-istəməz insanın yadında qalır. Xüsusən də vəkillik etdiyən adamın edam olunması tələb olunan cinayətlər olanda. Bundan başqa, qəzetlər də Krale hadisəsini geniş şəkildə reklam elədilər. Bu hadisə böyük maraq doğurmuşdu. Bu işdə adı hallanan gənc qız da bir xeyli diqqət mərkəzində oldu. Konfet kimi bir qız idi, mən deyərdim.

Puaro təkrar soruşdu:

– İsrar etdiyim üçün üzr istəyirəm. Lakin təkrarlayacağam: Karolina Kralenin həqiqətən günahkar olduğuna əminsinizmi?

Cənab Monteçyu çiyinlərini çəkdi:

– Açığını desəm, bu işin şübhə doğuracaq bir tərəfi yox idi. Hə, məncə, ərini o öldürmüşdü.

– Qadının əleyhinə olan dəlillər hansılar idi?

– Çox ciddi dəlillər var idi. Hər şeydən əvvəl, cinayətin motivi onun əleyhinə idi. Neçə illərdi ər-arvad itlə pişik kimi dolanırmışlar. Mübahisələrin arası kəsilmirmiş. Kişi durma-

dan başqa qadınlarla yeni-yeni macəralara girişirmiş. Kişi belə bir adam imiş. Qadın da bütün bunlara əməlli-başlı dözülmüş. Əri sənətkar olduğu üçün bütün bu arvadbazlıqlarını ona bağışlayırmış. Əri, həqiqətən, birincidərəcəli bir rəssam idi. İndi onun əsərləri od qiymətinə satılır. Doğrusu, mənim o tip tablolarıdan xoşum gəlmir. Başdan-ayağa eybəcərliklərin təsviridir, ancaq dəyərlərinin yüksək olduğuna şübhə yoxdur... Dediym kimi, Kralenin arvadbazlığı üstündə tez-tez dalaşırırmışlar. Xanım Krale səssiz-səmirsiz əzab çəkən yumşaqürəkli qadınlardan deyildi. Dəhşətli qovğaları olurdu. Lakin əri hər macəranın axırında mütləq arvadının yanına qayıdırılmış. Lakin bu son macərə əvvəlkilərdən çox fərqlənib. Bu dəfə işin içində sütlü bir qız olub. Qızın cəmi iyirmi yaşı varmış... Adı Elsa Greer idi. Yorkşirli hansısa bir fabrikanın yeganə qızıydı. Qızın həm pulu vardı, həm də xarakteri. Nə istədiyini də bilirdi. İstədiyi də Amyas Krale idi. Onu öz rəsmini çəkməyə məcbur etmişdi. Adətən, Krale kübar təbəqədən olan gözəllərin rəsmini çəkməzdi, ipəkli-mirvarili xanımların rəsmini çəkmək onun könlüncə deyildi, ancaq şəxsiyyətlərin portretini çəkərdi. Doğrusu, mən qadınların onun fırçasıyla əbədilik qazanmağı arzu etdiklərinə əmin deyiləm. Çünki modellərinin çirkin tərəflərini ortaya çıxarmaqdan çəkinmirdi Krale. Lakin Elsa Greerin portretini çəkməyə razı olmuş və axırda da qıza əməlli-başlı vurulmuşdu. Kralenin o zaman qırxa yaxın yaşı vardı, neçə il əvvəl evlənmişdi. Yəni səfehlik edərək qızı yerində birinə aşiq olacaq yaşda idi. Elə bu zamanda da Elsa Greer qarşısına çıxıb. Krale qızdan ötrü dəli olub: arvadından ayrılıb onunla evlənmək niyyətində imiş... Karolina Krale isə boşanmağa razı deyilmiş. Rəssamı hədələyib. Onun: "Qızı buraxmasan, səni öldürərəm", – dediyini iki nəfər eşidib. Qadın zarafat etmiş. Hadisədən bir gün əvvəl qonşularından biriylə çay içirmişlər. Bu qonşu isə evdə dərmanlar düzəltməyə maraqlı göstərən bir adam olub. Düzəltdiyi dərmanların arasında konium da olub. Yəni zəhərli baldırğan otu... Və orada bu zəhərin nə qədər öldürücü olduğu haqqında söhbət olub. Həmin adam ertəsi gün şüşədəki zəhərin yarıya qədər boşaldılmış olduğunu aşkara çıxarıb. Bu haqda hamıya xəbər verib. Sonra da xanım Kralenin otağından,

demək olar ki, boşalmış bir şüşə tapıblar. Bunun içində də zəhərin qalıqları olub. Qadın şüşəni bir siyirmənin dibində gizlətməmişdi.

Erkül Puaro darıxmış halda qurcalandı:

– Bu şüşəni orada başqa biri də gizlədə bilərdi.

– Elədir, ancaq qadın polisə zəhəri götürdüyünü etiraf etdi. Bunu etməməliydi, əlbəttə. Lakin polislə ilk dəfə danışdığı zaman yanında ona yol göstərəcək bir vəkil olmayıb. Zəhəri soruşduqları zaman açıq şəkildə bunu özünün götürdüyünü etiraf edib.

– Nəyə görə götürübmüş?

– Xanım Krale zəhəri özünü öldürmək üçün götürdüyünü söylədi. Lakin şüşənin necə boşaldığını, üzərində də nəyə görə yalnız onun barmaq izlərinin olduğunu heç cür izah edə bilmədi. “Ola bilər, Amyas özü özünü öldürüb”, – deyirdi. Lakin əri qadının otağında gizlətdiyi koniumu içmişdisə, o zaman nə üçün şüşənin üstündə onun deyil, qadının barmaq izləri vardı, hə?

– Deyəsən, zəhəri onun pivəsinin içinə tökmüşdülər, elə deyilmi?

– Hə. Pivə şüşəsini Karolina Krale özü soyuducudan götürüb bağçaya, ərinin rəsm çəkdiyi yerə aparıb. Pivəni stəkana tökərək Amyasa uzadıb. Onun necə içdiyini də seyr edib. Hamı yeməyə gedib, rəssam bağçada tək qalıb. O da çox vaxt yeməyə getməmiş. Bir az keçəndən sonra isə xanım Krale ilə tərbiyəçi, Amyasın orada öldüyünü görüblər. Qadın ərinə verdiyi pivədə heç bir şey olmadığını iddia edib. Mənsə məhkəmədə Amyasın birdən-birə peşman olduğunu, vicdan əzabına dözməyərək pivəyə zəhəri özünün qarışdırdığını iddia etdim. Gicbəsərlikdir, əlbəttə. Rəssam bu tipdə bir adam deyildi. Barmaq izləri Karolina Krale üçün çox pis oldu.

– Pivə şüşəsində qadının barmaq izləri varmı?

– Xeyr. Sadəcə, Amyasın barmaq izləri vardı. Özü də saxta barmaq izləri. Tərbiyəçi həkim çağırmağa qaçdığı zaman Karolina Krale meyitin yanında tək qalmışdı. Hər halda, o arada şüşədəki və stəkandakı barmaq izlərini silərək, ərinin əlini bunların üzərinə basmışdı. Elə təsəvvür yaratmaq istəyirdi ki, guya, nə şüşəyə, nə də stəkana toxunub. Ancaq bunlar heç bir işə yaramayanda qoca prokuror

Randolf bu hərəkəti lağa qoyub xeyli güldü. Məhkəmədə bir insanın şüşəni o şəkildə tutmasına imkan olmadığını qəti şəkildə sübuta yetirdi. Əlbəttə, biz də tuta biləcəyini göstərmək üçün əlimizdən gələni etdik. Barmaqlarının, ölüm halında olduğuna görə o şəkildə qıvrılmış ola biləcəyini söylədik. Ancaq doğrusunu deyim, buna kimsə inanmadı, bizim dəlillərimiz inandırıcı deyildi.

Erkül Puaro:

– O halda, – dedi, – qadın koniumu pivə şüşəsinə, onu ərinə aparmamışdan əvvəl töküüb.

– Pivə şüşəsində konium, ümumiyyətlə, yox idi. Sadəcə, stəkanda zəhər tapıldı.

Bir an dayandı. İri, yaraşıqlı çöhrəsindəki ifadə dəyişdi. Kəskin hərəkətlə Puaroya sarı döndü.

– Bir dəqiqə, Puaro, siz nə demək istəyirsiniz?

Puaro:

– Belə hesab edək ki, Karolina Krale günahsız olub, – deyə cavab verdi. – Konium pivəyə necə qarışdırıla bilər? Siz proses zamanı zəhəri pivəyə Amyas Kralenin qarışdırdığını söyləmişiniz. Lakin mənə bunun imkansız olduğunu açıqladınız. Mən də sizinlə eyni fikirdəyəm. Amyas Krale intihar edəcək bir adam olmayıb. Bu isə o deməkdir ki, zəhəri pivəyə Karolina Krale qarışdırmayıbsa, bu işi başqası edib.

– Ay Allah! Puaro, keçmişdə qalmış hadisələri nəyə görə qurdalayırınsız? Bu hadisələr çoxdan olub. Qatil o qadın olub. Əgər özünü o zaman görsəydiniz, bir damcı da şübhəni qalmazdı. Üzündəki ifadədən o saat bildirdi ki, cinayəti o törədib. Hətta mənə elə gəldi ki, hökm oxunduğu zaman o, həddən artıq rahatlanmışdı. Heç qorxub-eləməirdi. Həyəcanlı-filan da deyildi. Sadəcə, prosesin tezliklə sona çatmasını istəyirdi, mənəcə. Çox cəsarətli qadın idi...

Erkül Puaro dedi:

– Buna baxmayaraq, Karolina Krale ölümündən qabaq qızına çatdırmaqdan ötrü bir məktub yazıb. Bu məktubda günahsız olduğuna and içir.

Ser Monteqyu Depliq:

– Ola bilər, – deyə cavab verdi. – Onun yerində mən və ya siz də olsaydınız, eyni şeyi edərdik.

– Qızı da Karolina Kralenin yalan söyləyəcək bir qadın olmadığını deyir.

– Qızı belə deyirmiş... Bah! O, bunu haradan bilə bilər? Əziz dostum Puaro, proses zamanında qız çox balacaydı. Dörd yaşındaydı, yoxsa beş. Adını dəyişdirərək İngiltərənin xaricində bir yerə, qohumlarının yanına yolladılar. O nə bilə bilər, nəyi xatırlaya bilər?

– Bəzən uşaqlar insanları çox yaxşı anlaşırlar.

– Bəlkə də... Ancaq bunun bu məsələylə heç bir əlaqəsi yoxdur. Əlbəttə, qız anasının günahsız olduğuna inanmaq istəyir. Qoy inansın. Bunun bir zərəri olmaz.

– Lakin təəssüf ki, qız, eyni zamanda, anasının günahsız olduğunu göstərəcək dəlillər də istəyir.

– Yəni Karolina Kralenin ərinə öldürmədiyini ortaya qoyacaq dəlillər?

– Bəli.

Ser Montequyu:

– Təəssüf edirəm, o, istədiyini əldə edə bilməyəcək.

– Demək, siz belə fikirləşirsiniz?

Ser Montequyu mənalı baxışlarla Puaronu süzdü:

– Mən daim sizin dürüst bir insan olduğunuzu düşünmürdüm, dostum. Nə etmək istəyirsiniz? Qızın zəif tərəfindən faydalanaraq pul qazanmağımı çalışırsınız?

– Siz qızı tanımırsınız. O, hər zaman rast gəldiyimiz tiplərdən deyil. Qüvvətli xarakteri var.

– Bəli. Amyasla Karolina Kralenin qızının, doğrudan, elə olmasına şübhə etmirəm. İstədiyi nədir onun?

– Həqiqəti öyrənmək.

– Hm... Qorxuram, öyrənəcəyiniz həqiqət onun heç də xoşuna gəlməyəcək. Allah haqqı, Puaro, mənə, bu işin şübhəli qalan tərəfi yoxdur. Qadın ərinə öldürdü.

– Üzr istəyirəm, dostum, lakin mən özüm buna şəxsən əmin olmalyam.

– Bilmirəm, siz bunu nə cür edəcəksiniz. Əlbəttə, qəzetlərin proses haqqında yazdıqlarını oxuya bilərsiniz. Prokuror Hamfri Randolf idi. Artıq o da həyatda yoxdur. Qoy yadıma salım, görüm kim idi onun köməkçisi? Foqq adlı cavan bir oğlan idi, deyəsən. Hə, Foqq. Onunla danışa bilərsiniz. Sonra, o zamanlar evdə olan adamlar var. Hər halda, sizin sorğu-suallanız, hər şeyi yenidən qazımağınız heç də

xoşlarına gəlməyəcək. Ancaq onlardan bəzi şeyləri öyrənəcəyinizə əminəm. Axı siz inam tələq etməyi bacarırsınız.

– Hə, doğrudur. Bu hadisə ilə əlaqəsi olan adamlar. Bu çox vacibdir. Onların kim olduğunu xatırlayırsınız?

Ser Montequyu düşündü:

– Dayanın görüm... Aradan o qədər vaxt keçib ki... Açığını desəm, bu işin içində beş nəfər vardı. Əlbəttə, xidmətçiləri saymıram. Yaşlı, xanımlarına çox sadıq adamlar idi onlar. Çox qorxmışdular, əlbəttə. Heç bir şeydən də xəbərləri yox idi. Heç kəs də onlardan şübhələnmədi.

– Demək, hadisə ilə əlaqəsi olan beş nəfər olub. Mənə onlar haqqında danışa bilərsinizmi?

– Filip Bleyk, Amyas Kralenin ən yaxın dostu idi. Onu kiçik yaşlarından tanıyırdı. Cinayət baş verən zaman rəssamın evində yaşayırdı. Hələ də sağdır. Onu aradabir qolf meydançasında görürəm. Sent-Corc-Hilldə yaşayır. Birja dəlləlidir. Birjada oynayır, özü də yaxşı oynayır. Uğur qazanmış adamdır. Son zamanlar bir az kökəlməyə başlayıb.

– Yaxşı. Sonra kim var?

– Sonra Bleykin böyük qardaşı. Bir kənd mülkədarıdır. Evdar adamdır.

Puaronun beynində zıncırov çalınmağa başladı. Çalındı və susdu. “Yetər artıq hər dəfə bu uşaq şeirlərini xatırladığın”. Axır vaxtlar bu hal onda tez-tez təkrarlanmağa başlamışdı. Yox, zıncırov susmamışdı:

“Bir donuz balası bazara getdi.

O biri donuz balası evdə qaldı...”

Sonra mızıldandı:

– Demək, Bleykin böyük qardaşı evdar adamdır, hə?

– Bayaq sizə haqqında danışdığım adamdır, həmin o dərman otlarıyla məşğul olan, kimyagərdir-nədir. Belə bir hobbisi vardı onun. Adı nəydi onun? Romanlarda tez-tez rast gəlinən bir adı var... Həə, yadıma düşdü: Meredith Bleyk. Sağ olub-olmadığını bilmirəm.

– Sonra kim var?

– Sonra? Bütün bu fəlakətlərin səbəbkarı. Üçbucağın üçüncü tərəfi – Elsa Greer.

Puaro yavaşca mızıldandı:

– “Üçüncü donuz balası qonaqlıq verdi...”

Ser Monteçyu ona heyrətlə baxdı:

– Həqiqətən də, o qız çox şeylər yedi. Sən demə, çox fərasətli imiş. O vaxtdan bəri üç dəfə ərə gedib. Boşanmaq onunçün su içmək kimi bir şeydir. Ərlərini hər dəfə dəyişdirəndə daha pullusunu, daha varlı-karlısını tapır. İndi də bir lordla evlidir. Yəni Elsa Greer indi ledi Dittişam olub. “Tatlar”ın istənilən nömrəsini açın, mütləq onun haqqında bir şey yazıldığını görəcəksiniz.

– Bəs digər iki adam kimdir?

– Evdə bir tərbiyəçi vardı. Soyadını xatırlamıram. İşinə can yandıran, ciddi bir qadıncı. Soyadı Tompson idi, yoxsa Cons? Bax buna bənzər bir şey... Sonra evdə bir qız da qalırdı. Xanım Karolina Kralenin ögey bacısı, səhv etməməyə, o zamanlar on beş yaşındaydı. İndi çox məşhur olub artıq. Arxeologiya ilə məşğul olur, tez-tez ekspedisiyalara gedir. Uorren – soyadı belədir! Anjela Uorren. Çox ciddi gənc bir qadıncıdır. Onunla bu yaxınlarda rastlaşmışıq.

– Demək, o, ağlayıb evə qaçan donuz balası deyil?

Ser Monteçyu Depliç, Puaroya təəccüblə baxdı. Sonra da quru səslə:

– Anjela Uorrenin donuz balası kimi ağlamasından ötrü bir səbəb var, – dedi. – Üzü eybəcərləşib. Sifətinin bir tərəfində böyük bir çarıq var. O... Nə deyim axı? Onsuz da, özünüz hər şeyi öyrənəcəksiniz.

Puaro ayağa qalxdı.

– Çox təşəkkür edirəm. Böyük alicənablıq göstərdiniz. Əgər xanım Krale ərini öldürməmiş olsa...

Ser Monteçyu Puaronun sözünü kəsdi.

– Öldürdü, dostum, öldürdü. Mənim sözlərimə inanın.

Puaro onu eşitmirmiş kimi sözlərinə davam etdi:

– ... o zaman, demək, məntiqə görə, qatil bu beş nəfərdən biridir.

Vəkil tərəddüdlə:

– Bəli, cinayəti onlardan biri işləmiş ola bilər, – deyə cavab verdi. – Fəqət bunu etmələri üçün bir səbəb yox idi. Heç bir səbəb! Doğrusunu söyləsəm, onların heç birinin bu işi görmədiyinə mən əminəm. Bu fikirləri başınızdan atsanız yaxşıdır, dostum.

Erkül Puaro gülümsəyərək başını yellədi.

II fəsil

PROKUROR

Cənab Foqq qısaca:

– Sözsüz, qadın günahkar idi, – dedi.

Erkül Puaro Foqqun arıq, təmiz qırılmış üzünü diqqətlə gözdən keçirirdi. Kventin Foqq ser Montequy Depliçə heç bənzəmirdi. Ser Montequy güclü və maqnetik xüsusiyyəti olan bir adam idi, söhbət zamanı özünün amiranəliyini qoruyar, qarşı tərəfin ürəyinə qorxu toxumları səpərdi. Məhkəmədə səs tonunu kəskin və effektiv şəkildə dəyişməklə təəssürat yaradardı. Yaraşığı, alicənab, cazibədar adam birdən-birə, sanki, nağıllarda olduğu kimi, dəyişilib tamamilə başqa adam olardı: dodaqları sallanar, dişləri qıcanar, qan içməyə hazır görkəm alardı. Kventin Foqq isə arıq, solğunüzlü, “şəxsiyyət” anlayışının tərkib hissəsi olan keyfiyyətlərdən inanılmaz dərəcədə məhrum olan, sakit və rəvan səslə, eyni zamanda ısrarla suallar verən insan idi.

Erkül Puaro fikirli halda onu gözdən keçirərək:

– Demək, bu iş sizdə belə bir təəssürat doğurub? – dedi.

Foqq başıyla təsdiqlədi:

– O qadını ifadə verərkən görəydiniz! Bu işdə prokuror olan qoca Rudolf qadını əzib suyunu çıxartdı!

Bir an dayandı, sonra da gözlənilməz bir şey söylədi.

– Ancaq ümumiyyətlə, proses həddən artıq rahat keçdi.

Erkül Puaro:

– Nə demək istədiyinizi çox da başa düşmədim, – dedi.

Foqq nazik, mütənasib formalı qaşlarını çatdı. Təmiz qırılmış biğ yerinə əl gəzdirdi:

– Bunu sizə necə başa salacağımı bilmirəm. Bu daha çox ingilislərə xas bir düşüncə formasıdır. Yəni belə bir vəziyyəti “uçmayan quşu vurmaq” deyimi ilə müqayisə etmək olar. Başa düşdünüz mü?

– Bəli, dediyiniz kimi, tamamilə ingilislərə xas düşüncədir bu. Buna baxmayaraq, nə demək istədiyinizi başa düşürəm. İdmanda və ya ovçuluqda olduğu kimi, məhkəmələrdə də ingilislər öz rəqiblərini və ya qurbanlarını xilasolma şansından məhrum etmək istəirlər.

– Tamamilə doğrudur. Lakin bu prosesdə qadının qurtulmasına heç bir imkan yox idi. Pişik siçanla oynayan kimi Hampi Rudolf da onunla oynayırdı. Proses Montequyu Depliçin Karolina Kraleni şahid yerinə oturdub, bir neçə sual verməsiylə başladı. Qadın məhkəmədə lal-dinməz dayanmışdı. Böyüklərin arasında oturmuş uşağa bənzəyirdi. Depliçin suallarına cavab verərkən, sanki, əzbərlədiyini şeyləri deyirdi. Sakit idi, necə istəyirdilərsə, elə də cavab verirdi, ancaq dediyi sözlər inanılası deyildi! Ona necə cavab verəcəyini öyrətmişdilər, qadın da elə edirdi. Qəbahət Depliçdə deyildi, əlbəttə. O, özünün köhnə aktyor rolunu çox gözəl oynayırdı. Lakin iki nəfərin oynamağı olduğu bir səhnədə bir nəfər heç bir şey edə bilməz. Qadın lazım olduğu şəkildə öz rolunu oynaya bilmədi. Əlbəttə, bu, məhkəmə heyətinə pis təsir bağışladı. Sonra qoca Hampi ayağa qalxdı. Hər halda, onu görmüşdünüz? Məncə, onun ölümü bizim üçün böyük itkidir. Cüb-bəsinin ətlərini çiyinlərinə atıb ləngər vuraraq dayanar və tələsməzdi. Sonra, qəflətən hücuma keçər, suallarını düz adamın gözünün içinə söyləyərdi... Dediym kimi, xanım Kraleni quru yuyub, yaş sərdi. Gah bir yandan həmlə edirdi, gah o biri yandan, hər dəfə də qadın mat vəziyyətində qalırdı. Söylədiklərinin çox absurd olduğunu ona etiraf etdirirdi. Tez-tez xanım Kralenin ziddiyyətli vəziyyətlərə düşməsinə səbəb oldu və qadının vəziyyəti getdikcə pisləşdi. Sonra da Rudolf qətiyyətli şəkildə sözlərini tamamladı: “Xanım Krale, mən təsdiq edirəm ki, koniumu intihar etmək üçün aldığınıza dair olan hekayə başdan-ayağa yalandır. Bu zəhəri sizi başqa bir qadına görə tərək etməyə hazırlaşan ərinizi öldürmək üçün oğurlamışdınız və siz onu qəsdən zəhərləmişiniz”. Və qadın onun üzünə baxa-baxa qaldı; zahirən çox gözəl, boylu-buxunlu qadın idi; məlahətli, sakit səsle bunları söylədi: “Yox, yox... mən belə bir şey etməmişəm”. Bu sözlər çox da inandırıcı səsəlmədi. Depliçin öz yerində narahatlıqla qurcalandığı yadımdadır. Deyəsən, işin pisliliyə doğru gedəcəyini o saat başa düşmüşdü.

Foqq bir an dayandı. Sonra davam etdi:

– Buna baxmayaraq, mən onun davranışlarında qəribəlik olduğunu hiss edirdim. Bəzi məqamlara görə onun

bu davranışlarını rasionallıq adlandırmaq olardı. Başqa nə edə bilərdi axı, tək-cə bir yolu qalırdı: o da başqalarında alicənablıq hissələrini oyandırmaq idi; həmin o alicənablıq hissələrini ki, bizim sərt ovçuluq ehtirasımızla yanaşı olaraq xaricilərin bizi hiyləgər kimi görməsinə məcbur edir. Hakimlər kollegiyası da, məhkəmədə iştirak edən hər kəs də xanım Kralenin xilas olmaqdan ötrü heç bir şansının qalmadığını başa düşürdülər. Gənc qadın həyatını qurtarmaq üçün heç bir müqavimət göstərmirdi. Üstəlik, qoca Rudolf kimi ağıllı və amansız bir heyvəreylə çarpışması imkansız idi. O cılız, inandırıcı olmayan “Yox, yox, mən belə bir şey etmədim!” sözlərinə adamın yazığı gəlirdi... Lakin bundan artıq onun əlindən heç nə gələ bilməzdi. Hakimlər kollegiyası cəmi yarım saat məşvərət etdi. Aydın məsələdir, tez-tələsik qərar verdilər. Qərar belə idi: “Günahkardır, lakin güzəşt oluna bilər!” – Düzünü desəm, bu işdə adı hallanan o biri qadınla müqayisədə Karolina çox yaxşı təsir bağışlayırdı. Həmin o gənc qızı nəzərdə tuturam. Hakimlərin lap əvvəldən ondan xoşları gəlmədi. Ancaq qız onlara fikir vermirdi. Çox gözəl idi. Lakin sərt, adama xoş gəlməyən ədası vardı. Həddən artıq modern idi. Məhkəmədə iştirak edən qadınların nəzərində o, evyılan qadınların bir nümayəndəsi idi. Nə qədər ki ətrafda belə seksual qızlar dolaşır, onların hər birinin ailəsi təhlükədən uzaq deyil. Ağılı, fikri seksdə olan, qadınların və anaların haqlarına sayğı göstərməyən əxlaqsız... Lakin doğrusunu bilmək istəsəniz, qız özünü təmizə çıxarmağa, nəyisə gizlətməyə belə çalışmadı. Çox açıq danışdı. Heyrət olunacaq qədər açıq. Amyas Kraləyə aşiq olmuşdu, rəssam da ona vurulmuşdu. Onu arvadından və uşağından ayıracağı üçün vicdan əzabı da çəkməmişdi... Bir yandan baxanda, ona heyran olmuşdum. Çox zirək qız idi. Depliç ona çarpaz istintaq qurmuşdu, ancaq qız bu dindirmələrdən üzüağ çıxdı. Üstəlik, hakimin də ondan xoşu gəlməmişdi. Prosesi Avis aparırdı. Özü cavan vaxtlarında min oyundan çıxmışdı, ancaq əyninə hakim xalası geyəndən sonra ən kiçik əxlaq pozuntularına qarşı çıxardı. Məhkəmə heyətinə də o yol göstərmişdi, Karolinaya qarşı mərhəmətli davranmağa çağırırmışdı. Faktları inkar edə bilmədi, ancaq bir-iki dəfə açıq şəkildə ifadə etdi ki, müttəhimi cinayətə təhrik ediblər.

Erkül Puaro soruşdu:

– Lakin o, bəraət versiyasını qəbul etmədi?

Foqq başını yellədi:

– O iddia heç bir şeyə əsaslanmırdı. Yox, mən demək istəmirəm ki, Depliç əlindən gələni etmədi. Çox təsirli çıxış etdi, gözlərimizin önündə temperamentli və açıqürəkli, əyləncəyə düşkün, qəflətən gənc və gözəl bir qızın eşqiylə ehtirasa tutulmuş, eyni zamanda, vicdan əzabıyla da qovrulan, lakin sevdasından əl çəkə bilməyən bir sənətkarın qeyri-adi portretini yaratdı. Rəssam birdən-birə öz səhvini başa düşüb, günahkar olduğunu, arvadına və uşağına qarşı pis davrandığını anlayıb həyatına son qoymağı qərara alıb, qapanmış dairədən şərəflə çıxmaq istəyib... Yənə deyirəm, çox təsirli çıxış idi. İstər-istəməz gözləriniz qarşısında ziddiyyətlər arasında boğulan bədbəxt bir insan canlanırdı: ehtiras və uşaqlıqdan ona xas olan əsil-nəcəbət. Bu çıxışın təsiri qeyri-adiydi. Lakin çıxış sona çatandan və sözlərin sehrli pərdəsi ortadan götürüləndən sonra əsl Amyas Krale ilə onun mifik obrazı arasında heç bir rabitə yaratmaq olmurdu. Çünki, əslində, Amyas tamamilə başqa cür adamdı. Depliç də söylədiyi sözləri təsdiq edəcək heç bir şey tapa bilmirdi. Mənim fikrimcə, Amyas vicdan rüşeymləri belə olmayan insanlardan idi. Aman-sız, soyuqqanlı, əhlikəf bir eqoist idi. Sadəcə, sənəti baxımından əxlaqlı insan idi deyə bilərəm. Heç bir zaman pul xətrinə sentimental süjetli tələm-tələsik bir rəsm çəkməzdi. Əslində, həyatı sevən və yaşamağı bacaran əsl insan idi. Özünü öldürərdimi? İntihar edəcək bir insan deyildi.

– Bəlkə də, vəkil çox da inandırıcı bir variant atmamışdı ortaya, necə bilirsiniz?

Foqq çiyinlərini çəkdi:

– Başqa nə edə bilərdi? Əllərini qoynuna qoyub oturmaıacaqdı ki? Həm də “prokuror müttəhimin günahını sübuta yetirmədiyinə görə bu məsələdə iclasçılara ehtiyac yoxdur” deyə bilməzdi. Gənc qadının əleyhinə çoxlu dəlil vardı. Zəhər şüşəsini o götürmüşdü. Hətta bunu oğurladığını etiraf etmişdi... Cinayət işləməsi üçün ortada önəmli bir səbəb vardı. Əlinə də fürsət keçmişdi.

– Bütün bunların zahirən belə olduğu iddia edilə bilməzdimi?

Foqq qəti bir tövrlə:

– Karolina ittihamların çoxunu qəbul etdi, – dedi.

– Bundan əlavə, bu versiya həddən artıq uydurma kimi görünərdi. Siz rəssamı başqa birinin öldürdüyünü və sonra da günahı Karolinanın üstünə atdığını demək istəyirsiniz?

– Siz belə bir ehtimalı əsassızımı hesab edirsiniz?

Foqq fikirli halda cavab verdi:

– Qorxuram, həqiqətən də, belə bir şey olsun. Siz qatilin sirli İks olduğunumu güman edirsiniz? Onu haradan tapacağıq?

Puaro:

– Aydın məsələdir ki, onu əhatə edən adamların arasında, – dedi. – Beş nəfər vardı deyirsiniz. Bax onların hər birinin bu işlə birbaşa əlaqəsi ola bilərdi.

– Beş nəfər? Qoyun yadıma salım. Onların arasında yöndəmsiz biri vardı, otları qaynadıb cövhər düzələrdi. Təhlükəli bir əyləncədir bu, ancaq adam çox nəzakətli idi. Düzdür, bir az da qapalılığı vardı. Yox, o, mənə İks kimi görünür. Sonra o qızın özü, mənəcə, o, Karolinanı məhv edə bilərdi, ancaq Amyasa əli qalxmazdı. Sonra, Kralenin ən yaxın dostu... o birjaçı. Detektiv romanlarında belələri axırda qatil çıxar, ancaq həyatda deyil. Başqa kimsə də yoxdur... Həə, bir də, az qala, yadımdan çıxmışdı, Karolinanın balaca bacısı. Ancaq onun üzərində də dayanmağa dəyməz. Deməli, cəmi dörd nəfər.

Erkül Puaro:

– Tərbiyəçini unutdunuz, – deyə yada saldı.

– Doğrudan ha. Haqlısınız. Zavallı insanlardır bu tərbiyəçilər, heç kimsə onları yada salmaz. Ortayaşlı, yaraşıqsız, ancaq savadlı. Yəqin ki, bir psixoloq onun Kraləyə qarşı gizli eşq bəslədiyini və buna görə onu öldürdüyünü söyləyərdi. İnstinktləri tapdalanmış qız qaxı! Yox, doğru deyil. Xatırladığım qədər, əsəbi qadın deyildi.

– Aradan çox zaman keçib.

– On beş, ya da on altı il... Hə, az deyil. O prosesi bütün detallarıyla xatırlamağımı məndən gözləməməlisiniz.

Erkül Puaro:

– Əksinə, – deyə etirazını bildirdi, – hər şeyi çox yaxşı xatırlamağınıza heyran qaldım. Siz, necə olur, bütün

bunları təsəvvürünüze gətirirsiniz? Danışarkən o səhnələri gözlərinizin önündə canlandırırırsınız, elə deyilmi?

Foqq fikrli halda onun söylədiklərini təsdiqlədi:

– Bəli, haqlısınız. Mən, həqiqətən də, o səhnələri görə bilirəm, özü də canlı şəkildə.

– Mənimçün çox maraqlıdır, bunun səbəbini mənə söyləyə bilərsinizmi, dostum?

– Səbəbini? – Foqq bir an bu suala nə cavab verəcəyini düşündü. İncə, zəka dolu üzündəki ifadədən keçmişlə əlaqəsinin oyandığı anlaşılırdı. – Həqiqətən də, axı nəyə görə?

Puaro soruşdu:

– Canlı şəkildə gördüyünüz nədir? Şahidlərimi? Vəkilmisi? İfade verən günahkar qadınımı?

Foqq riqqətə gələrək:

– Haradan bildiniz? – dedi. – Bəli, məhz o qadını görürəm mən... Sevgi qəribə şeydir. O qadının qəlbində sevgi vardı. Bilmirəm, ona gözəl demək olardımı? Gənclik yaşının ilk illərində deyildi, yorğun görünürdü. Gözlərinin altında kölgələr əmələ gəlmişdi. Lakin bu cinayət dramının mərkəzində idi o qadın. Bütün maraqlar onun üzərində cəmlənmişdi. Buna baxmayaraq, Karolina, sanki, orada deyilmiş kimi bir havadaydı. Sakit, diqqətli, dodaqlarında incə təbəssüm ola-ola haradasa başqa, çox uzaq bir aləmdəydi. Başdan-ayağa yarımtonlardan ibarət idi – işıq və kölgələr bir arada. Bütün bunlara baxmayaraq, o biri qızdan daha canlı təsir bağışlayırdı. Elsa Greerin ideal bədən quruluşu, çox gözəl üzü və gənclərə xas olan vəhşi enerjisi vardı. Elsa Greerə heyran olmuşdum. Çünki səfeh deyildi, özünü müdafiə etməyi bacarırdı, ona əzab vermək istəyənlərdən qorxmurdu və bir dəfə də olsun səsi təntimədi! Ancaq Karolina Kraleyə qarşı heyranlıq hissimin olduğunu söyləyə bilmərəm, çünki o, mübarizə aparmağı bacarmırdı, çünki özünün alaqqaranlıq dünyasına çəkilmişdi. O məğlub olmadı, çünki heç bircə dəfə də olsun savaşa girməyə cəhd göstərmədi. Təkcə bir şeyə əminəm, – bir an susaraq davam etdi, – bu qadın, öldürdüyü adama dəli kimi aşıq idi. Onu o qədər sevirdi ki, əriylə birlikdə özü də ölmüşdü...

Foqq ara verərək gözlüklərini sildi:

– Ay Allah, mən də nə qəribə şeylər söyləyirəm. O vaxtlar çox gənc idim və hissiyyat məsələlərinə dair çoxlu xura-

fatım vardı. Belə şeylər insanın yaddaşında dərin iz buraxır. Buna baxmayaraq, Karolina Kralenin qeyri-adi qadın olduğu fikrində qalırım. Onu heç bir zaman unutmayaçağam. Bəli, mən onu heç bir zaman unutmayacağam...

III fəsil

GƏNC VƏKİL

Corc Mayhev azdanışan və ehtiyatlı adam idi.

– Əlbəttə, prosesi xatırlayıram, ancaq tam mənada deyil. Bu işə atam baxırdı. Mənim hələ on doqquz yaşım vardı. Hə, hadisə çox maraqlı doğurdu. Amyas Krale məşhur rəssam idi. Rəsmləri, doğrudan da, gözəl idi. Bunlardan ikisi indi Tate qalereyasında saxlanılır. Əlbəttə, bunun heç bir mənası yoxdur... Üzr istəyirəm, ancaq müsyö Puaro, bu işlə sizin nə əlaqəniz var?.. Kralenin qızı deyirsiniz? Doğrudanmı? Kanadada yaşayırmış? Mən onun Yeni Zelandiyada olduğunu sanırdım...

Corc Mayhevin gərgin münasibəti yox oldu. Bir az yumşaldı.

– Yəqin ki, qızçıq sarsıntılı həyat sürüb. Doğrusu, ona çox acıyıram. Həqiqəti heç bir zaman öyrənməməsi daha yaxşı olardı... Ancaq artıq bu haqda danışmağın nə faydası var? Demək, öyrənmək istəyir? Lakin öyrəniləsi nə var? Bu proses haqqında çox yazıblar. Açıqı, mənim proses haqqında bundan artıq bildiyim bir şey yoxdur... Sözü düzü, xanım Kralenin günahkar olduğu dəqiqdir. Əlbəttə, onu başa düşmək olardı. Bu rəssam tayfasıyla yola getmək asan deyil. Bildiyimə görə, Amyas Kralenin də daim bir məşuqəsi olarmış. Karolina da, görünür, xarakterli qadın olub. Öyrəndiyi həqiqətlə barışa bilməyib. İndiki zaman olsaydı, sadəcə, ərindən boşanardı, vəssalam.

Ehtiyatlı bir tövrlə əlavə etdi:

– Deyəsən, bu işdə ledi Dittişamın da adı hallanırdı...

Puaro onun sözlərini təsdiqlədi.

Mayhev mızıldandı:

– Qəzetlər vaxtaşırı bu prosesdən söz açır. Ledi Dittişam bir neçə dəfə boşanma proseslərində iştirak edib. Çox varlı qadındır, yəqin, bilirsiniz: lord Dittişamdan əvvəl də o,

məşhur bir səyyahla evliydi. Hər zaman göz önündədir. Deyəsən, adının dillərdə olmasından xoşlanan qadınlardandır.

Puaro:

– Yaxud tanınmış adamlara marağı var, – dedi.

Bu fikir Corc Mayhevin döşünə yatmadı. Puaronun sözlərini xüsusi rəğbətlə qarşılamadı.

– Hə... Bu fikirdə müəyyən həqiqət payı var.

Və xəyalən bu fikirlə məşğul olduğu görünürdü.

Puaro soruşdu:

– Sizin firmanız uzun zamandan bəri xanım Kralenin vəkili olub?

Corc Mayhev başını yellədi:

– Xeyr. “Conatan və Conatan” kompaniyası uzun müddət Krale ailəsinin hüquq məsləhətçisi olub. Lakin həmin bu bədbəxt hadisə baş verəndə mister Conatan xanım Kraleni müdafiə etməyi özü üçün uyğun hesab etmədi və buna görə də bizimlə, mənim atamla bu vəzifəni üzərinə götürmək haqqında razılığa gəldi. Mənə qalsa, qoca cənab Conatanla görüşməyiniz daha yaxşı olar, müsyö Puaro. Artıq yaşı yetmiş keçdiyi üçün işləmir. Lakin Krale ailəsini çox yaxşı tanıyırdı. Sizə məndən daha artıq məlumat verə bilər. Doğrusu, mən bundan artıq heç nə bilmirəm. O zaman çox gənc idim. Hətta deyəsən, heç məhkəməyə də getməmişdim.

Puaro ayağa qalxdı. Corc Mayhev da onun ardınca ayağa qalxaraq:

– Sizə məsləhət görürəm ki, bizim baş katib Edmundsla danışasınız. O vaxtlar bizim yanımızda işləyirdi və proseslə çox maraqlanırdı.

Edmunds ağır-ağır danışan adam idi. Ehtiyatkar baxışları vardı. Tələsmədən Puaronu başdan-ayağa gözdən keçirdikdən sonra danışmağa qərar verdi:

– Bəli, Krale prosesini xatırlayıram, – dedi və sərt əda ilə bunu da əlavə etdi. – Xoşagələm hadisə deyildi. – Hiy-ləgər baxışlarından oxunan bir sual vardı. – Aradan xeyli zaman keçib, keçmişdə olanları eşələməyə nə ehtiyac var?

– Məhkəmə qərarı hər zaman qəti bir son sayılmaz.

Edmunds kvadrat başını ağır-ağır yellədi:

– Elədir ki var, – dedi.

Erkül Puaro davam etdi:

– Xanım Kralenin bir qızı vardı.

– Bəli, bir uşaqları olduğunu xatırlayıram. Xaricə qohumlarının yanına yollanmışdı, elə deyilmi?

Puaro:

– Bu qız anasının günahsız olduğuna əməlli-başlı inanır, – dedi.

Cənab Edmunds qalın qaşlarını qaldırdı.

– Demək, belədir, hə?

Puaro soruşdu:

– Onun bu inamını dəstəkləyəcək bir şey söyləyə bilərsinizmi mənə?

Edmunds fikrə getdi. Sonra yenə ağır-ağır başını yellədi:

– Düzünü desəm, yox. Xanım Krale mənim çox xoşuma gəlirdi. Nə əməl törətmiş olursa olsun, ilk növbədə, o, əsl xanım idi. O birisi kimi deyildi. O qız ipiqırıq həyasızın biri idi! Tank kimi özünü hara gəldi soxurdu. Hər şeydən də görməmiş olduğu anlaşılırdı. Ancaq xanım Krale çox alicənab qadın idi.

– Lakin buna baxmayaraq, qatıl çıxdı?

Edmunds qaşqabağını salladı. Ancaq əvvəlkindən daha həvəslə danışmağa başladı:

– Mən də bu sualı hər gün özümə verirəm. Müttəhimlər kürsüsündə oturmuşdu və suallara sakit, təmkinli cavablar verirdi. Öz-özümə: “onun qatıl olduğuna inana bilmərəm”, deyib dururdum. Lakin şübhəyə yer yox idi, cənab Puaro, yəqin ki, nə demək istədiyimi başa düşürsünüz. Zəhər cənab Kralenin pivəsinə havadan qarışmışdı ki? Onu oraya kimsə qatmışdı. Əgər xanım Krale qarışdırmamışdısa, onda bəs kim etmişdi bunu?

Puaro:

– Bax elə mən də bunu soruşuram, – dedi. – Kim?

Yaşlı adam hiylə dolu gözlərini Puaroya zillədi.

– Demək, siz belə düşünürsünüz?

– Bəs siz necə düşünürsünüz?

Edmunds bir an dayandı:

– Bu məsələylə bağlı, mənçə, şübhəli heç bir məqam yox idi.

Puaro soruşdu:

– Proses zamanı siz tez-tez məhkəməyə gedirdiniz, elə deyilmi?

– Hər gün...

– Və şahidlərin ifadələrinə qulaq asırdınız?

– Bəli.

– Onlarda hər hansı qeyri-səmimilik və ya qeyri-təbiilik müşahidə etdinizmi? Məsələn, sizdə yalan söyləyirləmiş kimi təsir buraxdılarımı?

Edmunds birbaşa:

– Yəni bilmək istəyirsiniz ki, onlardan hansısa biri yalan ifadə verdiyi? – deyər soruşdu. – Onlardan birinin xanım Kraleni aradan götürməsi üçün bir səbəb varmı? Bağışlayın, cənab Puaro, ancaq mənə, bu, bir az melo-drama oxşamağa başladı.

Puaro israr etdi:

– Ancaq yenə də siz bir az düşünün.

O, bu hiyləgər üzü, qıyılmış ağıllı gözləri nəzərdən keçirirdi. Edmunds ağır-ağır, təəssüf hissi ilə başını yellədi.

234

– Elsa Greer! O, əlbəttə, hirsliydi və qisas hissiylə yanırıdı. Suallara cavab verərkən artıq sözlər işlətməyi özünə rəva görürdü, ancaq ona cənab Kralenin ölüsü deyil, dirisi lazım idi. Xanım Kralenin isə asılmasını istəyirdi. Bunun səbəbi də ölümün sevgilisini əlindən almasıydı. Qızın öfkəli diş qaplandan heç bir fərqi yox idi. Lakin təkrar edirəm: ona cənab Krale sağ lazım idi. Cənab Filip Bleyk də lap əvvəldən xanım Kraleyə qarşı köklənmişdi. Buna görə də ilk fürsətdə onun üstünə atılırdı. Ancaq belə deyək, özünəməxsus bir şəkildə, Amyasın dostu idi, özünü ləyaqətli aparırdı. Böyük qardaşı cənab Meredith Bleyk çox pis şahid idi. Çaşqın və qərərsiz idi: nə söylədiyini özü də bilmirdi, sanki. Belə şahidləri çox görmüşəm mən. Doğru danışarkən də dinləyənlərdə yalan söyləyirləmiş kimi təsir buraxırlar. Ən pisi bu idi ki, cənab Meredith Bleyk nəşə artıq bir şey söyləməkdən çəkinirdi. Buna görə də onu danışdırmaqdan ötrü çək-çevirə salırdılar. O, bu cür vəziyyətlərdə o saat həyəcanlanan utancaq centlmenlərdən idi. Tərbiyəçinin isə utanmaqla işi yox idi. Soruşulan suallara qısa və qəti şəkildə cavab verirdi. Ona qulaq asarkən kimin tərəfini saxladığını da bilmək olmurdu. Başu yaxşı işləyirdi və danışarkən sözdən korluq çəkmirdi. – Bir an dayandı. – Onun bütün bildiklərini söyləmədiyinə əminəm.

Erkül Puaro da təsdiqlədi:

– Mən də.

Bir daha diqqətlə həmsöhbətinin qırıqlarla örtülü hiyləgər üzünə nəzər saldı. Bu üzdə məlahətli ifadəsizlik vardı. “Bununla nə demək istədi Alfred Edmunds, yoxsa mənə bir ipucu verməyəmi çalışdı?” – deyə düşündü.

IV fəsil YAŞLI VƏKİL

Mister Keleb Conatan Esseksdə yaşayırdı. Nəzakətli yazışmalardan sonra Puaro şahənə tonda bir dəvət aldı. Yaşlı centlmen, şübhəsiz, başdan-ayağa orijinal varlıq idi. Duzsuz Corc Mayhevdən sonra mister Conatan, onun özünün əllə çəkdiyi bir stəkan lillənmiş çaxır təsiri bağışlayırdı. Həmsöhbətini maraqlandıran söhbətə onun şəxsi yanaşma metodu vardı; elə bu səbəbə görə də yalnız gecəyarısına az qalmış, əla növdən olan ətirli konyakdan qurtumlayaraq cənab Conatan, nəhayət, yumşaldı. Onu tələsdirməyən Erkül Puaronun ağırbaşlı davranışını, Şərq adətlərinə uyğun olaraq, layiqincə dəyərləndirdi. İndi isə, artıq istirahət saatlarında o, Krale ailəsi haqqında ətraflı danışmağa hazır idi.

– Bizim şirkət Krale ailəsinin bir neçə nəslini tanıyır. Mən Amyas Kraleylə atası Riçard Kraleni tanıyırdım. Rəssamın babası İnoka Kraleni də xatırlayıram. Ərazi sahibidilər. İnsanlardan çox, atları düşünürdilər. Yaxşı at minər, qadınları sevər, düşünməklə araları olmazdı. Düşünən insanlara şübhəylə baxardılar onlar. Lakin Riçard Kralenin arvadı digərləri kimi deyildi. Şerə, musiqiyə maraq göstərərdi, hətta arfa çalardı. Sağlamlığı o qədər də möhkəm deyildi və öz evində divana uzanmış halda bir sənət əsərinə bənzəyirdi. Kinqslinin pərəstişkanı idi, buna görə də oğlunun adını Amyas qoymuşdu. Bu ad atasının xoşuna gəlməsə də, etiraz etməmişdi... Müxtəlif təbiətli valideynlərdən irsən aldığı keyfiyyətlər Amyas Kralenin yalnız xeyrinə olmuşdu. Sənəti baxımından zəif, xəstəhal anasına, zalım, eqoist xasiyyətlərinə görə atasına bənzəyirdi. Bütün Kralələr eqoist idilər, əslində. Öz istəklərindən başqa heç bir şeyə baş qoşmazdılar... – Yaşlı adam çeçələ barmağıyla kreslonun kənarına vuraraq, hiyləgər baxışlarla Puaronu

süzdü. – Bəlkə də, yanılıram, müsyö Puaro. Fəqət mənə elə gəlir ki, xarakterlər sizi çox maraqlandırır.

Puaro cavab verdi:

– Doğru söyləyirsiniz. Araşdırdığım bütün işlərdə mənə bu cəhət maraqlandırır.

– Sizi başa düşürəm. Qatilin iç üzünü açmağa çalışsınız. Çox maraqlı və əyləncəlidir... Bizim şirkətimiz heç vaxt cinayət praktikasıyla məşğul olmayıb, buna görə də biz özümüzü missis Kralenin maraqlarına görə hərəkət etməkdə səlahiyyətli hesab etmirdik, halbuki bunun yeri var idi. Mayhev tələblərə tam cavab verirdi. Onlar Depliç üçün sənədləri hazırladılar, ola bilər ki, o qədər də əl-qol açma bilmədiklər, çünki Depliç bahalı vəkil idi və parlılıq təəssürat yaratmağı da bacarırdı. Lakin Mayhevlər Karolinanın Depliçin istədiyi şəkildə rol oynamağı heç bir zaman bacarmayacağını təxmin edə bilmədiklər. O, elə ikibaşlı oyun oynamaqdan xoşlanan bir qadın deyildi.

Puaro:

– Karolina Krallə necə qadın idi? – deyə soruşdu. – Mənim hər şeydən artıq bilmək istədiyim budur.

– Bəli, bəli, bu saat deyim. Bu cinayəti o, nəyə görə törətmişdi? Əsas sual budur. Karolinanı hələ evlənməmişdən əvvəl də tanıyırdım. O zamanlar adı Karolina Spaldinq idi. Təbiətən həyatsevər qız olsa da, bədbəxt varlıq idi. Anası çox gənc yaşlarında dul qalmışdı. Karolina anasına çox bağlıydı. Sonra anası təkrar evləndi və daha bir uşağı oldu. Uşağın dünyaya gəlməsini Karolina çox ağırlı qarşıladı – idarələnməz, gənclərə məxsus qısqançlıqla.

– Qısqanc idi?

– Özü də çox dəhşətli dərəcədə. Üzüntülü bir hadisə də baş verdi. Zavallı yavrucuq sonradan yaman peşman oldu. Bildiyiniz kimi, cənab Puaro, bizim həyatımızda belə şeylər olur. İnsan uşaqların duyğularını cilovlaya bilmir. Bunu ancaq yaşa dolduqdan sonra öyrənə bilər.

– Nə baş verdi ki? – Puaro soruşdu.

– Karolina balaca olanda bacısı Anjelaya mürəkkəb-qurudan atıb. Qızın bir gözü kor olub, ömürlük şikəst qalıb. – Cənab Conatan ah çəkdi. – Məhkəmədə bu hadisə haqqında soruşulan adi bir sualın hakimlər kollegiyasında necə böyük təsir buraxdığını təsəvvür edə bilərsiniz. – Başını

yellədi. – Belə bir təəssürat yarandı ki, guya, Karolina Krاله hirsələndiyi zaman gözü dünyanı görməyən, idarələnməz temperamentə malik qadındır. Ancaq bu, həqiqətə uyğun deyildi. Yox e, heç doğru deyildi. – Bir an dayandı. Sonra sözünə davam etdi: – Karolina Spaldinq tez-tez Olderberiyə – Krالهlərin evinə gəlirdi. At sürürdü, ağıllı qız idi. Riçard Krالهnin ondan xoşu gəlirdi. Xanım Krالهyə qulluq göstərirdi, özünü sevdirməyi bacarırdı, bu səbəbdən xanım Krاله də onu sevərdi. Qızcığaz öz evində xoşbəxt deyildi, ancaq Olderberidə rahatlığa qovuşurdu. Amyasın bacısı Dianayla rəfiqəydilər. Yandakı bağ evində yaşayan Filip və Meredit Bleyk qardaşları da tez-tez Olderberiyə gəlirdilər. Filip avara, pula həris uşaq idi. Ondan heç bir zaman xoşum gəlmədiyini etiraf etməliyəm. Deyilənə görə, çox gözəl əhvalatlar danışmaqda usta imiş və dostlarına da sadıq imiş. Meredit bizim zamanlarda “ana uşağı” adlandırılan tiplərdən idi. Bitkiləri və çiçəkləri, quşları və heyvanları seyr etməkdən xoşu gəlirdi. İndi belə şeylərə “təbiəti öyrənmək” deyirlər. Bu cavan uşaqlar ana və atalarının arzularını puça çıxartmışdılar. Onların heç biri lazım olan şeylərlə – ova getməklə, balıq tutmaqla maraqlanmırdı. Meredit quşları, heyvanları vuracağı yerdə onları seyr etməyə başlayırdı. Filip şəhəri kənddən üstün bilirdi, buna görə də pul toplamaqla məşğul idi. Diana isə centlmen sayılmayan adama ərə getdi; bu adam zabit idi, lakin yalnız müharibə zamanı qulluq edəcək bir zabit. Yaraşlıq, qüvvətli, əsl kişi olan Amyas isə heç gözlənilmədən rəssamlığa başladı. Məncə, elə Riçard Krاله də buna dözməyərək o dünyalıq oldu. Daha sonra Amyas Karolinayla evləndi. Durmadan qovğa edirdilər, ancaq əslində, onlarınki bir eşq evliliyi idi. Bir-biri üçün dəli olurdular. Bu sevgiləri də heç bir zaman sönmədi. Lakin Amyas da bütün digər Krالهlər kimi idi. Xain və eqoist idi bu gənc adam. Karolinanı sevirdi, ancaq onun duyğularına sayğısız idi. Ağılına nə gəlirdisə, onu da edirdi. Məncə, Amyas Karolinanı bütün varlığıyla sevirdi, ancaq onun üçün sənəti hər şeydən üstündü. Amyas üçün öncə sənəti vardı. Mənə görə, heç bir zaman heç bir qadın sənətin yerini tuta bilməyib. Qadınlarla macərəyə atılırdı. Bunlar onun rəsmlərinə can verirdi, sanki. Lakin qadınlardan bezən kimi onları atıb gedərdi. O, elə də romantik və ya həssas

insan deyildi. Dünyada yeganə üstünlük verdiyi qadın öz arvadıydı. Karolina da bunu bildiyi üçün çox şey qatlarırdı. Yaxşı bir rəssam idi Amyas. Karolina də bunu anlayırdı və ərinin sənətinə sayğı göstərirdi. Amyas qadınların dalınca qaçır, ancaq axırda yenə də öz evinə qayıdırdı, növbəti eşq macərəsindən ilhama gəlib yeni əsərlər yaradırdı. Əgər Elsa Greer ortaya çıxmasaydı, bu iş belə də davam edəcəkdə. Elsa Greer...

Mister Conatan başını yellədi.

Puaro:

– Nə Elsa Greer? – dedi.

Cənab Conatan gözlənilməz bir şey söylədi:

– Zavallı yavrucuq. Zavallı körpə.

Puaro mızıldandı:

– Demək, onun haqqında belə düşünürsünüz?

Yaşlı vəkil:

– Bəlkə də, yaşlandığım üçün belə düşünürəm, – deyə cavab verdi. – Fəqət gənclər o qədər müdafiəsizdir ki. Onları belə görəndə gözlərim yaşla dolur. Gənclik çox küsəyəndir. Hə, gənclik amansızdır və özündən razıdır. Çox comərd olurlar, fəqət eyni zamanda çox şey də istəyirlər. – Əlini uzadaraq rəfdən bir kitab götürdü. Səhifələri çevirərək, yüksək səslə oxumağa başladı.

– ...Əgər qəlbən sevirənsə
Və məqsədin evlənməksə,
Elə isə sabah səhər
Göndərsən mənə xəbər:
Düynümüz nə vaxt, harda
Olacaqdır, söyləyərsən.
Mən o zaman həyatımı
Bağışlaram sənə, inan
Və sənənlə yollanaram
Dünyanın lap sonuna...

– Bax Cülyettanın sözləriylə gənclik özü danışır. Nə çəkinmə var, nə rol oynama, nə uydurma təvazökarlıq. Yalnız fədakarlıq var, tərslik, qaynayan gənclik enerjisi var. Şekspir gəncliyi başa düşürmüş. Cülyetta Romeonu seçib. Dezdemona da Otellonu. Bu gənclər şübhənin, qorxunun, qürurun nə olduğunu bilmirlər.

Puaro dərin düşüncələrə dalmış halda mızıldandı:
– Demək, Elsa Greer sizə Cülyettanın obrazında görünürmüs?

– Bəli. Tanrı ondan heç nəyi əsirgəməmişdi: gənc idi, gözəl idi, varlıydı. Öz Romeosunu tapmışdı və ona sahib olmaq istəyirdi. Qızın seçdiyi adam gənc bir Romeo deyildi, əlbəttə. Evli, ortayaşlı bir rəssam idi. Elsa Greerin bu davranışına əngəl olacaq prinsipləri yox idi, müasir qadın idi, belə bir devizi vardı: “İnsan həyata yalnız bir dəfə gəlir”. – Mister Conatan ah çəkərək, arxaya yayxandı. – Ehtiraslı Cülyetta idi o qız. Gənc, amansız, buna baxmayaraq, yenə də aciz və köməksiz biri. Hər şeyini böyük qumara qoyurdu və udurdu. Sonra ölüm hadisəsi ortaya çıxanda Elsanın o çılgınlığı, həyatsevərliyi də yoxa çıxdı. Yerində kinli, soyuq, sərt insan qaldı. Bütün qəlbilə ona bu zərbəni vuran qadına nifrət edən amansız bir varlığa çevrildi. Aman Tanrım, – səsi dəyişdi, – romantikaya daldığım üçün üzr istəyirəm. Ağına-qarasına baxmadan hərəkət edən gənc bir qadın! Yox, onda maraqlı olacaq heç nə yox idi. Gülü burnunda gənclik, ehtiraslar, çılgınlıq və sairə. Bunları alsanız, yerdə nə qalar? Onu zirvələrə qaldıracaq bir qəhrəmanı axtaran adi bir gənc qadın.

Puaro:

– Əgər Amyas məşhur bir rəssam olmasaydı... – dedi. Cənab Conatan tələsik başıyla təsdiqlədi:

– Bəli, elədir ki var... Məsələnin əsas məqamını o saat tutdunuz. İndiki zamanın Elsaları qəhrəmanlara pərəstiş edirlər. Onlar üçün bir kişi nəyəsə nail olmalıdır, tanınmış olmalıdır... Halbuki Karolina Kralenin kiçik bir bank məmurundan və ya sığortaçıdan xoşu gələ bilərdi. Karolina Krale Amyasın timsalında bir kişini sevirdi, rəssamı deyil. Karolina Krale, Elsadan fərqli olaraq, heç bir zaman cəsərtli addım ata bilməzdi... Ancaq Elsa Greer cəsərtli idi. Gənc və gözəl bir qız idi, mənəcə, həssas, incə ürəyi vardı.

Erkül Puaro gecə yatmağa uzanarkən xeyli düşüncələyirdi. Bu prosesə qarışmış olan qadınların şəxsiyyəti marağına səbəb olmuşdu.

Klerk Edmundsə görə, Elsa Greer tərs, ipiqinq qızdan başqa bir şey deyildi. Qoca mister Conatan isə bu qızı ədəbiyyət qazanmış Cülyetta ilə müqayisə edirdi.

Bəs Karolina Krale?

Hər kəs onu öz bildiyi kimi görmüşdü. Montequyu Dep-
liçin qadına mübarizəyə girişmədiyi üçün acığı tuturdu.
Foqq üçün Karolina Krale romantik bir təcəssüm idi.
Edmunds onun bir ledi olduğuna inanırdı. Cənab Cona-
tana görə, o, bədbəxt bir varlıq idi.

Hələlik onun söhbət etdiyi adamların heç biri, qadına
münasibətlərinin necə olmasından asılı olmayaraq, Karo-
lina Kralenin qatil olduğundan şübhələndiklərini ifadə
etməmişdi.

V fəsil

POLİS ZABİTİ

240

Ehtiyatda olan polis zabiti Heyl fikrə dalmış halda qəl-
yanını xortuldatdı.

– Doğrusu, özünüzə qəribə məşğuliyyət tapmısınız,
müsyö Puaro.

Puaro ehtiyatlı bir tövrlə razılaşdı:

– Bəli, ola bilər bir az qəribə olsun.

Heyl yenə şübhələnərək:

– Gör neçə il keçib, – dedi.

Puaro bu cümləni dəfələrlə eşitməli olacağını bilirdi.

Lakin sakit tərzdə başını yellədi:

– Bu, əlbəttə, araşdırmanı çətinləşdirir.

Həmsöhbəti fikirli halda mızıldandı:

– Keçmiş qurdalamağa dəyər, əgər buna bir səbəb olsa.

– Səbəbi var.

– Nədir bu səbəb?

– Həqiqəti öyrənməkdən ötrü, elə həqiqət naminə,
axtarış aparmaq zövqlü bir işdir. Mənim belə axtarışdan
xoşum gəlir. Sonra o gənc qızı da unutmayın.

Heyl başıyla təsdiqlədi:

– Bəli. Onun hissələrini başa düşürəm. Lakin məni
bağışlayın, müsyö Puaro, siz ağıllı insansınız, o qıza inan-
dıncı bir nağıl danışa bilərsiniz.

Puaro cavab verdi:

– Siz o qızı tanıyırsınız.

– Fikir vermə! Sizin kimi təcrübəli bir insan!

Puaro dikəldi:

– Dostum, mən ustalıqla yalanlar söyləyən bir insan ola bilərəm. Sizin belə düşünməyinizi də anlayıram. Lakin mənəcə, əxlaqa uyğun bir davranış deyil bu. Mənim də prinsiplərim var.

– Bağışlayın, müsyö Puaro. Sizin xətrinizə dəymək istəmədim. Lakin belə bir yalanın qıza faydası olardı.

– Doğrudanmı?

Heyl ağır-ağır:

– Evlənməyə hazırlaşan xoşbəxt və günahsız bir qızın anasının qatil olduğunu öyrənməsi faciəli şeydir, əlbəttə, – dedi. – Mən sizin yerinizdə olsaydım, qıza atasının intihar etdiyini söyləyərdim. Depliçin bacarıqsızlıq etdiyindən söz açardım. Ona Kralenin zəhəri bilərəkdən içdiyinə əmin olduğumu danışardım.

– Amma mən buna əmin deyiləm. Kralenin intihar etdiyinə qətiyyənlə inanmıram. Sizcə, bu mümkündürmü?

Heyl ağır-ağır başını yellədi.

– Bilirsiniz, mən həqiqəti öyrənməliyəm. İnanılacaq və ya inanılmayacaq bir yalan uydurmaq niyyətimdə deyiləm.

Heyl Puaroya baxdı. Pənbə, dördkünc sifəti əməlli-başlı qızarmış, bir az daha kvadrat şəklini almışdı.

– Siz həqiqət haqqında danışırınsınız, – dedi, – mən Krale hadisəsində həqiqəti ortaya çıxardığımızı əminəm.

Puaro dərhal cavab verdi:

– Sizin bu söylədikləriniz çox şeydən xəbər verir. Sizin dürüst və işini bilən bir insan olduğunuzu bilirəm. İndi mənim belə bir sualıma cavab verin: xanım Kralenin qatil olmayacağına heç şübhə yeri qoydunuzmu?

Köhnə polis məmuru dərhal və dəqiqliklə cavab verdi:

– Buna heç şübhə etmədik, müsyö Puaro. Hər şey onun qatil olduğunu göstərirdi. Sonradan öyrəndiklərimiz və tapdığımız dəlillər də yanlış olduğumuzu sübut etdi.

– Mənə onun əleyhinə olan dəlilləri saya bilərsinizmi?

– Əlbəttə. Məktubunuzu alan kimi köhnə dosyeyə baxdım.

– Kiçik dəftərçəni açdı. – Vacib məqamları buraya yazdım.

– Təşəkkür edirəm, dostum. Sizi dinləyirəm.

Heyl xəfifcə öskürdü. Səsində bir az rəsmiyyət vardı:

– 18 sentyabr günortadan sonra saat üçə on beş dəqiqə qalmış doktor Andreu Fosset müfəttiş Konveyə zəng

etdi. Olderberidə yaşayan cənab Amyas Kralenin birdən-birə öldüyünü, bu ölümə səbəb olan şərtlərə və evdə qonaq olan cənab Bleykin sözlərinə əsasən, hadisənin polisi maraqlandıracağını düşündüyünü bildirdi. Müfəttiş Konvey yanında bir komissar və polis həkimiyə birlikdə dərhal Olderberiyə yollandılar. Doktor Fosset oradaydı. Onları cənab Kralenin cəsədinin olduğu yerə apardı. Ölünü tərpətməmişdilər. Cənab Krale növbəti rəsm əsərini balaca bir bağçada çəkirdi. Bura Top bağçası adlanırdı. Çünki dənizə baxırdı və divarların üzərinə kiçik toplar yerləşdirilmişdi. Cənab Krale günəşin divar üzərində əmələ gətirdiyi işıq və kölgələri tutmaq istədiyi üçün günorta yeməyinə gəlməmişdi. Sonra günəşin yerinin dəyişəcəyini və kölgələrin əvvəlki kimi olmayacağını söyləmişdi. Beləliklə, Amyas Top bağçasında qalmışdı və şahidlərin söylədiyinə görə, bunda qeyri-adi görünəcək heç bir şey yox idi. Əslində, cənab Krale yemək zamanlarını çox da eyninə almazdı. Bəzən ona sendviç yollayırdılar. Lakin rəssam, əsasən, təkbaşına qalmağı, narahat edilməməsini istəyirmiş. Onu son dəfə evdə qonaq olan miss Elsa Greerlə qonşusu cənab Meredith görmüşdü. Bu ikisi nahar etməkdən ötrü birlikdə evə qayıtmışdılar və hamıyla birlikdə yeməyə oturmuşdular. Yeməkdən sonra terrasda qəhvə içilmişdi. Xanım Krale qəhvəsini içdikdən sonra ayağa qalxaraq: “Gedib Amyasa baxım, görüm nə edir”, – demişdi. Təربiyəçi miss Sesiliya Uilyams da onunla birlikdə getmişdi. O, xanım Karolina Kralenin bacısı və öz yetirməsi olan miss Anjela Uorrenin itirdiyi köynəyi axtarırdı. Güman edirdi ki, köynək sahilə, qumsallıqda qalır.

İki qadın cığırda irəliləyib. Bu yol ağacların arasından keçərək Top bağçasının qapısına qədər uzanırdı. Buradan da ya bağçaya girilirdi, ya da eyni yolla davam edərək sahilə enilirdi.

Miss Uilyams ayrılıb dənizə tərəf getməyə başlayıb, xanım Krale isə Top bağçasına girib. Lakin demək olar, elə o an xanım Karolina Krale bağırmağa başlayıb və miss Uilyams tələsik geri qayıdıb. Cənab Krale yarıoturaqlı vəziyyətdə skamyaya söykənmişdi və ölmüşdü.

Miss Uilyams xanım Kralenin əmriylə, telefonla həkim çağırmaqdan ötrü evə tərəf götürülüb. Lakin yarıyolda

mister Meredit Bleykə rast gəlib, bu işi ona həvalə edib, özü geriye, “bəlkə, yardıma ehtiyacı olar” – deyərək xanım Kralenin yanına dönüb. Doktor Fosset də on beş saniyə sonra gəlib. Həkim cənab Kralenin çoxdan öldüyünü ilk baxışdan anlayıb. Doktora görə, rəssam saat birlə iki arasında can vermişdi. Ölümün səbəbini göstərəcək heç bir şey yox idi. Cənab Kralenin heç bir yarası yox idi və oturuşu kifayət qədər təbii idi. Lakin doktor Fosset cənab Kraleni yaxşı tanıyırdı. Onun heç bir xəstəliyinin olmadığını bilirdi, buna görə də onun ölümünü vaxtsız olaraq həyatdan getmə kimi qiymətləndirməyib. Məhz elə həmin dəqiqə mister Filip Bleyk doktor Fossetə öz açıqlamasını bildirib.

Heyl bir anlıq susdu, sonra dərindən nəfəsini dərərək öz hekayətinin, necə deyərlər, ikinci fəslinə keçdi.

– Daha sonra mister Bleyk həmin sözləri inspektor Konveyə də təkrarlayıb. Bu açıqlama aşağıdakılardan ibarətdir: həmin günün səhəri bir az irəlindəki Handkross-Menorda yaşayan kiçik qardaşına cənab Meredit Bleyk zəng etmişdi. Cənab Meredit Bleyk həvəskar kimyaçı idi. O, səhər laboratoriyasına girdiyi zaman bir gün əvvəl ağzına qədər dolu olan baldırğan zəhəri şüşəsinin, demək olar ki, boşaldığını görüb, halbuki bir gün əvvəl şüşə doluymuş. Həm qorxan, həm də təlaşa düşən cənab Meredit Bleyk qardaşına zəng edərək nə etməli olduğuna dair məsləhət almaq istəyib. Cənab Filip Bleyk də böyük qardaşına: “Bu saat Olderberiyə gəl, bu məsələni burada danışaq”, – deyərək bayıra çıxıb getməyə başlamış və böyük qardaşını yarıyolda qarşılımışdı. Birlikdə evə gəlirlər. Lakin heç cür bir qərara gələ bilməyiblər, bu məsələni günorta yeməyindən sonra təkrar danışmağı planlaşdırıblar.

Dindirmələrin sonunda müfəttiş Konvey bunları da öyrənib: bir gün öncə Olderberidən beş nəfər çay içməkdən ötrü Handkrossa dəvət olunublar. Bunlar cənab və xanım Krale, miss Anjela Uorren, miss Elsa Greer və cənab Filip Bleyk olub. Çay süfrəsində cənab Meredit Bleyk apardığı təcrübələrdən söz açmış, hətta qonaqlara laboratoriyanı gəzdirmişdi. O arada düzəltdiyi bir neçə dərmanı da göstərmişdi.

Bunların arasında baldırğandan çıxarılan konium da vardı. Cənab Meredit bu dərmanın apteklərdə satışına

yasaq qoyulduğundan bəhs etmiş, kiçik dozalarının təng-nəfəsliyə və astma xəstəliyinə faydalı olduğunu başa salaraq lovğalanmışdı da. Sonra bunun qüvvətli bir zəhər olduğunu da söyləmiş və hətta qonaqlarına köhnə bir yunan yazıçısının əsərindən bir-iki səhifə də oxumuşdu.

Heyli yenə də söhbətinə ara verdi, qəlyanını təkrar doldurduqdan sonra üçüncü hissəyə keçdi.

– Polis rəisi polkovnik Frir bu işin araşdırılmasını mənə tapşırırdı. Meyiti yarma nəticəsində işin şübhə doğuracaq tərəfi olmadığını anladıq. Konium öz qurbanlarında aydın izlər buraxmır, sanıram. Lakin nəyi axtardıqlarını yaxşı bilirlər. Beləcə, cəsəddə bir xeyli zəhər tapıldı. Bunun ölümündən iki-üç saat öncə verildiyinə əmin idi. Cənab Kralenin önündəki masada boş bir stəkanla boş bir pivə şüşəsi dururdu. Bunların içindəki maye təhlil edildi. Şüşədə konium yox idi. Lakin stəkanda zəhərin izləri tapıldı. Apardığım istintaq nəticəsində Top bağçasındakı kiçik, qapalı çardaqda stəkanlar və bir yeşik pivə olduğunu öyrəndim; cənab Krale rəsm çəkərkən susadığı təqdirdə buradan götürüb içirdi. Buna baxmayaraq, xanım Krale o səhər evdən bir şüşə soyuq pivə gətirmişdi. Gənc qadın gəldiyi zaman cənab Krale rəsm çəkirmiş. Miss Greer isə divarın üstündə oturub ona poza verirmiş.

Xanım Krale pivə şüşəsini açaraq stəkana doldurmuşdu. Sonra da bunu molbertin önündə oturan ərinin əlinə vermişdi. Cənab Amyas Krale, hər zaman olduğu kimi, pivəni birnəfəsə başına çəkmişdi. Onun belə bir adəti olduğunu hamı söyləyirdi. Cənab Krale pivəni içdikdən sonra üzünü turşudaraq stəkanı masanın üstünə qoyub. “Bu gün hər şeyin dadı murdarlaşıb!” – Onun bu sözlərinə miss Elsa Greer: “Ağzının dadını gör necə bilir”, – deyərək gülmüşdü. Cənab Krale: “Eybi yox. Heç olmasa, pivə soyuqdur”, – demişdi. Heyl dayandı.

Puaro soruşdu:

– Bu hadisə nə zaman olub?

– İkiyə on beş dəqiqə işləmiş. Cənab Krale rəsm çəkməyə davam etmişdi. Miss Elsa Greerin sonradan söylədiyinə görə, o hətta qollarını rahatlıqla hərəkət etdirə bilmədiyindən şikayətə başlamışdı. “Bu nədir, revmatizmə tutulmuşam yoxsa?” – demişdi. Lakin o, xəstə olduğunu

etiraf etməkdən heç xoşlanmayan adam idi. Hər halda, buna görə halının pisləşdiyini bildirmək istəməyib... Hamıya yeməyə gedib onu tək buraxmalarını söylədiyi zaman da özünü yaxşı hiss etmirdi, çox güman.

Puaro başıyla təsdiqlədi:

– Yəqin ki.

Heyl davam etdi:

– Beləcə, Kraleni Top bağçasında tək qoyublar. O da tək qalan kimi özünü oradakı skamyanın üzərinə atıb. Bu zaman əzələləri iflic olub, əlbəttə. Ona yardım edəcək kimsə də olmayıb yanında. Beləcə, canı çıxıb.

Puaro təkrar başını yellədi:

– Elədir...

– Mən qanunlara əsasən istintaqa başladım, – Heyli dedi, – həqiqəti öyrənməkdə də çətinlik çəkdim. Bir gün əvvəl xanım Karolina Krale ilə miss Elsa Greer qovğa etmişdilər. Qız kobud bir tərzdə: “Buraya köçdüyüm zaman əşyaların yerlərini dəyişdirəcəyəm”, – deyib. Xanım Krale: “Nə demək istəyirsən?” – deyə soruşub. Miss Elsa Greer lağlağıyla cavab verib: “Heç bir şeydən xəbərin yoxmuş kimi davranma, Karolina. Başını quma soxan dəvəquşudan heç bir fərqin yoxdur. Amyasla bir-birimizə aşiq olduğumuzu və bu yaxınlarda evlənəcəyimizi bilirsən!” Buna cavab olaraq xanım Krale: “Belə bir şeydən xəbərim yox idi”, – deyib. Onun üstündən miss Elsa Greer gülərək: “Eh, indi öyrəndin artıq”, – deyib. Bu zaman cənab Amyas Krale içəri girib. Xanım Krale ərinə tərəf dönərək: “Bu doğrudurmu, Amyas? – deyə soruşub. – Elsayla doğrudan evlənəcəksiniz?”

Puaro marağını boğa bilməyib soruşdu:

– Cənab Krale nə deyib bəs?

– Deyəsən, miss Elsa Greerə tərəf dönərək onun üstünə qışqırıb: “Bu nədir, ağzına gələni danışsən? Dilini dinc saxlaya bilmirsən?” – deyib. Qız da cavabında: “Fikirleşdim, Karolinanın həqiqəti öyrənməsi daha yaxşı olar”, – deyib. Xanım Krale ərinə tərəf dönərək: “Bu doğrudurmu, Amyas?” – deyə soruşub. Rəssam arvadının üzünə baxa bilməyib. Başını aşağı salaraq nəse mızıldanıb.

Qadın: “Açıq danış, – deyib, – mən bilmək istəyirəm”. Rəssam bağıraraq: “Bəli, doğrudur, lakin bu mövzuda indi danışmaq istəmirəm!” – deyib və əsəbiliklə otaqdan

bayıra çıxıb. Miss Elsa Greer xanım Kraləyə baxaraq: “Gördünmü? Səni istəməyən bir adama sıx-sıx sarılmağın mənası yoxdur, Karolina. Hamımız ağılı başında olan insanlar kimi hərəkət etməliyik. Doğrusu, şəxsən mən Amyasla sənənin daim dost qalmağınızı istərdim”, – deyib.

Puaro maraqla soruşdu:

– Yaxşı, bəs xanım Krale nə cavab verib onun bu sözüne?

– Şahidlərin söylədiyinə görə, gülüb. “Məni Amyasdan ancaq ölüm ayıra bilər, Elsa!” – deyib və qarıya doğru gedib. Miss Elsa Greer gənc qadının arxasınca səslənib: “Bununla nə demək istəyirsən?” Xanım Krale də çevrilib çiyini üzərindən baxaraq: “Amyası sənə vermərəm. Ən yaxşısı onu öldürərəm!” – deyər cavab verib.

Heyl dayandı:

– Təhlükəli sözlərdir, elə deyilmi?

Puaro düşüncəli bir görkəm almışdı.

– Elədir. Bu sözləri kimlər eşidib? – deyər soruşdu.

– Tərtibə miss Uilyams otaqdaymış. Filip Bleyk də orada olub. İkisi də özlərini çıxılmaz vəziyyətdə hiss edib.

– Onların bu səhnə haqqındakı sözləri bir-birini tamamlayırdımı?

– Demək olar ki, hə. Bir hadisəni eyni şəkildə xatırlayan iki şahidə çox da rast gələ bilməzsiniz. Bunu mənim qədər siz də bilərsiniz, müsyö Puaro.

Puaro təsdiq əlaməti olaraq başını tərpətdi. Sonra da dərin fikrə dalmış halda:

– Bəli, bunu görmək maraqlı olardı... – dedi və cümləsini tamamlamadı.

Heyl davam etdi:

– Evdə axtarış apardım. Xanım Kralenin yataq otağında, alt siyirmələrin birində üzərində “yasəmən ətri” yazılmış kiçik bir şüşə tapdım. Corabların altına itələnmişdi bu. Şüşə boş idi. Üzərindəki barmaq izlərini götürtdüm. Təkcə xanım Karolina Kralenin idi bu izlər. Təhlil zamanı şüşənin içində yasəmən yağı və konium olduğu ortaya çıxdı.

Xanım Kraləyə şüşəni göstərdim. Sualıma dərhal cavab verdi. “Çox ümitsiz idim, – dedi. – Meredith Bleykin zəhər haqqında söylədiklərini dinlədikdən sonra üsulluca təkrar laboratoriyaya girdim. Çantamda yasəmən ətri dolu olan

bu şüşə vardı. Şüşəni boşaldıb, içinə konium tökdüm”. Əlbəttə: “Bunu nə üçün etdiniz?” – deyər soruşdum. “Bəzi şeylər haqqında lazım olduğundan daha artıq danışmaq istəmirəm, lakin məni çox sarsıdan bir şey öyrənmişdim, – dedi. – Ərim başqa bir qadından ötrü məni tərk etməyi düşünürdü. Belə olan halda yaşamağımın bir mənası olmayacaqdı. Zəhəri buna görə götürdüm”.

Puaro mızıldandı:

– Bu da ola bilər...

– Bəlkə də, müsyö Puaro. Lakin bu, onun salonda Elsa Greerə söylədikləriylə uyğun gəlmirdi. Bundan başqa... ər-arvad o hadisənin ertəsi günü yenə qovğa etmişdilər. Cənab Filip Bleyk bunun bir qismini eşidib. Miss Elsa Greer də başqa bir qismini. Amyasla Karolina kitabxanadaymışlar. Cənab Bleyk hollda olub. Ona görə də danışmanın çox az hissəsini eşidib. Miss Elsa Greer isə bayırda, kitabxananın pəncərəsinin önündə oturubmuş. Buna görə də onların dalaşmasının əsas hissəsini eşidə bilib.

– Nə eşidiblər?

– Cənab Bleyk xanım Karolina Kralenin “sən və sevgililərin!” dediyini eşidib. “Səni öldürə bilərəm. Günlərin bir günü, onsuz da, öldürəcəyəm. Başa düşdün?” – deyib.

– İntihardan heç bir söz deməyibmi?

– Xeyr, heç bir söz deməyib. Məsələn, “bunu etsən, özümü öldürərəm” deməyib. Miss Elsa Greer də, demək olar, eyni şeyləri təkrarladı. Qızın söylədiyinə görə, cənab Amyas Krale: “Xahiş edirəm, başa düşməyə çalış, Karolina, – deyib. – Səni sevirəm. Xoşbəxt olmağın istəyirəm. Sənin və uşağımızın. Lakin mən Elsayla evlənəcəyəm. Lap əvvəldən belə bir şey olarsa, bir-birimizi sərbəst buraxacağımıza da söz vermişdik”. Xanım Krale: “Çox yaxşı, – deyər cavab verib. – Sonradan “söyləmədin” demə”. Bu sözdən sonra cənab Krale maraqla soruşub: “Nə demək istəyirsən?” O zaman xanım Krale bağırib: “Səni sevirəm. Əlimdən qaçırmaq niyyətində də deyiləm. Səni o qıza verməkdənsə, öldürməyi üstün tutaram!” – deyib.

Puaro əlini xəfficə yellətdi:

– Mənə belə gəlir ki, Elsa Greer bu məsələni açmaqla axmaqlıq edib. Karolina Krale ərindən boşanmağa razı olmaya bilərdi.

Heyl:

– Şahidlərdən bu məqamla bağlı bəzi şeylər öyrəndik, – dedi. – Belə görünür ki, xanım Krale cənab Meredith Bleykə bir az ürəyini açıbmış. Qadının köhnə və inandığı bir dostuymuş o. Meredith Bleyk çox kədərlənib və cənab Amyas Kraleylə danışmağa çalışıb. Bu, bir gün əvvəl olub. Cənab Meredith Bleyk: “Evliliyiniz sona çatarsa, çox üzülərəm, – kimi şeylər söyləyib. – Bir də axı... miss Greer gənc bir qızıdır. Onun kimi birisini boşanma davasına qarışdırmaq doğru deyil”, – deyib. O zaman cənab Krale istehzayla gülüb (çünki hissiyatsız adam idi): “Elsa heç bu prosesə qarışmaq fikrində deyil. Məhkəmədə boşanma prosesində iştirak etməyəcək, bunu lazım olan qaydada yoluna qoyacağıq”, – deyib.

Puaro:

248

– Elə isə Elsa Greer işi xanım Kraleyə o şəkildə açıqlamaqla, həqiqətən, axmaqlıq edib, – dedi.

İnspektor Heyl ah çəkdi:

– Qadınların necə olduqlarını bilirsiniz. Bir-birinə hücum etməkdən həzz alırlar. Zatən vəziyyət bir xeyli qarışıq imiş. Cənab Krale belə bir şey olmasına necə yol verib, bax bunu başa düşə bilmirəm. Cənab Meredith Bleykin söylədiyinə görə, rəssam çəkdiyi tablону bitirməkdən başqa bir şey düşünmüş. Siz bundan bir məna çıxara bilərsinizmi?

– Bəli, dostum, düşünürəm ki, çıxara bilərəm.

– Doğrusu, mən çıxara bilmədim. Amyas başına belə axtarırmış.

– Hər halda, hər şeyi belə birdən-birə açıqladığı üçün qıza çox hirslənibmiş.

– Bəli, çox hirslənmişdi. Cənab Meredith Bleyk də elə söyləyirdi. Əgər ona rəsmi tamamlamaq lazım idisə, onda nəyə görə qızın bir neçə fotosunu çəkib onlara baxaraq işləmirdi. Mən akvarellə mənzərə rəsmləri çəkən bir gənc rəssam tanıyıram, o, belə işləyir.

Puaro başını yırğaladı:

– Rəssam Amyas Kralenin nə üçün belə etdiyini mən başa düşürəm. Bilirsinizmi, dostum, o arada rəsmi tamamlanması onun üçün dünyada hər şeydən vacib olub. Buna görə də qızın onların evində olmasının problem yaratmayacağını fikirləşib. Əlbəttə, qız onunla eyni düşüncədə olmayıb. Qadınlar üçün sevgi hər zaman birincidərəcəlidir.

– Elə bilirsiniz, mən bunları bilmirəm? – keçmiş polis zabiti Heyl, nədənsə, həyəcanlı halda dilləndi.

Puaro sözünə davam etdi:

– Kişilər, xüsusilə də incəsənət adamları başqa cür təbiətə malikdirlər.

– İncəsənət! – polis zabiti nifrət bildirən ifadəylə özündən çıxdı. – İncəsənət haqqında həmişə belə söhbətlər olur! Heç vaxt başa düşməmişəm bu söhbətləri, başa düşməyəcəyəm də! Siz Kralenin çəkdiyi rəsm əsərini görseydiniz. Başdan-ayağa cızmaqara bir şey. Rəsmdə qız elə düşüb, elə bil, dişi ağrıyır. Divar bacaları hamısı ayrı-üyrü çəkilib. Xoşagələn bir şəkil deyil. Uzun müddət o şəkli yadımdan çıxara bilmədim. Hətta yuxuma da girib. Hələ mənim gözümə də təsir eləyib bu rəsm əsəri. Artıq bacaları, divarları və çox şeyi o rəsmdəki kimi əyri görürəm. Hətta qadınları da!

– Özünüz də fərfinə varmadan Amyas Kralenin böyük rəssam olduğunu ifadə etdiniz, – deyərək Puaro gülümsədi.

– Boş şeydir! Bu rəssamlar nəyə görə elə rəsmlər çəkmirlər ki, baxmaq adama xoş olsun? Nəyə görə belə sarsaq eybəcərliklər yaradırlar.

– Bizim bir çoxumuz gözəlliyi çox qərribə şeylərdə görürük, əziz dostum.

– Axı bu qız, doğrudan da, çox gözəl idi. – Heyl dedi. – Düzdür, çox kosmetika çəkirdi və demək olar, lüt gəzirdi. İndiki qızlar təmiz abır-həyanı itiriblər. Özü də, danışdığım bu hadisə hələ on altı il bundan əvvəl olub. İndi belə şeylərə heç kim fikir vermir. Ancaq o zaman mən özüm dəhşətə gəlmişdim. Dar şalvar geyinmişdi, yaxasiaçıq kətan köynək vardı əynində. Altında da heç bir şey yox idi...

Puaro hiyləgərcəsinə mızıldandı:

– Bəzi şeyləri çox yaxşı xatırlayırsınız.

Yaşlı polis zabiti qızardı:

– Sizə, sadəcə, o rəsmdən aldığım təəssüratı çatdırmaq istəyirdim, – sərt bir ifadəylə dedi.

Puaro onu sakitləşdirməyə çalışdı:

– Əlbəttə, mən sizi başa düşürəm. – Sonra davam etdi. – Demək, Karolina əleyhinə əsas iki şahid Filip Bleyklə Elsa Greer idi?

– Bəli. Həm də son dərəcə acıqlı və həyəcanlıydılar. Lakin prokuror tərbiyəçini də şahid qismində prosesə dəvət etdi və qadının söylədikləri Bleykin və miss Greerin söylədiklərindən daha artıq təsirli oldu. Çünki tərbiyəçi Karolina Kralenin tərəfini saxlayırdı. Onu müdafiə etməyə çalışırdı. Lakin dürüst bir qadın olduğuna görə hər şeyi açıq danışdı, heç nəyi gizlətməyə çalışmadı.

– Bəs Meredith Bleyk?

– Zavallı centlmen, bu hadisədən çox sarsılmışdı. Sarsılmalydı da! O, zəhəri düzəltdiyi üçün özünü günahkar bilirdi. Əslində, prokuror da onu bu səbəbdən bir xeyli sıxışdırdı. Konium 1-ci dərəcəli zəhərlər sırasına aiddir. Mister Bleyk ən kəskin şəkildə məzəmmət olunmuşdu. O həm ölən, həm də mühakimə olunanın yaxın dostu idi. Buna görə də baş vermiş hadisə ona xüsusilə təsir göstərmişdi. Üstəlik, o, hər zaman kənddə yaşayan bir adam olduğuna görə adının bu cür hallanmasından çox narahat olurdu.

– Karolina Kralenin kiçik bacısı da şahidlik etdimi?

– Xeyr, buna ehtiyac yox idi. Xanım Krale ərini hədələdiyi zaman qız orada deyilmiş. İstədiklərimizi başqalarından rahatca öyrəndik. Lakin qız xanım Kralenin soyuducudan soyuq pivə götürdüyünü görmüşdü. Prokuror qızı şahid kimi çağırıb ondan bacısının pivə şüşəsini açmadan birbaşa bağçaya apardığına dair ifadə ala bilərdi. Ancaq bunun bir faydası olmazdı. Çünki zəhər şüşəyə deyil, stəkana tökülmüşdü.

– İki adamın gözünün qabağında qadın bu işi necə görüb, zəhəri stəkana necə töküüb?

– Birincisi, onlar qadını güdmürdülər. Cənab Krale rəsm çəkirmiş, gözü kətanda və naturaçısında olub. Miss Elsa Greerin arxası isə demək olar, xanım Kraleyə tərəf olub və baxışları mister Kraleyə yönəlibmiş.

Puaro başını yellədi.

– Heç biri xanım Kraleyə baxmırmış, zəhəri isə, məlum olduğu kimi, qadın mürəkkəbli qələmin pipetkasına doldurmuş. Biz pipetkanı evə gedən yolda əzilmiş halda tapdıq.

Puaro mızıldandı:

– Baxıram ki, sizin hər şeyə cavabınız var.

– Bəs necə olsun, müsyö Puaro? Tərəfkeşlik eləmədən hadisələrə olduğu kimi yanaşaraq demək olar – qadın

ərini təhdid edib və zəhəri də laboratoriyadan o oğurlayıb. Boş şüşə otağından tapılmışdı, üstəlik, şüşənin üzərində də ondan başqa heç kimin barmaq izləri yox idi. Sonra qəribədir ki, qadın ərinə buzlu pivə aparmışdı. Xatırlayırsansa, bir az əvvəl onlar dalaşmışdılar və kəsürlü idilər...

– Həqiqətən, çox qəribədir. Mən buna fikir verməmişdim.

– Əlbəttə. Bu da özünə görə bir sübutdur. Xanım Krale nədən birdən-birə ona qarşı belə mehriban olmuşdu? Rəssam pivənin dadından şikayət etmişdi. Koniumun, həqiqətən, çox pis dadı var. Xanım Krale yeməkdən sonra bilərəkdən gedib ərinin öldüyünü görüb və tərbiyəçini də zəng vurmaqçün yollayıb. Nə üçün? Şüşəylə stəkanı silmək və sonra da bunun üzərinə ərinin barmaqlarını basmaq üçün. Əlbəttə, ondan sonra da ərinin peşman olaraq intihar etdiyini söylədi. İnanılacaq bir nağıldır mı bu?

– Haqlısınız, güclü fantaziyası olmayan bir adam tərəfindən uydurulub.

– Əgər mənim nə fikirdə olduğumu bilmək istəyirsinizsə, qadın özünə düşünməkdən ötrü heç əziyyət də verməyib. Özünü büsbütün nifrət və qısqanclıq hisslərinin ixtiyarına verib. Ərini öldürməkdən başqa bir şey düşünəcək halda olmayıb. Lakin hər şey olub-bitdikdən, ərinin ölüsünü gördükdən sonra ağılı başına gəlib, yalnız bu zaman cinayət işlədiyini və buna görə ona ölüm hökmü oxuyacaqlarını düşünüb. Tam ümitsizlik içində ağılına ilk gələn versiyanı – ərinin intihar etdiyini irəli sürmək istəyib.

Puaro:

– Nə demək olar, bu söylədikləriniz həqiqətə çox yaxın görünür, – dedi. – Ola bilsin ki, qadın elə siz deyən kimi fikirləşib.

Heyl:

– Bu cinayəti əvvəlcədən planlaşdırılmış qətl hadisəsi kimi də təsnif etmək olar, qəsdən törədilməyən qətl kimi də, – dedi. – Qadının hər şeyi əvvəldən axıra kimi düşündüyünə inanmaq çətinidir. Mən elə hesab edirəm ki, o, ani bir çılğınlıq nəticəsində bu hərəkəti törədib.

– Ola bilər... – Puaro mızıldandı. Heyl maraqla onun üzünə baxdı.

– Bu hadisədə qaranlıq bir nöqtə olmadığına sizi inandırma bildimmi, müsyö Puaro?

– Demək olar ki. Ancaq tam anlaya bilmədim. Diqqətimi çəkən bir-iki məqam var...

– Siz məsələnin daha inandırıcı görünən başqa həlli yolunu göstərə bilərsinizmi?

– O biri adamlar o səhər nə iş görürmüşlər? – deyər Puaro soruşdu.

– Bu məqamı yaxşıca araşdırdığımıza əmin ola bilərsiniz. Cinayət hadisələrində hər kəsdən o arada harada olduqlarını soruşmağın heç bir faydası olmaz. Qatil istəsə, öz qurbanına zəhəri bir kapsul içində verərək bunun həzm prosesini yaxşılaşdıran dərman olduğunu söyləyə bilər. Sonra da durub rahatca İngiltərənin ən gizli bir guşəsinə gedə bilər.

– Fəqət bu vəqəədə belə olduğunu düşünürsünüz, elə deyilmi?

– Cənab Kralenin həzm problemi yox idi. Düzdür, cənab Meredith Bleyk vaxtaşırı dostlarına uydurma dərmanlar verirmiş, ancaq rəssamın bunları içməyə razı ola biləcəyinə heç inanmıram. Razı olsaydı, hər halda, o zaman da bundan söz açaraq zarafat edərdi. Bundan başqa, cənab Meredith Bleyk rəssamı nəyə görə öldürsün? Hər kəsin danışdığına görə, bu iki adamın kifayət qədər mehriban olduqları məlum olub. Cənab Filip Bleyk isə cənab Amyas Kralenin ən yaxın dostuydu. Miss Elsa Greer rəssama aşiq olmuşdu. Hər halda, tərbiyəçi miss Uilyamsın rəssamın əməllərindən xoşu gəlmirdi, ancaq bu, bir adamı zəhərləməsi üçün tutarlı səbəb deyildi. Balaca miss Anjela Uorren rəssamla tez-tez mübahisə edirmiş. Bu qız yaşının yetkinlik çağındaydı. Səhv etmərsə, onu məktəbə göndərməyi düşünürmüşlər. Lakin qız rəssama çox bağlıydı, Amyas da qıza. O evdə miss Uorrenə qayğıyla yanaşıblar. Bəlkə, bunun səbəbini öyrənmişiniz. Xanım Krale, sanki, manyakcasına əsəbilik anında bacısını yaralayıb. Əslində, bundan da qadının öz hisslərinə hakim olamayan bir tip olduğu anlaşılır. Elə deyilmi? Düşünün: kiçik bir qızın üzərinə hücum edəsən və onu faciəli şəkildə yaralayıb ömürlük şikəst edəsən.

Puaro fikirli halda:

– Bu, eyni zamanda, Anjela Uorrenin bacısına kin bəsləmək üçün bir əsasın olduğunu göstərir, – dedi.

– Bəlkə də. Lakin qız Amyas Kraleyə düşmən deyildi. Bir də ki xanım Karolina Krale bacısına çox bağlıydı. Anasıyla atası öləndən sonra Anjela Uorreni yanına gətirmişdi. Üstəlik, dediyim kimi, ona qayğı göstərir, hətta başqalarının söylədiklərinə görə, əməlli-başlı nazını çəkirmiş. Qız da bacısını sevirmiş. Miss Anjela Uorreni bu hadisə zamanı qorumağa çalışıblar, onu məhkəməyə də çağırmadılar. Səhv etmərsə, xanım Krale bu məsələdə xeyli israr edib. Lakin qız çox kədərlənibmiş. Həbsxanaya gedərək bacısını görmək istəyib, fəqət Karolina Krale buna razı olmayıb. Belə bir görüşün bacısında silinməyəcək psixoloji təsir doğuracağını söyləyib. Anjela Uorrenin xaricdə oxumasını təşkil etmişdi. Miss Uorren indi çox məşhur olub. Kral Coğrafiya Cəmiyyətinin xəttiylə dünyanın ən ucqar bölgələrinə səyahət edib mühazirələr oxuyur.

– Heç kəs bu prosesi onun yadına salmır?

– Birincisi, Anjelanın soyadı başqadır. Anaları bir, ataları ayrıymış. Xanım Kralenin qızlıq soyadı Karolina Spoldinq imiş.

– Bəs bu miss Uilyams... O, Kralelərin uşağının tərbiyəçisi idi, yoxsa Anjela Uorrenin?

– Anjelanın. Uşağın öz baxıcısı varmış. Lakin səhv etmərsə, o da gündə bir neçə saat miss Uilyamsdan dərs almış.

– Uşaq o zaman haradaymış?

– Dayısıyla birlikdə nənəsini görməyə gedibmiş. Ledi Tressilian adında bir dul qadını. İki qızını balacaykən itirdiyi üçün nənəsinə çox bağlıymış.

Puaro başını yellədi:

– Başa düşürəm.

Heyl davam etdi:

– Sizə digərlərinin də cinayət günü nə iş gördüklərini danışa bilərəm. Miss Elsa Greer səhər yeməyindən sonra terrasda, kitabxananın pəncərəsinin önündə oturub. Və elə o zaman Amyas Kraleylə arvadının dalaşdıqlarını eşidib. Daha sonra rəssamla Top bağçasına gedərək ona poza verib. Əlbəttə, aradabir qolları, ayaqları tutulduğu üçün bağçada gəzişərək bir az dincəlib. Filip Bleyk də səhər yeməyindən sonra evdəymiş. Dava-dalaşın bir hissəsini o da eşidib. Kraleylə Elsa Greer bağçaya çıxdıqdan sonra oturub qəzet oxuyub. Sonra qardaşı ona zəng vurub. Onun ardınca Filip Bleyk sahilə enərək böyük qardaşını

qarşılamağa gedib. Sonra birlikdə yoldan çıxaraq Top bağçasının önündən keçiblər. Bu arada bir az üşüyən Elsa Greer geyinmək üçün evə gedib. Xanım Krale isə ərinin yanındaymiş. Anjela Uorrenin məktəbə yollanma məsələsini danışmışlar.

– Aha... demək, dostcasına danışmışlar?

– Xeyr, çox da dostcasına bir danışq deyilmiş bu. Bil-diyimə görə, Krale arvadının üstünə bağırırmış. Belə xırda ailə işlərinə görə narahat edilməsinə hirsələnib, məncə. Hər halda, boşanma məsələsi ortaya çıxdığı üçün qadın bu problemi də həll etmək istəyirmiş...

Puaro başını yellədi.

Heyl sözlərinə davam etdi:

– İki qardaş Amyas Kraleylə bir-iki kəlmə danışib. Sonra Elsa Greer gələrək yenə öz yerinə keçib. Krale də fırçasını əlinə alıb. Bununla iki qardaşı başından etmək istədiyini bildirib. Onlar da bunu anlayaraq evə gediblər. Hə, bir də, yadıma düşdü... Onlar Top bağçasında olanda Amyas Krale pivenin isti olmasından şikayətlənib. Arvadı da: “Mən sənə soyuq pivə göndərəm”, – deyib.

– Aha!..

– Doğrudan da, “Aha!”. Qadının da dilindən bal tökü-lürmüş bu arada. Qardaşlar evə gedərək terrasda oturub-lar. Karolina Kraleylə Anjela Uorren onlara pivə gətirib.

Daha sonra Anjela Uorren dənizə çimməyə yollanıb. Filip Bleyk də onunla gedib.

Meredit Bleyksə Top bağçasının düz yuxarısındakı açıq-lığa doğru yürüyüb. Oradakı skamyada oturub. Bu skam-ya elə bir yerdəymiş ki, oturduğu yerdən divarın üzərindəki Elsa Greeri görürmüş, Krale ilə qızın səslərini eşidirmiş. Meredit Bleyk oturub itmiş konium haqqında düşünürmüş. Hələ də çox narahat imiş, nə edəcəyini də bilmirmiş. Elsa Greer onu görürək əl edib. Evdə günorta yeməyini xəbər verən zəng çalınanda Meredit Bleyk Top bağçasına enib və Elsa Greerlə birlikdə evə gediblər. O, Amyas Kralenin davranışlarında bir qəribəlik olduğunu sezib, lakin buna çox da baş-qulaq olmayıb. Krale elə tez-tez xəstələnən adam olmayıb, onun üçün də halının pisləşəcəyi ağına gəlməyib. Digər tərəfdən, çəkdiyi rəsm alınmayan vaxtlarda əsəbilik keçirərdi və ya depressiyaya düşərdi. Belə olanda hamı onu

tək buraxar və artıq bir şey danışmamağa çalışarmış. Bu dəfə də Elsa Greerlə Meredith Bleyk belə ediblər.

Başqalarına gəlincə, xidmətçilər ev işləri və yeməklə məşğul olublar. Miss Uilyams səhər erkəndən sinif otağında oturub Anjela Uorrenin hazırladığı tapşırıqları yoxlaymış. Daha sonra da terrasa çıxıb aqları tikməklə məşğul olub. Anjela Uorren bu saatlarda bağçada dolaşmış, ağaclara dırmaşaraq meyvə dərib. On beş yaşındakı qızların necə olduğunu bilirsiniz. Ərik, turş alma, kal armud – nə tapsalar, ağızlarına atarlar. Daha sonra evə qayıdıb. Dediym kimi, yeməkdən əvvəl Filip Bleyklə sahilə enərək dənizə girib.

Polis komissarı Heyl bir an dayandı. Sonra da meydan oxuyurmuş kimi soruşdu:

– Deyin görüm, bütün bunlarda şübhəli olacaq bir şey tapa bildinizmi?

Puaro:

– Xeyr, – dedi, – tapa bilmədim.

– Gördünüz!

Bu bir kəlmədə zəfər hiss olunurdu.

– Lakin buna baxmayaraq, – Puaro sözünə davam etdi, – özüm üçün məsələni tam aydınlaşdırmaq istəyirəm. Mən...

– Nə etmək istəyirsiniz?

– Bu beş adamı görmək istəyirəm və baş vermiş hadisə haqqında onların hər birinin versiyasını eşitmək istəyirəm.

Polis zabiti Heyl dərindən ah çəkdi:

– Siz aqlınızı itirmisiniz! Onların versiyaları heç vaxt bir-birini tutmayacaq. Məgər başa düşmürsünüz ki, bir hadisəni eyni cür xatırlayan iki adama rast gəlmək mümkün deyil? Üstəlik, görün aradan nə qədər vaxt keçib. Məncə, sizə beş ayrı cinayətin beş ayrı hekayəsini danışacaqlar.

Puaro:

– Mən də elə bunu istəyirəm, – deyə cavab verdi.

– Çox ibrətamiz bir şey olacaq bu.

VI fəsil

BİR DONUZ BALASI BAZARA GETDİ

Filip Bleyk tamamilə Montequy Deplichin təsvir etdiyi kimiydi. Köklüyə meyilli, varlı-karlı, deyib-gülən hiyləgər bir adam idi.

Erkül Puaro bazar günü axşam saat yeddinin yarısında görüşmək istədiyini bildirdi. Filip Bleyk qolf partiyasını yenicə tamamlamış və qələbəsinin sevincini yaşayırdı: rəqibindən beş funt udmuşdu. Dostyana və açıq söhbətə hazır idi. Erkül Puaro özünü təqdim etdi və nə istədiyini ona başa saldı. Bu dəfə mövzunu olduğu kimi açıqlamaq niyyətində deyildi. Onun üçün də Bleykdə ən səs-küylü cinayətlər haqqında bir neçə kitab yazmağa hazırlaşdığı təsəvvürü yaratdı.

256

Bu, Filip Bleykin heç xoşuna gəlmədi:

– Nəyə görə belə şeylərlə məşğul olurlar, bilmirəm.

Erkül Puaro çiyinlərini çəkdi. Bu gün o, mümkün olduğu qədər xaricilər kimi görünməyə çalışırdı. Filip Bleykin ona yuxarıdan-aşağı baxmasını, ədəbazlığa qapılmasını istəyirdi.

– Oxucular belə əsərləri xoşlayırlar, – Puaro mızıldandı.

– Heyvan kimi şeydirlər, – deyə səsləndi Filip Bleyk. Lakin bunu ürək açıqlığıyla söylədi, bu məsələdən əsəbiləşən bir insanın nifrəti yox idi səsində.

– İnsanın təbiəti belədir, – Erkül Puaro çiyinlərini çəkərək söylədi. – Biz sizinlə həyatı başa düşürük, ona görə də insanlar haqqında xam xəyallara qapılmırıq. Əlbəttə, yaxşı insanlar çoxdur, lakin onları ideallaşdırmaq da lazım deyil.

– Mən şəxsən belə xəyallarla çoxdan sağollaşmışam, – Bleyk etiraf etdi.

– Ancaq sizin maraqlı hekayətlər danışmaqda usta olduğunuzu söyləyirlər.

– O! – Bleykin gözləri parıldadı. – Bunu sizə deyiblər?

Puaro lazım olan anda gülümsədi. Bu hal ibrətamiz olmaqdan daha çox, maraqlı idi. Filip Bleyk kresloya yayxandı, məmnunluqdan gözləri qıyıldı. Birdən Erkül Puaronun ağılına gəldi ki, bu adam həyatından razı donuz balasına bənzəyirdi.

“Birinci donuz balası bazara getdi...”

Bu Filip Bleyk kimdir axı? Deyəsən, heç qayğı nə olduğunu bilmir. İmkanları yaxşıdır, özündən də razıdır. Keçmişlə bağlı vicdanını oyaq saxlayan, gəmirən hər hansı bir xatirəsi yoxdur. Yaxşı yemlənmiş donuz balasıdır ki var, bazara yollanıb və əlinə keçəni alıb...

Bir zamanlar Filip Bleyk, yəqin ki, tamamilə başqa cür olub. Hiss olunur ki, gənc vaxtlarında yaraşıqlı olub. Düzdür, gözləri bir az daha iri və aralı ola bilərdi, qalan hər şey yerli-yerindəydi. İndi neçə yaşı olar, görəsən? Üzdən əlli, altmış yaş arası vermək olar. Deməli, Amyasın öldüyü vaxtlarda onun haradasa qırx yaşı olub. O vaxtlar özündən bu qədər razı olmayıb, yəqin. Çox güman, həyatdan çox umub, az əldə edirmiş...

Söhbətə necə başlayacağını bilməyən Puaro mızıldandı:

– Siz, əlbəttə, mənim vəziyyətimi başa düşürsünüz.

– Yox, təsəvvür edin, heç ağılıma da gətirə bilmirəm.

– Bleyk dikəldi, yenidən diqqətlə baxmağa başladı. – Nəyə görə siz? Axı yazıçı deyilsiniz.

– Olmaq da istəmirəm. Mən detektivəm.

Bu cür təvazökarlıq Erkül Puaronun xasiyyətinə uyğun deyildi.

– Hə, əlbəttə! Biz hamımız bilirik sizin kim olduğunuzu. Məşhur Erkül Puaro!

Ancaq səşində dolamaq tonu vardı. Filip Bleyk bir əcnəbinin iddialarını ciddi qəbul etməkdən ötrü həddən artıq ingilis idi.

Sanki, həmsöhbətinə bunları deyəcəkdi: “Yalançı hoq-qabaz! Bəlkə də, bu sözlərlə qadınlara təsir göstərə bilərsiniz, ancaq mənə belə nömrələr keçməz!”

Əslində, Erkül Puaro özünə qarşı elə bu cür ironik bir münasibət doğurmaq istəyirdi, buna baxmayaraq, birdən-birə əsəbiləşdi. Demək, bu adamda, bu bərkgedən işbazda Erkül Puaronun meydana çıxması lazım olan təəssüratı doğurmamışdı! Yaramazlığın həddinə bax!

Belçikalı detektiv dişini dişinə sıxaraq:

– Məni tanıdığınıza çox məmnun oldum, – deyə mızıldandı. – Həyatda uğur qazanmağımın sirri psixologiyaya lazım olan diqqəti göstərməyimdəndir. Öz-özümə daim: “Bu adam nəyə görə bu şəkildə hərəkət edir?” – sualını verirəm. İndiki zamanda, mister Bleyk, dünyanı baş vermiş

cinayətin psixoloji aspekti maraqlandırır. Bir zamanlar bu, romantik aspekt hesab olunub. Səs-küylü cinayətlər ancaq bir baxış bucağından nəql edilib – bu hekayətlərin əsasında sevgi əhvalatı durub həmişə. Artıq indi hər şey dəyişilib; məsələn, doktor Krippenin öz arvadını nə üçün öldürdüyü haqqında hekayəti adamlar maraqla oxuyurlar; çünki qadın iribədənli, boylu-buxunlu olub, kişi isə cılız, adamayovuşmaz və buna görə də onda boynubüküklük kompleksi yaranıb. Oxucular, nə var-nə var üç yaşı olanda atasından heç bir diqqət görmədiyinə görə cinayət törətmiş məşhur cinayətkar qadın haqqında maraqla oxuyurlar. İndi insanları hər hansı bir cinayətin nə üçün baş verdiyi maraqlandırır.

Filip Bleyk yavaşca əsnədi:

– Cinayətlərin çoxunun səbəbi, mənəcə, aydındır. Adətən, pul üstündə olur.

258

Puaro səsini qaldırdı:

– Yox, hörmətli ser, səbəb heç bir zaman aydın olmur! Bütün məsələ də elə bundadır!

– Və o zaman da işə siz qarışırsınız?

– Bəli, buyurduğunuz kimi, o zaman işə mən qarışıram. Bax indi də mənə köhnə cinayətləri bütünlüklə psixoloji baxımdan yazmağı təklif ediblər. Cinayətin psixologiyası. Bu məsələdə mən mütəxəssisəm. Buna görə də təklifi qəbul etdim.

Filip Bleyk qımışdı:

– Yəqin ki, çox sərfəli qiymətə görə bilərsiniz bu işi?

– Ümid edirəm. Çox ümidliyəm.

– Təbrik edirəm. İndi mənə bu işin mənimlə nə əlaqəsi olduğunu söyləyə bilərsinizmi?

– Əlbəttə. Sizin yanınıza Krاله hadisəsi ilə əlaqədar gəlmişəm.

Filip Bleyk özünü itirmədi. Lakin üzündə fikirli bir ifadə yarandı.

– Hə... əlbəttə... Krاله hadisəsi.

Erkül Puaro tələsik davam etdi:

– Bu, sizin üçün başağrısı olmaz ki?

– Xeyr, xeyr... – Filip Bleyk çiyinlərini çəkdi. – Qarşısını ala bilməyəcəyimiz hadisələrə əsəb sərf etməyin nə faydası var? Karolina Krاله prosesi ümumxalq malı oldu artıq. Hər istəyən bunun haqqında bir kitab yazsa bilər. Mənim etiraz

etməyimin bir faydası yoxdur. Açıq söyləməyimi istəsəniz, əslində, bu iş heç xoşuma gəlmir. Amyas Krale mənim ən yaxın dostlarımdan biri idi. O xoşagəlməz hadisənin xortlaması məni çox kədərləndirəcək. Ancaq belə şeylər olur, gördüyünüz kimi.

– Siz bir filosofsunuz, cənab Bleyk.

– Xeyr, xeyr. Mən, sadəcə, bəzi hallarda etirazın faydasız olduğunu bilirəm, vəssalam. Hətta fikirləşirəm ki, siz bu problemə hər hansı başqa birindən daha tərəfsiz yanaşarsınız.

Puaro:

– Kitabı duzsuz və zövqsüz şəkildə yazmayacağıma sanıram, – dedi.

Filip Bleyk qəhəqəhə çəkdi. Lakin əhvali-ruhiyyəsi çox da yaxşı deyildi.

– Bu sözləriniz çox gülməlidir...

– Əmin olun, cənab Bleyk, bu məsələ məni, doğrudan, maraqlandırır. Bu yalnız pul məsələsi deyil. Keçmiş canlandırmaq, hadisələri görmək, anlamaq, bu dramda rol alan aktyorların düşüncə və duyğularını başa düşmək istəyirəm.

– Sizin sözünüzlə desək, bu dramda hansısa dolaşq bir məqamın olduğuna mən inanmıram. Hər şey göz qabağında olub. Adi qadın qısqanclığından başqa bir şey deyil, – Filip Bleyk dedi.

– Bu hadisəylə bağlı sizin münasibətiniz məni çox maraqlandırır, cənab Bleyk.

Filip Bleyk birdən-birə əsəbiliklə deyinməyə başladı. Üzü əməlli-başlı pörtmüşdü:

– Münasibət! Münasibət! Bu nə sözdür danışırsınız? Mənim münasibətim necə ola bilərdi, mənim dostumu, ən yaxın dostumu zəhərləyib öldürmüşdülər. Əgər vaxtında tərpənsəydim, onu xilas edə bilərdim.

– Nə üçün belə düşünürsünüz, cənab Bleyk?

– Qoyun danışım... Hər halda, hadisə haqqında köhnə qəzetlərdən oxumusunuz.

Puaro başını yellədi:

– Çox yaxşı... O səhər böyük qardaşım Meredith mənə zəng etmişdi. Çox narahat idi. Düzəltdiyi o dərmanlardan biri yox olmuşdu. Üstəlik, şiddətli bir zəhər idi bu. Mən nə etdim? Onun gəlməsini, oturub bu məsələni danışmalı

olduğumuzu söylədim. Beləcə, nə etməli olduğumuza qərar verəcəkdik. Doğrusu, belə bir axmaqlığı necə etdiyimi hələ də başa düşə bilmirəm. İtiriləcək zaman olmadığını bilməliydim. Dərhal Amyasın yanına gedib ona bunu xəbər verməliydim. Karolinanın Meredithin zəhərlərindən birini oğurladığını, onun və Elsanın diqqətli olmalarını tapşırımalıydım.

Bleyk yerindən sıçrayaraq otaqda var-gəl etməyə başladı.

– Allahım, ya rəbbim! Sonradan bunu neçə dəfə düşündüm, bilirsinizmi? Məsələnin nə yerdə olduğunu başa düşmüşdüm. Amyası xilas etmək fürsəti əlimə keçmişdi. Lakin Meredithi gözləyərək boş yerə vaxt itirdim. Karolinanın heç çəkinməyəcəyini, amansız davranacağını nə üçün düşünə bilmədim? Karolina zəhəri istifadə etmək üçün götürmüşdü. İlk fürsətdə də bunu edəcəkdə. Meredith zəhərin oğurlandığını başa düşənə qədər gözləməyəcəkdə, əlbəttə. Amyasın ölüm təhlükəsiylə qarşı-qarşıya olduğunu bilirdim. Lakin heç bir şey etmədim!

– Özünüzü nahaq yerə günahlandırırırsınız, müsyö. Sizin vaxtınız olmayıb...

Bleyk Puaronun sözünü kəsdi:

– Vaxt? Nə qədər istəsən vaxtım vardı. Çox şey eləyə bilərdim. Dediym kimi, Amyasın yanına gedə bilərdim, qoy heç mənə inanmayaydı. Amyas təhlükədə olduğuna asanlıqla inanan insanlardan deyildi. Bu sözlərimə əlini yellədənəkədi. Bundan başqa, Karolinanın əlindən cinayət gələcəyi fikrini yaxına buraxmazdı. Lakin Karolinanın yanına gedə bilərdim. Ona: “Məqsədinin nə olduğunu bilirəm, planından xəbərim var”, – deyə bilərdim. Xəbərdarlıq edərdim ki, Elsa, ya da Amyas koniumla zəhərlənərək ölərsə, səni də asarlar! O zaman Karolina cinayət işləməkdən çəkinərdi. Və ya polisə zəng vura bilərdim. Çox şey eləyə bilərdim. Lakin mən ağır, ehtiyatlı adam olan Meredithin təsirinə düşdüm: “Əmin olmalıyıq, danışmalıyıq, zəhəri kimin götürdüyünü yaxşıca öyrənməliyik...” Qoca səfeh! Meredithin ömründə bir dəfə də olsun təcili bir qərara gəldiyi olmayıb. Allahdan, böyük qardaş olduğuna görə atamın malı-mülkü ona qaldı. Yoxsa pul qazanmaq istəsəydi, əlində-ovcunda olanı da itirərdi.

Puaro soruşdu:

– Zəhəri kimin götürdüyündən şübhələnmişdinizmi?

– Əlbəttə. Bunun Karolinanın işi olduğunu o saat anladım. Onu yaxşı tanıyırdım.

Puaro deyindi:

– Çox maraqlıdır. Mən Karolina Kralenin necə qadın olduğunu öyrənmək istəyirəm, cənab Bleyk.

Filip Bleyk sərt bir səsle:

– Hamının proses zamanı hesab etdiyi kimi, haqsızlığa uğramış, zavallı və günahsız qadın deyildi o, – dedi.

– Elə isə, bəs nə idi?

Filip Bleyk təkrar yerinə oturdu. Ciddi bir tövrlə:

– Bunu, həqiqətən, bilmək istəyirsiniz?

– Çox istəyirəm.

– Karolina murdarın biriydi. Başdan-ayağa murdar. Ancaq məlahətliydi. Hər kəsi aldadan yumşaq, şirin ədalələri vardı. Zərif, çarəsiz bir görünüşü vardı, bu da ətrafındakılarda ona yardım etmək istəyi doğururdu. Əgər tarixə nəzər salsaq, onun kraliça Mariya Stüarta bənzədiyini görürük. Hər zaman xeyirxah, talesiz, cazibədar, əslində isə soyuq, hər şeyin hesabını bilən intriqaçı bu qadın, Darilin qətlini planlaşdırmış və qaçmışdı. Karolina da onun kimiydi. Soyuq və tədbirli. Xarakter etibarilə də xeyirxah deyildi. Bilmirəm, sizə bu haqda deyiblərimi, prosesdə bu məqam üzərində çox dayandılar. Kiçik bacısına qarşı etdiyi hərəkət onun necə insan olduğunu üzə çıxarırdı. Çox qısqanc idi o. Anası təkrar evlənmişdi. Hər kəs daha çox Anjelayla maraqlanırdı. Onu daha çox sevirdi. Karolina buna dözə bilmirdi. Böyük bir ingilis açarıyla bacısını öldürmək istəyib. Başını yarıb. Yaxşı ki, bu zərbədən uşağa heç nə olmayıb. Ancaq bu, dəhşətli bir hadisə olub...

– Həqiqətən, dəhşətli hadisədir.

– Bax əsl Karolina bu idi. Hamıdan üstün olmalıydı. İkinci olmağa dözə bilmirdi. İçində soyuq qəlblə bir eqoizm iblisi yaşayırdı, onu asanlıqla cinayətə sürükləyə bilərdi. Sanki, ani qərarlar verərək hərəkət edirmiş kimi davranırdı. Lakin əslində, çox tədbirli bir insan idi. Gənc qız olarkən Olderberiyə qalmağa gəlmiş zaman hamımızı dişinə vurdu, sonra da buna görə gələcək planlarını qurdu. Özünün pulu yox idi. Məni öz hesablarına qatmadı belə, çünki mən evin kiçiyi idim, həyatda öz yolumu özüm açmalı idim. Hər şey böyük qardaşıma qalacaqdı. Çox qəribədir, elə

deyilmi, indi həm böyük qardaşım Mereditdən, həm də sağ olsaydı, Amyas Kraledən çox zənginəm. Karolina bir müddət Mereditin üzərində dayandı. Lakin sonra Amyası seçdi. Olderberi Amyasa qalacaqdı. Çox pulu olmayacaqdı, ancaq qız onun, həqiqətən, böyük qabiliyyəti olduğunu anlamışdı. Amyasın həm bir talant olduğunu və həm də əsərlərinin böyük pul gətirəcəyini düşünərək bir qumar oynadı. Bu qumarda da əli gətirdi. Amyas çox gənc yaşlarında məşhur oldu. O, birdən-birə dəbdə olan rəssamlardan deyildi. Lakin talantı qəbul edildi və rəsmləri satılmağa başladı. Onun əsərlərini gördünüzmü? Burada bir tablosu var. İstəsəniz, gəlib baxın.

Puaronu yemək otağına apararaq sol divanı göstərdi.

– Buyurun baxın. Bu, Amyasın əl işidir.

262

Puaro səssiz-səmirsiz rəsmə baxdı. Çəşqınlıq içərisindəydi: necə ola bilərdi ki, bir insan ən adi bir predmeti öz talantının gücüylə dəyişdirib yeni bir şəklə salsın. Qırmızı ağacdan olan cilalı masanın üzərində duran bir vazanın içində güllər. İlk baxışdan, işlənmiş bir mövzudur, demək olar. Lakin Amyas Krale, necə olmuşdusa, güllərə üsyan dolu və hətta pornoqrafik bir canlılıq qazandırmışdı. Bu alovun dilləri masanın cilalı taxtasında titrəşirdi, sanki... Rəsmi oyandırdığı həyəcan necə açıqlana bilərdi? Masanın ölçü nisbətələrini görəndə polis zabiti Heyli, yəqin ki, özündən çıxardı. Yəqin ki, o saat: “Bu rəngdə və bu formada qızılgül olmaz”, – deyərdi.

Puaro yüngülcə ah çəkdi:

– Heyrətamizdir!

Bleyk onu gəldikləri otağa apardı.

– Doğrusunu bilmək istəsəniz, mənim sənətdən başım çıxmır, – deyə etiraf etdi. – O tabloya da nəyə görə elə tez-tez baxdığımı bilmirəm. Lakin gözlərimi, nədənsə, ondan ayıra bilmirəm. Bu, elə bil... elə bil, rəsm deyil, canlıdır!

Puaro təsdiq ifadəsi olaraq başını yellədi. Bleyk qonağına siqaret uzatdı. Sonra özü də birini yandırdı.

– Bax o gülləri, “Kokteyl hazırlayan qadın” tablosunu, “İsanın doğuluşu” adlı əsəri çəkən bu adam yaradıcılığının ən qaynar çağında öldürüldü. Bütün bunlara da kinli, pis ürəkli bir qadın səbəb oldu. – Susdu. – Siz deyə bilərsiniz ki, hirsli olduğuma görə mən Karolinaya qarşı ədalətsizlik

edirəm. Doğrudur, bu qadın çox mehriban idi, bunu mən də hiss edirdim. Lakin o mehriban maskanın arxasında gizlənmiş olan insanı tanıyırdım mən. Müsyö Puaro, bu qadın şərin, şeytanın yer üzündəki təmsilçisiydi. Xain, pisiyyəti və ağgöz idi.

– Mənə xanım Kralenin evliliyi zamanı bir çox şeylərə qatlanmağa məcbur olduğunu söylədilər.

– Bəli. Ancaq Karolina bunu hər kəsə açıqlamaqdan da çəkinməzdi. Daim əzab çəkən bir zavallı rolunu oynardı o. Yazıq Amyas! Evlilik həyatı əsl cəhənnəm idi. Daha doğrusu, sənətinə sarılmasaydı, elə olacaqdı. Sənətinə çox bağlıydı Amyas. Belə dərdi-sərdən qaça bilirdi. Rəsm çəkməyə başladımı, heç bir şeyə fikir verməzdi: nə Karolinaya və onun dır-dırına, nə o sonu olmayan mübahisələrə və dava-dalaşa. Sanki, sonsuz idi bu dava-dalaşlar. Bir həftə keçməzdi, bir də görürdün, yenə hansısa məsələ üzündən çənə-boğaz olublar. Karolina bu davalardan böyük zövq alırdı, səhv etmərsən, bu qovğalar onu canlandırır, nəşələndirirdi. Beləcə, duyğularını açıqlamaq fürsəti tapırdı. İçində saxladığı bütün acı, təsirli şeyləri Amyasın üzünə çırırdı. O qovğalardan sonra Karolina, sanki, yenicə yemək yemiş, həyatından məmnun bir pişik kimi olurdu. Bütün bu dartsımlar Amyası yormağdaydı. O, sakit və səssiz bir həyat istəyirdi. Əlbəttə, onun kimi adamın heç evlənməməsi daha doğru olardı. Ərlik edəcək bir insan deyildi Amyas. Onun kimi insanlar eşq macəralarına atılmalıdır, fəqət bir insana sıx bağlarla bağlanmamalıdır. Axırda bu bağlar onu sıxmağa başlar çünki.

– Amyas Krale bu barədə sizə ürəyini açıb danışardımı?

– Amyas onun inanılmış dostu olduğunu bilirdi. Başa düşürdü ki, mən özüm hər şeyi görürəm. Heç bir zaman şikayət etməzdi. O tip bir insan deyildi Amyas. Bəzən: “Bütün qadınlara lənət olsun!” – deyərdi. Və ya mənə: “Heç vaxt evlənmə ha, dostum. Onsuz da, öləndən sonra cəhənnəmin dadını biləcəksən”, – deyərdi.

– Onun Elsa Greerlə əlaqəsinin olduğunu bilirdinizmi?

– Hə, əlbəttə. Daha doğrusu, belə bir şey olacağını lap əvvəldən sezmişdim. Amyas mənə qeyri-adi bir qızla tanış olduğunu söyləmişdi. “İndiyə qədər tanıdığım insanlardan çox fərqlidir o”, – demişdi. Doğrusu, əvvəl bu sözə çox

fikir vermədim. Çünki Amyasın işi-peşəsi yeni, qeyri-adi qadınlarla tanış olmaq idi. Lakin ən çoxu bir ay sonra bu qadınlardan söz açsaydınız, ifadəsiz gözlərlə adamın üzünə baxar, kimi nəzərdə tutduğunuzu anlamağa çalışardı. Lakin bu Elsa Greer deyilən qız, həqiqətən, başqaydı. Olderberiyə qalmağa getdiyim zaman bunu o saat başa düşdüm. Amyası caynağına keçirmişdi. Zavallı, qız nə çalırdisa, onu da oynayırdı.

– Elsa Greer sizin də xoşunuza gəlirdi?

– Xoşuma gəlmirdi. Həqiqi mənada yırtıcı bir qadın idi.

Elsa Greer Amyasın həm ruhuna, həm də vücuduna sahib olmağı istəyirdi. Bununla belə, hesab edirəm ki, bu qız Karolinayla müqayisədə Amyasa daha çox yaraşır. Qız Amyasın arvadı olsaydı, ona daha çox azadlıq verərdi. Ya da ondan bezər və başqa birinin dalısıya düşərdi. Məncə, Amyas qadınlarla bütün əlaqələrini kəssəydi, daha yaxşı olardı.

– Lakin o, deyəsən, bu fikirdə deyildi.

Filip Bleyk ah çəkdi:

– Bu səfeh daim hansısa bir qadınla hansısa macərəyə atılırdı. Bir yandan baxanda, qadınlara o qədər çox önəm də vermirdi. Bütün həyatı boyunca cəmi iki qadın ona təsir edərmişdi, o da Karolina və Elsa.

Puaro soruşdu:

– Bəs uşağı sevmirdi?

– Anjelanı deyirsiniz? Anjelanı hamımız sevərdik. Əla qız idi. Suyuşirin idi, dəcəllik etməyi xoşlayırdı. Zavallı tərbiyəçisi onun əlindən nələr çəkmirdi? Amyas da Anjelanı çox sevirdi. Bəzən qız çox şitini çıxardı və Amyasın da o zaman ona çox acığı tutardı. Elə olanda Karolina işə qarışırdı. Karolina daim Anjelanın tərəfini saxlayardı. Bu da Amyası özündən çıxardırdı. Onlar ikisi eyni cəbhədən ona qarşı çıxanda artıq Amyasın səbri tükənirdi. Bütün bunların səbəbi qısqançlıq idi, məncə. Anjela Karolina üçün, adətən, birinci yerdə olurdu və bu qızdan ötrü arvadının hər şeyə hazır olmasını Amyas çox qısqanırdı. Anjelaysa Amyası qısqanır, onun despotluğu qarşısında da üsyan edərdi. Anjelanın artıq payızda məktəbə göndərilməsi məsələsi ortaya çıxanda da yenə Amyas qərar vermişdi. Anjela buna çox hirsələnmişdi. Əslində, bunun səbəbi məktəbə getmək istəməməsi deyildi. Əksinə, məktəbə getməyə can atırdı. Lakin Amyasın ona

gənəşmədən, özbaşına qərar verməsi qızı dəliyə döndərmişdi. Buna görə də ondan qisas almaqdan ötrü ağına gələni etməyə başladı. Bir dəfə Amyasın yatağına bir ovuc soxulcan qoymuşdu. Məncə, Amyas haqlıydı. Artıq Anjelanın qayda-qanunun nə olduğunu öyrənməsinin zamanı gəlmişdi. Miss Uilyams yaxşı tərbiyəçi idi, ancaq artıq o da Anjelayla bacarmadığını etiraf edirdi.

Söhbətə ara verdi.

Puaro mızıldandı:

– Amyasın uşağı sevib-sevmədiyini soruşanda öz qızını nəzərdə tuturdum.

– Həə, siz balaca Karları deyirsiniz? Bəli, Amyas onu çox sevirdi. Kefinin yaxşı vaxtlarında qızıyla oynardı. Lakin qızına qarşı duyduğu sevgi onun Elsa Greerlə evlənməsinə əngəl olmayacaqdı, əgər öyrənmək istədiyiniz budursa. Qızına qarşı belə böyük sevgi hissi bəsləməirdi.

– Bəs Karolina Krاله necə, qızına çox bağlıydı?

Filipin üzü qıç olmuş kimi əyişdi:

– Onun yaxşı ana olmadığını iddia edə bilmərəm. Yox, buna dilim gəlməz. Ancaq...

– Bəli, cənab Bleyk?

– Bu hadisədə... mənə incidən tək-cə bir məqam var, – Filip dərin kədər hissiylə dedi. – O uşağı düşünəndə ürəyim ağrıyır. Belə faciəli hadisələrlə o, öz həyatını başlamağı oldu! Onu xaricə, Amyasın əmisi qızının yanına göndərdilər. Ümid edirəm ki, o qadın da, əri də qızcığızdan əsl həqiqəti gizlədiblər.

Puaro başını yellədi:

– Həqiqətin gec-tez ortaya çıxmaq xüsusiyyəti var, cənab Bleyk. Bəzən hətta uzun illərdən sonra da.

– Mən bu fikirdə deyiləm, – birja dəlləli mızıldandı.

Puaro davam etdi:

– Həqiqət naminə sizdən bir xahişim olacaq, cənab Bleyk.

– Nə xahiş?

– O günlərdə Olderberidə nələr olduğunu təsvir etməyinizi istəyirəm. Yəni cinayəti və onunla əlaqəli hadisələri ardıcılıqla yazmağınızı.

– Məgər bu qədər vaxt keçəndən sonra həmin hadisələri dəqiqliklə və ardıcılıqla xatırlamaq mümkündürmü?

– Niyə olmasın?

– Üstündən çox illər keçib, ona görə.

– Deməli belə, vaxt keçdikcə insanın yaddaşı bir hadisənin ən vacib detallarını saxlayır, gərəksiz olanları isə atır.

– Yəni məndən, sadəcə, hadisənin bir xülasəsini istəyirsiniz?

– Qətiyyənlə deyil. Mənə hadisələrin baş verdiyi ardıcılıqda ətraflı və dürüst təsviri lazımdır. Bir də, əgər xatırlaya bilsəniz, bütün danışmaları.

– Birdən onları yanlış xatırlarsam?

– Siz xatırladıqlarınızı yazın, yetər. Əlbəttə, unuduğunuz bəzi şeylər ola bilər, ancaq artıq bunun çarəsi də yoxdur.

Bleyk ona maraqla baxaraq:

– Axı bunun nə xeyri olacaq? Polis dosyələrindən faktları daha dəqiq və ardıcıl şəkildə öyrənə bilərsiniz.

– Xeyr, cənab Bleyk. Biz bu işi psixoloji aspektdən araşdırırıq. Mən, sadəcə, quru hadisələri istəmirəm. Sizin seçdiyiniz hadisələri oxumağı arzu edirəm. Bu seçiminizə də zaman və yaddaşınız səbəb olacaq. Bəlkə, elə epizodlar olub və elə sözlər danışılıb ki, onları mən polis dosyələrindən tapa bilmərəm? Çünki bunları polisə söyləmək istəməmiş, ya da bu epizodların cinayətlə əlaqəsi olmadığını düşünmüşsünüz.

Bleyk sərt səslə:

– Mənim bu yazdıqlarımı dərc edəcəksinizmi? – deyə soruşdu.

– Əlbəttə ki yox. Onları yalnız mən oxuyacağam. Bu yazılar mənim bəzi nəticələr çıxarmağıma kömək edəcək!

– Hm... – deyərək Filip Bleyk xəyala daldı. – Mənim işlərim başımdan aşır, müsyö Puaro.

– Mən sizi çox gözəl başa düşürəm, siz bu işə vaxt və enerji sərf edəcəksiniz. Buna görə də uyğun bir qonorar almağı qəbul etsəniz, çox məmnun olaram.

Qısa bir səssizlik oldu. Sonra Filip Bleyk birdən-birə:

– Xeyr, – dedi. – Əgər bu işi görsəm, əvəzində heç bir şey istəməərəm...

– Demək, bu işi boynunuza götürürsünüz?

Filip Bleyk xəbərdarlıq edirmiş kimi əlini qaldırdı:

– Yadda saxlayın ki, mən hər şeyi olduğu kimi xatırlamaya bilərəm.

– Bunu çox yaxşı başa düşürəm.

Filip Bleyk:
– O halda, – deyə cavab verdi, – mən bu işi məmnuniyyətlə görəcəyəm. Məncə, bu işi görməyə borcluyam... Amyas Kraleylə dostluğumuzun xətrinə.

VII fəsil

O BİRİ DONUZ BALASI EVDƏ QALDI

Erkül Puaro detallara diqqət edən insandır. O, Meredith Bleykə yaxınlaşmaq taktikasını yaxşıca götür-qoy elədi. Meredith Bleykin, buna əmin idi, Filip Bleykdən fərqli olduğunu düşünürdü, onun üstünə qəfil hücumla getmək olmazdı. Onunla münasibətdə tələsmək olmazdı.

Erkül Puaro bu alınmaz qalaya daxil olmağın yalnız bir üsulu olduğunu bilirdi. Gərək tövsiyə məktubları əldə edəydi. Həm də bu məktublar onun həmkarlarından olmalıydı. Xoşbəxtlikdən, Puaro özünün peşə fəaliyyəti ərzində bir çox qrafliqda dostlar əldə etmişdi. Eyni zamanda Devonşirdə də dostları vardı. O, Devonşirdə köməyinə çatacaq insanları axtarmağa başladı. Meredith Bleyki tanıyan və ya dostluğu olan iki nəfəri tapdı. Nəticədə Meredith Bleykin yanına tam yaraq-yasağıyla gedə bildi; məktublardan biri ledi Meri Litton-Qor tərəfindən yazılmışdı: əsil-nəcabətli bir ailədən olan dul qadın idi, çox az vəsaitlə tək-tənha yaşayırdı; ikincisini isə artıq dörd nəsil Devonşirdə yaşayan bir ailədən olan ehtiyata buraxılmış bir admiral yazmışdı.

Meredith Bleyk Puaronu tam çaşqınlıq içərisində qarşıladı.

Son dövrlərdə həyatda çox şeylərin dəyişmiş olduğunu hiss edirdi; misal üçün, bir zamanlar özəl detektivlər yalnız elə müstəqil detektivlər idi, onlara ya kənd toylarında hədiyyələrdən muğayat olmaq tapşırıqları, ya da hansısa çirkli bir işin izlərinin azdırılmasını həvalə edərdilər. Görün bir ledi Meri Litton-Qor nə yazır: “Erkül Puaro mənim köhnə, çox yaxın dostumdur. Sizdən rica edirəm, ona əlinizdən gələn köməyi əsirgəməyin”. Özü də Meri Litton-Qor müstəqil detektivlərlə alış-verişi olan adamlardan deyil. Admiral Kronşo isə yazmışdı: “Çox yaxşı oğlandır, başa düşəndir. İmkan daxilində ona kömək etsəniz, sizə

minnətdar olaram. O çox maraqlı adamdır, çoxlu məzəli şeylər danışa bilər”.

Artıq gəlib çıxmışdı. Qəribə adamdır: lazım olan qayda-da geyinməyib, ayağında düyməli botinka var, bıçlarından heç olmaz! Onun Meredit Bleykin zövqünə heç uyğunluğu yoxdur. O saat bilinir: o nə ovçudur, nə də qumarbaz. Bir sözlə, əcnəbidir!

Ürəyində gülərək Erkül Puarro onun fikirlərini asanlıqla oxudu.

Qatar onu Vest-Kantriyə gətirəndə bu işə marağının nə qədər artdığını hiss etdi. İndi o, bir zamanlar hadisələrin baş verdiyi həmin o yerləri öz gözləriylə görəəcəkdi.

İki qardaş məhz burada, Hendriks-Menorda olurdu, buradan Olderberiyə gedirdilər, orada şənlənir, tennis oynayırdı və gənc Amyas Krale və Karolina adlı gənc qızla dostluq edirdilər. Həmin o nəhs gündə Meredit buradan Olderberiyə yollanmışdı. Bu hadisə on altı il əvvəl olmuşdu. Erkül Puarro maraqla bu adama baxırdı, o da öz növbəsində gözlərini ona zilləmişdi, həyəcanlı olduğu hiss olunurdu.

O, elə Puaronun güman etdiyi kimiydi. Çox pulu olmayan, açıq havada idman oyunlarına maraqlı göstərən əsl ingilis centlmeni. Meredit Bleykin əynində tivit parçadan tikilmiş köhnə bir pencək vardı. Üzü qınşlarla dolu olsa da, xoş ifadəli idi, açıq-mavi gözləri vardı. Cizgiləri bilinməyən ağzını kələ-kötür bıçlar yarıya qədər örtürdü. Puarro Meredit Bleykin qardaşına bənzəmədiyini ilk baxışdan anladı. Qətiyyətsiz bir görünüşü vardı, hiss olunurdu ki, o qədər də çevikzəkali adam deyil. Sanki, uzun illər boyunca onun həyat ritmi get-gedə yavaşımış, əksinə, qardaşının həyat ritmi sürətlənmişdi.

Puaronun güman etdiyi kimi, Meredit Bleyk astagəl adam idi. İngilis kənd həyatının ləngliyi onun ətinə-qanına işləmişdi. Mister Conatanın sözlərinə görə, qardaşlar arasında yaş fərqi cəmi iki il olsa da, Puaroya görə, Meredit öz qardaşından xeyli yaşlı görünürdü.

Puarro bu qoca qurdla söhbətə nədən başlayacağına düzgün qərar verdiyinə görə özündən razı qalmışdı. Özü də bir ingilis kimi görünməyin indi heç bir mənası yox idi. Yox, yaxşısı budur, özünü əcnəbilər kimi aparsın, çünki əcnəbilər bir səhvə yol verəndə o qədər də nəzərə çarpmır.

Bu xaricilərin bizim qayda-qanunlardan o qədər də başları çıxmır; məsələn, səhər yeməyindən əvvəl görüşmək üçün əl uzadırlar. Özü də bunu kim etsə yaxşıdır – abırlı, mədəni bir adam.

Puaro bu cür bir təəssürat doğurmağa qərar verdi. Əvvəlcə ehtiyatla ledi Litton-Qordan və admiral Kronşodan söz açdı. Sonra başqa adları yada saldı. Xoşbəxtlikdən, Puaro kiminsə əmisi uşağını tanıyırdı, kiminsə baldızıyla görüşmüşdü. Danışdıqca bu skvayrın gözlərinin necə mülayimləşdiyini sezdi. Bu əcnəbi, deyəsən, yuxarı dairədən olan insanların arasında fırlanır. Axırda Puaro sözü ustalıqla buraya gəlməsinə səbəb olmuş hadisənin üzərinə gətirdi. Əlbəttə, Meredit Bleyk o hadisə haqqında bir kitab yazılacağına eşidəndə diksindi. Miss Krاله – indi miss Lemarşan olub, – ondan bu kitaba redaktorluq etməsini xahiş edib. Bu faktlar artıq ümumxalq malı olub. Lakin elə etmək lazımdır ki, insanların heysiyyətinə toxunan təfərrüatlar mətnə düşməsin. “Əvvəllər, – Puaro əlavə etdi, – bir nəfərin memuarlarını yazanda kəskin məqamlardan yan keçməyi bacarıb”. Meredit Bleyk hiddətindən qıpqırmızı oldu. Trubkasını dolduranda əlləri əsirdi. Azacıq kəkələyərək dedi:

– On altı il bundan əvvəl olmuş hadisələri eşləmək murdarçılıqdır! Olmazmı toxunmayasınız, elə olduğu kimi qalsın?

Puaro çiyinlərini çəkdi:

– Mən də eyni düşüncədəyəm. Ancaq əlimdən nə gəlir? Belə kitablara tələbat var. Bundan başqa, artıq sübuta yetirilmiş bir cinayət haqqında hər kəs yazıb düşüncələrini də açıqlaya bilər.

– Məncə, ayıb şeydir bu.

Puaro mızıldandı:

– Təəssüf ki, belə incə hissələrin hakim olduğu bir zəmanədə yaşamırıq... Nə qədər xoşagəlməz məqamları yumşaltdığımı, nəşr olunmasının qarşısını aldığımı bilsəniz, mister Bleyk, əliniz üzünüzdə qalar. Bu hadisədə də miss Kralenin incidilməməsi üçün əlimdən gələni etməyə hazırım.

– Balaca Karla, – deyərək Meredit Bleyk ah çəkdi. – O körpənin böyüyüb gənc bir qadın olduğuna heç cür inana bilmirəm.

– Zaman necə də yeyin keçir, elə deyilmi?

– Çox yeyin keçir... – Meredith köks ötürdü.

– Miss Kralenin yazdığı məktubu sizə göndərmişdim, – dedi Puarro, – oradan da oxuduğunuz kimi, gənc qız keçmişdə olanları öyrənməyi çox istəyir.

Meredith Bleyk yüngül öfkəylə ona baxdı:

– Nəyə görə? Nə üçün köhnə hadisələri eşələyir? Hər şeyin unudulması daha yaxşı olmazmı?

– Siz keçmişə çox yaxşı bildiyiniz üçün belə söyləyirsiniz, cənab Bleyk. Miss Kralenin isə heç bir şey bilmədiyini unutmayın. Daha doğrusu, o, rəsmi sənədlərdə yazılanlardan başqa bir şey bilmir.

Meredith Bleyk üzünü turşutdu:

– Bəli, bunu unuttum. Yazıq uşaq. Vəziyyəti, həqiqətən də, çətinidir. Hər halda, olanları öyrəndiyi zaman çox sarsılıb. Sonra da məhkəmə sənədlərini oxuyub...

270

Erkül Puarro:

– Onun üçün əsl önəmli olan şeylər məhkəmə protokollarının kənarında qalır, – deyə cavab verdi. – Bu dramın oyunçularının duyğuları, həyəcanları, günahı yüngülləşdirəcək hallar... – Puarro dayandı.

Yaşlı ingilis replikaya cavab verməyə hazır olan aktyor kimi o saat dilləndi:

– Günahı yüngülləşdirəcək hallar! Ən əsası bax budur. Əgər belə hallar varsa, bu hadisədə də gənc qadını haqlı çıxaracaq şeylər lap çox idi. Amyas Krale uşaqlıqdan bəri dostumdu, ailələrimiz artıq neçə nəsil dost olublar. Lakin Amyasın iyrenc hərəkət etdiyini etiraf etmək lazımdır. Başa düşürəm, o, bir sənət adamıydı, bəlkə də, bununla izah oluna bilər onun hərəkətləri. Amyas çoxlu eşq macəralarına qatılmağı özünə rəva görürdü, abırlı adama yaraşmayacaq başqa hərəkətlərə də yol verirdi.

Erkül Puarro:

– Bu son söylədikləriniz çox maraqlıdır, – dedi. – Bu vəziyyət mənə son dərəcə anlaşılmaz görünür, çünki kübar cəmiyyətdən olan tərbiyəli adam özünün qadınlarla olan əlaqələrini heç vaxt açıb danışmaz.

Bleykin arıq, tərəddüd ifadəsinin hələ də çəkilməyən üzü birdən-birə canlandı:

– Elədir! Lakin bütün problem orasındadır ki, Amyas adi insan deyildi. O, rəssam idi. Amyas üçün rəsm çəkmək

hər şeydən üstün idi, birincidərəcəli idi. Doğrusu, mən bu sənətkar təbiəti deyilən şeyi heç vaxt başa düşməmişəm və indi də başa düşmürəm. Yəqin, lap uşaqlıqdan tanıdığımıza görə Amyası mən başa düşürdüm. Valideynləri də mənim valideynlərimdən heç nəylə fərqlənmirdi. Çox xasiyyətlərinə görə o, adi insan idi. Yalnız incəsənətlə bağlı məsələlərdə Amyas ümumi qəbul olunmuş standartlarla razılaşmırdı. Amyası heç bir şəkildə həvəskar adlandırmaq olmazdı. İstedadlı rəssam idi, hətta bəziləri onun dahi olduğunu da söyləyirdi. Bəlkə də, haqlıydılar. Lakin elə buna görə Amyas ipə-sapa yatmayan bir tip halını almışdı. Rəsm çəkərkən heç bir şeyə baş qoşmaz, hadisələrin, insanların ona mane olmasına dözməzdi. Belə hallarda, sanki, yuxudaymış kimi hərəkət edərdi. Bütünlüklə gördüyü işə qapılırdı. Yalnız tablo bitdikdən sonra o, özünə gələr və adi insan kimi yaşamağa başlardı.

271

Sual dolu baxışlarla Puaroya baxdı, o da başıyla təsdiqləməklə hər şeyi başa düşdüyünü bildirdi.

– Görürəm ki, siz məni başa düşürsünüz. Vəziyyətin o yerə gəlib çıxmasının səbəblərini bax bu söylədiklərim açıq-aşkar göstərir. O qıza aşıq olmuşdu, onunla evlənmək istəyirdi. Onun uğrunda arvadını və uşağını tərk etməyə hazır idi. Lakin artıq qızın rəsmi çəkməyə başlamışdı və bu işi tamamlamaq istəyirdi. Artıq Amyas üçün ətraf aləm varlığını itirmişdi. Gözü heç kəsi görmürdü. Yaranmış bu vəziyyətin hər iki qadın üçün dözülməz olduğu onun heç ağılına da gəlməzdi.

– Yaxşı, bəs qadınlar onu başa düşürdülərmi?

– Demək olar ki, Elsa başa düşürdü. Amyasın rəsmlərinə heyran idi. Lakin bu vəziyyət onun üçün çox çətin idi, əlbəttə. Karolinaya gəlincə...

Heç bir söz deməyib susdu.

– Bəli, Karolinaya gəlincə... – Puaro təkrar etdi.

– Karolina... Mən həmişə... Mən hər zaman Karolinanı çox sevmişəm. Hətta bir zamanlar... onunla evlənməyi belə arzulamışam. Lakin bu arzum çox keçmədən kökündən qırıldı. Buna baxmayaraq, əgər belə demək olarsa, mən ömrüm boyu ona sadıq qaldım.

Puaro düşüncəyə qapılaraq başını yellədi. Həqiqətən də, Meredith Bleyk romantik şəkildə bütün ömrü boyunca

bir qadına bağlı qalacaq və eşqinə əvəz gözləməyəcək tiplərdəndi. Hə, bütün bunlar onun görkəminə çox yarasırdı. Puaro kəlmələri diqqətlə seçərək soruşdu:

– Karolinaya olan münasibət sizi, yəqin ki, çox hirs-
ləndirirdi?

– Əlbəttə. Həm də necə! Hətta bu haqda Amyasla da
danışmaq istəmişdim.

– Nə vaxt olub bu?

– O hadisədən qabaq. Onlar mənim yanıma çay içmə-
yə gəlmişdilər. Amyası bir kənara çəkərək ona bu məsələni
açıb danışdım. Hətta yanılmıramsa, hər iki qadına qarşı
haqsızlıq etdiyini söylədim.

– Lap elə belə dediniz?

– Hə. Ancaq mənə elə gəldi ki, o heç nəyi başa düşmür.

– Ola bilərdi.

– Amyasa: “Karolinanı çox çətin vəziyyətdə qoyursan,
– dedim. – Əgər o qızla evlənəcəksənsə, Elsanı buraya
gətirməyin, Karolinanın gözüne soxmağın lazım deyil!
Düzülməz həqarətdir bu!”

Puaro maraqla soruşdu.

– Yaxşı, bəs Amyas nə dedi?

Meredit Bleyk, sanki, diksinərək cavab verdi:

– “Karolina hər şeyə qatlanmağa məcburdur”, – dedi.

Erkül Puaro qaşlarını çatdı:

– O qədər də nəzakətli cavab sayılmaz, – dedi.

– Məncə, sadəcə, iyrenc cavab idi bu. Mən özümdən
çıxdım. “Arvadını sevmədiyin üçün onun dərd çəkməsi sənin
vecinə deyil! – deyə bağırardım. Onda bəs qız necə olsun?
Onun üçün də nə qədər ağır olduğunu başa düşmürsən”,
– dedim. Nə cavab verdi, bilirsinizmi? “Elsa da hər şeyə
qatlanmağa məcburdur”. Sonra da davam etdi: “Sən vəziyyəti
anlamırsan, Meredith. Bu rəsm indiyə qədər çəkdiklərimin ən
yaxşısıdır. Bu, şədəvrdir. İki qısqanc və deyingən qadın da bu
işə korlaya bilməz, lənət şeytana!” Onunla danışmaq imkansız
idi. “Sadəcə, səndə insanlıq deyə bir şey qalmayıb, – dedim,
– rəsm hər şey demək deyil...” O saat sözümlü kəsdi: “Lakin
mənim üçün hər şey deməkdir”, – dedi. Ancaq mənim hirsim
hələ soyumamışdı. “Karolinaya qarşı pis davranırsan, – deyə
bağırardım, – aybdır. Qadın səninlə xoşbəxt deyil”, – dedim.
Cavabında: “Bunu bilirəm və çox üzgünəm”, – dedi. Üzgün

olana bax! “Bilirəm, Merri, – dedi, – mənə inanmırsan, ancaq sənə doğru söyləyirəm. Karolinanın həyatını cəhənnəmə çevirmişəm. Lakin o, daim bir mələk kimi davrandı, heç vaxt şikayət etmədi. Məncə, evliliyimizin lap əvvəlindən o, hər şeyin necə olacağını bilirdi. Çünki mən ona açıq şəkildə, son dərəcə eqoist və özbaşına bir adam olduğumu söyləmişdim”. Belə olanda mən onu nikahı pozmaqdan çəkindirməyə çalışdım. “Heç olmasa, uşağın haqqında düşün”, – dedim. Dedim ki, hə, başa düşürəm, Elsa kimi bir qız adamı başdan çıxara bilər, lakin elə onun yaxşılığı üçün bu əlaqəyə son qoymalısan. Elsa çox gənc və təcrübəsizdir. Gözünü yumub özünü bu macərəyə atıb. Sonradan çox peşman ola bilər. Özünü ələ almağa çalış. Elsdan ayrıl və arvadının yanına qayıt. Buna gücün çatmazmı?

– Bəs o nə cavab verdi?

– Heç nə, – Bleyk dedi. – Elə bil, utandı. Əliylə çiynimə şappıldadıb: “Yaxşı uşaqsan, Merri, – dedi, – ancaq həddən artıq hissiyyatlısan. Gözlə, mən şəkli çəkim qurtarım, onda başa düşəcəksən haqlı olduğumu”. Mən bağışdım: “Cəhənnəm olsun sənin əsərin!” – özümü saxlaya bilmədim. Güldü: “İngiltərədəki bütün psixopat qadınlar yığılsa belə, o rəsmi bitirməyimə əngəl ola bilməzlər”, – dedi. “O halda, – dedim, – heç olmasa, rəsm bitincəyə qədər bu vəziyyəti Karolinadan gizli saxla”. “Bu, mənim günahım deyil, – dedi. – Elsa hər şeyi açıqlamaqda ısrar etdi”. Heyrətə: “Nə üçün?” – deyə soruşdum. “Elsa başqa cür davranmağın dürüst olmayacağını düşünürdü”, – deyə cavab verdi. Hər şeyin açıqlanmasına üstünlük verirdi o. Əlbəttə, bir yandan baxanda qızı başa düşür və haqq qazandırardım. Özünü nə qədər bambılı aparsa da, o, heç olmasa, vicdanla davranmaq niyyətindəydi.

Erkül Puaro:

– Vicdanlı olmaq bəzən gərəksiz yerə dərd və əzaba səbəb olur.

Meredit Bleyk inamsızlıqla ona baxdı. Bu fikir xoşuna gəlməmişdi.

– Hər halda, bizim hamımız üçün üzüntülü günlər idi o zaman, – deyə ah çəkdi.

– Həm də deyəsən, bu üzüntünü hiss etməyən yeganə adam Amyas olub, – Puaro dedi.

– Nəyə görə? Çünki dəhşətli dərəcədə eqoist idi, ona görə. Onu hələ də xatırlayıram. Yadımdadır, ayrılarkən gülümsədi və: “Fikir vermə, Merri. Hər şey fırlanıb yenə öz yerinə qayıdacaq!” – dedi.

– Həddən artıq optimist imiş, – Puaro mızıldandı.

Meredit Bleyk:

– O, qadınları ciddi qəbul etməyən insan idi, – dedi.

– Ona Karolinanın səbrinin daşmaq üzrə olduğunu açıqlayaraq xəbərdarlıq edə bilərdim.

– Karolina özü sizə belə söyləmişdi?

– Söyləmək bir yana qalsın, o gün Karolinanın üzündə gördüyüm ifadəni ömrümün sonuna qədər unutmayacağam. Ağappaq olmuşdu, özünü zahirən şən göstərmək istəyirdi, ancaq bu, onun üz cizgilərini daha da sərtləşdirmişdi. Ara vermədən danışır, gülürdü. Gözlərində elə dərin ümitsizlik və müdhiş kədər var idi, mən beləsini ömrümdə görməmişəm. Allahın nuruydu.

Erkül Puaro səsini çıxarmadan bir an onu süzdü. Görəsən, Meredith bir gün sonra ərinə öldürəcək olan bir qadın haqqında söylədiyi bu sözlərin qəribə səsləndiyini başa düşürdümü?

Meredit Bleyk sözlərinə davam etdi. Erkül Puaroya qarşı duyduğu o ilk düşmənlik və şübhə keçmişdi. Puaro dinləməyi bacarırdı. Meredith Bleyk kimi insanlar üçün keçmiş təkrar yaşamağın öz gözəlliyi var idi. İndi o, qonaqdan daha çox özü üçün danışdı.

– Bir şey olacağını anlamalıydım. Məhz Karolina mənim maraqlı olduğum o mövzudan söz saldı. Etiraf edirəm ki, köhnə ingilis türkcəçarələrinin işləriylə mən çox maraqlanmışam. Nə zamansa təbabətdə işlədilən çox sayda bitkilər var, indi rəsmi farmakopeyadan yoxa çıxıb. Ancaq adı bir ot dəmləməsi möcüzə göstərə bilər. Xəstələrin çoxuna heç həkim lazım deyil. Fransızlar bunu başa düşürlər, onlarda əla ot dəmləmələri olur. – Meredith öz hobbisinə dalmışdı. – Bax, məsələn, zanbaq çayı əsl möcüzədir və ya itburnu dəmləməsi – bu yaxınlarda haradasa oxudum, bizim həkimlər onu dəbə mindirib. Hə, vallah, mən öz dərmanlarımdan çox ləzzət alıram. Bitkiləri vaxtında yığmaq, bəzilərini qurutmaq, bəzilərinisə islatmaq və sairə. Bəzən mən hissə qapılıram, ot köklərini, qədim kitablarda

yazıldığı kimi, gecəyarı, ay işığında toplayıram. O gün də qonaqlarıma baldırğan haqqında əməlli-başlı mühazirə oxuduğumu xatırlayıram. İldə iki dəfə çiçək açar bu bitki. Meyvələrini yetişməyə başlayan kimi toplamalısınız. Yəni saralmazdan əvvəl. Onlardan konium – müalicəvi dərman alınır, ancaq bunu artıq dərman kimi işlətmirlər. Deyəsən, hətta axırıncı sorğu kitablarında heç adı da çəkilməyib. Halbuki mən bunun tənqəfəsliyə və astmaya qarşı çox yaxşı təsir göstərdiyini isbat etmişdim...

– O gün bütün bunlardan söz açarkən öz laboratoriyanızdaydınız mı?

– Hə. Mən müxtəlif dəmləmələri göstərirəm, misal üçün, pişikotu dəmləməsindən nə üçün pişiklərin xoşu gəldiyini başa salırdım, bundan ötrü bu otu bircə dəfə iyləmək yetər. Sonra onlar məndən zəhərli quşüzümü haqqında soruşdular, mən isə onlara xanımotu və atropinin nə olduğundan danışdım. Bu, onları çox maraqlandırdı.

– “Onlar” deyəndə kimi nəzərdə tutursunuz?

Meredit Bleykin gözü kəlləsinə çıxdı – qonağın o hadisə olan vaxtlarda onun laboratoriyasında olmadığını lap unutmuşdu.

– Elə hamısını. Orada kimlər vardı? Filip, Amyas, təbii ki, Anjela və Elsa Greer.

– Başqa adam yox idi?

– Məncə, yox idi. Yox, başqa kimsə yox idi, dəqiq bilərəm. – Bleyk maraqla Puaronun üzünə baxdı. – Başqa kim ola bilərdi ki?

– Dedim, bəlkə, tərbiyəçi də orada olub...

– Hə, başa düşdüm. Yox, o gün o, bizim yanımızda deyildi. Adı yadımdan çıxıb. Yaxşı arvad idi. Öz vəzifəsinə çox ciddi yanaşırdı. Yanılmıramsa, Anjela onun başına çox oyunlar açmışdı.

– Necə?

– Belə baxanda çox yaxşı qız idi, ancaq aradabir tutması tuturdu. Tez-tez balaca yaramazlıqlar edərdi. Bir dəfə Amyasın başı rəsm çəkməyə qarışanda, götürüb onun boynuna ilbiz atmışdı. Yazıq, az qala, dəli olmuşdu. Dışının dibindən çıxanı demişdi qıza. Bax elə bu hadisədən sonra Amyas qızın özəl məktəbə göndərilməsində israr etməyə başlamışdı.

– Özəl məktəbə?

– Hə. Onu sevmədiyini demək istəmirəm. Ancaq qız bəzən onu boğaza yığırdı. Məncə, hər zaman bir şeyin fikrini edirdi...

– Nəyin?

– Bir az qısqanırdı. Karolina qızı çox sevirdi, elə bil, onun qulu idi. Anjela onun üçün hamıdan əziz idi. Amyas da, təbii ki, bundan məmnun deyildi. Bunun da bir səbəbi vardı. Mən belə təfərrüatlı danışmaq istəməzdim bu barədə, ancaq...

– Səbəb bu idi ki, – Puaro sözün arasına girdi, – Karolina bacısının üzündəki o yaraya görə özünü bağışlaya bilmirdi, bunu demək istəyirdiniz?

Bleyk mat qaldı:

– Demək, bunu bilirsiniz? Mən bu hadisə haqqında danışmaq istəmirdim. Keçmiş qurdalamaq nəyə lazım? Lakin sanıram, Karolinanın o şəkildə davranmasının səbəbi bu idi. Görünür, Karolina günahını heç nəylə yuya bilməyəcəyini düşünürdü.

Puaro fikirli halda başını yellədi:

– Bəs Anjela? Ögey bacısına qarşı bu səbəbdən incikliyi varmı?

– Xeyr, heç ağılınıza belə gətirməyin! Anjela Karolinanı çox sevirdi. Qızın o köhnə hadisəni heç yada salmadığına əminəm. Sadəcə, Karolina öz-özünü bağışlaya bilmirdi.

– Anjela internat məktəbinə göndərilməsinə etiraz etdimi?

– Yox, etiraz etmədi. Düzdür, Amyasa qarşı acıqlıydı. Karolina da onun tərəfini saxlayırdı. Lakin Amyas öz qərarını dəyişdirmək fikrində deyildi. Çılgın təbiətli olsa da, Amyas bir yandan baxanda xeyli yumşaq adam idi. Ancaq bir dəfə qərar verdisə, hamının boyun əyməkdən başqa çarəsi qalmazdı. Ona görə də həm Karolina, həm də Anjela axırda məcbur qalıb razılaşmalı oldular.

– Anjela məktəbə nə zaman gedəcəkdiniz?

– Payızda. Əgər yanılmıramsa, qızın əşyalarını hazırlamağa başlamışdılar. Əgər o fəlakət olmasaydı, Anjela, hər halda, bir neçə gün sonra məktəbə yollanacaqdı. O günün səhəri hansı əşyaları götürəcəyi haqqında danışmışdılar.

– Bəs tərbiyəçi? – Puaro dedi.

– Tərbiyəçiyə bağlı sizi konkret olaraq maraqlandıran nədir?

– O, bu vəziyyətə necə yanaşırdı? Qız məktəbə gedəndən sonra axı işindən məhrum olacaqdı, elə deyilmi?

– Bəli, hər halda, elədir. Düzdür, balaca Karlaya da tərbiyəçilik edərdi, ancaq onun da o zaman neçə yaşı vardı... beş, ya da altı yaşındaydı, deyəsən. Qızın baxıcısı da vardı. Hər halda, miss Uilyamsı Karla üçün evdə saxlamayacaqdılar. Həqiqətən, qadının adı Uilyams idi. Qəribədir, insan keçmişdən danışanda bəzi şeylər öz-özünə adamın yadına düşür.

– Həqiqətən, elədir. Axı siz bu dəqiqə tamamilə keçmişə dalmısınız, elə deyilmi? Səhnələr gözlərinizin önündə canlanır... Söylənənlər... Oradakıların etdiyi hərəkətlər... Üzlərindəki ifadələr...

Meredith Bleyk ağır-ağır mızıldandı:

– Bir yandan baxanda elədir... Lakin aralarda boşluqlar var... Məsələn, Amyasın Karolinadan ayrılacağını ilk dəfə eşitdiyim zaman dəhşətli dərəcədə sarsıldığımı xatırlayıram. Lakin bunu mənə Amyasınmı, yoxsa Elsanınmı söylədiyi tamamilə yadımdan çıxıb. Elsayla buna görə mübahisə etdiyimi xatırlayıram. Qıza bu hərəkətinin çox pis şey olduğunu başa salmağa çalışırdım. Lakin o, mənə baxaraq soyuq-soyuq güldü və: “Sən keçmişdə qalmısan”, – dedi. Düzdür, bəlkə, keçmişdə qalmışdım, ancaq hələ də haqlı olduğumu düşünürəm. Amyasın arvadı və uşağı vardı, onlarla birlikdə olmalıydı.

– Deməli, Elsa bu cür düşünməyi geridəqalmışlıq hesab edirdi?

– Bəli. Ancaq on altı il əvvəl boşanmağa indiki gözlə baxmadığımı unutmayın. Elsa son dərəcə modern olmaqda maraqlı bir qız idi. Ona görə, birlikdə xoşbəxt olmayan iki nəfər dərhal boşanmalıydı. Mənə Amyasla Karolinanın durmadan mübahisə etdiklərini dedi. Belə bir evdə uşaq böyütməyin doğru olmadığını söylədi.

– Onun bu sözləri sizə təsir etdimi?

– Mənə elə gəlirdi ki, o qız, həqiqətən də, ağızından çıxanı bilmir, – deyə Meredith Bleyk ağır-ağır cavab verdi. – Elsa eynilə tutuquşu kimi, kitablardan oxuduğu və ya dostlarından eşitdiyi sözləri təkrarlayırdı. Bəzən ona, bəlkə, sözlərim sizə qəribə görünəcək, rəhmim gəlirdi. Çox gənc idi və özünə arxayın idi. – Meredith sözlərinə ara verdi.

– Gənclərdə, müsyö Puaro, insanın qəlbində mərhəmət doğuran nəse sirli bir qüvvə olur, elə deyilmi?

Belçikalı maraqla ona baxırdı:

– Nə demək istədiyinizi başa düşürəm.

Bleyk öz-özüylə danışmış kimi sözlərinə davam etdi:

– Əslində, Amyası sıxışdırmağımın bir səbəbi də bu idi. Qızdan haradasa iyirmi yaş böyük idi o. Bu da mənə haqsızlıq kimi görünürdü.

Puaro mızıldandı:

– Təəssüf ki, belə hallarda söz eşitdirmək olmur. Bir insan qərarını vermişsə və əgər bu qərar da qadınla əlaqədirdisə, onu bu yoldan çəkəndirmək çətin məsələdir.

– Doğrudur... – Meredith Bleykin səsində yüngül acılıq vardı. – İşə qarışmağımın heç bir faydası olmadı. Düzünü desəm, mən kimisə nəyəsə inandırmaq məsələsində çox əfələm. Heç vaxt bunu bacarmamışam.

278

Puaro həmsöhbətinə sınaqçı nəzər saldı. Onun bu sızılısında özünün yazıqlığına ağırlı şəkildə reaksiya göstərən adamın narazılığını sezməmək olmurdu. Və Bleykin sözlərinin həqiqət olduğunu qəlbən etiraf etdi. Meredith Bleyk kimisə öz fikrindən daşındırmaq qabiliyyətində olan adam deyildi. Ən yaxşı niyyətlə də olsa, güzəştə getməyə hazır olması üzündən qətiyyətsizlik göstərib, bütün cəhdləri rədd edilib. Söylədiklərində inandırıcılıq gücü hər zaman yetərsiz olub. İnandırmaq qabiliyyəti olmayıb.

Puaro, sanki, mövzunu dəyişdirmək istəyirmiş kimi:

– Dərman düzəltdiyiniz laboratoriya hələ də durur, elə deyilmi? – deyə soruşdu.

– Xeyr. – Meredith Bleyk bu sözü sərt səsle və dərhal söylədi. Birdən-birə üzünə istilik gəlmişdi. İzah etməyə çalışdı: – O işdən əl çəkdim, laboratoriyanı ləğv etdim. O hadisədən sonra bu işi necə davam etdirə bilərdim? Düzünə qalsa, baş vermiş hadisədə mənim də böyük günahım var idi.

– Cənab Bleyk, siz həddən artıq həssassınız.

– Məgər başa düşmürsünüz? Əgər mən o zəhrimar otları toplamasaydım, onlara belə əhəmiyyət verməsəydim, onlarla lovğalanmasaydım və o gün onları qonaqlara göstərməsəydim... Düzdür, heç ağılıma da gəlməzdi... Heç vaxt fikirləşməzdim ki, mən...

– Axı haradan biləydiniz ki, belə bir şey olacaq?

– Elə bir ucdan çərənləyirdim, özümü göstərirdim, biliyimin çox olmasıyla qonaqları heyrətə gətirmək istəyirdim. Onlara konium haqqında danışdım. Mən hətta – əməlli-başlı balqabağam! – onları kitabxanaya aparıb “Fedon”dan Sokratın ölümünü təsvir edən bir parça da oxudum. Güzəl əsərdir, həmişə onu oxuyanda vəcdə gəlirəm. O vaxtdan bəri bu parça ağılımdan çıxmır.

– Konium şüşəsində kiminsə barmaq izləri tapıldı mı? – Puaro soruşdu.

– Ancaq onun barmaq izləri vardı.

– Karolinanın?

– Hə.

– Sizinki yox idi?

– Yox. Mən şüşəni əlimə götürməmişdim, sadəcə, onu barmağımla göstərmişdim.

– Ancaq daha əvvəllər şüşəni əlinizə almışdınız, yəqin ki?

– Əlbəttə. Lakin vaxtaşırı bu şüşələrin tozunu alırdım. Laboratoriyaya xidmətçiləri buraxmazdım. O hadisədən dörd-beş gün əvvəl şüşələri silmişdim.

– Otağın qapısı kilidli olurdu?

– Daim.

– Miss Krale koniumu şüşədən nə zaman boşaltmışdı?

– Qadın otaqdan ən axırda çıxdı. – Mister Bleyk həvəsizcə cavab verdi. – Yadımdadır, mən hətta onu çağırmalı oldum, o da qaçaraq gəldi. Yanaqları azacıq qızarmış, gözləri hədəpədsindən çıxmışdı, baxışları həyəcanlı idi.

– Həmin gün onunla heç söhbətiniz oldumu, – Puaro soruşdu, – demək istəyirəm ki, onun əriylə münasibətləri haqqında danışdınız mı?

– Birbaşa bu məsələ haqda söhbətimiz olmadı, – Bleyk sakitcə cavab verdi, – söylədiyim kimi, o çox dalğın görünürdü. Arada, bir dəqiqəliyinə fürsət olan kimi, ondan: “Nəse bir hadisə olub, əzizim?” – deyə soruşdum. O da: “Hər şey məhv olub...” – deyə cavab verdi. Səsində nə qədər ümitsizlik vardı. Bu sözləri əsl mənasında başa düşmək lazım idi, çünki Amyas Karolina üçün hər şey demək idi. “Hər şey qurtarıb, mən artıq yoxam, Meredith”, – dedi. Sonra gülümsədi, çevrilib adamlara qoşuldu; sonra da yeri oldu-olmadı, şitlik edir, danışib-gülürdü.

Erkül Puaro başını yırgaladı. İndi o, nədənsə, Çin mandarininə¹ oxşayırdı.

– Hə. Nə cür olduğunu başa düşürəm...

Meredit Bleyk gözlənilmədən yumruğunu masaya vurdu. O, indi danışmır, demək olar, qışqırırdı:

– Baxın sizə nə deyəcəyəm, müsyö Puaro. Karolina məhkəmədə zəhəri özü üçün götürdüyünü söyləyəndə, Allah haqqı, düz deyirdi! O dəqiqələrdə o ancaq özünü öldürmək haqqında düşünürdü. Vallah! Sonradan fikrini dəyişmişdi.

– Fikrini sonradan dəyişdiyinə əminsinizmi? – Puaro soruşdu.

Bleyk heyrətlə ona baxdı:

– Bağışlayın, sizi tam başa düşmədim.

– Yəni, – deyə Puaro cavab verdi, – Karolinanın belə bir cinayəti düşünmüş olduğuna əminsinizmi? Karolina Kralenin öz ərini bilərək öldürdüyünə zərrə qədər də olsa şübhənilə yoxdurmu?

Meredit Bleyk kəsik-kəsik nəfəs almağa başladı:

– Əgər belə deyilsə... onda... siz təsadüfən belə olduğunumu demək istəyirsiniz?

– Təsadüfən olmaya da bilər.

– Onda, mən sizi heç başa düşmürəm.

– Doğrudan? Siz özünüz söylədiniz ki, Karolina Krale xeyirxah qadın idi. Xeyirxah insanlar cinayət işləyə bilərlərmi?

– O, xeyirxah varlıq idi. Lakin buna baxmayaraq, əriylə bir-birini qırırdılar.

– Belə çıxır ki, Karolina Krale o qədər də xeyirxah qadın olmayıb?

– Elə deyil. Bəzi şeyləri başa salmaq nə qədər çətindir.

– Mən var gücümlə sizi başa düşməyə çalışıram.

– Karolina hirsənəndə ağzına gələni danışardı və bəzən çox acı sözlər də işlədərdi. Məsələn: “Sənə nifrət edirəm, ölsəydin, canım qurtarardı”, – deyərdi. Ancaq bu, dediyini edəcək anlamına gəlməzdi.

– O halda, sizin fikrinizə görə, cinayət işlənməsi miss Karolinanın xarakterinə heç cür uyğun olmayan bir hərəkət idi?

– Çox qəribə nəticələr çıxarmağı bacarırsınız, müsyö Puaro... Lakin onu deyə bilərəm ki, bəli, bu cinayət Karolinadan gözlənilməyəcək bir şey idi. Bu yalnız hadisəyə

¹ Mandarin – Çində inqilabdan əvvəl yüksək rütbəli məmur

səbəb olmuş vəziyyətin qeyri-adiliyi ilə izah oluna bilərdi. Karolina ərinə pərəstiş edirdi. Yalnız bu cür sevən bir qadın cinayətə əl ata bilərdi.

Puaro başıyla təsdiqlədi:

– Mən də bu fikirdəyəm.

– Əvvəlcə qulaqlarıma inanmadım. “Bu, doğru ola bilməz”, – deyə düşünürdüm. Çünki əsl Karolinanın əlindən belə bir şey gəlməzdi.

– Lakin hüquqi baxımdan, cinayəti Karolinanın işlədiyinə əminsiz, elə deyilmi?

Meredit Bleyk təkrar heyrtlə ona baxdı:

– Fəqət dostum, o deyildisə... o deyildisə, bəs o zaman qatil kim idi? Bu, bir qəza idimi? Heç aqlım kəsmir.

– Buna mən də inanmıram.

– İntihar versiyasına mən də inanmıram. Belə bir versiya irəli sürülmüşdü, lakin Amyası tanıyan hər kəsə bu, inandırıcı görünməmişdi.

– Aydındır.

– Sonra nə qaldı? – Meredit Bleyk soruşdu.

– Bircə bu qalır ki, – Puaro soyuqqanlıqla bildirdi, – Amyası başqa biri öldürə bilərdimi?

– Bu ki cəfəngiyatdır.

– Siz belə fikirləşirsiniz?

– Buna əminəm. Onu öldürmək kimə lazım idi? Kim onu öldürə bilərdi?

– Bunu siz yaxşı bilərsiniz.

– Axı siz ciddi şəkildə təsdiq edə bilməzsiz ki...

– Ola bilsin ki, mən səhv edirəm. Ancaq mən bütün variantları araşdırmaq niyyətindəyəm. Yaxşıca götür-qoy edin və mənə öz fikrinizi söyləyin.

Meredit bir-iki dəqiqə nəzərlərini Puarodan ayırmadı. Sonra baxışlarını yayındırdı. Daha bir-iki dəqiqə keçəndən sonra başını buladı:

– Aqlıma başqa heç bir variant gəlmir. Ancaq bir fikrə gəlmək istərdim. Əgər başqa birindən şübhələnmək imkanım olsaydı, mən Karolinanın günahsız olduğuna özümü həvəslə inandırardım. Onun bu əməli törətməsi heç mənim ürəyimdən deyil. Əvvəlcə mən buna, ümumiyyətlə, inanmadım. Ancaq orada daha kim vardı? Filip? Amyasın ən yaxın dostu, sirdaşı. Elsa? Buna inanmaqdan ötrü gərək

ağılsız olasan. Mən? Məgər mən qatilə oxşayıram? Hamının hörmət bəslədiyi tərbiyəçi? Yoxsa iki köhnə, sədaqətli xidmətçi? Anjelanın əlindən belə bir iş gələcəyinə inanmaq olarmı? Yox, müsyö Puaro, başqa alternativ ola bilməz. Amyas Kraleni arvadından başqası öldürmədi. Lakin Karolinanı da buna onun özü məcbur etdi. Ona görə də bu qətlə intihar adlandırmaq olar.

– Yəni adam öz əlləriylə olmasa da, öz günahı üzündən öldü, eləmi?

– Bəli. Bəlkə, fantastik görünə bilər, lakin: “Günah öləndədir”, – deyə bir məsəl vardır.

– Bilmirəm heç düşündünüzmü, cənab Bleyk? – deyə Puaro soruşdu, – cinayətin səbəbi öldürən insanın şəxsiyyətini yaxşıca öyrəndiyiniz zaman asanlıqla ortaya çıxar.

282

– Yox, düşünmədim... Lakin nə demək istədiyinizi başa düşürəm.

– Qurbanın necə insan olduğunu anlamadıqca, – Puaro dedi, – cinayətin iç üzünü də öyrənə bilməzsiniz. – Əlavə etdi. – Mən də bax bunu anlamağa çalışıram. Siz və qardaşınız, Amyas Kralenin necə insan olduğunu öyrənməyimə yardım etdiniz.

Puaronun bu sözləri Meredith Bleykin diqqətini çəkmişdi.

– Qardaşım? Filipi deyirsiniz? – dərhal soruşdu.

– Hə.

– Onunla da danışmışınız?

– Əlbəttə.

Meredith Bleyk sərt səsle:

– Əvvəlcə mənim yanıma gəlməliyidiniz, – dedi.

Puaro xəfifcə gülərək nəzakətli bir tövrlə əyildi:

– Yaş baxımından elədir. Sizin ondan böyük olduğunuzunu bilirəm. Lakin qardaşınız Londona yaxın olduğuna görə əvvəlcə onu görmək mənə daha əlverişli gəldi.

Meredith Bleykin qaşları hələ də çatıqdı. Əndişəylə dodağını gəmirərək təkrarladı:

– Əvvəlcə mənim yanıma gəlməliyidiniz.

Puaro bu dəfə cavab verməyərək gözlədi. Nəhayət, Meredith Bleyk sözlərinə davam etdi.

– Filipin bəzi tərəfgirliyi vardır...

– Doğrudan?

– Əslinə qalsa, o, hər şeyə həmişə tərəfgirliklə yanaşsın və yanaşmaqdadır. – Bu sözləri deyərəkən o, həyəcanlı baxışlarla Puaroya ani olaraq nəzər saldı. – O, sizi Karolinanın əleyhinə döndərməyə çalışdı, elə deyilmi?

– Bu, o qədər vacibdirmi? Aradan gör neçə illər keçib... Meredith Bleyk ah çəkdi:

– Bilirəm. Aradan bu qədər vaxt keçdiyini bəzən unuduram. Hər şey sona çatıb. Artıq heç kim Karolinaya pislik edə bilməz. Lakin elə də olsa, Karolina haqqında yanlış təəssüratlar yaranmasını istəmirəm.

– Və qardaşınızın mənim Karolina Krale haqqında yanlış fikirlərə qapılmağıma səbəb ola biləcəyini düşünürsünüz, eləmi?

– Açıq, elədir. Məsələn burasındadır ki, Karolinayla Filipin arasında... necə söyləyim, bilmirəm, daim gizli barışmazlıq vardı.

– Nə üçün?

Bu sual Bleyki əsəbiləşdirdi.

– Necə yəni nə üçün? Mən haradan bilim nə üçün? Münasibətləri belə qurulmuşdu. Filip hər fürsət tapdıqca Karolinaya ilişirdi. Amyas onunla evləndiyi zaman da qardaşım buna razı deyildi. Onlarla bir ildən çox görüşmədi. Buna baxmayaraq, Amyas onun ən yaxın dostuydu. Bəlkə də, səbəbi bu idi. Yəqin ki, Filip dünyada heç bir qadının Amyasa layiq olmadığını düşünürdü. Hər halda, Karolinanın Amyasa təsir edərək dostluqlarını pozacağından qorxurdu.

– Dostluqları pozuldu mu?

– Əlbəttə yox. Amyas ölüncəyə qədər dostluqları davam etdi. Tez-tez qardaşıma lağ edərdi, onun pul düşkünü olduğunu, sənətdən zövq almadığını, başa düşmədiyini söylərdi. Ancaq Filip buna fikir verməzdi. Sadəcə, gülər: “Allahə şükür et, – deyər cavab verərdi, – heç olmasa, bir dənə varlı-karlı dostun var”, – deyərdi.

– Qardaşınız Elsa Greer problemini necə qarşılıdı?

– Bilirsinizmi, bu suala cavab vermək çətinidir. Onun nə münasibət göstərdiyini açıqlamaq asan deyil. Amyasın bir gənc qıza görə sarsaqlıq etməsi, mənəcə, onu möhkəm hirsələndirirdi. Neçə dəfə dedi ki, bu evliliyin axırı yoxdur, axırda Amyas bu qızla evləndiyinə peşman olacaq; ancaq

eyni zamanda, Karolinanın başına kül olmasından da, sanki, məmnun idi.

Puaro qaşlarını qaldırdı:

– Həqiqətən, belə fikirləşirdi?

– Məni yanlış anlamayın. Daim belə düşünmürdü, fəqət zaman-zaman bunu ağılından keçirirdi, zənnimcə. Məncə, bu duyğusunun tam fərqində deyildi. Filiplə bir-birimizə çox bənzəmirik. Lakin qan bağlılığı qərribə şeydir. İnsan qardaşının nələr hiss etdiyini başa düşür.

– Bəs o fəlakətdən sonra?

Meredit Bleyk ağır-ağır başını yellədi. Bir an üzündə dərin kədər ifadəsi görünüb yox oldu.

– Zavallı Filip. O, həqiqətən də, sarsılmışdı. Uzun müddət özünə gələ bilmədi. Amyasa çox bağlıydı. Onun sənətinə pərəstiş edirdi. Amyas Krale ilə mən eyni yaşda idik. Filip bizdən iki yaş kiçik idi. Buna görə də Amyasa hər zaman aşağıdan yuxarı baxardı. Hə, o hadisə qardaşım üçün böyük zərbə oldu. Karolinanın əlindən çox yanıqlıydı.

– Demək, onun da bu baxımdan heç bir şübhəsi yox idi.

Meredit Bleyk:

– Heç birimizin şübhəsi yox idi, – dedi. Qısa səssizlik oldu. Sonra Bleyk iradəsiz insanlara xas olan əsəbi, şikayət dolu səslə, – bu hadisə sona çatmış, unudulmuşdu, – dedi, – indi siz durub gəlmisiniz, hər şeyi yenidən eşələməyə başlamısınız.

– Mən deyil, Karolina Krale.

– Karolina? – Mereditin gözləri bərəldi. – Nə demək istəyirsiniz?

Puaro gözlərini ondan ayırmadan dedi:

– Balaca Karolina Kraleni deyirəm.

Mereditin üzü yumşaldı:

– Həə, balaca Karla. Bir az gec çatdı mənə.

– Elə bildiniz, Karolina Kralenin özünü deyirəm? Öz məzarında sakitcə uyuyan bir insanı?

– Lazım deyil, – Meredit Bleyk diksindi.

– Bilirsinizmi, ömrünün son günlərində qızına göndərdiyi məktublarında o, günahsız olduğunu yazıb?

Mereditin gözləri yenə də bərələ qaldı:

– Karolina belə yazıb?

– Hə.

Puaro bir an susub soruşdu:

– Bu, sizi təəccübləndirir?

– Əgər onu məhkəmədə görsəydiniz, sizi də təəccübləndirərdi. Yazıq, sanki, bir küncə sıxışdırılmışdı, müdafiəsiz varlıq idi. Heç mübarizə aparmaq haqqında düşünmürdü də.

– Təslim olmuşdu?

– Yox, yox. Belə demək olmaz. Daha çox sevdiyi adamı öldürən adamın peşmançılığına qapılmışdı. Hər halda, o zaman mənə belə gəlirdi.

– İndi sizin buna şübhəniz var?

– Belə bir şey yazmaq, özü də ölüm ayağında...

– Bəlkə, bu, xilas olmaq naminə deyilmiş yalan idi?

– Puaro onun fikirlərinə istiqamət vermək istədi.

– Ola bilər, – Meredith razılaşırsa da, səsində şübhə vardı, – ancaq Karolina belə etməzdi...

Puaro başını yellədi.

Karla Lemarşan da belə söyləmişdi. Lakin Karla uşaqlıq xatirələrinə əsaslanaraq bunu söyləmişdi. Ancaq Meredith Bleyk Karolinanı yaxşı tanıyan insan idi. Bu, Karlanın haqlı olduğuna dair Puaronun əldə etdiyi ilk təsdiq idi. Meredith Bleyk başını qaldırdı:

– Əgər Karolina günahsızdırsa... o zaman... bütün bunlar, sadəcə, ağılsızlıqdır! – yavaşca söylədi. – Mən başqa ad tapa bilmirəm buna. – Qəflətən Puaroya tərəf döndü. – Bəs siz? Siz nə düşünürsünüz?

Qısa səssizlik oldu. Sonra Puaro:

– İndiki halda heç bir şey düşünmürəm, – deyə cavab verdi. – Sadəcə, hər kəsin təəssüratlarını anlamağa çalışıram. Karolina Krاله necə qadın idi? Amyas Krاله necə adam idi? Bu arada o biri adamlar nə iş görürdülər? O iki gün ərzində nələr oldu? Mənə bu sualların cavabları lazımdır. Qardaşınız mənə bu baxımdan yardım edəcək. Hadisələri xatırladığı şəkildə yazacaq.

Meredith Bleyk sərt səsle:

– Onun yazdıqlarının bu işə heç bir faydası olmayacaq, – dedi. – Filipin işi başından aşır. Bir hadisə sona çatandan sonra təfərrüatları o saat yaddaşından silinir. Onun hər şeyi yanlış xatırlayacağına da əminəm.

– Əlbəttə, arada boşluqlar olacaq. Bunu bilirəm...

– Qulaq asın... – Meredit birdən-birə susdu. Təkrar sözə başladığı zaman üzü pörtmüşdü. – Əgər istəsəniz, mən... mən də eyni şeyi edə bilərəm. Yəni o zaman ikimin yazdıqlarını tutuşdurarsınız.

Puaro bu təklifi təqdirlə qarşıladı:

– Bu, mənim üçün çox yaxşı olar. Bu çox yaxşı fikirdir.

– Lap yaxşı. Onları mən də yazaram. Haradasa köhnə xatirə dəftərim olacaq. Lakin... – günahkarcasına güldü, – mənim ədəbiyyatdan başım çıxmaz. Hətta xəttim də o qədər yaxşı deyildir. Məndən daha artıq bir şey tələb etməzsiz, elə deyilmi?

– Məni üslub maraqlandırmır. Xatırladıqlarınızı qısaca yazın, mənə yetər. Kim nə dedi, üzlerində necə ifadə vardı, nələr oldu? Ola bilər ki, bəzi sözlər və ya hadisələr sizə cinayətlə əlaqəsi yoxmuş kimi gəlsin. Bu, heç olmasa, o evin atmosferini də anlamağa kömək edər.

– Bəli, nə demək istədiyinizi başa düşürəm. Görmədiyiniz insanları, yerləri xəyalınızda canlandırmaq çətin şeydir.

Puaro başıyla təsdiqlədi:

– Ona görə də sizdən bir şeyi də rica edəcəyəm. Olderberi sizin evə qonşu idi, elə deyilmi? Oraya getməyimiz və fəlakətin olduğu yeri gözlərimlə görməyim mümkündürmü?

Meredit Bleyk ağır-ağır:

– Sizi oraya apara bilərəm, – deyə mızıldandı. – Əlbəttə, Olderberi bir xeyli dəyişilib.

– Binanı söküb yenidən tikdilər?

– Xeyr, Allaha şükür olsun ki, bu, ağıllarına gəlməyib. Fəqət indi oranı bir ictimai təşkilat satın alıb, orada yataqxana düzəldilər. Yayda bir dəstə gənc Olderberiyə doluşur. Bütün otaqları da kiçik hücrələrə ayırıblar. Bağça da bir xeyli dəyişilib.

– Siz Olderberinin köhnə halını yaddaşınızda bərpa etməli olacaqsınız.

– Əlimdən gələni edəcəyəm. Oranı köhnə günlərdə görməyinizi istədim. İndiyə qədər gördüyüm müllərin ən gözəliydi.

Şüşəli qapılardan bağçaya çıxaraq, çəmənlə örtülü yoxuşdan endilər. Puaro soruşdu:

– Olderberini kim satdırdı?

– Balaca Karları himayəyə götürən adamlar. Krالنin nəyi var idisə, ona qaldı. Amyas vəsiyyətnamə yazmamışdı. Ona görə də mirası qızıyla arvadı arasında bölüşdürüləcəkdı. Karolina bir vəsiyyətnamə hazırlayaraq hər şeyi qızına verdiyini bildirdi.

– Ögey bacısına bir şey vermədimi?

– Anjelaya atasından pul qalmışdı.

Puaro başını yellədi:

– Başa düşürəm... – Sonra birdən-birə bağırıldı. – Siz mənı haraya aparırsınız? İrəlidedə sahil var...

– Buranın coğrafiyasını sizə başa salmalıyım. İndi özünüz bir neçə dəqiqədən sonra hər şeyi başa düşəcəksiniz. Burada kiçik bir körfəz var. Kemel-Krik adlanır və sahilin içərilərinə doğru uzanır. İlk baxışdan bir çayın ağzına bənzəyir, ancaq əslində, bu, dənizdir. Olderberiyə çatmaq üçün bu körfəzin ətrafını dolanmaq lazımdır. Yolu qısaltmaq istəsəniz, o zaman bu dar körfəzi qayıqla keçməlisiniz. Olderberi orada, qarşı tərəfdədir. Baxın, ev ağaclarının arasından görünür.

Kiçik bir çimərliyə gəlib çıxmışdılar. İrəlidedəki ağacların arasından bəyaz mülk görünürdü. Sahilə iki qayıq dayanmışdı. Meredith Bleyk Puaronun yardımıyla bunlardan birini suya saldı. Qarşı sahilə doğru irəliləməyə başladılar.

Meredith başa saldı:

– Keçmişdə həmişə bu yolla gəlirdik. Fırtına qopduğu və ya yağış yağdığı zaman maşına minərdik. Dolama yolla getsək, oraya qədər üç mil olar.

Körfəzin o biri sahilində qayığı ustalıqla daş körpüyə yaxınlaşdırdı, sonra isə sahilədəki taxta evciklərə və beton terraslara əyri-əyri baxmağa başladı.

– Bunların hamısını təzə düzəldiblər. Burada köhnə bir anbar, bir də qayıqlar üçün dayanacaq vardı, başqa heç nə yox idi. Sahil boyunca gəzişər, bax, orada, qayaların olduğu yerdə dənizə girərdik.

Puaronun qayıqdan düşməsinə kömək etdi, qayığı iplə körpüyə bağladı; sərt yoxuşdakı cığırla getməyə başladılar.

– Kiminləsə qarşılaşacağımıza inanmıram, – dedi. – Aprel ayında burada kimsə olmur. Təkcə Pasxa bayramında kimlərsə gəlir. Kiminləsə rastlaşsaq da, fikir verməyin, qonşularımızla aram həmişə yaxşı olub. Bu gün günəş

yaman qızdır, elə deyilmi? Elə bil, yaydır. Bax o vaxt da hava çox gözəl idi. Elə bil, sentyabr ayı deyildi, iyul ayı idi. Göyün üzündə günəş şəfəq saçırdı, ancaq soyuq külək də əsirdi.

Yol ağaclıqdan çıxdı, qayalıqların yanından keçib-gedilər.

Meredit əliylə işarə etdi:

– Bax, Top bağçası dedikləri yer buradır. Düz onun altındayıq. Dəniz tərəfdən dolanıb o biri tərəfə keçəcəyik.

Cığır yenə ağacların arasından keçdi, əyri bir döngəyə girdilər və yüksək daş hasarlı bir qapının önünə gəldilər. Yol bundan o tərəfə də ziqzaq şəklində uzanıb gedirdi. Meredit qapını açdı və hər ikisi içəri girdi. Top bağçası dümdüz bir yer idi. Ətrafdakı divarların önünə toplar qoyulmuşdu. Bu bağça insanda dənizin üzərinə doğru uzanmış kimi təəssürat oyadırdı. Yuxarıda və arxada ağaclar vardı. O biri tərəfdə, aşağıda isə mavi dəniz dalğalanırdı.

– Gözəl yerdir bura, – dedi Meredit. Sonra da narazı halda arxa divarın önündə tikilmiş kiçik binanı göstərdi. – O zaman bu yox idi, əlbəttə. Yerində Amyasın boyalarını, pivələrini və şezlonqları qoyduğu kiçik bir dam vardı. Yeri də beton deyildi. Buraya çuqun ayaqlı bir skamya və masa qoyulmuşdu. Başqa heç nə. Lakin buralar yenə də bir o qədər dəyişmiş sayılmaz. – Tərəddüd içərisində sözünü tamamladı.

– Hadisə burada baş vermişdi? – Puaro soruşdu. Meredit başıyla təsdiqlədi:

– Skamya, bax, orada idi, damın önündə. Onun üstündə uzanıb ölmüşdü. Düzdür, o, çox vaxt rəsm çəkərkən skamyanın üstünə yayxanırdı. Arxaya yayxanıb çəkdiyi rəsme gözünü zilləyirdi. Sonra da yerindən sıçrayaraq dəli kimi çəkməyə başlardı. – Bir an susdu. – Buna görə də onu tapdıqları zaman ölmüşə çox da bənzəmirmiş. Sanki, arxaya yayxanıb birdən-birə yuxuya dalıbmiş. Bu zəhər ani iflic yaradır. Adam heç ağrı da hiss eləmir. Mən... mən bunun belə olduğuna bir az sevinirəm də...

Puaro bildiyi bir şeyi yenə soruşdu:

– Onun öldüyünü ilk dəfə kim gördü?

– Karolina. Yeməkdən sonra. Deyəsən, Amyası həyatda ikən ən son mən və Elsa gördük. Hər halda, onu gör-

düyümüz an ölümü çox yaxınlıqda olub. Görünür, zəhər artıq qanına işləməyə başlayıbmiş, Amyas halsız idi. Ancaq... artıq bu haqda danışmaq istəmirəm. Hadisəni sizə yazaram, ən yaxşısı. Bu daha asandır. – Bunu deyib birdən-birə dönərək Top bağçasından çıxdı. Puaro heç bir söz demədən onun arxasınca getdi.

Hər ikisi ziqzaqlı yolla getdi. Yuxarıda ağaclarla kölgələnmiş çəmənlik vardı, bir skamya və masa qoyulmuşdu.

Meredit dilləndi:

– Buranı çox da dəyişdirməyiblər. Ancaq skamya belə qədimyana bəzədilməmişdi, sadəcə, çuqundan idi və üstü boyalıydı. Oturmaq üçün rahat deyildi, ancaq baxın, necə mənzərə var burada!

Puaro onunla eyni fikirdə olduğunu bildirdi. Ağacların budaqları arasından Top bağçası və körfəz görünürdü.

– O gün nahar yeməyindən qabaq burada bir müddət oturdum. Ağaclar o zaman bu qədər böyük deyildi. Top bağçasının divarları buradan yaxşı görünürdü. Bu divarların birinin üzərində Elsa oturmuşdu, başını da yana çevirmişdi. – Hiss olunmayacaq hərəkətlə çiyinlərini çəkdi, sanki, öz-özünə danışmış kimi, – Ağaclar bizim bildiyimizdən daha tez böyüyür, – dedi. – Bəlkə də, mən özüm qocalıram, nə bilim. Gəlin evə gedək.

Həmin yolla davam edib evə çatana qədər getdilər. Bu ev Georgi zamanına aid olan qədim, gözəl bir ev idi. Lakin binaya əlavələr edilmişdi, çəmənlik sahədə isə əllyə qədər kiçik taxta daxmacıq düzəldilmişdi.

– Kişilər burada yatırlar, qızlarsa evdə. Burada görmək istədiyiniz bir şey olduğunu zənn etmirəm. Otaqlar ara-kəsmələrlə bölünüb. Burada kiçik bir şüşəbənd vardı. Bunlar onu veranda halına gətiriblər. Yəqin ki, burada dincəlməkdən xoşları gəlir. Heyif ki, heç bir şeyi əvvəlki vəziyyətində saxlamayıblar. – Birdən geri döndü. – Başqa yolla qayıdaq. Yoxsa keçmişini xatırladıqca halım xarablaşır. Hər yan xatirələrlə doludur.

Onlar sahilə daha uzun və dolanbac bir yoldan keçərək qayıtdılar. Heç biri danışmadı. Puaro yol yoldaşının hansı hisslər keçirdiyini başa düşürdü.

Hendkross-Menora gəlib çatanda Meredith Bleyk birdən-birə danışmağa başladı:

– Bilirsinizmi, o rəsmi mən satın aldım. Amyasın çək-məkdə olduğu həmin rəsm əsərini. Onun bu cinayət üzün-dən pis mal kimi satılmasına, sonra da patologiyaya meyilli olan hansısa yaramazların gəlib ona tamaşa etməsinə kön-lüm razı olmadı. Həqiqətən də, qeyri-adi bir rəsm idi bu. Amyas indiyə qədər çəkdiyi rəsmlərin ən yaxşısı olduğunu söylərdi və haqlıydı da. Rəsmi, demək olar ki, tamamlamışdı. Amyas bunun üzərində, sadəcə, bir-iki gün daha çalışmaq istəyirdi. Həmin rəsmi görmək istəyirsinizmi?

– Əlbəttə, çox istəyirəm, – Puaro dərhal cavab verdi.

Bleyk onu holldan keçirərək cibindən bir açar çıxardı, qapını açdı və onlar toz qoxulu böyük bir otağa daxil oldu-lar. Pəncərə taxtaları bərk-bərk bağlanmışdı, Bleyk onları açdı. Sonra da çətinliklə pəncərəni yuxarı qaldırdı. İçəriyə ətirli bahar havası dolmağa başladı. Meredith:

290

– Hə, indi lap yaxşı oldu, – dedi.

Pəncərənin önündə duraraq təmiz havanı içinə çəkdi. Puaro da onun yanına gəldi. Bu otağın əvvəllər nə məq-sədlə işlədildiyini soruşmağa ehtiyac yox idi. Rəflər boş idi, ancaq buraya əvvəllər qoyulan şüşələrin izləri qalmışdı. Bir küncdə köhnə bir kimya cihazı dururdu. Hər tərəf toz çindəydi.

Meredith pəncərədən bayıra baxırdı:

– Hər şeyi artıq elə asanlıqla xatırlayıram ki. Burada dayanıb yasəmənlərin qoxusunu içimə çəkir və səfeh kimi dil boğaza qoymadan o başabəla dərmanlar haqqında danışırdım.

Puaro dalğın halda əlini uzadaraq bir yasəmən çiçə-yini qopardı. Meredith Bleyk qətiyyətli addımlarla yaxınlaşıb divarda üstü örtülü olan tablonun örtüyünü çəkərək açdı.

Puaronun nəfəsi kəsildi. Bu zamana qədər Amyas Kralenin dörd tablosunu görmüşdü. İkisini Tate qalereya-sında, birini Londonda bir sənətsevərin evində, birini də Filip Bleykin mənzilində. Lakin indi rəssamın “ən yaxşı əsərim” dediyi tabloya baxırdı. Amyas Kralenin, həqiqətən, böyük sənətkar olduğuna qəlbən inanmağa başlamışdı.

Tablo onun üslubuna xarakterik olan bir manerada çəklmişdi və sanki, üzəri cilalanmışdı. İlk baxışdan plakatı xatırladırdı, çünki təsviri yaratmaqdan ötrü parlaq rəng-lərdən yararlanmışdı rəssam. Rəsmdə əyninə sarı köynək,

tünd-mavi şalvar geyinmiş gənc bir qız divarın üstündə oturmuşdu. Arxada mavi dəniz görünməkdəydi. Bu cür rəsmləri, adətən, reklam panoramalarında görmək olur. Lakin ilk təəssürat aldadıcıydı. Rəsmdə çətinliklə görünən bir əyrilik vardı. Parıltı və işıq lazım olduğundan çox idi. Qıza gəlincə... O, bir həyat idi. İnsanın həyatda arzuladığı hər şey – gənclik, qaynar enerji, gözəllik tabloda əks olunmuşdu. Hələ onun nur saçan üzü və gözləri...

Bu canlılıq! Bu ehtiraslı gənclik! Demək, Amyas Kralenin təsəvvüründə Elsa Greer belə olmuşdu. Buna görə də nazlı, xeyirxah qadın olan arvadını tərک etmək istəmişdi. Elsa onun üçün həyat, gənclik demək idi. İncə və şux bədənli ideal bir varlıq, başını xəfifcə çevirmişdi, gözlərində xaincəsinə bir zəfər parıltısı vardı. Sənə baxır, səni başdan-ayağa süzür və gözləyir...

Erkül Puarо əllərini yana açdı.

– Qeyri-adi! Həqiqətən də, heyrətamizdir! – dedi.

Meredit Bleyk həyəcanla:

– O qədər gənc idi ki... – dedi.

Puarо başıyla təsdiqlədi. “Hamısı elə bunu deyir: “Çox gənc idi”, – bununla nə demək istəyirlər? Bu qədər günahsız, insanı belə rıqqətə gətirən, belə çarəsiz? Lakin gənclik belə olmur axı. Gənclik inadkardır, qüvvətlidir, güclüdür və amansızdır! Daha bir şey var: gənclik küsəyəndir”, – Puarо bunları xəyalından keçirdi.

Bleykin arxasınca qapıya doğru getdi. Puaronun Elsa Greerə olan marağı artmışdı. Bundan sonrakı görüşü onunla olacaqdı. Arxada qalan illər o çılğın, o ehtiraslı, o inadkar varlığı nə hala salmışdır, görəsən? Geriyə qanrılib təkrar rəsmə baxdı.

Onun gözləri arxasınca baxırdı... Sanki, nəsə söyləmək istəyirdi.

Puarо öz-özünə: “Əgər onların söylədiklərini anlama bilməsəm? – dedi. – Görəsən, bunu mənə o qadının özü söyləməyi bacaracaqmı? Yoxsa bu gözlər, əslində, onun indiki sahibinin bilmədiyi nələrisə ifadə etmək istəyirdi? Bu qədər özündənrazılıq, qələbənin ləzzətini acgözlüklə gözləmək... Sonra ölüm araya girmiş və o həyəcanlı, vəhşi caynaqların arasından ovunu qamarlamışdı. O ehtiras dolu gözlərdəki parıltı sönmüşdü. Görəsən, Elsa Greerin gözləri indi necədir?”

Rəsmə təkrar nəzər saldıqdan sonra otaqdan çıxdı. “Çox canlı, həyatla dolu bir qızmış”, – deyə düşünürdü.

Nədənsə, qəlbini birdən-birə yüngülcə bir qorxu sarmışdı.

VIII fəsil

ÜÇÜNCÜ DONUZ BALASINA YEMƏK VERDİLƏR...

292

Brük-Stritdəki evin pəncərələrini qutularda əkilmiş lalələr bəzəyirdi. Qarıdan içəri girdiyiniz zaman holldakı böyük vazaya qoyulmuş ağ yasəmənlərin gözəl qoxusu adamın üzünə vururdu. Yaşlı bir xidmətçi Puaronun şlyapasını və əlağacını aldı. Başqa gənc bir qulluqçu bunları dərhal alıb apardı. Yaşlı xidmətçi nəzakət dolu tövrlə mızıldandı:

– Buraya buyurunuz, cənab.

Puaro onun arxasınca holldan keçərək üç pillə endi. Bir qapı açıldı və xidmətçi onun adını dəqiq və aydın şəkildə içəriyə bildirdi. Sonra qapı Puaronun arxasınca qapandı və sobanın önündəki kreslodan qalxan incə, ucaboylu bir adam Puaroğa doğru gəldi.

Lord Dittişamın qırxa yaxın yaşı vardı. İngiltərənin əsil-nəcabətli ailələrindən olmaqla yanaşı, həm də şair idi. Səhnəyə qoyulan iki ekstravaqant mənzum dramı üçün bir xeyli pul xərclənmiş və bu əsərlər böyük uğur qazanmışdı. Lord Dittişamın alını qabarıq, çənə xətləri sərt idi, qeyri-adi gözləri və inanılmayacaq qədər qəşəng ağızı vardı.

– Buyurun, əyləşin, müsiyö Puaro, – dedi.

Belçikalı bir kresloya əyləşərək ev sahibinin uzatdığı qutudan siqaret götürdü. Lord Dittişam ehmalca qutunu bağladı, kibrit çəkib Puaronun siqaretini yandırmasını gözlədi, bundan sonra yerinə keçdi və düşüncəli baxışlarla qonağını süzdü:

– Bildiyimə görə, mənimlə deyil, arvadımla görüşməyə gəlmisiniz? – dedi.

– Ledi Dittişam lütfkarlıq göstərib mənimlə görüşəcəyinizə razılıq vermişdi. – Puaro dedi.

– Başa düşdüm.

Qısa səssizlik oldu. Sonra Puaro mızıldandı:

– Buna etirazınızın olmadığına ümid edirəm, lord Dittişam.

Ariq, xəyala dalmış insan üzünü birdən-birə şirin təbəssümlə aydınladı:

– İndiki zamanda hansı qadın öz ərinin sözünə baxır, müsyö Puaro?

– Demək, siz etiraz edirsiniz?

– Yox, buna “etiraz edirəm” demək olmaz. Ancaq bu sorğu-sualın arvadıma pis təsir göstərəcəyindən bir az qorxduğumu etiraf etməliyəm. İcazə verin, sizinlə açıq danışım. İllər öncə, arvadım çox gənc ikən başına qorxunc bir hadisə gəlib. Bunun yaratdığı sarsıntıdan qurtulduğuna ümid edirdim. Hətta onun bu hadisəni unuduğunu düşünürdüm. Lakin indi siz ortaya çıxdınız. Soruşacağınız sualların köhnə xatirələri oyadacağı qaçılmazdır.

– Təəssüf ki, elədir, – Puaro ona acıyaraq cavab verdi.

– Nəticənin necə olacağını təsəvvür etməkdə çətinlik çəkirəm.

– Lord Dittişam, sizi əmin edə bilərəm: ledi Dittişamın əhvalını pozmamaqdan ötrü əlimdən gələni edəcəyəm. Mən bildiyimə görə, o, həssas və əsəbi qadındır.

Lord Dittişam gözlənilməz şəkildə qəhəqəhə çəkdi:

– Elsamı? Elsa bir at qədər qüvvətlidir.

– O halda... – Puaro diplomat ədasiyla sözünü yarıda kəsdi. Bu, ona maraqlı görünmüşdü.

– Elə bir sarsıntı ola bilməz ki, arvadım ona qatlana bilməsin, – dedi lord Dittişam. – Sizinlə görüşməyə nə üçün razı olduğunun səbəbini bilirsinizmi?

– Hər halda, maraqdan, – Puaro sakit-sakit söylədi.

Həmsöhbətinin gözlərində Puaroya qarşı məmnunluq duymağa başladığını göstərən parıltı vardı.

– Demək, bunu sezirsiniz.

– Əlbəttə. Qadınlar heç vaxt müstəqil bir detektivlə danışmaq fürsətini əldən qaçırmazlar. Kişilərsə onu rədd edirlər.

– Bəzi qadınlar da onu rədd edə bilirlər.

– Ancaq detektivi gördükdən sonra. Daha əvvəl deyil.

– Ola bilər... – Lord Dittişam bir an dayandı. – Kimə lazımdır axı bu kitab?

Puaro çiyinlərini çəkdi:

– Kimlərsə olub-keçmiş motivləri, keçmiş intermediyaları dirildir, kimlərsə köhnə kostyumları dəbə mindirir. Bir başqası isə yaddaşında keçmiş cinayətləri təzədən canlandırmaq istəyir.

Lord Dittişam nifrətlə yerində qurcuxdu.

– Buna istədiyiniz kimi yanaşa bilərsiniz, insanların təbiətini dəyişdirə bilməzsiniz. Cinayət bir dramdır. İnsanlar da dramlara maraqlıdırlar.

Lord Dittişam razılaşdı:

– Elədir, əlbəttə...

Puaro davam etdi:

– Buna görə də sizin də başa düşdüyünüz kimi, bu kitab yazılacaq. Mənim vəzifəm bu kitabda kobud səhvlərə yol verilməsinin və ya faktların təhrif edilməsinin qarşısını almaqdır.

294

– Bu hadisə ilə bağlı faktları hər kəsin bildiyini düşündüm.

– Faktları hə. Lakin bunların yozulmasını bilmirlər.

Dittişam dərhal soruşdu:

– Bu sözlərinizlə nə demək istəyirsiniz, müsyö Puaro?

– Əzizim lord Dittişam, tarixi faktlara yanaşma imkanlarının nə qədər çoxsaylı olduğunu məgər siz bilmirsiniz? Məsələn, götürək elə kraliça Mariya Stüartı. Onun haqqında nə qədər kitab yazılıb. Bu kitablarda onu gah tale qurbanı bir zavallı, gah öz bildiyi kimi hərəkət edən əxlaqsız qadın, gah sadələvh mələk, gah intriqaçı qatil, gah da hadisələrin qurbanı olaraq göstərmişlər! Bunların içindən istədiyinizi seçə bilərsiniz.

– Bəs bu hadisədə? Kraleni arvadı öldürüb – hər halda, bu, sübuta yetirilib. Proses zamanı da arvadıma, mənə, haqsız yerə çirkin hücumlar olub. Sonradan məhkəmə salonundan gizlicə çıxmalı olub. Hamı ona əməlli-başlı düşmən olub.

– İngilislər çox əxlaqlı insanlardır, – Puaro dedi.

– Həqiqətən, elədir. Allah onların bəlasını versin!

– Puaroya baxaraq əlavə etdi. – Bəs siz necə?

Puaro xəfifcə gülümsədi:

– Mən? Mən əlaq qaydalarına uyğun həyat sürürəm. Lakin bu cür yaşamaq insanın yüksək mənəviyyat sahibi olduğu anlamına gəlməz.

Lord Dittişam:

– Bəzən xanım Kralenin necə qadın olduğunu düşü-
nürəm, – dedi. – Bu qadının hissələrinin təhqir olunması
haqqındakı bütün o söhbətlər. Məncə, bu söhbətlərin
arxasında nəşə başqa şeylər var idi.

Puaro ona haqq qazandırmış kimi o saat başını yellədi:

– Bəli. Arvadınız bunun nə olduğunu, bəlkə də, bilir.

– Mənim arvadım? – Lord Dittişam səsləndi. – Arvadım
mənə bu hadisədən bircə dəfə belə danışmayıb.

Puaro maraqla onun üzünə baxdı:

– İndi başa düşürəm...

Lord sərt səslə onun sözünü kəsdi:

– Nəyi başa düşürsünüz?

Puaro təzim edərək:

– Bir şairin poetik təxəyyülünü, – dedi.

Lord Dittişam ayağa qalxaraq zəngi çaldı.

– Arvadım sizi gözləyir, – sərt ədayla dedi.

Qapı açıldı, nökrər göründü:

– Zəngi çaldınız mı, milord?

– Müsyö Puaronu ledi Dittişamın yanına ötürün.

Belçikalı detektiv yenə nökrərin arxasınca pilləkənləri
çıxmağa başladı. Ayaqları uzun tüklü, ipək xalılarda gömü-
lürdü, sanki. Loş, gizli işıqlar... Hər tərəfdə ev sahibinin
nə qədər varlı olduğunu göstərən əşyalar. Zövqdən isə
əsər-ələmət yox idi. Lord Dittişamın otağının hədsiz sadə-
liyi. Ancaq evin başqa yerlərində var-dövlət daşib-tökü-
lür. Hər şeyin ən yaxşısı seçilib, lakin mütləq hər şeyin
zahirən parıltılı olanı. Sadəcə, hər şey “neçəyə olur-olsun”
prinsipiylə alınıb və yaradıcı fantaziyaya heç bir yer veril-
məyib.

Puaro öz-özünə mızıldandı: “Üçüncü donuz qonaqlıq
verdi? Bəli, qonaqlıq!”

Onu gətirdikləri otaq çox geniş deyildi. Böyük qonaq
salonu ikinci mərtəbədə idi. Bura isə ev sahibəsinin şəxsi
otağıydı. Puaro nökrərin təqdimatından sonra içəriyə girər-
kən ledi Dittişam da sobanın önündə dayanmışdı.

Puaronun yadına daha bir misra düşdü: “O, gənc
yaşında ölmüşdü...”

Xəyalən bu sözləri təkrar edə-edə o, bir zamanlar Elsa
Greer olmuş indiki Elsa Dittişama baxırdı.

Ledi Dittişamın Meredith Bleykin göstərdiyi rəsmdəki Elsa Greerlə heç bir əlaqəsi yox idi. Hər halda, Puaro gənc qadını küçədə görsəydi, tanıya bilməzdi. O rəsmdəki həyat dolu, canlı gənc bir qız idi. Halbuki qarşısında duran gənc qadın, sanki, insanda heç bir zaman gənc olmamış kimi təsir buraxırdı. Lakin eyni zamanda, bu qadında Kralenin rəsmində olmayan bir şey də vardı: Elsa çox gözəl qadın idi. Hə, onu qarşılamağa çıxan əsl gözəl idi. Və əlbəttə ki, hələ çox gənc idi. Neçə yaşı olardı? Əgər o faciə baş verən zaman iyirmi yaşındaydısa, indi ən çox otuz altı yaşı vardı. Qara saçları ideal quruluşa malik başını gözəl şəkildə sarmış, diqqətlə daranmış və qıvrılmışdı. Üz cizgiləri, demək olar, klassik idi, mükəmməl makiyajı vardı.

296

Birdən-birə özünü birtəhər hiss etməyə başladı. Görünür, qoca Conatanın Cülyetta haqqında danışdıqlarının təsirindən idi... Yox, bu, Cülyetta deyildi. Romeosunun ölümüylə barışmış və yaşamaqda davam edən Cülyettanı təsəvvürə gətirmək olarmı?.. Məgər Cülyetta olmağın mənası gənc yaşında ölümə atılmaqda deyildimi? Elsa Greer sağ qalmışdı...

Gənc qadın danışmağa başladığı zaman səsi sakit və monoton idi.

– Təklifiniz məni çox maraqlandırdı, müsyö Puaro. Lütfən, oturun və mənə nə istədiyinizi başa salın.

Puaro bunun əksini düşünürdü: “Onunçün bu məsələ əsla maraqlı deyil”. İri ala gözləri dalğasız gölə bənzəyirdi. Puaro yenə də özünü əcnəbilər kimi aparmağa başladı.

– Mən bir az tərəddüd içərisindəyəm, madam, nə edəcəyimi heç bilmirəm.

– Nəyə görə?

– Çünki o köhnə faciə haqqında danışmağın sizin üçün ağır olacağını başa düşürəm!

Bu sözlər gənc qadının bir qədər kefini açdı. Üzündə istehzal ifadə əmələ gəldi. Puaronun qorxusu açıq-aşkar ona gülünc görünmüşdü.

– Deyəsən, bu fikrə gəlməyinizə ərim səbəb olub? Evə gəldiyiniz zaman sizi o qarşılıdı, elə deyilmi? O nə baş verdiyini başa düşmür. Heç vaxt da başa düşməyib. Mən ərimin düşündüyü kimi ürəyiyumşaq qadın deyiləm. – Üzündəki təbəssüm hələ də çəkilməmişdi. – Mənim atam

sadə fəhlə idi. Ancaq var-dövlət toplayıb adam arasına çıxmağı bacardı. Bunu ancaq yumşaqürəkli olmayan adamlar bacara bilər. Mən də onun kimiyəm.

“Elədir ki var, – Puaro fikrindən keçirdi, – Karolina Kralenin evində qalmaqdan ötrü gərək gönüqalın olasan”.

Ledi Dittişam soruşdu:

– Yaxşı, sizə nə köməyim dəyə bilər?

– Keçmişini düşünməyin sizinçün ağırlı olmayacağına əminsizmi, madam?

Gənc qadın bir an düşündü və birdən Puaro ledi Dittişamın çox açıq sözlü insan olduğunu anladı. O ancaq məcbur qaldığı təqdirdə yalan söyləyə bilər, öz mənfəəti üçün deyil.

– Xeyr, ağırlı olmayacaq, – ledi Dittişam dalğın halda cavab verdi. – Kaş elə ağırlı olaydı, buna etiraz etməzdim.

– Nə üçün?

Gənc qadın səbirsiz bir tövrlə:

– Heç nə hiss etməmək çox bir şey deyil, – dedi.

Və yenə də Puaro düşündü: “Bəli, Elsa Greer ölmüş...”

Dilində isə belə söylədi:

– Elə isə, bu, mənim işimi asanlaşdıracaq, madam.

Ledi Dittişam gülər üzlə soruşdu:

– Öyrənmək istədiyiniz nədir?

– Yaddaşınız yaxşıdırımı, madam?

– Məncə, pis deyil.

– O günlər haqqında ətraflı danışmağın sizi sarsıtmayacağına əminsiz?

– Qətiyyənlə sarsıtmayacaq. Ağrını ancaq yaşadığı anda hiss edə bilərsiniz.

– Bəli, bəzi insanlar məhz belə düşünür.

– Bax bunu ərim Edvard başa düşə bilmir, – ledi Dittişam dedi. – Ona elə gəlir ki, məsələn, məhkəmə prosesi mənim üçün çox ağır sınaq olub.

– Ağır sınaq deyildimi?

– Xeyr, – deyər Elsa Dittişam cavab verdi, səsinə bir zamanlar duyduğu məmnunluğun əks-sədəsi vardı. – Heç ağırlığı yox idi, əksinə, çox əyləndim. – İlahi, o yaramaz Deplix məni nə qədər sıxışdırdı. Nə yaman iblis adam idi. Ancaq onunla mübarizə aparmaq xoşuma gəldi. Nə qədər eləsə də, məni əyər bilmədi, – gülümsəyərək Puaroya

baxdı. – Ümid edirəm ki, sizin xəyallarınızı alt-üst etmədim? Hər halda, iyirmi yaşında bir qız utandığından yerin dibinə girməli idi. Ancaq mən elə deyildim. Mənə nə deyirdilərsə, vecimə də almırdım. İstədiyim təkə bir şey vardı.

– Nəydi o?

– İstəyirdim onu assınlar, – Elsa Dittişam dedi.

Puaro gənc qadının əllərinə baxdı. Gözəl əlləri vardı. Dirnaqları uzun və sivri idi. Bu əllərdən yırtıcılıq yağırdı.

– Mənim kinli insan olduğumu düşünürsünüz? Olsun. Mənə vurulan hər zərbənin intiqamını almağa hazırım. O qadın, sadəcə, murdar idi. Amyasın mənə sevdiniyi bilirdi, onu tərək etməyə hazırlaşdığından xəbəri vardı və Amyası ancaq ona görə öldürdü ki, mənə qismət olmasın. – Puaronun gözlərinə baxdı. – Bu hərəkət sizə ləyaqətsizlik kimi görünürmü?

298

– Bəs siz qısqanclıq adlı bir şeyin varlığını başa düşürsünüz və bu hissə qapılmış bir insanın halına yanmırsınız?

– Yox, belə adamların halına yanmıram. Əgər oyun oynanılsa, demək, artıq oynanıb. Əgər kişini özündə saxlaya bilmirsənsə, qoy çıxıb haraya istəyir getsin. Belə, mən bir adamı öz şəxsi mülkiyyətinə çevirmək işini başa düşə bilmirəm.

– Bəlkə də, Amyasla evlənsəydiniz, başqa cür fikirləşərdiniz.

– Mən belə düşünürəm. Biz... – Birdən-birə o, Puaroya xoş təbəssüm bağışladı. Belçikalı detektivə bu təbəssüm bir az qorxunc göründü, çünki qadının bu andakı gerçək duyğularıyla bir əlaqəsi yox idi bu gülümsəmənin. – Bir şeyi yaxşıca anlamağınızı istəyirəm, – dedi, – elə bilməyin ki, Amyas Krale günahsız bir qızı yoldan çıxarmışdı. Heç də elə deyildi! Mənim bu işdə payım onunkundan çox idi. Amyasla bir məclisdə tanış olmuşdum və ona vurulmuşdum. Başa düşmüşdüm ki, o, mənim olmalıdır... Əməlli-başlı parodiyadır, ancaq:

O zaman mən
Həyatımı bağışlaram, inan, sənə
Və səninlə yollanaram
Dünyanın lap sonuna...¹

¹ V.Şekspir. Romeo və Cülyetta. Akt II. Səhnə II.

– Evli olmasına baxmayaraqmı?

– Kənar şəxslərin daxil olması qadağandır! Eləmi? Hər hansı bir hərəkəti etməsindən ötrü insandan, mətbəədə çap olunmuş quru elanda yazılanlardan daha çox şey tələb olunur. Arvadiyla yola getmirdilər, mənimləsə xoşbəxt olacaqdı, nəyə görə bunu etməməliydi? Hamımız həyatda bir dəfə yaşayırıq.

– Ancaq onun arvadiyla xoşbəxt olduğunu söyləyirlər. Elsa başını yellədi:

– Xeyr. Onlar itlə pişik kimi yola getmirdilər. Qadın dır-dırın kəsilmək bilmirdi... O qadın... Of, o qadın dəhşət idi, dəhşət. Ayağa qalxaraq bir siqaret yandırdı. Xəfifcə gülümsədi. – Bəlkə, ona qarşı haqsızlıq edirəm. Lakin onun iyrenc bir insan olduğunu düşünürəm.

Puaro dərin fikrə dalmış halda:

– Hə, çox böyük faciədir, – dedi.

– Bəli, böyük faciədir.

Gənc qadın birdən-birə Puaroya tərəf döndü. Ölmüş insanın üzünü xatırladan yorğun və ifadəsiz çöhrəsi birdən-birə canlandı:

– Məni də öldürdü, başa düşürsünüz? Məni öldürdü. O gündən bəri heç bir şey hiss etmirəm. Heç bir şey... – səsi alçaldı. – Boşluq! – Əsəbi halda əllərini yellədi. – Muzeydəki içi doldurulmuş bir balığa bənzəyirəm mən!

– Yəni Amyas Krale sizin üçün bu qədər önəmli idi?

Elsa başını yellədərək təsdiqlədi. Bu hərəkəti qeyri-adi tərzdə, sanki, Puaroya ürək qızdıraraq etdi, çox təsirliyi.

– Güman edirəm ki, mən hər zaman dardüşüncəli olmuşam, – fikirli halda bildirdi, – bəlkə də... Cülyetta kimi özümü xəncərlə öldürməli idim. Lakin bunu etsəydim, hər şeyin sona çatdığını, həyatın məni yendiyini etiraf etmiş olacaqdım.

– Yaxşı, bəs bunun əvəzində nə qazandınız?

– İnsan əgər bədbəxtliyə qalib gəlsə, artıq hər şeyi qazana bilər. Mən bədbəxtliyin öhdəsindən gəldim. Nəşə, yeni bir şey tapmağı qərara aldım.

Hə, yeni bir şey. Qadın danışdıqca Puaro, sanki, canlı şəkildə onun öz planlarını necə həyata keçirdiyini görürdü. Bu gözəl, varlı və cazibədar qadın həyatındakı boşluğu doldurmaqdan ötrü özünün acgöz, yırtıcı əlləriylə daha iri tikələri necə də qamarlamaq istəyir. Ona qəhrəmanlar

lazım olub – məşhur aviatora ərə gedib, sonra, görünür, Amyasa bənzədiyinə görə Arnold Stivenson adlı ucaboy, güclü bir səyyahla evlənib. Daha sonra isə yenə yaradıcı bir şəxslə, Dittişamla qovuşub.

– Mən ikiüzlü insan deyiləm, – Elsa Dittişam deyirdi. – Sevdiyim bir ispan atalar sözü vardır. “Allah deyir: istədiyini al, fəqət əvəzini ödə”. Mən də belə etdim. İstədiyimi aldım. Lakin əvəzini ödəməyə də həmişə hazır idim.

Erkül Puaro:

– Lakin başa düşmədiyiniz bir məqam var, – deyə cavab verdi. – Bəzi şeyləri pulla satın almaq olmaz.

Qadın sınaıyıcı nəzərlərlə ona baxdı:

– Mən tək cə pulu nəzərdə tutmuram.

– Əlbəttə, əlbəttə. Nəyi nəzərdə tutduğunuzu bilirəm, – Puaro cavabında dedi. – Lakin həyatda elə şeylər var ki, pulla ölçülə bilməz.

– Boş şeydir!

Puaronun üzünə hiss olunmayacaq təbəssüm qondu. Qadının səsində fabrikdə işləyən və təsadüfən varlanmağı bacarmış qızcıqazın təkəbbürü vardı. Puaronun ona birdən-birə yazığı gəlməyə başladı. Qadının şumal dərisinə, yaşı bilinməyən üzünə və yorğun gözlərinə baxdı və Amyas Kralenin rəsmindəki qızı xatırladı.

Elsa Dittişam:

– Mənə o kitab haqqında ətraflı danışın, – dedi. – Bu kitabı nə üçün çap etmək istəyirlər? Kimin ideyasıdır bu?

– Əziz ledi, nəşirlərin tək bircə məqsədi var: köhnə sensasiyalara yenidən bəzək-düzək vurub təzə adıyla camaata sırmağa.

– Ancaq bu kitabın müəllifi siz deyilsiniz.

– Xeyr, mən cinayət məsələləri üzrə ekspərtəm.

– Yəni demək istəyirsiniz ki, cinayət haqqında kitab yazanlar sizinlə məsləhətləşirlər?

– Hər zaman deyil. Bu dəfə bir nəfər məndən bunu istəyib.

– Kim?

– Necə deyim? Bu işlə maraqlanan bir nəfərin xahişlə mən kitabın əlyazmasını yoxlamalıyam.

– Kimdir o?

– Miss Karla Lemarşan.

– O kimdir elə?
– Amyas və Karolina Kralenin qızı.
Elsa bir an çaşqınlıq içərisində ona baxdı.
– Həə, əlbəttə. Bir uşaqları vardı. Hər halda, artıq böyümüşdür.

– Bəli. İndi iyirmi bir yaşındadır.
– Necə qızıdır o?
– Ucaboylu, qarayanız. Məncə, çox gözəldir. Şəxsiyyətli qız olduğu hiss olunur.

Elsa fikirli halda söylədi:
– Onu görmək istədim.
– Bəlkə də, o, sizi görmək istəməz.
– Nəyə görə? – Elsa heyrətləndi. – Hə, başa düşürəm. Lakin bu, boş şeydir! Onun o hadisələri xatırladığını güman etmirəm. O vaxtlar altı yaşı vardı, deyəsən.

– Karla anasının atasını öldürməkdə təqsirli bilinərək cəzalandırıldığını bilir.

– Və güman edir ki, bu, mənim günahım üzündən olub, eləmi?

– Ola bilər.
Elsa çiyinlərini çəkdi:
– Səfehlikdir. Əgər Karolina ağıllı insan kimi davrana bilsəydi...

– Yəni siz hesab edirsiniz ki, bu işdə heç bir məsuliyyətiniz olmayıb?

– Əlbəttə, olmayıb. Mən utarılaacaq iş görməmişəm. Amyası sevirdim. Onu xoşbəxt edə bilərdim. – Puaroya baxdı. Üzündə qəribə bir ifadə əmələ gəlmişdi. İndi rəsmdəki qıza çox bənzəyirdi. – Kaş bunu sizə başa sala biləydim... Kaş olanlara mənim gözümlə baxa biləydiniz...

Puaro önə doğru əyildi:
– Mən də elə bunu istəyirəm. Hadisə baş verən zaman Kralələrin evində olmuş cənab Filip Bleyk olanları mənim üçün yazacaq. Cənab Meredith Bleyk də eyni işi görəcəyinə söz verib. Əgər siz də...

Elsa Dittişam dərinədən ah çəkdi:
– Onların ikisi də bir-birinin tayıdır! – nifrət dolu səsle dedi. – Filipdən ağıllı bir şey gözləmək faydasızdır. Meredith isə Karolinanın başına fırlanırdı. Çox yaxşı insan idi o. Lakin onların yazdıqlarından həqiqəti öyrənə bilməzsiniz.

Puaro qadını izləyirdi, necə canlandığını, o ölü qadının yerini canlı bir insanın aldığı görürdü.

– Həqiqəti öyrənmək istəyirsinizmi? – Elsa cəld və az qala, qəzəblə soruşdu. – Kitabda yazmaq üçün deyil, əlbəttə. Sadəcə, özünüz üçün...

– Sizin icazəniz olmadan heç bir şeyi yaymayacağıma söz verirəm.

– Mən də olanları olduğu kimi yazmaq istərdim... – Bir an dayandı, nəsə öz bildiyi şeylər haqqında düşünürdü. Puaro qadının üzünün necə yumşaldığını görürdü, keçmişə daldıqca onun necə canlandığının şahidi olurdu.

– Keçmişə dönmək, baş verənləri yazmaq... Onun necə qadın olduğunu sizə göstərmək istərdim... – Gözləri alışıb-yanırdı. Dərin-dərin nəfəs alırdı. – O, Amyası öldürdü. Yaşamaq istəyən, həyatdan həzz almaq istəyən Amyası. Kin, nifrət sevgidən qüvvətli olmamalıdır. Lakin Karolinanın nifrəti sevgisindən üstün idi. Mənim ona qarşı duyduğum nifrət də elə... Ona nifrət edirəm... nifrət edirəm...

Puaroya yaxınlaşaraq əyildi və qolundan tutdu:

– Amyasla bir-birimizə qarşı hansı hisslər bəslədiyimizi başa düşməlisiniz. İndi mən sizə bəzi şeyləri göstərəcəyəm.

Dönərək yazı masasına doğru getdi. Masanın siyirməsindəki gizli çəkməcəni açdı. Sonra Puaronun yanına qayıtdı. Əlində mürəkkəbi solmuş, əzik bir məktub vardı. Bunu, sahilə tapdığı rəngli balıqqulağını – öz cavahirlərindən birini göstərməyə çalışan kiçik bir qızcıqaz ədasıyla Puaroya uzatdı. Eynilə bir qız uşağı kimi kənara çəkilib onun nə edəcəyini izləməyə başladı. Əyilməz, eyni zamanda ürək baxışlarla bu cavahirin nə reaksiya doğuracağını gözləyirdi. Puaro əzilmiş səhifələri açdı.

“Elsa, mənim sevgilim! İndiyədək sənə qədər gözəl insanla qarşılaşmadım. Lakin yenə də qorxuram, çünki çox yaşlıyam, murdar xasiyyətiyəm, bir yerdə duruş gətirə bilmirəm. Mənə inanma, mehrini salma, mən gicbəşərin biriyəm, rəssamlıqdan başqa əlimdən heç nə gəlmir. Yaxşı bir tərəfim varsa, o da sənətimdir. Ona görə də “mənə xəbərdarlıq etmədin” demə.

Sevgilim mənim, onsuz da, sən mənim olacaqsan. Səndən ötrü ruhumu şeytana belə sataram, sən bunu bilirən.

Sənin elə bir rəsmi ni çəkəcəyəm ki, bütün dünyanı heyratə gətirəcək. Səndən ötrü ölürəm. Sənsiz yata bilmirəm, yemək yeyə bilmirəm. Elsa, Elsa, Elsa, mən səninəm, ölənə qədər də sənin olacağam. Amyas”.

Məktub on altı il öncə yazılmışdı. Mürəkkəbi solmuş, kağızı bürüşmüşdü. Lakin kəlmələr canlılıqlarını itirməmişdi, hələ də yaşayırdı.

Puaro bu məktubun yazıldığı qadına baxdı.

Lakin o qadın artıq mövcud deyildi.

Qarşısında gənc, aşiq bir qızcıqaz oturmuşdu.

Yenə də Cülyetta düşdü yadına...

IX fəsil

DÖRDÜNCÜ DONUZ BALASINA HEÇ NƏ DÜŞMƏDİ

303

– Bunun səbəbini soruşa bilərəmmi, müsyö Puaro?

Erkül Puaro suala cavab verməyə tələsmədi. Qadının üzünü örtmüş qırıqlar arasından bir cüt ala gözün hiyləgər-cəsinə ona dikildiyini hiss etməkdəydi.

“*Cillespay bildinqs*” kompaniyasına məxsus olan, vaxtilə tənha qadınların kirayədə qalması üçün nəzərdə tutulmuş kasıbyana evin sonuncu mərtəbəsinə qalxdı və 584 nömrəli mənzilin qapısını döydü.

Burada, həddən artıq darısqal məkanda, daha doğrusu, həm yataq otağı, həm qonaq otağı və həm də əlüz-yuyanla bitişik qaz piletəsi olduğuna görə mətbəx rolunu oynayan bu balaca otaqda miss Sesiliya Uilyams yaşayırdı.

Buradakı mənzərə acınacaqlı olsa da, hər halda, miss Uilyamsın şəxsiyyəti haqqında təsəvvür yaradırdı.

Yarışqanlı açıq-boz boyayla boyanmış divarlarda bir neçə rəsm əsərinin reproduksiyası asılmışdı. Körpü üzərində Beatricanı qarşılayan Dante, nə vaxtsa bir uşaq tərəfindən çəkilmiş və nədənsə “Ümid” adlandırılmış “Portağalla birlikdə kor qız” tablosu. Bunlardan başqa, kvarellə çəkilmiş, Bottičellinin tuşla işlədiyi “Yaz” adlı əsərinin surəti olan iki Venesiya mənzərəsi. Komodun üzərində çoxlu rəngi solmuş fotosəkil vardı, fotodakı insanların saç düzümlərinə görə

onların, ən azı, iyirmi-otuz il əvvəl çəkildiyi məlum olurdu. Döşəmədəki xalı sürtülüb yeyilmiş, kasıbyana mebelin cilası işlədaydı. Erkül Puaro yaşlı tərbiyəçinin xeyli kasıb olduğunu o saat anladı. Burada “qonaqlıqdan” əsər-ələmət ola bilməzdi. “Bu balaca donuza bir qaşığıq da pay düşməmişdi”.

Miss Uilyams kəskin və qəti səslə öz sualını təkrarladı:

– Krale hadisəsi haqqında xatırladıqlarımı öyrənmək istəyirsiniz? Bunun səbəbini soruşa bilərəmmi?

Erkül Puaronun dostları və iş yoldaşları onun, nəyin bahasına olursa olsun, öz məqsədinə çatmaq təşnəsindən xəbərdar idilər; bundan ötrü, yeri gələndə, çılpaq həqiqətə arxalanmaqdan, çox ustalılıqla düşünülmüş yalana üstünlük verdiyini söyləyərdilər. İndiki halda çox da düşünməli olmadı. Erkül Puaro uşaqlarının ingilis tərbiyəçisi olan bir Belçika ailəsində dünyaya göz açmasa da, elə bu cür ailələrdə böyüyən uşaqlardan: “Bu səhər dişlərini yudunmu, Herold (Riçard və ya Entoni)?” – soruşulan zaman onların ilk reaksiyası yalan danışmaq olduğu və ya bunu bacarmayıb utanaraq: “Xeyr, miss Uilyams” – söylədikləri kimi, Puaro da dilinin ucunda dolaşan yalanı söyləyə bilməyib, guya, kitab yazılacağı haqqında hekayəni təkrarlamaq istəmədi. Çünki miss Uilyamsda insanı doğru danışmağa vadar edən, bütün yaxşı pedaqoqların malik olduğu həmin o sirli özəllik – şəxsiyyət vardı! Miss Uilyams: “Con, get əllərinəni yu” və ya “Mən inanıram ki, sən Yelizaveta zamanının şairlərinə aid olan bu fəslə oxuyacaqsan və mənim suallarına cavab verə biləcəksən” söylədiyi zaman onun sözüne qulaq asardılar. Miss Uilyamsın heç ağına da gəlməzdi ki, ona qulaq asmaya bilərlər.

Buna görə də Puaro Karla Lemarşanın onun yanına gəlməsinə səbəb olan məsələ haqqında məlumat verməyə başladı. Təmiz, lakin köhnə paltar geymiş balaca, yaşlı qadın onu diqqətlə dinlədi.

– O uşağın taleyindən xəbər tutmaq, onun nə cür böyük qız olduğunu eşitmək mənimçün çox maraqlı oldu, – dedi.

– Möhkəm xarakterli çox gözəl bir qız olub o.

Miss Uilyams qısaca:

– Çox yaxşı, – deyər cavab verdi.

– Üstəlik, Karla həm də çox inadkardır. Tutduğunu asanlıqla buraxan deyil.

Yaşlı tərbiyəçi fikrə dalmış halda başını yellədi:

– Onun da sənətə marağı varmı?

– Deyəsən, yox.

– Şükür Allaha, – miss Uilyams quru səslə dedi. Onun sənətkarlar haqqında nə düşündüyü səsinin tonundan anlaşılırdı. Əlavə etdi: – Danışdıqlarınızdan Karlanın atasından çox anasına çəkdiyini başa düşdüm.

– Deyəsən, elədir... Bunun belə olduğunu mənə, qəti olaraq, onu gördüyünüz zaman söyləyə bilərsiniz. Karlayla danışmaq istərdinizmi?

– Doğrusunu söyləsəm, çox istəyirəm. Tanıdığınız bir uşağın böyüyəndən sonra necə olduğunu görmək həmişə maraqlı olur.

– Onu son dəfə gördüyünüz zaman çox balaca idi, hər halda?

– Beş yaş yarımındaydı. Çox şirin uşaq idi. Özü də həddən artıq sakit idi. Dərrakəliydi. Öz-özüylə oynardı. Ərköyün uşaq deyildi.

– Xoşbəxtlikdən, o vaxtlar balaca imiş, – Puaru dedi.

– Hə, əlbəttə. Əgər daha böyük olsaydı, o hadisə ona çox pis təsir göstərə bilərdi.

– Buna baxmayaraq, – Puaru dedi, – bu faciə, hər halda, onda hansısa izlər buraxıb. Bəlkə, o qədər də bir şey bilmirdi və ya ona nə baş verdiyini başa salmamışdılar, ancaq buna baxmayaraq, evdəki sirli hava, soruşduğu suallara cavab verilməməsi, sonra da birdən-birə evindən uzaqlaşdırılması, bütün bunlar bir uşağa ağır təsir göstərə bilərdi.

– Ola bilər, ancaq sizin dediyiniz kimi ağır təsir göstərə bilməz, – miss Uilyams fikirli halda dedi.

– Hələlik Karla Lemarşan, daha doğrusu, balaca Karla Krale mövzusunda keçməzdən əvvəl sizdən bir şey soruşmaq istəyirəm. Bu suala ancaq siz cavab verə bilərsiniz.

– Nə soruşacaqsınız? – qadının səsi quru idi, sadəcə, sual verirdi.

– Başa düşmədiyim bir nüans var, nədənsə, bu uşaqdan söz açdığım zaman həmişə yüngül heyrətlə qarşılaşırım. Sanki, söhbət etdiyim adamlar Kralelərin belə bir uşağı olduğunu unutmuş kimi davranırlar. Məncə, bu, normal şey deyil, madmazel. Bu cür şərtlər altında bir uşaq hər zaman diqqət mərkəzində olur. Amyas Kralenin

arvadından ayrılması üçün bəzi səbəblər vardı, bəlkə də, lakin belə boşanmalar zamanı uşaq həlledici rol oynayır. Halbuki bu hadisədə Karlaya heç fikir verən olmayıb. Mənə bu çox qəribə görünür.

Miss Uilyams dərhal cavab verdi:

– Ən yaralı yerə toxundunuz, müsyö Puaro. Çox haqlı-sınız. Bax mən də bunun üçün bayaq Karlanın başqa yerə aparılmasına, bunun onun özü üçün çox yaxşı olacağını başa salmağa çalışdım. Yoxsa uşaq böyüdükcə öz ailəsinin olmamasına görə əziyyət çəkəcəkdi. – Qadın bir az önə doğru əyilib ehtiyatlı və yavaş səsle dedi. – İşlədiyim illər boyunca mən valideyn-uşaq problemlərinin müxtəlif aspektləriylə üzleşməli olmuşam. Uşaqların çoxu həddən çox diqqət üzündən sıxılır. Onları həddən artıq sevirlər, daim nəzarət altında saxlamağa çalışırlar. Tək uşaq üçün bu daha da çətindir. Əsas da anaları üstlərinə çox düşür. Əlbəttə, bu, evliliyə də təsir edir. Qadınların ərləri ikinci plana atılmalarına əsəbiləşirlər. Onlarla maraqlanacaq başqa kimsələr axtarırlar. Və bu evlilik gec-tez boşanmayla nəticələnir... Mənim fikrimcə, ən yaxşısı, ata-ananın sağlam laqeydliyidir, mən belə deyərdim. Adətən, çoxuşaqlı kasıb ailələrdə belə olur. Uşaqlara fikir verən olmur, çünki ananın onlarla məşğul olmağa vaxtı qalmır. Uşaqlar sevildiklərini bilirlər, bu sevginin coşqunluqla ifadə olunmaması onları narahat etmir. Lakin bu problemin başqa aspekti də var. Bəzən də başqa tip ər-arvada rast gəlmək olur. Qadınla kişi bir-birindən o qədər məmnundurlar, bir-birini o qədər sevirlər ki, öz doğma uşaqlarını, sanki, gözləri görməz. Əlbəttə, uşaq bundan inciyir, sevilmədiyini düşünür. Uşağa ata-ana qayğısının olmamasından danışmıram ha. Məsələn, missis Krale nümunəvi ana idi, hər zaman balaca Karlanın sağlamlığını, yaxşılığını düşünürdü, uşağına münasibətdə hər zaman xeyirxah və gülərdi. Lakin xəyalən missis Krale həmişə ərinin yanında idi. Onun varlığı içərisində əriyib yox olmuşdu, onun üçün yaşayırdı. – Miss Uilyams qısa bir səssizlikdən sonra əlavə etdi. – Buna görə də, mənə, onun ən axırıncı hərəkətinə bəraət qazandırmaq olardı.

Erkül Puaro soruşdu:

– Yəni demək istəyirsiniz ki, onlar ər-arvaddan daha çox, iki sevgiliyəmi bənzəyirdilər?

– Belə də demək olar, – miss Uilyams bu sözləri deyərəkən qaşqabaqlı idi, bu cür ümumiləşdirmə, açıq-aşkar xoşuna gəlməmişdi.

– Cənab Krale də arvadına eyni dərəcədə düşkün idimi?

– Onlar bir-birinə çox bağlıydılar. Əlbəttə, cənab Krale kişiydi. Kişilər... – Miss Uilyams dayandı. Bir mülkədar üçün “bolşeviklər” sözü və ya əsl kommunist üçün “kapitalist” sözü nə mənə daşıyırsa, qadının tələffüzündən “kişilər” sözü də bu cür səsləndi. Bütün ömrünü tərbiyəçilikdə keçirmiş qarımış qız barışmaz feministə dönmüşdü. Ona qulaq asarkən miss Uilyamsın bütün kişilərə qarşı qəddar düşmənçilik hissi bəslədiyinə şübhə etməyə bilərdin.

– Kişilər haqqında pis fikirdəsiniz, deyəsən? – Puaro dedi.

– Dünyada yaxşı nə varsa, hamısı kişilərə məxsusdur, – qadın quru səslə dedi. – Yəqin ki, həmişə də belə olaraq qalacaq.

Erkül Puaro diqqətlə qadına baxırdı. Miss Uilyamsın ideya naminə özünü söylə və metodik şəkildə məhəccərlərə necə zəncirləyəcəyini və sonra qətiyyətlə yeməkdən necə imtina edəcəyini çox aydın şəkildə gözünün qabağında canlandırırdı. Lakin elə o andaca, dərhal ümumidən xüsusiyə keçərək soruşdu:

– Sizin Amyas Kralədən xoşunuz gəlmirdi?

– Hə, mister Kralədən mənim xoşum gəlməzdi. Onun hərəkətlərini də bəyənmirdim. Əgər arvadının yerində olsaydım, mən onu atardım. Qadınlar bəzi şeylərə görə göz yummasınlar.

– Ancaq xanım Krale göz yumurdu, eləmi?

– Bəli.

– Bu baxımdan səhv hərəkət etdiyinizi düşünürdünüz?

– Bəli. Hər bir qadın özünə hörmət etməlidir və başqalarının da onu alçaltmasına yol verməməlidir.

– Siz heç xanım Krale ilə bu barədə nə zamansa söhbət etdinizmi?

– Əlbəttə yox. Mənim buna haqqım yox idi. Məni Anjelanın tərbiyəsiylə məşğul olmaq üçün tutmuşdular, xanım Kraləyə istəmədiyi halda öyüd vermək üçün deyil. Belə bir şeyə yol vermək mənim tərəfimdən ədəbsizlik olardı.

– Sizin xanım Kralədən xoşunuz gəlirdimi?

– Onu çox sevirdim. – Qadının aramla axan səsində istilik və səmimiyyət hiss olunmağa başladı. – Onu çox sevirdim və ona çox yazığım gəlirdi.

– Bəs sizin şagirdiniz Anjela Uorreni necə, sevirdinizmi?

– Çox nurlu bir qız idi o, dərs dediyim uşaqların ən parlağı, ağıl dəryasıydı. İntizamdan xoşu gəlmirdi, tez hirs-lənib özündən çıxardı, onu idarə etmək çox çətin idi, ancaq əslində, çox ürəyiyumşaq idi. – Bir an dayandı. Sonra davam etdi. – Onun həyatda nəşə qazanacağına inanırdım. İnamımda da yanılmadım! Onun Saxara haq-qındakı əsərini oxudunuzmu? Hələ Fayumedə qazıntılar zamanı nə cür əşyalar tapdı! Bəli, mən Anjelayla fəxr edirəm. Olderberidə çox qalmadım. Cəmi iki il yarım. Lakin Anjelanın arxeologiya ilə maraqlanması üçün ona cəsərət verdiyim və maraq oyatdığım üçün sevinirəm.

308

– Deyəsən, onun özəl məktəbdə oxumasına qərar veriblər, – Puaro dodağının altında söylədi. – Yəqin ki, bu, sizin ürəyinizcə olmayıb?

– Keyr, müsyo Puaro. Əksinə, mən də bu qərarı dəstəklədim. – Bir an dayandı. – Sizə gərək vəziyyəti yaxşıca başa salım. Anjela yaxşı qız idi. Çox yaxşı bir qız. Mehriban, çılğın təbiətli, ancaq eyni zamanda, çətin uşaq idi. Yaşının böhranlı çağındaydı. Belə zamanlarda qızlar özlərinə olan inamı itirirlər. Nə uşaq olurlar, nə də gənc qız. Anjela gah ağıllı və yetkin insan kimi davranırdı, gah da yaramaz uşaq kimi. Dəcəllik edər, özünü kobud aparar və tez də hirs-lənib özündən çıxardı. Bu yaşda qızlar çox küsəyən olurlar. Heç bir etiraza dözümləri olmur, onlarla uşaq kimi rəftar edəndə quduza dönürlər, böyük kimi rəftar edəndə isə utanırlar. Anjela belə bir vəziyyətdəydi. Birdən-birə partlayıb özündən çıxırdı və küsürdü, bütün günü qaşqabaqlı gəzirdi, sonra yenə üzü gülürdü, heç kimə qulaq asmayıb qonşu uşaqlarla qaçışır, ağaclarla dırmaşırdı.

Miss Uilyams bir anlıq susub əlavə etdi:

– Belə yaşlarda qız üçün məktəbin çox faydası olur. Rəfiqələrindən nəşə görüb-götürür, ciddi intizamın olması onun özünü cəmiyyətin bir üzvü kimi hiss etməsinə kömək edir. Anjelanın yaşadığı evin şərtləri ideal sayılmazdı. Əvvəla, xanım Krale onu çox nazlandırır, həmişə qızın tərəfini sax-layardı. Buna görə də Anjela bacısının gözündə hamıdan qiy-

mətli olduğuna inanardı. Cənab Krale də buna hirsələnərdi, əlbəttə. Əslində, o, Anjelanı çox sevirdi. Bir-biriylə çox yaxşı yola gedirdilər. Bəzən cənab Krale arvadının Anjelayla çox məşğul olmasına hirsələnirdi. Bütün kişilər kimi, o da həddən artıq ərköyün idi. Belə vaxtlarda Anjelayla cənab Krale mübahisəyə başlayardılar. Xanım Krale çox vaxt Anjelanın tərəfini saxlayardı. Belə olanda cənab Krale hirsələnib lap özündən çıxardı. Digər tərəfdən, əgər xanım Krale ərinə dəstəkləsəydi, o zaman da Anjela hirsələnərdi. Bax belə günlərdə qız əməlli-başlı uşaqlaşardı və nəsə bir yaramazlıq etməsə olmazdı. Cənab Krale içki içəndə həmişə birnəfəsə içərdi. Bir gün Anjela onun pivəsinə duz qarışdırmışdı. Amyas içən kimi qaytardı, uzun müddət özünə gələ bilmədi. Anjela onun yatağına soxulcan qoyduğu gün isə işlər lap çığından çıxdı. Cənab Krale soxulcanlardan iyənərdi. Buna görə də əməlli-başlı özündən çıxdı və qızcıqazı internata göndərmək lazım olduğunu söylədi. Anjela çox kədərləndi. Çünki daha əvvəl bir neçə dəfə internata getmək istədiyini açıqlamışdı. Lakin cənab Kralenin bu sözləri qarşısında özünü, sanki, böyük bir haqsızlığa uğramış kimi aparmağa başladı. Xanım Krale də onun getməsinə istəməirdi. Lakin ona bunun Anjela üçün çox yaxşı olacağını söylədikdə sakitləşdi. Onu payız aylarında ölkənin gündoğanında yerləşən yaxşı bir məktəbə göndərməyə razı oldu. Lakin yenə də bütün yay boyunca bu məsələyə görə narahat idi. Anjela isə qarşıda onu nələrin gözlədiyini düşündükcə cənab Kraləyə qarşı kini lap çoxalırı. Əslinə qalanda, bu, elə də ciddi məsələ deyildi, özünüz gördüyünüz kimi, cənab Puaro, ancaq o yay həmin evdə, onsuz da, gərgin olan vəziyyəti bu məsələ daha da gərginləşdirirdi.

Puaro soruşdu:

– Elsa Greerin ortaya çıxmasına görə gərginlik yaranmışdı, elə deyilmi?

Miss Uilyams sərt səsle:

– Bəli, – dedi və dodaqlarını bir-birinə sıxdı.

– Elsa Greer haqqında nə düşünürsünüz?

– Onun haqqında heç nə düşünmürdüm. Əxlaqsız qız idi o.

– Axı çox gənc idi.

– Hər şeyi başa düşəcək yaşda idi. Onun hərəkətlərinin heç bir bəraəti ola bilməzdi.

– Məncə, o, aşiq olmuşdu...

Miss Uilyams əsəbiliklə Puaronun sözünü kəsdi:

– Aşiq olmuşdu? İnsanlar öz duyğularına hakim olmalıdırlar, müsyö Puaro. Bundan başqa, hərəkətlərini də idarə etməyi bacarmalıdır. Bu qız əxlaqsızın biriydi. Mister Kralenin evli olmasıyla barışmaq istəmirdi. Utanmaq hissi ona yad idi, elə soyuqqanlı və qətiyyətli hərəkət edirdi ki. Bəlkə də, ailə tərbiyəsi görməmişdi, onun hərəkətlərini ancaq bununla izah edə bilərəm.

– Mister Kralenin ölümü Elsanı çox sarsıtmışdı?

– Bəli. Ancaq bütün günahlar özündəydi. Mən cinayətdən xoşu gələn adam deyiləm, müsyö Puaro, fəqət Karolina Kralenin səbri daşmışdı, onu özündən çıxarmışdılar. Sizə açığını söyləyim, bəzən mən özüm onların hər ikisini öldürmək istəyirdim. Amyas öz sevgilisini arvadının gözüne soxurdu, sanki, qızın həyasızlığına dözməsini özünə rəva görürdü, miss Greer isə, cənab Puaro, sözün əsl mənasında həyasız idi. Amyas Krale başına gələnlərə özü bais olmuşdu. Heç bir kişinin öz arvadıyla bu cür hərəkət etməyə və cəzasız qalmağa haqqı yoxdur.

– Sizin şübhəniz varmı ki... – dedi Erkül Puaro. Yaşlı, ciliz bədənli qadın cəsarətlə onun gözlərinə baxdı.

– Mən evlilik bağlarının nə qədər möhkəm olduğuna əminəm. Xanım Krale ərini çox sevirdi, ona son dərəcə sadıq idi. Əri onu adam yerinə qoymayaraq aşnasını evinə salmışdı. Dediym kimi, öldürülməyə layiq idi o. Karolinanı əməlli-başlı dəliyə döndərmişdi. Ona görə də mən xanım Kraleni günahkar bilmirəm.

Puaro başını yellədi:

– Bəli, sizinlə razıyam, Amyas özünü pis aparıb, ancaq yaddan çıxarmayın ki, o, böyük sənətkar olub.

Miss Uilyams dodaqlarını büzdü:

– Hə, əlbəttə. İndiki zamanda artıq bu, bəraət sayılır. Sənətkar! Əxlaqsızlığa, sərxoşluğa, dava-dalaşa, xəyanətə haqq qazandırmaq üçün yaxşı ad tapıblar. Mister Krale bir sənətkar kimi kimdir axı? Ola bilər, bir neçə il onun rəsmlərinə heyran olacaqlar, ancaq bu rəsmlər çox da uzunömürlü ola bilməzlər. Heç əməlli rəsm çəkməyi də bacarmırdı! Rəsmlərində perspektiv pozulurdu. Hətta çəkdiyi fiqurların anatomiyası da həqiqətə uyğun deyildi. Mənim

danışdığım bu şeylərdən başım çıxır, mister Puaro. Qız vaxtı mən Florensiyada incəsənət fakültəsində oxumuşam. Əsl sənətdən başı çıxan, keçmiş sənətkarları qiymətləndirməyi bacaran adamlar üçün mister Kralenin rəsmləri cızma-qaradan başqa bir şey deyil. Boyanı kətanın üstünə yaxırdı, vəssalam; nə daxili nizam haqqında fikirləşirdi, nə də naturanın qayğısına qalırdı. Yox, – deyib başını buladı qadın, – mister Kralenin əsərlərinə heyran olmağa mənə məcbur edə bilməzsiniz.

– Onun rəsmlərindən ikisi Tate qalereyasında sərgilənib, – Puaro yada saldı.

– Ola bilər. Orada, məncə, Epstaynın heykəllərindən də biri var.

Puaro hiss etdi ki, miss Uilyams ürəyini axıradək boşaldıb, bildiklərinin hamısını danışib qurtarıb. İncəsənət mövzusunu bir kənara qoymağı qərara aldı.

– Cəsədi aşkara çıxardıqları zaman siz missis Kralenin yanındaydınız? – deyə soruşdu.

– Bəli. Günorta yeməyindən sonra evdən birlikdə çıxdıq. Anjela köynəyini yadından çıxarıb çimərlikdə, ya da qayıqda qoymuşdu. Həmişə nəyisə itirərdi bu qız. Mən Top bağçasının qapısında xanım Kralədən ayrıldım. Lakin dərhal o, arxadan mənə səsələdi. Cənab Kralenin öldüyü bir saat olmuşdu. O, molbertin qabağında, skamyanın üzərində uzanmışdı.

– Xanım Kralə onu görüb təlaşa düşdümü?

– Nə demək istədiyinizi tam başa düşmürəm, müsüyö Puaro.

– Demək istəyirəm ki, Karolina o anda özünü necə apardı?

– Məncə, o, quruyub qalmışdı. Məni doktora zəng etməyə yolladı. Biz axı onun öldüyünü o saat başa düşmədik. Cənab Kralə kataleptik böhran keçirmiş ola bilərdi.

– Belə bir şey ola biləcəyini xanım Kralə dedi?

– Yadımda deyil.

– Və siz zəng etməyə getdiniz?

Miss Uilyams quru və ötkəm səsle danışmağa başladı:

– Yarıyolda cənab Mereditlə qarşılaşdım. Mənə verilmiş tapşırığı onun yerinə yetirməsini xahiş etdim və özüm təkrar xanım Kralenin yanına döndüm. Onun halının xarablaşacağından qorxurdum, belə anlarda kişilərin əlindən bir iş gəlməz.

– Bəs Karolinanın halı pisləşdimi?

– Xanım Krale özünü tam ələ almışdı, – miss Uilyams soyuq səsle cavab verdi. – Yeri gəlmişkən, Elsa Greerdən fərqli olaraq çox-çox sakit idi. Elsa aləmi qarışdırdı, özünü çox ədəbsiz apardı.

– Yəni nə cür?

– Xanım Kralenin üstünə atılmağa başladı.

– Demək istəyirsiniz ki, qızın fikrincə, cənab Kralenin ölümünə arvadı səbəb olmuşdu?

Miss Uilyams bir an düşündü:

– Xeyr, buna əmin ola bilməzdi. Daha doğrusu... o vaxt hələ belə bir şübhə ortaya çıxmamışdı. Elsa Greer, sadəcə, qışqırmağa başlamışdı: “Bax, gördün, Karolina, sən nə etdin? Onu öldürdün. Buna səbəb sənsən”. “Onu sən zəhərlədin” demədi, ancaq məncə, bunun belə olduğuna şübhə etmirdi.

– Bəs xanım Krale nə dedi?

Miss Uilyams həyəcanla oturduğu yerdə qurcalandı:

– Yalan danışmaq istəmirəm, müsyö Puaro. Xanım Kralenin o anda nələr düşündüyünü və hiss etdiyini bilmirəm. Bəlkə də, tutduğu əməl onu qorxutmuşdu...

– Sizə belə gəlirdi?

– Yox, dəqiq deyə bilmərəm. Sarsılmış və deyəsən, qorxuya qapılmışdı. Hə, onun qorxdığına əminəm. Əlbəttə, bu da təbii idi.

– Bəlkə də, təbii idi... – Puaro təəssüflə dedi. – Bəs ərinin ölümünü nəylə izah edirdi?

– İntihar. Lap əvvəldən xanım Krale ərinin intihar etdiyini israrla söyləyirdi.

– Sizinlə təkliddə danışarkən də eyni şeyi iddia edirdimi? Yoxsa başqa bir versiyanı irəli sürürdü?

– Xeyr. Məni də bu hadisənin intihar olduğuna inandırmağa çalışırdı. – Miss Uilyamsın səsinə utandıqı aydın hiss olunurdu.

– Yaxşı, siz nə söylədiniz?

– Müsyö Puaro, indi bunun nə əhəmiyyəti var?

– Məncə, var...

– Başa düşmürəm, nəyə...

Lakin sanki, onun susmasıyla hipnozlaşmış olan miss Uilyams, istəməsə də, boynuna aldı.

– Səhv etməməyə, mən belə dedim: “Əlbəttə, miss Krallə. Biz hamımız belə hesab edirik ki, o, özünü öldürüb”.

– Siz özünüz bu sözlərinizə inəndinizmi?

Miss Uilyams başını qaldırıb əminliklə dedi:

– Xeyr, inanmadım. Lakin bunu anlamağa çalışın, müsyö Puaro, mən bütünlüklə xanım Krallənin tərəfində idim, polisın tərəfində yox.

– Onun bəraət almasını istərdiniz, elə deyilmi?

Miss Uilyams meydan oxuyurmuş kimi:

– Bəli, – dedi.

– O halda onun qızının hissələrinə də laqəyd olmasız-nız, elə deyilmi? – Puaro soruşdu.

– Karla nə eləsə, xoşuma gələr.

– Mənimçün hadisənin bütün təfərrüatlarını yazmağa razı olarsınızmi?

– Karların oxuması üçünmi?

– Elədir ki var.

Yaşlı tərbiyəçi ağır-ağır:

– Buna bir etirazım yoxdur, – dedi. – Demək, bu hadisəni araşdırmağa qərar verib?

– Bəli. Ancaq bir məsələdə xəbərdarlıq etmək istərdim: yaxşı olar ki, həqiqəti ondan gizlədəsiniz...

Miss Uilyams onun sözünü kəsdi:

– Xeyr. Mənim fikrimcə, həqiqətin gözünlün içinə baxmaq daha yaxşıdır. Faktları saxtalaşdıraraq taledən qaçmaq olmaz. Karla həqiqəti öyrənib və sarsıntı yaşayıb, indi o, hər şeyin necə olduğunu öyrənmək istəyir. Məncə, iradəli gənc bir qadın elə bu cür də etməlidir. Hadisənin bütün təfərrüatı ona məlum olandan sonra artıq o, hər şeyi unutmağı bacaracaq və öz həyatını yaşamaqda davam edəcək.

– Ola bilsin, siz haqlısınız, – Puaro da təsdiqlədi.

– Mən buna əminəm.

– Lakin burada bir məsələ var: Karla təkçə hər şeyin necə olduğunu deyil, eyni zamanda anasının günahsız olduğunu da sübuta yetirilməsini istəyir.

– Yazıq uşaq, – miss Uilyams dərindən ah çəkdi. – İndi başa düşürəm ki, siz nəyə görə Karların həqiqəti bilməməsini istəyirsiniz. Buna baxmayaraq, mən yenə də öz fikrimdə qalırım. Əlbəttə, ananın günahsız olduğuna əmin

olmaq, bunu arzu etmək təbii hissdır, lakin qızcıqaz bu arzularının puçluğuna inanmalı olacaq. Sizin söylədiyinizə görə, Karla həqiqəti eşidib sarsılmayacaq qədər cəsarətli qızıdır.

– Yəni bunun həqiqət olduğuna əminsizmi?

– Nə demək istədiyinizi başa düşmədim.

– Xanım Kralenin günahsız olduğuna dair heç bir şübhə yoxdurmu?

– Məncə, bunun belə olmasına heç bir şübhə yeri yoxdur.

– Hətta ərinin intihar etdiyini israrla söyləməsinə baxmayaraq?

– Yazıq qadın nəyə bir şey söyləməli idi axı, – miss Uilyams güclə eşiləcək səslə dedi.

– Bilirsinizmi, xanım Krale ölümqabağı qızına bir məktub yazıb, bu məktubda günahsız olduğunu andaman edib.

Miss Uilyams heyrətlə Puaroya baxdı:

– Heç ağıllı hərəkət deyil bu.

– Siz belə düşünürsünüz?

– Bəli, belə düşünürəm. Qorxuram ki, siz də bütün kişilər kimi sentimental insansınız...

Puaro əsəbiliklə yaşlı qadının sözünü kəsdi:

– Sentimentallıq mənə yaddır.

– Canını qurtarmaq naminə yalan söyləmək adlı bir şey var. Ancaq ölümqabağı yalan söyləməyə nə ehtiyac ola bilər? Uşağının dərd çəkməməsi üçün mü bunu edib? Bəli, bir çox qadın bu şəkildə davranır. Lakin xanım Krale, mənim nəzərimcə, belə davranır bilməzdi. O, cəsur və dürüst qadın idi. Xanım Krale qızına vəsiyyət edib: “Məni çox da günahkar bilmə”, – deyər yazsa, bunu təəccüblə qarşılamazdım.

Puaro yüngül əsəbiliklə:

– Yəni siz Karolina Kralenin həqiqəti yazdığına inanmırsınız? – deyər soruşdu.

– İnanmıram.

– Eyni zamanda onu sevdiyinizi söyləyirsiniz?

– Onu, həqiqətən, çox sevirdim. Ona çox bağlıydım və ona qarşı dərin simpatiyam vardı.

– Belə olan halda...

Miss Uilyams üzündə qəribə ifadəylə Puaroya baxdı:

– Siz məni tam başa düşmürsünüz, müsyo Puaro. Aradan uzun müddət keçdiyinə görə mən indi sizinlə açıq danışa bilərəm. Bilirsinizmi, bir təsadüf nəticəsində mən Karolina Kralenin günahkar olduğumu bildirdim.

– Necə yəni?

– Doğru söyləyirəm. Bilmirəm, məhkəmə zamanı bildiklərimi gizlətməklə düzgün hərəkət eləmişəm, yoxsa yox. Ancaq mənə inanın, Karolina Kralenin günahkar olduğunu mən dəqiq bilirəm.

X fəsil

BEŞİNCİ DONUZ BALASI AĞLAYARAQ EVƏ QAÇDI

315

Anjela Uorrenin mənzilinin pəncərəsi Regents-parka baxırdı. Bu bahar günündə açıq pəncərələrdən içəriyə təmiz hava dolmaqdaydı və əgər küçədən şütüyən maşınların səsi olmasaydı, şəhər kənarında bir yerdə olduğunu zənn edərdin. Qapı açılıb Anjela Uorren otağa girərkən Puaro da pəncərədən geri çevrildi. Anjelanı ilk dəfə görmürdü. Fürsətdən istifadə edərək onun Kral Coğrafiya Cəmiyyətində oxuduğu mühazirələrin birinə getmişdi. Onun qənaətinə görə, mühazirə çox yüksək səviyyədə keçmişdi. Bütün lektorların mümkün qədər daha çox insan tərəfindən başa düşülmək arzusunun nəzərə alsaq, ola bilər, onun mühazirəsi bir qədər təvazökar tərzdə oxunmuşdu. Miss Uorren öz predmetini əla bilirdi, səsi təntimirdi, təkrarçılığa yol vermirdi və söz bazası zəngin idi. Səsi cingiltilydi və kifayət qədər melodik idi. O, auditoriyanı öz peşəsinin romantik olmasına cəlb etməyə çalışmırdı və ya dinləyicilərə macəra sevgisi aşılamaq niyyətində deyildi. O, qısa şəkildə və az sözlə faktları sadaladı, bu faktlara aid gözəl slaydlar göstərdi, sonrasa bu faktlardan çox maraqlı nəticələr çıxardı. Quru, pedantcasına, aydın, dəqiq və yüksək səviyyədə. Erkül Puaro onu dinlədikcə ürəkdən sevinirdi. Ağıllı qadın idi!

Puaro bu gün gənc qadını yaxından görəndə, onun çox gözəl qadın ola biləcəyini başa düşdü. Bir az sərt, amma düzgün üz cizgiləri vardı, düzgün qara qaşları,

aydın və ağıllı qəhvəyi gözləri, ağ dərisi vardı. Çiyinləri, doğrudur, bir az geniş idi, yerisi də daha çox kişi yerisinə bənzəyirdi. Yox, o, ağlayıb evə qaçan donuz balasına heç bənzəmirdi... Lakin sağ yanağında onu eybəcərləşdirən və dərisini büzüşdürən, sağ gözünü bir az aşağı dartan, çoxdan sağalmış bir çapıq vardı. Heç kim Anjelanın bu gözünün kor olduğunu ağılına da gətirməzdi. Erkül Puaronun bu fiziki çatışmazlığa çoxdan alışdığını, bunun heç fərqudə olmadığını yaxşı başa düşürdü. Bundan başqa, bu məsələylə bağlı görüşdüyü beş adamın arasında həyatını uğurla qurmağı bacaran heç də əvvəllər, guya, üstünlüyə malik olmuş insanlar deyildilər. Erkül Puaroya gənc qadın artıq bu yaraya heç əhəmiyyət vermirmiş kimi görünürdü. Həyatından məmnundu o. Uğur qazanmışdı. İstədiyini edirdi. Sevdiyi sənəti vardı. Doğrusunu söyləmək lazım gələrsə, Anjela belçikalı detektivin bəyəndiyi tiplərdən deyildi. Puaronun tam anlamıyla dişi, gözəgəlimli qadınlara heyran idi. Əlində gənclik, gözəllik, var-dövlət kimi üstünlükləri olan Elsa hamıdan daha az şeyə nail olmuşdu. O, qönçə vaxtında ayaz vurmuş çiçəyə bənzəyirdi, açılmağa imkan tapmamışdı. Sesiliya Uilyamsın da öyünüləcək üstünlüyü yox idi. Üstəlik, Puaronun düşüncəsinə görə, o heç ruh düşkünlüyünə qapılmamışdı və uğur qazanmadığına görə şikayətlənmirdi. Miss Uilyams üçün öz şəxsi həyatı maraqlı idi; o, əvvəllər olduğu kimi, insanlarla və hadisələrlə maraqlanırdı. O, indi bizlərin məhrum olduğu ciddi viktorian tərbiyəsi ilə təmin olunmuş ağıl və əxlaq potensialına malik idi, ona yuxarıdan təyin edilmiş həyat mövqeyində öz vəzifəsini yerinə yetirirdi və bu, ona elə bir zireh qazandırır ki, artıq ona heç bir paxıllıq oxu və ya daşı, ağlayıb-sızlama təsir göstərə bilməzdi.

O, xatirələrlə, kiçik sevinclərlə yaşayırdı, buna da ciddi qənaət sayəsində nail olurdu. Bu cür həyat tərzi onun öz sağlamlığını və fiziki gücünü qorumasına, əvvəllər olduğu kimi, həyatla maraqlanmasına kömək edirdi.

Anjela Uorrenə gəldikdə isə Puaronun onda, görünür, uşaq vaxtında eybəcərləşdiyinə və bundan əzab çəkdiyinə görə daimi həyat mübarizəsinin tərbiyə etdiyi yüksək iradəni müşahidə edirdi. Bir zamanlar nizam-intizama uymayan məktəbli, indi praktik ağıla və böyük enerjiyə sahib olan

iradəli, qürurlu qadına çevrilmişdi. Puaronun yüksəlməkdə olan xoşbəxt qadın olduğunu hiss edirdi. O, özünün qaynar fəaliyyətindən zövq alırdı.

Əlbəttə, o, Puaronun çox xoşladığı qadın tiplərindən deyildi. İntellektual olmasına baxmayaraq, onda *femme formidable*¹ əlamətləri sezilirdi ki, bu da onu bir kişi kimi çəkindirirdi. Puaronun daha çox gözəgəlimli və ekstravaqant xanımlardan xoşu gəlirdi.

Puaro Anjela Uorrenə yalan uydurmağın lazım olmadığını əmin idi. Ona görə də qısaca Karla Lemarşanla aralarındaki söhbəti danışdı.

Anjela Uorrenin ciddi üzünü işıqlı təbəssüm бүürüdü:

– Balaca Karla? Demək, o buradadır? Karlanı görməyi çox istərdim.

– Onunla əlaqəniz yox idimi?

– Təəssüf ki, yox. O, Kanadaya getdiyi zaman mən məktəbdə oxuyurdum. Karlanın bir il sonra bizi unudacağını düşünürdüm. Son illərdə yalnız Yeni il bayramlarında bir-birimizə aradabir hədiyyələr göndərirdik. Onun Kanadaya alışdığını və gələcəyinin də orada olacağını düşünürdüm. Hər halda, belə olsaydı, daha yaxşı olardı.

– Hə, əlbəttə. Yeni ad, yeni bir ölkə. Yeni həyat. Lakin hər şey belə sadə olmur, – Puaro danışmağa başladı. Anjelaya Karlanın nişanlanması, yeniyetmə yaşına dolduğu zaman öyrəndiyi şeyləri və İngiltərəyə gəlişinin məqsədi haqqında danışdı. Anjela Uorren onu diqqətlə dinləyirdi. Əlini yaralı yanağına dayamışdı. Puaro danışdığı müddətdə sifətində heç bir ifadə yox idi. Sözüünü bitirəndə:

– Afərin, Karla, – dedi.

Puaro çəşib-qaldı. İlk dəfə idi belə reaksiya ilə qarşılaşırdı.

– Onun bu planını bəyəndinizmi, miss Uorren?

– Əlbəttə! Və ona bu işdə uğurlar diləyirəm. Mən özüm bir şeydə kömək edə bilərəmsə, buyurun. Heyif ki, bu günə qədər bu, mənim öz ağılıma gəlməyib.

– O halda, Karlanın haqlı ola biləcəyini düşünürsünüz?

Anjela Uorren sərt bir səslə:

– Əlbəttə, – deyə cavab verdi. – Cinayəti Karolina törətmədi. Bunu mən lap əvvəldən bilirdim.

¹ Cah-calallı qadın (*fr.*)

Puaro mızıldandı:

– Məni çox heyrətləndirdiniz, madmazel. Söhbət etdiyim bütün adamlar...

Gənc qadın əsəbiliklə onun sözünü kəsdi:

– Siz onları yaddan çıxarın getsin. Bacımın əleyhinə olan dəlillərin qüvvətli olduğunu bilirəm. Mənim inamım biliyə əsaslanır. Mən bacımın necə insan olduğunu bilirəm. Karolina heç kimi öldürə bilməzdi.

– Bir insan başqası haqqında belə qəti arxayınılıqla danışa bilərmə?

– Bəlkə, hər zaman deyil. İnsan deyilən bu məxluqdan hər şey gözləmək olar. Lakin Karolina məsələsində bəzi özəl səbəblər vardı. Bu səbəbləri də hər kəsdən çox mən başa düşə bilirdim. – Yaralı yanağına toxundu. – Bunu görürsünüzmü? Hər halda, bu hadisəni sizə danışdıqlar.

318

Puaro başıyla təsdiqlədi.

– Bunu Karolina edib. Bax buna görə onun cinayət işləmədiyini bilirəm. Buna əminəm.

– Başqaları üçün bu, o qədər də inandırıcı görünmür.

– Bilirəm. Onlar üçün bu, iddialarımın əksini sübut etmək üçün bir vasitə olar. Səhv etmərsən, bu da məhkəmədə Karolinanın əleyhinə bir dəlil olaraq istifadə edildi. Guya, Karolina quduz təbiətli imiş, əsəbiləşdiyi zaman ağına nə gəlirmişsə, onu da edirmiş. Bacım mən balaca olanda məni yaraladığı üçün bizim o qanun keşikçilərimiz buna əsaslanaraq, Karolinanın xəyanət edən ərinə də rahatlıqla zəhərləyə biləcəyinə inandılar.

– Hər halda, mən bir şeyi başa düşürəm ki, – Puaro dedi, – tez hirsələnib özündən çıxmaq heç də insanın zəhər oğurlaması, elə səhərisi gün onu mütləq tətbiq edəcəyi anlamına gəlməməlidir.

Anjela səbirsiz halda əlini yellədi:

– Mən bunu demək istəmədim. Yəne də izah etməyə çalışacağam. Belə təsəvvür edək: siz, təbiəti etibarilə xeyirxah və gülürüz olan bir insan, qısqanclıq hissənə tutulmuşunuz. Və təsəvvür edək: yaşınızın elə çağındasınız ki, özünüzü saxlamaqda, hissələrinizi cilovlamaqda çətinlik çəkirsiniz və bir əsəbilik anında ölümə nəticələnən hərəkətə yol verirsiniz. Gör necə dəhşətli sarsıntı, peşmançılıq və qorxu hissi keçirəcəksiniz! Karolina kimi həssas təbiətli

bir insan bu qorxunu və peşmançılığı unuda bilməzdi və unuda da bilmədi. O vaxtlar mən bunları başa düşürdüm demirəm, ancaq geriye baxdığım zaman bunun elə bu cür olduğunu aydın şəkildə görürəm. Karolina məni şikəst etdiyinə görə həmişə əzab çəkirdi. Peşmançılıq hissi ona rahatlıq vermirdi. Bütün hərəkətlərində bu peşmançılığın izləri vardı. Mənə olan sevgisi bununla izah olunurdu. Məndən heç nəyi əsirgəməzdi. Onun nəzərində mən ən birinci idim. Amyasla mübahisələrinin tən yarısı mənə görə idi. Mən bacımı ona qışqırırdım və ona qarşı hər cür kiçik pislilər edirdim. Pivəsinə pişik yemi qatırdım, bir dəfə yatağına soxulcan qoymuşdum. Ancaq Karolina həmişə məni müdafiə edirdi.

Miss Uorren sözünə ara verib yenə davam etdi:

– Başa düşürəm, mən özümü iyrenc aparırdım. Mən dəhşətli dərəcədə erköyün idim. Ancaq məsələ bunda deyil. Biz indi sizinlə Karolina haqqında danışırıq. Zavallı bacım bütün ömrü boyu yenə belə qorxunc bir şey edəcəyindən qorxdı. Bu səbəbdən Karolina daim özünü nəzarət altında saxlayırdı. Hər zaman ayaqdaydı. Pis bir davranışa yol verməmək, duyğularının əsiri olmamaq üçün bir neçə üsul da tapmışdı. Bunlardan biri ağzına gələni danışmaq idi. Qərara gəlmişdi ki, yığılmış qəzəbini danışmaqla boşalda bilər. Psixoloji baxımdan bu doğrudur, əlbəttə. Mən öz təcrübəmdən də bu metodun yaradığını bilirəm; məsələn, Karolinadan bu cür sözlər eşitmişəm: “Onu tikə-tikə doğrayıb, ətini yağda qaynadaram”. Məni, ya da Amyası hədələyirdi: “Əgər məni hirsələndirsən, səni öldürərəm”, – deyə bağırdı. Adamlarla tez-tez dalaşardı və həmişə qışqırığa keçərdi. Tez özündən çıxan olduğunu bilirdi və bilərəkdən əsəblərinin boşalmasına yol verərdi. Onların Amyasla elə dəhşətli mübahisələri olurdu ki.

Puaro başıyla təsdiqlədi:

– Hə, bunu çox adam deyir.

– Hə, hə, – Anjela Uorren cavab verdi. – Bax elə bu cür dəlillərə görə hakimlər yanlış qərara gəldilər. Şübhəsiz, Karolina ilə Amyas mübahisə edərdilər. Var səsləriylə bağırdılar, bir-birini ən pis sözlərlə təhqir edərdilər. Lakin heç kim onların dava-dalaşdan zövq aldıklarını qəbul etmək istəmir. Mənə inanın! Belə dramatik səhnələr

onların hər ikisinin ürəyindən idi. Çox adam belə şeyə dözə bilmir. İnsanlar mehribançılığa və sakitliyə üstünlük verirlər. Lakin Amyas rəssam idi. Bağır-bıçqırmaqdan, hədə-qorxu gəlməkdən, danlamaqdan zövq alırdı. Belə demək olarsa, o da qəzəb buxarını bu cür çıxarırdı. O, elə kişi tiplərindən idi ki, bir düyməsini itirsə, bütün evi alt-üst edərdi. Bəlkə, sizə qərribə gələcək, amma durmadan mübahisə edib, sonra da barışmaq Karolina ilə Amyas üçün, bir növ, əyləncəydi. – Puaroya baxdı. – Nə demək istədiyimi başa düşürsünüzmü?

Belçikalı təkrar başını yellədi:

– Çox yaxşı başa düşürəm, madmazel. Elə insanlar var ki, hər kəsin onlarla razılaşmasından danışırlar. Rahat yaşamaq üçün onların inkara ehtiyacı olur.

– Elədir ki var.

– İcazə verin, sizdən soruşum, miss Uorren, o faciə baş verən zaman nələri hiss etdiniz?

Anjela ah çəkdi:

– Əməlli-başlı çaşmışdım və çarəsizlik hiss edirdim. Hər şey mənə dəhşətli görünürdü. Karolinanı üç gün sonra həbs etdilər. Yadımdadır, necə narazılıq edirdim, hirsələnirdim və uşaq kimi ümid edirdim ki, bütün bunlar mənasız səhvdir və tezliklə düzələcək. Karolina ən çox mənim üçün narahat olurdu. Məni bu işə qarışdırmamaları üçün əlindən gələni etdi. Miss Uilyamsdan məni dərhal qohumlarımızın yanına aparmağını istədi. Polis buna etiraz etmədi. Şahidlik etməyimə ehtiyac olmadığı anlaşılınca da məni xaricdəki bir məktəbə göndərdilər. Getməyi heç istəmədim, əlbəttə. Lakin mənə Karolinanın durmadan məndən ötrü narahat olduğunu, məktəbə getdiyim təqdirdə bacıma yardım etmiş olacağımı söylədilər. – Bir an dayandı. – Bax beləcə Münihə getdim. Hökm verildiyi zaman mən oradaydım. Gedib Karolinanı görməyimə heç bir zaman izin vermədilər. Bacım bunu istəmədi, səhv etmərsə, Karolina həyatında ilk dəfə o zaman mənim arzumu yerinə yetirmədi.

– Belə deməyin, miss Uorren. Çox sevdiyi şəxsi gedib həbsxanada görmək gənc və duyğulu bir qızın xatirində pis təsir buraxa bilərdi.

– Bəlkə də... – Anjela Uorren ayağa qalxdı. – Hökm oxunandan sonra bacım mənə bir məktub yazdı. Bunu

kimsəyə göstərməmişəm. Lakin o məktubu oxumağınız, hər halda, yaxşı olar. Beləcə, Karolinanın necə insan olduğunu anlayarsınız. Hətta istəsəniz, məktubu Karlaya da göstərin. – Qarıya doğru getdi. Sonra da dayanaraq Puaroya baxdı. – Mənimlə gəlin. Otağımda Karolinanın bir portreti var.

Puaro gözünü ayırmadan portretə baxdı.

Karolina Kralenin portretini adi bir rəssam çəkmişdi. Lakin Puaro rəsmə maraqla baxdı. Əlbəttə, onu maraqlandıran portretin sənət dəyəri deyildi.

Karolina Kralenin uzunsov, oval üzü, yuvarlaq çənəsi vardı. Gənc qadının çöhrəsindəki azacıq çəkingən, hətta utancaq ifadə onun özünə arxayın olmayan, həssas ürəkli və daxili gözəlliyə malik qadın olduğunu göstərirdi. Qızında olan güc və həyat enerjisi onda yox idi. Həyat eşqini və yaşama gücünü Karla Lemarşan atasından almışdı. Portretdəki qadın kompleksli bir varlıq idi. Puaro portretə baxarkən Kventin Foqq kimi güclü təxəyyülü olan bir insanın nə üçün hələ də onu unuda bilmədiyini başa düşdü.

Anjela Uorren təkrar yanına gəldi. Əlində bir məktub vardı.

– Onun necə insan olduğunu gördünüz. İndi də məktubunu oxuyun.

Kağızı ehtiyatla açaraq Karolina Kralenin on altı il əvvəl yazdıqlarını oxudu.

“Mənim əziz balam Anjela!

Tezliklə pis xəbər alıb kədərlənəcəksən. Göz yaşını axıtmağa dəyməz. Heç vaxt sənə yalan danışmamışam, indi də çox xoşbəxt olduğumu, bu günə qədər hiss etmədiyim əsl sevinc hissi ilə dolu olduğumu sənə yazarkən yalan söyləmirəm. Hər şey yaxşıdır, həyatım, hər şey yaxşıdır. Keçmişini unutmağa çalış, heç nəyə heyifsilənmə, yaşa və xoşbəxt ol. Həyatda çox şeyə nail olacaqsan sən, bilirəm. Hər şey yaxşıdır, mənim əzizim, mən də Amyasın yanına gedirəm. Onunla bir yerdə olacağıma şübhə etmirəm. Əslində, mən onsuz yaşaya bilməzdim... Səndən rica edirəm, əgər məni sevirənsə, xoşbəxt olmağa çalış. Sənə söylədim, mən xoşbəxtəm. İnsan gərək öz borclarını ödəsin. Ruhən sakit olmaq o qədər yaxşıdır ki.

Seni çox sevən bacın Karolina”.

Puaro məktubu iki dəfə oxuduqdan sonra Anjelaya geri verdi:

– Qeyri-adi məktubdur, madmazel. Çox qəribə yazılıb.

– Karolina özü də qeyri-adi qadın idi, – Anjela cavab verdi.

– Hə, düşüncələri çox bənzərsizdir... Sizin fikrinizcə, bu məktub onun günahsız olduğunu göstərir?

– Əlbəttə!

– Ancaq bunu açıq yazmayıb.

– Karolina onun günahkar olduğunu heç bir zaman ağılıma gətirməyəcəyimə əmin idi.

– Başa düşürəm... Lakin bunu onun günahkar olmasıyla da izah etmək olar: etiraflarla təmizlənilir və könül rahatlığı tapırdı.

322

Bu da, Puaroya görə, qadının məhkəmədəki davranışına uyğun gəlirdi. Bu dəqiqələrdə Puaro əməlli-başlı tərəddüd etməyə başlamışdı, bu işi boynuna götürməkdə düzgün hərəkət edib-etmədiyini kəsdirə bilmirdi. İndiyə qədər öyrəndiyi hər şey Karolina Kralenin günahkar olduğunu təsdiq edirdi. İndi isə hətta öz əliylə yazdığı məktub qadının əleyhinə bir dəlil idi. Tərəzinin o biri gözündə, hələ ki, yalnız Anjela Uorrenin tərs inadı dururdu. Puaro Anjelanın Karolinanı yaxşı tanıdığına şübhə etmirdi, lakin onun bacısına olan inamı gənc bir yeniyetmənin fanatikcəsinə sadıq olmasından, ona olan sevgisindən qaynaqlana bilərdi. Sanki, onun fikirlərini oxuyubmuş kimi, Anjela dedi:

– Xeyr, müsyö Puaro. Mən Karolinanın günahsız olduğunu bilirəm.

– Allah da bilir, – Puaro dərhal cavab verdi, – mən özüm də bunun əksini iddia etmək istəməzdim. Lakin gəlin praktik olaq. Siz bacınızın günahsız olduğunu söyləyirsiniz. Elə isə, sizin fikrinizcə, nə hadisə baş verib?

Anjela fikirli halda başını yellədi:

– Bilirəm, bununla barışmaq çətinidir. Hər halda, Karolinanın da söylədiyi kimi, Amyas intihar edib.

– Belə bir hərəkəti edərdimi o?

– Yox, etməzdi.

– Hər halda, siz, bu saat, Karolinanın günahsız olduğunu söylədiyiniz qədər, bu məsələdə əmin deyilsiniz.

– Yox, çünki insanlar öz xarakterlərinə uyğun gəlməyən çox qəribə hərəkətlər edə bilirlər. Ancaq mən nəzərə alıram ki, əgər bu insanları yaxından tanısanız, o zaman onların hərəkətlərinin izahını tapmaq olar.

– Siz bacınızın ərinə yaxşı tanıyırdınız?

– Yaxşı tanıyırdım, ancaq Karolina qədər yox. Mən Amyasın özünü öldürdüyünə inana bilmirəm, ancaq hesab edirəm ki, o, belə bir addımı ata bilərdi. Yəqin ki, bu, belə də olub.

– Başqa bir izah tapa bilmirsiniz?

Anjela başının hərəkətiylə cavabsız olduğunu bildirdi, ancaq bu sual onu nəyə görə maraqlandırmışdı.

– Nə demək istədiyinizi başa düşürəm... Ancaq düzünü desəm, bunun ola biləcəyini heç vaxt fikirləşməmişəm. Siz Amyası başqa şəxsin öldürə biləcəyini demək istəyirsiniz, elə deyilmi? Yəni bu, düşünülərək soyuqqanlıqla işlənməmiş bir cinayətdir?

– Belə bir şey ola bilərmə, yoxsa yox?

– Bəli... ola bilər... Lakin yenə də inanılası deyil.

– İntihar versiyası kimi inanılmayacaq deyil.

– Söyləmək çətindir... Zahirən başqalarından şübhələnməyə heç bir əsas yoxdur. İndinin özündə belə bu fikir mənə mənasız görünür.

– Nə olursa olsun, gəlin bu ehtimalın üzərində dayanacaq. Bu hadisədə iştirak edən adamlardan hansı biri qatil roluna daha uyğundur?

– Qoyun fikirləşim. Amyası mən öldürmədim. Elsa da, aydın məsələdir, bunu etməzdi. Amyas öldüyü zaman əsəbindən, az qala, dəliyə dönəcəkdi. Başqa kim vardı? Meredith Bleyk? O, Karolinaya pərəstiş edirdi, pişik ev xanımının arxasınca gəzən kimi, onu qarabaqara izləyirdi. Bəlkə, buna cinayət işləməsi üçün bir motiv kimi baxmaq olar. Fərz edək ki, o, Amyası aradan götürüb Karolinayla evlənmək istəyirdi, ancaq bunun ən yaxşı yolu Amyasın Elsayla birləşməsi deyildimi? Meredith buna vasitəçi ola bilərdi. Bunlar bir yana qalsın, mən Meredithi qatil rolunda təsəvvür edə bilmirəm. Çox sakit və həddən artıq ehtiyatlı adamdır o. Başqa kim var?

– Miss Uilyams, Filip Bleyk? – Puaro yada saldı.

Anjelanın tutqun üzündə bir anda təbəssüm yarandı:

– Miss Uilyams? Tərbiyəçinin adam öldürməsi inanılası şey deyil. Miss Uilyams yüksək əxlaq daşıyıcısı olan qadındır. – Bir an dayandı. Sonra davam etdi. – Əlbəttə, o, Karolinaya çox bağlıydı. Onun üçün hər şeyi edə bilərdi. Amyasa da nifrət edirdi. Alovlu feminist idi və kişilərə də nifrəti vardı. Ancaq bütün bunlar cinayət işləmək üçün səbəb ola bilərmidi? Heç ağılım kəsmir.

Puaro da eyni düşüncədəydi.

– Mən də sizin kimi.

Anjela davam etdi:

– Filip Bleyk? – Gənc qadın birdən-birə susdu. Sonra yüngül səslə, – bilirsinizmi, – dedi. – Məncə, qatil roluna ən çox uyğun gələn adam elə Filipdir.

Puaro ona maraqla baxdı:

– Çox maraqlıdır, miss Uorren, nəyə görə belə düşündüyünüzü soruşa bilərdimmi?

– Bunun qəti bir səbəbi yoxdur. Xatırladığıma görə, dardüşüncəli adam idi Filip.

– Yəni dardüşüncəli olmayanlar cinayət törədə bilməzlərmi?

– Elə demək istəmədim, yəni dardüşüncəli insanlar qarşılaşdıqları çətinlikləri zor gücünə həll etməyə çalışırlar. Belə adamlar zor işləməkdən ləzzət alırlar. Cinayət isə amansızlığın üzə çıxması deməkdir, elə deyilmi, müsyö Puaro?

– Bəli... haqlısınız... hər halda, belə bir yanaşma nəzərə alınmalıdır. Lakin, miss Uorren, bunlar bəhanə ola bilməz. Sizcə, Filip Bleykin cinayət törətməsi üçün bir səbəb var idimi?

Anjela o saat cavab vermədi. Qaşlarını çatmış, gözlərini yerə dikmişdi.

Erkül Puaro soruşdu:

– O, Amyas Kralenin ən yaxın dostu idi, elə deyilmi?

Anjela başıyla təsdiqlədi.

– Başqa bildiyiniz bir şey varmı, miss Uorren. Mənə açıqlamadığınız bir şey. Filiple Amyas, məsələn, Elsaya görə bir-birinə rəqib ola bilərdilərmi?

– Xeyr, xeyr...

– O zaman, nə ola bilərdi?

Anjela ağır-ağır cavab verdi:

– Bilirsinizmi, insan bəzən mənə verə bilmədiyi bir şeyi üstündən çox illər keçəndən sonra birdən-birə başa düşür.

Həə, demək beləymiş, – deyir. – Nə demək istədiyimi indi sizə izah edəcəyəm. Bir dəfə, on bir yaşımda bir əhvalat eşitmişdim. O vaxt bu əhvalata bir məna verə bilməmişdim. Bu əhvalat məni narahat etmədiyinə görə onu tez də unutmuşdum. Onu bir də xatırlayacağımı heç ağımda da gətirməzdim. Ancaq iki il əvvəl bir konsertdə, birdən-birə bu olayı xatırladım və elə heyrətləndim ki, ağımdan bu sözlər çıxdı: “Bax indi mən bu sarsaq düyü pudinqi məsələsini başa düşdüm”, – dedim: bizim bu məsələylə əlaqəsi olmayan ədəbsiz bir zarafatla bağlı əhvalat idi.

– Nə demək istədiyinizi başa düşürəm, miss Uorren, – Puaro dedi.

– O halda indi danışacağlarımı da asanlıqla başa düşə biləcəksiniz. Bir dəfə bir mehmanxanada qalırdım. Dəhlizdə yeriyərkən otaqlardan birinin qapısı açıldı və tanıdığım bir qadın bayıra çıxdı. Otaq onunku deyildi. Məni gördükdə üzündə yaranan ifadədən bunu o saat anladım... Bir dəfə gecə vaxtı Olderberidə Filip Bleykin otağından çıxan Karolinanın da üzündə eynilə belə bir ifadə var idi. – Önə doğru əylərək, Puaronun deməyə hazırlaşdığı sözü ağızda qoydu. – O vaxtlar belə şeylərə fikir vermirdim. O yaşda olan qızların bildiyi bir çox şeyi bilirdim, əlbəttə, ancaq bunları gerçək həyatla bağlaya bilmirdim. Karolinanın Filip Bleykin otağından çıxması elə Karolinanın Filip Bleykin otağından çıxması demək idi, başqa bir şey deyildi. Eynilə bu şəkildə mənim və ya miss Uilyamsın otağından çıxma bilərdi. Lakin bacımın üzündəki ifadə diqqətimi çəkmişdi. Bilmədiyim, başa düşmədiyim, qəribə bir ifadəydi bu. Parisdə, sizə danışdığım kimi, gecə tamamilə başqa bir qadının üzündə həmin ifadəni gördüyüm zaman qədər heç nəyi başa düşməmişdim.

Puaro fikirli halda ona baxırdı:

– Mənə danışdıqlarınız, miss Uorren, inanılmaz bir şeydir. Filip Bleykin söhbətlərindən başa düşdüyümə görə, bacınızdan heç bir zaman xoşu gəlmirmiş.

– Bilirəm, – Anjela dedi. – Ancaq buna baxmayaraq, mən bunu öz gözlərimlə görmüşəm.

Puaro ağır-ağır başını yellədi. Filip Bleyklə də danışarkən onun Karolina haqqındakı düşməncəsinə dediyi sözlərdə bir az mübaliğəyə yol verdiyini düşünmüşdü.

Sonra Meredith Bleykin sözlərini xatırladı: “Amyas evləndiyi zaman çox sarsıldı. Bir ildən artıq onların evinə getmədi...” Demək, Filip Karolinanı çoxdan sevirdi. Qadın Amyasa ərə gedəndən sonra bu sevgisi nifrətə çevrilib. Doğrudan da, Filip həddən artıq kəskin, tədbirli danışdı. Onu gözlərinin qabağında canlandırırdı – gümrə, bərkədən işbaz, qolf meydançası və ultramüasir üslubda evi olan bir adam. On altı il əvvəl Filip Bleyk hansı hisslərlə yaşayırmış, görəsən?

– Bəlkə, mən nəyisə anlamıram, – deyirdi Anjela Uorren. – Çünki eşq məsələsində heç bir təcrübəm yoxdur, heç vaxt mənim başıma belə işlər gəlməyib. Karolina və Filip haqqındakı bu hadisəni də sizə, bəlkə, onlarla bir əlaqəsi vardır deyə danışdım.

FİLİP BLEYKİN HEKAYƏTİ

Hörmətli müsyö Puaro!

Sizə verdiyim sözün üstündə durdum və Amyas Kralenin ölümüylə bağlı hadisələri yazdım. Gərək bunu nəzərə alasınız, aradan uzun müddət keçdiyi üçün bəzi şeyləri unuda bilərəm, ancaq yaddaşımda qalanları yazmağa çalışdım.

Hörmətlə,
Filip Bleyk.

Amyas Kralenin ölümünə səbəb olan hadisələr:

19 sentyabr...

Amyasla mənim dostluğum uşaqlıq illərindən başlayıb. Qonşu idik və bizim atalarımız da dost olublar. Amyas mən-dən iki yaş böyük idi. Ayrı məktəblərdə oxusaq da, yay tətillərində bizim uşaqlığımız birlikdə keçib.

Mərhumu ta uşaqlıqdan tanıdığımı əsas gətirərək, mən Amyasın xarakteri və dünyagörüşü haqqında etibarlı şahidlik ifadəsi verməkdə özümü haqlı sayıram. Buna görə də onun intihar etdiyinə dair olan iddiaları gülünc hesab edirəm. Krale heç vaxt öz həyatına qıymazdı. Həddən artıq həyat eşqi vardı onda! Məhkəmədə iddia edildiyi kimi, guya, vicdan əzabı çəkərək zəhər içməsi də onu tanıyanların hamısına gülünc görünər. Amyas, mən deyərdim, həddən artıq vicdanlı insan deyildi. Üstəlik, arvadıyla dolana bilmirdilər, buna görə də mən düşünürəm, boşanma məsələsində hər hansı bir tərəddüdü yox idi, çünki öz evliliyini həddən artıq uğursuz hesab edirdi. Arvadının və uşağının

dolanışiq xərclərini də üzərinə götürməyə hazır idi, mən dəqiq bilirəm, buna simiclik etməzdi. Ümumiyyətlə, o, əli-açıq, eyni zamanda canıyanan və ürəyiyumşaq adam idi. O təkcə böyük rəssam deyildi, həm də çoxlu dostu olan insan idi. Bildiyimə görə, onun düşməni yox idi.

Karolina Krale ilə də çoxdanın tanışları idik. Hələ Amyasla evlənməmişdən əvvəl, Olderberiyə qonaq gəldiyi zamanlardan onu tanıyırdım. O vaxtlar çox qəşəng bir qız idi, bir az çılgın təbiətliydi, tez özündən çıxan idi, əlbəttə, onunla birlikdə yaşamaq asan olmazdı.

Amyasa qarşı özünün maraq hissini Karolina lap əvvəldən heç gizlətmədi. Amyas ona çox aşıq olmamışdı, mənəcə. Lakin tez-tez bir yerdə olurdular. Dediym kimi, Karolina çox qəşəng qız idi. Buna görə də çox keçmədən nişanlandılar. Amyasın yaxın dostları onların evlənmək məsələsini bir az narahatlıqla qarşıladılar, çünki Karolinanı onun tayı hesab etmirdilər.

328

Buna görə də evliliklərinin ilk illərində Amyasın arvadıyla dostları arasında gərginlik yaşandı. Lakin o, arvadının sözünə uyaraq dostlarından aralanacaq insan deyildi. Bir neçə il sonra Amyasla yenə əvvəlki kimi səmimi olduq və mən tez-tez Olderberidə qonaq olurdum. Kiçik qızları Karlanın xaç atası olduğumu da söyləməliyəm. Mənim fikrimcə, bu, onu göstərir ki, Amyas məni özünün ən yaxın dostu hesab edirdi, buna görə də indi həyatda olmadığı halda onun adından danışmağa mənim haqqım var.

Məndən haqqında yazmağımı xahiş etdiyiniz hadisəyə gəlcə, köhnə gündəliklərimə əsaslanaraq deyə bilərəm ki, Olderberiyə hadisə baş verməmişdən beş gün əvvəl gəlmişdim. Daha doğrusu, sentyabrın 13-də. Elə o saat evdəki atmosferin gərgin olduğunu hiss etdim. Eyni vaxtda Elsa Greer də onlarda qonaq idi, Amyas onun portretini çəkirdi.

Elsa Greeri ilk dəfə görürdüm, ancaq haqqında eşitmişdim. Amyas düz bir ay onun haqqında mənə həyəcanla danışmışdı. Deyirdi ki, qeyri-adi bir qıza rast gəlib. Qız haqqında elə həvəslə danışırdı ki, mən zarafatla ona: “Bax ha, dostum, birdən yenə də başını itirərsən”, – dedim. “Boş-boş danışma, – dedi mənə, – sadəcə, portretini çəkirəm. Başqa bir niyyətim yoxdur”. “Get bu nağılları başqalarına danış, – dedim, – səndən o qədər eşitmişəm belə sözləri!” “Bu dəfə

başqa cür olacaq”, – dedi. Mən də sırtıqlığıma saldım: “Səndə elə hər dəfə başqa cür olur”, – dedim. Belə olanda Amyas nəyə görə həyəcanlandı, narahatlıqla dedi: “Başa düşürsən. Çox gəncdir. Demək olar, uşaqdır”. Ardından da dedi ki, çox müasir düşüncəli bir qızıdır və köhnə fikirlərdən tamamilə uzaqdır. “Açıqfikirlidir, təbiidir və gözünün qanı yoxdur”, – dedi.

O zaman Amyasa bir şey söyləməmişdim, amma dostumun bu dəfə çox möhkəm ilişdiyini düşünmüşdüm. Bir neçə həftə sonra da kimsə demişdi: “Elsa Greer Amyasa dəli kimi aşiq olub”. Sonra kimsə qızın yaşının az olmasına görə: “Amyas ağıllı iş görmür”, – demişdi. Buna cavab olaraq yenə də: “Elsa Greer nə etdiyini yaxşı bilir”, – cavabı gəlmişdi. Sonra eşitmişdim ki, qız pul içində üzür, nə istəsə, onu da edir, hətta “hər şeyi həmişə birinci özü başlayır”. Kimsə: “Bəs Kralenin arvadı nə düşünür?” – deyər soruşmuşdu, cavab olaraq: “O artıq belə şeylərə alışıb”, – demişdilər, ancaq kimsə etiraz etmişdi, Karolinanın həddən artıq qısqanc olduğunu və buna görə də Amyasın bu cür həyat yaşamağa məcbur qaldığını və belə qadınların üzündən kənarla özlərinə sevgili axtaran bütün kişilərə haqq qazandırmağın mümkünliyünü söyləmişdi.

Bunları belə ətraflı ona görə yazıram ki, mən Olderberiyə getməzdən əvvəl oradakı vəziyyət haqqında təsəvvürünüzün olmasını vacib hesab edirəm.

O gənc qızı görmək mənim üçün çox maraqlı idi – o, həqiqətən, maraqlı və məlahətli idi. Heyrət ediləcək qədər gözəl idi və Karolinanın çox əndişəli olduğunu gördükdə bu gözəllikdən zövq almaqla yanaşı, nifrət hissi duyduğumu da etiraf etməliyəm.

Amyasın da əvvəlki nəşəsi yox idi. Əlbəttə, onu yaxşı tanımayanlar hərəkətlərində heç nəyin dəyişmədiyini söyləyə bilirdilər. Lakin mən onun uşaqlıq dostu idim, ondakı əsəbilik, çılğınlıq əlamətlərini o saat hiss etdim. Əsəbləri gərilməmişdi, tez özündən çıxırdı, hər şeyə hirsələnirdi.

Əslində, Amyasın rəsm çəkərkən sərsəmlilik halında olması təbii hal idi, lakin indi onun əsəblərinin gərgin olmasının səbəbi növbəti rəsm əsəri deyildi. Məni görəb çox sevindi. İkilikdə qalan kimi dedi: “Yaxşı ki, gəldin, Fil”, – dedi. – Bir evdə dörd qadınla birlikdə yaşayan kişinin

ağlını itirməməsi mümkün deyil. Onların əlindən az qalmısam dəlixanalıq olam”.

Həqiqətən, evdə vəziyyət çox gərgin idi. Karolina, dediyim kimi, hər şeyi çox ağırlı qarşılayırdı. Özünün nəzakətli və kübar ədəlləriylə heç bir həqarətli söz işlətmədən Elsayə elə ağır sözlər deyirdi, adam ağlına da gətirə bilməz. Elsa isə açıq şəkildə Karolinaya inad edirdi. Amyas onu müdafiə edirdi deyə tərbiyəli olmağı yaddan çıxarmışdı, Karolinaya da, yerdə qalanlara da qandırdı ki, hər şey onun əlindədir. İş elə gətirmişdi ki, Amyas rəsm çəkmədiyi zamanlarda vaxtının çoxunu Karolinayla didişməklə keçirirdi. Əslində, bir-birinə çox nəzakətlə yanaşsalar da, dolanmırdılar, tez-tez dalaşırdılar. Lakin bu dəfə Amyasın bütün sözlərindən və hərəkətlərindən əsəbilik tökülürdü, hər ikisi öz üzərlərindəki nəzarəti itirmişdi. Evdə Anjelanın tərbiyəçisi də vardı. Amyas onun adını “zəhər tuluğu” qoymuşdu: “Mənə nifrət edir. Dodaqlarını çərtib oturub, ətimi didməyə hazırdır”, – deyirdi.

330

Elə o günlərdə mənə dediyi sözdür: “Allah bütün qadınların başına daş salsın. Əgər bir kişi rahat, qulağı dinc yaşamaq istəyirsə, gərək arvadlara baş qoşmasın”.

– Gərək sən heç evlənməyəydin, – mən də cavabında dedim. – Sən elə kişilərdənsən ki, ailə bağları ilə bağlanmış sənlik deyil.

“Artıq bu söhbətlərin vaxtı keçib, – dedi və – Karolina məni başından etməsinə sevinəcək”, – deyə əlavə etdi. İlk dəfə bax o zaman işin içində bir iş olduğunu başa düşdüm.

– Bu nə deməkdir? – deyə soruşdum. – Olmaya, Elsa ilə münasibətləriniz bu qədər dərinə gedib?

– O gözəl... – dedi, sanki, canından ağrı qopdu. – Kaş onunla heç rastlaşmayaydım.

– Bura bax, dostum, özünü ələ al, – dedim ona. – Başqa heç bir qadınla əlaqə qurma artıq. Mənə baxaraq güldü. “Demək asandır, mən qadınlardan əl çəkə bilmirəm, mən əl çəksəm də, onlar məndən əl çəkmirlər, – dedi. Sonra o, geniş çiyinlərini gərəkək güldü. – Hər şey öz yerini tapacaq əvvəl-axır... Ancaq etiraf et ki, rəsm, doğrudan da, gözəl alınıb”.

O zaman üzərində işlədiyi Elsanın portretini nəzərdə tuturdu və mənim rəssamlıqdan başım çıxmasa da, bu əsərin qeyri-adi əsər olduğunu sezirdim.

Amyas rəsm çəkərkən tamamilə başqa adam olurdu. Bəzən bağırır, öz-özünə donquldanır, ən pis söyüşlər söyür, fırçasını hara gəldi vıyıldadırdı. Ancaq yaradıcılıqla məşğul olarkən o, sözün əsl mənasında, xoşbəxt olurdu. Ancaq yemək üçün evə döndüyü zaman iki qadın arasındakı düşmənçilik əsəblərini pozurdu. Ayın 17-də bu düşmənlik çox açıq hal aldı. Günorta yeməyində çox narahat olduq. Elsa özünü həddən artıq həyasız aparırdı – başqa söz tapmıram. Karolinanı saymayaraq, bilə-bilə ancaq Amyasla danışırdı, sanki, masa arxasında onlardan başqa kimsə yox idi. Karolina hamıyla oynaya-gülə danışırdı, bic-bic elə sözlər tapırdı, baxırdın adı sözlərdir, ancaq arı kimi sancırdı. Öz nifrətini Elsa kimi açıq şəkildə bildirməzdi. Demək istədiklərini qəti şəkildə söyləməzdi, eyhamlarla çatdırırdı.

Yeməkdən sonra qonaq otağında qəhvə içərkən hadisələr kulminasiya nöqtəsinə çatdı. Mən taxtadan oyma cilalı bir fiquru göstərərək: “Nə maraqlı şeydir”, – dedim və Karolina cavabında: “Bu, gənc bir norveçli heykəltəraşın əsəridir. Biz Amyasla birlikdə onun əsərlərini çox bəyənik və gələn yay gedib onu ziyarət etmək istəyirik”, – dedi. Karolinanın, sanki, Amyasın sahibiymiş kimi danışması, çox sakit səslə deyilən bu sözlər Elsanın özündən çıxmasına səbəb oldu. Onun bu çağırışını cavabsız qoymağı bacarmadı. Bir-iki dəqiqə gözləyəndən sonra o, yüksək və aydın səslə bəyan etdi: “Əşyalar bir az başqa cür düzülərsə, bu otaq çox gözəl olar. Həddən artıq çox mebel var burada. Mən burada yaşamağa başlayanda bu cır-cındırın hamısını bayıra atacağam, abırlı olanlardan bir-ikisini saxlayacağam. Qızılı rəngdə pərdələr asacağam, qoy səhər günəşinin şəfəqləri o pərdələrdə sayrışsın”. Və mənə tərəf dönüb soruşdu: “Necə bilirsiniz, belə gözəl olar?”

Mən cavab verməyə heç macal da tapmadım, Karolina yerindən dilləndi. Onun səsi o qədər sakit idi ki, dərhal bu səsin altındakı təhlükəni hiss etdim.

– Bizim mülkü satın almağı düşünürsən, Elsa?

– Satın almağa ehtiyac yoxdur, – dedi Elsa.

– Elə isə, nə demək istəyirsən? – deyə Karolina soruşdu. Səsindəki o yumşaqılıq yox olmuşdu artıq. Sərt və metallik cingilti vardı səsində.

Elsa güldü:

– Özünü bilməməzliyə vurma, Karolina. Nə demək istədiyimi çox yaxşı bilirsən.

– Heç bir şeydən xəbərim yoxdur, – dedi Karolina.

– Başını quma soxub gizləndiyini fikirləşən dəvəquşu kimi aparma özünü, – deyə cavab verdi Elsa. – Özünü elə aparırsan ki, elə bil, heç nə bilmirsən və görmürsən. Biz Amyasla bir-birimizi sevirik. Bu ev sizin deyil. Bu, onun evidir. Və toyumuz olandan sonra mən onunla birlikdə burada yaşayacağam!

– Məncə, siz ikiniz də ağılnızı itirmisiniz, – dedi Karolina.

– Yox, canım, – deyə güldü Elsa. – Elə şey yoxdur, bunu siz də bilirsiniz. Bir-birimizə qarşı dürüst olsaq, problemi daha asanlıqla yoluna qoya bilərik. Amyasla mən bir-birimizi sevirik. Bunu siz də bilirsiniz. Və sizin bir çıxış yolunuz qalır: onu sərbəst buraxmaq.

– Söylədiklərinizin heç birinə inanmıram, – dedi Karolina. Lakin səsində qətiyyət yox idi. Elsanın sözləri Karolinanı sarsıtmışdı.

Bu zaman Amyas içəri girdi. Elsa da gülərək:

– Mənə inanmırsınız, ondan soruşun, – dedi.

– Soruşacağam. – Sonra da, heç fikirləşmədən ərinə sarı döndü. – Amyas, Elsa sənin onunla evlənmək istədiyini söyləyir. Doğrudurmu bu?

Zavallı Amyas. Doğrusu, ona yazığım gəldi. Belə bir tamaşada oynamağa məcbur edilən kişi özünü bambılı kimi hiss edər. Amyasın rəngi boğuldu və qışqırmağa başladı. Öfkəylə Elsaya tərəf dönərək üstünə bağırdı: “Nəyə görə dilini dinc saxlaya bilmirsən”, – dedi.

– Deməli, Elsanın sözləri doğrudur, – dedi Karolina.

Amyas cavab vermədi, barmaqlarını köynəyinin yaxasına keçirib dartışdırmağa başladı. Uşaq vaxtı da çətin vəziyyətə düşəndə eynilə belə edərdi. Qürurunu sındırmağa çalışaraq və etiraza yol verməyən bir tonda:

– İndi bu saat bu mövzuda danışmaq istəmirəm, – dedi, ancaq istədiyi ton alınmadı.

– Ancaq mən danışmaq istəyirəm, – deyə Karolina cavab verdi.

– Məncə, Karolinaya hər şeyi danışmalıyıq, yoxsa ona qarşı haqsızlıq etmiş olarıq, – Elsanın ciyiltili səsi eşidildi.

Karolina yavaşca soruşdu:
– Elsanın söylədikləri doğrudurmu, Amyas?
Amyas, sanki, özü-özündən utanırdı. Karolina onu sıxışdırırdı:

– Lütfən, mənə cavab ver. Bunu bilmək istəyirəm.
Amyas arenadakı öküz kimi başını geriye qovzadı:
– Bəli, doğrudur, lakin mən indi bu barədə danışmaq istəmirəm, – dedi və dönərək sürətlə otaqdan çıxdı. Mən də arxasınca getdim. O iki qadınla qalmağı istəmirdim. Terrasda Amyasa çatdım. Söyüş yağdırdı. Heç vaxt belə söyüş axınına rast gəlməmişdim.

– Elsa nəyə görə dilini dinc saxlaya bilmədi? Nəyə görə? Allah lənət eləsin, hər şey alt-üst oldu. O rəsmi tamamlamalıydım, eşidirsən, Fil? İndiyə qədər çəkdiyim əsərlərin içində ən yaxşısıdır, o, bütün ömrüm boyu çəkdiqlərimin ən yaxşısı. Bu iki ağılsız qadın isə indi hər şeyi məhv etməyə çalışırlar. – Sonra bir az sakitləşib, əlavə etdi. – Qadınlar ölçü hissindən məhrumdurlar – həddini aşmaq onların adətidir.

Mən gülüşümü saxlaya bilmədim:

– Özün öz başına iş açmısan, dostum, – dedim.
– Sən deməsən də, bilirəm... – səşində bir inilti vardı. Və sonra da: – Ancaq, Fil, mənimlə razılaş ki, bir kişinin qadına görə ağılı başından çıxırsa, onu günahlandırmaq lazım deyil. Hətta Karolina da bunu başa düşməlidir.

– Karolina tərslik etsə və səndən boşanmazsa, necə olacaq? – deyə soruşdum.

Amyas öz düşüncələrinə qapılmışdı. Mən təkrar soruşmalı oldum, çox dalğın və fikirli halda cavab verdi:

– Karolina heç vaxt mənim yolumu kəsməz. Sən başa düşmürsən, dostum.

– Bəs uşaq necə olsun? – dedim.

Qolumdan tutdu:

– Filip, təmiz niyyətli olduğunu bilirəm. Lakin qarğa kimi başımın üstündə qarıldama. Mən öz işlərimi həll edərəm. Axır hər şey yoluna düşəcək, görəcəksən. – Amyasın xasiyyəti beləydi bax, həddən artıq optimist. Nəşəylə: – Qoy hamısı cəhənnəm olsun! – deyə güldü.

Bilmirəm, başqa bir şey haqqında danışdıq, yoxsa yox, bir də gördük, Karolina terrası çıxıb. Başına əcaib, geniş

kənarlı, ancaq qəşəng bir şlyapa qoymuşdu. Tamamilə sakit bir səsle:

– O boyalı köynəyi əynindən çıxart, Amyas, – dedi.
– Bu gün Meredithin bizi çaya dəvət etdiyini unutmusanmı?

Amyasın gözü kəlləsinə çıxdı, az qala, kəkələyərək cavab verdi:

– Gör ha, lap unutmuşam.

– Onda get əynini dəyiş, yoxsa belə lap cındırsatana oxşayırsan.

Düzdür, bu sözləri sakit səsle deyirdi, ancaq üzünə baxmırdı. Sonra soğanqülü kollarının olduğu yerə tərəf aşağıya doğru endi və ən gur çiçək salxımlarını dərməyə başladı. Amyas tələsmədən çevrilib evə girdi. Karolina mənimlə danışmağa başladı. Dil boğaza qoymadan üyüdüdü. Deyirdi ki, görəsən, hava pozulmayacaq, körfəzdə skumbriya olacaq, yoxsa yox, olacaqsə, o zaman Amyas, Anjela və o, bəlkə, balıq ovlamağa getdilər. Qeyri-adi qadın idi, bunu gərək etiraf edəsən. Məncə, bu, eyni zamanda, onun xarakterini də göstərir. Böyük iradəsi vardı və özünü ələ almağı bacarırdı. Bilmirəm, o, Amyası öldürmək qərarını nə zaman vermişdi. Elə o anlarda vermişdisə, buna təəccüb etmərəm. Belə soyuqqanlı və amansız düşünməyi bacardığına görə o heç həyəcana qapılmadan və ölçüb-biçərək öz planını düşünə bilirdi. Karolina çox təhlükəli insan idi. Bu duruma səssiz-səmirsiz boyun əyməyəcəyini başa düşməliydim. Ancaq mən axmaq kimi fikirləşdim ki, yəqin, o, taleyin hökmüylə barışıb, ya da özünü heç nə olmamış kimi aparmaqla Amyası fikrindən daşındıracağına ümid edir.

Bir az sonra, evdə kim vardısı, hamı bağçaya çıxdı. Elsa meydan oxuyurdu, özünü qalib kimi aparırdı. Karolina ona heç fikir vermirdi. Təkcə Anjela aranı qarışdırırdı. Miss Uilyamsla mübahisəyə başlamışdı, başqa paltar geyinmək istəmirdi. Əynində olanın lap yaxşı qaldığını, mehriban Meredithlə görüşməkdən ötrü çox uyğun olduğunu, onsu da, onun belə şeylərə fikir vermədiyini deyirdi. Axır ki, biz yola çıxdıq. Karolina Anjelayla gedirdi. Mən Amyasın yanında idim. Elsa isə gülümsəyərək təkbaşına addımlayırdı. Mənim bu qızdan çox da xoşum gəlmirdi, çox inadkar idi. Ancaq etiraf etmək lazımdır: həmin gün o, inanılmayacaq dərəcədə gözəl görünürdü. Qadınlar istədiklərini əldə etdikləri zaman belə olurlar.

O gün baş verənləri çox da yaxşı xatırlamıram. O hadisələr, elə bil, dumana bürünüb. Yadımdadır, Meredith bizi necə qarşılamağa çıxdı. Yanılmıramsa, biz bağçada dolaşdıq. Anjelayla itləri siçovulların üstünə necə qısqırtmaq haqqında uzun-uzadı danışdığımızı xatırlayıram. Anjela nə qədər alma yediyinin sayını itirmişdi, məni də özü kimi olmağa təhrik edirdi.

Biz evə girdiyimiz zaman böyük masada çay süfrəsi hazır idi. Meredithin çox üzüntülü olduğunun fərqi var-dım. Deyəsən, Karolina, ya da Amyas ona nəse demişdi. Tərəddüdlü baxışlarla gah Karolinaya, gah da Elsayaya baxırdı. Nədənə, çox narahat idi. Əlbəttə, Karolina Meredithin – köhnə sədaqətli dostun ipini əlindən buraxmaq istəməzdi, yanında olması yaxşıydı, sadıq bir köpək kimi arxasınca dolaşmasından xoşlanırdı. Belə bir qadın idi o.

Çaydan sonra Meredith məni bir kənara çəkərək təlaşla:

– Buraya bax, Filip, – deyə pıçıldadı. – Amyas bunu etməməlidir!

– Necə lazımdır edəcək, buna şübhən olmasın, – dedim.

– Arvadını, uşağını atıb bu qızla necə gedə bilər? Yaşda da gör nə qədər böyükdür. Qızın heç on səkkiz yaşı da yoxdur.

Elsanın iyirmi yaşında olduğunu ona bildirdim.

Meredith ah çəkdi:

– Yenə də ərə getmək yaşında deyil. Hər halda, nə hərəkət etdiyini bilmir, – dedi. Yazıq Meredith. İnsanlarda həmişə yaxşı şeyləri görür.

– Narahat olma, qardaş, – dedim. – Qız nə etdiyini çox yaxşı bilir və etdiyi bu hərəkət də xoşuna gəlir.

Onunla danışdığımız bax elə bu qədər oldu. Öz-özlüyümdə fikirləşdim ki, yəqin, Meredith Karolinanı atılmış qadın rolunda görməkdən qorxur. Boşanma qurtaran kimi Karolina özünün sadıq şahzadəsindən evlənmək təklifi gözləyəcəkdi. Buna ümid bəsləyəcəkdi. Ancaq mənə elə gəlirdi ki, son ümidi də kəsilmiş insan rolu oynamaq Meredithin daha çox könlüncə idi. Etiraf edirəm ki, bu, məni yaman əyləndirirdi.

Maraqlıdır, nəyə görə, Meredithin laboratoriyasına etdiyimiz ziyarəti də çox yaxşı xatırlamıram. Böyük qardaşımın düzəltdiyi dərmanları göstərməkdən xoşu gəlirdi. Şəxsən mənə onun bu məşğuliyyəti çox darıxdırıcı təsir

bağışlayırdı. Deyəsən, o, öz koniumu haqqında məruzə oxuyanda mən də hamıyla birlikdə oradaydım. Karolinanı zəhəri oğurlayanda görmədim. Söylədiyim kimi, əldən çox itiydi. Sonra yadımdadır ki, Meredith bizə Platondan Sokratın ölümüylə bağlı bir parçanı oxudu. Bu da darıxdırıcı idi. Klassiklər həmişə mənə darıxdırıcı görünüb.

O gün haqqında bundan daha artıq bir şey xatırlamaq iqtidarında deyiləm. Təkcə Anjelayla Amyasın çox kəskin qovğa etdiklərini xatırlayıram, ancaq bizim hamımıza bu, əksinə, bir az yüngüllük gətirdi. Beləcə, digər mövzunu düşünməkdən qurtulduq. Anjela yatmağa gedərkən Amyasa, onunla düz gəlmədiyinə görə peşman olacağını bağırdı, “səni görüm cüzam olasan, ölsəydin, canım qurtarardı, görüm burnuna kolbasa yapışsın” kimi söyüşlər yağdırdı. O çıxıb gedəndən sonra özümüzü gülməkdən saxlaya bilmədik, çox əyləncəli səhnə idi.

336

Ondan sonra Karolina da yatmağa getdi. Miss Uilyams isə öyrəncisinin arxasınca qaçmışdı, Amyasla Elsa birlikdə bağçaya çıxdılar. Mənim onlara qoşulmağımı istəmədikləri bəlliydi. Ona görə mən də təkbaşına dolaşdım. Gözəl bir axşam idi.

Ertəsi gün səhər yeməyinə gec getdim. Yemək salonunda heç kim yox idi. Gülməlidir, adamın yadında ən mənasız detallar qalır. Mən, məsələn, bekonla yediyim böyrəyin dadını yaxşı xatırlayıram. Əla böyrək idi. Bibər vurulmuşdu. Sonra özümə həmsöhbət axtarmaq məqsədilə bağçanı dolaşmağa başladım. Heç kəsi tapmadım, siqaret çəkdim, Anjelanı axtarmağa gedən miss Uilyamsa rast gəldim. Anjela harasa yox olmuşdu, oturub paltarının söküyünü tikmək əvəzinə, həmişə olduğu kimi, özüyçün veyllənirdi. Mən holla girdim və Amyasla Karolinanın kitabxanada ağızlaşdıqlarını eşitdim. Onlar bərkədən danışdırlar. “Sən və sənin qadınların! – Karolina qışqırırdı. – Səni öldürmək də azdır! Əvvəl-axır mən səni öldürəcəyəm!” Amyas da cavabında: “Səfəhlik etmə, Karolina”, – dedi. Karolina isə: “Ciddi sözümdür, Amyas”, – deyə bildirdi.

Sözlərini daha artıq dinləmək istəmirdim. Bayıra çıxaraq terrasda gəzişməyə başladım. İrəlidə Elsanın kitabxana pəncərəsinin lap qabağındakı skamyada oturduğunu gördüm. Hər halda, onların dalaşmasını əvvəldən-axıradək

eşitmişdi. Məni görəndə ayağa qalxdı və tam soyuqqanlı görkəm alaraq qarşıma çıxdı:

– Nə gözəl səhərdir! – dedi, qoluma girdi.

Hə, doğrudur, onun üçün gözəl səhər idi. Gör o nə zalım qız idi! Ancaq yox, sadəcə, təmiz bir qız idi və ağıldan məhrum idi. O, sadəcə, istədiyini edə bilən insanlardan idi. Bu zaman kitabxananın qapısı şiddətlə çırpılaraq örtüldü. Amyas Krale bayıra çıxdı. Üzü qızarmışdı. Sərt hərəkətlə Elsanın çiynlərindən tutdu:

– Bəsdir, çənə vurmaqdan yoruldu. Gedək işləyək.

– Yaxşı, – Elsa dedi. – Ancaq qoy gedib yun köynəyimi götürüm. Soyuq külək əsməyə başladı nəşə.

Və evə girdi.

Amyasın mənə nəşə bir söz deyəcəyini gözlədim. Ancaq o təkcə bunu dedi:

– Qadın ki, qadın!

– Səbirlil ol, dostum! – mən də cavab olaraq dedim.

Ondan sonra Elsa bayıra çıxana qədər danışmadıq. Birlikdə Top bağçasına yollandılar. Mən də evə girdim. Karolina holla dayanmışdı. Deyəsən, heç məni görmədi. Belə hallar onda tez-tez olurdu. Sanki, uzaqlara getmişdi. Öz-özünə nəşə deyirdi. Mən bir-iki sözünü eşidə bildim.

– İnsan bu qədər amansız olmamalıdır...

Sonra yanımdan keçərək, sanki, heç məni görmürmüş kimi, yuxarı çıxdı, bütünlüklə özünə qapılmışdı. Güman edirəm (təsdiq etməyə haqqım yoxdur, siz bunu bilərsiniz) ki, o anlarda Amyası öldürməyə qərar veribmiş və zəhəri götürməkdən ötrü otağına getmişdi.

O anda telefon zəng çaldı. Bəzi evdə qayda belədir ki, telefona xidmətçilərin cavab verməsini gözləyirlər. Ancaq mən Olderberidə tez-tez olurdu, demək olar ki, ailənin bir üzvü sayılırdım. Telefonun dəstəyini götürdüm. Zəng edən qardaşım Meredith idi. Çox həyəcanlı idi. Laboratoriyaya getdiyini və konium şüşəsinin yarıya qədər boşaldığını söylədi. İndi o anda nə etməli olduğumu sadalamağın heç bir faydası yoxdur. Lakin bu, o qədər heyrət ediləcək xəbər idi ki, çəşib-qaldım. O anda kiminsə pilləkənlərdən endiyini eşidərək, Meredithə sərt bir səsle tez Olderberiyə gəlməsini söylədim.

Özüm Meredithi qarşılamağa getdim. Əgər siz bu iki mülkün necə yerləşdiyini bilmirsinizsə, deməliyəm ki, bundan

ötrü ən qısa yol aradakı kiçik körfəzi qayıqla keçib-getməkdir. Mən kiçik körpüyə bağlanmış qayıqların olduğu yərə getməkdən ötrü cığırla aşağıya endim. Bu yol Top bağçasının yanından keçirdi və mən Amyasla Elsanın danışıqlarını eşitdim. Hər ikisinin səsi nəşəli və qayğısız idi. Amyas bu gün havanın isti olduğunu söylədi. Sentyabra görə hava, doğrudan da, isti idi. Elsa isə dedi ki, onun kimi divarın üstündə oturanda dənizdən əsən sərin mehi hiss edirsən. Sonra Elsa: “Belə oturmaqdan yoruldum, icazə ver, bir az dincəlim”, – dedi. Amyasın bağırdığını eşitdim: “Olmaz! Sən dözümlü qızsan axı. İnan, bu rəsm qeyri-adi olacaq”. Elsa güldü. “Necə qəddarsan”, – dedi, sonra heç bir şey eşitmədim.

Meredit artıq o biri sahildən çıxmışdı. Dayanıb onu gözlədim. Qayığı bağlayıb pillələrlə yuxarıya qalxdı. Rəngi qaçmışdı və çox narahat idi.

338

– Sən məndən daha ağıllısan, Filip. Biz nə etməliyik? – soruşdu. – O zəhər çox təhlükəlidir.

– Sən zəhərin itdiyinə əminsənmi? – soruşdum. Meredit çox dalğın adamdır. Bəlkə də, buna görə mən onun bu xəbərini lazım olduğu qədər ciddi qarşılamamışdım.

– Əminəm, – deyə cavab verdi. – Dünən gündüz şüşə dolu idi.

– Və sən onu kimin götürdüyünü heç bilmirsən? – soruşdum. “Yox, – dedi və məndən kimin götürə biləcəyini soruşdu. – Qulluqçulardan kimsə götürə bilərmi?” – “Ola bilər, – dedim, – ancaq heç inanmıram”. Laboratoriyanın həmişə kilidli olub-olmadığını soruşdum. Onun dediyinə görə, pəncərə bir neçə santimetr açıq imiş. Guya, oradan içəri girmək olmazmış.

– Təsadüfi oğrudurmu, yoxsa kimdir, Allah bilir, – dedim, – o zaman heç bir seçimimiz qalmır, Meredit, oğrunu axtarmağa dəyməz.

Əslində, mənim nə düşündüyümü soruşdu. Mən də: “Əgər zəhərin oğurlandığına əminsənsə, zəhəri Karolina Elsanı zəhərləməkdən ötrü oğurlayıb, ya da Elsa oğurlayıb, Karolinanı aradan götürməkdən ötrü”, – dedim. Meredit ciyildəməyə başladı, mənim sentimental cəfəngiyatlar söylədiyimi, bunların həqiqət olmadığını dedi. “Ancaq zəhər yoxa çıxıb, – mən etirazımı bildirdim, – bunu nəylə izah edə bilərsən?” – dedim. Əlbəttə ki, onun heç bir izahı ola

bilməzdi. O da eynilə mənim kimi düşünürdü, lakin bunu özünə də etiraf etmək istəmirdi. “İndi nə edəcəyik?” – təkrar soruşdu. “Əwəlcə hər şeyi necə lazımdır götür-qoy etməliyik, – dedim və bu məqamda bağışlanmaz səhvə yol verdim. – Sonra isə sən ya hamıya zəhərin yoxa çıxdığını deməlisən, ya da Karolinaya xəlvətcə bunu söyləməlisən, həm də onu sınağa çəkmiş olarsan. Əgər onun bu işdən xəbərsiz olduğuna əmin olsan, eyni sözləri Elsaya deyəsən”. Meredith: “Elə qəşəng qızıdır ki! – dedi. – O, belə bir hərəkəti heç vaxt eləməz”. Mən buna o qədər də əmin olmadığımı söylədim.

Söhbət eləyə-eləyə biz evə doğru qalxırdıq. Mənim son sözlərimdən sonra biz bir neçə saniyə heç nə danışmadıq. Düz elə bağça divarının yanından keçirdik, bu zaman Karolinanın səsinə eşitdim. Bir an indi də üçünün qovğa etdiklərini sandım, ancaq sonra söhbətin Anjeladan getdiyini məlum oldu. Karolina etiraz edirdi: “Bu, qıza qarşı haqsızlıqdır”. Amyas cavabında əsəbiliklə nəsə dedi. Düz bağça qapısının ağzına çatanda qapı açıldı. Karolina bağçadan çıxdı. Amyas bizi görüb mat qaldı. “Salam, Meredith, – dedi Karolina, – biz Anjelanın internat məktəbə göndərilməsinə danışırıdık. Orada qızın vəziyyətinin yaxşı olacağına mən o qədər də əmin deyiləm”. Amyas bağırdı: “Qorxma, heç bir şey olmaz. Mən özüm onu yola salacağam”, – dedi.

Elə bu vaxt Elsa bağça yolundan qaçaraq gəldi. Əlində qırmızı bir cemper vardı.

– Tez ol! – Amyas bağırdı. – Keç yerində otur. Mən vaxt itirmək istəmirəm.

Dönərək molbertə doğru getdi. Onun bir az səndələdiyini gördüm, “Yəqin, çox içib”, – deyə düşündüm. Bu dır-dırda, didişmədə onu başa düşürdüm və qəlbən bağışlayırdım.

Amyas: – Pivə çox istidir, – deyə donquldandı. – Niyə bura buz gətirən yoxdur?

– Sənə indi buzlu pivə yollaram, – Karolina dedi.

Amyas mızıldandı:

– Sağ ol.

Sonra Karolina Top bağçasının qapısını bağlayaraq bizimlə birlikdə evə döndü. Biz terrasda oturuq, o isə evə girdi. Beş dəqiqə sonra Anjela bizə iki şüşə pivə və

stəkan gətirdi. Hava, həqiqətən, çox isti idi və biz pivəyə çox sevindik. Biz pivələrimizi içərkən Karolina yanımızdan keçdi. Əlində bir şüşə pivə vardı, Amyasa apardığını söylədi. Meredith onu ötürmək istəyəndə o, qəti şəkildə etirazını bildirdi. Gör nə qədər axmaq olmuşam ki, bunu qadının qısqançlığına yozdum. Fikirləşdim ki, yəqin, Amyasla Elsanın təkliddə qalmasına dözə bilmir. Bayaq da Anjelanı bəhanə edərək yanlarına gedibmiş.

Karolina ziqzaqlı yolla uzaqlaşdı, biz də Meredithlə onun arxasınca baxa-baxa qaldıq. Biz hələ də heç bir qərara gələ bilməmişdik, bu tərəfdən də Anjela onunla dənizə getməkdən ötrü yalvarırdı. Böyük qardaşımın təkbaşına hərəkət etməsi imkansız idi, buna görə də ona: "Günortadan sonra gedərik", – dedim. O da başını yellədi.

340

Sonra biz Anjelayla dənizə yollandıq. Biz körfəzi üzərək keçib geri qayıtdıq, sonra qayalının üzərində bir az özümüzü günə verdik. Anjela, nədənsə, kefsiz idi, ancaq onun belə olması mənə sərf edirdi. Qərara aldım ki, yeməkdən dərhal sonra Karolinanı bir kənara çəkib, zəhərin oğurlandığını ona açıq şəkildə söyləyim. Bu işi böyük qardaşımın öhdəsinə buraxmaq doğru deyildi, o, həddən artıq üzümşaq idi. Mən isə Karolinanı divara dirəyəcəkdim və hər şeyi boynuna alacaqdı. O ya zəhəri geri qaytaracaqdı, ya da daha bundan sonra onu işlətməyə ürək etməyəcəkdə. Bir az düşünəndən sonra isə zəhəri onun götürdüyünə qəti olaraq inandım. Elsa kifayət qədər ağıllı və rəasional düşüncəli bir qız idi, belə riskə heç vaxt getməzdi. Qızın başı yaxşı işləyirdi, öz canını heç vaxt təhlükəyə atmazdı. Ancaq Karolina, elə bil, tezalısan materialdan hazırlanmışdı, gah belə idi, gah elə, tez təsirə düşəndi, əməlli-başlı psixopat idi. Ancaq hər halda, beynimin dərinliklərində Meredithin səhvə yol verdiyi fikri dolaşmaqdaydı. Bəlkə də, xidmətçilərdən biri onun laboratoriyasına girib zəhəri dağıtmışdı, sonra bunu deməyə qorxmışdu. Bizim təsəvvürümüzdə zəhər melodrama aid bir şeydir, real həyatda isə bu, belə deyil. Bir hadisə baş verməyəne qədər. Saatıma baxdığım zaman xeyli gec olduğunu anladım. Anjelayla nahara, demək olar, qaça-qaça gəldik. Hamı masanın başına toplaşmışdı, təkcə Amyasdan başqa. O, Top bağçasında qalib işləməkdə davam edirdi, demək olar ki, bu artıq bir adət halını almışdı.

“Necə də ağıllı iş görüb”, – deyə özlüyümdə fikirləşdim, çünki masanın arxasında nəşə bir narahatlıq vardı. Yeməkdən sonra terrasda qəhvə içdik. Karolinanın o anlarda özünü necə apardığını və necə gördüyünü yaxşı xatırlamıram. Hər halda, o qədər də həyəcanlı deyildi. Əksinə, sakit və təmkinli idi. Əməlli-başlı, qadın qiyafəsində bir iblis idi! Çünki bir adamı belə soyuqqanlıqla zəhərləməkdən ötrü gərək belə iblis xasiyyətli olasan. Əgər o, əlinə bir tapança alıb onu vursaydı, bunu yenə də başa düşmək olardı. Ancaq düşünərək, planlaşdıraraq, hesablayaraq adam öldürmək... Və belə soyuqqanlı olmaq...

Karolina daha sonra ayağa qalxaraq, çox təbii bir səslə Amyasa qəhvə aparacağını söylədi. Miss Uilyams da onunla birlikdə getdi. Bilmirəm, Karolina özü onun da gəlməsini istəmişdi, yoxsa qadın özü buna qərar vermişdi. Deyəsən, Karolina istəmişdi. İki qadın birlikdə uzaqlaşdı. Bir-iki dəqiqədən sonra Meredit də onların arxasınca yollandı. Mən də o tərəfə getməyə bir bəhanə axtarırdım ki, Mereditin qaçaraq bağça yolundan çıxdığını gördüm. Üzü bomboz olmuşdu.

– Tez olun... həkim çağırın... Amyas, – az qala, boğularaq dedi.

– Ona nə olub? – tez yerimdən sıçradım. – Xəstədir? Ölür?

– Qorxuram ki, artıq ölmüş ola, – dedi Meredit.

Bir an Elsanı unutmuşduq. Qız acı-acı bağırmağa başladı:

– Ölübmü? Ölübmü? – Sonra qaçmağa başladı. Və mən insanın belə qaçdığını heç vaxt görməmişdim, maral kimi, yaralı bir bəbir kimi və intiqam yanğısıyla alışan mələk kimi.

– Onun arxasınca qaç, – Meredit nəfəsi kəsilərək dedi.

– Mən zəng edərəm. Qızın arxasınca qaç. Kim bilir, o, orada nələr törədəcək?

Mən də var gücümlə qızın arxasınca qaçdım. Qız Karolinanı asanlıqla öldürə bilərdi. Ömrümdə mən o qədər dərd və o qədər nifrət gördüyümü xatırlamıram. Bütün zahiri mədəniyyəti və savadlı görkəmi uçub getmişdi. O saat bilinirdi ki, atası, anası və ana nənəsi zavodda fəhlə olublar. Sevgilisini əlindən almışdılar və zıramalığı oyanmışdı. Əlindən gəlsəydi, Karolinanı parçalayardı, saçlarından tutub sürüyər və parapetdən aşağıya atardı. Nəyə

görəsə Karolinanın Amyası bıçaqladığını düşünürdü. Nə olduğunu anlamamışdı, əlbəttə.

Mən onu tutdum, sonra onunla miss Uilyams məşğul oldu. Doğrusu, o, bu işin öhdəsindən bacarıqla gəldi. Elsanı özünə gəlməyə məcbur etdi, “Səsini kəs, – dedi, – indi bizə bağırmaq, qışqırmaq lazım deyil”, – dedi. Elsa birdən-birə sakitləşdi. İçini çəkirdi və əsməcəyə tutulmuşdu.

Karolinaya gəlincə... Məncə, onun da maskası düşmüşdü artıq. Hərəkətsiz dayanmışdı – sizin dilinizlə desək, elə bil, huşunu itirmişdi. Lakin gözlərindən heç də belə olmadığını anladım. Ayıq idi, ehtiyatla və sakit halda hamını gözdən keçirirdi. Məncə, o, qorxmağa başlamışdı... Onun yanına gedərək yavaşca:

– Lənətə gəlmiş qatil! Sən mənim ən əziz dostumu öldürdün! – deyərək pıçıldadım.

– Yox... Yox... O özü... – deyərək geriye çəkildi.

Gözlərinin içinə baxdım:

– Bunları polislərə danışarsan...

Polislərə danışdı, ancaq ona inanmadılar.

342

*Filip Bleykin
hekayətinin sonu.*

MEREDİT BLEYKİN HEKAYƏTİ

Əziz müsyö Puarro!

Sizə söz verdiyim kimi, on altı il əvvəl baş vermiş fəlakətlə bağlı hadisələrin yaddaşımda qalanlarını yazıram. Lakin əvvəl bunu söyləmək istərdim. Mənə danışdıqlarınız haqqında yaxşıca düşündüm və Karolinanın günahsız olduğuna özlüyümdə əmin oldum. Əvvəllər də onun ərini zəhərlədiyinə inana bilmirdim, ancaq başqa versiyaların olmaması və onun öz davranışları məni çox da fikirləşmədən başqalarının rəyinə qoşulmağa vadar edirdi: o deyilsə, bəs kimdir?

Sizinlə görüşümüzdən sonra Kralenin intihar etməsi versiyası üzərində çox düşündüm. Həmin bu versiyanı məhkəmədə vəkil də irəli sürmüşdü, o zaman bu, mənə çox məntiqsiz görünmüşdü. İndisə mən hesab edirəm, öz rəyimi

dəyişsəm, yerinə düşər, ən azından, son dərəcə gülməli olan bir fakta görə ki, Karolina özü də buna inanırdı. Əgər biz bu gözəl və xeyirxah qadının haqsız yerə müqəssir bilindiyini qəbul etsək, o zaman onun şəxsən və dəfələrlə söylədiyi sözlərin əsaslı olduğu ortaya çıxmaqdadır. O, Amyası bizim hamımızdan yaxşı tanıyırdı. Əgər o, özünüöldürməni mümkün hesab edirdisə, bütün dostlarının buna inamsız yanaşmasına baxmayaraq, demək, bu, mümkün idi. Mən bu versiyanı bir az da inkişaf etdirərək, deyə bilərəm ki, Amyas Kralədə təkcə arvadına məlum olan, onun qaynar temperamentindən qaynaqlanan vicdan rüşeymləri və kənar gözlərin görə bilmədiyi, israfçılıqlarına görə peşmançılıqları və ümitsizlikləri ola bilərdi. Mənim fikrimə görə, bu cür düşüncələrin də yaşamaq hüququ vardır. Ola bilər, o, öz karakterinin bu cəhətlərini arvadına açıb göstərib. Əslinə qalanda, bunlar onun mənim yanımda dəfələrlə söylədiyi fikirləriylə bir araya sığmırdı, üstəgəl, bütün kişilərdə, həqiqətən, çox zaman onların xarakterinə uyğun gəlməyən, heç kəsin ağılına gətirə bilmədiyi, onları tanıyan yaxın adamları üçün sürpriz sayılacaq belə cəhətlər olur. Bir də görürsən, hörmətli və zəhmli bir adam son dərəcə düşük hərəkətə yol verir, ya da avaragor işbazın birisi incəsənətin qiymətini çox dərindən başa düşür. Zəhlətökən və rəhmsiz bir insanda bu günə qədər görünməmiş xeyirxahlıq hissi özünü göstərir. Açıqürəkli və ünsiyyətçi kimi tanıdığımız biri isə özünü alçaq və cındır kimi aparır. Buna görə də Amyasın peşmançılıq tutmaları ola bilərdi, nə qədər qudurğan eqoist olsa da, “ürəyim nə istəyirsə, onu da edəcəyəm” desə də, bir o qədər vicdan əzabı çəkərdi. Nə qədər inandırıcı görünməsə də, mən indi bunun, yəqin ki, belə olduğunu hesab edirəm. Bir də təkrar edirəm: Karolina özü də məhz bu versiyanın üstündə dururdu. Bu çox vacibdir.

İndi isə mənim indiki ağıllımla faktlara nəzər salaq, daha doğrusu, yaddaşımda ilişib qalanlara. Yəqin ki, Karolina ilə o faciədən bir neçə həftə əvvəl etdiyimiz söhbət sizin üçün maraqlı olar. Bu söhbət Elsa Greerin Olderberiyə gəldiyi ilk günlərdə olmuşdu.

Karolina, sizə söylədiyim kimi, ona böyük simpatiya və hörmətlə yanaşdığını bilirdi. Ona görə də mənə etibar edib ürəyini açma bilirdi. Son zamanlarda çox qəmgin

görünürdü. Buna baxmayaraq, məndən: – “Amyas buraya gətirdiyi bu qızı çox sevirmi, səncə?” – deyə soruşduğu zaman əməlli-başlı heyrətləndim.

– Amyas, sadəcə, onun rəsmiini çəkmək istəyir, – dedim. – Amyasın hər yeni işdən ötrü necə alışıb-yandığını özün bilirsən.

Karolina başını buladı:

– Xeyr, o, Elsaya aşiq olub.

– Ola bilər, bir az.

– Ancaq mənə görə, çox.

– Qızın çox gözəl olduğunu etiraf edirəm, – deyə cavab verdim. – Amyasın qadın gözəlliyinə düşkün olduğunu ikimiz də bilirik. Lakin indiyə qədər Amyasın tək cə səndən başqa heç kəsi sevmədiyini gərək bilmmiş olasan. Bəzən qadınlara aludə olmaq onun xasiyyətidir, ancaq bu ehtirası o qədər də uzun sürmür.

– Mən də həmişə belə fikirləşirdim, – Karolina dedi.

– Mənə inan, Karolina, – dedim, – bu, həqiqətən, belədir.

Ah çəkdi:

– Bu dəfə qorxuram, Meredith. Bu qız... o qədər açıq-saçıq davranır ki, dəhşətə gəlirəm... Çox gəncdir və çox inadkardır. Mən hiss edirəm ki, bu dəfə Amyas möhkəm ilişib.

– Qızın çox gənc və dediyin kimi, açıq-saçıq olması onu təhlükədən qoruyacaqdır, – deyə etiraz etdim. – Amyas üçün qadınlar çöl quşu kimi bir şeydir, onları ovlamaq onun üçün qadağan deyil. Ancaq bu qızda oxu daşa dəyəcək.

– Bax mən də elə bundan qorxuram, – Karolina dedi. – Qorxuram ki, bu dəfə o özü ovlansın. – Sonra davam etdi. – Merri, sən bilirsən ki, mənim indi otuz dörd yaşım var. Amyasla evlənməyimiz on il oldu. Gözəllik baxımından Elsaya yarışa bilmərəm, bunu başa düşürəm.

Etiraz etdim:

– Sən axı bilirsən, Karolina, yaxşı bilirsən, Amyas, həqiqətən, sənə sadıqdır.

– Məgər kişilərin hisslərinə arxayın olmaq olar? – dedi, sonra kədərli gülümsünərək əlavə etdi. – Mən ibtidai hisslərlə yaşayan bir qadınam, Merri. Daxilimdən o qızı baltayla parçalamaq gəlir.

Mən cavabımda dedim ki, Elsa nə etdiyinin fərqində deyil. O, Amyasa heyrandır, ona pərəstiş edir, ancaq Amyasın ona aşiq ola biləcəyini başa düşə bilmir.

– Mənim əziz dostum Merri! – dedi, sadəcə, sözlərimə cavab olaraq, sonra söhbəti başqa tərəfə yönəltdi, bağçadakı ağaclardan danışmağa başladı. Ümid edirdim ki, o, bütün bu narahatlıqları unudacaq.

Bizim bu söhbətimizdən sonra tezliklə Elsa Londona qayıtdı. Amyas da bir-iki həftəliyinə yoxa çıxdı. Mən də, düzünü desəm, onları yaddan çıxartdım. Sonra Elsanın, Amyas rəsmini tamamlasın deyərək təkrar Olderberiyə gəldiyini öyrəndim. Bu xəbər məni bir az narahat etməyə başladı. Lakin Karolinanı gördüyüm zaman o, mənimlə bu barədə danışmaq istəmədi. Davranışları hər zamankı kimi idi: nə həyəcanlı idi, nə də üzgün. Fikirləşdim ki, yəqin, hər şey yaxşıdır. Buna görə də işin nə qədər dərinə getdiyini eşidəndə çox sarsıldım. Amyas və Elsayla aramızda olan söhbətləri sizə danışmışdım. Karolinayla danışmağa fürsət tapa bilmədim. Sadəcə, bir-birimizə bir-iki kəlmə söylədik, artıq onları bilirsiniz. Sanki, onun iri, alacalanmış gözlərini indi də görürəm, qəlbimdəki həyəcanı güclə yatırıram. “Artıq hər şey bitib”, – deyən səsinə eşidirəm. Bu sözlərin arxasında gizlənən dərin ümitsizliyi təsvir etməkdə acizəm. Bu sözlər gerçəkliyin təsdiqi idi. Amyasın ölümüylə həyat onun üçün bitmişdi. Bax buna görə də mən, koniumu onun götürdüyünə əminəm. Bu, onun üçün vəziyyətdən çıxış yolu idi. Bu dərmanın özəllikləri haqqında özümün sarsaq çıxışında ona ipucu vermişdim. Üstəlik, “Fedon”dan həmin zəhərlə ölüm səhnəsindən bir parça da oxumuşdum. Mən indi o hadisəni özüm üçün belə təsəvvür edirəm. Karolina, əgər Amyas onu atarsa, özünü öldürməkdən ötrü koniumu götürüb. Ola bilər, Amyas onun zəhəri necə boşaltdığını görüb və ya sonra, onda zəhər olduğunu bilib. Bundan yaman təsirlənib. Arvadını gör nə yerə gətirdiyindən dəhşətə gəlib. Ancaq qorxu və peşmançılıq hissələrinə baxmayaraq, yenə də Elsadan qopa bilməyib. Mən onu başa düşə bilərəm. Kim olsa, Elsadan qopa bilməzdi. Elsasız həyatını təsəvvür edə bilməyib. Və Karolinanın da onsuz yaşaya bilməyəcəyini anlayıb. Bax buna görə də qərara gəlib ki, ən yaxşısı – koniumdan özü

yararlansın. Onun ölümü də tam öz xarakterinə uyğun idi. Amyasın həyatda ən çox qiymət verdiyi şey sənətiydi. Ona görə də əlində fırçayla ölməyə qərar verdi. Ən son anda gözləri də dəlicəsinə sevdiyi qızı görəcəkdə. Yəqin, bu fikrə gəlib ki, onun ölümü qız üçün də yaxşı olar...

Əlbəttə, bu nəzəriyyə bəzi maraqlı faktları kölgədə qoyur; məsələn, nəyə görə boş zəhər şüşəsində təkəcə Karolinanın barmaq izləri qalmışdı. Yəqin ki, Amyas flakonun əlində tutandan sonra bütün izlər yumşaq parçayla silinib. Həmin dəsmalı sonra flakonların arasından tapıblar. Daha sonra Karolina şüşəni əlinə alıb baxıb ki, görsün ona toxunan olubmu. Məncə, belə bir açıqlama tamamilə ağılabatandır və ola bilər. Pivə şüşəsinin üzərindəki barmaq izlərinə gəldikdə isə, vəkillərin məhkəmədə söylədiklərinə görə, zəhər içən adam özünü idarə edə bilmir, buna görə də Amyasın pivə şüşəsi üzərində təbii olmayan barmaq izləri qalıb. Təkəcə izah olunması bir məsələ qalır: Karolina proses boyunca özünü nə üçün belə aparırdı? Məncə, bunun səbəbini də tapmışam. Özünü öldürməkdən ötrü laboratoriyadan zəhəri oğurlamışdı və bununla da Amyasın beynində intihar düşüncəsini oyatmışdı. Ehtimal etmək olar ki, Karolina həssas təbiətli qadın olduğuna görə, onun ölümündə özünü günahkar hesab edib, özünü qatil olduğuna inandırıb. Ancaq əlbəttə ki, məhkəmədə ona qarşı irəli sürülən ittihamda olduğu kimi bir qətl deyildi bu.

Bütün bunlar mənə son dərəcə məntiqli görünür. Əgər bunlar, doğrudan da, belədirsə, o zaman siz balaca Karlana asanlıqla inandıra bilərsiniz. Və o da ailə qurmaq istədiyi cavan oğlanı əmin edə bilər ki, anasının yeganə günahı, olsa-olsa, özünü müqəssir bilməsi olub.

Bilirəm, bu yazdıqlarım məndən xahiş etdiyiniz şeylər deyil, siz məndən o hadisələri yaddaşımda necə qalıbsa, o cür də yazmağımı xahiş etmişdiniz. İndi icazə verin, öz səhvimi düzəldim. Artıq sizə Amyasın ölümünə qədərki hadisələri çatdırdım. İndi isə öldüyü günün hadisələrini yazmağa keçirəm.

O gecə rahat yata bilmədim, çünki çox sevdiyim dostlarımla taleyində yaranmış bu gərginlik əhvalımı pozmuşdu. Bütün gecəni bu fəlakətin qarşısını necə ala biləcəyimi düşünə-düşünə saat altıda dərin yuxuya getmişəm. Səhər

mənə çay gətirdiklərindən belə xəbərim olmayıb. Saat onun yarısında yuxudan ayılında ağrıdan başım partlayırdı. Bir az sonra mənə elə gəldi ki, yataq otağımın altındakı laboratoriyada kimsə dolaşır. Lakin qoy bunu da söyləyim, hər halda, əslində, laboratoriyaya bir pişik girmişdi. Çünki pəncərə aralı qalmışdı və bir pişik buradan içəriyə asanlıqla girə bilərdi. Tez paltarımı geyinib aşağıya endim. Rəflərə baxarkən konium şüşəsinin başqa şüşələrlə eyni sırada dayanmadığını gördüm. Sonra da zəhərin çox hissəsinin yox olduğunu görərək dəhşətə gəldim. Bir gün əvvəl şüşə, demək olar, doluydu, indisə, demək olar, boş. Pəncərəni bağlayıb çıxdım, qapını da kilidlədim. Əhvalım çox pozuldu; boynuma alıram, elə bil, iki dizimin də qapağı qırıldı. Nəse bir şey məni özümdən çıxarılanda başım da işləmir. Əvvəlcə mən bir az təəssüf hissənə qapıldım, sonra nəse xoş olmayan bir ovqat varlığıma hakim kəsildi, daha sonrasa əməlli-başlı qorxmağa başladım. Evdəkiləri sorğuya çəkdim, hamısı da laboratoriyaya girmədiklərinə and içdi. Bir az düşündükdən sonra qardaşıma zəng etməyə və onunla məsləhətləşməyə qərar verdim. Filip məndən ağıllıdır. O, vəziyyətin nə qədər ciddi olduğunu o saat başa düşdü. Mənə dərhal Olderberiyə gəlməyimi söylədi. Yolda miss Uilyamsa rast gəldim. Dərstdən qaçmış Anjelanı axtarırdı. Ona Anjelanı görmədiyimi, bizə də gəlmədiyini dedim. Deyəsən, miss Uilyams mənim özümdə olmadığını sezdi. Sual dolu baxışlarla üzümə baxırdı. Ancaq mən ona baş vermiş hadisə haqqında bir şey söyləmədim. Mən ona evin arxasındakı bağçaya baxmasını məsləhət gördüm, çünki orada Anjelanın sevimli bir alma ağacı vardı, özümsə körfəzə sarı yollandım, orada qayığa oturub Olderberiyə tərəf üzəcəkdim. Qardaşım artıq məni orada gözləyirdi. Onunla birlikdə evə doğru, sizinlə keçdiyimiz həmin yoldan keçərək qalxmağa başladıq. Əgər siz mülkün necə yerləşdiyini xatırlayırsınızsa, demək, təsəvvürünüzə gətirə bilərsiniz: Top bağçasının divarları yanından keçərkən bağçadakı söhbəti eşitməmək mümkün deyil. Karolina ilə Amyas nəyə görə mübahisə edirdilər, ancaq onların mübahisəsinin predmeti məni maraqlandırmırdı. Karolinanın Amyası hədələmədiyinə əminəm, belə bir şey eşitmədim. Söhbət Anjelika haqqında gedirdi, Karolina onun internat məktəbə göndərilməsini sonraya saxlamağı xahiş

edirdi. Ancaq Amyas israr edirdi, səsinə qaldırırdı, “artıq hər şey həll olunub, onu göndərəcəyəm, gedəcək”, deyirdi.

Düz elə qarşısından keçdiyimiz anda Top bağçasının qapısı açıldı və Karolina bayıra çıxdı. Qüssəliydi, ancaq bundan artıq bir gərginliyi yox idi. Mənə baxaraq dalğın-dalğın gülümsədi və Anjela haqqında danışdıqlarını söylədi. O arada Elsa da yolda göründü. Amyasın rəsmə davam etmək istədiyini başa düşürdük. Ona görə də biz yolumuza davam edib evə tərəf yollandıq.

Sonralar Filip peşman olub, nəyə görə vaxtında tərpənib ölümün qarşısını ala bilmədiyinə görə özünü söylədi. Ancaq mən başqa fikirdəyəm. Bizim intihar hadisəsinin planlaşdırılmasından şübhələnməyə heç bir əsasımız yox idi. (İndi isə, ümumiyyətlə, belə bir planın olmadığına əminəm.) Aydın məsələdir, biz nəşə etməliydik, ancaq mən bu gün əminəm ki, biz bu məsələni yaxşıca müzakirə etməli və necə hərəkət edəcəyimizə qərar verməliydik, üstəgəl, boynuma alıram: neçə dəfə şübhə məni bürüyüb ki, görəsən, düz iş görürəm, yoxsa yox? Həqiqətənmə, şüshə bir gün əvvəl doluydu? Mən hər zaman hər şeydən əmin olan adamlardan deyiləm, qardaşım Filip istisna olmaqla. İnsanın yaddaşı bəzən acı zarafatlar edir. Tez-tez olur, məsələn, sənə elə gəlir ki, bir şeyi buraya qoymusan, sonra bir də görürsən, o şey tamam başqa yerdədir. Şüshədə zəhərin nə qədər olduğu haqqında nə qədər çox düşünürdüm, bir o qədər çox şübhələndirdim və əminliyimi itirirdim. Bu hal Filipi dəhşətli dərəcədə əsəbiləşdirirdi, axırda lap özündən çıxdı. Buna görə də biz söhbətimizi davam etdirə bilmədik və sakitcə bu söhbəti günorta yeməyindən sonraya saxladığımız. Burasını da deyim ki, mən məxsusi dəvət olmadan da Olderberiyə günorta yeməyinə gedə bilərdim.

Daha sonra Anjelayla Karolina bizə pivə gətirdilər. Mən Anjeladan dərslər vaxtı nə üçün ortalıqda gəzdiyini soruşdum, miss Uilyamsın hirsələnəcəyini söylədim, o da cavabında dənizə getdiyini bildirdi və internat məktəbə göndərilmək ərafəsində heç nəyə həvəsi olmadığını söylədi. Filiplə rahatca danışmaq imkanı olmadığına görə bağçaya çıxdım, təklildə qalıb özüm bu məsələni düşünmək istəyirdim, buna görə də Top bağçasına gedən yolda bir az gəzişmək istədim. Sizə göstərdiyim kimi, Top bağçasının üstündə, ağac-

ların arasında köhnə bir skamyaya vardı. Orada oturaraq, bir siqaret yandırdım. Konium problemini düşünür, bir tərəfdən də Amyasa poza verən Elsanı seyr edirdim. Elsanı həmişə o gün gördüyüm kimi xatırlayıram. Sarı köynək və tünd-mavi şalvar geyinmişdi, çiyinə də üşüməsin deyə qırmızı bir köynək ataraq hərəkətsiz oturmuşdu. Üzündən həyat və enerji saçılırdı. Və o, gülşən səsiylə özünün gələcək planlarından danışdı. Sizdə elə təsəvvür oyana bilər, guya, mən onlara xəlvətcə qulaq asırdım, ancaq bu, belə deyil. Elsa oturduğu yerdən məni açıq-aşkar görürdü. O da, Amyas da mənim orada oturduğumu bildirdilər. Qız mənə əl elədi və Amyasın səhər açıldan bəri ona rahatlıq vermədiyini qışqıraraq söylədi. Elsa eyni pozada dayanmaqdan qıç olmuşdu və bədəni keyləşmişdi.

Amyas da deyindi: “Mənim də qollarım, ayaqlarım tutulub, – dedi. – Bədənim ağac kimi olub”. “Ay yazıq, qocalmışan da”, – Elsa onu lağa qoyub güldü. Amyas da cavabında: “Hə, düz deyirsən, bu yaxınlarda oynaqları xırçıldayan şikəst bir qocayla evlənəcəksən”, – dedi.

Başqalarına bu qədər əzab verdiklərinə laqeyd halda onların öz gələcək həyatları haqqında belə zarafatya danışmalarına mat qalmışdım. Lakin Elsanı da günahkar bilmirdim. O çox gənc idi, özünə arxayın idi və aşıq olmuşdu. Nə etdiyinin fərqudə deyildi. O, əzab çəkməyin nə demək olduğunu bilmirdi. Bir uşaq sadəliyi ilə, çox yaxında Karolinanın özünü ələ alacağına, dərdlərini unudacağına inanırdı. O, Amyasla yaşayacaqları xoşbəxt həyatdan başqa heç nəyi görmürdü. Onun heç bir şübhəsi yox idi, vicdan əzabı çəkmirdi və heç nəyə rəhmi gəlmirdi.

Çox da uzun danışmadılar. Heç bir rəssam işləyərkən çənə döymək istəməz. Bəlkə, on dəqiqədən bir Elsa bir şey söyləyir, Amyas da mızıldanaraq ona cavab verirdi. Elsa bir ara: “İspaniya baxımından haqlısan, – dedi. – Əvvəlcə oraya getməliyik. Məni öküz döyüşünə apararsan. Hər halda, qeyri-adi bir tamaşadır bu. Ancaq mən öküzün adamı öldürməsinə istəyirəm, adamın öküzü deyil. Romalı qadınların qladiatorlar ölən zaman hansı hissələr keçirdiklərini başa düşürəm. İnsanların heç bir mənası yoxdur, ancaq heyvanlar çox gözəldir”.

Elsa özü də bir az heyvan kimiydi. Gənc, ibtidai, təcürübəsizdi. İztirabın nə olduğunu bilmirdi. Məncə, Elsa

düşünmür, yalnızca hiss edirdi. Ancaq həyat enerjisi o qədər çox idi, həddən artıq, mən tanıdığım insanlar arasında beləsini görməmişdim. O gün onu axırıncı dəfə belə canlı, özündənrazı gördüm, elə bil, kainatın fəvqündə idi. Adətən, belə xoşbəxtliyin arxasınca bədbəxtlik gəlir.

Günorta yeməyinin zəngi çalındı, skamyadan qalxaraq cığırda aşağıya doğru endim, Top bağçasının qapısının yanından keçəndə yolumuz Elsayla birləşdi, üz-üzə gəldik. Ağacların kölgəliyindən açıqlığa çıxanda ətrafın gözqamaşdırıcı işığa büründüyünü gördüm. Yaxşı görmürdüm. Amyas skamyaya söykənərək oturmuşdu və əllərini yanlara açmışdı. Çəkdiyi rəsmə tamaşa edirdi. Onu bu vəziyyətdə oturan çox görmüşdüm. Haradan biləydim ki, zəhər onu artıq öldürməyə başlayıb. Amyasın xəstəlikdən və xəstələnməkdən zəhləsi gedirdi. Görməyə gözü yox idi. Xəstəliyi vecinə almazdı. Yəqin, gün vurduğunu fikirləşib – çünki simptomları bir-birinə oxşardır – buna görə də heç şikayətlənməyi ağılına gətirməyib.

350

Elsa: – Yeməyə gəlməyəcək, – dedi.

Özlüyümdə: “Ağıllı iş görür”, – deyə düşündüm. Sonra da Amyasa səsləndim:

– Hələlik, – dedim.

Gözlərini rəsmdən ayırdı və baxışları yavaş-yavaş mənə dikildi. Gözləri alışıb-yanırdı, xoş olmayan ifadə vardı onlarda. Əlbəttə, o zaman mən onun nə halda olduğunu başa düşmədim. Çünki Amyas rəsm çəkərkən nəsə bir şey istədiyi kimi alınmayanda çox əsəbi olurdu. Bu dəfə də elə olduğunu fikirləşdim. Amyas, mənə elə gəlir ki, deyirmiş kimi bir səs də çıxardı.

Nə Elsa, nə də mən onun halında bir qəribəlik görmədik. Sənətkarlara xas bir əsəbilik kimi gəldi bu bizə. Bu səbəbdən də Amyası orada buraxaraq deyə-gülə evə getdik. Əgər o yazıq sevgilisini bir daha sağ görməyəcəyini bilsəydi... Allaha çox şükür, bilmirdi. Buna görə də hələ bir müddət xoşbəxtlik içində yaşadı.

Karolinanın davranışları yemək zamanı da çox normal idi. Lakin əvvəllərdə olduğundan bir az fikirliydi. Bilmirəm bu, onun hadisə ilə bir əlaqəsi olduğuna sübut ola bilərmə? Bu qədər aktrisalıq Karolinanın əlindən gəlməzdi.

Daha sonra Karolinayla tərbiyəçi Top bağçasına gedərək Amyasın öldüyünü görüblər. Mən evə doğru gələn

miss Uilyamsla qarşılaşdım. Mənə həkimə zəng etməyi söyləyərk, təkrar Karolinanın yanına qayıtdı.

Zavallı qızcığaz! Elsanı deyirəm. Elə ümitsizcə, elə ürək-dən ağlayırdı, ancaq uşaqlar belə ağlaya bilər. Yalnız uşaqlar həyatın onlara belə ağır bir zərbə endirə biləcəyinə heç cür inanmazlar. Karolina olduqca sakit idi. Əlbəttə, o, özünü ələ almağı Elsadan daha yaxşı bacarırdı. Onun, o anlarda, peşman kimi bir halı da yox idi. Amyasın, deyəsən, intihar etdiyini söylədi. Ancaq biz buna inanmadıq. Elsa özünü saxlaya bilmədi və üzünə qarşı onun qatil olduğunu söylədi.

Əlbəttə, Karolina polisindən ondan şübhələncəyini anlamışdı. Hər halda, onun davranışlarını bununla izah etmək olar. Filip isə onun qatil olduğuna əmin idi. Tərbiyəçisinin hamımıza böyük yardımını verdi. Elsanı uzanmağa məcbur etdi, sonra ona sakitləşdirici dərman verdi. Polis gəldiyi zaman Anjelanı kənardə saxladı. Bu qadın hamımızın dayaq nöqtəmiz idi.

Artıq ondan sonra olanlar dəhşət idi. Polis evdə axtarış aparmağa başladı, hamını dindirirdilər, sonra reportyorlar milçək kimi daraşdılar, öz fotoaparatıyla şaqqa-şuruq şəkil çəkdiilər, ailə üzvlərindən açıqlama vermələrinə tələb edirdilər. Bir sözlə, dəhşət idi. İllər keçməsinə baxmayaraq, hələ də dəhşətli görünür. Siz Allah, çalışın balaca Karlını, əslində, nə baş verdiyinə inandıra bilərsiniz, bəlkə, o zaman bu hadisəni həmişəlik olaraq unudaraq.

İstər inansınlar, istər inanmasınlar, Amyasın özünü öldürdüyünə əminəm.

*Meredith Bleykin
hekayətinin sonu.*

LEDİ DİTTİŞAMIN HEKAYƏTİ

Burada Amyasla tanış olduğum ilk gündən onun ölümünə qədər olan hadisələri yazıram.

Onunla ilk dəfə bir rəssamın qonaqlığında tanış olmuşam. Yadımdadır, pəncərənin yanında ayaq üstə dayanmışdı, mən də elə otağa girən kimi onu gördüm. Kim

olduğunu soruşdum. “Rəssam Krale” dedilər. Onunla tanış olmaq istədiyimi söylədim.

Həmin məclisdə onunla, deyəsən, on dəqiqəyə qədər danışdıq. Amyas Kralenin məndə oyatdığı təəssüratı ifadə etməyə söz tapa bilmirəm. Əgər Amyas Kraleni gördüyüm zaman hər kəsin mənimçün mənasızlaşdığını və cılızlaşdığını söyləsəm, bu ən doğrusu olar.

Tanış olduqdan sonra gedib onun əsərlərinə baxdım. Bond küçəsində bir sərgi açmışdı, bir əsəri Mançesterdə çoyulmuşdu, daha bir əsəri Lidsdəydi və iki tablosu Londondakı xalqa açıq olan qalereyalarda sərgilənməkdəydi. Mən onların hamısına baxdım. Sonra onunla yenə görüşdük.

– Sizin bütün əsərlərinizi seyr etdim, – dedim. – Hamısı da çox gözəldir.

Söylədiklərim xoşuna gəldi.

– Rəsm əsərləri haqqında fikir söyləmək haqqınızın olduğunu sizə kim söylədi? Bunlardan baş açdığınıza heç inanmağım gəlmir.

– Bəlkə də, başım çıxmır, – deyə cavab verdim. – Ancaq rəsmlər, hər halda, çox gözəldir.

Güldü:

– Belə mənasız şeylər danışmayın, – dedi.

– Yaxşı, danışmaram, – dedim. – İstəyirəm mənim şəklimi çəkəsiniz.

– Heç olmasa, bir az dərrakən olsaydı, mənim qəşəng qızların rəsmi çəkmədiyimi başa düşərdin, – dedi.

– Bunun portret olması şərt deyil, – dedim. – Bir də ki mən tək-cə qəşəng qız deyiləm.

Sanki, məni ilk dəfə görürmüş kimi diqqətlə üzümə baxdı.

– Ola bilər, bəlkə də, haqlısınız, – dedi.

– Demək, rəsmimi çəkəcəksiniz? – soruşdum.

Başını yana əyərək bir müddət məni süzdü.

– Siz qeyri-adi varlıqsınız, elə deyilmi? – dedi.

– Bilirsiniz, mən çox varlıyam, – dedim. – Zəhmətinizin haqqını necə lazımdırsa ödəyə bilərəm.

– Rəsmi çəkməyimi niyə bu qədər çox istəyirsən? – deyə soruşdu.

– İstəyirəm, vəssalam, – dedim.

– Məgər bu, əsaslı səbəbdir?

- Hə, – dedim. – Mən hər istədiyimi əldə edirəm.
– Zavallı körpə, nə qədər gəncsən hələ! – deyib ah çəkdi.
– Rəsmimi çəkəcəksən, yoxsa yox? – ısrar etdim.

Məni çiyinlərimdən tutaraq işığa doğru çevirdi və başdan-ayağa süzərək diqqətlə baxdı. Sonra bir az gerilədi. Mən hərəkətsiz dayanıb gözləyirdim.

– Bəzən müqəddəs Paul Katedralının təpəsinə qonan qəribə rəngli Avstraliya makaolarının rəsmi çəkmək istəyirəm. Əgər sənin rəsmi adi şəhərkənarı bir mənzərənin önündə çəksəm, elə bilirəm ki, bu istəyimə də qovuşaram.

– Demək, razısınız? – soruşdum.

– Siz mənim bu günə qədər gördüyüm ən gözəl, ekzotik varlıqlardan birisiniz. Sizin rəsminizi çəkərəm!

– Demək, qərara gəldik, – mən sözü onun ağızından qapdım.

– Ancaq bir məsələdən xəbəriniz olsun, Elsa, – dedi, – əgər rəsminizi çəkəsi olsam, sizinlə sevişmək istəyi oyana bilər məndə.

– Mən də bunu istəyirdim... – deyə cavab verdim. Bu sözləri çox yavaş, lakin sakit səsle söyləmişdim. Və onun nitqinin necə tutulduğunu və gözlərinin necə alışib-yandığını hiss etdim.

Bax belə, gözlənilmədən hər şey başladı.

Bir gün sonra biz yenidən görüşdük. O, mənim Devonşirə, onun evinə gəlməli olduğumu söylədi; orada onun nəse bir yeri vardı, onun fonunda mənim rəsmimi çəkəcəkdə.

– Mən evliyəm, yaqın, bilirsiniz? Və arvadımı çox sevirəm.

– Arvadını sevirənsə, demək, o çox yaxşı qadın olmalıdır, – dedim.

– Çox yaxşı qadındır, – dedi. – Sözüün əsl mənasında o, gözəl qadındır və mən ona pərəstis edirəm. Buna görə də, əzizim Elsa, bunu nəzərə alın və buna uyğun davranmağa çalışın.

Mən onu çox yaxşı başa düşdüyümü söylədim.

Bir həftə sonra rəsmə başladı. Karolina Krəle məni nəzakətlə qarşıladı. Məndən çox da xoşu gəlmirdi. Əlbəttə, xoşu gəlməsi üçün də bir səbəb yox idi. Amyas çox diqqətli davranırdı. Mənə, arvadının eşitməsini istəmədiyi heç bir şey söyləməirdi. Mən də ona qarşı çox nəzakətli və rəsmiydim. Lakin ikimiz də işin iç üzünü bilirdik.

On gün sonra:

– Artıq Londona qayıt, – dedi.

– Axı rəsm bitməyib, – deyə etiraz etdim.

– Rəsm heç başlamayıb da, – dedi. – Sözün düzü, Elsa, sənin rəsmi çəkə bilməyəcəyəm.

– Nəyə görə? – soruşdum.

– Bunun səbəbini çox yaxşı bilirsən, Elsa. – dedi. – Bax ona görə də buradan getməlisən. Əlim işə yatmır. Fikrim-zikrim səndədir.

Onunla Top bağçasındaydıq. İsti, günəşli bir gün idi. Quşlar civildəşir, arılar vızıldayırdı. Adama elə gəlirdi ki, ətrafda bu qədər gözəllik və sakitlik varkən ancaq xoşbəxt olmaq olar. Ancaq mən bu xoşbəxtliyi hiss edə bilmirdim. Havada bir hüzn vardı. Bəlkə də, irəlidə baş verəcəklərin əks-sədası vurmuşdu bağçaya.

354

Londona qayıtmağımın heç bir şeyi dəyişdirməyəcəyini bilsəm də:

– Yaxşı, əgər deyirsinizsə mən getməliyəm, gedərəm.

– Afərin, – dedi Amyas, məni təriflədi.

Beləcə, bağdan ayrıldım. Ona məktub da yazmadım. Amyas on gün dözdü. Sonra gəldi. Elə arıqlamış, əldən düşmüş görkəmdə idi, əməlli-başlı qorxdum.

– Sizə xəbərdarlıq etmişdim, Elsa, – dedi. – Demədim deyə bilməzsiniz.

– Sizi gözləyirdim, – dedim. – Gələcəyinizi bilirdim.

İniltiyə bənzər bir səs çıxartdı.

– Bəzi şeylər var, kişilər öhdəsindən gəlməkdə aciz olurlar. Sizin üzünüzdən yata bilmirəm artıq, yeməkdən, içməkdən olmuşam.

– Bilirəm, – dedim. – Çünki mən də eyni vəziyyətdəyəm. Elə ilk gündən bəri beləyəm. Bu, bir alın yazısıdır, artıq mübarizə etməyimiz yersizdir.

– Ancaq siz o qədər də mübarizə aparmadınız, elə deyilmi, Elsa? – soruşdu.

– Mübarizəyə can atmadım da heç, – etiraz etdim.

– Kaş bu qədər gənc olmayaydın.

– Bunun heç bir mənası yoxdur, – dedim.

Ondan sonrakı həftələr boyunca çox xoşbəxt idik. Lakin “xoşbəxt” kəlməsi də azdır. Bu nəşə daha dərin və daha qorxunc bir şey idi. Bir-birimiz üçün yaradılmış və

axırda da bir-birimizi tapmışdıq. Hər ikimiz əbədi olaraq birlikdə olmağı arzulayırdıq.

Ancaq daha başqa bir şey oldu. Yarıda qalan rəsm Amyasın yadından çıxmırdı. Mənə:

– Çox qəribədir, – dedi, – əvvəlcə rəsmi çəkə bilmirdim: buna sən mane olurdun. Lakin rəsmi çəkməyi çox istəyirəm, Elsa. Bu ən böyük əsərim olacaq. Əlimə fırçanı almaq arzusuyla qovruluram... rəsmi çəkməliyəm. Lakin o arada dır-dır da istəmirəm. Buna görə də tablo bitdikdən sonra Karolinaya məsələni açıb danışar və hər şeyi yoluna qoyarıq.

– Karolina boşanmaq istəməsə, necə? – deyə soruşdum.

– Onun belə bir şey edəcəyinə inanmıram, – dedi.

– Fəqət qadınları bilmək olmaz. O üzüləcək deyə narahat oluram. Lakin belə şeylər də qaçılmazdır.

– Çox məntiqli sözlərdir bunlar, Elsa. Lakin Karolina məntiqli insan deyil. Heç bir zaman da olmayıb. Hər halda, bu dəfə də məntiqli insan kimi davranmayacaq: çünki o, məni sevir.

– Bunu başa düşürəm, – deyə cavab verdim. – Fəqət səni sevirsə, əvvəlcə sənin xoşbəxtliyini düşünməlidir. Əgər sən ondan ayrılmaq istəyirsənsə, səni özüylə yaşamağa məcbur edə bilməz.

Güldü:

– Həyatda qarşımıza çıxan problemlər modern kitablardan öyrənilən fəlsəfə qırıntılarıyla çözülə bilməz. Təbiət insana həyatla deyil, ölümlə vuruşmağı əmr edir.

– Məgər biz – müasir zamanın insanları – hələ də vəhşi təbiət qanunlarıyla yaşayırıq?

Amyas qəhqəhə çəkdi:

– Müasir insanlar ha? Hər halda, Karolina səni baltayla doğramasa, yaxşıdır. Onun əlindən gələr. Elsa, Karolinanın iztirab çəkəcəyinin fərqində deyilmisən? İztirabın nə anlama gəldiyini bilirsənmi?

– O halda bu durumu Karolinaya söyləmə, – deyə təklif etdim.

Başını yellədi:

– Xeyr. Ondan ayrılmalıyam. Sən tamamilə mənim olmalısın, Elsa. Bütün dünya da bunu bilməlidir.

– Bəs Karolina səndən boşanmazsa?

– Mən bundan qorxmuram, – dedi.

Soruşdum:

– Bəs nədən qorxursan?

Ağır-ağır cavab verdi:

– Bunu mən də bilmirəm... – dedi.

O, Karolinanın necə qadın olduğunu bilirdi. Mənimlə bundan xəbərim yox idi.

Əgər bilsəydim...

Təzədən Olderberiyə getdik. Bu dəfə vəziyyət çətinləşmişdi. Karolina şübhələnməyə başlamışdı. Bu vəziyyət heç xoşuma gəlmirdi, heç... heç... Mən yalana, hiyləyə həmişə nifrət etmişəm. Düşünürdüm ki, hər şeyi Karolinaya açıb deməliyik. Lakin Amyas buna razı olmurdu, eşitmək belə istəmirdi. Ən qəribəsi o idi ki, Amyas bütün bunlara laqəyd yanaşırdı. Karolinanı sevməsinə, onun inciməsini istəməməsinə baxmayaraq, hər şeyin həqiqi olub-olmaması ona heç həqiqətən maraqlı deyildi. Sanki, dəli kimi rəsm çəkməyə qapılmışdı, başqa şeylər onunçün mövcud deyildi. Onun bu cür, tamamilə işə qapanmış halını əvvəllər görməmişdim. Amyasın dahi olduğunu anlamağa başlayırdım. Buna görə də öz sənətinə bu şəkildə aludə olan bir adamın adi nizam qaydalarına əhəmiyyət verməməsi çox təbii idi. Ancaq mən başqa cür düşünürdüm. Özümü naqolay vəziyyətdə hiss edirdim. Karolina mənim orada olmağıma dözə bilmirdi və buna haqqı da vardı. Bu vəziyyətdən çıxmağın yeganə yolu həqiqəti ona olduğu kimi açıb danışmaq idi. Ancaq Amyas:

– Mənim bu ara belə şeylərə baş qoşacaq halım yoxdur, – deyirdi. – Dava-dalaş, dırıltı-gurultu istəmirəm. Qoy rəsm bitsin, sonra.

– Bəlkə, heç bir dava-dalaş olmayacaq, – deyirdim. – Hər halda, Karolina qürurlu qadındır, özünə görə mənlilik hissi var. Mən dürüst olmaq istəyirəm. Biz yalan danışmamalıyıq, – deyirdim.

– Cəhənnəm olsun dürüst olmaq! – Amyas etiraz edirdi. – Mən rəsm çəkməliyəm, heç nəyə vaxtım yoxdur.

Mən onu başa düşürdüm, ancaq o, məni başa düşmək istəmirdi.

Axırda mən dözə bilmədim. Karolina nəsə bir söhbət başlamışdı: “Payızda belə edəcəyik, elə edəcəyik”. O, Amyas haqqında elə əminliklə danışdı ki, birdən-birə

tutduğumuz iş mənə də ikrah doğurdu, buna görə də hər şeyi açıb ona söyləməyi qərara aldım. Bəlkə də, onun mənə qarşı saymazyanə danışması əsəblərimi yerindən oynatmışdı, ancaq bu saymazyanəlik elə həddəydi ki, zahirən ilişməyə bir yeri yox idi. Buna görə də mən bütün həqiqəti açıb ona söylədim. Bu günün özünə qədər, bir yandan baxanda, düzgün hərəkət etdiyimi düşünürəm. Lakin olacaqları bilsəydim, əlbəttə, bu cür hərəkət etməzdim. Dava-dalaş başladı. Amyas mənə çox hirsələndi. Lakin sözlərimin doğru olduğunu da etiraf etmək məcburiyyətində qaldı.

Karolinanı başa düşə bilmirdim. Çay içməkdən ötrü Meredit Bleykin malikanəsinə getdik. Karolina özünü çox şən aparırdı. Güllürdü, danışdı. Mən də axmaq kimi onun taleyi ilə bəşşədiyini düşündüm. Onların evində qaldığıma görə özümü çox narahət hiss edirdim. Lakin əgər çıxıb getsəydim, Amyasın işi yarımçıq qalacaqdı. Fikirləşirdim ki, bəlkə, Karolina çıxıb gedər. Hamının işi düzələrdi, əgər o çıxıb getsəydi.

Onun koniumu necə oğurladığını mən görmədim. Yalan danışmaq istəmirəm və ola bilər, o, zəhəri özünü öldürməkdən ötrü oğurlamışdı.

Ancaq qəlbimin dərinliklərində buna inanmağım gəlmir. Karolina özünə aid saydığı şeyləri heç bir zaman əllərindən buraxmaq istəməyən inanılmaz dərəcədə qısqanc qadınlardan idi. Amyas onun şəxsi əmlakıydı. Məncə, onu bütünlüklə və həmişəlik olaraq başqa bir qadına verməkdənsə, öldürmək Karolina üçün daha asan idi. Mənim qənaətimə görə, o, elə oradaca Amyası öldürməyi qərara almışdı. Mereditin koniumun xüsusiyyətləri haqqında oxuduğu mühazirə isə onun artıq planlaşdırdığı cinayəti hansı üsulla həyata keçirəcəyinə vasitə oldu. Karolina zalım və xain qadın idi və haqq-hesab çürütməyi bacarırdı. Amyas lap əvvəldən onun təhlükəli olduğunu bilirdi. Ancaq mən bunu bilmirdim.

Ertəsi günün səhəri Karolina ilə Amyasın final savaşı oldu. Onların deyişməsinin əsas hissəsini terrasda oturarkən eşitdim. Amyas özünü sakit aparırdı, səbirli və təmkinli idi. Qadına yalvarıb ağıllı olmağa çağırırdı. Onu və uşağını həmişə sevdiyini və bundan sonra da sevəcəyini söyləyirdi.

Onların gələcəyini təmin etməkdən ötrü əlindən gələni edəcəyini deyirdi. Sonra da birdən-birə əsəbiləşdi:

– Başa düş, mən Elsayla evlənmək istəyirəm və bunun qarşısını heç nə ala bilməz. Biz bir-birimizə sərbəstlik verəcəyimizi həmişə mümkün hesab etmişik. Elə bir an gəlir ki, insanın bu cür sərbəstliyə ehtiyacı olur.

– Əlindən gələni et, – deyə Karolina cavab verdi. – Mən sözümlü dedim, – səsi olduqca sakit idi. Ancaq bu səsə qərribə bir ton vardı.

Amyas soruşdu:

– Nə demək istəyirsən, Karolina?

– Sən mənimsən, – dedi. – Səni özbaşına buraxmayacağam. Səni o qızıcığa verməkdənsə, ən yaxşısı öldürərəm...

358

Elə bu anda Filip Bleyk terrasaya çıxdı. Ayağa qalxıb onun yanına getdim. Bu danışığı eşitməsinə istəməirdim. Sonra Amyas gəldi, rəsmə davam edəcəyimizi söylədi. Birlikdə Top bağçasına endik. Artıq heç nə danışmadı. Yalnız:

– Karolina tərslik edir, – dedi. – Ancaq Allah xatirinə, bu barədə danışmayaq. Sabaha qədər bu rəsmi bitirəcəyəm. Bu, mənim ən böyük əsərim olacaq, Elsa. Bunun əvəzini göz yaş və qanla da ödəməli olsam, zərəri yoxdur.

Bir az sonra mən əynimə bir şey geyinmək üçün evə yollandım. Soyuq külək əsirdi. Geri döndüyüm zaman Karolina Top bağçasındaydı. Hər halda, Amyasa son dəfə yalvarmaq üçün gəlmişdi. Filip və Meredit Bleyk də oradaydılar. Amyas susadığını, pivə istədiyini söylədi.

– Burada pivə var, ancaq soyuq deyil, – deyib deyindi.

Karolina:

– Mən sənə soyuq pivə yollayaram, – dedi. Bunu çox təbii, hətta dostyana söyləmişdi. Yaxşı aktrisyadı o qadın. Hər halda, o anlarda nə edəcəyini düşünürdü.

Karolina on dəqiqə sonra pivəni gətirdi. Amyas rəsmə dalmışdı. Karolina pivəni stəkana tökərək masaya qoydu, ikimizin də diqqətimiz onda deyildi. Amyas rəsmə məşğul idi, mənə pozamı pozmamayağa çalışırdım. Amyas, hər zaman olduğu kimi, pivəni birnəfəsə içdi. Sonra da üzünü büzüdü.

– Bu gün hər şeyin dadı murdarlaşıb. Ancaq heç olmasa, soyuqdur, – dedi.

O, bu sözü deyəndə belə mən heç nədən şübhələnmədim. Yalnız:

– Qarınqulu, – dedim və güldüm.

Karolina onun pivəni axıra qədər içdiyini seyr etdikdən sonra yanımdan ayrıldı.

Deyəsən, qırx dəqiqə sonra Amyas qollarının, ayaqlarının ağrımağa başladığından şikayət etdi. “Yel tutub”, – dedi. Onun xəstəliyə heç dözümü yox idi, bu haqda danışmağı da sevmirdi. Üstündən bir dəqiqə keçəndən sonra: “Yaş özünü göstərir. Bax ha, Elsa, öz taleyini bir qocayla bağlayırsan”, – dedi. Mən güldüm, lakin ayaqlarını zorla tərپətdiyini və ağrıdan üzünü qırışdırdığını görürdüm. Bunun revmatizm olmadığı heç bir zaman ağılıma gəlmədi. Axırda Amyas skamyanı çəkərək onun üzərinə yayxanaraq oturdu. Aradabir əlini uzadaraq tabloya bir-iki cizgi vurdu. Bəzən belə edərdi. Uzun-uzadı mənə baxar, sonra da tabloya dönərdi. Bəzən yarım saat sürərdi bu. Buna görə də onun belə etməsi mənə qəribə gəlmədi.

Günorta yeməyi zənginin çalındığını eşitdik. Amyas yeməyə gəlməyəcəyini söylədi. “Burada qalacağam. Ürəyim istəmir”, – dedi. Bunda da qəribəlik yox idi. Üstəlik, nahar zamanı Karolinayla qarşılaşmaq istəmədiyi də bəlliydi.

Amyas qəribə bir şəkildə danışırdı. Elə bil, donquldanırdı. Rəsm çəkərkən istədiyi alınmayanda da belə edərdi.

Meredit məni aparmağa gəldi. Amyasa nəşə söylədi, ancaq o, yenə donquldanaraq cavab verdi.

Amyası Top bağçasında qoyub evə getdik. Onu orada, təkbaşına, ölümlə əlbəyaxa buraxdıq. O zamana qədər xəstə insanları çox da görməmişdim. Bu baxımdan o qədər də bilgim yox idi. Elə bilirdim ki, Amyasın sənət adamlarına xas olan qəribəliyi tutub. Əgər bilsəydim... Başa düşsəydim... Bəlkə də, bir həkim onu qurtara bilərdi... Ay Allah, nəyə görə?.. Lakin artıq bunu düşünməyin heç bir faydası yoxdur. Mən, sadəcə, axmaq bir kor idim. Səfeh bir gözübağlı.

Danışacağım başqa bir şey yoxdur.

Karolinayla tərbiyəçi yeməkdən sonra Top bağçasına endilər. Meredith onların arxasınca getdi. Sonra qaçaraq geri qayıtdı. Bizə Amyasın öldüyünü söylədi.

O zaman hər şeyi başa düşdüm. Başa düşdüm ki, bu işi Karolina edib. Lakin ağılıma zəhər gəlmədi. Onun

bağçaya düşən kimi Amyası vurduğunu və ya bıçaqladığını güman etdim.

Ürəyimdən Karolinanı öldürmək keçdi.

Bunu nə üçün etdi? Nəyə görə? Amyas o qədər canlı, elə həyatla dolu, güclü adam idi ki. Bu həyat işığını söndürmək, onu buz kimi bir cəsəd halına salmaq... Yalnız ona görə ki, Amyas mənə qismət olmasın.

Qorxunc qadın idi o...

Qorxunc, zalım, kinli, ancaq nifrətə layiq bir insan...

Ona nifrət edirdim... Hələ də nifrət edirəm...

Karolinanı heç asmadılar da.

Ancaq gərək asaydılar...

Lakin asmaq belə az idi onu.

Ona nifrət edirəm... nifrət edirəm. Nifrət edirəm...

360

*Ledi Dittişamın
hekayətinin sonu.*

TƏRBİYƏÇİ SESİLİYA UİLYAMSIN HEKAYƏTİ

Çox dəyərli müsyö Puaro!

19.-cu ilin sentyabr ayında baş vermiş, şahidi olduğum hadisələrin təsvirini sizə göndərirəm. Sizə hər şeyi açıq yazacaq, heç bir şeyi gizlətməyəcəyəm. Bu məktubumu Karlaya da göstərə bilərsiniz. Bu yazılarım ona əzab verəcək, bəlkə, lakin mən həmişə həqiqətin tərəfində olmuşam. Yarımhəqiqət yalnız ziyan gətirər. İnsanın həqiqəti olduğu kimi qəbul edəcək cəsarəti olmalıdır. Bu cəsarət olmazsa, həyatın da anlamı qalmaz. Bizə ən böyük pislili edənlər isə, həqiqəti bizdən gizlətməyə çalışanlardır.

Hər zaman sizin Sesiliya Uilyams.

Mənim adım Sesiliya Uilyamsdır. Məni 19.-cu ildə xanım Krale ögey bacısı Anjela Uorrenə tərbiyəçi kimi tutdu. O zaman qırx səkkiz yaşındaydım.

Olderberidə çalışmağa başladım. Cənubi Devonda xariqülədə gözəl bir malikanə idi bu. Əsrlərdən bəri cənab Kralenin dədə-babası bu evdə yaşamışdı. Cənab Kralenin tanınmış rəssam olduğunu bildirdim. Lakin özüylə Olderberiyə gəlcincəyə qədər heç qarşılaşmamışdım.

Malikanədə cənab və xanım Krale ilə yanaşı, on üç yaşında bir qız olan Anjela, uzun illər bu evdə çalışmış xidmətçilər və üç nökrə vardı.

Mənim tələbəm maraqlı və çalışqan uşaq idi. Çox qabiliyyətli idi, ona dərs demək xoş idi. Bir az ipə-sapa yatmayan idi, nizam-intizam nə olduğunu bilmirdi, ancaq bu xasiyyətlərin, adətən, mənəvi cəhətdən güclü insanlarda olduğunu fərqundəydim və mən özüm ordinar olmayan öyrəncilərə həmişə üstünlük verirdim. Yaxşı pedaqoqun nəzarəti altında isə artıq qalan enerji məqsədyönlü ola bilərdi.

Qısaı, mən Anjelanın nizam-intizama öyrədilməsinin mümkün olduğunu görürdüm. Bu qız, əsasən, missis Kralenin sayəsində bir az ərköyün böyüdülmüşdü, bütün şiltaqlıqlarına göz yummuşdular. Mister Kralenin Anjelaya mənfi təsir göstərdiyini hesab edirdim. Ya həddən artıq güzəştli davranırdı, ya da heç səbəb olmadan həddən artıq sərt olurdu. Amyas ovqat adamıydı, bu da onun sənətkar təbiətindən irəli gəlirdi. Mən şəxsən heç vaxt başa düşə bilməmişəm ki, nəyə görə insanın yaradıcılıq bacarığı onun təkimsiz davranışlarını pərdələməlidir. Mister Kralenin rəsmlərindən mənim xoşum gəlmirdi. Elə bil, rəsmlər tamamlanmamışdı, boyalar həddən artıq al idi; lakin əlbəttə, bu haqda fikir söyləməyi məndən heç kim xahiş etməyib.

Çox keçmədən xanım Kraleyə dərinədən bağlandım. Onun xarakterinə və həyatın gətirdiyi çətinliklərə necə səbirlə qatlandığına heyran idim. Mister Krale sadıq bir ər deyildi və bu da, mənim qənaətimə görə, Karolinanın üzülməsinə səbəb olurdu. Başqa qadın olsaydı, çoxdan boşanardı, ancaq missis Krale, mənəcə, belə bir fikri ağına da gətirmirdi. Onun xəyanətlərinə iztirab çəkərək dözürdü və bunu ona bağışlayırdı. Düzdür, mən onun susduğunu deyə bilmərəm. Karolina etirazını bildirirdi, özü də var səsiylə! Məhkəmədə onların itlə pişik kimi dolandıqlarını söylədilər. Ancaq mən belə deməzdim: xanım Krale qürur hissi olan

qadın idi, lakin ər-arvad, həqiqətən, qovğa edirdilər. Və mən bunu o şərtlər daxilində çox təbii görürdüm.

Elsa Greer ortaya çıxanda mən ikinci il idi Olderberridə yaşayırdım. Qız malikanəyə 19.-cü ilin yayında gəldi. Xanım Krale əvvəllər onunla tanış deyildi. Miss Greer cənab Kralenin dostuydu; sonra məlum oldu ki, malikanəyə gəlməkdə məqsədi Amyasın növbəti əsərinə poza verməkdir. Lakin elə ilk baxışdan cənab Kralenin qıza aşiq olduğu görünürdü, Elsa da öz hərəkətləriylə onun bu həvəsini daha da qızısdırırdı. Mənim ələmdə, özünü çox açıq-saçıq aparırdı, miss Kraleyə qarşı sayğısızlıq edirdi və hamının gözünün qarşısında cənab Kraleylə oynayırdı.

Əlbəttə, xanım Krale mənə bir şey söyləməirdi, lakin onun üzüntülü və əzgin olduğunu görürdüm. Buna görə də onu ələmdən gəldiyi qədər ovundurmağa, ürəyindəki sıxıntını yox etməyə çalışırdım. Miss Greer hər gün cənab Kraleyə poza verirdi. Ancaq mən fikir verirdim, rəsm heç cür irəliləməirdi. Hər halda, ikisinin də danışacaqları başqa şeylər vardı!

Ancaq mənim ağılım baş verənlərdən bir şey kəsmirdi. Onu da deyim ki, Anjela bir çox cəhətdən yaşdırlarından geri qalırdı. İntellekti yaxşı formalaşmışdı, əqli inkişafı yerli-yerindəydi. Qadağan olunmuş kitabları oxumaq həvəsi yox idi və o yaşdakı qızlara xas olan pis vərdislərə marağ göstərmirdi. Ona görə də cənab Krale ilə Elsa Greerin dostluğunda bir qəribəlik görmürdü. Lakin qızdan heç xoşu gəlmir, üstəlik, onun səfeh olduğunu düşünürdü. Bu baxımdan haqlıydı, mənəcə. Miss Greer, mənim nəzərimcə, yaxşı tərbiyə almışdı, ancaq heç vaxt əlinə kitab almamışdı, müasir ədəbiyyatdan da heç xəbəri yox idi. Bundan başqa, bu qız intellektual söhbətlərdə axıra qədər duruş gətirə bilmirdi. Onun bütün marağı öz zahiri görkəmi, tualetləri və kişilər ətrafında cəmlənmişdi. Mənəcə, Anjela bacısının nə qədər bədbəxt olduğunu başa düşmürdü. Xanım Krale də üzüntüsünü Anjelaya bildirməmək üçün ələmdən gələni edirdi. Bacısı yanında olanda özünü şən və gümrəh göstərməyə çalışırdı.

Bir müddət sonra Elsa Greer Londona qayıtdı. Bunun hamımızı sevindiriyini etiraf etməliyəm. Xidmətçilərin də, mənim kimi, qızdan heç xoşları gəlmirdi. Elsa Greer gərəksiz işlər çıxaran, üstəlik, onlara zəhmət verdiyi üçün təşəkkür etməyi ağılına gətirməyən tiplərdən idi.

Qısa müddət sonra cənab Krale də malikanədən ayrıldı. Onun qızın arxasınca getdiyini başa düşürdüm, əlbəttə, xanım Kraleyə yazığım gəlirdi. Belə şeylər onu çox sarsıdırdı. Əgər bir adamın belə şirin, gözəl, kübar, ağıllı arvadı varsa, ona qarşı bu cür davranmamalıdır.

Fəqət xanım Krale də, mən də bu macəranın çox keçmədən sona çatacağına ümid edirdik. Əlbəttə, bu haqda bir-birimizə heç nə demirdik. Lakin xanım Krale nələr düşündüyümü bilirdi.

Təəssüf ki, bir neçə həftə sonra cənab Krale qızla birlikdə malikanəyə qayıtdı. Rəssam artıq dəli kimi rəsm çəkirdi. Qızdan çox tabloyla məşğul kimi görünürdü. Lakin bu macəranın əvvəlkilər kimi olmadığını anlamışdım. Qız caynağını rəssama keçirmişdi. Ona tamamilə sahib olmaq niyyətindəydi. Cənab Krale Elsa Greerin əlində oyuncaqdan fərqlənmirdi.

Cənab Kralenin ölümündən bir gün əvvəl vəziyyət əməllicə korlandı. Yəni sentyabrın 17-də. Son günlərdə Elsa Greer dözülməz dərəcədə sırtılmışdı. Özündən çox razı idi. Hər kəsə zəfər çaldığını qəbul etdirmək istəyirdi. Xanım Krale bir ledi kimi hərəkət etməkdəydi. Buz kimi nəzakəti vardı onun. Lakin qıza onun haqqında nə düşündüyünü də yaxşıca bəlli edirdi.

17 sentyabr günü yeməkdən sonra salonda oturarkən Elsa Greer böyük bir tərbiyəsizliklə Olderberiyə köçəndən sonra otağı necə bəzəyəcəyi haqqında danışmağa başladı. Əlbəttə, xanım Krale bunu eşitməzliyə vura bilməzdi. Elsa Greerə meydan oxudu. Qız da hamımızın yanında xanım Kraleyə Amyasla evlənəcəyini söylədi. Fikir verin, evli olan bir adamla həyatını birləşdirəcəyini o kişinin arvadına söyləyirdi.

Cənab Kraleyə çox acığım tutdu. Bu qızın öz evində arvadına həqarət etməsinə necə göz yumurdu? Madam ki qızı istəyirdi, onunla qaçsaydı, daha yaxşı olardı. Onu arvadının yanına gətirmişdi, üstəlik, qızın tərbiyəsizliyini də dəstəkləyirdi.

Xanım Krale bütün sarsıntılanna baxmayaraq, qürurunu pozmadı. O arada əri içəri girdi. Xanım Krale o saat ondan bu sözlərin doğru olub-olmadığını soruşdu.

Cənab Krale Elsa Greerin ağılsızlıq edərək hər şeyi açıqlamasına hirsələndi. O anda bu nəhəng adam yaramazlıq

edərkən yaxalanmış dəcəl və səfeh bir məktəb uşağına bənzəyirdi. Lakin bu qarşılaşmadan zəfərlə çıxan arvadı oldu. Cənab Krale maymaq kimi, söylənilənlərin doğru olduğunu, fəqət onun həqiqəti bu şəkildə öyrənməsini heç istəmədiyini mızıldadı.

Xanım Krale ona nifrət dolu baxışlarla baxırdı. Ömrümdə belə təsirli baxış görməmişəm. Başını dimdik tutaraq otaqdan çıxdı. Gözəl qadın idi. O bəzəkli qızdan daha gözəl idi xanım Krale. O anda kraliçaya bənzəyirdi.

Cənab Kralenin bu zalımlığına görə, bu səbirli və nəcabətli qadına qarşı törətdiklərindən ötrü cəzalandırılmasını sidqi-ürəkdən arzuladım.

İlk dəfə o zaman xanım Kraleyə hiss etdiklərimi açıqlamağa çalışdım. Lakin o, məni dayandırdı.

– Biz özümüzü heç nə olmamış kimi aparmalıyıq, miss Uilyams. Belə etsək, daha yaxşı olar. Hamımız birlikdə Meredith Bleykin evinə, çay içməyə gedəcəyik.

– Siz nadir insansınız, xanım Krale, – dedim.

– Təsəvvür etmirsiniz... – deyə mızıldandı. Sonra otaqdan çıxaxıxdı geri dönərək məni öpdü. – Burada olmağınız mənim üçün nə qədər böyük təsəllidir, – dedi.

Sonra öz otağına qalxdı və zənnimcə, orada ağıladı. Sonra onu hamıyla birlikdə yola çıxarkən gördüm. Üzünü kölgələyən geniş kənarlı bir şlyapa geymişdi, bu şlyapanı nadir hallarda qoyardı.

Cənab Krale narahat idi, ancaq özünü heç nə olmamış kimi aparmağa çalışırdı. Cənab Filip Bleyk də özünü həmişə olduğu kimi aparırdı. Miss Elsa Greer isə südün bütün qaymağını yemiş pişiyə bənzəyirdi. Ləzzətdən əməlli-başlı miyovuldayırdı.

Yola düşüb getdilər. Qayıdanda saat altıya qalırdı. O axşam xanım Kraleni təkliddə görə bilmədim. Yemək zamanı sakit və səssiz idi. Vaxtından əvvəl yatmağa hazırlaşdı. Onun nə qədər dərd çəkdiyini yalnız mən başa düşürdüm.

O axşam cənab Krale ilə Anjela durmadan qovğa etdilər. Yenə o məktəb problemi açıldı. Amyasın əhvalı yerində deyildi və çox əsəbi idi. Anjelaysa hər zamankından daha tərs idi. Mövzu artıq qapanmış, Anjelanın məktəbdə geyəcəyi paltarlar belə alınmışdı. Təkrar mübahisəyə

başlamağa ehtiyac yox idi. Lakin Anjela tərslik edirdi. Hər halda, qız evdəki gərginliyi hiss etmişdi və bundan narahat olmağa başlamışdı. Axırda mürəkkəbqabını cənab Kraleyə tolazlayaraq otaqdan qaçıb getmişdi.

Onun arxasınca gedərək, sərt səsle:

– Bu cür davrandığın üçün utanmalısən, – dedim.
– Eynilə uşaq kimi davrandın. – Fəqət Anjela əməlli-başlı özündən çıxmışdı. Onu tək buraxmağın daha yaxşı olacağını düşündüm. Bir an xanım Kralenin yanına getmək istədim. Lakin sonra onun buna hirsələnəcəyini düşündüm. Kaş çəkingənliyimi yenərək onun mənimlə danışması üçün israr edəydim. Bəlkə, mənə ürəyini açsaydı, vəziyyət elə olmazdı. Çünki Karolinanın ürək qızdıracağı başqa kimsə yox idi. Mən özünü ələ almağı bacaran insanları təqdir edirəm, lakin etiraf etməliyəm ki, o, bu məsələdə bəzən çox ifrata varırdı.

Otağıma gedərkən cənab Krale ilə qarşılaşdım. “Gecəniz xeyrə qalsın”, – dedi, ancaq cavab vermədim.

Ertəsi gün havanın çox gözəl olduğunu xatırlayıram. Yuxudan ayılıb öz-özümə düşündüm ki, ətrafda bu qədər sakitlik varkən, hətta kişilər də yumşalıb insan olduqlarını xatırlamaladırlar. Səhər yeməyi üçün aşağıya enməzdən əvvəl Anjelanın otağına getdim. Lakin o, çoxdan qalxmış və otağından çıxmışdı. Yerdən onun sökülmiş yubkasını götürdüm, Anjelanı məcbur edəcəkdim, onu tiksin. Onun mətbəxdən çörək yaxması götürdüyünü və evdən çıxdığını öyrəndim. Səhər yeməyimi yedikdən sonra Anjelanı axtarmağa başladım. Bunları ona görə danışırım ki, o səhər nə üçün Karolinanın yanında olmadığını biləsiniz, halbuki gərək onun yanında olaydım. O anda, əlbəttə, mənim vəzifəm Anjelanı axtarmaq idi. Heç sözə baxan deyildi və tərslik edib əşyalarını yığmaq istəmirdi, mənə onun bu tərsliyinə yol vermək istəmirdim. Qızın dəniz paltarları ortada yox idi; dənizə getdiyini düşündüm, buna görə də sahilə doğru yönəldim. Lakin o nə dənizdəydi, nə də sahilədeki qayaların üzərində. Anjelanın cənab Meredith Bleykin malikanəsinə gedə biləcəyini fikirləşdim. Qız onunla dostlaşmışdı. Lakin Anjelanı orada tapmadıqda təkrar Olderberiyə qayıtdım. Xanım Krale, cənab Filip və cənab Meredith Bleyk terrasda oturmuşdular.

Külək tutmadığına görə terras çox isti idi. Xanım Krale oradakılardan soyuq pivə içmək istəyib-istəmədiklərini soruşdu. Evə bitişik bir şitilxana vardı, kraliça Viktoriyanın zamanında tikilmişdi, ancaq xanım Kralenin oradan heç xoşu gəlməzdi, ona görə də orada heç nə əkib-becərməzdi. Oranı bar kimi istifadə edirdilər, rəflərdə cin, vermut, limonad, pivə şüşələri qoyulmuşdu. Küncdəki kiçik soyuducuya da hər səhər pivə və qazlı su qoyulurdu. Xanım Krale oradan pivə götürməyə getdi. Mən də onun arxasınca yollandım. Orada soyuducunun önündə Anjelanı gördük, soyuducudan pivə götürürdü. Xanım Krale məndən əvvəl dilləndi:

– Amyasa bir şüşə pivə aparacağam, – dedi.

366

İndi başa düşmək çətinidir, o zaman mən nədənsə şübhələnmişdimmi? Səsi normal idi. Lakin o an bütün diqqətim Anjelaya yönəlmişdi. Anjela soyuducunun yanında dayanmışdı. Üzü qıpqırmızı qızarmışdı. Günahkar kimi bir görkəmi vardı və mən onun özünü günahkar hiss etməsinə və yanağının qızarmasına sevinmişdim. Demək, dərindən qaçdığına görə səhvini başa düşmüşdü.

Onu bir xeyli danladım və təəccüblü də olsa, heç səsini çıxartmadan sözlərimə qulaq asdı. Ondən harada olduğunu soruşdum, “Çimməyə getmişdim”, – dedi. “Mən səni dənizdə görmədim”, – dedim. O gülümsədi. Sonra ondan yun köynəyinin harada olduğunu soruşdum, o da cavabında: “Deyəsən, dənizdə unutmuşam”, – dedi. Bunları ona görə belə ətraflı danışırım ki, miss Karolinanın nəyə görə Top bağçasına pivəni özü apardığını biləsiniz.

O səhər başqa nələr oldu, yaxşı xatırlamıram. Anjela iynə-sap götürüb bir daha xatırlatmağımı gözləmədən yubkasını tikməyə başladı. Mən özüm də, deyəsən, yataq ağılarının söküklerini yamamaqla məşğul oldum. Mister Krale günorta yeməyinə gəlmədi. Heç olmasa, bunu başa düşdüyünə görə ürəyimdə ona “sağ ol” dedim.

Yeməkdən sonra xanım Krale Top bağçasına gedəcəyini söylədi. Mən də sahildən Anjelanın köynəyini gətirmək istəyirdim. Birlikdə yola düşdük. O, Top bağçasına, mən-sə yoluma davam etdim. Lakin bağırıldığını eşidib geri döndüm. Sizə əvvəlcədən danışdığım kimi, məndən doktora zəng etməyimi istədi. Yolda cənab Mereditə rast gəl-

dim. Ona olanları söylədikdən sonra təkrar xanım Kralenin yanına getdim.

Bütün bunları mən istintaq zamanı, sonra da məhkəmədə danışmışam.

İndi yazacağlarımı isə bu ana qədər kimsəyə açıqlamadım. Məndən bu mövzuda bir söz soruşulmadığı üçün yalan cavab da vermədim. Lakin bəzi şeyləri gizlətdiyim üçün günahkar sayıla bilərəm. Ancaq buna peşman da deyiləm. Eyni şərtlər altında yenə eyni şəkildə davranaçağımı bilirəm.

Olanlar bunlardır: dediyim kimi, cənab Meredit Bleyklə qarşılaşdıqdan sonra qaçaraq geri döndüm. Ayağımda səndəl vardı, o zamanlar bir xeyli də qıvraq idim. Top bağçasının qapısına gəldiyim zaman gördüyüm bu oldu: xanım Krale masadakı pivə şüşəsini dəsmalıyla silməkdə idi. Sonra ölmüş ərinin əlindən tutaraq barmaqlarını şüşəyə basırdı. Bütün bunları etdikcə də diqqətlə ətrafa göz gəzdirdi. Üzündəki qorxu ifadəsindən həqiqəti anladım. Karolina Kralenin ərini zəhərlədiyinə heç bir şübhə qalmırdı artıq. Lakin mən onu günahkar bilmirəm. Əri ona qarşı bir insanın dözə bilməyəcəyi hərəkətlər etmişdi. Bu hadisə barədə xanım Kraleyə heç nə demədim. Lakin bunu, heç olmasa, bir adam bilməlidir.

Karolina Kralenin qızı həyatını bir yalan üzərində qurmamalıdır. Bəlkə, həqiqət onu sarsıdacaq. Lakin mənə, həqiqət hər şeydən üstündür.

Karlaya söyləyin ki, anasını günahkar bilməsin. Karolina Krale sevən bir qadının dözə bilməyəcəyi əziyyətlərə sinə gərmişdi. Qızının onu başa düşməsi və bağışlaması lazımdır...

*Sesiliya Uilyamsın
hekayətinin sonu.*

ANJELA UORRENİN YAZDIQLARI

Əziz müsyö Puaro!

Sizə verdiyim sözün üstündə dururam və on altı il əvvəl olan o qorxunc hadisə haqqında yaddaşımda qalan nə

varsa, hamısını yazmağa çalışıram, lakin birdən-birə başa düşürəm ki, o hadisə haqqında, demək olar, heç bir şey bilmirəm. O hadisəyə qədər olanlar isə, ümumiyyətlə, yad-daşımından silinib gedib. Yay günlərini və ayrı-ayrı epizodları xatırlayıram, lakin bunun hansı illərə aid olduğunu əminliklə söyləyə bilmərəm. Amyasın ölümü, mənə görə, açıq səmada göy gurultusu kimi bir şey idi. Tamamilə gözlənilməz idi bu hadisə, buna səbəb olan heç bir şeyə fikir verməmişdim.

İndi mən düşünürəm ki, bu hadisəyə gətirib çıxara-caq səbəbləri tapmağa çalışıram. On beş yaşında qızların hamısı, görəsən, mənim qədər kor və axmaqımı olurlar? Bəlkə də. Mən özlüyümdə, insanların ürəyindən keçənləri o saat hiss etdiyimi düşünürdüm, ancaq bu və ya digər şeylərin insanların ürəyindən nə üçün keçdiyini başa düşməkdən ötrü beynimi yormazdım.

368

Bundan başqa, o zamanlar poeziyaya, Şekspirin sonetlərinə aludə olmuşdum, sözə qarşı qeyri-adi həssaslıq yaranmışdı məndə. Yadıma gəlir, bağçadakı cıgırlarda gəzişərkən Şekspirin misraları qulağımda əks-səda verərdi: "... Təbəssüm paylayır göy çəmənələrə..." Bu sözlər o qədər gözəl səslənirdi ki, mən onları dəfələrlə təkrar edirdim.

Bunlardan başqa, elə hərəkətlər vardı ki, mən ağılım kəsənə qədər onlardan əl çəkməmişdim: suda üzmək, ağaca dırmaşmaq, meyvə dərmək, atlara baxan oğlanla məzələnmək və atları yemləmək kimi.

Karolinasız və Amyassız mən həyatımı təsəvvür etməzdim. Onlar mənim uşaqlıq dünyamın mərkəzindəydilər. Lakin onlar haqqında, nələr hiss etdikləri və düşündükləri haqqında belə beynimi yormazdım.

Elsa Greerin gəlişi də o qədər diqqətimi çəkmədi. Onu çox səfeh və o qədər də gözəl olmayan bir qız hesab edirdim. Təsəvvürümdə o, varlı bir qız idi və Amyasın zəhləsini apardığına görə onun rəsmiini çəkməyə başlamışdı.

İşin iç üzünü günlərin bir günü eşitdiyim bir neçə sözə görə başa düşdüm. Yeməkdən sonra terrasa qaçmışdım. Burada Elsanın Amyasla evlənəcəyini söylədiyini eşitdim. Bu, mənə gülünc gəldi. Yadımdadır, Amyasla bu barədə danışmağı qərara aldım.

– Nəyə görə Elsa səninlə evlənəcəyini iddia edir?
– deyə soruşdum. – Bir kişinin iki arvadı birdən ola bilməz.
Yoxsa adamı həbsə atarlar, – dedim.

Amyas yaman hirsləndi:

– Bunu haradan eşitmişən? – dedi.

– Terrasda eşitmişəm, – dedim.

Bir az da hirsləndi və artıq məktəbə göndərilmək zamanımın gəldiyini söylədi: “Belə olsa, qapı-bacadan böyüklərin danışmalarına qulaq asmazsan”, – dedi.

Bu sözləri eşitdiyim zaman necə incidiyimi hələ də xatırlayıram. Buna baxmayaraq, yenə də Elsanın nə üçün belə mənasız şeylər danışdığını soruşdum. “Bu, bir zarafatdır”, – dedi Amyas.

Bu cavab məni sakitləşdirməliydi, sakitləşdirdi də, ancaq axıra qədər yox. Qayıdanbaş mən Elsanı gördüm:

– Amyasla evlənəcəyinin nə demək olduğunu mən Amyasdan soruşdum, o, bunun bir zarafat olduğunu söylədi, – dedim.

Bu sözlərimin Elsanı utandıracağını düşünürdüm. Lakin o, sadəcə, güldü.

Onun gülüşü heç xoşuma gəlmədi. Karolinanın otağına qalxdım. O, yeməyə enmək üçün paltarını geyinirdi. Birbaşa soruşdum:

– Amyasla Elsa evlənə bilərmə? – dedim.

Karolinanın səsi hələ də qulaqlarımdadır, sanki, bu xəbəri elə indicə eşitmişdi:

– Amyas Elsayla ancaq mən öldükdən sonra evlənə bilər, – hər kəlməni bir-bir söyləyərək dedi.

O zaman bütün qorxularım keçib-getdi. Mənə elə gəlirdi ki, ölüm bizdən çox-çox uzaqlardadır. Lakin Amyasın sözləri məni çox əsəbiləşdirmişdi. Axşam yeməyi zamanı bütün acığımı ona tökdüm, hətta əməlli-başlı dalaşdıq. Sonra da qaçaraq otaqdan çıxdım və öz otağıma gedərək yatağa sərələndim, göz yaşları içərisində yuxuya getdim.

Meredit Bleykin evindəki çay məclisini çox da xatırlamıram. Lakin onun Sokratın ölümü haqqında oxuduqları yaddaşımda qalıb. Ertəsi günün səhəri baş verənlər də hafizəmdən silinib. Nə qədər düşünsəm də, baş açə bilmədim. Deyəsən, o gün dənizə getmişdim və bir də məni nəyisə tikməyə məcbur etmişdilər.

Lakin tənəgnəfəs olmuş Meredithi yolda gördüyüm andan sonraki hadisələri açıq-aydın xatırlayıram. Üzü ağappaq olmuşdu Meredithin. Masadan bir qəhvə fincanının düşərək qırıldığını xatırlayıram. Elsanın əlindən düşmüşdü. Yadımdadır, qızın üzündə dəhşət ifadəsi vardı və tələş içərisində necə qaçdığı gözümün qabağındadır.

Öz-özümə: “Amyas ölüb”, – deyirdim. Ancaq buna inana bilmirdim. Daha sonra doktor Fosset gəldi, qanı möhkəm qarayıdı. Miss Uilyams Karolinayla məşğul idi. Ətrafda üzüntülü-üzüntülü dolaşır, hər kəsin işinə mane olurdum. Mədəm bulanırdı, sanki. Bağçaya enib Amyası görməyimə izin vermədilər. Daha sonra polislər gələrək dəftərlərinə nəse yazdılar. Sonra cəsədi xərəyə uzadıb evə gətirdilər. Üzəri örtülüydü.

370

Sonra miss Uilyams məni Karolinanın otağına apardı. Bacım divanda uzanmışdı. Üzü kağız kimi ağarmışdı. Xəstə kimi bir halı vardı. Məni öpdü.

– Sənin mümkün qədər tez buradan çıxıb getməyini istəyirəm, Anjela, – dedi. – Qorxunc hadisədir bu. Bütün bunları düşünməməyə, üzülməməyə çalış. Sənin də ledi Tressillianın evinə, Karlanın yanına getməyini istəyirəm. Çünki bu evdə bir azdan sonra heç kim qalmayacaq.

Bacıma bərk-bərk sarıldım:

– Mən getmək istəmirəm. Səninlə qalacağam, – dedim.

– Bilirəm, həyatım, bilirəm. Lakin getsən, çox yaxşı olar. Bir də sənin üçün üzülməkdən qurtularam, – dedi.

O zaman miss Uilyams da söhbətə qarışdı:

– Anjela, əgər bacına yardım etmək istəyirsənsə, onun istədiklərini heç bir söz demədən yerinə yetirməlisən, – dedi.

– Karolinanın hər istədiyini edəcəyəm, – dedim.

Bacım:

– Sevgili Anjelacığım... – deyə mızıldanaraq mənə sarıldı. – Üzüləcək bir şey yoxdur. Artıq bu mövzunu yadırdan çıxart getsin, – dedi.

Aşağıya enib polis müfəttişiyə danışmalıydım. Mənə qarşı hörmətlə davrandılar. Amyası ən son nə zaman gördüyümü və bir neçə çox anlaşılmaz sual verdilər. Təbii ki, indi bu sualların nə demək olduğunu başa düşürəm. Polis məndən başqa bir söz ala bilməyəcəyini başa

düşdüyünə görə miss Uilyamsa ledi Tressillianın evinə gedə biləcəyimi söylədi.

Məni oraya apardılar. Ledi Tressillian mənə sonsuz şəfqət göstərdi. Lakin çox keçmədən həqiqəti öyrəndim. Karolinanı dərhal həbs etdilər. O qədər dəhşətə düşmüş və sarsılmışdım ki, xəstələnib yatağa düşdüm.

Daha sonra Karolinanın mənim üçün çox narahat olduğunu öyrəndim. Onun ısrarı nəticəsində proses başlamazdan əvvəl məni İngiltərədən uzaqlara yolladılar. Lakin bunu sizə daha öncə də söylədim. Gördüyünüz kimi, sizə danışa biləcəyim şeylər çox azdır. Sizinlə danışdıqdan sonra köhnə günləri düşündüm. Məlikənədəkilərin söylədiklərini, üzlərində yaranan ifadələri xatırlamağa çalışdım. Günahkarı ortaya çıxaracaq heç bir şey bilmirəm. Elsanın qəzəbi, Meredithin əndişə dolu, pul kimi olmuş üzü, Filipin kədəri və öfkələnməsi... Bunlar təbii şeylərdi. Əlbəttə, bunlardan biri rola girmiş ola bilərdi. Mən yalnız bunu bilirəm: Karolina Amyası öldürmədi. Lakin əlimdə bunu təsdiq edəcək dəlil yoxdur. Sadəcə, bacımın necə insan olduğunu bilirəm, bax bu qədər.

*Anjela Uorrenin
hekayətinin sonu.*

ÜÇÜNCÜ KİTAB

I fəsil

NƏTİCƏLƏR

Karla Lemarşan başını qaldırıb baxdı. Gözlərində yorğunluq və kədər vardı. Yorğun-yorğun alnına düşən saçlarını arxaya atdı.

372

– Bütün bunlar beynimi qarışdırdı. – Önündəki məktublara işarə etdi. – Hər məktubda baş vermiş hadisə tamamilə yeni baxış bucağından təsvir edilir. Hər kəs anamı başqa cür görür. Lakin faktlar hamısı üst-üstə düşür. Bu baxımdan məktublarda fikir ayrılığı yoxdur.

– Bu məktublar sizin ümidlərinizi qırıb, deyəsən?

– Bəli. Sizinkini qırmayıb?

– Xeyr. O məktublar mənə bir çox məlumat verdi. Hamısı da çox məzmunludur onların, – Puaro fikrə dalmış halda bu sözləri dedi.

– Kaş ki onları heç oxumayıdım, – Karla dedi.

Puaro diqqətlə ona baxdı:

– Lap bu qədər də ruhdan düşməyin!

Karla dərdli-dərdli:

– Hamısı da anamın qatil olduğunu düşünür, – dedi.

– Anjela xalamdan başqa. Onun nə düşündüyünün isə heç bir mənası yoxdur, çünki əlində sübutu yoxdur. O, sadəcə, heç bir şeyə baxmayaraq, sevdiklərini müdafiə edən sadıq insanlardandır. Axıra qədər: “Karolina belə bir iş tutmaz”, – deyib duracaq.

– Demək, belə düşünürsünüz?

– Başqa necə düşünə bilərəm? Anam qatil deyilsə, demək, bu beş adamdan biridir qatil. İstəsəniz, nə üçün belə düşündüyümü də deyə bilərəm.

– Bax bu çox maraqlı olardı. Mənə bunları danışın görək.

– Bunlar, sadəcə, ehtimallardır. Məsələn... Filip Bleyk. Birja makleridir, atamın da ən yaxın dostu olub. Hər halda, atam ona güvənirdi. Sənət adamlarının pul işlərindən çox da başları çıxmaz. Bəlkə, Filip Bleykin başı dərdə girmişdi, bu səbəbdən atamın pullarını xərcləyib. Bəlkə də, atama hansısa kağızları imzaladırıb. Bu fırıldaqı üzə çıxacaqmış. Ancaq atam öldüyü təqdirdə bu problemdən qurtulacaqdı, bax düşündüklərimdən biri budur.

– Çox da pis deyil. Başqa?

– Sonra Elsa. Filip Bleyk onun zəhərlə oynamayacaq qədər ağıllı olduğunu söyləyir. Lakin mən bunun doğru olduğunu güman etmirəm. Bəlkə, anam gedib Elsayə atamdan heç bir zaman boşanmayacağını söyləyib. Heç bir qüvvənin onu buna vadar edə bilməyəcəyini bildirib. Siz istədiyinizi söyləyin, mənə, Elsa tam mənada burjua düşüncəliydi. Hər kəsin hörmət göstərəcəyi, evli bir qadın olmağı arzulayırmış. Mənə, Elsa zəhəri asanlıqla oğurlayardı. O axşamüstü onun da əlinə fürsət keçdi. Bəlkə də, Elsa anamı zəhərləyərək aradan çıxartmağı düşünürmüş. Hə, tamamilə Elsanın əlindən gələcək bir iş idi bu. Və sonra da bir təsadüf nəticəsində zəhəri Karolina deyil, Amyas içib.

– Bəli, bu da pis deyil. Başqa?

Karla fikrə dalmış halda cavab verdi:

– Bəlkə də... Meredit...

– Meredit Bleykmi?

– Bəli, mənə o, tamamilə cinayət işləyəcək bir adam təsiri bağışlayır. Yəni o, digərlərinin gülüb lağa qoyduğu, gerizəkali, çaşqın bir adamdır. Lakin bəlkə də, o, daxilən bu gülüşmələrə çox hirsələnirmiş. Sonra atam onun sevdiyi qızla evlənib. Üstəlik, atam həm varlıydı, həm də həyatda uğur qazanmışdı. Bundan başqa, o zəhərləri də Meredit düzəldirdi. Bunun səbəbi günlərin bir günü kimisə öldürəcəyini düşünmüş olmasıydı, bəlkə də. Ondan şübhələnməsinlər deyə zəhərin oğurlandığını ortaya atıb. Lakin koniumu ən rahat özü götürə bilərdi. Hətta bəlkə, o, Karolina onu rədd etdiyi üçün onun asılmasını da istədi. Məktubunda yazdıqları şübhəli gəldi mənə. Hər kəsin ağlagəlməz işlər gördüyündən söz açırdı. Bəlkə də, bu sözləriylə özünü nəzərdə tuturdu.

Erkül Puaro:

– Yazılanları olduğu kimi qəbul etməməkdə haqlısınız, – dedi.

– Bəziləri bizi çaşdırmaqdan ötrü hadisələri o şəkildə danışmış ola bilər.

– Bilirəm. Məktubları oxuyarkən bunu da nəzərə almışam. Ağılınıza gələn başqa şeylər varmı?

Karla ağır-ağır başını yellədi:

– Bu yazını oxumazdan əvvəl miss Uilyamsı düşündüm. Anjela məktəbə göndəriləndən sonra o da işindən olacaqdı, əlbəttə. Lakin Amyas öldüyü təqdirdə bu təhlükə aradan qalxacaqdı. Hər halda, Anjela o zaman məktəbə getməyəcəkdi. Əlbəttə, qadın Amyasın təbii şəkildə öldüyünə inanılacağını zənn edirdi. Əgər Meredit koniumun oğurlandığının fərqinə varmasaydı, mütləq elə də olacaqdı. Konium haqqında bəzi yazıları oxudum. Ölümdən sonra hər hansı bir iz buraxmır. Amyasın günvurmada öldüyü güman edilə bilər. Təbii ki, işini itirmək qorxusu cinayət işləmək üçün tutarlı səbəb sayılmaz. Lakin bir çox insan bizə gülünc gələn kiçik səbəblər üzündən ətrafındakıları öldürməkdən çəkinmir; məsələn, çox az miqdarda pul üçün. Ortayaşlı, işini bilməyən bir tərbiyəçi də qorxuya düşmüş və gələcəyini qaranlıq görmüş ola bilər... Dedi-yim kimi, bütün bunları miss Uilyamsın məktubunu oxumazdan əvvəl düşündüm. Lakin yazısından onun belə bir qadın olmadığı anlaşılır. Onun bacarıqsız bir tərbiyəçi olmadığı görünür.

– Elədir. Miss Uilyams çox savadlı və ağıllı qadındır.

– Bilirəm. Məktubundan da görünür bu. Üstəlik, onun güvənəcəkdir qadın olduğu da bilinir. Əslində, mənə də sarsıdan bu oldu. Siz bilirsiniz, başa da düşürsünüz. Sizin üçün bir fərqi də yoxdur. Lap əvvəldən söylədiniz: sizi yalnız həqiqət maraqlandırır. Düşünürəm, artıq həqiqəti öyrəndik! Miss Uilyams haqlıdır. Bir şeyə inanmaq istəyirsiniz deyərək həyatınızı yalan üzərində qurmağınız yersizdir. Çox yaxşı, mən də həqiqəti cəsarətlə qarşılaya bilirəm. Anam günahsız deyildi. O, məktubu mənə çətin bir anında, çox bədbəxt olduğu üçün yazıb, bunu qəbul edirəm. Mənim kədərilməyimi istəməyib. Onun haqqında hökm verməli deyiləm. Bəlkə, onun yerində olsaydım, mən də eyni şeyi

edərdim. Həbsxananın insanı nə hala gətirdiyini bilmirəm. Anamı günahkar da görmürəm. Atamı o qədər sevirdi ki, başqa cür hərəkət edə bilməzdi. Amyası da çox qınamıram. Onun nələr hiss etdiyini də, bir az da olsa, başa düşürəm. Çox canlı adam idi o, həyatın gətirəcəyi hər şeyi istəyirdi. Əlində deyildi bu, yaradılışı eləydi, elə yaradılmışdı. Və o, böyük rəssam idi. Məncə, bu, bir çox şeyi əfv etdirir.

Həyəcandan qızarmış üzünü Erkül Puaroya çevirərək ona meydan oxuyurmuşcasına baxdı.

Belçikalı detektiv:

– Demək, bu nəticə sizi qane edir? – deyə soruşdu.

Karla Lemaşan mızıldandı:

– Qane edirmi? – səsi titrəməyə başlamışdı.

Puaro önə doğru əylərək bir ata kimi gənc qızın çiyinlərini oxşadı.

– Məni dinləyin. Tam mübarizə ediləcək anda birdən-birə geri çəkilməyin. Elə bir anda ki, mən, Erkül Puaro işin iç üzünü elə indicə anlamağa başlayıram.

Karla ona heyrtlə baxdı:

– Miss Uilyams anamı çox sevərdi. Tərbiyəçi öz göz-ləriylə anamın cinayətə intihar donu geyindirməyə çalışdığını görüb. Əgər onun sözlərinə inanırsınızsa...

Puaro ayağa qalxdı:

– Madmazel, Sesiliya Uilyams ananızı Amyas Kralenin əlini pivə şüşəsinə basarkən gördüyünü söyləyir. Pivə şüşəsinə, başa düşürsünüzmü? Bax mən də bu səbəbdən ananızın atanızı öldürmədiyinə əməlli-başlı inandım.

Başını bir neçə dəfə yırğalayaraq otaqdan çıxdı. Karla Lemaşan çaşqınlıqla onun arxasınca baxa-baxa qaldı.

II fəsil

PUARONUN BEŞ SUALI

1

– Eşidirəm sizi, müsyö Puaro, – Filip Bleykin səsində açıq-aşkar səbirsizlik vardı.

– Krale faciəsi ilə bağlı hadisələri heyran olunacaq dəqiqliklə və aydın şəkildə yazdığınıza görə sizə təşəkkür etməliyəm, – Puaro dedi.

Filip Bleyk utancaq halda:

– Çox nəzakətlisiniz, – deyə mızıldandı. – Yazmağa başladığıda çox şeyi xatırladığıma özüm də çaşıb qaldım.

– Heyran olunacaq qədər mükəmməl bir yazıydı. Lakin bəzi şeylərin üstündən keçmisiniz, – deyə Puaro cavab verdi.

– Üstündən keçmişəm? – Filip Bleykin qaşları çatıldı. Erkül Puaro:

– Yəni o yazını yazarkən çox da səmimi davranmamısanız, – deyə gülümsədi. – Mənə o yaz, heç olmasa, bir dəfə xanım Kraleni sizin otağınızdan çıxarkən gördüklərini bildirdilər. Həm də bu heç də normal sayılmayacaq bir saatda olmuşdur.

Uzun səssizlik oldu. Sadəcə, Filip Bleykin xışıltılı-xışıltılı nəfəs aldığı eşidilirdi. Axırda soruşdu.

– Bunu sizə kim söylədi?

Puaro başını yellədi:

– Bunu mənə söyləyənin kim olması vacib deyil. Vacib olan mənim bu hadisəni bilməyimdir.

Yenə səssizlik oldu. Sonra Filip Bleyk qərarını verdi:

– Tamamilə şəxsi bir problemi öyrəndiyiniz anlaşılır. Bəlkə, bu yazdıqlarıma uyğun deyil. Lakin sizə həqiqəti yazdığımı inanmalısınız. Artıq sizə həqiqəti söyləmək məcburiyyətindəyəm. Karolina Kraləyə qarşı düşmənçilik hissləri bəsləyirdim. Lakin eyni zamanda, gənc qadın məni cəzb edirdi. Bəlkə də, onu bu qədər çox bəyənməyim ona qarşı düşmənçilik hisslərimə yol açmışdı. Onun üzərindəki bu hakimiyyətinə hirsələnirdim; durmadan Karolinanın pis tərəflərini düşünür və ona qarşı bəslədiyim duyğuları boğmağa çalışırdım. Əslində, ondan xoşum gəlmirdi. Bilmirəm, nə demək istədiyimi başa düşürsünüzmü? Fəqət onunla hər an sevişməyə hazır idim. Ona çox gənckən aşiq olmuşdum, ancaq Karolina məni saya belə salmamışdı. Ona görə də onu heç bir zaman bağışlaya bilmədim... Amyas Elsa Greerə dəlicəsinə aşiq olanda gözlədiyim fürsətin əlimə keçdiyini düşündüm. İstəməsəm də, özümü saxlaya bilməyərək Karolinaya ürəyimi açdım. O da sakit-sakit “hə” dedi. Mənə qarşı bəslədiyi duyğuların fərqindəydim. Nə əcaib qadın idi o. Əlbəttə, Karolinanın məni sevmədiyini bilirdim. Lakin Amyasın son eşqi onu

sarsıtmışdı, ruhdan düşmüşdü. Bu halda olan bir qadını əldə etmək çox asandır. Karolina o gecə otağıma gəlməyə razı oldu və gəldi də...

Bleyk bir an susdu. Artıq danışmaqda çətinlik çəkirdi.

– Karolina otağıma gəldi. Sonra onu qollarıma aldığı zaman mənə böyük soyuqqanlıqla: “Alınmayacaq”, – dedi. Bütün həyatı boyu təkcə bir insanı sevdiyini və sevməkdə davam edəcəyini söylədi. “Nə olursa olsun, ömrümün sonuna qədər Amyası sevəcəyəm... Hə, sənə qarşı haqsızlıq etdiyimin fərqi deyəm. Lakin məndən asılı deyil bu. Bağışla, Filip...” Və yanımdan ayrıldı. Məni atıb getdi! Ona qarşı duyduğum kinin daha da artdığını təsəvvür edə bilərsiniz, müsyö Puaro? Onu heç bir zaman bağışlamamağım sizə qəribə görünür, bəlkə də? Karolina həm mənə həqarət etdi, həm də bu dünyada hamıdan çox sevdiyim dostumu öldürdü!

Filip Bleyk bütün varlığıyla titrəyərək bağırırdı:

– Artıq bu mövzuda danışmaq istəmirəm! Eşidirsinizmi? Sizə istədiyiniz cavabı verdim. Artıq gedin. Bir daha da mənimlə bu mövzuda söhbət açmayın!

2

– Cənab Bleyk, qonaqlarınızın o gün laboratoriyadan çıxış sıralarını öyrənmək istəyirəm.

Meredit Bleyk etiraz etdi:

– Axı əziz müsyö Puaro! Aradan on altı il keçib. Bunu necə xatırlaya bilərəm? Sizə Karolinanın laboratoriyadan ən son çıxdığını söylədim.

– Buna əminsizsinizmi?

– Bəli... hər halda... Deyəsən...

– Gəlin oraya gedək. Şübhə yeri qalmamalıdır...

Meredit Bleyk irəlidə gedərək ona yol göstərir, hələ də etiraz edirdi. Qapını açaraq jalüzləri qaldırdı.

Puaro amiranə halda danışmağa başladı:

– İndi, dostum, siz dostlarınıza bitkilərdən düzəltdiyiniz dərmanları göstərirsiniz. Gözlərinizi qapayın və düşünün...

Meredit Bleyk üzüyolalqla onun istədiyini yerinə yetirdi. Puaro cibindən bir dəsmal çıxararaq, bunu Meredithin burnuna doğru bir neçə dəfə yellətdi.

Bleykin burun dəlikləri açılıb-yumuldu.

– Bəli, bəli, – deyə mızıldandı. – İnsanın bəzi şeyləri xatırlaması çox qəribədir... Karolina açıq-qəhvəyi rəngdə bir pal-tar geymişdi... Filipin darıxdığı hiss olunurdu... O, mənim bu dərmanlara olan marağımı lağa qoyur, səfehlik olduğunu söyləyirdi.

– İndi isə xatırlamağa çalışın, – Puaro dedi. – Otaqdan necə çıxdınız? Kitabxanaya getdiniz və orada toplaşaraq Sokratin ölümü haqqındakı parçanı oxudunuz. Birinci olaraq otaqdan kim çıxdı?

– Birinci Elsa çıxdı. Onun ardınca mən. Biz söhbət edirdik. Qapını kilidləməkdən ötrü dayanıb hamının çıxmasını gözlədim. Filip... Hə, mənim ardımca Filip çıxdı. Sonra Anjela. Qız qardaşımdan birjada enmə və qalxmalarının nə demək olduğunu soruşurdu. Holldan keçib-getdilər. Amyas onların arxasınca gedirdi. Mən hələ də durduğum yerdə gözləyirdim. Əlbəttə, Karolinanı.

– Demək, Karolinanın axıra qaldığına tam əminsiz? Onun nə etdiyini görə bildinizmi?

Bleyk başını buladı:

– Xeyr... Arxam qapıya tərəf idi. Qarşımda duran Elsayla danışdım. Ona keçmişdə bəzi bitkiləri ayın bədirləndiyi vaxtda toplanmasına inandıqlarını danışdım. Hər halda, qızın zəhləsini apardım əməlli-başlı... Sonra Karolina bayıra çıxdı. Bir az təlaşlıydı. Mən də qapını kilidlədim.

Ara verərək Puaroya baxdı. Belçikalı detektiv dəsmalını cibinə qoyurdu. Meredith Bleyk əsəbiliklə havanı qoxulayaraq: “Allah lənət eləsin! – deyə düşündü. – Bu adam ətir vurur, deyəsən?”

Sonra yüksək səsle:

– Bax indi əminəm, – dedi. – Qonaqlar dediyim bu sırayla laboratoriyadan çıxdılar. Elsa, mən, Filip, Anjela, Amyas və Karolina. Bunun sizə bir faydası olacaqmı?

– Təxminləriniz tamamilə uyğun gəlir, – deyə Puaro cavab verdi. – Mənə baxın, istərdim siz onların hamısını burada toplayasınız. Məncə, bu, o qədər də əziyyətli bir iş olmaz?

3

– Eşidirəm sizi?

Elsa Dittişam bu sözü həyəcanla, uşaqcasına maraqla söylədi.

– Sizdən bir söz soruşmaq istəyirdim, madam.
 – Buyurun.
 – Hər şey sona çatdıqdan sonra, yəni proses tamamlandığı zaman Meredith Bleyk sizə evlənmək təklifi etdimi?
 Elsa mat qalmışdı. Üzündə nifrət dolu ifadə yarandı, sanki, darıxmağa başlamışdı.
 – Bəli, etdi. Nəyə görə soruşursunuz?
 – Bu təklif sizi çaşdırdımı?
 – Çaşdırdımı? Xatırlamıram.
 – Ona nə dediniz?
 Elsanın dodaqları qaçdı:
 – Nə deyəcəkdim, sizcə? Amyasdan sonra Meredith... Əslində, bu, gülünc bir şey idi. Meredithin bu qədər səfehlik edəcəyini bilməzdim. Ancaq əslində, heç vaxt ağıl dağarcığı da saymamışam onu. – Birdən-birə gülməyə başladı. – Meredith məni qorumaq istəyirdi. “Sənə ömrümün sonuna qədər baxacağam”, – deyirdi. Hamı kimi o da bu prosesin məni dəhşətli dərəcədə sarsıtdığını düşünürdü. Jurnalistlər, hər şeyi zay edən xalq, üstümə atılan böhtanlar əsəblərimi yerindən oynatmışdı. Meredith də özlüyündə məni qorumaq istəyirdi. – Bir an düşündü. Sonra da: – Yazıq Meredith, – dedi. – Səfehlik simvoludur o. – Yenə gülməyə başladı.

4

Erkül Puaro yenə miss Uilyamsın qarşısında oturmuşdu. Daha əvvəl olduğu kimi, bu yaşlı tərbiyəçinin qarşısında özünü əndişəli və sözəbaxan uşaq kimi hiss etməkdəydi.

– Sizdən bir şey soruşmaq istəyirəm.

Tərbiyəçi başını yellədi:

– Buyurun, soruşun.

Puaro ağır-ağır danışmağa başladı. Kəlmələri böyük diqqətlə seçirdi.

– Anjela Uorren çox kiçik yaşlarında yaralanıbmiş. Məktublarda bu hadisə ilə bağlı iki məqam var. Birində Karolina Kralenin ögey bacısına bir mürəkkəbqabını tulladığından söz açılır. Digərində isə onun kiçik Anjelaya böyük bir ingilis açarıyla hücum etdiyi iddia edilməkdədir. Bu deyilənlərdən hansı doğrudur?

Miss Uilyams dərhal cavab verdi:

– Mən bu ingilis açarı əhvalatını heç eşitməmişəm. Karolina Krale bacısına mürəkkəbqabını tullayıbmış.

– Bunu sizə kim danışıb?

– Anjelanın özü. Malikanəyə gəldiyim ilk günlərdə heç bir səbəb olmadan mənə bu hadisədən söz açdı.

– Qız bunu nə cür dedi?

– Əlini yanağına toxunduraraq: “Bunu mən çox balaca olanda Karolina eləyib, – dedi. – Mənə mürəkkəbqabını atdı. Ancaq bunu ona deməyin. Çünki bunu çox ürəyinə salır”.

– Yaxşı, xanım Krale özü sizə bu mövzunu açdı mı?

– Sadəcə, eyhamla. Əhvalatı bildiyimi başa düşürdü. Onun bir dəfə: “Anjelanın nazıyla oynadığımı düşündüyünüzü bilirəm, – dediyini xatırlayıram. – Lakin öz əməlimin cəzasını heç bir zaman, heç bir şəkildə ödəyə bilməyəcəyimi bilirəm”. Başqa vaxt: “Bir insanı düzəlməyəcək şəkildə yaramaq daşınması çox ağır olan yüküdür”, – demişdi mənə.

– Təşəkkür edirəm, miss Uilyams. Mənim də öyrənmək istədiyim elə bu idi.

Tərbiyəçi sərt səsle:

– Sizi başa düşə bilmirəm, müsyö Puaro, – deyər cavab verdi. – Karlaya məktubumu göstərdiniz mi?

Puaro başıyla təsdiqlədi.

– Lakin buna baxmayaraq, hələ də... – Miss Uilyams sözünü tamamlamayıb susdu.

– Bir anlığa gözüünüzün qabağına gətirin, – Puaro dedi. – Bir balıqçının qarşısından keçdiyinizi təsəvvür edin. Piştaxtanın üzərində onlarca balıq var. Bunların hamısının da həqiqi balıq olduğunu düşünərsiniz, elə deyilmi? Halbuki onlardan biri oyuncaq ola bilər.

Miss Uilyams əsəbiliklə dilləndi:

– İnanmaq çətindir, ancaq yenə də ola bilər.

– Düzdür, inanmaq çətindir, ancaq ola bilər. Bir dostum bir dəfə belə balıq oyuncağını digərləriylə tutuşdurmaqdan ötrü bir balıqçıya aparmışdı. Çünki onun sənəti bu idi. Heyvan oyuncaqları düzəldərdi. Başa düşürsünüz mü? Dekabr ayında qonaq salonunda bir vaza dolusu maqnoilya görsəniz, bunların süni olduğunu düşünərsiniz. Halbuki bu çiçəklər təyyarəylə Bağdaddan gətirilə bilər.

Miss Uilyams soruşdu:
 – Bütün bu sayıqlamalar hansı anlama gəlir?
 – Sizə nə zamansa bir hadisəylə qarşılaşanda insanın onun nə üçün baş verdiyini düşünməli olduğunu başa salmaq istəyirəm...

5

Puaro Regent-parka baxan böyük binaya yaxınlaşarkən birdən-birə ayaq saxladı. Əslinə qalsa, Anjela Uorrendən bir şey soruşmaq istəmirdi. Ondan öyrənmək istədiyi təkcə bir məsələ vardı. “Yenə də tələsməsəm, yaxşı olar”, – deyə düşündü.

Əslində isə onu buraya dartıb gətirən dəqiqliyə qarşı olan sönməz yanğısı idi. Bu hadisə ilə bağlı beş nəfər var. Ona görə beş sualın cavabı tapılmalı idi. “Belə olarsa, hər şey daha düzgün şəkildə tamamlanmış olar. Nə isə, bir şey uydurub soruşaram”, – deyərək evə daxil oldu.

Anjela Uorren onu bir qədər səbirsizliklə qarşıladı.

– Bir şey öyrənə bildinizmi? – soruşdu. – Həqiqəti aşkara çıxara bildinizmi?

Puaro çinli mandarin kimi başını ağır-ağır yellədi:

– Bəli, irəliləyiş, hər halda, var.

– Filip Bleykmi? – Bu sual daha çox təsdiqə bənzədi.

– Madmazel, mən, hələlik, bir şey söyləyə bilmərəm.

Həqiqəti açıqlama zamanı hələ yetişməyib. Sizdən bir şey rica edəcəkdim. Cənab Meredit Bleykin Hend-kross-Menordakı malikanəsinə gələ bilərsinizmi? Hamı gəlməyə razılıq verir.

Gənc qadın qaşlarını xəfifcə çatdı:

– Neyləmək niyyətindəsiniz? On altı il əvvəl baş vermiş mənzərəni yenidən yaratmaqmi istəyirsiniz?

– Bəlkə də, o mənzərəni yenidən canlandırmağı deyil, ona başqa bir bucaqdan baxmağı düşünürəm. Gələcəksinizmi?

Anjela Uorren ağır-ağır:

– Əlbəttə, gələcəyəm, – dedi. – Hamını yenidən görmək maraqlı olacaq... Bəlkə, onları mən də, sizin dediyiniz kimi, tamamilə yeni bir baxış bucağından görə biləcəyəm...

– Mənə göstərdiyiniz məktubu da gətirərsinizmi?

Anjela Uorrenin qaşları ciddi şəkildə çatıldı:

– O məktub mənə aiddir. Bunu sizə vacib bir səbəb olduğu üçün göstərdim. Lakin məktubu Karolinaya qarşı heç bir sevgi bəsləməyən yad kimsələrə oxutmaq niyyətində deyiləm.

– Bu məsələdə mənim uyğun gördüyüm şəkildə hərəkət etmək istəməzsinizmi?

– Yox, istəmərəm. Məktubu gətirəcəyəm. Lakin bunun oxunub-oxunmamasına da yenə mən qərar verəcəyəm. Hər halda, başımın sizinki qədər yaxşı işlədiyini qəbul edərsiniz?

Puaro onun qərarına boyun əydiyi göstərmək istəyirmiş kimi əllərini yana açdı. Getmək üçün ayağa qalxarkən:

– Sizdən sadə bir məsələ haqqında soruşmaq istədim, – dedi.

– Nə soruşacaqsınız?

382

– O fəlakətdən bir neçə gün əvvəl bir kitab oxuyurdunuz, elə deyilmi? Somerset Moemin “Ay və quruş” adlı kitabını.

Anjela ona heyrətlə baxdı:

– Deyəsən, hə... tamamilə doğrudur. – Açıq-aşkar maraqla Puaronu süzdü. – Bunu necə bildiniz?

Puaro gülümsədi:

– Sizə hətta sadə məsələlərdə belə bir sehrbazdan fərqli olmadığımı göstərmək istədim, madmazel. Elə şeylər var ki, onlar haqqında mənə danışmasalar da, mənim o şeylərdən xəbərim olur.

III fəsil

KEÇMİŞƏ SƏYAHƏT

Axşam günəşi pəncərədən Hend-kross-Menordakı laboratoriyaya dolurdu. Otağa bir neçə kreslo və divan qoyulmuşdu. Lakin bunlar içərinin tərk edilmiş yerlərə xas olan kəsafətli havasını yox etmək əvəzinə, daha da ağırlaşdırıcı təəssürat doğururdu.

Bir az sıxıldığı hiss olunan Meredith Bleyk bıçığını sığalayaq Karlayla danışdı. Bir ara sözünü yanda kəsərək:

– Ay Allah, – deyə ah çəkdi. – Anana o qədər çox bənzəyirsən ki... Ancaq buna baxmayaraq, yenə də başqa cürsən!

– Nə baxımdan bənzəyirəm, nə baxımdan bənzəmirəm?
– Eyni gözlərin və saçların var, yerişin də eynilə onunku kimidir. Lakin... necə deyim, sən daha çox özünəinamlı görünürsən.

Filip Bleyk alnını qırıqdıraraq pəncərədən bayıra baxır və əsəbliklə şüşəni çırtmalayırdı.

– Bütün bunların nə mənası var? Gör nə gözəl istirahət günüdür...

Erkül Puaro təlaşla onu sakitləşdirməyə çalışdı.

– Siz Allah, məni bağışlayın... Qolf oynamağınıza mane olduğuma görə necə günaha batdığımı bilirəm. Lakin Karla çox sevdiyiniz bir dostunuzun qızıdır. Onun üçün bir qədər fədakarlıq göstərə bilərsiniz, elə deyilmi?

Nökər qapıda göründü:

– Miss Uorren gəldi.

Meredit Anjelanı qarşılamağa getdi.

– Gəldiyinə çox məmnun oldum, Anjela, işlərinin başından aşdığını bilirəm.

Gənc qadını pəncərənin yanına apardı.

– Salam, Anjela xala, – Karla dedi. – Bu səhər “*The Times*”dəki məqaləni oxudum. İnsanın tanınmış bir qohumunun olması çox yaxşıdır... – Ucaboylu, dördbucaq çənəli, ciddi baxışlı, qonur gözlü gənc bir kişini göstərdi. – Bax, bu da Con Ratter. Onunla bu yaxınlarda evlənməyi fikirləşirik.

– Ay, nə yaxşı, – deyə Anjela bağırırdı. – Bundan xəbərim yox idi.

Meredit qonaqları qarşılamağa getdi.

– Miss Uilyams! Gör sizinlə görüşmədiyimiz necə il oldu. – İncə-mincə, ancaq əvvəlki kimi diribaş olan yaşlı tərbiyəçi qadın otağa daxil oldu. Bir an düşüncəli bir tərz-də Puaroya baxdı. Sonra da usta bir dərzinin əlindən çıxdığı anlaşılan tivid kostyum geyinmiş ucaboy, geniş çiyinləri olan gənc qadına tərəf döndü.

Anjela Uorren də ona doğru gedərək gülümsədi:

– Özümü yenidən kiçik bir qız kimi hiss edirəm.

Miss Uilyams:

– Səninlə fəxr edirəm, əzizim, – deyə cavab verdi.
– Üzümü ağ etdin. Bu da Karladır, yəqin ki? Onun məni xatırlayacağına inanmıram. O vaxtlar çox balaca idi...

Filip Bleyk narazılıqla:

– Burada nə baş verir? – deyə deyilməyə başladı.
– Mənə heç kəs heç nə deməyib...

Erkül Puaro onun sözünü kəsdi:

– Mən buna “keçmişə bir səyahət” adını verdim. Nə deyirsiniz, oturmaq? Beləcə, son qonaq da gəldiyi zaman biz artıq hazır olarıq. O, aramıza qatıldıqdan sonra da bu cinayət işi haqqında fikirlərimizi bölüşərik, bəlkə, ruhlarla da danışarıq.

Filip Bleyk bağırdı:

– Bu nə sözdür danışırınsız! Yoxsa burada spiritizmlə məşğul olacaqsınız?

– Yox, yox. Üzün illər əvvəl olan bəzi hadisələrdən söhbət açacağıq. Və bəlkə də, bu şəkildə baş vermiş hadisələri daha yaxşı başa düşəcəyik. Ruhlara gəlincə... Onlar ortaya çıxmayacaqlar. Lakin bu saat onların da aramızda olmadığını kim iddia edə bilər? Bəlkə də, sadəcə, biz onları görə bilmirik. Amyas və Karolina Kralenin indi burada bizi dinləmədiyi qaranlıqdır.

Filip Bleyk dodağının altında mırıltıladı:

– Boş söhbətlərdi... – qapı açıldı və kandarda nökrin görünməsi onun sözlərini yarıda kəsdi.

– Ledi Dittişam, – dedi nökr.

Elsa Dittişam daxil oldu. Öz görkəmiylə bütün bunların onun üçün maraqlı olmadığını və zəhləsini tökdüyünü ifadə edirdi. Meredithə baxaraq xəfifcə gülümsədi. Anjelayla Filipi buz kimi baxışlarla süzdü. Sonra da başqalarından bir az uzaqda, pəncərənin önündəki kresloya oturdu. Çiyinə atdığı qeyri-adi, açıqrəngli xəzi arxaya itələyərək çıxardı. Bir-iki dəqiqə gözlərini içəridəki adamların üzərində gəzdirdi. Sonra baxışlarıyla Karlana tapdı.

Gənc qız da ona baxırdı. Fikirli halda anasıyla atasının həyatını alt-üst edən bu qadını gözdən keçirirdi. Gənc üzündə düşmənçilik yox idi. Sadəcə, üzündə açıq-aşkar bir maraq ifadəsi əmələ gəlmişdi.

– Əgər gecikdimsə, üzr istəyirəm, müsyö Puaro, – Elsa mızıldandı.

Sesiliya Uilyams dodaqlarını büzdü. Elsa onu qatı düşmənçiliklə süzən yaşlı tərbiyəçiyə laqeydliklə nəzər saldı.

– Buralara qədər zəhmət çəkib gəldiyiniz üçün təşəkkür edirəm, madam, – Puaro dedi.

– Doğrusu, səni küçədə görsəydim, qətiyyəni tanıya bilməzdim, Anjela, – Elsa dedi. – Gör aradan nə qədər illər keçib? On altı il!

Erkül Puaro bu fürsətdən faydalandı:

– Bəli, haqqında danışacağımız hadisə on altı il əvvəl olub. Lakin əvvəlcə sizə burada toplanmağımızın səbəbini açıqlamaq istəyirəm.

Qısaca, Karlanın ondan bu məsələnin araşdırılması xahişini etməsini və özünün də bu xahişi yerinə yetirməyə razı olmasını nağıl etməyə başladı.

Filipin üzündə əsəbilik ifadələrinin əks olunmasından indicə fırtına qopacağı siqnallarını almasına və Meredithin özündən çıxmasına baxmayaraq, Puaro tələsik sözlərinə davam etdi:

– Bu təklifi qəbul etdim. İşə başladım və... həqiqəti öyrəndim...

Böyük kreslodə oturmuş Karla Lemarşana Puaronun sözləri, sanki, çox uzaqlardan gəlib çatırdı. Üzünə dayadığı əlinin altından otaqdakı beş adamı xəlvətcə gözdən keçirməkdəydi: “Bunlardan biri cinayət işləyə bilərmi? Gözəl Elsa, alyanaqlı Filip, xeyirxah və işıqlı bir insan olan nəcib ürəkli Meredith, ciddi və sərt tərbiyəçi, sakit və savadlı Anjela Uorren?”

Əgər diqqətimi toplasam, onları cinayət işləyərkən görə bilərəmmi? Bəlkə də. Ancaq bu, həmin o cinayət olmaz. Filip Bleyk ani bir öfkəyə qarılıb bir qadını boğa bilər. Hə, bunu gözlərimin qabağında asanlıqla canlandırma bilərəm. Meredith Bleyk tapançasıyla evinə girmiş bir oğrunu hədələyərkən silah birdən-birə səhvən açıla bilər. Anjela Uorren də atəş açma bilər, ancaq səhvən deyil. Məsələyə hisslərini qarışdırmadan, arxeoloji ekspedisiya heyətinin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün... Və Elsa... Bir Şərqlə ölkəsində, qərribə, xəyalı bir sarayda, ipək xalının üzərinə uzanmış olan Elsa da: “Bu heyvərəni qala divarlarının üzərindən atın”, – deyə əmr edə bilər... Bunlar çox qərribə, ağılsız xeyallardır. Lakin fantaziyaların nə qədər güclü də olsa, balaca, cılız miss Uilyamsın cinayət işləməsini təsəvvürəndə canlandırma bilmərəm. Bax ha, gözlərimin önündə yenə qərribə bir səhnə... “Siz indiyə qədər heç insan öldürmüşünüzümü, miss Uilyams?” – “Sən dərslərinə bax, Karla. Axmaq suallar vermə. İnsan öldürmək çox şər işdir”.

Karla ah çəkdi: “Deyəsən, mən dəli oluram. Belə şeylər düşünməməliyəm. Gicbəsər qız, ən yaxşısı, bu balacaboy adamı dinlə. O, işin iç üzünü bildiyini söyləyir.

Erkül Puaro danışdı.

– Bax mənim öhdəmə düşən iş bundan ibarət idi. Keçmişə qayıtmaq... O illərə geri dönərək nələr olduğunu başa düşmək.

– Hamımız da nələr olduğunu bilirik, – Filip Bleyk dedi.

– Başqa bir şey olduğunu iddia etmək fırldaqçılıqdan başqa bir şey ola bilməz. Həyasızcasına bir fırldaqçılıq. Uydurma hekayələrlə bu qızdan pul qopartmaq istəyirsiniz.

Erkül Puaro əsəbiləşdiyini hiss etdirmədən danışdı.

– Siz hamınız: “Nə olduğunu bilirik”, – deyirsiniz. Bu sözləri düşünmədən söylədiyiniz göz qabağındadır. Bəzi hadisələrin qəbul edilmiş forması onların doğru olduğu demək deyildir; məsələn, cənab Bleyk, siz zahirən Karolina Kraləyə nifrət edirsiniz. Hamı da sizin davranışlarınızdan bu mənanın çıxdığını hesab edirdi. Halbuki psixologiyadan bir az başı çıxan adam, əslində, bunun doğru olmadığını o saat başa düşə bilər. Karolina Kralədən xoşunuz gəlirdi. Bu, sizi narahat edirdi. Buna görə də bu hissini qalib gəlmək üçün durmadan öz-özünüə Karolina Kralenin qüsurlarını təkrarlayır və hər kəsə də ondan xoşlanmadığınızı söyləyirdiniz... Eyni şəkildə cənab Meredith Bleykin illərdən bəri Karolina Kraləyə böyük bir sədaqətlə bağlı olduğunu deyirdilər. O faciədən bəhs edən yazısında da cənab Meredith Bleyk Amyas Kralenin Karolinaya qarşı pis davrandığı üçün çox hiddətləndiyini göstərib. Lakin yazını diqqətlə oxuyub, kəlmələrin üzərində dayandığım zaman başqa bir həqiqət ortaya çıxırdı. Meredith Bleykin Karolina Kraləyə qarşı bəslədiyi sədaqət duyğusu artıq çoxdan öz ömrünü başa vurmuşdu və Meredith Bleykin düşüncələrini son zamanlarda yalnız gənc və gözəl Elsa Greer məşğul etməkdəydi.

Meredith əsəbiləşib nəse kəkələdi, ledi Dittişam isə yavaşca güldü.

Puaro davam etdi:

– Bu faktları, sadəcə, illüstrasiya kimi yada salıram. Lakin bu söylədiklərimin, əlbəttə, baş vermiş o hadisəylə birbaşa əlaqəsi var. Hə, dediyim kimi, keçmişə doğru bir

səfərə çıxdım. Bu faciə haqqında mümkün qədər çoxlu məlumat əldə etmək istəyirdim. Sizə bu işi necə gördüyümü danışmaq istəyirəm. Karolina Kraleni müdafiə edən vəkillə danışdım. Sonra da gənc prokuror köməkçisiylə, Krale ailəsini illərdən bəri tanıyan yaşlı bir vəkillə, proses zamanı məhkəmədə olan bir katiblə, istintaqı aparən polis müfəttişiyə danışdım... Sonra da sıra cinayət zamanı malikanədə olan beş şahidə gəldi. Və bu söhbətlərdən öyrəndiklərimi bir araya gətirərək, beynimdə bir qadının portretini çəkdim. Öyrəndiyim bunlar oldu: Karolina Krale heç bir zaman günahsız olduğunu iddia etməmişdi (qızına yolladığı məktubda yazdıkları istisna olmaqla). Karolina Krale məhkəmədə qorxusuz şəkildə hərəkət etmişdi. Cinayət hadisəsiylə heç bir əlaqəsi yoxmuş kimi davranırmış və lap əvvəldən məğlub olduğunu qəbul etmiş kimiydi. Həbsxanada da səssiz və sakit davranıb. Hökm oxunduqdan sonra bacısına yazdığı məktubda taleyinə boyun əydiyindən söz açmışdı. Danışdığım adamların hamısı da – bir nəfərdən başqa – Karolina Kralenin günahkar olduğuna inanırdı.

Filip Bleyk başını yellədi:

– Əlbəttə, günahkar idi.

Erkül Puarro:

– Mən hər kəsin qəbul etdiyi qərarı o saat qəbul edən insan deyiləm, – dedi. – Onun üçün faktları təzədən gözdən keçirməliydim. Özüm üçün etmək məcburiyyətində idim bunu. Hadisələri tədqiq etməli, bunların cinayətin psixologiyasına uyğun olub-olmadığına qərar verməliydim. Onun üçün də polis dosyələrini yaxşıca oxudum. Eyni şəkildə cinayət zamanı orada olan beş adama o hadisələr haqqında xatırladıqlarını yazdırdım. Bu məktublar mənim üçün çox dəyərliydi. Çünki içlərində polis dosyələrində tapa bilməyəcəyim bəzi şeylər vardı; məsələn: A. Polisə görə, cinayətlə bir əlaqəsi olmayan söhbətlər və hadisələr. B. Qanuni olaraq qəbul edilməyən, lakin yenə də vacib olan bəzi fikirlər. Şahidlərin Karolina Kralenin duyğuları və düşüncələri haqqındakı fikirləri. C. Polisdən bilərəkdən gizlədilən bəzi hadisələr.

Artıq cinayəti təkbaşına araşdıracaq durumdaydım. Karolina Kralenin ərinə öldürməsi üçün qüvvətli səbəblər vardı. Ərinə çox sevirdi. Rəssam hamının gözünün qarşısında

onu başqa bir qadına görə tərک etmək üzrə olduğunu etiraf etməkdən çəkinməmişdi. Bundan başqa, Karolina özü də çox qısqanc qadın olduğunu hər zaman söyləmişdir.

Cinayətin motivlərindən keçib vasitələrə nəzər salsaq, bunları deyə bilərəm: içinə konium töküldüyü bilinən boş bir ətir şüşəsi Karolina Kralenin çəkməcəsindən tapılmışdı. Bunun üzərində də ondan başqa heç kimin barmaq izi yox idi. Polis onu sorğu-suala tutduğu zaman gənc qadın zəhəri indi əyləşdiyimiz bu otaqdan götürdüyünü etiraf etmişdi. Buradakı konium şüşəsində də onun barmaq izləri vardı. Meredith Bleykdən o gün qonaqlarının otaqdan hansı sırayla çıxdıqlarını soruşdum. Heç kim zəhəri adamlar içəridə olarkən onların gözlərinin önündə oğurlaya bilməzdi. Qonaqlar otaqdan bu sırayla çıxmışdılar: Elsa Greer, Meredith Bleyk, Anjela Uorren, Filip Bleyk, Amyas Krale və ən sonda Karolina Krale. Bundan başqa, Meredith Bleyk, Karolina Kralenin bayıra çıxmasını gözləyərkən laboratoriyaya arxasını çevirmişdi. Buna görə onun içəridə nə iş gördüyünü görə bilməzdi. Yəni Karolina Kralenin əlinə zəhəri götürmək üçün fürsət düşmüşdü. Ona görə də gənc qadının koniumu oğurladığına əminəm. Bunu təsdiq edən başqa bir şey də var. Keçən gün Meredith Bleyk mənə: “Burada dayanıb pəncərədən içəri dolan yasəmən qoxusunu içimə çəkirdim”, – dedi. Lakin o zaman sentyabr ayı idi və bu pəncərənin çölündəki yasəmən də artıq çiçək açə bilməzdi. Burada bitən yasəmənlər yalnız may və iyun aylarında çiçək açan yasəmənlərdəndir. Lakin xanım Karolina Kralenin otağından tapılan və içinə konium töküldüyü məlum olan şüşədə daha əvvəl yasəmən ətri olmuşdur. O halda xanım Krale koniumu oğurlamağa qərar vermiş və çantasındaki ətir şüşəsini gizlicə boşaltmışdı.

Keçən gün bu təxminimin doğru olub-olmadığını aydınlaşdırmaq üçün bir təcrübə də apardım. Meredith Bleykə gözlərini yumaraq qonaqların otaqdan hansı sırayla çıxdıqlarını xatırlamağa çalışmasını söylədim. Yüngül bir yasəmən qoxusu yaddaşının canlanmasına səbəb oldu. Qoxular bizə bildiyimizdən daha çox təsir göstərir.

Bax beləcə, fəlakət gününün səhərinə gəlmiş oluruq. Daha öncəki hadisələr baxımından bütün faktlar bir-birini təsdiq edir: Elsa Greerin birdən-birə Amyas Krale

ilə evlənəcəyini elan etməsi, rəssamın bunu təsdiqləməsi, Karolina Kralenin həddən artıq kədərlənməsi. Bütün bunlar yalnız bir şahidin sözlərinə əsaslanmayı.

Cinayət gününün səhəri ər-arvad kitabxanada qovğa edirlər. Karolina Kralenin “Sən və sənin sevgililərin” dediyini eşidənlər olur. Gənc qadının səsi çox acıqlı imiş. Sonra Karolina bağırır: “Onsuz da, səni bir gün öldürəcəyəm”, – deyir. Filip Bleyk bu sözləri holldan eşidir. Elsa Greer də bayırdakı terrasdan.

Elsa Greer rəssamın, arvadına bir az ağıllı olmasını söylədiyini də eşidir. Karolina Krale: “Səni o qıza verməkdənsə... ən yaxşısı, öldürərəm”, – deyir. Daha sonra Amyas Krale bayıra çıxaraq Elsaya rəsm çəkməyə getməli olduqlarını söyləyir. Gənc qız bir yun köynək götürərək onunla birlikdə gedir.

Bu məqama qədər psixoloji uyğunsuzluq kimi təsnif ediləcək xətalı bir şey yoxdur. Hər kəs ondan gözlənilən şəkildə davranmışdır. Lakin indi biz məntiqi cəhətdən uyğun olmayan şeylərə gələcəyik.

Meredit Bleyk zəhərin oğurlandığını görən kimi qardaşına zəng edir. Sahildə görüşərək yolla evə doğru qalxırlar. Top bağçasına yaxınlaşdıqları zaman Karolina Kralenin əriylə Anjelanın məktəbə göndərilmək məsələsini danışdığını eşidirlər. Bax bu, mənə bir az qəribə göründü. Ər-arvad amansızcasına dalaşırlar. Bu mübahisə Karolinanın açıq-aşkar hədə-qorxu gəlməsiylə sona çatır. Buna baxmayaraq, iyirmi dəqiqə sonra bağçaya enərək o qədər də vacib olmayan bu mövzuda söhbət edirlər...

Puaro üzünü Meredith Bleykə tutdu:

– Məktubunuzda qeyd edirsiniz ki, Amyasın bağıraraq: “Artıq mən qərarımı verdim, özüm onu yola salacağam getsin”, – dediyini eşitmişiniz. Elədimi?

– Bəli, – Meredith Bleyk cavab verdi. – Buna bənzər nəse söyləmişdi.

Puaro bu dəfə də Filip Bleykə baxdı:

– Siz də bu danışığı eyni şəkildə xatırlayırsınızımı?

Filip qaşlarını çatdı:

– Siz bunu söyləyənə qədər çox da xatırlamırdım. Lakin indi yadıma düşdü. Əşyaların toplanmasından söhbət gedirdi.

– Bunu cənab Krale söyləmişdi, yoxsa xanım Krale?

– Amyas söyləmişdi. Sadəcə, Karolinanın bunun qız üçün çox ağır bir şey olacağını mızıldadığını eşitdim. Ancaq bütün bunların nə mənası var? Biz hamımız Anjelanın bir-iki günə qədər məktəbə gedəcəyini bilirdik.

– Məgər başa düşmürsünüz, söhbət nədən gedir?

– Puaro soruşdu. – Nəyə görə Amyas Krale qızı məktəbə göndərməyə hazırlamalı idi? Gülməlidir bu. Bu işi xanım Krale, miss Uilyams, ya da xidmətçilərdən biri görə bilərdi. Əşyaları toplamaq qadın işidir. Kişi işi deyil.

Filip Bleyk səbirsizliklə deyinməyə başladı:

– İndi nə olsun? Bunun cinayətlə nə əlaqəsi var?

– Siz elə fikirləşirsiniz? Ancaq mənim diqqətimi çəkən ilk şey bu oldu. Bunun ardınca ikinci bir şey vardı... Qəlbi qırılan, ümitsizliyə qapılan, bir az əvvəl ərinə öldürməklə hədələyən, cinayət işləməyi və ya intihar etməyi düşünən xanım Krale birdən-birə dostyana bir ədayla ərinə buzlu pivə gətirəcəyini söyləmişdi.

Meredit Bleyk ağır-ağır:

– Fəqət bu heç də qəribə deyil, – dedi. – Karolina Krale ərinə öldürməyə qərar verdiyi təqdirdə bu şəkildə davranacaqdı. Hamını çaşdırmağa çalışacaqdı.

– Sizcə, belədirmi? Tutaq ki, Karolina Krale ərinə öldürməyə qərar vermişdi. Zəhəri də oğurlamışdı. Əri Top bağçasındakı daxmaya pivə qoyurdu. Hər halda, ağıllı bir qadın, ətrafda kimsə olmadığı bir zamanda koniumu bu şüşələrdən birinə tökərdi.

Meredit Bleyk etiraz etdi:

– Bunu edə bilməzdi. Çünki pivəni başqa biri içə bilərdi.

– Məsəl üçün, Elsa Greer içə bilərdi. Yəni ərinə öldürməyə qərar verən Karolina Krale qızı da zəhərləməkdən çəkinəcəkdimi? Bunumu demək istəyirsiniz? Nə isə, boş yerə mübahisə etməyək. Sadəcə, baş vermiş hadisələrin və faktların üzərində dayanacaq... Karolina Krale ərinə buzlu pivə yollayacağını söyləyir. Evə gedərək buzlu pivələrin olduğu dolabdan bir şüşə pivə götürür. Pivəni stəkana dolduraraq ərinə verir. Amyas Krale bunu birnəfəsə başına çəkərək: “Bu gün hər şeyin dadı murdarlaşıb”, – deyir. Xanım Krale təkrar evə qayıdır. Günorta yeməyini yeyir. Əhvali-ruhiyyəsi həmişə olduğu kimidir. Buradakılardan

kimsə onun fikirli və bir az narahat olduğunu söylədi. Lakin bunun bizə aidiyyəti yoxdur, çünki əlimizdə qatillərin bu şəkildə davrandığına dair bir kriteriya yoxdur. Həyəcanlı qatillər də olur, sakit qatillər də.

Yeməkdən sonra Karolina Krاله təkrar bağçaya düşür. Ərinin öldüyünü görərək, belə deyək, ondan gözlənilən şeyləri edir. Sarsılır və tərbiyəçini həkimə zəng etməyə yollayır. İndi bu ana qədər bilinməyən bir şeyi açıqlayacağam. – Puarо xanım Uilyamsa baxdı. – Etiraz etmirsiniz?

Yaşlı tərbiyəçinin rəngi bir az qaçmışdı:

– Sizdən bunu kimsəyə açıqlamamağınız üçün söz verməyinizi istəmişdim...

Puarо sakit, fəqət təsirli ifadə ilə tərbiyəçinin cinayət günü gördüklərini danışmağa başladı.

Elsa Dittişam oturduğu yerdə qurcalandı. Böyük divanda oturmış balaca, yaşlı qadına baxdı. Heyrətlə:

– Siz Karolinanın belə bir şey etdiyini gördünüzmü? – deyə bağırıldı.

– Bu da sizin üçün məsələnin həlli, – deyə Filip Bleyk yerindən sıçradı. – Bu da son nəticə! Karolinanın qatıl olduğundan artıq kimsə şübhələnə bilməz!

Erkül Puarо sakitcə etirazını bildirdi:

– Bu, o qədər də vacib deyil.

Anjela Uorren sərt səsle:

– Buna qətiyyənlə inanmıram, – dedi. Yaşlı tərbiyəçiye baxarkən gözlərində düşməncəsinə parıltı vardı.

Meredit Bleyk üzüntülü halda bığlarını sığallayırdı. Sadəcə, miss Uilyams yerində sakit-sakit oturmaqdaydı. Yaşlı qadın dümdüz oturmuşdu, yanaqları xəfifcə qızarmışdı.

– Bəli, mən bunu gördüm, – deyə başını yellədi.

Puarо ağır-ağır mızıldandı:

– Əlbəttə, bu iddianızı təsdiqləyəcək başqa bir adam yoxdur... – dedi.

– Elədir. Lakin mən həqiqəti söyləyirəm. – O zəka dolu qonur gözlər meydan oxuyurmuşcasına belçikalı detektive zilləndi. – İnsanların mənə inanmamasına alışmamışam, müsyö Puarо.

Puarо başını əydi:

– Söylədiklərinizə şübhə etdiyimi demək istəmirəm, miss Uilyams, danışdığınız hadisə həqiqətdir. Və bu gördükləriniz

səbəbindən mən Karolina Kralenin günahkar olmadığını, ola bilməyəcəyini başa düşdüm.

Karlanın nişanlısı ilk dəfə sözə qarışdı. Bu uzunboy, gənc adamın üzündə əndişəli ifadə vardı.

– Bu sözləri nəyə əsasən söylədiyinizi öyrənmək istərdim, müsyo Puaro.

Belçikalı ona tərəf döndü:

– Əlbəttə, əlbəttə. Sizə bunu danışacağam. Miss Uilyams nə gördü? Karolina Kralenin narahatlıqla, lakin diqqətlə pivə şüşəsini dəsmalıyla sildiğini. Sonra da ərinin barmaqlarını pivə şüşəsinin üzərinə basdığını. Diqqət edin, pivə şüşəsinin üzərinə... Halbuki konium stəkana tökülmüşdü, şüşəyə yox. Şüşədə heç bir zaman zəhər olmayıb. Lakin Karolina Krale bunu bilmirdi.

Ərini zəhərlədiyi iddia edilən gənc qadının koniumun nəyə töküldüyündən xəbəri belə yox idi. Zavallı, zəhərin şüşədə olduğunu zənn edirdi.

Meredit etiraz etdi:

– Onda bəs nəyə görə...

Puaro tələsik onun sözünü kəsdi:

– Bəli, nəyə görə? Nə üçün Karolina Krale hamını ərinin intihar etdiyinə inandırmaq istəyirdi? Bunun cavabı sadə olmalıdır. Çünki gənc qadın Amyas Kraleni kimin zəhərlədiyini bilirdi. O adamdan heç kimin şübhələnməməsi üçün hər şeyi etməyə, hər cür əziyyətə qatlanmağa razıydı. Burada biz hekayətimizin sonuna yaxınlaşmaqdayıq. Bu şəxs kim ola bilər? Sizcə, Karolina Krale kimi qorumağa çalışmalıydı: Filip Bleyki, Meredithi, yoxsa Elsa Greeri? Sesi-liya Uilyamsı? Xeyr. Karolina Kralenin nəyin bahasına olursa olsun qorumağa çalışacağı tək-cə bir nəfər vardı.

Bir an susdu:

– Miss Anjela, – deyər sözünə davam etdi, – bacınızın son məktubunu gətirdinizmi? Gətirdinizsə, onu ucadan oxumağınızı istərdim.

Anjela Uorren:

– Oxuya bilmərəm, – deyər cavab verdi.

– Axı miss Uorren...

Anjela ayağa qalxdı. Səsi buz kimiydi:

– Nəyə işarə etdiyinizi gözəl başa düşürəm. Amyas Kraleni mənim öldürdüyümü düşünürsünüz, elə deyilmi?

Üstəlik, bacımın bunu bildiyinə də əminsiz. Bu çirkin ittihamı rədd edirəm.

Puaro nəşə demək istədi:

– Məktub...

– O məktub yalnız mənim oxumağım üçün yazılıb.

Puaro dönərək otaqda oturmuş yaşca ən gənc iki insana tərəf baxdı.

Karla Lemarşan:

– Anjela xala, – dedi. – Nə olar, müsyö Puaronun istədiyini yerinə yetirin.

– Karla, bir fikirləş, gör nə danışırsan? – Anjela Uorren əzabla cavab verdi. – Ananın xatirəsinə sənəin heç bir hörmətin yoxdurmu?

– Karolina Krale mənim anam olub, – Karla aydın və kəskin şəkildə söylədi. – Buna görə də mənim sizdən xahiş etməyə haqqım var. Mən anamın adından danışırım. Mən istəyirəm ki, o məktub burada oxunsun.

Anjela Uorren yavaş hərəkətlə məktubu çantasından çıxarıb Puaroya verdi.

– Kaş bunu sizə heç göstərməyəydim... – kədərlə diləndi.

Üzünü çevirərək pəncərədən çölə baxmağa başladı.

Erkül Puaro Karolina Kralenin son məktubunu ucadan oxuyarkən otağın küncələrində kölgələr qatılaşdı.

Karlaya elə gəldi ki, kimsə xəlvətcə içəriyə daxil olub. Yavaş-yavaş aydınlaşır, qulaq asır, nəfəs alır və gözləyirdi bu kölgə. “Anam buradadır, – deyə düşündü. – O, buradadır... Karolina Krale aramızdadır”.

Erkül Puaro məktubu oxuyub tamamladı.

– Məncə, hamınız bunun çox maraqlı bir məktub olduğunu qəbul edirsiniz. Üstəlik, həm də gözəl bir məktubdur... Lakin əsas məsələ məktubun bu qədər maraqlı olmasıdır. Çünki bunda çatışmayan bir şey var... Karolina Krale heç bir zaman günahsız olduğunu yazmamışdır.

Anjela Uorren pəncərədən başını çevirmədən cavab verdi:

– Çünki buna ehtiyac yox idi.

– Bəli, miss Uorren, gerçəkdən də, ehtiyac yox idi. Karolina Krale bacısına günahsız olduğunu yazmadı. Çünki onun bunu çox yaxşı bildiyinə əmin idi. Bunun da səbəbləri

vardı. Karolina Kraleni artıq bir şey maraqlandırırdı. Bacısını ovundurmaq, onun qorxularını yox etmək və qızın cinayəti işlədiyini etiraf etməsinə mane olmaq. Ona görə də məktubunda bunu təkrar olaraq yazdı: “Hər şey qaydasındadır, əzizim, hər şey qaydasındadır”.

Anjela Uorren bağırdı:

– Başa düşmürsünüz? Karolina, sadəcə, mənim xoşbəxt olmağımı istəyirdi, vəssalam.

– Bəli, sizin xoşbəxt olmağınızı istəyirdi. Məktubundan da bu, aydın görünür. Karolina Kralenin bir qızı vardı. Lakin o, uşağıyla maraqlanmırdı. Karla haqqında daha sonra düşünəcəkdı. Bəli, başı bacısına o qədər qarışmışdı ki, başqaları yadına da düşmürdü. Anjelanın qorxularını uzaqlaşdırmalı, ona təsəlli verməliydi. O, yaşamaqda davam etməli, xoşbəxt olmalı və arzularına çatmalıydı. Anjelaya cəsarət verilməliydi. Buna görə də Anjelanın daşıyacağı yükü ağır hesab etməməsi üçün məktubuna bu mənalı cümləni də əlavə etmişdi: “İnsan gərək öz borclarını ödəsin”. Təkcə bu cümləylə hər şeyi açıqlayır. Bu sözlər Karolinanın ta uşaqlığından bəri daşdığı yüklə əlaqədardır. Çünki Karolina uşaq vaxtı hirsənərək bacısının üzünə mürəkkəbqabını ataraq onu yaralamışdı. Və indi əlinə bu borcunu ödəmək üçün fürsət düşmüşdü. Sizə böyük bir səmimiyyətlə bunu da söyləyim, qoy qəlbiniz bir az rahat olsun. Karolina Krale bu borcunu ödədiyini düşünərək, heç bir zaman tapmadığı dərin bir könül rahatlığına qovuşmuşdu. Borcunu ödədiyini düşündüyü üçün məhkəmə prosesinin çətinliyinin və o ağır hökmün ona heç bir təsiri olmamışdı. Bəlkə, qatil sayılan və cəza alan bir qadın üçün söyləyəcəyim bu sözləri qərribə hesab edəcəksiniz. Lakin Karolina artıq çox xoşbəxt idi. Ona xoşbəxtlik gətirəcək bir çox şey var idi. Həm də sizin düşündüyünüzdən daha çox. Bunları sizə bir az sonra açıqlayacağam.

Görürsünüzmü, bu açıqlamadan sonra Karolinanın hərəkətlərində hər şey necə üst-üstə düşür? Hadisələrə onun gözüylə baxmağa çalışın. Birincisi, bir gecə əvvəl ona uşaq yaşlarındakı həmin o əsəbi hərəkətini qorxunc şəkildə xatırladan bir hadisə olur. Anjela Amyas Kraleyə mürəkkəbqabını atır. Bildiyiniz kimi, özü də neçə il əvvəl eyni şeyi etmişdi... Anjela rəssama: “İnşallah, ölərsən!” – deyə

bağırır. Ertəsi gün Karolina anbara girəndə Anjelanın pivə şüşələrini qarışdırdığını görür. Miss Uilyamsın yazdıqlarını kifayət qədər yaxşı xatırlayıram: “Anjela soyuducunun yanında dayanmışdı. Üzü qıpqırmızı qızarmışdı. Günahkar bir görkəmi vardı...” Miss Uilyams onun dərstdən qaçdığı üçün özünü günahkar hiss etdiyini düşünürdü. Lakin Karolinanın birdən-birə yaxaladığı Anjelanın üzündəki günahkar ifadəsi gənc qadın üçün başqa məna kəsb edirdi. Unutmayın, Anjela daha əvvəl də, heç olmasa, bir dəfə Amyasın içkisinə nəsə qarışdırmışdı. Bu, asanlıqla qızın ağılına gələ biləcək bir oyun idi.

Karolina Anjelanın ona verdiyi pivə şüşəsini alaraq bunu Top bağçasına aparır. Orada pivəni stəkana tökərək Amyasa verir. Rəssam bunu birnəfəsə başına çəkir, üzünü turşudur. Və həmin o mənalı sözləri söyləyir: “Bu gün hər şey murdarlaşıb”.

Karolina o zaman heç bir şeydən şübhələnmir. Lakin günorta yeməyindən sonra Top bağçasına gedərkən ərinin öldüyünü görür. O zaman dərhal Amyasın zəhərləndiyini düşünür. Cinayəti törədən özü deyil. O halda bəs qatil kimdir? Gənc qadın birdən-birə hər şeyi xatırlayır. Anjelanın təhdidləri...

Qəflətən yaxaladığı Anjelanın pivə şüşəsinin üzərinə əyilməsi və qızın üzündəki günahkar ifadə... qatil odur, Anjela!.. Ancaq uşaq bunu nəyə görə etmişdi? Hər halda, Amyasdan intiqam almaq üçün, bəlkə də, öldürmək məqsədilə deyil, sadəcə, əhvalının pisləşməsinə, ürəyinin bulanmasını istəyib... və ya bunu Karolinanın xətrinə edib? Amyasın bacısını tərک edəcəyini bilib və buna hirsələnib? Karolina Anjela yaşında olarkən özünün də necə çılığın olduğunu çox yaxşı xatırlayır... və o anda, sadəcə, bir şeyi düşünür... “Anjelanı necə qoruya bilərəm. Anjela şüşəni tutmuşdu. Pivə şüşəsinin üzərində onun barmaq izləri olmalıydı”. Karolina tələsik şüşəni dəsmalla silir. Hamını Amyasın intihar etdiyinə inandıra biləcəyini düşünür... “Əgər şüşənin üzərində təkəcə Amyasın barmaq izlərini tapsalar...” Gənc qadın ətrafa göz gəzdirərək, təlaşla Amyasın barmaqlarını şüşəyə basır.

Əgər bu variantın düzgün olduğunu qəbul etsək, o zaman hər şey üst-üstə düşər. Karolina daim Anjeladan

ötrü narahat olur, israrla onu evdən uzaqlaşdırmaq, bu hadisələrə qarışdırmamaq istəyir, polisin Anjelanı uzun-uzadı lüzumsuz yerə sorğuya çəkməsindən qorxur və axırda, məhkəmə prosesi başlanana qədər Anjelanın ölkədən uzaqlara yollanmasını arzu edir... Çünki Karolina Anjelanın dözməyərək hər şeyi etiraf edəcəyindən çox qorxur...

IV fəsil

HƏQİQƏT

Anjela Uorren ağır-ağır pəncərədən üzünü çevirdi. Sərt və nifrət dolu baxışlarla içəridə oturanları bir-bir süzdü:

– Hamınız kor və axmaqsınız. Sizin hamınız. Yəni başa düşmürsünüz, əgər bu cinayəti mən törətsəydim, bunu mütləq etiraf edərdim. Mən Karolinanın əzab çəkməsinə heç bir zaman razı olmazdım.

– Lakin, – Puaro etiraz etdi. – O gün siz pivənin ağzını açmışdınız.

– Mən? Mən pivənin ağzını açmışdım?

Puaro Meredith Bleykə baxdı:

– Qulaq asın, müsyö. Mənə yazdığınız məktubda, yataq otağınızın altında olan bu laboratoriyada cinayətin səhərisi gün nəsə bir taqqıltı eşitdiyinizi yazmışdınız.

Bleyk başını yellədi:

– Bu, sadəcə, pişik idi.

– Pişik olduğunu haradan bilirsiniz?

– Ya... Yadımda deyil. Ancaq mən bilərəm, bu, pişik idi. Buna əminəm. Pəncərə aralıydı. Bir pişik buradan asanlıqla içəri girə bilərdi.

– Lakin pəncərə çərçivəsi yaxşı bərkidilməmişdi, onu asanlıqla qaldırıb-endirmək mümkün idi. Demək, oradan insan da keçə bilərdi.

– Düzdür, ancaq mən bilərəm, taqqıltı salan pişik olub.

– Siz onu gördünüzmü?

– Xeyr, görmədim. – Bleyk çaşqın halda mızıldandı. Susaraq qaşlarını çatdı. – Buna baxmayaraq, yenə də bilərəm ki, pişik olub.

– Haradan bildiyinizi sizə bir az sonra izah edəcəyəm. Hələlikse sizin diqqətinizi başqa bir məsələyə yönəltmək

istəyirəm. O səhər kim istəsəydi, gəlib sizin laboratoriyınıza girə bilərdi. Rəflərdən istədiyi şeyi götürüb xəlvətçə aradan çıxıb bilərdi. Əgər bu naməlum adam Olderberidən gəlmişdisə, demək, Filip Bleyk, Elsa Greer, Amyas Krale və ya Karolina Krale ola bilməzdi. Çünki bu dörd nəfərin o səhər nə etdiyini biz hamımız çox yaxşı bilirik. Yerdə qalır Anjela Uorrenlə miss Uilyams. Miss Uilyams buraya gəlmiş, çünki siz evdən çıxanda onu görmüsünüz. Ona yolda rast gəlmisiniz, sizə Anjela Uorreni axtardığını söyləyib. Anjela bundan əvvəl sahilə enmişdi, ancaq miss Uilyams onun dənizdə olmadığını görüb. Məncə, Anjela üzərək bu tərəfə keçib. Evə gələrək pəncərədən içəriyə girib və rəfdən nəsə götürüb.

Anjela bağırdı:

– Mən elə bir şey etməmişəm. Ən azından...

– Aha! Yadınıza düşdü, deyəsən? Amyas Kraleni hirsələndirmək üçün pişikotu götürmüşdünüz!

Meredit Bleyk dilləndi:

– Valerianımı? Həə, indi başa düşdüm.

– Əlbəttə. Bax buna görə bu otağa pişik girdiyini fikirləşmisiniz. Burnunuz çox həssas olduğuna görə, fərqi nə varmadan valerianın o yüngül, heç də xoş olmayan qoxusunu hiss etmisiniz və ağılınıza pişik gəlib. Pişiklər bu otu çox sevirlər. Valerianın pis dadı var. Bir gün əvvəl bu otdan söz açmışdınız. Dəcəl Anjela da yeznəsinin içkisinə valerian qarışdırmağa qərar verib. Çünki Amyas pivəsini birnəfəsə içərdi.

Anjela dalğın-dalğın mızıldandı:

– Mən bunu həmin gün etmişdim? Valerianı götürdüyümü çox yaxşı xatırlayıram. Pivəni çıxardığımı və Karolinanın, az qala, məni yaxalayacağı da yadımdadır. Hə, bunları xatırlayıram, əlbəttə... Lakin bu hadisənin cinayət günü olduğunu unutmuşam.

– Əlbəttə. Çünki beyninizdə bu iki hadisə arasında bir bağ qurmamışdınız. Sizin üçün bu iki hadisənin bir-biriylə heç bir əlaqəsi yox idi. Biri sizin bu günə qədər etdiyiniz dəyərlilər kimi yadınızda qalmışdı, o biriyə yaddaşınızda olan-qalan bütün xırda-böyük hadisələri silib aparacaq kimi. Ancaq sizin: “Pişikotu cövhərini boşaltdım, onu Amyasın pivəsinə qarışdıracağdım”, – dediyinizi mən yadımda saxlamışam. Siz bunu edəcəkdiniz, ancaq etdiyinizi demədiniz.

– Xeyr, bunu etməyə fürsət tapmadım. Şüşəni açmağa çalışarkən Karolina gəldi. Ah! – Anjelanın səsi birdən-birə titrədi. – Demək, buna görə Karolina mənim... qatıl olduğumu düşünürdü! – Nəfəs dərərək ətrafına baxdı. Sonra hər zamankı kimi sakit səsle: – Hər halda, hamınız da belə düşünürsünüz, – dedi. Bir an susdu. – Amyası mən öldürməmişəm. Nə sarsaq dəcəlliyə görə, nə də başqa bir şeyə görə. Əgər belə bir iş tutsaydım, bunu o saat etiraf edərdim.

Miss Uilyams o saat dilləndi:

– Əlbəttə, əzizim, – özünün qəti münasibətilə qızın tərəfini saxladı. Sonra Erkül Puaroya baxdı. – Ancaq axmaq adamın ağına belə bir fikir gələ bilər.

Erkül Puaro sakit-sakit:

– Mən axmaq deyiləm, – deyər cavab verdi. – Ona görə də Anjela Uorrendən şübhələnmirəm. Çünki Amyas Kraleni kimin öldürdüyünü yaxşı bilirəm. Puaro susdu.

– Faktları sübut kimi qəbul etmək olmaz, hər şey hər zaman göründüyü kimi olmur; misal üçün, Olderberidəki duruma nəzər salağ. Bu, tanış mənzərədir. İki qadın və bir kişi. Hamımız da Amyas Kralenin arvadını başqa bir qadına görə tərək etmək niyyətində olduğuna inandıq. Lakin əslində, rəssamın heç də belə bir fikri yox idi.

Onun daha öncə də bir çox qadınla əlaqəsi olmuşdu. Amyas bu qadınlara aşıq olurdu. Bu vurulmalar getdikcə, sanki, rəssamda vərdiş halını alırdı. Lakin bu eşq olayları çox qısa sürürdü. Amyasın aşıq olduğu qadınlar, adətən, təcrübəli olurdular, rəssamdan da artıq heç nə tələb etmirdilər. Lakin bu dəfə rast gəldiyi qadının öz tələbləri var idi: ondan çox şey istəməkdəydi. Əslində, ona qadın da demək olmaz. Bir gənc qız idi. Karolina Kralenin söylədiyinə görə, həddən artıq səmimiyyəti... Danışanda dünyagörmüş və həddən artıq modern təsiri bağışlayırdı, lakin eşq məsələsində dəhşətli dərəcədə mühafizəkar və köhnə fikirliydi. Amyas Kraləyə qarşı dəlicəsinə sevgi hissi bəslədiyinə görə rəssamın da onu eyni şəkildə sevdiyini düşündü. Yənə eyni şəkildə bu alovlu eşqin bir ömür boyu sürəcəyinə də inanmaqdaydı. Amyasdan soruşmadan, onunla bu barədə danışmadan, rəssamın öz arvadını ona görə boşayacağını düşünməyə başlamışdı.

Bilirəm, indi deyəcəksiniz ki, yaxşı, bəs nə üçün Amyas ona həqiqəti söyləmədi? Qızın gözlərini açmadı? Cavabım belə olacaq: o rəsmi çəkmək xatirinə. Amyas rəsmi bitirmək istəyirdi. Bəzilərinə bu sözlərim gülünc görünə bilər. Lakin sənətkarları tanıyanlar nə demək istədiyimi başa düşəcəklər. Əslində, bu açıqlamanı da prinsip kimi qəbul etməkdəyik. Beləcə, Amyasla Meredith Bleyk arasındakı söhbət daha aydın forma alır. Rəssam sıxılır, Bleykin çiyinə vuraraq, hər şeyin düzələcəyini söyləyir. Çünki Amyas Krale üçün hər şey çox sadədir. O, rəsm çəkir, “əsəbi, qısqanc iki qadın” deyər təsvir etdiyi Karolinayla Elsanın işinə mane olmasından narahatdır. Lakin əslində, ikisini də həyatının ən önəmli işinə qarışdırmaq niyyətində deyil.

Elsaya həqiqəti söylədiyi təqdirdə rəsmin yanında qalacağını bilir. Bəlkə də, Elsanı bəyəndiyi ilk günlərdə Karolinanı tərki edəcəyindən söz salmışdı. Kişilər eşq zamanı belə şeylər söyləyə bilərlər. Bəlkə də, sadəcə, özünü elə aparmışdı ki, Elsa öz-özünə belə bir nəticəyə gəlmişdi. İndi də qızın bu inamını qırmaq istəmirdi, Elsanın düşüncələrini vecinə də almırdı: “Qoy nə istəyirsə, düşünsün... Bir iki gün səsi çıxmasın, yetər... Ondan sonra qıza həqiqəti açıqlayaram. Aramızda hər şeyin bitdiyini söyləyəm...” Amyasın vicdanlı adam olmadığı məlumdur.

Məncə, lap əvvəlcədən o, Elsayla çox da dərinlərə getməməyə çalışmışdı. Qıza özünün necə adam olduğunu söyləmişdi. Lakin Elsa buna fikir verməmişdi. Taleyin çarxını öz bildiyi kimi fırlatmağa çalışmışdı. Amyas üçün qadınları əldə etmək çox asan idi. Əgər özündən soruşsaydınız: “Elsa hələ çox gəncdir, çox keçmədən hər şeyi unudar”, – deyər cavab verərdi. Bax belə bir düşüncə sahibiydi Amyas Krale.

Onun, həqiqətən, sevdiyi yeganə insan öz arvadıydı. Lakin rəssam ondan ötrü də o qədər narahat deyildi. Karolina bir-iki gün əvvəl söylədiklərinə görə Elsayla qarşı həddən artıq əsəbiləşmişdi. Ancaq yenə də böyük bir nikbinliklə yaxında hər şeyin düzələcəyinə inanırdı. Karolina yenə də, hər zaman olduğu kimi, onu bağışlayacaqdı. Elsa isə istər-istəməz, buna qatlanacaqdı. Amyas üçün bu cür problemlər çox sadəydi. Lakin səhv etməməyə, son gecə rəssam da xeyli narahat olmuşdu. Karolinaya görə,

əlbəttə. Elsayə görə yox. Bəlkə də, o, arvadının otağına getmişdi, lakin Karolina onunla danışmaq istəməmişdi. Bax belə bir narahatlıqla dolu bir gecədən sonra Amyas Karolinanı bir kənara çəkərək ona həqiqəti dedi. Bir ara Elsanı çox bəyənmişdi, ancaq artıq onunla heç bir əlaqəsi yox idi. Rəsm tamamlanar-tamamlanmaz qızı bir daha görməyəcəkdi. Bax buna görə Karolina əsəbiliklə: “Sən və sevgililərin!” – deyər bağırmışdı. Bu kəlməylə Elsanı da digər qadınların sırasına qatmışdı. Sonra da belə demişdi: “Günlərin bir günü səni öldürəcəyəm”. Çünki Karolina ərinin bu oyunbazlığına, vicdansızlığına, qıza qarşı etdiyi pisliliyə görə əsəbiləşmişdi. Hollda Filip Bleykin yanından keçərkən: “Qəddarlıqdır bu”, – deyər mızıldanması da buna görəydi... Sonra Amyas kitabxanadan çıxaraq terrasda Elsayla Filip Bleyki görür. Qıza kobudcasına iş yerinə getməsini söyləyir.

Amyas Elsa Greerin kitabxanasının pəncərəsi yanında oturduğunu və hər şeyi eşitdiyini bilmirdi. Sonradan Elsanın bu danışq haqqında söylədikləri də düzgün deyildi. Bildiyiniz kimi, onun bu sözlərini təsdiqləyəcək başqa şahid yox idi. Elsanın həqiqətlərin belə çılpaq şəkildə açıldığını eşitdiyi zaman keçirdiyi sarsıntını təsəvvürünüzə gətirə bilərsinizmi?

Meredit Bleyk bir gün əvvəl Karolinanın laboratoriyadan çıxmasını gözləyərkən, otağa tərəf arxasını çevirdiyini mənə söylədi. O zaman Elsa Greerlə danışdı. O halda qızın üzü qarşıya tərəfdi və Meredith Bleykin çiyinlərinin üzərindən Karolinanın laboratoriyada nə etdiyini görürdü. Hamıyla müqayisədə bunu edə biləcək yeganə insan da o idi. Elsa Karolinanın zəhəri götürdüyünü görür. Heç bir şey söyləmir. Lakin kitabxanasının pəncərəsi önündə oturur və ərlə arvadın danışqlarını dinləyərkən konium yadına düşür.

Amyas bayıra çıxıb rəsmə davam etmələrini söylədiyi zaman yun köynəyini götürmək istədiyini söyləyir. O saat Karolina Kralenin otağına çıxaraq zəhəri axtarır. Qadınlar həmcinslərinin bəzi şeyləri harada gizlədəcəklərini çox yaxşı bilirlər. Elsa zəhər şüşəsini tapır. Bunun üzərindəki barmaq izlərini pozmamaya çalışaraq, əl keçirdiyi bir pipetkayla koniumu çəkir. Sonra təkrar aşağıya enərək

Amyasla birlikdə Top bağçasına gedir. Hər halda, bir az sonra da bir stəkana Amyas üçün pivə doldurur. Rəssam da bunu başına çəkir.

O zaman Karolina çox üzgün idi. Elsanın yenidən evə çıxdığını gördükdə (qız bu dəfə, həqiqətən, yun köynəyini götürməyə gəlmişdi) Karolina o saat Top bağçasına qaçaraq ərinin qarşısında dayanır. “Qıza qarşı etdiyən bu hərəkətlər çox ayıbdır! Buna razı ola bilmərəm! Qız üçün çox ağır şeydir bu!” – deyir. Amyas isə çalışmasının bu şəkildə kəsilməsinə hirsələnir. Qərarını çoxdan verdiyini, rəsmi çəkib qurtarandan sonra qızı başından atacağını söyləyir. “Qərarımı verdim, qovacağam gedəcək!”

Sonra ərlə arvad Bleyklərin ayaq səslərini eşidirlər. Karolina bir az utanmış halda rəssamın yanından çıxarkən Anjela və onun məktəbə hazırlaşması haqqında nəsə mızıldanır, iş-gücünün tökülüb-qaldığını söyləyir. Buna görə də bu iki qardaş Amyasın sözlərini Anjelanın yola düşməsiylə əlaqələndirir. “Qovacağam getsin” isə “yola salacağam getsin” şəklini aldı... O əsnada Elsa da əlində yun köynək bağçaya enir. O, sakit idi, gülümsəyirdi. Təkrar poza verir. Hər halda, polisın Karolinadan şübhələnməyini, konium şüşəsini də onun otağından tapacaqlarını düşünür. Lakin o arada Karolina qızın tələsinə tamamilə düşməsinə səbəb olacaq bir hərəkətə yol verir. Evdən buzlu pivə gətirərək bunu ərinin içməsi üçün stəkana doldurur. Amyas pivəni içərək üzünü turşudur. “Bu gün hər şey murdarlaşıb”. Bu sözlərin nə qədər vacib, nə qədər məzmunlu olduğunun fərqiində deyilsinizmi? Hər şey murdarlaşıb... demək, Amyas o pivədən əvvəl ona murdar gələn və dadı hələ də ağızından getməyən bir şey içmişdi. O halda Amyas arvadının gətirdiyi pivəylə deyil, daha əvvəl içdiyi ilə zəhərlənmişdi. Bir məqam da var. Filip Bleyk məktubunda Amyasın xəlifcə səndələdiyini gördüyünü və “Görəsən, içki içibmi”, – deyə düşündüyünü yazır. Lakin o yüngül səndələmə koniumun ilkin əlamətləriydi. Yəni Amyas, Karolina ona pivə gətirməzdən əvvəl zəhəri içmişdi.

Və beləcə, Elsa Greer yenə dəş divarın üstündə oturur, lazımı qaydada poza verməyə başlayır. Lakin Amyasın şübhəyə düşməməsi üçün onunla nəşəli-nəşəli danışır. Daha sonra Meredithin yuxarıdakı skamyada oturduğunu

görür, ona əl edərək bir az da artistlik eləyir. Hər cür xəstəliyə nifrət edən Amyas Krale qolları tutuluncaya, dili ağırlaşincaya qədər rəsm çəkməkdə davam edir. Sonra özünü skamyanın üstünə yıxır. Hərəkət edə bilməyəcək haldaydı, ancaq başı hələ də işləyirdi. Günorta yeməyini xəbər verən zəng çalınır. Meredit skamyadan qalxıb bağçanın alaqaşısına doğru yönəlir. Elsa bir göz qırpımında divardan hoppanaraq masaya tərəf qaçır. Pipetkada qalmış bir-iki damla zəhəri də Amyasın pivə içdiyi stəkana damızdırır. Polisin rəssamın bu son içkiylə zəhərləndiyini düşünməsini istəyirdi. (Daha sonra pipetkanı bağça yolunda yaxşıca tapdalayaraq qıracaqdı). O arada Meredit də bağça qapısına çatmışdı. Elsa burada onunla qarşılaşır.

402

Bağçaya gün düşürdü. Mereditə kölgəli ağacların arasından çıxmışdı. Ona görə də içərini yaxşı görə bilmir. Sadəcə, dostunun skamyada yayxanmış halda oturduğunu görür. Onun rəsmdən gözlərini ayıraraq, əsəb dolu baxışlarla onların olduğu tərəfə baxdığının şahidi olur.

Amyas məsələnin nə yerdə olduğunu hara qədər anlamışdı? Başına gələnlərin nə qədərini başa düşmüşdü? Bunları bilmirik. Lakin rəssamın gözləri və əlləri amansız diqqətlə çalışmışdı.

Puaro divardakı tabloya işarə etdi:

– Bu rəsmi ilk gördüyüm zaman həqiqəti o saat başa düşməliydim. Çox diqqətəlayiq əsərdir bu. Bir qatilin qurbanı tərəfindən çəkilmiş rəsmi... Aşiqinin ölüsünü seyr edən gənc qızın tablosu...

V fəsil

SON

Otağa dərin səssizlik çökmüşdü. Dəhşət və heyrət dolu səssizlik. Bu arada günəş üfük xəttinin arxasında görünməz oldu. Pəncərənin qabağında oturan gənc qadının qara saçlarını, gümüşü rəngdə bahalı xəz qorjetini işıldadan son şüalar da yox oldu.

Elsa Dittişam yerində yavaşca qurcalandı:

– Meredit, hamını bayıra çıxart, – dedi. – Müsyo Puaroyla məni yalnız buraxın.

Gənc qadın qapı arxadan örtüləncəyə qədər hərəkətsiz gözlədi. Sonra da Puaroya baxdı.

– Yəqin ki, özünüzü çox ağıllı sayırsınız... Elə deyilmi?

Puaro cavab vermədi.

– Məndən nə gözləyirsiniz? – deyər soruşdu. – Hər şeyi etiraf etməyimi?

Puaro başını buladı.

– Onsuz da, mən belə bir şeyi etmək niyyətində deyiləm. Heç bir şeyi də etiraf etməyəcəyəm. Lakin burada nə istəsək, danışa bilirik, bunun əhəmiyyəti yoxdur. Çünki şahidimiz yoxdur.

– Sizinlə razıyam.

– Mən bilmək istəyirəm: siz nə etməyi düşünürsünüz?

– Hüquq orqanlarının rəsmi şəkildə Karolina Kralenin günahsız olduğunu elan etmələrindən ötrü mən əlimdən gələni edəcəyəm.

– Nə qədər mənasızdır! Etmədiyi bir cinayətə görə əfv edilmək. – Elsa güldü. Sonra da soruşdu: – Bəs mənə görə nə edəcəksiniz?

– Bu öyrəndiklərimi əlaqədar adamlara çatdıracağam. Əgər onlar belə bir nəticəyə gəlsələr ki, sizi məsuliyyətə cəlb etsinlər, o zaman, əlbəttə, belə də edəcəklər. Lakin sizə bunu açıq şəkildə söyləmək istəyirəm: əleyhinizə o qədər də çox dəlil yoxdur. Sadəcə, məntiqi nəticələrlə sizin qatil olduğunuzu söyləmək olur. Bundan başqa, rəsmi orqanların sizin mövqeyinizdə olan bir kimsəni, iddialarını dəstəkləyəcək qəti dəlillər olmadan mühakimə etməyə girişəcəklərinə o qədər də inanmıram.

Elsa çiyinlərini çəkdi:

– Məhkəməyə çəksələr də, vecimə deyil. Hakimin qarşısına çıxaram, həyatım üçün mübarizəyə çalışsam, bəlkə, o zaman bir az əylənərəm. Həyəcan hiss edər, canlanaram. Hətta bu xoşuma da gələr.

– Fəqət ərinizin xoşuna gəlməz.

Ledi Dittişam Erkül Puaroya heyrtlə baxdı:

– Ərimin duyğularının və ya düşüncələrinin mənim üçün əhəmiyyətli olduğunu düşünürsünüz?

– Xeyr, belə düşünmürəm. Məncə, siz həyatınız boyunca başqalarının duyğularına qəti əhəmiyyət verməmişiniz. Əgər onlara bir az əhəmiyyət versəydiniz, indi xoşbəxt olardınız.

Gənc qadın sərt səsle:

– Mənə nəyə görə acıyırsınız? – deyə bağırdı.

– Çünki öyrənməli olduğunuz çox şey var.

– Nədir onlar?

– Yetkin insanlara xas olan duyğular... Acıma, şafqət, anlama... Bütün bildiyiniz və öyrəndiyiniz yalnız eşq və nifrətdən ibarətdir.

Elsa dərindən ah çəkdi:

– Təxmin etdiyiniz kimi, o gün Karolinanın zəhəri oğurladığını gördüm. Onun intihar edəcəyini fikirləşdim. Beləcə, hər şey çox asanlaşacaqdı. Sonra ertəsi gün səhər o qorxunc həqiqəti öyrəndim. Amyas mənə qarşı heç bir duyğusunun olmadığını o qadına söylədi. Daha əvvəl mənə qarşı sevgisi vardı, ancaq bu da sönmüşdü. Rəsm tamamlanar-tamamlanmaz, məni başından edəcəkdə. “Sənin kədərlənməyə, narahat olmağına bir səbəb yoxdur, Karolina”, – dedi... Və o qadının... o qadının mənə yazığı gəldi... Bunun məni nə hala saldığını təsəvvür edə bilərsinizmi? Zəhəri taparaq Amyasa içirdim və oturduğum yerdən onun can çəkişməsini seyr etdim. O ana qədər özümü elə canlı, nəşəli və güclü hiss etməmişdim. Onun ölümünü seyr edirdim... – Elsa əllərini irəliyə doğru uzatdı. – Onu deyil, özümü öldürdüyümün fərqində belə deyildim. Daha sonra o qadının tələyə düşdüyünü gördüm. Ancaq bunun da mənə bir faydası olmadı. O qadını incidə bilmirdim, ona əzab çəkdirə bilmirdim. Heç bir şey ona təsir etmirdi. Əlimin çatmadığı bir yerə sığınmış kimi idi. Sanki, məhkəmə salonunda oturan o deyildi. O qadın da, Amyas da əlimdən çıxdılar... Onları tuta bilməyəcəyim bir yerə getdilər. Lakin onlar ölmədi. Əsl ölən mən oldum.

Elsa Dittişam ayağa qalxaraq qapıya doğru getdi. Orada ayaq saxlayaraq təkrar etdi:

– Mən öldüm...

Hollada yeni bir həyatın və xoşbəxtliyin eşiğinde gözləyən iki gəncin yanından keçdi. Həyətdə sürücü lüks avtomobilin qapısını açdı. Ledi Dittişam maşına mindi. Sürücü əylərək bizon dərisindən olan xəz örtüklə gənc qadının ayaqlarını örtüdü.

ROCER EKROYDUN
QƏTLİ
(roman)

ROCER EKROYDUN QƏTLİ

(roman)

I fəsil

DOKTOR ŞEPPARDIN SƏHƏR YEMƏYİ

406

Missis Ferrars sentyabrın 17-nə keçən gecə, cümə axşamı öldü. Məni hadisə yerinə həmin günün səhəri – cümə günü səhər saat 8-də çağırıldı, lakin gəlişimin faydası olmadı. Missis Ferrars çoxdan keçinmişdi.

Evə qayıdanda saat doqquzu ötmüşdü. Cibimdən çıxardığım açarla qapını açıb içəri girdim, paltomu və şlyapamı soyunub yerindən asdım, lakin otağa girmədim, bir müddət dəhlizdə ləngidim. Düzünü deyim ki, həm həyəcanlanmış, həm də dilxor olmuşdum. O vaxt hadisənin hansı istiqamətdə cərəyan edəcəyini bilmirdim, bu heç ağılıma da gəlmirdi. Ancaq yaşadığım müddət ərzində topladığım həyat təcrübəsi xəbərdarlıq edib deyirdi ki, xoşagəlməz günlər başlayır.

Sol tərəfdəki yemək otağından qab-qacaq cingiltisi gəldi. Sonra da bacım Karolinin səsinə eşitdim.

– Sənsən, Ceyms?

Məndən başqa kim ola bilərdi? Doğrusu, dəhlizdə bir müddət ləngiməyimin səbəbi elə Karolin idi. Cənab Kiplinqin yazdığına görə, manqust¹ ailəsinin şüarı belədir: “Get və öyrən”. Bunu nəzərə alıb təklif edərdim ki, bacım Karolin dal ayaqlarının üstündə dayanmış manqustun rəsmi çəkilmiş mükafata layiq görülsün. Çünki onun da işi-peşəsi gedib öyrənməkdir; ancaq yox, o, evdən bayıra çıxmır, elə

---

¹ Manqust – isti ölkələrdə yaşayan, uzunbədənli kiçik yırtıcı heyvan

oturduğu yerdəcə hər şeydən xəbər tutur. Bayıra çıxanda da çıxır ki, eşitdiyi xəbərləri car çəkib külli-ələmə bildirsən. Gördüyünüz kimi, bacımın çox məsul vəzifəsi vardır. İnanın ki, hər adam bu vəzifənin öhdəsindən gələ bilməz.

Məni də bu qorxudur. Missis Ferrarsın ölümü haqqında nə desəm, uzağı saat yarımından sonra bütün kənd camaatı biləcək. Odur ki gözüaçıq olmalıyam, ehtiyatı əldən verməklə ağızımdan söz qaçıra bilərəm. Eşitdiyim xəbərləri isə heç vaxt bacıma demirəm, artıq buna vərdiş etmişəm. Bununla belə, həmin xəbərlər əvvəl-axır bacımın qulağına gəlib çatır, lakin yenə də sevinirəm. Sevinirəm ki, səbəbkarı mən olmamışam.

Bir ildir ki, missis Ferrarsın əri vəfat edib. Karolin də hər dəfə israr edib ki (buna əsas olmasa da), missis Ferrars ərini zəhərləyib.

Onun əri içki düşkünü idi, elə içkidən də ölmüşdü; lakin bu, Karolini maraqlandırmır. Faktlar onun nəyinə gərəkdir? O, fərziyyəsini başqa cür əsaslandırır.

– Bir onun üzünə baxaydın, – tez-tez mənə belə deyirdi.

Missis Ferrars ortayaşlı, qəşəng qadın idi. Əynindəki paltarlar ona yaraşır. Doğrudur, bəzi müasir qadınlar kimi Parisdə tikdirmirdi, ancaq bədəninə münasib gəlirdi, onu çox qəşəng tuturdu. Yaxşı, deyək ki, paltarını Parisdə tikdirmirdi. Nə olsun? Arvad da ərini bundan ötrü zəhərləyər?

Dəhlizdə dayanıb bunları fikirləşirdim ki, Karolinin bu dəfə acıqlı səsini eşitdim:

– Ceyms, axı orada nə edirsən? Niyə gəlib səhər yeməyini yemirsən?

– Gəlirəm, əzizim, – deyə tələsik dilləndim. – Paltonu asırdım.

– Bu vaxtadək düz on beş palto asmaq olardı.

Düz sözə nə deyəsən...

Otağa girib bacım Karolinin üzündən öpdüm, sonra stolun arxasında oturub yumurta ilə soyutma ət yeməyə başladım.

– Deyəsən, səni harasa çağırırlar, – deyə Karolin sükutu birinci pozdu.

– Elədir, – dedim, – Kinqs Peddoka getmişdim. Missis Ferrarsa görə arxamca adam göndərmişdilər.

– Bilirəm.

– Haradan bilirsən? – deyər təəccübümü gizlətmədim.

– Eni dedi.

Eni ev qulluqçusudur. Qəşəng qızıdır, amma di gəl ki yaman boşboğazdır ha.

Araya sükut çökdü. Mən səhər yeməyimi yeyirdim, bacım isə diqqətlə mənə baxırdı. Başa düşdüm ki, məndən məlumat almaq istəyir, mən isə dinmədim. Nəhayət, dözməyib yenə söhbətə birinci özü başladı:

– Hə? – mənəli tərzdə soruşdu.

– Heç nə. Çoxdan keçinib. Odur ki bir əlac edə bilmədim.

– Bilirəm, – bacım şəstlə dedi.

Bu dəfə hirsələndim.

– Haradan bilirsən axı? – deyər səsimi qaldırdım. – Ora çatanadək heç özüm bunu bilmirdim. Bildiyimi isə kimsəyə deməmişəm. Əgər Eninin bundan xəbəri varsa, demək, bu qız əsl peyğəmbərdir.

– Xəbəri mənə Eni deməyib, südsatan deyib. Ona da Ferrarsın əspazı danışılıb.

Gördünüz? O, evdən bayıra çıxmasa da, xəbər özü gəlib qulağına çatır.

Bacım söhbətinə davam etdi:

– Nədən ölüb? İnfarktdan?

– Südsatan sənə deməyib? – kinayə ilə ondan soruşdum.

Kinayəm Karolinə təsir etmədi, sözümlü ciddi qəbul edib:

– Yox, – dedi, – südsatan bunu bilmirdi.

Karolin, onsuz da, xəbəri eşidəcək. Bunu ona mən desəm, dünya dağılmayacaq ki!..

– Missis Ferrars yuxu dərmanından ölüb. Son vaxtlar yuxu dərmanı qəbul edirmiş. Bu dəfə isə, görünür, bilmədən artıq götürüb.

– Cəfəngiyatdır, – Karolin tez dilləndi. – Bunu qəsdən edib. Mən belə şeylərə aldanmaram.

Qəribədir, dilinə gətirmək istəmədiyini həqiqəti başqaşından eşidəndə, adam yaman əsəbiləşir. Odur ki qəzəblə:

– Axmaqlama, – dedim. – Missis Ferrars niyə intihar etməlidir? Qəşəng, dul qadındır, kim görsə, ürəyi od tutub yanar, eşqə düşər. Həyatdan zövq almaqdansa, intihar edir?! İnanmıram.

– Yox, əzizim, düz fikirləşməmişəm. Son vaxtlar lap dəyişmişdi. Altı ay idi ki, nədənsə əzab-əziyyət çəkirdi. Elə özün də dedin, gecələr yatmırmış.

– Yaxşı, bəs səbəbi nədir? – deyə soyuqqanlıqla soruşdum. – Nakam məhəbbət?

Bacım başını bulayıb:

– Vicdan əzabı, – dedi. – Vicdan əzabı çəkirdi.

– Vicdan əzabı?

– Bəli. Sənə deyəndə ki, missis Ferrars ərini zəhərləyib, inanmırdın. İndi mən buna... əminəm.

– Mənasız şeylər danışsan, – deyə etirazımı bildirdim.

– Əgər qadın ağır cinayət törədib adam öldürübsə, o, vicdan əzabı kimi zəif hissiyata qapılmamalı, törətdiyi cinayətin xeyrini görməlidir.

Karolin yenə başını buladı:

– Əlbəttə, bu cür daşürəkli qadınlar da var, ancaq missis Ferrars belələrindən deyil. Çox dözümsüz, daxilən zəif qadındır. Ərinin əlindən lap təngə gəlmiş, buna görə də məcbur olmuşdur ki, ona qarşı tədbir töksün. Eşley Ferrarstək kişinin arvadı olmaq asan iş deyildi...

– Başa düşürəm, – dedim. – Qadına yazığım gəlir...

Karolinin isə missis Ferrarsa yazığı gəldiyinə inanmırdım. Missis Ferrars gözəl paltarlara ehtiyac duyulmayan yerə gedəndən sonra bacım özünü kədərli, kefsiz göstərəcəkdə.

Karolinə dedim ki, söylədiyi fikirlər əsassızdır. Halbuki bacımın bəzi sözlərinə ürəyimdə şərik çıxırdım. Karolin müəyyən mülahizə yürüdəndə heç vaxt faktlara əsaslanmır. Mən isə bununla razılaşıram. O, indi kəndin arasına çıxıb fikrini camaata yayacaq. Hamı belə başa düşəcək ki, Karolin bu sözləri çıxardığım tibbi mülahizələrə əsasən söyləyir. Yaşamaq çox çətindir.

– Boş şeydir, – deyə Karolin fikirlərimi oxuyurmuş kimi yürütdüyüm mühakiməyə cavab verdi. – İndi görəsən. O, intihardan qabaq məktub yazıb hər şeyi boynuna almışdır.

– Məktub-zad yazmayıb, – kəskin təzədə dedim.

– O!.. – deyə Karolin qışqırdı. – Demək, bu, ağılna gəlib? Öz aramızdır, Ceyms, deyəsən, axı sən də mənim kimi fikirləşirsən? Sən çoxdanın yalançısısan.

– Bunu da nəzərdə tutmaq lazımdır, – deyər məzəmmətlə cavab verdim.

– İstintaq olacaq?

– Bilmirəm. Bəlkə, oldu. Hər şey məndən asılıdır. Desəm ki, missis Ferrars dərmanın miqdarını təsadüfən artırıb, istintaq olmayacaq.

– İndi nə fikirləşirsən? Hansını deyəcəksən? – bacım soruşdu. Bacımın sualını cavabsız qoyub ayağa qalxdım.

II fəsil

KİNGS EBBOT KƏNDİNİN ƏHALİSİ

410

Mənim Karolinə nə dediyimi, Karolinin mənə verdiyi cavabı şərh etməkdənsə, kəndimiz və kəndimizin əhalisi haqqında sizə məlumat versəm, zənnimcə, yerinə düşər. Bildiyiniz kimi, kəndimiz Kinqs Ebbot adlanır və digər kəndlərdən heç nə ilə fərqlənmir. Krençester şəhəri kəndimizin doqquz milliyində yerləşir. Kəndimizdə bir-biriylə rəqabət aparən iki dükan, kiçik poçt və böyük dəmiryol stansiyası var. Cavanlarımız həddi-büluğa çatan kimi kənddən gedirlər, yerdə qalanlar isə, əsasən, subay xanımlar və tərxis olunmuş zabitlərdir. Bizim buradakı əyləncəmiz, eləcə də məşğuliyyətimiz... qeybət etməkdir.

Kənddə iki ev nəzərə çarpır: əri vəfat edəndən sonra missis Ferrarsın yiyələndiyi Kinqs Peddok və Rocer Ekroydun malikanəsi olan Fenli Park. Ekroyd tipik kənd sakinidir. Onu görəndə keçmişdə dəbdə olan musiqili komediyaların baş qəhrəmanı olan qırmızısifət ovçular yadıma düşür. Vaxtilə həmin ovçular Londona getdikləri haqda şən mahnı oxuyurdular.

Lakin Ekroyd adi kənd sakini deyil, o, təkər istehsal edən bacarıqlı fabrikantdır. Nəzakətli, qırmızısifət kişidir. Təxminən, əlli yaşı olar. Keşişlə möhkəm dostdur, kilsəyə pul verməyi də unutmur. (Deyilənə görə, o, ailədə çox xəsisdir.) Kriket oyunları, “Gənclər” klubu, “Şikəst əsgərlər” klubu – hamısı onun hesabına dolanır. Ümumiyyətlə, Ekroyd kəndin canı, döyünən ürəyidir.

Rocer Ekroydun 21 yaşı olanda özündən beş-altı yaş böyük qadına vurulur, sonra da onunla evlənir. Qadının

soyadı Paton idi, bir uşaqla dul qalmışdı. Ekroydun ailə həyatının tarixi qısa və olduqca kədərləndiricidir. Qısa, missis Ekroyd içki düşkünü idi. Odur ki toydan sonra cəmi dörd il yaşadı.

İllər ötdü, ancaq Ekroyd ikinci dəfə ailə qurmadı. Missis Ekroyd öləndə onun ilk nikahdan olan uşağının yeddi yaşı var idi. İndi isə 25 yaşı var. Ekroyd onu doğma balası kimi saxlayıb, boya-başa çətdirib, o isə dəliqanlı olduğundan həmişə ögey atasına əziyyət verib. Buna baxmayaraq, hamımız Ralf Patonun xətrini istəyirik. Çünki o, hədsiz dərəcədə qəşəng oğlandır.

Yadıңызdadırsa, bir az əvvəl demişdim ki, biz qeybət etmək həvəsi ilə yaşayırıq. Ekroydla missis Ferrarsın bir-birinə bəslədiyi münasibət çox söz-söhbətə səbəb olub. Missis Ferrarsın ərinin vəfatından sonra isə bu münasibət gizli qalmayıb, hamının gözünün qabağında genişləniş və möhkəmləniş. Kənddə həmişə onları qoşa görürdülər. Belə deyirdilər ki, mərhumun ili çıxandan sonra missis Ferrars Rocer Ekroyda ərə gedəcək. Onların həyatı, demək olar ki, bir-birinə oxşayırdı. Rocerin arvadı içkidən ölmüşdü. Eşley Ferrars da içkisiz dura bilmirdi. Keçmişin ağır həyatından bilmərrə xilas olmaqdan ötrü içki düşkünlərinin bu iki qurbanının əlinə gözəl fürsət düşmüşdü.

Ferrarslar ailəsi buraya bir il əvvəl köçüb gəlmişdi. Ekroyd barəsində gedən qeybətlər isə neçə illər idi ki, davam edirdi. Ralf Paton böyüdükcə Ekroydun malikanəsini müxtəlif təsərrüfat müdirləri idarə edirdi: onların hər biri Karolinin, eləcə də onun həmkarlarının sözlünə, söhbətinə səbəb olmuşdu. Bütün kənd camaatı on beş il belə güman etmişdi ki, Ekroyd təsərrüfat müdirlərinin biri ilə evlənəcək. Onların içində missis Rassel adlı birisi həmin vəzifədə hamıdan çox – beş il işləyib və indi də işləyir. Missis Ferrars olmasaydı, Ekroyd çoxdan onun toruna düşmüşdü. Bu, birinci səbəb... digər səbəb isə qardaşının dul arvadı ilə yeganə qızının Kanadadan gəlməsi oldu. Missis Sessil Ekroyd – Ekroydun kiçik qardaşının dul arvadı Fenli Parkda mövqeyini möhkəmləndəndən sonra, Karolinin ifadə etdiyi kimi, missis Rasselin yerində oturmağa müvəffəq olmuşdur.

“Yerində oturmaq” ifadəsinin hansı mənada işləndiyini deyə bilmərəm... Bu söz, nə isə, xoşuma gəlmir, ancaq bunu

deyə bilərəm ki, missis Rassel kəndin arasında gəzərək acı-acı deyirdi: “Yazıq missis Ekroyd. Qaynının himayəsinə sığınıb. Başqasının verdiyi çörəklə dolansaydım, özümə nifrət edərdim. Belə çörək zəhər dadar. Elə deyilmi?”

Ferrarslarla əlaqədar əhvalat üzə çıxanda missis Sesil Ekroydun bu barədə nə fikirləşdiyini deyə bilmərəm. Doğrusu, Ekroydun subay qalması ona xeyirlidir, lakin o, missis Ferrarsla görüşəndə nəzakət qaydalarını unutmurdu. Karolin demişkən, bu işə heç nəyi sübut etmir.

Kinqs Ebbot kəndinin əhalisi son illər belə yaşamışdır. Biz Ekroyd və onunla əlaqədar məsələlərdən danışdıq. Missis Ferrarsın adını çəkməyi də unutmadıq. Demək, artıq vəziyyət dəyişib. Şən əhvalatlardan keçirik birbaşa faciəyə. Bunları beynimdə götür-qoy edə-edə işimin arxasınca getdim. Xəstə çox olmadığından fikrim yenə də missis Ferrarsın müəmmalı ölümü ilə məşğul idi.

412

Bəlkə, elə doğrudan intihar edib? Belə olan halda məktub yazıb qoymalıydı. Həyatına qəsd etmiş qadın onu intihara gətirib çıxaran şəraiti təsvir etmək istəyir. Çalışır ki, diqqət mərkəzində olsun.

Missis Ferrarsı sonuncu dəfə nə vaxt görmüşəm? Bir həftədən çox olar. Hərəkətində heç bir qəribəlik duymadım.

Birdən yadıma düşdü, xatırladım ki, onu dünən görmüşəm. Ralf Patonla yanaşı gedirdi. Mən hələ təəccüblənmişdim, çünki Ralf, bildiyimə görə, kənddə olmamalıydı: ögey atası ilə dalaşmışdı. Altı ay idi ki, kənddə görünmürdü. Onlar yanaşı addımlayırdılar, başları bir-birinə yaxın idi, missis Ferrars ona nəsə deyirdi. Hadisənin bu cür cərəyan etməsi xəbərdarlıq kimi səslənirdi; gələcəyin xoşagəlməz səsinə məhz bu an eşitdim. Ralf Patonla missis Ferrarsın təkləkdə danışması yaxşı şey vəd etmirdi.

Rocer Ekroydla üz-üzə gələndə elə bu barədə düşüncəyə düşdüm.

– Şeppard! – O, məni görəndə kimi qışqırdı. – Səni axtarırdım. Dəhşətdir.

– Artıq eşidibsən?

O, başını tərpətdi. Yazıq cəhənnəm iztirabı çəkirdi. Qırmızı yanaqları batmış, özü isə yumaq kimi büzüüb qalmışdı.

– Çox şeydən xəbərin yoxdur, – Ekroyd dedi. – Bura bax, Şeppard, səninlə vacib işim var. Bəlkə, evə gedək, danışaıq?

– İndi gedə bilmərəm. Üç xəstəm qalıb. Saat 12-dən sonra da xəstələri evimdə qəbul edəcəyəm.

– Onda axşam görüşək. Saat səkkizin yarısında. Razısan?

– Yaxşı. Nə olub? Yoxsa Ralf yenə başına oyun açıb?
– Ekroyd qərribə tərzdə mənə baxdı, elə bil, sözlərimi başa düşmürdü. Bildim ki, ciddi hadisə baş verib. Ekroydu heç vaxt belə həyəcanlı görməmişdim.

– Ralf? – tərəddüdlə soruşdu. – Ralf niyə? Ralf indi Londondadır. Lənət şeytana!.. Miss Qanet bura gəlir. Onun gözünə görünmək istəmirəm, yoxsa məni çənəsinin altına salıb buraxmayacaq. Axşam saat səkkizin yarısında görüşərik, Şeppard.

Mən başımın hərəkətiylə razılığımı bildirdim. O isə məndən aralanıb getdi, rahatlığımı da özü ilə birlikdə apardı. Necə yeni Ralf Londondadır? Axı onu dünən kənddə görmüşəm. Demək, Londona ya gecə qayıdıb, ya da səhər tezdən, amma Ekroydun danışığından belə çıxırdı ki, neçə vaxtdır onun ayaqları buralara dəymir.

Fikirləşməyə vaxt yox idi. Miss Qanet məlumat toplamaq məqsədilə yanımda müntəzir dayanmışdı. Miss Qanetin xasiyyəti bacımın xasiyyətinə bənzəyir; heç nədə ondan geri qalmır. Təkcə bir şeydə oxşamır: Karolintək ümumiləşdirmə apara bilmir, fərziyyə yürütmək bacarığı yoxdur. Bacımın rəfiqəsi sual dolu gözlərini üzümə dikib durmuşdu.

– Gör yazıq missis Ferrarsın başına nə gəlib! Camaatın dediyinə görə, o, uzun müddət tiryək çəkirmiş. Adamlar bu cür xoşagəlməz şeylər danışirlar, ancaq belə sözlərdə bəzən həqiqət də olur: od olmasa, tüstü çıxmaz! Sonra deyirlər ki, cənab Ekroyd bundan xəbər tutub, odur ki nişanı geri qaytarıb. Onlar axı nişanlı idilər! – Miss Qanetin bundan xəbəri var. Mən isə, görünür, bilmirəm. – Ümmiyyətlə, həkimlər bildiklərini, onsuz da, heç kəsə demirlər, elə deyilmi?

Üzümə zillənmiş gözlərin sahibi cavab gözləyirdi. Amma məndən söz almaq qeyri-mümkündür. Odur ki

miss Qaneti başımdan etmək məqsədilə bu cür qərəzli qeybətlərə inanmadığı üçün ona öz minnətdarlığımı bildirdim. Ağıllı gediş idi. Miss Qanet özünə gələndək ondan uzaqlaşdım.

Evə çatanda yaman fikirli idim. Xəstələr isə məni gözləyirdi.

Sonuncu xəstəni müayinə edəndən sonra başa düşmək istədim, ancaq olmadı, çünki məni daha bir xəstə gözləyirdi. Xəstə məni görüb ayağa qalxdı və irəli bir neçə addım atdı.

Ekroydun təsərrüfat müdirəsi hündürboy, qəşəng qadındır, amma sifətindəki ifadə həmişə zəhmli olur, dodaqları da bir-birinə kip sıxılır. Onun qulluqçusu olsaydım, canımın qorxusundan səsinə eşitməmiş qaçıb yanına gələrdim.

– Sabahınız xeyir, doktor Şepard, – miss Rassel dedi. – Vaxtınız olsaydı, dizimə baxardınız.

Mən onun dizini müayinə etdim, ancaq qəlbimdə şübhə yaranmışdı, çünki dizi heç ağrıyana oxşamırdı.

Ağılıma belə bir fikir gəldi ki, miss Rassel dizini bəhanə edərək məndən missis Ferrarsın ölümü haqda məlumat almaq məqsədilə gəlib, lakin tezliklə səhv etdiyimi başa düşdüm. O, faciəni sözarası yada salsa da, çox maraqlı göstərmədi.

– Dərmana görə sağ olun, doktor, – dedi, – ancaq inanmıram ki, bir xeyri dəysin.

Mən də belə fikirləşirdim. Amma həkimlik şərəfini xatırlayıb ona etirazımı bildirdim. Dərmanın heç bir xeyri olmasa da, ziyanı da dəyməyəcək. Hər adam öz peşəsinin nüfuzunu qoruyub saxlamalıdır.

– Mən dərmanlara inanmıram, – deyə miss Rassel yan-yana düzölmüş dərman şüşəciklərinə baxdı. – Çox vaxt dərman insanlara mənfi təsir göstərir; məsələn, elə kokaini götürək.

– Axı bu...

– Bu, kübar cəmiyyətində çox yayılıb.

Görünür, miss Rassel kübar cəmiyyəti haqda məndən çox bilir, buna görə də cavab verməyib susdum.

– Mümkünsə, deyin, doktor, – miss Rassel sözünə davam etdi, – narkotik maddələrə qurşanmış adamın sağalmağa ümidi varmı?

Belə sualların cavabı müxtəsər olmur, buna görə də uzun-uzadı izaha başladım. Miss Rassel diqqətlə mənə qulaq asdı. Nəhayət, mühazirəmi bitirəndən sonra hələ də güman edirdim ki, o, missis Ferrars barədə bir məlumat almaq üçün yanıma gəlib. Lakin tezliklə mövzunu dəyişib zəhərli maddələr haqda – ələxüsus da təsiri bilinməyən nadir zəhərlərin olub-olmaması barədə soruşdu.

– Belə de! Görünür, detektiv hekayələr oxuyursunuz?
– Miss Rassel bunu təsdiq etdi.

– Detektiv hekayələrdə istifadə olunan nadir zəhərlər yazıçı təxəyyülünün məhsuludur, həyatda isə belə şey yoxdur. Əvəzində kurare¹ var. Kurare çox qorxulu zəhərdir.

Ona bu barədə danışdım, ancaq maraqlanmadı. Soruşdu ki, bəlkə, yanımda zəhər ola? Dedim ki, yoxdur. Mənə belə gəldi ki, bu cavabı eşitdiyinə sevindi.

Nəhayət, mənə dedi ki, evə getməlidir. O, qapıdan çıxanda nahar zəngi vuruldu.

Miss Rasselın detektiv hekayələr oxumasına heç vaxt təəccüblənməmişdim. Təsəvvür edin, qulluqçunu danlamaqdan ötrü o, otaqdan çıxır, sonra isə geri qayıdıb “Yeddinci ölümün sirri”, yaxud buna bənzər bir kitabı əlinə alıb oxuyur, bununla da ləzzət alır.

III fəsil

BALQABAQ YETİŞDİRƏN ŞƏXS

Nahar vaxtı Karolinə dedim ki, axşamçağı Fenliyə gedəcəyəm. Etiraz etmədi. Doğrusu, bunu gözləməirdim.

– Çox gözəl, – dedi, – demək, sən hər şeyi biləcəksən. Qulaq as, bilmirsən Ralfa nə olub?

– Nə olub ki? – təəccüblə soruşdum.

– Zənnimcə, heç nə olmayıb.

– Onda niyə Fenli Parkda deyil, “Tri bors” mehmanxanasında qalır?

Karolinin sözlərinə şəkk gətirmədim, çünki Ralfın mehmanxanada qalması fikri mənim də ağılıma gəlmişdi.

– Ekroyd deyir ki, o, Londondadır, – bu xəbəri Karolinə çatdırmaqla adətəmə xilaf çıxdım.

¹ Kurare – bitkidən alınan tünd zəhər

– Ralf dünən səhər gəlib, – Karolin söhbətinə davam etdi. – Hələ də mehmanxanadadır, heç yerə getməyib. Dünən də orada qalıb. Gecə isə onu qızla görüblər.

Burada təəccüblü heç nə yox idi.

– Barda işləyən qızla? – deyə bacımdan soruşdum.

– Yox. Məsələ bundadır ki, onlar qabaqcadan görüş təyin edibləmiş. Qızın kim olduğunu bilmədim (yazıq Karolin özü boynuna aldı bunu).

– Onun kim olduğunu bilirəm, – bacım təntənəli səsle dedi.

Səbrimi basıb onun nə deyəcəyini gözlədim.

– Əmisi qızı.

– Flora Ekroyd? – heyrətlə qışqırdım.

Ekroyd Ralf Patonu öz doğma oğlu hesab edirdi.

Odur ki Flora Ekroyd onun əmisi qızı sayılırdı.

– Hə, Flora Ekroyd, – bacım dedi.

– Bəs niyə Fenlidə görüşmürdülər?

– Heç kimin xəbəri olmadan nişanlanıblar, – deyə Karolin nəzəri ümumiləşdirməyə – mühakiməyə başladı. – Qoca Ekroyd onların görüşməsinə razı deyil, buna görə də gizli görüşürlər.

Karolinin mühakimələri çox zaman yanlış olur, lakin bunu ona demədim. Təzə qonşumuzun həyətə çıxması ilə söhbətimizin mövzusunı dəyişdik.

“Qara şamlar” adlanan qonşu evə tanımadığımız bir adam köçmüşdü. Karolin həmin adam haqqında heç nə öyrənməmişdi, bu isə onun üçün böyük dərd idi. Amma belə söhbət gəzir ki, qonşumuz əcnəbidir. Əlbəttə, bu cür məlumat Karolini qane etmir. Neyləyəsən, olanla kifayətlənmək lazımdır. Adı, səhv etmirəmsə, cənab Porrodur. Heç həqiqi ada oxşamır. Onun barəsində bir şey də məlumdur. Məlumdur ki, cənab Porro balqabaq yetişdirir. Bu əlavə məlumat da Karolinin kefini açmadı. Həmin adamın haradan gəldiyini, subay və ya evli olduğunu, arvadının və özünün peşəsini, anasının qulluqçusunun adını, atasının qulluqçusunun adını və sair bu səpkili məlumatları bilsəydi, onda kefi açılırdı.

– Əziz Karolin, – dedim, – onun peşəsi mənə məlumdur. Təqaüdə çıxmış dəlləkdir. Bu cür bığlar ancaq dəlləkdə olur.

Karolin razılaşmadı. Dedi ki, dəllək olsaydı, saçları hamar yox, qıvrım olardı, çünki tanıdığı dəlləklərin saçları bu cürdür. Mən isə tanıdığım hamar saçlı dəlləkləri misal çəkdim.

Buna baxmayaraq, Karolini inandıra bilmədim.

– Qəribə xasiyyəti var, – bacım narazı-narazı dedi. – O gün ondan bir-iki şey alırdım... söhbətləşdik, yaman nəzakətli idi. Buna baxmayaraq, heç nə öyrənə bilmədim. Sözarası soruşdum ki, fransızsınız mı? Dedi: “Yox”. Bununla da söhbətimiz bitdi.

Təzə qonşumuz məndə hədsiz maraqla oymuşdu, çünki Karolintək adamın ağzını yumub, onu əliboş yola salmaq hər kişinin hünəri deyildi.

– Səhv etməməyə, – Karolin dedi, – onun evində tozsoran var...

Karolin tozsoranı bəhanə edib təzə qonşumuzun evinə getmək istəyirdi. Mən isə başa düşdüm. Könlüm istəyən məşğuliyyətlərdən biri də bağbanlıqdır. Sahəni alaqlardan təmizləyirdim ki, qışqırıq səsi eşitdim və eyni zamanda nə isə vıylıtı ilə qulağımın yanından keçib ayağımın altına düşdü.

Bu, balqabaq idi!

Hırs ilə başımı yuxarı qaldırdım. Hasarın o tayından boylanan təzə qonşumuz cənab Porronun dəyirmi sifətini, bir də pişik quyruğuna oxşar lopa bığını gördüm. Dərhal üzrxahlıq etməyə başladı:

– Sizdən çox-çox xahiş edirəm ki, müsyo, təqsirimdən keçəsiniz. Xəcalətdən lap ölüərəm. Balqabaq yetişdirdiyim cəmi bir neçə aydır. Səhər-səhər onların əlindən zara gəldim, özümdən çıxıb hırslandı və başladım hara gəldi tullamağa. Təəssüf edirəm, müsyo! Biri də sizin sahəyə düşdü. Mümkünsə, əfv edin.

Bu qədər üzrxahlıqdan sonra hirsim soyudu. Yaxşı ki, balqabaq mənə dəyməyib. Zənn edirəm ki, bu cür məhsulları hasardan o yana tullamaq təzə qonşumuzun əyləncəsi deyildir. İnanmıram ki, bu cür əyləncəni onları sevdirsin.

Qonşum, elə bil, fikrimi oxudu:

– Xeyr! – deyərək qışqırdı. – Narahat olmayın. Buna vərdisiz etməmişəm. Təsəvvür edin ki, müsyo, siz bütün həyatınızı sevimli peşənizə həsr edirsiniz. Odur ki həyatınız

maraqlı, mənalı keçir. Sonra isə həmin peşədən ayrılırsınız və keçmiş günləri – xoş, şirin günləri xatırlayıb kədərlənirsiniz. Darıxırsınız.

– Elədir, – köksümü ötürüb dedim. – Elə, misal üçün, məni götürək: bir il bundan əvvəl əməlli-başlı mülkə varis oldum; onun vasitəsilə çoxdankı arzumu – dünyanı görmək, səyahət etmək arzumu həyata keçirə bilərdim. Ancaq nə olsun, bir il əvvəl belə düşünürdüm... Hələ də buradayam.

Alçaqboy qonşum başını tərpətdi.

– Məsələ belədir ki, adam həyatını təmin etmək üçün işləyir. Həyatını təmin edəndə isə başa düşür ki, istədiyi şey əmək imiş. Ümumiyyətlə, iş gözəl şeydir. Nəzərinizə çatdırım ki, müsyö, mənim işim dünyada ən maraqlı işdir.

– Doğrudan? – deyə onu söhbətə qızısqırdım. Özümü bir anlığa Karolinin yerində təsəvvür etdim.

– İnsan təbiətinin sirlərinə vafiq olmaq olduqca çətin-dir, müsyö.

– Doğru buyurursunuz, – mehribanlıqla dedim. – Təqəü-də çıxmış dəlləkdir. İnsan təbiətiylə ancaq dəlləklər maraqlanırlar ki, müştərilərini qaçırmassınlar, başlarını qatıb onları əyləndirə bilsinlər.

– Mənim çox sədaqətli dostum var idi, uzun müddət birgə işləmişik. Arabir axmaqlığı tutsa da, çox mehriban, yarışıqlı idi. İnanın, ondan ötrü elə darıxıram ki, lap bur-numun ucu göynəyir.

Onunla birlikdə keçirdiyim günləri xatırlayıb, xatırlayıb və tutuluram. Elə bil, məni qəfəsə salıblar, ürəyim darıxır.

– Dostunuz vəfat edib? – deyə soruşdum.

– Xeyr. Sağdır, indi Argentinada yaşayır.

– Argentinada! – həsədlə dedim.

Arzum Cənubi Amerikaya getmək idi, buna görə də köksümü ötürüb başımı aşağı saldım. Toxtayıb özümə gələndən sonra cənab Porroya baxdım. Gülürdü. Deyəsən, təzə qonşum çox arif adamdır.

– Ora getməyə hazırlaşırınsız, elədirmi? – deyə məndən soruşdu.

Təəssüflə başımı bulayıb:

– Bir il əvvəl olsaydı, gedərdim, – dedim, – indi gecdir. O vaxt isə... axmaq, yox, daha pis... acgöz oldum. Və-yoxumla riskə getdim.

– Sizi başa düşürəm, – cənab Porro dedi, – pulunuzu səhmlərə dəyişdiniz.

Qonşumuz qeyri-adi adam imiş, hər şeyi başa düşürdü.

– “*Pokyupayn oylfilds*” neft şirkətinin səhmlərini aldınız? – deyə o, qəflətən soruşdu.

Təəccüblə ona baxdım:

– Əvvəl istəyirdim, sonra Qərbi Avstraliyadakı qızıl mədəninə seçdim.

Cənab Porro mənim başa düşmədiyim ifadə ilə üzümə baxdı və sakit səsle dedi:

– Taleyə bir bax!

– Nə tale? – əsəbi tərzdə ondan soruşdum.

– Taleyə bax ki, mən “*Pokyupayn oylfilds*” və “Qərbi Avstraliyanın qızıl mədənləri” şirkətləriylə maraqlanan adamla qonşu olmuşam. Mümkünsə, deyin, sarışın saçlar xoşunuza gəlir?

Heyrətimi gizlədə bilmədim – ona baxdım, o isə gülürək:

– Xeyr, xeyr... dəli olmamışam, – dedi. – Narahat olmayın. Sizə verdiyim sual axmaq sual idi, onu birdəfəlik unudun. Haqqında danışdığım dostum cavanlığında bütün qadınları namuslu və gözəl hesab edirmiş. Siz isə ortayaşlı, həyatın bərkindən-boşundan çıxmış kişisiniz, həm də həkimsiniz. Deməli, nəyin yaxşı, nəyin pis olduğunu ayırd edirsiniz. Nə isə... Əsas budur ki, biz qonşuyuq. Xahiş edirəm, mənim adımdan bu balqabağı bacınıza verəsiniz.

O, aşağı əyilib mənə bir balqabaq verdi.

– Bu səhər, – şən səsle dedi, – mənimki gətirdi, çünki mənə dostuma oxşayan bir adamla tanış olmaq nəşib olub. Hə, bir şey də soruşum. Zənnimcə, siz bu kənddə hamını tanıyırsınız. Deyin görüm, qaragözlü, qarasaçlı, qəşəng sifətli oğlan kimdir? Yeriyəndə həmişə başını dik tutur, dodaqlarına isə təbəssüm qonur.

Mən cənab Porronun təsvir etdiyi adamı tanıdım.

– Bu, kapitan Ralf Patondur, – dedim.

– Onu əvvəl buralarda görməmişdim.

– Doğrudur, xeyli vaxt idi ki, burada deyildi. Ralf Fenli Parkın sahibi cənab Ekroydun oğludur. Daha doğrusu, ögey oğludur.

Qonşum tez dedi:

– Hə, gərək biləydim. Cənab Ekroyd onun haqqında mənə çox danışıb.

– Siz cənab Ekroydu tanıyırsınız? – deyə təəccüblə soruşdum.

– Cənab Ekroyd məni Londonda işlədiyim vaxtdan tanıyır. Ondan xahiş etmişəm ki, hansı peşənin sahibi olduğumu heç kəsə deməsin.

– Sizi başa düşürəm, – dedim. Deyəsən, qonşum dələk olduğuna görə xəcalət çəkir.

Alçaqboy dostum isə özündənrazı halda gülümsəyir və əda ilə danışmaqda davam edirdi.

– Hələ bir adımı da dəyişdirdim. Məşhurluqdan qorxmuram, yox, təkcə adımı kənd mühitinə uyğunlaşdırmalıydım.

– Hə, – ağılıma gələn ilk sözü dedim.

– Kapitan Ralf Paton, – deyə Porro fikrə getdi. – Demək, o, cənab Ekroydun qardaşı qızı, füsunkar miss Floraya nişanlanıb.

– Bunu sizə kim deyib? – deyə təəccübdən qışqırdım.

– Cənab Ekroyd. Bir həftə bundan əvvəl. Dediynə görə, bu, onun arzusu imiş. Oğlanı razı salmaqdan ötrü hətta ona təzyiq göstərib. Ekroyd düz hərəkət etmir. Ralf ona görə evlənmir ki, ögey atası razı qalsın, evlənin ki, sevdiyi adamlarla ailə qurub həyatdan zövq alsın.

Kefim pozuldu. Axı Ekroyd niyə ailəsinin sirrini başqasına – özü də dəlləyin birinə danışıb? Başına adam qəhətdir? Ekroyd sadə adamların tərəfini saxlasa da, heç vaxt ləyaqətini unutmur. Demək, Porro dəllək deyil.

Çaşbaş qalmışdım; həmsöhbətimin diqqətini özümdən yayındırmaq üçün ağılıma gələn sualı verdim:

– Ralf Paton qəşəng olduğu üçün sizin nəzər-diqqətinizi cəlb edib?

– Təkcə ona görə yox... Bilirsinizmi, bu oğlanda başa düşmədiyim bir şey var.

Onun sonuncu ifadəsi mənə təsir etdi. Mənə elə gəldi ki, Porro Ekroydun ögey oğlu haqda gizli məlumat toplayıb. Bacım məni evə çağıranda da bu barədə fikirləşirdim.

Mən evə daxil oldum. Karolin hələ papağını çıxarıb, plaşını soyunmamışdı. Görünür, haradansa yenicə qayıdıb. Məni gören kimi birbaşa mətləbə keçdi:

– Cənab Ekroydu gördüm.

– Hə? – dedim.

– Onu yolda saxladım, lakin tələsdiyini bəhanə edib getmək istəyirdi.

Bu, mənə təəccübləndirmədi, çünki Ekroydun miss Qanetə münasibəti necəydisə, Karolinə də eləydi. Di gəl ki Karolindən yaxa qurtarmaq olduqca çətindir, bəlkə də, qeyri-mümkündür.

– Ralf haqqında bildiyimi Ekroyda danışdım. Təəccübləndi. Burada olmasını heç ağılına da gətirmirdi. Mənə dedi ki, səhv edirəm. Eşitdin də! Mən! Özü də səhv edirəm!

– Təəccüblüdür, – kinayə ilə dedim, – gərək o, səni çoxdan tanıyırdı.

– Bir də dedi ki, Ralf ilə Flora nişanlanıblar.

– Bunu bilirəm, – iftixarla dedim.

– Kim sənə deyib?

– Təzə qonşumuz.

Karolin dabanları üstündə fırlandı. Sonra söhbətin istiqamətini dəyişdi:

– Ekroyda dedim ki, Ralf “Tri bors” mehmanxanasında qalır.

– Karolin, – dedim, – xəbərçilik etməklə insanlara ziyan vurursan. Bu barədə fikirləş.

– Yalandır, – bacım dedi, – insanlar hər şeyi bilməlidir. Eşitdiyim sözü sahibinə çatdırmağı özümə borc bilirəm. Cənab Ekroyd mənə təşəkkür etdi.

– Hə, – dedim. Bilirdim ki, söhbətin davamı var.

– Deyəsən, o, mehmanxanaya sarı getdi, amma Ralf orada deyil.

– Niyə?

– Ağacların arası ilə qayıdanda...

– Ağacların arası ilə qayıdanda? – deyə onun sözünü yarımcıq kəsdim. Karolinin yanağı alma kimi qıpqırmızı oldu.

– Hava yaxşı idi, dedim, bir az gəzişim, təmiz hava alım. Buna görə də kəndin kənarındakı meşə ilə geri qayıtdım. Sarı libasını geyinmiş meşə ilin bu fəslində çox qəşəng görünür.

Karolin meşəni nə ilin bu fəslində xoşlayır, nə də başqa fəslində. Həmişə onu pisləyir, deyir ki, adama xoşagəlməz hisslər aşılayır. Onu meşəyə apararı qüvvə başqadır. Nəse

yeni bir məlumat öyrənmək arzusudur. Ora cavanların görüş yeridir. Kəndin oğlanları ilə qızları başqa yer tapmayıb orada görüşürlər. Həmin yer bir tərəfdən Fenli Parka bitişir.

– Hə, – dedim, – işində ol.

– Ağacların arası ilə qayıdanda səs eşitdim.

Karolin susdu.

– Sonra?

– Biri Ralf Paton idi. Onu tanıdım. O birisi qız idi. Əlbəttə, qulaq asmaq istəməirdim...

– Hə, əlbəttə, qulaq asmaq istəməirdin, – istehza ilə dedim, lakin istehzam Karolinə təsir etmədi.

– İstər-istəməz səslərini eşidirdim. Qız nə isə dedi, Ralf cavab verdi. Yaman hirsli idi. “Əzizim, – o deyirdi, – qoca mənə bir sent də verməz. Son vaxtlar onu lap boğaza yığmışam. Bir şey də olsa, səbri tükənəcək. Bizə isə pul lazımdır. O ölən kimi mən varlanacağam, dövlətli olacağam. Doğrudur, yaxşı adam deyil, ancaq pulu başından aşır. İstəmirəm ki, o, vəsiyyətini dəyişsin. Sən bu işə qarışma, hər şeyi özüm yoluna qoyacağam”. Elə bu cür də dedi. Sonra ayağımın altındakı quru çöp sınıb səs saldı və onlar səslərini alçaldaraq çıxıb getdilər. Onların arxasınca qaçmayacağdım ki... Buna görə qızı tanıya bilmədim.

– Belə de. Sən, yəqin, mehmanxanadakı bara gedib-sən ki, bir qədər konyak içəsən və görəsən: barda işləyən hər iki qız oradadırmı?

– Bu, barda işləyən qız deyildi, – Karolin inamla dedi, – Flora Ekroyd idi, ancaq...

– Ancaq niyə xəlvəti görüşsünlər? – deyə onunla razılaşdım.

– Əgər Flora deyildisə, bəs kim idi?

Bacım tələm-tələsik qonşuluqdakı qızların adını çəkib hərəsində də bir “əmma” tapdı.

Karolin, nəhayət, nəfəsini dərmək üçün susanda, öz-özümə “səbir” sözünü təkrar edib evdən çıxdım.

Fikrim mehmanxanaya getmək idi. Ralf Paton indiyə-dək qayıtmış olardı.

Mən Ralfi çox yaxşı tanıyırdım. Elə anasının xasiyyətinə də bələd idim. Ralfın təbiətindəki bəzi cəhətlər anasından miras qalmışdı. Anasitək içki düşkünü olmasa da, xasiyyətində müəyyən zəifliklər var idi. Təzə qonşum haqlıdır,

mütənasib bədənli, idmançıların yerişinə oxşar yüngül yerişli Ralf anasitək qarabuğdayı idi, günəşdən yanmış qəşəng sifəti daim gülümsəyirdi. Ralf Paton adamı ilk baxışdan ovsunlayan insanlardandır. Özü də hissələriylə həmişə hesablaşandır. Hər şeyə laqeyd münasibət bəsləyir. Bununla belə, suyuşirindir, hamımız onun xətrini istəyirik.

Bəlkə, ona bir köməyim dəydi?

Mehmanxanada Ralfi xəbər alanda isə mənə cavab verdilər ki, təzəcə gəlib. Yuxarı qalxaraq qapını döymədən içəri daxil oldum.

Elə fikirləşirdim ki, diltor olduğundan məni qəbul etməyəcək, ancaq əksinə, qollarını geniş açıb mənə tərəf gəldi:

– Şeppard! Sən hara, bura hara? – gülə-gülə dedi.

Mən qaşqabağımı tökdüm.

– Bu nə gündür düşübsən?

– Uzun əhvalatdır, – dedi. – İşlərim çox pisdir, doktor.

– Olar, – dedim.

O, zəngin düyməsini basandan sonra geri qayıdıb yumşaq kürsüdə oturdu.

– Açıq danışacağıam, – kədərlə dedi, – işlərim çox pisdir... lap pis. Çıxış yolu görmürəm.

– Nə olub? – deyə soruşdum.

– Yenə də ögey atamdır, məni rahat buraxmır.

– Nə edib ki?

– Hələlik heç nə, ancaq etmək istəyir.

Mehmanxana xidmətçisi içəri daxil olanda, Ralf içki sifariş verdi. Xidmətçi qapı arxasında yox olan kimi o, qaşqabağını sallayıb dinməz oturdu.

– Ciddi şeydir? – deyə soruşdum.

O, başının hərəkətiylə sözümlü təsdiqlədi.

– Daha təngə gəlmişəm, – kövrək səslə dedi.

Səsində qeyri-adi ciddilik var idi; o, hər şeydən ötrü kefini pozanlardan deyildi.

– Bəli, – dedi, – çıxış yolu yoxdur... hər şey bitdi.

– Bəlkə, mənim köməyim dəydi, – inamsızlıqla dilləndim. O, qəti hərəkətlə başını silkələdi.

– Təşəkkür edirəm, doktor. Lazım deyil, bu işi özüm yoluna qoyacağıam.

O susdu, bir azdan ağır-ağır təkrar etdi:

– Bəli... bu işi özüm yoluna qoyacağıam.

IV fəsil
FENLİ PARK

Səkkizin yarısına iki dəqiqə qalmış Fenli Parkın həyət qapısının zəngini basdım. Qapını Parker – eşikağası açdı.

Gecə sakit olduğundan Fenli Parka piyada gəlmişdim. Biz dördkunc, çox geniş bir otağa daxil olduq. Parkerin köməyi ilə plaşı soyundum. Bu vaxt Ekroydın xoşsimalı katibi Reymond əlində bir dəstə kağız Ekroydun iş otağına doğru gedirdi.

– Axşamınız xeyir, doktor. Sizi nahara çağırıblar, yoxsa xəstə yanına gəlibsiniz?

424

Əlimdə qara rəngli çanta var idi, Reymond da sualı buna görə verdi. Cavab verdim ki, hər an məni xəstə yanına çağırma bilərlər, odur ki bəri başdan hazır gəlmişəm. Reymond başını tərpedib yoluna davam etdi. Gedə-gedə deyirdi:

– Qonaq otağına keçin. Yolu tanıyırsınız. Xanımlar indi ora gələcəkələr. Mən əlimdəki kağızları cənab Ekroyda verməliyəm. Sizin gəldiyinizi ona deyərəm.

Reymond görünən kimi Parker çıxıb getmişdi, odur ki otaqda tək qaldım. Divardan asılmış güzgüdə əksimə baxaraq qalstukumu düzəltdim, sonra qonaq otağının qapısını açmaq üçün irəli getdim. Bu an içəridən qəribə səs gəldi, mən belə güman etdim ki, pəncərə açıldı. Buna əhəmiyyət verməsəm də, yadımda qaldı.

Qapını açıb içəri keçdim. Elə bu zaman az qaldı ki, qonaq otağından çıxmaq istəyən miss Rassel ilə toqquşum. Hər ikimiz üzrxahlıq etdik.

Miss Rassel gəncliyində nə qədər gözəl imişsə, bu gözəllik hələ də itməmiş, təravətini qoruyub saxlamışdı. Saçları gecənin qarqara zülmətinə bənzəyirdi, yanaqları isə indiki tək qızardıqda sifətindəki sərt ifadədən əsər-əlamət belə qalmırdı. Təngnəfəs olduğundan fikirləşdim ki, haradansa qaça-qaça gəlmiş.

– Deyəsən, tez gəlmişəm, – dedim.

– Xeyr. Artıq səkkizin yarısı olub, cənab Şeppard, – deyərək o, bir müddət susdu, sonra sözünə davam etdi, – sizin...

gələcəyinizi bilmirdim. Cənab Ekroyd bu barədə mənə heç nə deməyib.

“Yoxsa miss Rassel mənim bu evə gəlişimdən narazıdır?”

– Dizinizin ağrısı hələ keçməyib? – deyə ondan soruşdum.

– Elə həmin ki kimidir. Missis Ekroyd bir azdan aşağı düşəcək, mən isə getməliyəm. Bu otaqda... Güllərə su tökürdüm.

O, otaqdan çıxdı; pəncərəyə yaxınlaşanda fikirləşdim ki, miss Rassel nə səbəbə otaqda olmasını bir şeylə əlaqələndirmək istəyirdi. Bir də otağa girməmişdən əvvəl içəridə eşitdiyim səs məni maraqlandırdı. Həyətə açılan pəncərələr fransız tipliydi. Odur ki səs onlardan gələ bilməzdi. Bəlkə, yanan kömürün səsi idi? Xeyr, həmin səs kömür çirtiltısına oxşamırdı. Bəlkə, bu səs siyirmənin səsidir? Bu mümkün deyildir. Onda bu səs nə idi?

Doğrusu, həmin səsin sirri məni elə-belə, ötəri maraqlandıırırdı. Sadəcə, beynimi narahat edən suala cavab tapmaq istəyirdim.

Diqqətimi otaqdakı gümüşvari miz cəlb etdi; onun üst qapağı şüşədən hazırlandığından içərisindəki əşyalar görünürdü. Orada gümüşdən hazırlanmış fiqurlar, kral I Çarlzın uşaq vaxtı geydiyi ayaqqabı, Çin məmullatları, çoxlu Afrika nümunələri var idi. Nümunələrdən birinə yaxından baxmaq üçün qapağı qaldırdım, lakin o, əlimdən sürüşüb aşağı düşdü. Bu eşitdiyim səs mənə tanış gəldi. Səs qapaq aşağı düşərkən çıxmışdı. Qapağı təzədən bir iki dəfə açıb-örttdüm. Sonra onu bir də açdım.

Flora Ekroyd otağa daxil olanda, “gümüş masa”nın qapağı açıq qalmışdı.

Bir çoxları Flora Ekroydu xoşlamasa da, gözəlliyinə məftun olmaya bilməzlər.

Onun gözəlliyi hamını özünə əsir etmişdi. Floranın skandinaviyalılara xas sarışın saçları, Norveç körfəzinin suyutək mavi gözləri var. Dərisinin rəngi süd kimi ağpapaqdır. Çiyinləri uşaq çiyinlərinə oxşayır, ombaları qəşəngdir. Tanış həkimlər bu qızın sağlamlığına həsəd aparırlar.

Flora “gümüş masa”ya yaxınlaşıb kral I Çarlzın uşaq ayaqqabısı geyindiyinə şübhə ilə yanaşdı.

– İnanmıram ki, – miss Flora söhbətinə davam etdi, – bu ayaqqabını geyib gəzmişlər. Ümumiyyətlə, bunun heç bir mənası yoxdur. Corc Ellist “Su dəyirmanı” əsərini adi qələmlə yazıb; sənətkarı sevən şəxs həmin qələmi yadigar saxlamaqdansa, əsərin özünü oxusa, daha yaxşı olar.

– Zənnimcə, siz bu cür köhnə əsərləri oxumursunuz?

– Səhv edirsiniz, doktor Şeppard. Mən “Su dəyirmanı” əsərini xoşlayıram.

Flora ürəyimdən xəbər verdi. Gənc xanımların son zamanlar oxuduqları kitablar adamı dəhşətə gətirir.

– Məni təbrik etmək istəmirsiniz, doktor Şeppard? – Flora dedi. – Yoxsa xəbəriniz yoxdur?

O, sol əlini irəli uzatdı. Üçüncü barmağında mirvari qaşlı üzük vardı.

– Ralfa ərə gedirəm, əmim bu işdən çox razı qalıb. Axı mən öz ailəmizdə qalacağam.

Onun iki əlini də ovcumun içinə alıb sıxdım.

– Nişanlı olduğumuz bir aydır, – Flora buz kimi soyuq səslə dedi, – ancaq elanı qəzetdə dünən vermişik. Əmim Krosstonzu təmir etdirdikdən sonra bizə verəcək. Kənd təsərrüfatı işləriylə məşğul olacağıq. Qış aylarında ov edəcək, bəzənsə şəhərdə yaşayacağıq. Yay aylarında isə yelkənli qayıqda səyahətə çıxacağıq. Dəniz xoşuma gəlir. Dini ayinləri öyrənəcək, “Analar yığıncağı” cəmiyyətinin üzvü olacağam.

Missis Ekroyd otağa daxil oldu. Gecikdiyi üçün üzr istədi.

Mənim missis Ekroyddan zəhləm gedir. Özü bir dəri, bir sümükdür, ancaq sinəsi daş-qaşla parıldaıyır. Belə qadın insanda ikrah doğurur. Onun xırda, sönük gözləri var, onlar kövrəlib yaşarsa da, onun sərt və soyuq ifadəsi heç vaxt itmirdi.

Floranı pəncərənin yanında tək qoyub, missis Ekroydun yanına getdim. O, sümükləri çıxmış əlini mənə tərəf uzatdı və dərhal danışmağa başladı:

– Xəbərin varmı ki, Flora nişanlanıb? Bu iş əla oldu. Onlar elə ilk baxışdan bir-birinə vurulublar. Oğlan qıza yaraşır, qız da oğlana. Biri qarabuğdayı, digəri sarışın. Əziz doktor, ana ürəyi üçün bu, bir təsəllidir.

Missis Ekroyd köksünü ötürdü, lakin sərt ifadəli gözləri gizlicə məni süzürdü.

– Səhərdən bir fikir mənə rahatlıq vermir. Siz əziz Rocerin köhnə dostusunuz. Biz sizin sözlərinizə inanırıq. Mənim vəziyyətim belədir ki, mənə olmaz. Görün nə qədər iş var: misal üçün, toy xərci, ev xərci. Rocer Florianın adına pul keçirmək istəyir, lakin pul məsələsində o, bir az başqa cürdür. Yəqin, bilirsiniz, sənaye sahibkarlarının hamısı belədir. Siz ancaq bunu ona eşitdirin. Flora sizi çox sevir. Cəmi iki ildir ki, sizi tanıyıraq, buna baxmayaraq, ən yaxın dostumuz hesab edirik.

Qonaq otağının qapısı açılanda missis Ekroyd bəlağətli nitqinə son qoydu. Bu, ürəyimcə oldu. Nə başqalarının işinə qarışmaq istəyirəm, nə də Ekroydla Flora haqqında danışmaq – heç birinin mənə aidiyyəti yoxdur. Əks təqdirdə bu sözləri missis Ekroyda deməli olacaqdım.

– Doktor, siz mayor Blantı tanıyırsınız?

– Bəli, tanıyıram, – dedim.

Hektor Blantı çox adam tanıyır, o, özünə ad-san qazanıb. Blant külli miqdarda vəhşi heyvan ovlayıb. Onun haqqında söz düşəndə belə deyirlər: “Blant... o hündürboy, cəsur oğlanı nəzərdə tutursunuz?”

Onun Ekroydla dostluğu həmişə məni təəccübləndirib, çünki xasiyyətləri başqa-başqadır. Hektor Blant Ekroyddan beş yaş böyükdür. Onların dostluğu uşaqlıq illərindən başlayıb. Sonralar həyat yolları haçalansa da, dostluq əlaqələrini saxlayıblar. Blant iki ildə bir dəfə Fenliyə gəlir və iki həftə burada qalıb istirahət edir. Qapıdan içəri girəndə odlu baxışlı, iribuynuzlu, nəhəng heyvan kəlləsi ilə üz-üzə gəlibsən. Aralarındakı dostluğun rəmzi ifadəsi olan bu heyvan kəlləsini Ekroyda Blant hədiyyə etmişdir.

Blant yüngül, lakin qətiyyətli addımlarla otağa daxil oldu.

O, ortaboylu, sağlam bədənli, enlikürək kişidir. Üzünün rəngi misə çalır və adətən, ifadəsiz olur. Onun boz rəngli gözləri harayasa uzaqlara – məchul nöqtəyə zillənir. Danışmağı sevmir. Danışanda insanda elə təsəvvür yaranır ki, sözlər ağızından güclə çıxır.

O, kobud səsle: “Kefiniz necədir, Şeppard?” – deyərək buxarının qarşısında dayandı. Gözləri, adəti üzrə, uzaqlara zilləndi; sanki, əlçatmaz Timbukti şəhərində nəşə tapmağa hazırlaşdı.

– Mayor Blant, – deyə Flora sözə başladı, – istəyirəm ki, bu Afrika nümunələri haqqında mənə bir məlumat verəsiniz. Səhv etmərsə, sizin bu barədə zəngin məlumatınız vardır.

Hektor Blantın qadın cinsindən zəhləsi gedir, lakin “gümüş masa”nın qarşısında dayanmış Floraya böyük həvəslə qoşuldu. Onlar eyni zamanda mizə sarı əyildilər.

Missis Ekroyd pul barəsindəki söhbətinə qayıtməsın deyə noxudların yeni, şirin növündən danışmağa başladım. Noxudların bu növü haqqında səhər “*Deyli meyl*” qəzetində oxumuşdum. Missis Ekroyd başını bu cür məlumatla doldurmasa da, özünü savadlı qadın kimi göstərməyi xoşlayır, aradır “*Deyli meyl*” qəzetinə də baxır. Ekroyd katibi ilə birlikdə otağa daxil olanda söhbətimiz yaman qızıışmışdı.

428

Parker elan etdi ki, nahar hazırdır.

Mən nahar stolunun arxasında missis Ekroydla Floranın arasında oturmuşdum. Missis Ekroydun yanında Blant, sonra isə Cefri Reymond oturmuşdular.

Nahar ürəkaçan deyildi. Ekroyd öz daxili aləminə qapılmışdı: susur, heç nə yemirdi. Söhbət edənlər ancaq biz idik – missis Ekroyd, Reymond və mən. Ekroydun əhvalı qardaşı qızına da sirayət etmişdi. Blant isə, adəti üzrə, susurdu.

Ekroyd nahar qurtaran kimi qoluma girib məni iş otağına apardı.

– Bizə birçə dəfə qəhvə gətirəcəklər. Vəssalam. Başqa heç kəs narahat etməyəcək, – dedi. – Reymonda sərəncam vermişəm.

Diqqətlə ona baxdım. Həyəcanlı idi. Ekroyd otaqda bir müddət var-gəl etdi. Parker qəhvə gətirəndən sonra buxarının qarşısındakı kürsüdə oturdu.

Otaq rahat idi. Divara kitab rəfləri düzülmüşdü. Üstünə mavi rəngli örtük çəkilmiş kürsülər hündür idi.

Nəhəng yazı masası pəncərənin qənşərində durmuşdu. Kağızlar və sənədlər onun üstünə nizamlı yığılıb qalaqlanmışdı. Dəyirmi mizin üstündə müxtəlif jurnallar və idman qəzetləri pərakəndə halda səpələnmişdi.

– Xəstəliyim təzədən başlayıb, yaman ağrıyram, – deyə Ekroyd əlindəki fincandan bir qurtum içdi. – Gərək həblərdən bir neçəsini mənə verəsən.

Demək, o, görüşümüzün səbəbini tibbi müayinə ilə əlaqələndirmək istəyir. Çox gözəl. Onda bu səhnədə mən də öz rolumu oynayacağam.

– Narahat olmayın. Həbləri özümlə götürmüşəm.

– Əla. Verin görək.

– Həblər mənim çantamdadır. İndi gətirərəm.

Ekroyd ayağa qalxıb yolumu kəsdi.

– Özünə əziyyət vermə, Parker gedib çantanı gətirər...

Parker, həkimin çantasını gətirərsən.

– Oldu, ser.

Parker getdi. Mən ağızımı açıb söz demək istəyirdim ki, Ekroyd əlini yellədi:

– Səbir elə. Hələ vaxtı deyil. O qədər əsəbiyəm ki, özümü ələ ala bilmirəm.

Onu başa düşürdüm. Çox narahat idim. Ürəyimə nəşə dammışdı.

– Pəncərə bağlıdır? – qəflətən məndən soruşdu.

Ekroydun bu sualı məni təəccübləndirsə də, ayağa qalxıb pəncərəyə sarı getdim. Pəncərələr adi idi, fransız tipli deyildi. Mavi rəngli qalın vilvet pərdələr aşağı çəkilməmişdi, pəncərə isə açıq idi.

Yerimə qayıdanda Parker otağa daxil olub gətirdiyi çantanı mənə verdi.

– Hər şey qaydasındadır, – dedim.

– Pəncərənin cəftəsini keçirdin?

– Əlbəttə. Bu nə sözdür? Nə olub, Ekroyd?

Qapı Parkerin arxasınca bağlanmasaydı, mən bu sualı verməzdim.

Ekroyd fikrə getdi. Nəhayət, dilləndi:

– Vəziyyətim ağırdır, – xeyli susduqdan sonra əlavə etdi, – həb-zad istəmirəm. Bunu Parkerə görə dedim. Qulluqçular hər şeyə burun soxurlar. Yerində rahat əyləş. Qulaq as, qapılar da bağlıdır?

– Bağlıdır. Narahat olmağa dəyməz.

– Şeppard, iyirmi dörd saat ərzində mən nə çəkmişəm – ancaq özüm bilirəm. Ailəm dağılır. Ralf məni təngə gətirib, ancaq biz başqa məsələ barədə danışacağıq. Başqa... tamamilə başqa məsələ barəsində!.. Nə etmək lazım olduğunu bilmirəm.

– Nə olub ki?

Ekroyd susdu. Bir söz deməyə çətinlik çəkirdi. Lakin verdiyi sual məni çaşdırdı, fikirlərimə son qoydu:

– Şeppard, Eşley Ferrars xəstələnəndə ona sən baxıbsan, doğrudur?

– Doğrudur.

O bilmirdi növbəti sualı necə versin.

– Belə bir şey heç ağılına gəlibmi... mm... onu zəhərləyiblər?

Fikrə getdim. Cavabım əsaslı olmalıydı, çünki Rocer Ekroyd Karolin deyildi.

– Səninlə açıq danışacağam, – deyə sözə başladım, – o vaxt belə bir şey ağılıma gəlmişdi, ancaq... bacım öz şübhəsini mənə söyləyib. Odur ki bu fikir beynimdən çıxır. Hər halda, boş şeydir.

– Onu zəhərləyiblər, – Ekroyd dedi.

O, güclə danışdı.

– Kim zəhərləyib? – tez soruşdum.

– Arvadı.

– Bunu sənə kim deyib?

– Onun arvadı.

– Nə vaxt?

– Dünən! Aman Allah! Dünən! Ancaq sanki, üstündən yüz il ötüb!

Xeyli susandan sonra danışmağa başladı:

– Məni başa düşürsən, Şeppard? Bunu sənə etibar edib deyirəm, çünki sən mənim ən istəklə dostum, sirdaşım. Heç kəsə demə ha... mənə sənənin məsləhətin lazımdır... Bu ağırlıqda dərdi tək çəkə bilmərəm. Nə etməliyəm?

– Məsələni əvvəldən danış, görək nə olub? – dedim.

– Heç nə başa düşmürəm. Nə üçün missis Ferrars bunu etiraf etdi?

– Məsələ belə olub. Üç ay bundan əvvəl missis Ferrarsla evlənmək qərarına gəldim, lakin o, xahişimi rədd etdi. İkinci dəfə təklif edəndə razılaşdı, amma tapşırırdı ki, nişanımızı ərinin ili çıxandan sonra elan edim. Dünən ona zəng vurub dedim ki, ərinin vəfatından bir il üç həftə ötüb, buna görə də gərək nişanımızı elan edək. Düzü, son vaxtlar o, yaman dəyişmişdi. Nəhayət, dözməyib hər şeyi danışdı... hər şeyi. Zalım ərinə artan nifrəti haqda, mənə

bəslədiyi məhəbbət və... dəhşətli silah haqqında. Zəhər barəsində! Aman Allah! Necə də amansız qətlidir!

Onun üzündəki dəhşətlə nifrət bir-birinə qovuşub eybəcər ifadə yaratmışdı. Ola bilsin, missis Ferrars da bu ifadəni görmüşdü. Ekroyd məhəbbət naminə güzəştə gedən aşıqlardan deyildi... Olduqca nümunəvi vətəndaşdır. Ekroyddakı saflıq, təmizlik və qanuna itaətkarlıq onu sevdiyi qadından uzaqlaşdırmışdı.

– Hə, – nə üçünsə astadan dedi, – hər şeyi boynuna alıb danışdı. Görünür, bunu kimsə bilirmiş, çünki hədə-qorxu gələrək ondan pul almış. Onu da dəli edən bu idi.

– Bəs həmin adam kimdir?

Ralf Patonla missis Ferrarsın qoşa şəkli birdən-birə gözümün önündə canlandı. Başlar bir-birinə yaxın durmuşdu. Elə bil, məni iflic vurdu. Təsəvvür edəndə ki... o! ...Yox, ola bilməz. Günortacağı Ralfı görüşəndə çox səmimi, mehriban danışdı. Boş sözdür!

– Adını demədi, – Ekroyd davam etdi. – Həmin adamın qadın və ya kişi olduğunu bilmirəm. Hər halda...

– Kişi olar, – deyə onunla razılaşdım. – De görüm, buna inanırsanmı?

Ekroyd əlləri ilə başını qucaraq zarıdı:

– İnanmaq olmur... Aman Allah, lap aqlımı itirmişəm... Yox, bu, ola bilməz. Gör nə deyirəm, Şeppard. Onun sözündən belə başa düşdüm ki, bu adam mənim ailə üzvlərimdən biridir. Bu isə qeyri-mümkündür. Görünür, onu səhv başa düşmüşəm.

– Ona nə dedin? – deyə soruşdum.

– Nə deyə bilərdim? O, hər şeyi boynuna alıb mənə danışandan sonra mən də onun cinayət yoldaşı olurdum. Odur ki bu “yükdən” xilas olmaq üçün bir tədbir düşünüb tapmalıydım. O, məni çox gözəl başa düşdü və xahiş etdi ki, 24 saat ərzində heç nəyə əl atmayım, sakit durum. Ona hədə-qorxu gələn əclafın adını demədi. Fikirləşdi ki, onu tanısam, həmin adamın yanına gedib ağzını-burnunu əzəcəyəm, pis vəziyyətdə isə o qalacaq. Əlavə etdi ki, 24 saat tamam olmamış mənə bir xəbər deyəcək. Aman Allah! İnan, Şeppard, onun nə demək istədiyini aqlıma da gətirmirdim. Sən demə, intihar edəcəkmis! Buna mənəm müqəssir.

– Yox, nə danışırısan? – dedim. – Bu cür fikirləri beynindən qov getsin.

– İndi mən nə etməliyəm? Yazıq qadın ölüb, köhnə palan içi tökməyin daha nə faydası?

– Elədir, – deyə onunla razılaşdım.

– Bir iş də var. Onu intihar etməyə vadar etmiş o əclafi necə tapmaq olar? Birinci cinayətdən xəbəri var imiş, ikinciyə isə o özü bais olmuşdur. Qadın cəzasını aldı. Bəs o?

– Deyəsən, – sakit səsle dedim, – həmin adamı tapmaq istəyirsən. Bir şey var ki, onu tapanda bərk hayküy qopacaq.

– Bilirəm. Bu, mənim ağılıma gəlib. Hər şeyi götür-qoy etmişəm.

– Demək, sən haqlısan, alçaq cəzasını almalıdır, lakin bu işin sonunu da fikirləşmək lazımdır.

432

Ekroyd ayağa qalxıb otaqda obaş-bubaşa gəzdi, sonra yerinə qayıdıb kürsüdə oturdu.

– Bura bax, Şeppard, əgər ondan bir xəbər gəlməsə, aramızdakı söhbəti unudarıq.

– Bu nə deməkdir: “Ondan bir xəbər gəlməsə?” – təəcüblə soruşdum.

– Ürəyimə damıb ki, o, mənə ölməmişdən əvvəl kağız yazıb.

Mən başımı yellədim.

– Hələ ondan məktub almayıbsan? – deyə soruşdum.

– Əminəm ki, Şeppard, o, mənə yazdığı məktubu poçtla göndərib. Özü də intihar edib ki, onu bu vəziyyətə gətirmiş həmin adamdan intiqam alsınlar. O gün onu görsəydim, adamın adını mənə deyərdi və intiqam almaq barədə bir şey fikirləşərdik. – Fəhmə, ürəyədammaya inanırısanmı? – mənə baxıb soruşdu.

– İnanıram, dedim, – ancaq fəhm məntiqə zidd olmamalıdır. Sən necə dedin, ondan bir xəbər...

Sözüm ağzımda qaldı. Qapı səssiz açıldı və Parker əlində məcməyi otağa daxil oldu. Məcməyidə bir neçə məktub var idi.

– Axşam poçtu, ser, – deyə o, məcməyini Ekroyda uzatdı.

Parker boş fincanları götürüb otaqdan çıxdı. Nəzərlərim təzədən Ekroyda dikildi. Onu, sanki, ildırım vur-

muşdu: uzunsov, mavi zərfi əlində tutmuş, digər zərflər isə yerə səpələnmişdi.

– Onun xəttidir, – pıçılıtlı ilə dedi. – Deyəsən, dünən gecə yola salıb. Ölüm... mm... qqqabb...

O, zərfin içindən üstü yazılmış bir neçə vərəq çıxartdı. Nəzərlərini onun üstünə topladı.

– Pəncərə bağlıdır?

– Bağlıdır. Necə bəyəm?

– Bütün gün ərzində mənə elə gəlib ki, kimsə məni izləyir. Bu nədir?..

O, arxaya çevrildi. Mən də çevrildim. Sanki, kimsə qapını səssiz açmağa çalışırdı. Mən tez qarıya tərəf gedib onu açdım. Dəhlizdə heç kəs yox idi.

– Hamısı əsəbdəndir, – Ekroyd burnunun altında mızıldandı.

O, bükülü kağız vərəqlərini açıb oxumağa başladı:

“Mənim əziz, istəkli Rocerim, elə günahlar vardır ki, onları bağışlamaq qeyri-mümkündür. İşlədiyin günahın cəzasını gərək çəkəsən. Bunu mən başa düşürəm, həmin fikri sənün üzündə də oxudum. Yeganə ümidim intihar-dır. Həyatımı son bir il ərzində cəhənnəmə döndərmiş adamdan intiqam almağı sənə tapşırıram. O vaxt onun adını sənə demədim, indisə hər şey məlum olacaq. Oğlum-qızım, yaxın qohumlarım yoxdur, odur ki heç nədən çəkinmə. Rocer, mənim əziz Rocerim, xahiş edirəm, bu işə səni təhrək etdiyim üçün məni əfv et, axı heç nə edə bilmədiyimdən...”

O, məktubun bu yerinə çatanda susdu və:

– Üzr istəyirəm, Şeppard, – dedi, – məktubu təklidə oxuyacağam. Məktub ancaq və ancaq mənim üçün yazılıb.

O, kağızları qatlayıb yenidən zərfe qoydu.

– Təklidə oxuyacağam, – dedi.

– Yox, – deyə həyəcanla qışqırdım, – elə indi oxu.

Ekroyd təəccüblə mənə baxdı.

– Üzr istəyirəm, – dedim. Yanaqlarım od tutub yanırdı.

– Sözümdür ki, məktubu indi oxuyub başa çatdırsaydınız, pis olmazdı.

Ekroyd başını buladı:

– Yox, oxumayacağam.

Özüm də bilmirdim ki, nə səbəbə həmin məktubun axıra qədər oxunmasında israr edirdim.

– Heç olmasa, həmin adamın adını de, bilək, – deyə ondan xahiş etdim.

Ekroydda qatır inadkarlığı var: bir şeyi ondan nə qədər çox xahiş etsən, o qədər çox inad göstərəcək. Dediyəndən dönməyəcək. Buna görə də susdum. Məktubu saat doqquza iyirmi dəqiqə qalmış gətirdilər, doqquza on dəqiqə qalmış həmin məktubun içində nə yazıldığını bilmədən otaqdan çıxdım. Əlimi qapının dəstəyindən çəkməyərək arxaya boylandım. Öz-özümdən soruşdum: “Bəlkə, otaqda yarımqıç gördüyüm bir iş qalıb?” Deyəsən, heç nə qalmayıb. Qapını örtüb irəli addımladım.

434

Parkerin dəhlizdə görünməsi məni diksindirdi. O, məni görüb duruxdu. Mənə elə gəldi ki, bu müddət ərzində Parker qapının arxasından bizə qulaq asırmış. Bu insanın nə yaman piyli, iyrenc sifəti var! Gözləri də tülkü gözlərinə oxşayırdı.

– Cənab Ekroyd heç kəsi qəbul etməyəcək, – buz kimi soyuq səsle dedim. – O, mənə tapşırırdı ki, bunu sizə çatdırım.

– Elədir, ser. Bilirsiniz... mm... mən zəng səsi eşitdim.

Bu, elə ağ yalan idi ki, cavab verməyi artıq bildim. Parker məni zala qədər ötürdü. Paltomu geyməyə mənə kömək etdi. Mən qatı zülmətin ucsuz-bucaqsız səltənətinə qədəm basdım. Ay buludların arxasında gizlənmişdi. Hər şey sakit və qara görünürdü.

Həyət qapısından küçəyə çıxanda kilsə saati doqquzu vurdu. Sol tərəfə dönüb kəndə doğru getmək istəyirdim ki, əks istiqamətdən gələn naməlum şəxslə az qaldı toqquşam.

– Bu yol Fenli Parka gedir, cənab? – onun xırıltılı səsi eşidildi.

Mən ona baxdım. Papağını gözlərinin üstünə salmış, paltosunun yaxalığını qaldırmışdı. Sifəti görünməsə də, cavan adama oxşayırdı. Səsi çox kobud idi.

– Bu, həmin evin alaqaşısıdır, – dedim.

– Təşəkkür edirəm, cənab, – o susdu və dəxli olmasada, – mən buralı deyiləm, gəlməyəm, – dedi.

Mən onun arxasınca baxdım. O, həyət qapısından içəri girdi. Qəribədir ki, onun səsi mənə tanış gəlirdi, amma

kim olduğunu xatırlaya bilmirdim. On dəqiqədən sonra artıq evdəydim. Karolin tez gəlməyimin səbəbini bilmək istəyirdi. Onu razı salmaqdan ötrü ağılıma gələni dedim.

Saat onda ayağa qalxıb əsnədim. Karolinə dedim ki, yatmaq vaxtıdır. Karolin könülsüz razı oldu. Bu gün cümə idi, cümə günü gecə isə evdəki saatları qururam. Mən, adətım üzrə, bu işi yerinə yetirirdim. Karolin də qulluqçuların üstündə durmuşdu ki, evin qapı-pəncərəsini yaxşı bağlasınlar.

Biz pilləkənlərlə yataq otağına qalxanda saat on birə on beş dəqiqə işləmişdi. Yataq otağının qapısını açardım ki, telefon zəngi eşidildi.

– Missis Beyts, – Karolin dedi.

– Ola bilər, – deyə cavab verdim.

Pilləkənlə aşağı enərək dəstəyi qaldırdım:

– Bəli... Necə?.. Əlbəttə. Bu dəqiqə.

Pilləkəni qalxıb çantamı götürdüm.

Parkerdir, – deyə Karolinə sarı qışqırdım, – Fenlidən zəng vurub. Deyir ki, Rocer Ekroydu öldürüblər.

V fəsil

QƏTL

Maşına əyləşib bir göz qırpımında Fenliyə çatdım. Qaç-aqa darvazaya sarı gedib zəngi basdım. Qapını açan olmadı. Odur ki zəngi təkrarən basdım. Özü də bir neçə dəfə dalbadal. Nəhayət, alaqaqının arxasından səs gəldi. Və mən Parkerin laqeyd sifətini yenidən gördüm. Onu kənara itələyib özümü həyətə saldım.

– O haradadır? – deyə ucadan qışqırdım.

– Kim, ser?

– Ağan, cənab Ekroyd. Mənə belə baxma, kişi. Polisə xəbər veribsən?

– Polisə, ser? Polisə xəbər vermişəmmi? – deyə Parker gözələrini döydü.

– Nə olub, Parker? Əgər, dediyin kimi, ağanı öldürüblərsə...

Parker boğulan kimi oldu.

– Ağamı? Öldürüblər? Ola bilməz, ser!

İndi də mən təəccüblə ona baxdım.

– Beş dəqiqə əvvəl mənə zəng vurub cənab Ekroydun öldüyünü xəbər verən sən deyildin?

– Mən, ser? Xeyr!.. Nə danışırsınız? Dəli olmamışam ki.

– Demək, məni aldadıblar. Cənab Ekroyda heç nə olmayıb.

– Üzr istəyirəm, ser, zəng vuran adam mənim adımdan danışılıb?

– Hə, belə dedi: “Bu, doktor Şepparddır? Danışan Fenlinin eşikağası Parkerdir. Bizə gələ bilərsinizmi? Cənab Ekroydu öldürüblər”.

Parkerlə mən mat-məəttəl bir-birimizin üzünə baxdıq.

– Axmaq zarafatdır, – o, həyəcanla dedi. – Çox axmaq zarafatdır.

436

– Cənab Ekroyd indi haradadır? – özüm də bilmirəm ki, bu sualı niyə verdim.

– Hələ otağından çıxmayıb, ser. Xanımlar yatırlar, mayor Blant və cənab Reymond bilyard otağındadırlar.

– Deyirəm, ona bir baş çəkim. Narahat etsəm də, bu qəribə zarafat məni dilxor edib. Gərək otağına gedim. Onun sağ-salamat olduğunu öz gözlərimlə görüm.

– Çox gözəl, ser. Bu zarafat məni də dilxor edib. Etiraz etməsəydiniz, sizinlə gedərdim.

– Lap yaxşı, – dedim. – Gedək.

Mən sağ tərəfdəki qapını açıb içəri daxil oldum. Parker də mənim arxamca gəlirdi. Sonra Ekroydun yataq otağına qalxan pilləkəni ötür onun iş otağının qarşısında dayandım.

Qapını döydüm, lakin otaqdan səs gəlmədi. Qapının dəstəyini burdum ki, onu açam, lakin qapı bağlı idi.

– İcazə verin, ser.

Parker bunu deyib köklüyünə yaraşmayan cəldliklə qapının qarşısında dizi üstə çöküb gözünü açar deşiyinə zillədi.

– Açar qapının üstündədir, – o ayağa qalxaraq dedi. – Qapı içəridən bağlanıb. Yəqin, özü bağlayıb, sonra da yuxuya gedib.

Mən də Parker kimi aşağı əyilib açar deşiyindən baxdım.

– Görünür, hər şey qaydasındadır, – dedim, – ancaq yenə də, Parker, ağanı yuxudan oyatmalı olacağam. Özü mənimlə danışmasa, evimdə rahat yata bilmərəm.

Sözümü deyib qurtarandan sonra qapının dəstəyini burdum və ucadan qışqırmağa başladım: “Ekroyd... Ekroyd, sizi bir dəqiqəliyinə olarmı?”

Cavab gəlmədi. Mən arxaya çevrildim.

– Evdəkiləri narahat etməyə, yoxsa boş yerə qalmaqla düşər, biabır olar, – dedim.

Parker gəldiyimiz tərəfə gedib qapını örtüdü.

– Belə daha yaxşıdır, ser. Bilyardxana, qadınların yataq otağı və mətbəx evin o biri başındadır.

Başımın hərəkəti ilə onu başa düşdüyümü bildirdim.

Sonra qapını bir neçə dəfə yumruqladım. Aşağı əyilib açar deşiyinə yaxınlaşaraq qışqırdım: “Ekroyd... Ekroyd, bu mənəm, Şepparddır. Qapını aç!”

Otaqda cansıxıcı sükut hökm sürürdü. Elə bil, orada canlı insan yox idi. Heç bir səs-səmir gəlmirdi. Əsl məzar sükutu idi. Odur ki Parker də, elə mən də şübhələndik.

– Qulaq as, Parker, – dedim, – qapını sındıracağam. Məsuliyyəti öz boynuma götürürəm.

– Əgər məsuliyyəti öz üzərinizə götürürsünüzsə, ser... – Parker tərəddüdlə dedi.

– Götürürəm, çünki cənab Ekroydun həyatı məni narahat edir.

Mən palıd ağacından düzəldilmiş ağır kürsüyə yaxınlaşdım.

Onu Parkerin köməyi ilə qaldırıb birlikdə qapıya doğru qaçdıq. Bir dəfə, iki dəfə, üç dəfə kürsünü qapıya çırpdıq. Üçüncü cəhdimizdə qapı sındı və biz guppultu ilə içəri yığıldıq.

Mən otaqdan çıxanda Ekroyd buxarının qarşısındakı kürsüdə necə oturmuşdusa, elə də qalmışdı. Baş azca sağa əyilmişdi. Ev xalının yaxalığından bir barmaq aşağıda gördüyüm metal dəstək parıldayırdı.

Parkerlə mən, cəsədin başı üstündə dayanmışdıq. Eşikağası həyəcandan danışa bilmirdi. Nəhayət:

– Arxadan vurublar, – dedi. – Dəhşətdir!

O, tərlı alnını cib dəsmalı ilə silib əlini xəncərin dəstəyinə sarı uzatdı.

– Dəstəyə toxunma, – tez qışqırdım. – Yaxşısı budur, gedib polisə xəbər verəsən. Yalnız bundan sonra cənab Reymondla mayor Blantı xəbərdar edərsən.

– Oldu, ser.

O, üzünün tərini silib otaqdan çıxdı.

Mən lazım olan işlərin hamısını görüb qurtardım. Cəsədin vəziyyətini dəyişmək, xəncərə əl vurmaq olmazdı. Hər şey olduğu kimi qalmalıydı. Yəqin, Ekroydu indilərdə qətlə yetiriblər.

Qəflətən gənc Reymondun dəhşət dolu həyəcanlı səsinə eşitdim.

– Necə?.. Ola bilməz! Həkim haradadır?

Onu qapının kənarında gördüm, bənizi qaçmışdı. Qüvvətli bir əl Reymondu kənara itələdi və mən təkcə onu gördüm ki, Hektor Blant artıq yanımdadır.

– İlahi! – Reymond dəli kimi bağırırdı. – Bu həqiqətdir.

Blant düz kürsünün yanına gəldi. Cəsədə sarı əyildi; belə fikirləşdim ki, Blant da Parker kimi əlini xəncərin dəstəyinə vurmaq istəyir, ona mane oldum.

– Dəstəyə toxunmaq olmaz, – dedim, – polis hər şeyi olduğu kimi görməlidir.

Blant başının işarəsi ilə məni başa düşdüyünü bildirdi. Sifətində heç bir ifadə olmasa da, ondakı həyəcan açıq-aşkar duyulurdu. Cefri Reymond artıq bizə qoşulmuşdu. O, Blantın çiyininin üstündən cansız cəsədə baxırdı.

– Dəhşətdir, – asta səslə dedim.

Reymond özünü ələ ala bilsə də, eynəyini çıxarıb şüşəsini siləndə əlləri əsirdi.

– Yəqin, oğurluqdur, – dedi, – görəsən, içəri necə giriblər? Deyəsən, pəncərədən keçiblər. Bir şey götürməyiblər ki?

O, yazı stoluna yaxınlaşdı.

– Deyirsiniz ki, oğurluqdur? – deyə soruşdum.

– Daha nə ola bilər? İntihar deyil ki.

– Belə intihar olmaz, – dedim. – Bu, qətdir. Ancaq niyə onu öldürsünlər?

– Rocerin düşməni yoxdur, – Blant sakitcə dedi. – Demək, oğurluqdur. Bəs oğru nə götürüb? Hər şey yerindədir.

Onun nəzərləri otaq boyu gəzdi. Deyəsən, nəyin oğurlandığını ayırd etmək istəyirdi. Reymond isə yazı stolunun üstündəki kağızlara baxırdı.

– Heç nə götürməyiblər, – Ekroydun gənc katibi hey-rətini gizlətmədən dedi. – Çox qəribədir.

Blant başının işarəsi ilə Reymondun sözünü təsdiq edib dedi:

– Elədir. Heç nə götürməyiblər.

Sonra döşəmədəki məktubları göstərüb əlavə etdi:

– Bəs bu nədir?

Mən döşəməyə baxdım. Ekroydun axşam əlindən saldığı məktublardan bəziləri hələ də döşəmədə idi.

Missis Ferrarsın göndərdiyi mavi zərf isə yoxa çıxmışdı. Bu barədə danışmaq istəyirdim ki, zəng səsi eşitdim. Zal-dan qarmaqarıışıq səslər gəlməyə başladı. Tezliklə Parker, inspektor və polis işçisi otağa daxil oldular.

– Axşamınız xeyir, cənablar, – inspektor dedi. – Baş vermiş hadisəyə görə təəssüf edirəm. Cənab Ekroyd nümunəvi vətəndaş idi. Xidmətçi deyir ki, onu öldürüblər. Bəlkə, bu, intihar və ya buna bənzər şeydir, doktor?

– Xeyr, – dedim.

– Ax! Müsibətdir.

O irəli gələrək cəsədin başı üstündə durdu.

– Cəsədə toxunan olub? – deyə soruşdu.

– Ancaq ölüb-ölmədiyini yoxlamışam. Vəssalam. Daha heç nə etməmişəm, – dedim.

– Axx! Cani işini səliqəli görüb, heç bir iz qoymayıb. İndisə əhvalatın əvvəlini dinləyək. Cəsədi kim tapıb?

Mən baş vermiş hadisəni təfərrüatı ilə ona danışdım.

– Deyirsiniz ki, sizə telefonla xəbər veriblər? Özü də xidmətçinin adından?

– Mən heç yerə zəng vurmamışam, – Parker dedi. – Axşamçağı telefona heç yaxın da düşməmişəm. Mənim bu sözümü bəzi adamlar təsdiq edə bilərlər.

– Çox qəribədir. Doktor, sizə zəng vuran adamın səsi Parkerin səsinə oxşayırdı?

– Mm... nə deyim. Ağılıma ancaq Parker gəldi.

– Aydındır. Demək, siz bura gəlibsiz, qapını sındırıbsınız və yazıq Ekroydu bu cür görübsünüz. Onu nə vaxt öldürüblər, doktor?

– Yarım saat əvvəl... təxminən... – dedim.

– Deyirsiniz ki, qapı içəridən bağlanmışdı? Bəs pəncərə?

– Ekroyd məndən xahiş etdi ki, pəncərəni bağlayım, mən də bağladım.

Polis inspektoru pəncərəyə yaxınlaşıb pərdəni kənara çəkdi.

– Pəncərə açıqdır ki! – deyə o, qəflətən qışqırdı.

Pəncərə, həqiqətən, açıq idi, bu, məni olduqca təəcübləndirdi.

İnspektor cib fənərini çıxartdı və onu yandırıb işığını həyətə saldı.

– Mən onun izini görürəm. Bircə baxın.

Cib fənərinin tuşlandığı yerə baxdıqda, ayaq izlərini gördüm.

Ayaqqabının rezin mismarlı altlığı var idi: onlardan biri digərinə nisbətən torpaqda daha aydın həkk olunurdu.

– Hər şey məlumdur, – inspektor dedi. – Bir şey götürməyiblər ki?

Cefri Reymond başını buladı.

– Xeyr. Cənab Ekroyd iş otağında qiymətli əşya saxlamırdı.

– Hm... – inspektor dedi. – Cani pəncərədən içəri keçib, cənab Ekroyd isə bu vaxt kürsüdə arxası ona sarı oturubmuş... Bəlkə də, yuxuya gedibmiş. Çağırılmamış qonaq da bundan istifadə edərək onu arxadan vurub. Gördüyünüz kimi, qatil həyətdə iz qoyub gedib, onu asanlıqla tapacağıq. Bu yaxınlıqda şübhə oyadan adama rast gəlməyibsiz?

– Bəli! – qeyri-ixtiyari dilləndim.

– Eşidirəm sizi, doktor.

– Axşam Fenlidən qayıdırdım ki, elə həyət qapısından çıxhaçıxdə naməlum bir tip məndən Fenli Parkın harada olduğunu soruşdu.

– Bu, saat neçədə olub?

– Doqquzda. Həyət qapısından çıxanda kilsə saatının saat doqquzu vurduğunu eşitdim.

– Mümkünsə, onun zahiri görkəmini təsvir edin.

Mən naməlum şəxsin xarici görünüşünü təsvir etdim.

İnspektor, Parkerə tərəf dönüb:

– Bu görkəmdə adam ön qapıya gəlibmi? – dedi.

– Xeyr, ser, – Parker cavab verdi. – Belə adam həyət qapısından içəri keçməyib.

– Bəlkə, evə arxa qapıdan gəlib?

– Çətin, ser, ancaq öyrənmək olar.

O, qapıya doğru gedəndə inspektor əlini yuxarı qaldırıb onu saxladı:

– Çox sağ olun... Əziyyət çəkməyin, özüm öyrənərəm. İlk növbədə cənab Ekroydun nə vaxt öldürüldüyünü aydınlaşdırmaq lazımdır. Cənab Ekroydu sonuncu dəfə kim görüb?

– Deyəsən, mən görmüşəm, – dedim. – Onun yanından saat... bir dəqiqə... hə, doqquza on dəqiqə qalmış çıxıb getdim. Mənə tapşırıd ki, Parkerə deyim, onun yanına heç kəsi buraxmasın.

– Doğrudur, ser, – deyə Parker sözümlü təsdiqlədi.

– Cənab Ekroyd saat onun yanısında hələ sağ idi, – Reymond dedi, – çünki bu vaxt onun kiminləsə söhbət etdiyini eşitdim.

– Həmin adam kim idi?

– Dəqiq deyə bilmərəm, ancaq o vaxt belə fikirləşdim ki, bu, doktor Şepparddır. Cənab Ekroyda vermək istədiyim bir-iki sənəd vardı. Qapıya yaxınlaşanda içəridə səs eşitdim. Yadıma düşdü ki, o, doktor Şeppardla təkliddə danışmaq istəyirdi. Buna görə də geri qayıtdım. Demək, doktor həmin vaxt otaqda deyilmiş.

Mən onun sözünü təsdiq edib dedim:

– Saat ona on beş dəqiqə işləmiş mən artıq evdə idim. Telefon zənginədək heç yerə getməmişəm.

– Yaxşı, bəs saat onun yanısında cənab Ekroydla söhbət edən adam kim ola bilər? – deyə inspektor fikrə getdi.

– Bəlkə, siz idiniz, cənab... e... e...

– Mayor Blant, – deyə onun köməyinə çatdım.

– Mayor Hektor Blant? – deyə inspektor ehtiramla soruşdu.

Blant başının hərəkəti ilə onun sözünü təsdiqlədi.

– Deyəsən, siz burada əvvəllər olubsunuz, – inspektor dedi, – səhv etmirəmsə, keçən il may ayında. Sizi dərhal tanıdım.

– İyun ayında, – deyərək Blant inspektorun səhvini düzəltdi.

– İyun olsun, eybi yox. Bəlkə, axşam saat onun yanısında cənab Ekroydla danışan siz idiniz?

Blant başını buladı:

– Xeyr, mən deyildim, – dedi.

İnspektor Reymonda tərəf çevrildi:

– Onlar nədən danışdırlar?

– Söhbətin çox hissəsini eşidə bilmədim, – gənc katib dedi. – Fikrimdə tutmuşdum ki, həmin adam doktor Şep-parddır. Buna görə də söhbətin məzmununu mənə qəribə gəl-di. Cənab Ekroyd deyirdi: “Pul kisəmə olan tələbat son vaxtlar” – onun sözlərini olduğu kimi deyirəm – “son vaxtlar o qədər artıb ki, sizin xahişinizi yerinə yetirmək qeyri-mümkündür...” Mən çıxıb getdiyimdən söhbətin ardını eşitmədim. Eşitdiyim sözlər məni təəccübləndirdi, çünki doktor Şep-pard...

– Heç vaxt pul almır, – deyərək cümləni onun yerinə tamamladım.

– Pulsuzluq, – deyib inspektor fikrə getdi. – Bu fakt cinayətin açılmasına kömək edəcək. – Sonra xidmətçiyə tərəf dönüb əlavə etdi. – Parker, demək, iddia edirsiniz ki, heç kəs ön qapıdan içəri girməyib?

– Bəli, ser.

– Güman ki, həmin adamı cənab Ekroyd özü içəri buraxıb. Bəs nə üçün...

İnspektor yenidən fikrə getdi.

– Bir şey aydındır, – deyə, nəhayət, fikirdən ayrıldı. – Cənab Ekroyd saat onun yarısında hələ sağ idi. Beləliklə, onu saat onun yarısından sonra öldürüblər.

Parkerin yalançı öskürəyi inspektorun diqqətini cəlb etdi. O, Parkerə baxıb:

– Buyurun, – dedi.

– Üzr istəyirəm, ser, ancaq miss Flora cənab Ekroydu saat onun yarısından sonra görüb.

– Miss Flora?

– Bəli, ser. Saat ona on beş dəqiqə qalmış o, mənə dedi ki, cənab Ekroyd buyurub: heç kimi onun yanına buraxmayım.

İnspektorun sifətindəki ifadə ciddiləşdi:

– Bunu artıq sizə demişdilər, elə deyilmi?

Parkerin dili topuq vurdu, əllərisə başladı əsməyə:

– Bəli, ser... bə... bəli, ser. Düz buyurursunuz. Demiş-dilər.

– Onda cənab Ekroydun göstərişinə niyə əməl etmir-diniz?

– Ünutmuşdum, ser, adətən, cənab Ekroyda həmin vaxt sodalı viski aparıram, ser. Həm də ondan bir şey lazım olub-olmadığını öyrənmək istəyirdim. Qeyri-iradi oldu... Məndən asılı olmadan...

Parkerin yanaqları qızardı. Mən artıq ondan şübhələnməyə başlamışdım. Hörmətli xidmətçimiz qorxudan əsirdi.

– Hm, – inspektor dedi, – miss Ekroydu hökmən görməliyik. Qoy bu otaq beləcə qalsın. Miss Ekroydu danışdırandan sonra bura gələcəyəm. İndisə pəncərəni bağlamalı olacağıq.

Pəncərə bağlandıqdan sonra biz qonaq otağına tərəf yollandıq, lakin qapıdan çıxanda inspektor qəflətən dayandı. Sonra yuxarı qalxan pilləkənə baxıb yanındakı polis işçisinə dedi:

– Sən, Cons, burada qal. Heç kimi otağa buraxma.

Parker inspektora müraciət edərək öz fikrini bildirdi:

– Üzr istəyirəm, ser. Siz zala açılan qapını bağlasanız, daha yaxşı olar, çünki bu pilləkən ancaq cənab Ekroydun yataq otağına və hamama qalxır. Evin digər tərəfiylə buranın heç bir əlaqəsi yoxdur. Doğrudur, burada bir qapı da var idi, amma cənab Ekroyd onu bağlatdırıb.

Evin sağ tərəfinin planını çəkdim ki, bizə asan olsun: kiçik pilləkən, Parkerin söylədiyi kimi, Ekroydun geniş yataq otağına (həmin yataq otağı iki otağın birləşməsindən yaranıb), hamama və tualetə qalxır.

İnspektor evin planına ötəri nəzər saldı. Sonra biz genbol zala daxil olduq. İnspektor zala açılan qapını arxasınca bağlayıb açarını cibinə qoydu. Sonra yanındakı polis işçisinin qulağına nəsə pıçıldadı. Polis işçisi otaqdan çıxıb getdi.

– Ayaq izlərinə ciddi yanaşmaq lazımdır, – inspektor dilləndi. – İndisə, ilk növbədə, miss Ekroydu dindirməliyəm, çünki əmisini sonuncu dəfə görəndən odur. Onun qətləndən xəbəri varmı?

Reymond başını buladı.

– Onda heç xəbər verməyin. Mənim suallarına o, bunu bilmədən də cavab verər. Deyərsiniz ki, evdə oğurluq olmuşdur, bununla əlaqədar olaraq, inspektor onu sorğuya çağırır.

Reymond inspektorun sözünü miss Floraya çatdırmaq üçün yuxarı qalxdı.

– Miss Ekroyd tezliklə aşağı düşəcək, – o qayıdanbaş dedi. – Necə buyurmuşdunuzsa, elə də etdim.

Beş dəqiqə sonra Flora pilləkəndə göründü. Əynində ipəkdən tikilmiş, qırmızı rəngli, qolu açıq don var idi. Yaman həyəcanlanmışdı.

İnspektor irəli yeriyib nəzakətlə:

– Axşamınız xeyir, miss Flora, – dedi, – evdə oğurluq olmuşdur, buna görə də mənə kömək etmək məqsədilə, xahiş edirəm, bir-iki sualıma cavab verəsiniz. Mümkünsə, bura – bilyard otağına gəlin və yaxın oturun.

Flora divar boyu uzanan nəhəng divanın bir küncündə oturdu və başını qaldırıb inspektora baxdı.

– Heç nə başa düşmürəm. Nə oğurlayıblar? Mən nə deməliyəm?

– Bu dəqiqə bilərsiniz, miss Ekroyd. Parker deyir ki, siz saat ona on beş dəqiqə qalmış əminizin yanında olub-sunuz. Bu, doğrudurmu?

– Bəli. Mən yatmağa getməmişdən əvvəl həmişəki kimi onunla görüşməli idim.

– Saat ona on beş dəqiqə qalmış? – deyə inspektor soruşdu.

– Dəqiq deyə bilmərəm. Ancaq gərək belə olsun.

– Onunla daha kim var idi?

– Heç kim. Doktor çıxıb getmişdi.

– Xahiş edirəm ki, yadınıza salasınız: pəncərə açıq idi, yoxsa bağlı?

Flora başını bulayıb dedi:

– Bilmirəm, pəncərənin pərdəsi çəkilmişdi.

– Təşəkkür edirəm, bəs əminiz həyəcanlı deyildi ki?

– Xeyr.

– Zəhmət olmasa, əhvalatı başdan danışın.

Flora fikrini toplamaq üçün susdu, bir azdan dilləndi:

– Mən otağa daxil olub: “Gecəniz xeyrə qalsın, əmi, mən yatmağa gedirəm. Yaman yorulmuşam”, – dedim, sonra üzündən öpdüm. O, əynimdəki paltarın mənə yaraşdığıni söyləyib dedi ki, onun vaxtı yoxdur, çıxıb gedim.

– O, sizə dedi ki, yanına heç kəsi buraxmasınlar?

– Bəli. Bu cür söylədi: “Parkerə de ki, mənə heç nə lazım deyil və heç kimi yanıma buraxmasın”. Mən Parkeri qaçının yanında görüb əmimin sözlərini ona çatdırdım.

– Çox yaxşı, – inspektor dedi.
– Nə oğurlayıblar ki?
– Biz hələ... bilmirik, – inspektor tərəddüdlə dedi.
Qəzəbdən qızın göz bəbəyi genişləndi və o ayağa qalxıb ötkəm səsle:

– Bu nədir? – dedi. – Məndən gizlədirsiniz?

Hektor Blant irəli gəlib qızla inspektorun arasında dayandı.

Flora əllərini irəli uzatmışdı. Blant onun əllərini ovcuna alıb sığallamağa başladı. Qız Blanta tərəf əyildi: sanki, qranit qayanı andıran bu gövdədə bir təskinlik, rahatlıq tapmağa çalışırdı.

– Dəhşətli xəbər var, Flora, – Hektor Blant sakit səsle dedi. – Hamımızı lərzəyə gətirən dəhşətli xəbər. Əminiz Roceri...

– Eşidirəm sizi.

– Özünüzü ələ alın, bu xəbər sizə təsir edəcək. Yazıq Roceri öldürüblər.

Flora geri çəkildi, onun gözləri dəhşətdən böyümüşdü.

– Nə vaxt? Nə vaxt? – güclə eşidilən səsle soruşdu.

– Siz otaqdan çıxandan az sonra, – Blant dedi.

Flora əlini boğazına apardı, ürəyi gedirmiş kimi hıçqıranda irəli atıldım ki, yığılsa, onu tutum. Huşunu itirmişdi. Blantla mən qızı pilləkənlə yuxarıdakı yataq otağına aparıb çarpayısına uzatdıq. Sonra Blantın yadına saldım ki, missis Ekroydu oyadıb xəbəri ona da demək lazımdır. Flora tezliklə huşa gəldi. Mən onu anasının yanına gətirib qız üçün nə etmək lazım gəldiyini dedim. Özüm isə pilləkənlə aşağı düşdüm.

VI fəsil

TUNİS XƏNCƏRİ

Mən inspektorla qarşılaşanda o, mətbəxdən gəlirdi.

– Gənc xanım özünü necə hiss edir, doktor?

– İndi yaxşıdır. Anasını onun yanında qoyub gəlmişəm.

– Çox gözəl. Mən isə ev qulluqçularını sorğu-suala tutmuşdum. Onların dediyinə görə, heç kəs arxa qapıdan içəri girməyib. Siz yad adamın zahiri görkəmini aydın təsvir etmədiniz. Bəlkə, əlavə bir şey deyəsiniz?

– Xeyr, – təəssüflə dedim. – Hava artıq qaralmışdı. O isə paltosunun yaxasını qaldıraraq, papağını gözünün üstünə çəkmişdi.

– Hm, – inspektor dedi. – Görünür, üzünü gizlətmək istəmişdir. Görəsən, həmin adam kim ola bilər?

Gavab verdim ki, onu tanımıram, ancaq buna qətiyyətlə əmin deyildim. Yadıma düşdü ki, həmin adamın səsi o vaxt mənə tanış gəlmişdi. Fikrimi inspektora söylədim.

– Deyirsiniz ki, danışıq kobud idi?

Onun sözünü təsdiq etdim, amma nitqi bilərəkdən kobudlaşdırmaq olardı. İnspektorun fikrincə, üzünü gizlədən şəxs səsini də dəyişərdi.

– Mənimlə birlikdə cənab Ekroydun otağına gedə bilərsinizmi, doktor? Sizə bir-iki sualım var.

Mən etiraz etmədim. İnspektor Deyvis cənab Ekroydun iş otağına apararaq dəhlizin qapısını açdı, biz içəri daxil olandan sonra isə yenidən bağladı.

– Qapını bağladım ki, nə haqda danışdığımızı eşitməsinlər, – dedi. – Hədə-qorxu barədə nə bilirsiniz?

– Hədə-qorxu! – deyərək dıxsındım.

– Bu, Parkerin uydurmasıdır, yoxsa həqiqətən belə bir şey var?

– Əgər Parker hədə-qorxu haqqında bir şey bilirsə, demək, o, bizə xəlvətcə qulaq asırmış, – yavaşca dedim.

Deyvis başının hərəkəti ilə sözümlə təsdiqlədi:

– Məsələ belədir. Parkerdən axşam harada olduğunu soruşdum. Doğrusu, bu hərif heç xoşuma gəlmir, çünki o, nəşə bilir, lakin demir. Nəhayət, onu sıxışdırmağa başlayanda dözməyib hər şeyi danışdı...

Tez qərara gəldim:

– Nə yaxşı ki, yadıma saldınız, – dedim. – Yerimdə qərar tuta bilmirdim, fikirləşirdim: bunu sizə deyim, ya deməyim. Nəhayət, qərara gəldim ki, hər şeyi açıb söyləyim, lakin münasib vaxt axtarırdım. Gözlədiyim vaxt artıq gəlib çatıb. İndi necə sizə hər şeyi nəql edirəmsə, elə də hər şeyi ona danışdım.

İnspektor diqqətlə mənə qulaq asır və arxasından sual verirdi.

– Qəribədir, – o dedi... – Demək, məktub yoxa çıxıb? Bu, pis əlamətdir. Çox pis. Belə çıxır ki, qatil cinayəti məktubu ələ keçirmək üçün törədib.

Mən başımı tərpedərək:

– Doğrudur, – dedim.

– Deyirsiniz ki, cənab Ekroyd şübhələniirdi ki, bu adam onun ailə üzvlərindən biri olsun? “Ailə üzvləri” çox geniş ifadədir.

– Bəlkə, bu adam – axtardığımız adam elə Parkerdir?

– Ola bilər. Siz otaqdan çıxanda o, qapının arxasında dayanıb sizə qulaq asırmış. Miss Ekroyd da onu qapının ağzında görmüşdü. Xanım gedəndən sonra Parkerin yenedən bura qayıtmasını güman etmək olar. Parker Ekroydu arxadan vurandan sonra qapını arxadan bağlayır, pəncərədən həyəətə düşür və nəhayət, qabaqcadan açıq qoyduğu yan qapıdan içəri keçir. Necədir?

– Yaxşıdır, ancaq bir şey var, – dedim, – Ekroyd məktubu oxuyub qurtarsaydı, Parkeri o dəqiqə yanına çağırar və bərk hay-küy qaldırardı. Unutmayın ki, Ekroyd qızğın təbiətlidir.

– Onun məktubu oxumağa vaxtı olmayıb, – inspektor dedi. – Bir özünüz fikirləşin: siz çıxıb gedəndən sonra kim-sə onun yanına gəlib və həmin adam saat onun yarısında hələ də orada olub. O getdikdən sonra miss Ekroyd əmisi ilə görüşməyə gəlib. Ekroyd ancaq bundan sonra – saat ona yaxın məktubu oxuya bilərdi.

– Bəs telefon zəngi?

– Parker bunu yaxşı fikirləşmişdi: qapı bağlı, pəncərə isə açıq. Sonra isə fikrini dəyişib. Görünür, qorxuya düşüb, buna görə də telefonla zəng etdiyini boynuna almayıb.

– Hə...ə... – inamsız tərzdə dedim.

– Bu telefon zəngi ilə bağlı mərkəzi telefon stansiyasında maraqlı məlumat ala bilərəm. Əgər zəng Fenlidən olubsa, bunu Parkerdən savayı heç kəs etməz, onda biz onu tutarıq, amma bunu hələ heç kəs bilməməlidir, çünki əvvəl onun əleyhinə dəlil toplamalıyam. Sizin təsvir etdiyiniz naməlum şəxsi də unutmayacaq, həmişə nəzərdə tutacağıq.

O, yazı stolunun arxasından durub yumşaq kürsüdə əyləşdi.

– Bəlkə, qatilin istifadə etdiyi silah bizə bir məlumat verdi, – o dedi. – Güman ki, bu çox nadir xəncərdir.

O, diqqətlə xəncərin dəstəyinə baxanda, nədənsə, razı qaldığını hiss etdim. Sonra ehtiyatla tərpenərək barmaq-

larını dəstəyin aşağı hissəsinə qoydu və xəncəri yarıdan çəkib çıxardı. İnspektor onu elə tutmuşdu ki, barmaqları xəncərin dəstəyinə toxunmasın və belə də onu götürüb buxarıya yaraşlıq verən çini qabın içinə qoydu.

– Bəli, – o, xəncərə işarə edərək dedi, – əsl incəsənət nümunəsidir. Beləsi çətin tapılar.

Xəncər, həqiqətən, çox gözəl hazırlanmış və müxtəlif metal örtüklərlə bəzədilmiş dəstəyi var idi. O, baş barmağını xəncərin tiyəsinə toxundurdu ki, itiliyini yoxlasın. Nəhayət, başını təəccüblə yırgalayıb dedi:

– İlahi, belə tiyə olar?! Hətta balaca körpə də bu cür xəncərlə böyük adamı öldürə bilər. Çox təhlükəli oyuncaqdır.

– Cəsədə baxmaq olar? – deyə soruşdum.

O, başını tərpətib dedi:

– Buyurun.

Müayinəm uzun çəkmədi.

– Hə? – deyə inspektor soruşdu.

– Rəsmi dili rəsmi istintaqa saxlayaçaq, indi sadə danışacağam. Zərbəni arxadan sağ əllə vurublar; ölüm dərhal baş verib. Ölənin sifətindəki ifadədən belə nəticə çıxır ki, ona xəncəri qəflətən vurublar. Deyəsən, o, qatilin kim olduğunu bilmədən ölüb.

– Xidmətçilər siçantək səssiz yeriyirlər, – inspektor Deyvis dedi. – Tezliklə hər şey məlum olacaq. Bir xəncərin dəstəyinə baxın.

Mən diqqətlə onun dediyi yerə baxdım.

– Siz bunu görməzsiniz, ancaq mən görürəm, – sonra səsinə alçaldıb əlavə etdi. – Bu, barmaq izləridir!

O, mənə dediyi sözün təsir qüvvəsini yoxlamaq üçün geri çəkildi.

– Elədir, – mehribanlıqla dedim. – Bu, mənim ağıma gəlmişdi.

Axı məni niyə ağıllı hesab etməsinlər? Qalın-qalın kitablar, qəzetlər oxuyuram, qabiliyyətim də göz qabağındadır. Əgər xəncərin dəstəyində ayaq izləri olsaydı, bu, başqa məsələ, təəccübdən başımı itirərdim.

İnspektor, deyəsən, bunu gözləməirdi. Güman edirdi ki, təəccüblənəcəyəm, buna görə də narazı qaldı. Çini qabı götürüb mənə dedi ki, onunla bilyard otağına gedim.

– Görək cənab Reymond xəncər haqqında nə deyəcək, – dedi.

Biz zala açılan qapını yenidən bağlayıb bilyard otağına getdik. Cefri Reymond otaqda idi. İnspektor xəncəri göstərüb ondan soruşdu:

– Bu xəncər sizə tanışdır, cənab Reymond?

– Mm... zənnimcə... Yox, əminəm ki, bu, mayor Blantın cənab Ekroyda verdiyi xəncərdir. Onu Mərakeşdə... xeyr, Tunisdə hazırlayıblar... Demək, qatil bu silahdan istifadə edib? Çox qəribədir. Heç inanmıram ki, bunun kimi ikinci bir xəncər olsun. Lazımdırsa, mayor Blantı gedib çağıra bilərəm.

Reymond otaqdan çıxdı.

– Qəşəng oğlandır, – inspektor dedi, – namuslu adama oxşayır.

Mən onunla razılaşdım. İki ildir ki, Cefri Reymond Ekroydun katibi işləyir. Bu vaxt ərzində onu əsəbi, kəmhövsələ halda görənlər olmayıb. O həm də çox zəhmətkeş gəncdir.

Reymondla Blant tezliklə otağa daxil oldular.

– Mən səhv etməmişəm, – Reymond həyəcanla dedi. – Bu, Tunis xəncəridir.

– Mayor Blant ki hələ xəncəri görməyib, – inspektor etiraz etdi.

– O vaxt otağa daxil olanda xəncəri tanıdım, – deyər mayor Blant təmkinlə cavab verdi.

– O vaxt tanıdınız?

Blant razılıq əlaməti olaraq başını tərpətdi.

– Bu barədə mənə bir şey deməyibsiniz? – inspektor şübhəli tərzdə ondan soruşdu.

– Münasib an deyildi, – Blant dedi. – Namünasib an deyilən söz adama ziyan gətirər.

O, inspektorun ona dikilmiş gözlərinin qabağından qaçmadı. Nəhayət, inspektor gözlərini ondan çəkdi, sonra əlində tutduğu xəncəri Blanta göstərüb soruşdu:

– Demək, bu, həmin xəncərdir, ser?

– Şübhəsiz.

– Deyə bilərsinizmi, ser, xəncəri harada saxlayırdılar?

– Qonaq otağındakı “gümüş masa”da, – Reymond cavab verdi.

– Nə? – deyər qışqırdım.

Hamı mənə baxdı.

– Eşidirəm, doktor, – inspektor həvəslə dedi. – Əhəmiyyətli nə deyə bilərsiniz?

– Doğrusu, heç bir şey, – üzrxahlıq edirmiş kimi dedim, – ancaq ötən gecə bu evə gələndə qonaq otağına keçmək istəyirdim ki, “gümüş masa”nın qapağının örtüldüyünü eşitdim.

İnspektor sözlərimə şübhə etdi:

– Necə bildiniz ki, bu, “gümüş masa”nın qapağıdır?

Başladım fikrimi uzun-uzadı izah etməyə, gerek bunu heç etməyəydim.

İnspektor diqqətlə mənə qulaq asdı, sonra dedi:

– Gerek ki, siz “gümüş masa”nın içinə baxıbsınız. Doktor, deyin görüm, siz ora baxanda xəncər içəridə idi, yoxsa orada deyildi?

450

– Orada olduğu xatirəmə gəlmiş, – dedim, – ancaq ola da bilərdi.

– Bəlkə, təsərrüfat müdirəsi bu suala cavab verdi? – deyib inspektor zəngi basdı.

Miss Rassel və Parker tezliklə otağa daxil oldular.

– “Gümüş masa”ya heç yaxın getməmişəm, – miss Rassel inspektorun sualına cavab verdi. – Mən güllərə baxırdım. Hə...ə! Yadıma düşdü, “gümüş masa”nın ağız açıq qalmışdı. Mən onu örttdüm.

Qadının gözləri inspektora meydan oxuyurdu.

– Aydındır, – inspektor dedi. – Bəs xəncər yerində idi?

Miss Rassel etinasız halda xəncərə baxıb dedi:

– Deyə bilmərəm, çünki mizin içinə baxmamışam. Şam vaxtı olduğundan otaqda ləngimək istəmirdim.

– Çox sağ olun, miss Rassel, – inspektor dedi.

Belə düşünmək olardı ki, inspektor ona bir-iki sual da vermək istəyir, lakin miss Rassel onu başa düşməyib otağı tərk etdi.

– Qadın deyil, ilandır, elə deyilmi? – inspektor onun arxasınca baxaraq dedi. – Bir dəqiqə, doktor, axı siz deyirsiniz ki, “gümüş masa” pəncərə ilə üzbəüzdür?

Mənim yerimə Reymond cavab verdi:

– Elədir.

– Bəs pəncərə? O da açıq idi?

– Bəli.

– Çox gözəl, daha dərinə getmək lazım deyil. Xəncəri kim istəsə, istədiyi vaxt əldə edə bilərdi. Cənab Reymond, mən sabah səhər baş konstebl ilə birlikdə gələcəyəm, odur ki qarının açarı məndə olmalıdır ki, polkovnik Melrouz hər şeyi olduğu kimi görsün. O, indi qraflığın uzaq kəndində nahar edir və gecəni...

İnspektor çini qabı götürüb:

– Bunu ehtiyatla bükmək lazımdır, – dedi, – çünki o, istintaq zamanı bizə gərək olacaqdır.

Reymond və mən bilyard otağından çıxırdıq ki, Ekroydun gənc katibi qəflətən dayandı.

Əlləri ilə qolumdan yapışib sıxdı, mən gözlərimi Reymondun baxdığı tərəfə yönəltdim, gördüm ki, inspektor Deyvis Parkerin cib kitabçasına baxır.

– Hər şey aydındır, – dedi, – demək, Parkerdən şübhələnilir. Onda biz də barmaq izlərimizi inspektor Deyvisə təqdim etməklə onun xəcalətindən çıxmalıyıq.

O, məcməyinin içindəki kartlardan ikisini götürüb ipək yaylığı ilə üstünü sildi, sonra onlardan birini mənə verdi, digərini özü götürdü. Barmaqlarımızın izi kartlara düşəndən sonra həmin kartları polis inspektoruna uzadaraq:

– Hədiyyələrimizi qəbul edin, – dedi, – nömrə 1: doktor Şeppard, nömrə 2: mən yazıq. Mayor Blantın kartını səhər təqdim edəcəyik.

Gənclik həyat eşqiylə yaşayır. Yaxın dostu və ağası olmuş Ekroydun faciəvi ölmü belə Cefri Reymondun kefini uzun müddət poza bilmədi. Bəlkə, bu, belə də olmalıdır. Deyə bilmərəm. Mən özüm əhvali-ruhiyyəmi dərhal dəyişə bilmirəm.

Evə qayıdanda gec idi, belə fikirləşdim ki, Karolin artıq yatmış olar, ancaq yanılmışdım.

Onun hazırladığı kakao məni gözləyirdi. Mən onu içərkən Karolin axşam baş vermiş əhvalatı başdan-ayağa mənə söylətdi. İşin hədə-qorxu ilə əlaqədar hissəsinə toxunmasam da, qatilin buraxdığı izləri ona söyləməkdən çəkinmədim.

– Polis Parkerdən şübhələnilir, – ayağa qalxıb yatmağa gedərkən dedim. – Görünür, onun əleyhinə çoxlu dəlil-sübut var.

– Parker! – deyə bacım qışqırdı, – boş sözdür! Deyəsən, bu inspektor axmağın böyüyüdür. Yaxşı deyir... Parker! Bu, ola bilməz.

Bu cür canlı söhbətdən sonra biz yatmağa getdik.

VII fəsil

QONŞUMUN PEŞƏSİ
MƏNƏ MƏLUM OLUR

Səhər tezdən xəstələrimə baş çəkdim, ancaq ciddi bir şey yox idi. Evdə Karolin məni qonaq otağına girməmiş – dəhlizdə qarşıladı.

– Flora Ekroyd bizdədir, – deyə qulağıma pıçıldadı.

– Nə?

Çalışdım ki, təəccübümü gizlədim.

– O, səni görmək istəyir. Yarım saatdır ki, bizdədir.

Karolin çevrilib qonaq otağına getdi. Mən də ona qoşulub içəri girdim.

Flora pəncərənin yaxınlığındakı divanın üstündə oturmuşdu. O, matəm paltarında idi, əsəbi halda barmaqlarını oynadırdı. Zahirən çox dəyişmişdi. Sifətindəki təravət itmişdi, danışanda isə çalışırdı qətiyyətli və sakit görünsün.

– Doktor Şeppard, gəlmişəm xahiş edirəm, mənə kömək edəsiniz.

– Əlbəttə, o, sənə kömək edəcək, mənim əzizim, – Karolin dedi.

Heç inanmıram ki, Flora mənimlə Karolinin yanında söhbət etsin.

– Qara şamlar yurduna gedə bilərsinizmi?

– Qara şamlar yurduna? – deyə təəccüblə soruşdum.

– Həmin alçaqboy, məzəli adamı görməyə? – deyə Karolin ucadan qışqırdı.

– Bəli. Onun kim olduğunu bilirsiniz də?

– Bəyəm təqaüdə çıxmış dəllək deyil?

Floranın mavi gözləri təəccübdən böyüdü.

– Onun adı Erkül Puarodur! Eşitmiş olarsınız, məşhur detektivdir. Neçə-neçə cinayətin üstünü açıb! Bir il əvvəl təqaüdə çıxıb bura gəlmişdir. Əmim onu tanıyırdı, ancaq

cənab Puaroya söz vermişdi ki, sirrini heç kimə açmayacaq, çünki cənab Puaro sakit həyat tərzini daha üstün tutur.

– Belə de, – öz-özümə dilləndim.

– Yəqin, onun barəsində eşidibsiniz?

– Karolinə görə mən mühafizəkar baxışlı adamam,

– dedim, – ancaq onun barəsində eşitmişəm.

– Qəribədir! – Karolin dedi.

Bacımın nəyə işarə etdiyini başa düşmədim. Bəlkə, ehtimalının doğru çıxmadığına görə heyifsilənirdi?

– Onu görmək istəyirsiniz? – yavaşca soruşdum. – Axı nə üçün?

– Cinayətin üstünü açmaq üçün, – Karolin qətiyyətlə dedi. – Axmaq olma, Ceyms.

Mən, əslində, axmaq deyiləm, çünki mənim nəyə işarə etdiyimi Karolin heç vaxt başa düşmür.

– İnspektor Deyvisə inanmırsınız? – deyərək miss Floradan soruşdum.

– Xeyr, inanmır, – Karolin dedi. – Heç mən də ona inanmıram.

Adamda elə təəssürat yaranır ki, ölənlərin yox, Karolinin əmisidir.

– Onun bu işlə məşğul olacağına ümidiniz varmı? – deyərək soruşdum. – Axı o təqaüdə çıxıb.

– Əsas məsələ elə budur, – Flora dedi. – Onu inandırmaq lazımdır.

– Əminsiz ki, ağıllı hərəkət edirsiniz? – deyərək ciddi tərzdə soruşdum.

– Əlbəttə əmindir, – Karolin dedi. – Razi olsa, elə özüm onunla gedərəm.

– Etiraz etmirsinizsə, miss Şeppard, ora mən hörmətli həkimimizlə gedərdim, – Flora dedi.

Gənc xanım yaxşı bilir ki, belə hallarda açıq danışmaq lazımdır, yoxsa Karolinə başqa cür təsir etmək qeyri-mümkündür.

– Bilirsiniz, – deyərək o, özünə bəraət qazandırmağa çalışdı, – bir halda ki doktor Şeppard həkimdir və cəsədi də o tapıb, demək, əhvalatı bütün incəliyi ilə cənab Puaroya danışa bilər.

– Bəli, – Karolin könülsüz dedi. – Başa düşürəm.

Mən ayağa qalxıb otaq boyu gəzişdim.

– Flora, – dedim, – gəlin sözümə qulaq asın: bu detektivin yanına getməyin.

Flora tez ayağa qalxdı, yanaqları qızarmışdı.

– Nə üçün belə dediyinizi başa düşürəm, – deyə qışqırdı. – Siz qorxursunuz! Mən isə qorxmuram, çünki Ralfi sizdən yaxşı tanıyıram.

– Ralfi? – Karolin təəccüblə dedi. – Ralfın bu işə nə dəxli var?

Biz Karolinin sözünə fikir vermədik.

– Doğrudur, Ralf iradəsizdir, – deyə Flora sözünə davam etdi. – O, pis əməllərə qurşanar, cürbəcür işlər görər, ancaq adam öldürməz.

– Siz nə danışırsınız? Bu heç mənim ağılıma da gəlməyib, – deyə qışqırdım.

454

– Əmimin cəsədi tapılandan sonra siz niyə birbaşa evə getməyib mehmanxanada olubsunuz? – deyə Flora soruşdu.

Mən bir müddət susdum. Belə güman etmişdim ki, heç kəs ora getməyimdən xəbər tutmayıb.

– Bunu necə bildiniz? – deyə soruşdum.

– Səhər mehmanxanaya getmişdim, – Flora dedi, – qulluqçular söylədilər ki, Ralf burada qalır...

Mən onun sözünü kəsib:

– Demək, Ralfın kənddə olmasından xəbəriniz yox idi? – dedim.

– Xeyr, xəbərim yox idi, buna görə də təəccübləndim, çünki heç nə başa düşmürdüm. Mehmanxanaya gedib Ralfi soruşdum. Mənə cavab verdilər ki, Ralf dünən saat doqquza yaxın mehmanxanadan çıxmış... və... bir də geri qayıtmamışdır. Zənnimcə, bunu sizə də deyiblər.

Floranın gözləri mənim gözlərimə zilləndi, bir anlığa donub-qaldı, sanki, qızı iflic vurdu, lakin tezliklə özünə gəlib qışqırdı:

– Axı niyə də getməsin? Bəlkə, bir yerə... gedib? Bəlkə, Londona qayıdıb?

– Yüklünü də bizə qoyub gedib, hə?

Flora ayaqlarını yerə döydü.

– Bunun çox sadə izahı ola bilər.

– Bu məqsədlə də Erkül Puaronun yanına getmək istəyirsiniz? Yaxşı olmazmı, hələlik səbir edəsiniz? Unutmayın ki, polis Ralfdan deyil, başqa adamdan şübhələnir.

– Siz səhv edirsiniz, – deyə qız qışqırdı. – Onlar Ralf-dan şübhələnməyə başlayıblar. Bu səhər Krençesterdən inspektor Raqlan adlı birisi kəndə gəlib. Bu alçaqboy köstəbək, adamda ikrah doğurur. O, məndən əvvəl mehmanxanaya gedib və orada işləyən xidmətçilərdən Ralfı soruşub. Onunla maraqlanıb. Xidmətçilər deyirlər ki, inspektorun fikircə, bunu Ralf edib.

– Demək, vəziyyət dəyişib, – dedim. – O, Deyvisin fərziyyəsinə inanmır. Parkerin qatil olmasına inanmır.

– Yenə Parker, – deyə bacım mızıldandı.

Flora mənə yaxınlaşıb qolumdan tutdu.

– Doktor Şeppard, gəlin cənab Puaronun yanına gedək. O, həqiqəti tapacaq.

– Mənim əzizim Flora, – əlimi onun əlinin üstünə qoyub nəzakətlə dedim, – əminsiz ki, bizim istəyimiz məhz həqiqəti tapmaqdır?

O, mənə baxıb dedi:

– Sizin inamınız yoxdur, ancaq mən inanıram, çünki Ralfı yaxşı tanıyıram.

– Əlbəttə, bu, onun işi deyil, – susmağa adət etməmiş Karolin, nəhayət, dilləndi. – Doğrudur. Ralf dəlisovdur, amma sevimli, nəzakətli uşaqdır.

İstədim Karolinə deyim ki, cinayətlərin çoxunu elə sevimli balalar törədir, amma Floranın burada olması mənə mane oldu. Qızın qətiyyəti qarşısında güzəştə getdim. Biz o dəqiqə yola düşdük ki, bacım sevimli sözü olmuş “əlbəttə” ilə başladığı məşhur mühakimələrinə əl atmamış aradan çıxacaq.

Qapını üzümə ahıl qadın açdı. Onun başında iri şlyapa var idi. O, bizə dedi ki, cənab Puaron evdədir.

Biz kiçik, qəşəng bir otağa daxil olduq və cənab Puaronu gözləməyə başladığımız. O, bir dəqiqədən sonra içəri daxil oldu.

– *Müsyö le doktür?* – gülə-gülə dedi. Sonra Floraya sarı çevrilib təzim etdi.

– Yəqin, siz dünənki faciə barəsində eşidibsiniz? – dedim.

Puaronun sifəti ciddiləşdi.

– Bəli, eşitmişəm. Dəhşətdir. Madmazelin razılığı ilə onun kədərinə şərik çıxardım. Ancaq deyin görüm, mən sizə nə xidmət göstərə bilərəm?

– Miss Ekroyd, – dedim, – istəyir ki, siz... siz...

– Qatili tapasınız, – Flora aydın səsle dedi.

– Sizi başa düşürəm, – cənab Puaro dedi, – amma qatili polis də tapa bilər.

– Həm də səhv edər, – Flora dedi. – Polis indidən səhv izə düşüb. Mümkünsə, müsyö Puaro, bizə kömək edin. Əgər... əgər bu, pul ilə...

Puaro əlinin hərəkəti ilə etirazını bildirdi.

– Madmazel, lazım deyil. Əvvəlcə qulaq asın, görün mən nə deyirəm. Doğrudur, pulun mənim üçün mənası var və həmişə də mənası olub, ancaq siz bir şeyi unutmayın: mənim məqsədim həqiqəti tapmaqdır, mən onu tapacağam! Ola bilsin ki, bu həqiqət sizin kefinizi pozacaq, siz özünü danlayacaqsınız ki, niyə bu işi polisə həvalə etmədiniz.

– Mən həqiqəti bilmək istəyirəm, – Flora düz onun gözlərinin içinə baxaraq dedi.

– Məhz həqiqəti?

– Məhz həqiqəti.

– Onda mən razıyam, – alçaqboy kişi dedi. – Belə güman edirəm ki, siz bu sözünüze görə sonra peşman olmayacaqsınız. İndisə əhvalatı danışın.

– Yaxşı olardı ki, əhvalatı doktor Şepard danışsın, – Flora dedi, – çünki o, bu barədə hamıdan çox bilir.

Mən əhvalatı sizə necə şərh etmişəmsə, eləcə də cənab Puaroya söylədim. O, yumşaq kürsüdə oturmuşdu. Gözlərini tavana zilləyərək diqqətlə mənə qulaq asırdı. Arabir söhbətimi kəsir, mənə qısa suallar verirdi.

İnspektorla Fenli Parkdan getməyimi təsvir edərək əhvalatı təfərrüatı ilə danışib qurtardım. Flora bunu görüb dedi:

– İndisə Ralf haqqında danışın.

Doğrusu, danışmaq istəmirdim, ancaq Floranın təkidli baxışı altında danışmağa məcbur oldum.

– Demək, siz evə qayıdanbaşı mehmanxanada olub-sunuz? – deyə Puaro mənə qulaq asandan sonra soruşdu.

– Düzünü deyin: nə üçün?

Bir anlığa fikrə gedib dedim:

– Atalığının ölüm xəbərini ona çatdırmaq istəyirdim. Axı Ralfın kənddə olduğunu ancaq mən, bir də cənab Ekroyd bilirdi.

Puaro sözümü təsdiq edərək başını tərpətdi.
– Doğrudur. Ancaq bu, yeganə səbəb idi?
– Bəli, – qətiyyətlə dedim.
– Bəlkə, bu gənc haqqında sizdə yaranan şübhəni yoxlamaq istəyibsiniz?

– Şübhəni?
– Zənnimcə, *müsyö le doktür*, nəyə işarə etdiyimi başa düşürsünüz. Əgər siz Ralfin axşam mehmanxanada olduğunu yəqin etmiş olsaydınız, ürəyiniz təsəlli tapardı, sakitləşərdiniz.

– Doğru deyil, – deyə ona etiraz etdim.
Alçaqboy detektiv narazı şəkildə başını buladı:
– Miss Floradakı etibar sizdə yoxdur, – sonra əlavə etdi: – Kapitan Paton çox müəmmalı tərzdə yoxa çıxmışdır. Oudur ki sizi arxayın salmayacağam, onun vəziyyəti olduqca pisdır, amma buna çox sadə cavab da tapmaq olar.

– Mən də bunu deyirəm, – deyə Flora qışqırdı.
Puaro bu barədə daha danışmadı. O, Floranı evlərinə göndərdi, mənə isə onunla polis məntəqəsinə getməyi təklif etdi. Mən razılaşdım.

İnspektor Deyvis polis məntəqəsinin qarşısında dayanmışdı, yaman qaşqabaqlı görünürdü. Baş konstebel polkovnik Melrouz və Floranın köstəbək adlandırdığı, asanlıqla tanıdığım krençesterli inspektor Raqlan onunla yanaşı dayanmışdılar.

Mən Melrouzu az-maz tanıyırdım, odur ki Puaronu təqdim edib hər şeyi ona danışdım. Baş konstebel hirsləndi, inspektor Raqlan bulud kimi tutuldu. Rütbəcə ondan böyük olan zabitlərin pərtliyi Deyvisi yaman açmışdı, sevinirdi.

– Hər şey gün kimi aydındır, – Raqlan dedi, – kənar adamlara heç bir ehtiyac yoxdur. Doğrudur, ağıllı inspektor qatili çoxdan həbs edərdi, daha on iki saat itirməzdi.

O, yazıq Deyvisə kəskin nəzər saldı. Deyvis bu baxışın altından çıxıb bilmədi, büzüşüb qaldı:

– Əlbəttə, cənab Ekroydun ailəsi necə məsləhət bilsə, o cür də hərəkət edə bilər. Heç kəs bu ixtiyarı onların əlindən almır, amma rəsmi istintaqa da heç kəs mane olmamalıdır. Bəli, biz cənab Puaronun şöhrəti haqda oxumuşuq, bilirik, – deyə nəzakətlə əlavə etdi.

– Təəssüf ki, polis reklamdan istifadə etmir, – Raqlan dedi.

Yaranmış vəziyyətdən çıxış yolunu Puaro tapdı.

– Artıq təqaüdə çıxmışam, – dedi, – buna görə də bu işlə məşğul olmaq istəmirdim, lakin şöhrətimin cəzasını indi çəkirəm. Sizdən xahişim budur ki, cinayətin açılmasına az-çox kömək etsəm, mətbuatda adımlı qeyd etməyəsınız.

İnspektor Raqlanın eyni açıldı.

– Sizin bəzi müvəffəqiyyətləriniz mənə məlumdur, – deyə polkovnik yumşaldı.

– Mənim zəngin təcrübəm var, – Puaro sakit səsle dedi. – Polisin köməyi olmadan apardığım istintaq müvəffəqiyyət qazanmaz. Xüsusilə İngiltərənin polis işçilərinin işgüzarlığı, məharəti məni valeh edib. Əgər inspektor Raqlan onun işçiləriylə çiyin-çiyinə işləməyə icazə verseydi, bu, mənim üçün böyük şərəf olardı.

İnspektorun sifəti daha da işıqlandı.

Polkovnik Melrouz məni kənara çəkib dedi:

– Eşitdiyimə görə, bu alçaqboy oğlan bəzi mühüm işlərin üstünü açib. Skotlənd Yarda xəbər etməmişik. Mən bundan çox narahatam, çünki qorxuram ki, işin öhdəsindən gələ bilməyək. Raqlan özündən müştəbehdır, ona inanmıram. Bu oğlan isə, deyəsən, sadə adamdır. Necə bilirsiniz, onunla çiyin-çiyinə, sakitcə işləyə bilərikmi?

– Düz inspektor Raqlan məşhurlaşanadək onunla birlikdə işləyə bilərsiniz, – dedim.

– Yaxşı görək, – polkovnik şən səsle ucadan dedi. – Son faktları görək sizin nəzərinizə çatdırım, cənab Puaro.

– Təşəkkür edirəm, – Puaro dedi. – Dostum Şeppard mənə eşikağasının şübhə altında olması ilə əlaqədar bir şey danışib.

– Bu, boş şeydir, – Raqlan dedi. – Xidmətçilər heç nədən elə vahiməyə düşürlər ki, hamı onlardan şübhələn-məli olur.

– Bəs barmaq izləri kimindir? – deyə soruşdum.

– Parkerin deyil, – sonra gülüb əlavə etdi. – Nə sizin, nə də cənab Reymondundur, doktor.

– Kapitan Ralf Paton haqqında nə deyə bilərsiniz? – Puaro sakit səsle soruşdu.

Onun sifətindəki ifadə, gülləsi hədəfə dəymiş ovçunun sifətindəki ifadəyə bənzəyirdi. İnspektorun gözləri parladi.

– Görürəm ki, çox arif adamsınız, cənab Puaro. Bizə sizinlə işləmək xoş olacaq. Gənc cənabı tapan kimi onun barmaq izlərini götürəcəyik.

– Qorxuram ki, fikriniz səhv olsun, inspektor, – polkovnik Melrouz mülayim səslə dedi. – Mən Ralfi uşaq vaxtıdan tanıyıram. O, adam öldürməz.

– Ola bilər, – inspektor dilucu dedi.

– Onun əleyhinə hansı faktlar var? – deyə soruşdum.

– Ralf dünən axşam saat doqquzda mehmanxanadan çıxıb. Saat onun yarısında onu Fenli Parkın yaxınlığında görüblər. Sonra isə görən olmayıb. Ralfa çoxlu pul lazım imiş. Onun bir cüt rezin çəkməsini götürmüşəm. Deyirlər ki, onun bu cür iki cüt çəkmələri var. Həyətdəki ayaq izlərini bu çəkmə ilə müqayisə edəcəyəm. Orada polis işçisi qoymuşam ki, ayaq izlərinə toxunan olmasın.

– Biz indi ora gedirik, – polkovnik Melrouz dedi. – Gəlin birlikdə gedək.

Biz polkovnikin maşınına əyləşdik. İnspektor ayaq izlərinə baxmaq istədiyindən polkovnikdən xahiş etdi ki, həyətin yanında maşını saxlasın. Biz maşınla xeyli getdikdən sonra sağ tərəfdə geniş meydan, bir də Ekroydun iş otağına doğru uzanan çıxır göründü.

– Cənab Puaro, mənimlə Ekroydun iş otağına getmək istəyirsiniz, yoxsa inspektorla ayaq izlərinə baxmağa? – deyə baş konstebl soruşdu.

Puaro iş otağına getməyi üstün tutdu. Qapını Parker açdı. O çox dəyişmişdi, qətiyyətli görünürdü, dünənki vahimədən əsər-əlamət qalmamışdı. Polkovnik Melrouz əlini cibinə salıb dəhlizə açılan qapının açarını çıxartdı. O, qapını açandan sonra biz Ekroydun iş otağına doğru getdik.

– Otaqda hər şey olduğu kimi qalıb, cənab Puaro.

– Cəsədi harada tapıblar?

Ekroydun necə oturduğunu Puaroya təsvir etdim. Kürsü hələ də buxarının qarşısında idi.

Puaro gedib həmin kürsüdə əyləşdi.

– Siz otaqdan çıxarkən haqqında danışdığınız zərf harada idi?

– Cənab Ekroyd onu sağ tərəfindəki kiçik mizin üstünə qoymuşdu.

– Zərfdən başqa hər şey öz yerindədir?

– Deyəsən, hə.

– Polkovnik Melrouz, xahiş edirəm, müvəqqəti bu kürsüdə əyləşin. Təşəkkür edirəm. İndi, *müsyö le doktür*, xəncərin vəziyyətini mənə göstərin.

Mən xəncərin vəziyyətini göstərəndə alçaqboy dostum qapının kandarında dayanmışdı.

– Demək, xəncərin dəstəyi qarıdan görünürmüş. Həm siz, həm də Parker bunu dərhal gördünüz?

– Bəli.

Sonra Puaro pəncərəyə yaxınlaşdı.

– Siz cəsədi görən zaman işıqlar, yəqin ki, yanırımı?

– deyə o, saymazyana soruşdu.

Mən onunla razılaşaraq pəncərəyə yaxınlaşdım. Puaro aşağıdakı ayaq izlərinə baxırdı.

– Bu, kapitan Patonun çəkmələrinin izidir, – sakit səsle dedi.

Sonra təzədən otağın ortasına gəlib dayandı. Diqqətlə ətrafa baxmağa başladı.

– Siz müşahidə etməyi bacarırsınızmı, doktor Şep-pard? – deyə soruşdu.

– Deyəsən, bacarıram, – təəccüblə cavab verdim.

– Otaqda buxarı yanırımı. Siz qapını sındırıb cənab Ekroydu bu vəziyyətdə görəndə buxarıda yanan alov nə cür idi? Azalmışdı, yoxsa guruhagurla yanırıdı?

Mən həyəcanla güldüm.

– Mən... mən bilmirəm. Fikir vermədim. Bəlkə, cənab Reymond və ya mayor Blant...

Mənim qənsərimdə dayanmış alçaqboy adam təbəsümlə başını buladı.

– Metodla iş görmək lazımdır. Gərək bu sualı sizə verməyəydim. Hərənin öz ixtisası var: siz xəstənin zahiri görkəmini böyük məharətlə təsvir edə bilərsiniz. Cənab Reymond yazı stolunun üstündəki sənədlər haqqında zəngin, mükəmməl məlumat verə bilər. Alovla bağlı məsələləri bu işlə məşğul olan adamdan soruşmalıyam. İcazənizlə...

O, buxarıya yaxınlaşıb zəngi çaldı.

Parker tezliklə qapının kandarında göründü.

– Zəng səsi eşidib gəldim, ser, – o, tərəddüdlə dedi.
 – Yaxın gəl, Parker, – polkovnik Melrouz dedi. – Cənab sizdən bir söz soruşacaq.

Parker nəzərlərini Puaroya yönəltdi.

– Parker, – alçaqboy adam dedi, – keçən gecə Şep-pardla qapını sındıran zaman otaqdakı buxarıda alovun vəziyyəti necə idi?

– Zəif yanırdı, ser. Demək olar ki, sönmüşdü, – deyə Parker dərhal cavab verdi.

– Belə! – deyə Puaro sevinclə qışqırdı. Onun səsinde qələbə tonu var idi. Sonra əlavə etdi. – Diqqətlə ətrafa bax, mənim qəşəng Parkerim, gör hər şey ondakı kimidir?

Eşikəğasının iti gözləri otağın hər küncünü gəzib pəncərənin üstündə dayandı.

– Pərdələr çəkili idi, ser. İşıq da yanırdı.

Puaro razılıqla gülümsədi:

– Daha sonra?

– Bu kürsünün yerini dəyişiblər.

O, qapı ilə pəncərənin arasındakı qədim, çox geniş kürsüyə işarə edirdi... Mən otağın sxemini çəkib həmin kürsünü “X” kimi qeyd etdim.

– Çəkdiyiniz şəkklə baxmaq olar? – deyə Puaro vərəqi əlimdən aldı.

Parker “X” işarəli kürsünü divardan araladı və onu elə çevirdi ki, arxası qapıya doğru oldu.

– Qəribədir, – Puaro dedi, – belə kürsüdə heç kəs oturmaz. Görəsən, kim onu yerinə qoyub? Bəlkə, siz, əziz dost?

– Xeyr, ser, – deyə Parker cavab verdi, – o vaxt mən özümdə deyildim.

Puaro mənə baxdı.

– Bəs siz, doktor?

Mən başımın hərəkəti ilə “yox” cavabını verdim.

– Polislə qayıdarkən kürsü artıq yerində idi, ser, – Parker dedi.

– Çox qəribədir, – deyə Puaro sözünü təkrar etdi.

– Həm Reymond, həm də Blant kürsünü yerinə qoya bildilər, – deyə fikrimi bildirdim. – Zənnimcə, bu, o qədər də vacib deyil.

– Bəli, vacib deyil, – Puaro dedi, – buna görə də maraqlıdır.

– Bizi bir dəqiqəlik bağışlayın, – polkovnik Melrouz dedi.

Onunla birlikdə Parker də otaqdan çıxdı.

– Necə bilirsiniz, Parker doğru danışır? – deyə soruşdum.

– Onun kürsü barədə söylədikləri doğrudur. Qalan şeyləri isə bilmirəm. Ümumiyyətlə, *müsyö le doktür*, cinayət işlərinin təhqiqi ilə məşğul olsaydınız, görərdiniz ki, dindirilən şahidlərin hər biri müstəntiqdən nəsə gizlədir.

– Bütün şahidlər? – deyə soruşdum.

– Bəli.

– Demək, mən də? – deyə gülə-gülə soruşdum.

Puaro diqqətlə mənə baxıb sakit səsle dedi:

– Siz də.

– Axı...

462

– Bu cavan oğlan Paton haqqında mənə hər şeyi danışsınız? – Mən qıpqırmızı qızardım, o isə gülüb əlavə etdi. – Qorxmayın, sizə təzyiq göstərməyəcəyəm. Nə vaxt lazımdırsa, o vaxt da mənə lazım olan şeyləri öyrənəcəyəm.

– İş metodunuz haqda bir-iki kəlmə danışsaydınız, yaxşı olardı, – dedim, – elə alov məsələsini götürək...

– Bu çox sadə işdir. Siz cənab Ekroydun yanından saat doqquza on dəqiqə qalmış gedibsiniz, elədirmi?

– Elədir.

– O vaxt pərdələr çəkilmişdi, pəncərələr bağlı, qapı isə açıq idi. Cəsəd tapılanda – saat on birə on beş dəqiqə işləmiş, əksinə, qapı bağlı, pəncərə isə açıq idi. Sual olunur: kim pəncərəni açıb? Əlbəttə, pəncərəni cənab Ekroyd da açə bilərdi, ya içəridə dözülməz isti olduğundan otağın havasını dəyişmək istəyirmiş (bu, inandırıcı deyil, çünki bildiyimiz kimi, buxarıdakı alov zəif yanırdı, bir də həmin gecə havanın hərərəti kəskin şəkildə aşağı düşmüşdü), ya da pəncərədən kimsə otağa gəlməliymiş. Əgər o, həmin adamı içəri buraxıbsa, demək, o adam tanış imiş.

– Çox sadədir, – dedim.

– Metodla işləyən adama hər şey sadədir. İndi gəlin müəyyənləşdirək, görək, kim cənab Ekroydla saat onun yarısında danışib. Yəqin, bu adam pəncərədən içəri keçib, amma bir şey var ki, miss Flora cənab Ekroydu ondan sonra sağ-salamat görmüşdü. Ola bilsin ki, həmin adam

gedəndən sonra qatıl – bəlkə, elə həmin o adam açıq pəncərədən otağa girib cənab Ekroydu öldürüb. Ooo!.. Bu da polkovnik.

Polkovnik Melrouz həyəcanlı görünürdü.

– Telefon zənginin sirri artıq bizə məlumdur, – dedi.
– Zəngi Fenli Parkdan deyil, Kinqs Ebbot stansiyasındakı avtomat telefondan vurublar. Saat 10:15 dəqiqədə. 10:23-də isə gecə qatarı Liverpula yola düşür.

VIII fəsil

RAQLAN QATİLİN İZİNƏ DÜŞÜR

Biz bir-birimizin üzünə baxdıq.

– Stansiyadakı işçiləri sorğu-suala tutmaq fikriniz varmı?

– Əlbəttə! Ancaq çətin ki, bunun faydası olsun, çünki bu stansiyada həmişə qarışıqlıq olur.

O haqlı idi. Kinqs Ebbot kəndi adi kənd olsa da, onun stansiyası mühüm dəmiryol qovşağı idi. Bütün qatarlar, o cümlədən sürət qatarları burada dayanır: ya onlara texniki xidmət göstərirlər, ya da əlavə vaqon qoşurlar. Stansiyanın özündə iki-üç avtomat telefon vardır. Ölkənin şimal qraflığına gedən sürət qatarı saat 10:19 dəqiqədə stansiyada olur. Həmin qatar Kinqs Ebbot stansiyasında üç əlavə vaqon qoşulandan sonra saat 10:23 dəqiqədə yola düşür. Burada həmişə qarışıqlıq olduğundan kimsənin avtomatdan zəng etməsi, ya qatara minməsi faktını aydınlaşdırmaq bulanıq suda balıq tutmaq kimi bir şeydir.

– Zəngin mənasını başa düşmürəm, – Melrouz dedi.

– Çox axmaq, mənasız hərəkətdir.

Puaro əli ilə bəzəkli fiqurun başını sıgallayaraq dedi:

– Narahat olmayın, bunun mənası var.

– Axı nə mənası ola bilər?

– Bunu bilməklə hər şeyi biləcəyik. Ümumiyyətlə, bu iş çox qəribə və maraqlıdır.

O, bu sözləri deyərəkən səsindəki qeyri-adi ton diqqətimi cəlb etdi. Puaro məsələyə başqa cür yanaşırdı, faktları özünəməxsus tərzdə qavrayırdı. Onun nə barədə fikirləşdiyini deyə bilməzdim.

Puaro pəncərəyə yaxınlaşıb oradan həyətə baxmağa başladı.

– Doktor Şepard, siz naməlum adamla rastlaşanda saat doqquz idi? – deyə Puaro arxaya çevrilmədən soruşdu.

– Bəli, – deyə cavab verdim, – kilsə saatının zəngini eşitdim.

– O, evə... ya da bu pəncərəyə çatmaq üçün nə qədər vaxt sərf edərdi?

– Beş dəqiqə. Kəsəsinə getsə, iki-üç dəqiqə.

– Əgər o, kəsə yolla gedibsə, demək, buraları tanıyırmış.

– Doğrudur, – polkovnik Melrouz dedi.

– Gərək cənab Ekroydun keçən həftə yad adam qəbul edib-etmədiyini öyrənək.

– Bunu gənc Reymond bilər, – dedim.

– Ya da Parker, – deyə polkovnik Melrouz fikrini söylədi.

– Elə hər ikisi bilər, – Puaro təbəssümlə dedi.

Polkovnik Melrouz Reymondu çağırmağa getdi, mən isə zəngin düyməsini basdım ki, Parker otağa gəlsin.

Polkovnik Melrouz tezliklə gənc katiblə otağa daxil oldu. Cefri Reymond, həmişə olduğu kimi, gümrah və şən görünürdü. O, Puaro ilə tanış olanda çox sevindi.

– İnanmazdım ki, siz adınızı dəyişib bizim aramızda yaşayasınız, – dedi, – sizinlə tanış olmaq xoşdur... Bağışlayın, nə etmək istəyirsiniz?

Puaro qapının yanında durmuşdu. Mən arxaya çevrilənədek o, yumşaq kürsünü Parkerin göstərdiyi yerə çəkib apardı.

– Qanımı analiz edənə qədər istəyirsiniz ki, bu kürsüdə əyləşib istirahət edim? – Reymondun şirin yumoru eşidildi. – Heç nə başa düşmürəm.

– Cənab Reymond, cəsəd tapılarkən bu kürsü, bax... burada idi. Sonra kimsə onu geri çəkib. Bəlkə, bunu siz edibsiz?

Gənc katib fikirləşmədən cavab verdi:

– Xeyr, cənab Puaro. Kürsünün harada olması heç yadıma gəlmir. Əgər siz deyirsinizsə, burada imiş, qoy belə də olsun, ancaq bunu mən yox, kimsə başqası edib! Demək, kürsünü geri çəkməklə izi azdırlar? Çox pis!

– Bunun mənası yoxdur, – detektiv dedi, – heç bir mənası yoxdur. Sizdən bunu soruşmaq istəyirdim: ötən həftə cənab Ekroydun yanına yad adam gəlibmi?

Gənc katib qaşlarını çatıb fikrə getdi. Parker bu vaxt otağa daxil oldu.

– Xeyr, – Reymond dedi, – məncə, heç kəs gəlməyib. Sən necə, Parker, yadına bir şey gəlir?

– Başa düşmədim, ser.

– Bu həftə və yaxud keçən həftə cənab Ekroydun qəbulunda yad adam olubmu?

Eşikağası fikrə gedib dedi:

– Onun yanına çərşənbə günü “Kortis və Traut” şirkətindən bir nəfər gəlmişdi.

Reymond əlini havada yelləyib tez dedi:

– Hə, yadıma düşdü, ancaq o, yad adam deyil. Cənab Ekroyd diktofon almaq istəyirdi, lakin o, sonra fikrini dəyişib diktofonu almadı.

Puaro Parkerə tərəf çevrilib:

– Həmin nümayəndənin xarici görkəmini təsvir edərsənmi, mənim qəşəng Parkerim? – dedi.

– Alçaqboy, sarışın oğlan idi. Əyninə mavi rəngli pencək geyinmişdi və çox nəzakətli görünürdü.

Puaro mənə tərəf çevrildi:

– Sizin gördüyünüz naməlum şəxs hündürboy idi, doktor? – deyə soruşdu.

– Bəli, – deyə cavab verdim. – Boyu altı fut olardı.

– Demək, bunun əhəmiyyəti yoxdur, – alçaqboy belçikalı dedi. – Təşəkkür edirəm, Parker.

Parker Reymonda baxıb dedi:

– Cənab Hammond buradadır, ser. Sizi görmək istəyir.

– Gəlirəm, – deyə gənc katib tələsik addımlarla otaqdan çıxdı.

Puaronun sual dolu gözləri polkovnikə dikildi. Polkovnik:

– Ailənin vəkildir, cənab Puaro, – deyə cavab verdi.

– Gənc cənab Reymondun işi artacaq, – Puaro dedi.

– İşini sevən oğlana oxşayır.

– Cənab Ekroyd həmişə onu tərifləyirdi.

– Neçə ildir burada işləyir?

– İki ildir.

– Bacarıqlı oğlandır. Əminəm ki, vəzifəsini böyük məharətlə yerinə yetirir. Görəsən, o, boş vaxtını necə keçirir? Bəlkə, idmanla məşğul olur?

– Belə katiblərin boş vaxtı olmur, – polkovnik Melrouz gülərək dedi. – Adətən, qolf oynamağı xoşlayır, yayda isə tennis.

– Bəs at yarışı ilə maraqlanmır?

– Xeyr.

Puaro başını tərpətdi, amma danışmadı. Görünür, daha bu mövzuya qayıtmaq istəmirdi. Sonra otağa yenedən göz gəzdirdi.

– Nəyə lazımdırsa, ona da baxmışam.

Mən də diqqətlə otağa baxıb dedim:

– Divarlar danışsaydı, nə yaxşı olardı?!

Puaro başını bulayıb dedi:

– Danışmaq azdır, gərək eşidə və görəydilər. Sizə bir sırr açmaq istəyirəm: gördüyünüz cansız əşyalar – kürsülər, mizlər və s. bəzən mənimlə danışirlər.

O, qapıya tərəf gedəndə mən:

– Onlar bu gün sizə nə dedilər? – deyə qışqırdım.

O, arxaya boylanıb istehza ilə qaşını dartdı.

– Açıq pəncərə, – dedi, – bağlı qapı, bir də yerini dəyişmiş kürsü. Bu üç suala cavab tapmaq istəyirəm, ancaq təəssüf ki, tapa bilmirəm.

O, başını yırğalayıb sinəsini qabartdı və yazıq-yazıq bizə baxdı. Fikirləşdim ki, o, təsadüfən şöhrət qazanıb, onun peşəkar detektiv olması doğru deyil.

Məncə, polkovnik Melrouz da bu barədə düşünürdü. Çünki yaman qaşqabaqlı görünürdü.

– Nə etmək lazımdırsa, deyin, edək, müsyö Puaro, – deyə, nəhayət, dilləndi.

– Mümkünsə, “gümüş masa”-nı da göstərin, bununla da qurtaraq.

Biz geniş zala daxil olduq. Bu vaxt bir polis işçisi polkovnikə yanaşdı ona nəsə dedi, polkovnik bizdən üzr istəyib onunla harasa getdi.

Mən “gümüş masa”-nı Puaroya göstərdim. O, masanın şüşə qapağını bir neçə dəfə açıb-örttdü. Sonra pəncərəyə tərəf gedib açdı, pəncərədən həyətə düşdü. Mən də onun arxasınca pəncərədən həyətə düşdüm.

Evin yanında dayanmış inspektor Raqlan bizi görüb yanımıza gəldi. Özündənrazi və şən görünürdü.

– Belə-belə işlər, müsyö Puaro, – o dedi. – Artıq məsələ həll olunub qurtarıb. Çox heyifsilənirəm, amma nə edəsən, qəşəng oğlan özünü cəncələ salıb.

Puaronun sifətindəki ifadə dəyişdi. O, mehriban səsle dedi:

– Demək, daha mənim köməyimə ehtiyac yoxdur?

– Gələn dəfə kömək edərsiniz, – inspektor dedi, – ancaq bu tərəflərdə insan qətli çox nadir hadisədir.

Puaro, sanki, inspektor Raqlana heyran olmuşdu.

– Siz çox işbilən, bacarıqlı adamsınız! – dedi. – Bəlkə, iş üslubunuz haqda bir-iki kəlmə danışasınız?

– Əsas metoddur, – inspektor dedi. – Ancaq metod!

– Oh! – Puaro qışqırdı. – Bunu mən də deyirəm. Metod, sistem, bir də kiçik beyin hüceyrələri.

– Hüceyrələr? – deyə inspektor təəccüblə soruşdu.

– Bəli. Beyin qabığındakı hüceyrələr, – deyə belçikalı izah etdi.

– Əlbəttə, onlardan hamımız istifadə edirik.

– Baxır kim və necə istifadə edir, – deyə Puaro dodaqaltı mızıldandı. – Sonra cinayət psixologiyasını öyrənmək lazımdır.

– Belə de! Biz başımızı psixoanalizlə doldurmuruq. Sadə adamıq...

– Amma missis Raqlan, yəqin ki, belə fikirləşmir, – deyə Puaro təzim etdi.

İnspektor Raqlan özünü itirib Puaronun hərəkətini təkrar etdi.

– Sözləri, – gülə-gülə dedi, – müxtəlif mənalara yozmaq olur. İndisə sizə qıscaca izahat verim ki, məsələyə necə yanaşdığımı biləsiniz. Əsas metoddur. Cənab Ekroydu miss Flora Ekroyd görmüşdür. Təxminən, ona on beş dəqiqə qalmış. Bu, bir nömrəli faktdır. Elədir?

– Əgər belə deyirsinizsə, qoy olsun.

– Əla. Saat on birin yarısında doktor deyib ki, cənab Ekroydu yarım saat əvvəl öldürüblər.

– Bəli, – dedim, – təxminən, yarım saat... ya da bir qədər çox.

– Çox gözəl. Demək, cənab Ekroydu on beş dəqiqənin içində öldürüblər. Buna görə siyahı tutub, evdəki

adamların saat 9:45 və 10:00 arasında nə etdiklərini göstərmişəm.

O, siyahını Puaroya verdi. Mən irəli əyilib siyahıya baxdım. Orada aşağıdakılar yazılmışdı:

*“**Mayor Blant** – cənab Reymondla bilyard otağında (cənab Reymond təsdiq edir).*

***Cənab Reymond** – bilyard otağında (yuxarı bax).*

***Missis Ekroyd** – 9:45 dəq. bilyard oyununa baxırdı. 9:55 dəq. yatmağa getdi (Reymond və Blant onu pilləkənlə yuxarı qalxan görmüşlər).*

***Miss Ekroyd** – əmisinin yanından çıxıb yatmağa gedir. Parker və qulluqçu qız Elza Deyl təsdiq edirlər.*

***Parker** – öz otağında olub (9:47 dəq. bura gəlib Parkerlə 10 dəq. söhbət etmiş miss Rassel təsdiq edir).*

***Miss Rassel** – yuxarı bax; 9:45 dəq qulluqçu qız Elza Deyl-lə söhbət edib.*

***Ursula Bern** (qulluqçu) – saat 9:55 dəq.-dək öz otağında olub, sonra isə qulluqçular üçün ayrılmış xüsusi otaqda.*

***Missis Kuper** (aşpaz) – qulluqçular üçün ayrılmış otaqda.*

***Qladis Conc** (qulluqçu) – qulluqçular üçün ayrılmış otaqda;*

***Elza Deyl** – yataq otağında (miss Rassel və miss Flora Ekroyd təsdiq edirlər);*

***Meri Tril** (qabyuyan) – qulluqçular üçün ayrılmış otaqda”.*

– Aşpaz yeddi ildir ki, burada işləyir. Ev qulluqçusunun isə on səkkiz ayı tamam olub. O ki qaldı Parkerə.... Onun bu evdə işlədiyi bir ildən çoxdur. Qalanlar isə təzədir. Şübhə doğuran ancaq Parkerdir.

– Siyahının tutulmasına söz ola bilməz, – Puaro vərəqi inspektora qaytarıb dedi. Sonra əlavə etdi. – Qatil Parker deyil.

– Bacım da belə deyir, – deyə söhbətə qarışdım, – bəzən onun sözləri doğru çıxır.

Sözümə fikir verən olmadı.

– Siyahı onu göstərir ki, qatil ev adamlarından olmayıb, – inspektor dedi. – Qaldı əsas məsələ. Ötən gecə qonşu-

luqda yaşayan Meri Blek pərdələri çəkərkən, Ralf Patonun həyəətə girib evə doğru getdiyini görmüşdür.

– Qadın əmindir ki, bu, Ralf Paton olub? – deyə tez soruşdum.

– Bəli. Özü də Ralf yaman tələsirmiş.

– Onu saat neçədə görüblər? – deyə Puaro soruşdu.

Onun sifətindəki ifadə ciddiləşmişdi.

– Ona iyirmi beş dəqiqə işləmiş, – inspektor dedi.

Bir müddət heç kəs danışmadı. İnspektor bunu görüb araya çökmüş sükutu pozdu:

– Hər şey aydındır. Faktlar bir-birini tamamlayır. 9:25-də kapitan Patonun həyəətə girdiyini görüblər, 9:30-da cənab Cefri Reymond otaqda kiminsə cənab Ekroyddan pul istədiyini eşidir. Cənab Ekroyd ona pul verməkdən boyun qaçırır və kapitan Paton necə pəncərədən içəri keçmişdisə, elə də geri qayıdır. O, əsəbi halda həyətdə var-gəl etməyə başlayır və təsadüfən görür ki, zalın pəncərəsi açıqdır. Bu vaxt saat, deyək ki, ona on beş dəqiqə qalmışdı. Miss Flora əmisinin otağındadır, mayor Blant, cənab Reymond və missis Ekroyd bilyard otağında. Zalda heç kim olmur. O, pəncərədən içəri keçib “gümüş masa”dakı xəncəri oğurlayır və cənab Ekroydun otağının pəncərəsinə yaxınlaşır. Sonra çəkmələrini soyunaraq səssizcə pəncərədən otağa daxil olur və... daha dərinə getməyə. Ralf Paton pəncərədən həyəətə düşüb qaçır. Daha mehmanxanaya getməyib stansiyaya yollanır, elə oradan da zəng vurur...

– Nə üçün zəng vurur? – deyə Puaro mehribanlıqla soruşdu.

Sual məndə maraq oyatdı. Alçaqboy adam qabağa əyilmişdi, gözlərində isə qeyri-adi yaşıl işıq parlayırdı.

İnspektor Raqlan özünü itirdi. Nəhayət:

– Nə bilim? – dedi. – Cinayətkarın qeyri-adi hərəkəti olur. Əgər polisdə işləsəydiniz, bunu bilərdiniz. Bəzən ən təcrübəli cani bağışlanmaz səhvə yol verir. Gəlin mənə gedək, görün, sizə nə göstərəcəyəm.

Biz cənab Ekroydun pəncərəsinə yaxınlaşanda orada dayanmış polis işçisi Raqlanın işarəsi ilə əlində tutduğu çəkmələri bizə tərəf uzatdı.

İnspektor onları götürüb torpaqdakı ayaq izlərinin üstünə qoydu.

– Uyğun gəlirlər, – inspektor dedi, – lakin bu çəkmələr həmin çəkmələr deyil. Həmin çəkmələr onun ayağındadır, bu – köhnəsidir.

– Bu cür çəkmələr başqasında da ola bilər, doğrudurmu? – deyə Puaro soruşdu.

– Doğrudur, – deyə inspektor cavab verdi, – mən bunu başa düşürəm.

– Bu gənc kapitan Ralf Paton çox axmaq oğlandır ki, arxasınca belə iz qoyub, – Puaro dedi.

– Bir baxın, – inspektor dedi, – gecə hava quru və sakit olduğundan o, çığırda və səkidə iz qoymayıb, lakin yolun qurtaracağında torpaq nəm çəkdiyindən orada iz qalıb.

Bir az yuxarıda səki çığırla birləşir. Bu yerdə torpaq nəm çəkdiyindən çoxlu ayaq izləri görmək olardı. Onların içində rezin mismarlı çəkmələrin qoyduğu iz də var idi.

470

Puaro, arxasınca da inspektor çığırla irəliləməyə başladı.

– Qadın ayaqqabısının izlərini gördünüz? – deyə Puaro qəflətən soruşdu.

İnspektor dedi:

– Bu, təbiidir, çünki gördüyünüz yoldan həm qadınlar, həm də kişilər keçirlər. Bütün ayaq izlərini öyrənmək isə qeyri-mümkündür. Əsas pəncərənin altındakı izdir.

Puaro başını tərpətdi. Biz xiyabana çatanda isə inspektor dedi:

– Daha ayaq izlərinə baxmağın xeyri yoxdur, çünki burada torpaq möhkəmdir.

Puaro bir daha başını tərpətdi. Onun gözləri sol tərəfdəki kiçik daxmaya dikilmişdi. İnspektor uzaqlaşandan sonra o, mənə baxıb dedi:

– Siz, deyəsən, dostum Hastingşi əvəz etmək istəyirsiniz, çünki görürəm məndən ayrılmaq fikriniz yoxdur. Nə deyirsiniz, doktor Şeppard, daxmanı yoxlayaq?

Puaro daxmaya yaxınlaşıb qapısını açdı. İçəri qaranlıq idi. Orada köhnə əşyalar – stol, stul, bir-iki yumşaq kürsü və həmçinin tennis toru var idi.

Dostumun hərəkəti məni qorxutdu. O, yerə yıxılıb döşəmənin üstündə sürünməyə başladı. Bəzən narazı halda başını bulayırdı. Nəhayət, qalxıb döşəmənin üstündə oturdu.

– Bir şey çıxmadı, – dedi. – Bəlkə, xəbəri yox imiş? Köməyi dəyə bilərdi...

Qəflətən susub hərəkətsiz dayandı. Sonra sağ əlini yanındakı kürsüyə uzatdı. Görünür, nəşə tapmışdı.

– Tapdığınız nədir? – ucadan soruşdum.

O gülüb əlini irəli uzatdı. Bu, ağ rəngli batist parçadan cırılmış material idi...

Mən parçanı əlimə alıb baxdım və yenidən Puaroya qaytardım.

– Bu barədə nə deyə bilərsiniz, əziz dost? – o, gözlərini mənə dikib soruşdu.

– Onu deyə bilərəm ki, cib dəsmalından cırılıb.

O, əlini bir də kürsüyə uzadıb qaz lələyinə oxşar bir şey tapdı.

– Bəs bu barədə nə deyə bilərsiniz? – Puar o şən səslə qışqırdı.

Mən gözlərimi döydüm. O isə tapdığı əşyanı cibinə qoyandan sonra ağ rəngli parçaya baxıb dedi:

– Cib dəsmalından cırılıb? Ola bilər, amma unutmayın ki, cib dəsmalına camaşırxanada kraxmal vurmurlar.

O, qərribə tərzdə başını tərpedərək, tapdığı parça qırığını səliqə ilə cib kitabçasının arasına qoydu.

IX fəsil

QIZILBALIQ ÇARHOVUZU

Biz gəldiyimiz cığırla geri qayıtdıq. Dedik, bəlkə, inspektor Raqlanı görə, amma görə bilmədik. Puar o biz meydançaya çatanda dayandı və diqqətlə ətrafa göz gəzdirdi.

– Çox qəşəng yerdir, – dedi. – Görəsən, təzə sahibi kim olacaq?

Mən diksindim, çünki bu barədə indiyədək fikirləşməmişdim. Puar o mənə baxırdı. Nəhayət, onun sakit, həlim səsini eşitdim:

– Bu barədə əvvəl fikirləşməmişdiniz, doğrudur?

– Doğrudur, – dedim, – ancaq kaş fikirləşseydim.

Onun gözləri hələ də mənə baxırdı.

– Bu sözlərin mənasını da kaş mən biləydim, – dedi.

Mənim danışmaq istədiyimi görəndə isə əlavə etdi: – Lazım deyil! Xeyri yoxdur, onsuz da, yalan danışacaqsınız.

– Dindirilən şahidlərin hər biri müstəntiqdən nəse gizlədir, – deyə güldüm.

– Elədir.

– Siz buna, həqiqətən, inanırsınız?

– Əlbəttə, mənim dostum, amma Erkül Puarodan bir şey gizlətmək asan deyil: o, hər şeyi tapır.

Biz daş pilləkənlə aşağı düşməyə başladıq.

– Gəlin bağda bir az gəzək, – dedi. – Bu gün hava yaxşıdır.

Getdiyimiz yolun kənarlarında basdırılmış gül ləkləri vardı, həmin yol axırda çarhovuzun, bir də oturmaq üçün skamyası olan dairəvi, daş döşəməli kiçik meydançanın üstünə gedib çıxırdı, lakin Puaro bu yolla getməyib sağa döndü və yolunu qaraçöhrə ağaclarının arasından saldı. Qabaqda ağacları kəsib yerinə skamya qoymuşdular. Bu skamyada oturan adam çarhovuzu, bir də daş döşəməli meydançanı ovcunun içi kimi görürdü.

– İngiltərə gözəl yerdir, – deyərək Puaro oyan-buyana baxdı. Sonra gülüb əlavə etdi. – Elə ingilis qızları da gözəldir, – nəhayət, pıçılıtlı ilə, – ss... mənim dostum, bir aşağı bax, – dedi.

Aşağı baxanda Floranı gördüm. O, biz gəldiyimiz cığırda addımlayaraq dodaqaltı hansısa mahnını zümzümə edirdi. Sanki, yerimir, rəqs edirdi. Əynindəki matəm paltarını ilə hərəkətdəki şadyanalıq bir-birinə uyğun gəlmirdi. Qəflətən dayanıb fırlandı. Əynindəki paltar da hava ilə dolub o istiqamətdə hərləndi, sonra Flora başını arxaya atıb ucadan güldü.

Bu zaman ağacların arasından bir nəfər çıxdı. Bu, Hektor Blant idi.

Qız duruxdu. Onun sifətindəki ifadə dəyişdi.

– Siz məni qorxutdunuz... – dedi.

Blant dinmədi, sakitcə onun üzünə baxdı.

– Sizin susmağınız, – Flora qəzəblə dedi, – mənim xoşuma gəlir.

Bu söz, yəqin, Blant kimi adama təsir etmiş olardı.

– Gənclik illərindən çox danışmaqla aram olmayıb, – dedi.

– Görünür, bu, nə vaxtsa, uzaq keçmişdə olub? – Flora istehza ilə soruşdu.

Ümumiyyətlə, Flora gülməyini zorla saxlayırdı. Mən bunu hiss edirdim, ancaq çətin ki Blant bunu hiss etmiş olsun.

– Elədir, – o dedi.

– Qurdla qiyamətə qalmaq necədir? – Flora soruşdu.

O, gülməyini artıq saxlaya bilmirdi, Blant isə daxili aləmiylə məşğul olduğundan bunu görmürdü.

– İblisə qəlbini satmış kişini xatırlayın. O, bir də cavan olmaq istəyirdi. Belə bir opera da var.

– Faustu deyirsiniz?

– Yazıq kişi. Çox qəribə əhvalatdır. Bəzi adamlar, əgər imkanları olsaydı, qəlblərini iblisə satardılar.

– Sözlər ağzınızdan, elə bil, kəlbətinlə çıxır, – deyə Flora hirsə qışqırdı.

Blant susdu. Sonra gözlərini yaxınlıqdakı ağacın gövdəsinə dikib dedi ki, bu günlərdə Afrikaya qayıtmalıdır.

– Siz Afrikada vəhşi heyvan ovlayacaqsınız?

– Yəqin ki.

– Evdə olan o heyvan başını da siz gətiribsiniz?

Blant başını tərpətdi. Sonra utana-utana dedi:

– O xoşunuza gəlibsə, beləsinə sizə də gətirə bilərəm.

– Doğrudan?! – deyə Flora sevinclə qışqırdı. – Gətirin də, yaxşı?

– Yaxşı, – Hektor Blant dedi.

Onda qəflətən danışmaq arzusu oyandı:

– Getmək lazımdır. Mən buradakı həyatla uyğunlaşa bilmirəm. Kobudam, nə demək lazım olduğunu bilmirəm. Hökmən getməliyəm.

– Axı siz elə bu dəqiqə getmirsiniz, – deyə Flora qışqırdı. – Hələ... hələ buradasınız. Bizə də belə bədbəxtlik üz verib. Xahiş edirəm, getməyin. Əgər getsəniz...

Qız üzünü kənara çevirdi.

– Siz mənim burada qalmağımı istəyirsiniz? – deyə Blant soruşdu.

– Biz hamımız...

– Mən sizi nəzərdə tuturam, – Blant dedi.

Flora onun gözlərinin içinə baxıb dedi:

– Əgər cavabımın bir əhəmiyyəti varsa, onda bilin: mən sizin burada qalmağınızı istəyirəm.

– Sizin cavabınızın böyük əhəmiyyəti var, – Blant dedi. Araya sükut çökdü. Onlar ayağa qalxdılar və çarhovu-zun yanındakı daş oturacağa tərəf gedib orada oturdular. Danışmağa mövzu tapmırdılar.

– Necə də füsunkar səhərdir, – nəhayət, Flora dilləndi. – Baş vermiş hadisəyə baxmayaraq, qəlbimdə bir sevinc, bir şadlıq duyuram. Bu dəhşətdir, elə deyilmi?

– Bu təbiidir, – Blant dedi, – çünki əminizi tanıdığınız cəmi iki ildir. Özünüzü aldatmayın. Lazım deyil.

– Adam sizinlə təsəlli tapır, – Flora dedi. – Elə edirsiniz ki, hər şey sadə görünür.

– Onsuz da, hər şey sadədir.

– Həmişə sadə deyil.

Qızın səsi yavaşdı və Blant gözlərini haradansa – (ola bilsin) Afrikanın qızmar sahillərindən çəkib ona baxdı. O, qızın səsinin yavaşdığını öz bildiyi kimi yozdu və bir an susaraq kobud səsle danışmağa başladı:

– Narahat olmağa dəyməz. O gənci deyirəm. İnspektor eşşəyin biridir. Hamı bilir ki, bunu o etməyib. Oğru edib. Vəssalam.

Flora onun üzünə baxıb dedi:

– Doğrudan, belə düşünürsünüz?

– Bəs siz necə? – deyə Blant tez soruşdu.

– Mən? Mm... bu cür düşünürəm.

Yenidən araya cansıxıcı sükut çökdü.

Bu sükutu yenə də Flora pozdu. O, bənt kimi partlayıb dedi:

– Sizə... bugünkü şadlığımın səbəbini deyəcəyəm. Haqqımda nə fikirləşsəniz də, deyəcəyəm. Cənab Hammond gəlmişdi. Vəsiyyətnaməni oxudu. Rocer əmi mənə iyirmi min funt vəsiyyət edib. Eşidirsiniz? Nə az, nə çox... düz iyirmi min funt.

Blant təəccübləndi:

– Bunun bir əhəmiyyəti var ki?

– Əlbəttə. Böyük əhəmiyyəti var. Bu, azadlıq deməkdir... həyat deməkdir... daha nə qayğılı olacağam... nə də yalan danışib müxtəlif planlar quracağam...

– Yalan danışib plan qurmaq? – deyə Blant kobud tərzdə onun sözünü kəsdi.

Flora diksinən kimi oldu.

– Bilirsiniz, – o, inamsız tərzdə dedi, – varlı qohumların sənə köhnə-kürüş verəndə gərək elə edəsən ki, guya, onlara minnətdarsan. Keçənlik paltarlara, köynəklərə və şlyapalara görə.

– Qadın paltarları ilə maraqlanmamışam, amma sizin həmişə qəşəng paltarlarınız olub.

– Bu, mənə baha başa gəlirdi, – Flora səsini alçaldı dedi. – Gəlin dəhşətli şeyləri unudaq. Mən artıq azadam. Elə sevinirəm ki, istədiyimi edəcəyəm, istəmədiyimisə...

Flora qəflətən susdu.

– “İstəmədiyim” deyəndə, nəyi nəzərdə tutursunuz? – deyə Blant soruşdu.

– Nə demək istədiyimi unuttum, ancaq vacib şey deyildi.

Blant əlindəki ağacı çarhovuzun suyuna salaraq onu qarışdırmağa başladı. Sanki, nəşə axtarırdı.

– Suda nə axtarırsınız, mayor Blant?

– Orada nəşə parıldayırdı. Deyəsən, qızıl sancaq idi, ancaq suyu bulandırdığımdan gözdən itdi.

– Bəlkə, Melisendanın su içində gördüyü qızıl taclardan biridir, – Flora dedi.

– Melisenda, – Blant fikirli halda dedi. – Gərək ki, belə opera var?

– Bəli, var. Sizin operalar haqqında zəngin məlumatınız var.

Blant dedi:

– Məni bəzən operaya baxmağa dəvət edirlər. Çox qəribə şeydir bu opera. Operadakı qalmaqal Afrikadakı tam-tamın hay-küyündən daha qüvvətlidir.

Flora güldü.

– Melisenda, – deyə Blant sözünə davam etdi, – atası yaşında bir qoca kişiyə ərə gedir.

O, əlində tutduğu kiçik daşı hovuzun içinə atdı. Sonra çevrilib – bu zaman onun səsi titrəyirdi – Floraya dedi:

– Miss Ekroyd, bəlkə, sizə bir köməyim dəydi? Patonu nəzərdə tuturam. Siz indi ona görə narahatsınız.

– Sağ olun, – Flora dedi. – Heç nə lazım deyil. Ralf təmizə çıxacaq. İş dünyanın ən təcrübəli detektivi baxır. O, qatili tapacaq.

Onlar başlarını qaldırıydılar, bizi görə bilərdilər. Bu, məni narahat edirdi, odur ki aşağı düşüb onlarla görüşmək

istəyirdim, lakin Puarro qolumu sıxmaqla sakit durmağımı tələb etdi. O, Florianın sözlərindən sonra ayağa qalxıb ucadan dedi:

– Bir dəqiqə. Madmazel məni tərifləsə də, bilməlidir ki, mən buradayam, çünki söhbətdə iştirak etməyən adam haqqında, adətən, yaxşı söz demirlər.

Biz cıdırıla aşağı düşüb onlara qoşulduq.

– Bu, Erkül Puarodur, – Flora dedi. – Onun barəsində eşitmiş olarsınız.

Puarro təzim edib dedi:

– Mayor Blantın şöhrəti mənə məlumdur. Sizinlə tanış olmağıma şadam, müsyö. İcazənizlə sizə bir-iki sual verərdim.

Blant sakitcə oturub ona baxdı.

– Cənab Ekroydu sonuncu dəfə nə vaxt görübsünüz?

– Nahar vaxtı.

– Bəs sonra onu görməyibsiniz? Bəlkə, səsini eşidibsiniz?

– Səsini eşitmişəm.

– Mümkünsə, danışın, görək bu, necə olub?

– Həyətdə gəzişirdim...

– Bu vaxt saat neçə olardı?

– Onun yanısı olardı. Zalın pəncərəsinin yanında durub siqaret çəkirdim. Ekroydun səsi isə otaqdan gəlirdi.

Puarro şalvarına ilişmiş çöpü tullayıb dedi:

– Dediğiniz yerdən cənab Ekroydun səsini eşitmək qeyri-mümkündür.

Puarro Blanta baxmasa da, mən ona baxırdım. O, Puaronun bu sözündən sonra qızardı.

– Bir az irəli getmişdim, – o dedi.

– Doğrudan? – Puarro soruşdu.

Asanlıqla başa düşmək olardı ki, Puaronu bu cənab qane etməmişdi.

– Mənə belə gəldi ki, yaxınlıqdakı kolluqda qadın gizlənilib, lakin səhv edibmişəm. Ekroydun katiblə danışdığını məhz bu zaman eşitdim.

– Cənab Cefri Reymondla?

– Bəli... Əvvəl belə düşünmüşdüm, lakin səhvim var imiş.

– Cənab Ekroyd onun adını çəkmişdi?

– Xeyr.

– Bəs niyə?..

Blant adətində xilaf çıxıb xeyli danışdı:

– Ağılıma ilk növbədə o gəldi, çünki mənə demişdi ki, Ekroydun yanına gedəcək. Bəzi sənədlər var idi, onları Ekroyda verməliydi.

– Nə barədə danışdıqları yadınızdadır?

– Xeyr. Vacib məsələ deyildi, çünki bəzi sözləri gəlib mənə çatırdı. O vaxt məni başqa şey düşündürürdü.

– Belə, – Puaro dedi. – Bəs cəsəd tapılanda otaqdakı yumşaq kürsünün yerini siz dəyişibsiniz?

– Kürsünün? Xeyr. Niyə dəyişməliyəm ki?

Puaro çiyinlərini oynadıb cavab vermədi.

– Sizə sualım var, madmazel, – o, Floraya tərəf dönüb dedi. – Siz və doktor Şeppard “gümüş masa”ya baxanda xəncər yerində idi?

Flora ağızını büzərək cavab verdi:

– İnspektor Raqlan da bu sualı mənə vermişdi. Ona verdiyim cavabı sizə də verəcəyəm: xəncər orada yox idi. İnspektor isə mənə inanmır, deyir ki, mən Ralfi təmizə çıxarmaq üçün bunu özümdən uydurmuşam. Onun fikrincə, xəncəri Ralf axşam oğurlayıb.

– Ola bilər, – fikrimi bildirdim.

– Siz də, doktor Şeppard! Heç gözləməzdim!

Puaro söhbətin mövzusunı dəyişib dedi:

– Siz haqlısınız, mayor Blant. Hovuzdakı suyun içində nəşə parıldayır. Baxaq görək, bu nədir.

O, çarhovuzun kənarında diz çökdü, sonra qollarını çırmalayıb əlini suyun içinə saldı, lakin ehtiyatsız tərpendiyindən su bulandı. O, əlini sudan bomoş çıxardı.

Puaronun əlləri pəlçığa bulaşdığından ona öz dəsmalını təklif etdim. O, təntənəli şəkildə öz təşəkkürünü bildirəndən sonra dəsmalı götürdü. Blant qol saatına baxıb dedi:

– Artıq nahar vaxtıdır. Gəlin evə gedək.

– Bizdə nahar edin, cənab Puaro, – Flora dedi. – Sizi anamla tanış etmək istəyirəm. O... Ralfin xətrini çox istəyir. Alçaqboy detektiv təzim edərək təşəkkürünü bildirdi.

– Elə siz də, doktor Şeppard.

Mən bir qərara gələ bilmirdim.

– Çox xahiş edirəm!

Doğrusu, buradan bir yana getmək istəmədim, odur ki Floranın dəvətini qəbul etdim.

Biz evə doğru getməyə başladıq. Flora və Blant qabaqda gedirdilər.

– Görün bu qızın necə saç var?! – Puaro Floranı göstərüb astadan dedi. – Elə bil, qızıdır! Yaxşı tapışıblar. Bu qız, bir də qəşəng, qarabuğdayı oğlan kapitan Paton, elə deyilmi?

Mən ona baxanda Puaro paltosuna düşmüş su damcılarını təmizləyirdi. Elə bil, pişik idi; göy gözləri, qəribə hərəkətləri məndəki bu fikri daha da gücləndirirdi.

– Bütün zəhmətiniz hədər imiş. Görəsən, çarhovuzdakı nə idi?

– Bilmək istəyirsiniz? – deyə Puaro məndən soruşdu.

Mən ona baxdım. O isə başını tərpətib dedi:

– Mənim əziz dostum, Erkül Puaro boş yerə pencəyini bulamaz, yoxsa gülünc görünər. Mən isə gülünc vəziyyətə düşmürəm.

– Axı əlləriniz bomboş idi, – deyə etiraz etdim.

– Həmişə ehtiyatlı olmaq lazımdır. Siz bəyəm xəstələrdən heç nə gizlətmirsiniz? Elə bacınıza da çox şeyi demirsiniz. Tapdığım əşyanı əlimdə gizlətdim. Sizə isə onu göstərəcəyəm.

O, sol əlini irəli uzadanda ovcunda qızıl nişan üzüyü gördüm.

Üzüyü götürüb ona yaxından baxdım.

– Üzüyün içinə baxın, – Puaro dedi.

Üzüyün içinə aşağıdakı sözlər yazılmışdır: “R-dan, 13 mart”.

Başımı qaldırıb Puaroya baxdım. O, cibində gəzdirdiyi güzgüdə əksinə tamaşa edirdi. Bığına xüsusi sığal verirdi. Bildim ki, mənə heç nə deməyəcək, buna görə də Puaronu dindirmədim.

X fəsil

EV QULLUQÇUSU

Missis Ekroyd zalda idi. Onun yanında bir kişi durmuşdu. Kişinin zahiri görkəmi – alçaq boyu, boz rəngli iti gözləri, qətiyyətli baxışı onun hüquq işçisi olmasına dələlət edirdi.

– Cənab Hammond bizimlə nahar edəcək, – missis Ekroyd dedi. – Mayor Blant sizə tanışdır, cənab Hammond. Bu da yazıq Rocerin yaxın dostu doktor Şeppard. Bir də...

O, Erkül Puaroya sualedici nəzərlə baxıb susdu.

– Bu, cənab Puarodur, ana, – Flora dedi. – Sizə onun haqqında danışmışam.

– Əlbəttə. Mənim əzizim, – missis Ekroyd dedi. – Əlbəttə. Yəqin, o, Ralfı tapacaq?

– O, əməmin qatilini tapacaq, – Flora dedi.

– Ah! Mənim əzizim, – deyə Floranın anası qışqırdı. – Lazım deyil! Onsuz da, əsəblərim pozulub. Başım üstümdə deyil. Çox dəhşətli hadisə baş verib, ancaq bu, bədbəxt hadisə də ola bilər. Rocer qədim əşyalarla oynamağı xoşlayırdı. Bıçaq, ola bilsin ki, təsadüfən əlindən çıxıb kürəyinə dəyib.

Missis Ekroydun fərziyyəsi sükutla qarşılandı. Puaro vəkilin yanına gedib onunla söhbət etməyə başladı. Sonra hər ikisi pəncərənin yanına getdi. Mən uzun tərəddüddən sonra onlara yaxınlaşıb dedim:

– Sizə mane olmuram ki?

– Elə şey olar? – Puaro dedi. – Bu işi biz *müsyö le doktür*lə birgə təhqiq edirik. Siz mənə kömək edirsiniz. Cənab Hammondla bir neçə sual vermək istəyirdim.

– Siz kapitan Ralf Patonu təmizə çıxarmaq istəyirsiniz? – deyə vəkil soruşdu.

Puaro başını bulayıb dedi:

– Mən ədaləti üzə çıxarmaq istəyirəm. Miss Ekroyd xahiş edib ki, əməsinin qatilini tapım.

Cənab Hammond dedi:

– Kapitan Patonun qatil olmasına inanmıram, amma bütün dəlillər ona qarşıdır. Əsas da budur ki, onun pula ehtiyacı var imiş...

– Ona çox pul lazım idi? – deyə Puaro soruşdu.

Vəkil çiyinlərini çəkib dedi:

– O, pulu su kimi xərcləyir, heç vecinə də almırdı. Odur ki atasından tez-tez pul istəyirdi.

– Son bir il ərzində o, atasından pul alıb?

– Bilmirəm. Cənab Ekroyd mənə bu barədə heç nə deməyib.

– Aydınır. Vəsiyyətnamənin məzmunu sizə məlum olmalıdır, cənab Hammond!

– Əlbəttə.

– Siz bilirsiniz ki, mən miss Ekroydun xahişi ilə cənabət axtarışına başlamışam. Buna görə də xahiş edirəm ki, vəsiyyətnamənin qısa məzmununu mənə danışasınız.

– Vəsiyyətnamə çox sadə yazılmışdır. Əvvəlcə rəsmi ifadələr, sonra vərəsəlik hüququ, pullar. Paylar...

– Məsələn? – deyə Puaro onun sözünü kəsdi.

Cənab Hammond təəccüblə dedi:

– Min funt müdirəsi miss Rasselə, əlli funt aşpaz Emma Kuperə, beş yüz funt katibi cənab Cefri Reymonda. Sonra xəstəxanalara...

Puaro əlini yuxarı qaldırıb dedi:

– Aha! Xeyriyyə payları, amma mənə bu maraqlandırmır.

– Başa düşdüm. Qiymətli kağızlardan yığılan on min funt məbləğində gəlir ölüm gününədək missis Sesil Ekroydada veriləcək, miss Flora Ekroyd isə dərhal iyirmi min funta sahib olacaq. Qalan hər şey – yaşayış binası, “Ekroyd və oğul” adına qoyulmuş səhmlər Ralf Patonun adına keçir.

– Cənab Ekroyd çox varlı idi?

– Bəli. Kapitan Paton indi çox varlı gənc olacaq.

Araya sükut çökdü. Puaro və vəkil Hammond bir-birinin üzünə baxdı.

– Cənab Hammond, – buxarının yanında dayanmış missis Ekroydun zəif səsi eşidildi.

Vəkil Hammond missis Ekroydun yanına getməli oldu. Puaro isə mənə pəncərənin yanına çəkib dedi:

– Bir həyətdəki güllərə baxın. Necə də qəşəng görünür! – Sonra qolumu sıxıb astadan dedi. – Mənə kömək etmək istəyirsiniz?

– Əlbəttə, – deyə cavab verdim. – Buralarda həyat çox cansıxıcıdır. Maraqlı bir şey yoxdur.

– Demək, mənə kömək etməyə razısınız. Mayor Blant indi bura gələcək, çünki nəzakətli *mamanın* söhbəti onu bezdirib. Blanta bir-iki sual vermək lazımdır, amma bu sualları mən yox, siz verəcəksiniz. Aydınadır?

– Bu nə suallardır?

– Əhəmiyyətsiz şeylərdən danışın. Sonra isə qəflətən missis Ferrarsın adını çəkin.

– Vəssalam?

– Bir də onun haqqında elə danışın ki, guya, söhbət təsadüfən düşüb. Soruşun ki, missis Ferrarsın əri öləndə o, burada idi? Sualı təbii verin, qoy o heç nə başa düşməsin. Həm də fikir verin, görün sifətindəki ifadə dəyişəcəkmi? Aydınadır?

Cavab verməyə vaxt qalmamışdı, çünki Blant artıq bizə tərəf gəlirdi.

Mən Blanta həyəətə düşməyi təklif etdim. O razılaşdı. Puaro evdə qaldı.

Həyətdə ayaq saxlayıb qızılgülü qoxuladım.

– Daimi heç nə yoxdur. Hər şey dəyişir, – dedim. – Çərşənbə günü də burada idim. Yanımda isə Ekroyd. Şən və qayğısız görünürdü. İndi – üç gündən sonra artıq aramızda yoxdur. Elə yazıq missis Ferrars da. Onu siz tanıyırsınız, elədirmi?

Blant başının hərəkəti ilə sözümlü təsdiqlədi.

– Burada olduğunuz müddətdə onu görmüşdünüz?

– Ekroydla getmişdim onun yanına. Ötən çərşənbə axşamı. Çox qəşəng qadın idi, amma onda bir qəribəlik var idi. Nə etmək istədiyini və nə fikirləşdiyini bilmək olmurdu.

Mən Blantın üzünə baxdım. Dəyişməmişdi. Söhbətimə davam edib dedim:

– Onu əvvəl də görmüşdünüz?

– Hə. Ər-arvad bura təzə köçmüşdülər, – deyərək susdu. Sonra əlavə edib dedi. – Qəribədir. O, bu müddət ərzində çox dəyişmişdi.

– Nə mənada?

– Sanki, on il qocalmışdı.

– Demək, missis Ferrarsın əri öləndə siz burada idiniz? – deyə qəflətən soruşdum.

– Xeyr. Deyilənə görə, belə kişiye ölüm də azdır.

Mən onunla razılaşıb dedim:

– Eşley Ferrars tərifləməsi ərlərdən deyildi.

– Əclaf idi, – Blant müxtəsər dedi.

– Xeyr, – deyə etiraz etdim. – Onun çoxlu pulu var idi.

Pul da onun həyatını korladı.

– Axx! Yenə də pul! Bütün bədbəxtliklər ya puldan, ya da pulsuzluqdan törəyir.

– Siz pul sarıdan korluq çəkmirsiniz?

– Nə qədər lazımdırsa, o qədər də varımdır. Artıq istəmirəm.

– Hiss olunur.

– Bir il bundan əvvəl yaxşı mülkə varis olmuşdum, amma mənə verilən pulları səhmlərə çevirib uduzdu.

Ona yazığım gəldi, belə bir hadisənin mənim də başıma gəldiyini söylədim.

482

Zəng səsini eşidəndə biz nahar etmək üçün evə getdik.

Puaro məni görüb kənara çəkdi:

– Nə oldu? – dedi.

– Onun təqsiri yoxdur, – deyə cavab verdim.

– Bir şeydən şübhələnmədiniz?

– Dediyinə görə, bir il əvvəl böyük mülkə varis olmuşdur. Bu, olan şeydir. Mən onun namuslu adam olmasına əminəm.

– Əlbəttə, əlbəttə, – Puaro dedi. – Özünüzlə ələ alın.

O, özünü elə aparırdı ki, sanki, dəcəl bir uşağı sakitləşdirirdi.

Həm yemək otağına toplaşmışdı. Sonuncu dəfə bu stolun arxasında iyirmi dörd saat əvvəl oturduğuma inanmırdım.

Missis Ekroyd məni görüb yanıma gəldi. Biz divanda oturub söhbət etməyə başladıq.

– Bəs mən inciməyib nə edim? – deyə o, göz yaşları üçün nəzərdə tutulmayan cib dəsmalını çıxarıb ağlamışdı. – Məni Rocerin etibarsızlığı yandırır. İyirmi min funtu Floraya yox, mənə verməliyidilər, çünki mən anayam, uşağımın qeydinə qalmalıyam.

– Ünutmayın ki, missis Ekroyd, – dedim, – Flora cənab Ekroydun qardaşı qızıdır. Qan qohumudur. Elə götürək doğma bacımla qardaşarvadını – onlar bəyəm eynidir?

– Gərək yazıq Sesilin dul qalmış arvadını nəzərə alaydırlar, – missis Ekroyd dəsmalını kirpiklərinə toxundurub dedi.

– Pul barədə Rocerin qəribə xasiyyəti var idi. Bu isə həm Floraya, həm də mənə əzab verirdi. Yazıq qıza cib-xərçliyi də vermirdi. O, borclarımızı könülsüz ödəyirdi. Soruşurdu ki, bəlkə, bəzək-düzəyə bir şey lazımdır?.. Vəssalam. Mən nədən danışırıdım? Hə... yadıma düşdü. Bizim pulumuz yox idi. Floranın belə şeydən zəhləsi gedir. Əlbəttə, o, rəisini sevirdi, ancaq Rocerin pula münasibəti başqa cür idi. Üz dəsmalları cırılsa da və bu, ona məlum olsa da, təzəsini almırdı. Bir də, – missis Ekroyd hirsindən qıpqırmızı oldu, – bu qadına... min funt... düz min funt!

– Hansı qadına?

– Rasselə. Qəribə qadındır. Rocer həmişə onun tərəfini saxlayırdı. Deyirdi ki, namuslu qadın olduğundan ona hörmət edir. Daim həmin qadının saflığından, işsevərliyindən danışdı. O qadında nəsə bir şey var. Rocerə ərə getməyə çalışırdı, amma onun bu işinə mane oldum. Buna görə də mənə nifrət edir. Bu da təbiidir.

Missis Ekroydun bəlağətli nitqindən xilas olmaq istəyirdim, odur ki münasib vaxt axtarırdım. Bu zaman cənab Hammond missis Ekroyda yaxınlaşdı ki, onunla xudahafizləşsin. Mən fürsətdən istifadə edib ayağa qalxdım.

– Məhkəmə harada olacaq? – deyə soruşdum.

Missis Ekroyd gözlərini döyüb dedi:

– Nə məhkəmə? Bəyəm məhkəmə olacaq?

Cənab Hammond bir-iki dəfə öskürüb dedi:

– Yaranmış şəraitlə əlaqədar olaraq məhkəmə prosesinin başlanması zəruridir.

– Doktor Şeppard bir şey təşkil edər...

– Mənim təşkilatçılıq bacarığımın hüdudları var, – dedim.

– Əgər onun ölümü bədbəxt hadisədirsə...

– Onu öldürüblər, missis Ekroyd, – deyə kobud tərzdə onun sözünü kəsdim.

Missis Ekroyd narazı halda:

– Qoymurlar ki, – dedi, – qətlə unudub başqa şey haqda fikirləşsən.

O, yazıq-yazıq mənə baxdı. Missis Ekroydun ürkək təbiəti, qorxaqlığı məni hövsələdən çıxardırdı.

– Məhkəmə olsa, mən şahidlik etməyəcəyəm, hə? – deyə soruşdu.

– Bilmirəm, – dedim, – cənab Reymond bu yükü öz üzərinə götürə bilər.

Vəkil başı ilə sözümlü təsdiq edib dedi:

– Qorxulu bir şey yoxdur, missis Ekroyd. Sizi heç kim narahat etməyəcək; indisə mən bilmək istəyirəm: sizə bu dəqiqə pul lazımdırımı? Nə vaxt lazım olsa, deyin, təşkil edim.

Onunla yanaşı duran cənab Reymond dedi:

– Bu düzələr. Cənab Ekroyd o gün bankdan yüz funtluq çek götürmüşdü.

– Yüz funtluq?

– Bəli. Bu gün məvacib verməliydi, bir də xırda-para şeylər üçün pul lazım idi.

– Pullar yazı stolunun üstündədir?

– Xeyr. O, pullarını yataq otağındakı mücrudə saxlayırdı. Qəribə yerdir, hə?

484

Vəkil dedi:

– Onda pulun orada olub-olmadığını yoxlayandan sonra gedərəm.

Gənc katib dedi:

– Nə olar. Gedək yataq otağına... Hə, unutmuşdum. Qapı bağlıdır.

Parker dedi ki, inspektor Raqlan təsərrüfat müdirəsini dindirir. Onun arxasınca adam göndərdik. İnspektor tezliklə bizim yanımızda oldu. Sonra açarı cibindən çıxarıb qapını açdı. Biz əvvəlcə dəhlizlə getdik, sonra isə pilləkənlə yuxarı qalxdıq. Yataq otağının qapısı açıq idi. Otaqda qaranlıq hökm sürürdü. Pərdələr örtülmüş, çarpayıda isə cənab Ekroyda yer salmışdılar. İnspektor pərdələri qaldıran kimi günəş şüası içəri düşüb otağı işıqlandırdı.

Cefri Reymond dolaba yaxınlaşıb üst siyirməni özünə tərəf çəkdi.

– Cənab Ekroyd pulunu açıq yerdə saxlayırdı? Çox maraqlıdır, – inspektor təəccüblə dedi.

Gənc katib qızardı.

– Cənab Ekroyd öz işçilərinə etibar edirdi, – dedi.

– Elədir, elədir, – inspektor söylədi.

Reymond siyirmədəki mücrünü götürüb ağzını açdı. Sonra içindəki pul kisəsini çıxarıb dedi:

– Budur pullar. Özü də yüz funt. O, nahara gedərkən pulları yanımda sayıb bura qoydu.

Cənab Hammond ondan pulları alıb saymağa başladı.

– Burada altmış funtdur, siz isə yüz funt deyirdiniz.

Reymond ona baxıb dedi:

– Ola bilməz.

Sonra cənab Hammondun pulları alıb saymağa başladı.

Cənab Hammond səhv etməmişdi. Pul kisəsində altmış funt idi.

– Başa... düşmürəm, – gənc katib özünü itirdiyindən kəkələdi.

Bu vaxt Puaronun səsi eşidildi:

– Siz cənab Ekroydun pulları məhz bura qoymasına əminsiz? Bəlkə, pulun bir hissəsi başqa yerdədir?

– Xeyr. Burada olmalıdır. Yaxşı yadımdadır. Cənab Ekroyd mənə dedi: “Bu qədər pulu özümüzlə götürmək istəmirəm. Cibim şiş durur”.

– Hər şey aydındır. Cənab Ekroyd qırx funtu ya kiməsə verib, ya da onu oğurlayıblar, – Puaro dedi.

– Elədir, – inspektor dedi. Sonra missis Ekroyda tərəf dönüb əlavə etdi. – Cənab Ekroydun otağını kim səliqəyə salır?

– Ev qulluqçusu Elza Deyl.

– Onun haqqında nə demək olar?

– Qəşəng kənd qızıdır. İşə bu yaxınlarda düzəlib.

– Məsələni aydınlaşdırmaq lazımdır. Əgər cənab Ekroyd pulu özü veribsə, bu, istintaqın irəliləməsinə kömək edər. Bəs digər qulluqçular bura gələ bilməzdilər?

– Xeyr.

– Bu evdə əvvəllər oğurluq olub?

– Xeyr.

– Bəlkə, işdən çıxmaq istəyən var?

– Var. İkinci ev qulluqçumuz getmək istəyir.

– O, bunu nə vaxt deyib?

– Dünən.

– Sizə?

– Xeyr. Mənim qulluqçularla nə işim var? Belə işlərə miss Rassel baxır.

İnspektor fikrə gedib başını yırğaladı. Sonra dedi:

– Miss Rasselini görmək lazımdır. Bir də bu qızı – Deyli dindirməliyəm.

Puaro ilə mən ona qoşulub miss Rasselin yanına getdik. Miss Rassel bizə aşağıdakı məlumatı verdi:

– Elza Deyl beş aydır ki, Fenlidə işləyir. Qəşəng qızıdır, vəzifəsinin öhdəsindən bacarıqla gəlir, hamının hörmətini qazanıb. Dünya dağılsa da, başqasının əmlakına göz dikməz.

– Bəs o biri qulluqçu?

– O da çox qəşəng qızıdır. Sakit və təmkinlidir. Əvəz edilməz işçidir.

– Bəs işdən niyə çıxmaq istəyir? – inspektor soruşdu.

Miss Rassel dodaqlarını büzüb cavab verdi:

– Bir şey deyə bilmərəm. Dünən günortaçağı cənab Ekroyd, deyəsən, onun üstünə qışqırırdı. O, cənab Ekroydun iş otağını səliqəyə salarkən yazı stolundakı sənədləri dağıtmışdı. Cənab Ekroyd da ona açıqlandığından o, buradan çıxıb getmək istəyir. Bunu özü mənə dedi. Əgər lazımdırsa, onu bura çağıra bilərəm.

İnspektor etiraz etmədi, miss Rassel qızın arxasınca adam göndərdi.

Biz nahar etməyə hazırlaşanda mən qızı görmüşdüm. Ucaboydur. Qəhvəyi rəngli gur saçlarını səliqə ilə yığmışdı, boz rəngli gözləri isə düz adamın üzünə zillənirdi.

Tezliklə otağa daxil oldu. Qarşımızda dayanıb gözlərini bizə dikdi.

– Siz Ursula Bernsiniz? – inspektor soruşdu.

– Bəli, ser.

– Eşitmişəm, buradan getmək istəyirsiniz?

– Elədir, ser.

– Niyə?

– Cənab Ekroydun yazı stolundakı sənədləri dağıtdığımdan o hirsələnmişdi. Mən də dedim ki, buradan getmə, daha yaxşı olar. Etiraz etmədi.

– Ötən gecə cənab Ekroydun yataq otağını yığışdırıbsınız?

– Xeyr, ser. Bu, Elzanın işidir. Mən o tərəflərdə olmuram.

– Sizə deməliyəm ki, mənim qızım, cənab Ekroydun yataq otağında oğurluq olub. Onun pulunu oğurlayıblar.

Ursula Bern diksindi, yanaqları da qızardı. O dedi:

– Mənim heç nədən xəbərim yoxdur. Hər halda, cənab Ekroyd buna görə mənə işdən çıxartmır.

– Heç kim sizi təqsirləndirmir. Əsəbiləşməyin, – inspektor dedi.

Qız soyuq nəzərlə onu süzüb acıqla dedi:

– Əgər mənə inanmırsınızsa, otağımı axtara bilərsiniz, amma heç nə tapmayacaqsınız.

Puaro qəflətən söhbətə qoşulub dedi:

– Cənab Ekroyd sizi dünən günortaçağı işdən çıxarıb?

Qız başının hərəkəti ilə onun sözünü təsdiqlədi.

– Söhbətiniz nə qədər davam etdi?

– Söhbətimiz?

– Bəli. Sizinlə cənab Ekroyd arasında olan söhbət.

– Mm... bilmirəm.

– İyirmi dəqiqə? Bəlkə, yarım saat?

– Ola bilər.

– Çox yox?

– Yarım saatdan çox olmazdı.

– Təşəkkür edirəm, madmazel.

Mən Puaroya baxdım. O, stolun üstündəki şeyləri yer-bəyer edirdi; gözlərində qəribə parıltı var idi.

– Çox sağ olun. Gedə bilərsiniz, – inspektor dedi.

Ürsula Bern otaqdan çıxdı. İnspektor miss Rasselə tərəf dönüb ondan soruşdu:

– Qız nə vaxtdan burada işləyir? Onun zəmanət kağızına baxmaq olarmı?

Miss Rassel cavab verməyib yaxınlıqdakı komoda yaxınlaşdı. Sonra komodun siyirmələrindən birini irəli çəkib içindən bir yığın məktub çıxartdı və onları barmaqları ilə ayırmağa başladı. Nəhayət, birini seçib inspektora uzatdı.

İnspektor dedi:

– Missis Riçard Folliot. Marbi Qreync... yaşadığı yerin adıdır. Bu qadın haqqında nə demək olar?

– Yaxşı adamdır, – miss Rassel dedi.

– Bu qızla qurtardıq. İndi də Elza Deyli dindirək.

Elza Deyl hündürboy, sarışın qızıdır. Qəşəng sifəti var, özü də yelbeyin qızlara oxşayır. O, bütün suallara cavab verdi və pulun itməsi ilə əlaqədar təəssüfləndiyini bildirdi.

İnspektor, qız otaqdan çıxandan sonra dedi:

– Onun bu işdə əli yoxdur. Bəs Parker haqqında nə demək olar?

Miss Rassel dodaqlarını büzdü. İnspektor fikrə gedib dedi:

– Bu eşikağası mənim şübhəmə səbəb olub. İntəhası, ona qarşı əşyayi-dəlil tapmıram. Nahardan sonra işi başından aşır. Axşam da heç nə edə bilməzdi, çünki şahidləri var, təsdiq edirlər ki, axşam onlardan ayrılmayıb, həmişə birlikdə olublar. Nə isə... Təşəkkür edirəm, miss Rassel. Görünür, itən pulları cənab Ekroyd özü xərcləyib.

Biz miss Rasselə xudahafizləşib otaqdan çıxdıq. Hər kəs öz işinin arxasınca getdi.

Mənim yolum Puaro ilə bir oldu.

Araya çökmüş sükutu pozub dedim:

– Görəsən, o nə sənədlərdir ki, Ekroydu bu qədər əsə-biləşdirib? Bəlkə, bunun qətlə bir əlaqəsi var?

– Katibin dediyinə görə, stolda vacib heç nə olmayıb, – Puaro sakit səsə dedi.

– Elədir, ancaq... – deyib susdum.

– Ekroyd hər şey üçün özündən çıxmazdı!

– Elədir.

– Cənab Ekroydu özündən çıxaran məsələ, sizcə, vacib deyildi?

– Əlbəttə, vacib deyildi. Biz bunun nə sənəd olduğunu bilmirik, amma Reymond...

– Siz cənab Reymondu bir anlığa unudun. Qız barədə fikriniz nədir?

– Hansı qız? Ev qulluqçusu?

– Bəli. Ev qulluqçusu. Ursula Bern.

– Yaxşı qıza oxşayır, – dedim.

Puaro “oxşayır” sözünü vurğu ilə tələffüz edib dedi:

– Məhz yaxşı qıza oxşayır.

Sonra cibindən nəsə çıxarıb mənə verdi və dedi:

– Bu kağıza, əziz dost, diqqətlə baxın.

Bu, inspektorun tərtib etdiyi siyahı idi. Mən Puaronun göstərdiyi yerə baxanda, gördüm ki, Ursula Bernin adı qarşısında xüsusi işarə var.

– Siz onda fikir vermədiniz, mənim dostum. Siyahıda ancaq bir nəfərin dəlilləri tutarlı deyil. Bu da Ursula Berndir.

– Demək...

– Demək, Ursula Bern cənab Ekroydu öldürə bilər, ancaq səbəb görmürəm. Bəs siz?

O, diqqətlə mənə baxdı. Çox diqqətlə. Mən onun baxışı altında özümü narahat hiss etdim.

– Bəs siz? – deyə o, məndən ikinci dəfə soruşdu.

– Mən də səbəb görmürəm, – qətiyyətlə dedim.

O, gözlərini çəkib qaşqabağını tökdü.

– Hədə-qorxu gələn adam kişi idi, – dedi, – bu isə qadındır. Bir də...

Mən bir-iki dəfə öskürüb dedim:

– Əgər məsələ...

Puaro cəld arxaya çevrilib dedi:

– Nə deyirsiniz?

– Heç nə. Təkcə onu demək istəyirəm ki, missis Ferrars ona hədə-qorxu gələn adamın kişi və ya qadın olduğunu yazmamışdı. Ekroydla mən belə qənaətə gəlmişdik ki, bu, kişidir.

Puaro məni eşitmirdi. Öz-özünə danışdı:

– Bu mümkündür... bəli, mümkündür... onda, axx! Diqqətli olmaq lazımdır. Metod, bir də sistem. Bunu unutmamalıyam, yoxsa səhv izə düşərəm.

O susdu və nəhayət, mənə tərəf çevrilib dedi:

– Marbi haradadır?

– Krençesterdən bir az o yanda.

– Demək, çox uzaqdır?

– Xeyr, cəmi on dörd mil olar.

– Sabah ora gedə bilərsiniz?

– Sabah?.. Sabah bazar günüdür, demək, gedə bilərəm. Orada nə etmək lazımdır?

– Missis Folliotu tapıb, ondan Ursula Bern haqqında soruşun.

– Oldu, ancaq işdir...

– Etiraz etməyin yeri deyil. Bundan bir adamın həyatı asılıdır.

Köksümü ötürüb dedim:

– Yazıq Ralf. Demək, o, müqəssir deyil?

Puaro mənə çəpəki baxıb dedi:

– Düzünü bilmək istəyirsiniz?

– Əlbəttə.

– Onda biləcəksiniz. Əziz dostum, açıq demək istəyirəm ki, Ralf müqəssirdir. Əldə olan dəlillər bunu göstərir.

– Nə? – deyə qışqırdım.

– Bəli. İnspektorun əldə etdiyi dəlillər bunu göstərir. Mənə isə həqiqət lazımdır... Axtardığım həqiqət isə mənə Ralf Patonun üstünə gətirir. Səbəb var, imkan var, silah var, amma mən hər şeyi alt-üst edib həqiqəti tapacağam. Madmazel Floraya söz vermişəm. Bu qızcıqaz isə ona inanırdı. Özü də çox inanırdı. Lap çox.

XI fəsil

PUARO QONAQ GEDİR

490

Səhərişi gün Marbi Qreync deyilən yerə gedib qapının zəngini basanda artıq günorta olmuşdu. Öz-özümə fikirləşirdim: görəsən, Puaronu maraqlandıran nədir? O, işi mənə həvalə edib: nə üçün? Bəlkə, mayor Blantın işində olduğu kimi, indi də kölgədə qalmaq istəyir? Birinci halda onun fikri ağılabatan idisə də, indi bu, mənə mənasız görünürdü.

Ev qulluqçusu gələrək bu düşüncələrdən mənə xilas etdi. Bəli, missis Folliot evdə idi. Məni gen-bol qonaq otağına apardılar. Ev sahibəsi gələndək maraqla ətrafa boylandım. Otaq geniş olsa da, bomboş idi: bəzi qədim çini qablar, oyma lövhələr, köhnə pərdə və örtüklər otağa yaraşlıq verirdi. Xülasə, otaqdakı səliqə-sahman dərhal nəzərə çarpırdı.

Mən Bartoloççinin əsərinə tamaşa edirdim ki, missis Folliot içəri daxil oldu. Missis Folliot hündürboy, gülürüz qadındır. Şabalıdı rəngli saçlarını səliqəsiz daradığından sifətinə qərribə görkəm verirdi.

– Doktor Şeppard, – o, tərəddüdlə dedi.

– Məni bu cür çağırırlar, – deyə cavab verdim. – Qəflətən gəldiyimə görə üzr istəyirəm. Mən sizdə işləmiş ev qulluqçusu Ursula Bern haqqında fikrinizi bilmək istəyirəm.

O, bu adı eşidən kimi sifətindəki təbəssüm, hərəkətinə dəki məlahət itdi, əsəbiləşməyə başladı.

– Ursula Bern? – deyə soruşdu.

– Bəli, – dedim, – bu qulluqçu sizin yadınızdadır?

– Əlbəttə... yadımdadır.

– O, sizdən bir il əvvəl gedib, elə deyilmi?

– Elədir.

– O, sizdə olduğu müddət ərzində özünü necə aparıb? Ümumiyyətlə, sizdə neçə il işləyib?

– Bir il... ya da iki il. Yadımda deyil, ancaq o... çox bacarıqlı qızıdır. Onun işindən narazı qalmaqazsınız. Ursula Bern, demək, Fenlidən gedib? Mən bu barədə heç nə bilmirdim.

– Bu qız barədə nə deyə bilərsiniz? – deyə soruşdum.

– Nə deyə bilərəm?

– Bəli. Haradan gəlməsi, valideynlərinin kim olması və bu səpkidə bir-iki kəlmə...

Missis Folliot tutuldu.

– Heç nə bilmirəm, – deyib acıqlandı.

– O, sizə gəlməmişdən əvvəl harada işləyib?

– Bilmirəm.

Missis Folliot getdikcə daha çox qəzəblənirdi. O artıq mənə tanış tərzdə başını geri atıb dedi:

– Bu, vacibdir ki?

– Xeyr, – təəccüblə dedim. – Sizin buna belə etiraz etdiyinizi bilsəydim, heç bu sualı verməzdim. Üzr istəyirəm.

Qadındakı qəzəb hissi soyudu və o, yenidən utana-utana danışmağa başladı:

– Nə danışırırsınız?! Mən əsla etiraz etmirəm. Sadəcə, sual mənə qəribə göründü. Vəssalam.

Həkimlərin digər peşə sahiblərindən üstünlüyü bundadır ki, onlar yalanı tez tutmağı bacarırlar. Elə missis Folliotun tək-cə hərəkətlərindən – başqa şeyi demirəm – başa düşmək olardı ki, o, suallarımın narazıdır. Bir də danışığındakı qeyri-adilik, səs ahənginin dəyişməsi diqqətimi cəlb etdi. Belə mühakimə yürütdüm ki, o, yalan danışmağa adət etmədiyindən, yalanı ilk dəfə təcrübədən keçirdiyindən özünü bu cür qeyri-adi aparır.

Bu qadıncan məlumat almaq qeyri-mümkündür. Odur ki vaxtımı çox itirməyib ayağa qalxdım, narahat etdiyimə görə üzrxahlıq edib şlyapamı başıma qoydum və dilxor halda bayıra çıxdım.

Bir-iki xəstəmin yanına dəyəndən sonra, saat altıda evə qayıtdım. Karolin stolun arxasında oturmuşdu. Yanında da çay dəstgahı. Sifətində elə ifadə var idi ki, bu ifadənin mənası ancaq mənə məlum idi: ya o, kimdənsə məlumat almışdı, ya da özü kiməsə məlumat vermişdi. Görəsən, hansı idi?

Mən kresloma əyləşib ayaqlarımı buxarıya sarı uzadanda Karolin dedi:

– Günortanı məzmunlu keçirmişəm.

– Doğrudan? – dedim. – Miss Qanet gəlmişdi?

Miss Qanet kəndimizin məşhur xəbərgəzdirlərindən biridir.

– Sən yenə də haqlısan, – deyə Karolin özündənrazı halda cavab verdi.

Karolinin kəşfiyyatçılarını yada sala-sala, mən dəfələrlə haqlı olmuşam. Hər dəfə də bacım təsdiqedicisi tərzdə başını tərpedib. İndi də başını tərpedə-tərpedə ürəyindəki xəbərləri mənə danışmağa başladı:

– Müsyö Puarro! Onun barəsində nə fikirləşirsən?

Onun barəsində məndə müəyyən fikir yaranmışdı, amma yaxşı olardı ki, Karolin bu barədə heç nə bilməsin.

– Niyə gəlmişdi? – deyə soruşdum.

– Məni görməyə. O dedi ki, qardaşımı tanıdığına görə onun füsunkar bacısı ilə də... yəni sənin füsunkar bacınla tanış olmaq yerinə düşərdi.

– Nədən danışdı? – deyə soruşdum.

– Özündən, bir də işlərindən. Rəqqasə ilə evlənən mavritaniyalı şahzadə Polu tanıyırsan?

– Nə olsun ki?

– “Kübar cəmiyyətindən lövhələr” məcmuəsinin sonuncu nömrəsi bu rəqqasə haqqında məlumat vermişdi; guya, o həm rus çarının qızı, həm də Rusiyanın nüfuzlu hersoginyasıdır. Hə, cənab Puarro onlarla bağlı ağır bir cinayətin üstünü açmışdır. Şahzadə Pol ona təşəkkür etməkdən yorulmuş.

– O, cənab Puarroya zümrüddən hazırlanmış qalstuk sancağı bağışlamayıb ki? – kinayə ilə soruşdum.

– Bilmirəm. Necə bəyəm?

– Heç, dedim, bəlkə, bağışlayıb, çünki hekayələrdə həmişə belə olur. Peşəkar detektivin otağı adlı-sanlı müş-tərilərin ona bağışladığı qiymətli hədiyyələrlə dolu olur.

– Maraqlıdır, – bacım dedi.

Karolinə maraqlı olardı. Cənab Erkül Puaronun ağılına qıbtə etdim: o, götürdüyü işlərin içindən bu kiçik kənddə yaşayan ahıl qadının zövqünə uyğununu seçmişdi.

– Bəs o, rəqqasənin, həqiqətən, varlı hersoginya olub-olmaması haqqında sənə bir söz demədi?

– Onun işi-gücü yox idi bəyəm? – Karolin narazı halda dedi.

Puaro həqiqəti Karolindən gizlətməklə yaxşı iş görməyib.

Ümumiyyətlə, o danışıqda çox ifadəli danışdı: bu zaman çiyinlərini oynadır, qaş-gözünü cürbəcür hallara salırdı.

– Sən bundan sonra onun əlini-ayağını yalayardın?

– Kobud olma, Ceyms. Bu cür vulqar ifadələri bilmirəm kimdən öyrənibsən?

– Yəqin, yanıma gələn xəstələrdən.

Karolin eynəyini alnına qaldırıb mənə baxdı.

– Hirsli görünürsən, Ceyms. Deyəsən, qaraciyərimdir.

Bir həb atsan, yaxşı olar.

Mən öz evimdə heç vaxt həkimlik etmirəm. Karolin bu şərəfli vəzifəni öz boynuna götürüb.

– Cəhənnəm olsun qaraciyərim, – hirslə dedim. – Cinəyət barəsində də danışdınız?

– Əlbəttə, Ceyms. Daha nədən danışacaqdıq? Cənab Puaroya bir neçə dəlil-sübut verdim. O çox razı qaldı. Dedi ki, mən insan təbiətinin sirlərinə yaxından bələdəm, məndə anadangəlmə detektiv istedadı vardır.

Karolin qabağına bir qab xama qoyulmuş pişiyə bən-zəyirdi. Pişik indi özündənrazı halda miyovuldayırdı.

– O, beyindəki hüceyrələrdən və bu hüceyrələrin fəaliyyətindən ağızdolusu danışdı. Dediyinə görə, onun beyindəki hüceyrələr əla keyfiyyətlidir.

– O deyər, – acı-acı güldüm. – Təvazökarlıq onun yaraşığı deyil.

– Razı olmaram ki, Ceyms, sən amerikalılara oxşaya-san. Cənab Puaro dedi ki, Ralf nə qədər tez üzə çıxsa, bir o qədər yaxşı olar.

– Bəs sən nə dedin?

– Mən onunla razılaşdım. Bir də kənddə gəzən şayiələrə cənab Puaronu tanış etdim.

– Karolin, o gün meşədə eşitdiyən söhbəti də ona danışdın?

– Əlbəttə, – Karolin cavab verdi.

Mən ayağa qalxıb otaq boyu gəzişdim. Sonra dilim topuq vura-vura dedim:

– Nə etdiyini, zənnimcə, başa düşürsən də? Sən Ralf Patonun işini ağırlaşdırır, onu təhlükə qarşısında qoyursan.

Karolin sakit səsle dedi:

– Yalandır. Gərək bunu sən özün ona danışaydın.

– Yaxşı ki, danışmamışam. Mən bu oğlanın xətrini çox istəyirəm.

– Onun xətrini mən də istəyirəm, buna görə də hər şeyi cənab Puaroya danışmışam, çünki Ralf Paton bu işdə müqəssir deyil. Həqiqət ona ziyan gətirməyəcək. Bir özün fikirləş: əgər Ralf qətl baş verən gecə qızla görüşübsə, daha ondan heç kim şübhələnməz.

– Əgər bu belədirsə, o, niyə gizlənir? – əsəbi tərzde soruşdum.

– Qızın işini ağırlaşdırmaq istəmir, ancaq Puaro bu qızı tapıb hər şeyi başa salacaq. Qız məhkəmədə iştirak edib Ralfi təmizə çıxaracaqdır.

– Karolin, sənə dəfələrlə demişəm ki, çoxlu mənasız roman oxuyursan. Bax ona görə də bu cür romantik səp-kili hekayələr uydurursan.

Bunu deyib təzədən kürsüyə sərildim.

– Puaro səndən daha bir şey-zad soruşmadı ki?

– Bir də səhər müayinə etdiyin xəstələrlə maraqlandı.

– Xəstələrlə? – təəccüblə soruşdum.

– Bəli, xəstələrlə. Onlar kimdir və neçə nəfər idilər?

– Bəyəm onların hamısı sənin yadındadır?

Karolin əsrarəngiz qadındır.

– Niyə də olmasın? – bacımın qalibanə səsi eşidildi.

– Bu pəncərədən sənin iş otağına gedən cığırını görürəm. Hafizəmdən isə şikayətim yoxdur, Ceyms.

– Belə, – deyə burnumun altında donquldandım.

Bacım barmaqlarını bir-bir qatlayıb həmin xəstələrin adlarını çəkməyə başladı:

– Missis Bennet – bir, fermadan yaralı barmağı üçün gəlmiş oğlan, barmağına batmış iynədən ötrü gəlmiş Dolli Grays, amerikalı stüardessa. Bu, dörd oldu... hə, yarasına görə gəlmiş qoca Corc İvens. Bir də...

O, qəsdən susdu.

– Kim?

Karolin məni intizarda saxlamağı bacarırdı. Bunun üçün müxtəlif üsullardan istifadə edirdi. İndi isə elə hey “ss...s” eləyib, nəhayət, dilləndi:

– Miss Rassel!

O, stulun arxasına söykərib mənalı-mənalı mənə baxmağa başladı. Karolin mənalı-mənalı baxanda ondan yaxa qurtarmaq qeyri-mümkündür.

– Nəyə işarə etdiyini başa düşmürəm, – dedim. – Miss Rassel bəyəm dizini mənə göstərə bilməz?

Karolin dedi:

– Dizini... Boş sözdür! Onun məqsədi dizini müalicə etmək deyil, başqa şey idi.

– Nə idi? – maraqla soruşdum.

– Bunu o – müsyö Puaro öyrənmək istəyir. Həmin qadında nəsə var və müsyö Puaro bunu bilir.

– Bu sözü mənə dünən missis Ekroyd da demişdi. Demişdi ki, miss Rassel də nəsə var.

Karolin ikibaşlı dedi:

– Hə! Missis Ekroyd! Bu, başqa məsələ!

– Nə məsələ?

Karolin cavab vermədi.

Başını bir neçə dəfə tərpədirib yanındakı toxunma iplikləri yığışdırmağa başladı. Sonra yuxarı qalxdı ki, nahar vaxtı geydiyi qırmızı donu geyib, qızıl medalyonunu taxsın.

Mən yerimdən tərpənmədim, çırtacırtla yanan alova baxıb Karolinin sözləri ətrafında düşünməyə başladım. Puaro, həqiqətənmi, miss Rassel haqqında bir şey öyrənməyə gəlmişdi, yoxsa bu, Karolin fərziyyəsinin təzə məhsulu idi?

Miss Rasselin davranışında o vaxt şübhəli bir şey duymamışdım. Bəlkə...

O, əvvəlcə tiryək, sonra isə zəhər haqqında məlumat almaq istəyirdi. Nə olsun? Ekroydu zəhərləməyiblər ki?.. Yenə də qərribə idi...

Karolinin yuxarıdan acıqlı səsi gəldi:

– Nə oldu, Ceyms? Nahara gecikəcəksən.

Buxarıdakı alov sönməsin deyər kömür atıb yuxarı qalxdım.

Evdəki əmin-amanlıq hər şeydən üstündür.

XII fəsil

STOL ARXASINDA SÖHBƏT

Bazar ertəsi cənab Ekroydun öldürülməsi ilə əlaqədar rəsmi istintaq oldu.

İstintaqın necə keçməsinə şərh etməklə vaxtınızı almaq istəmirəm, buna görə də qısaca deyim ki, mən bu istintaqda şahid qismində çıxış edib Ekroydun nə vaxt və nə üçün öldürülməsi haqda məlumat verdim. Ralf Patonun yoxa çıxmasını ötəri yada salsalar da, daha dərinə getmədilər.

Sonra Puaro, mən və inspektor Raqlan söhbət etdik. Raqlan nəşə bikiyə görünürdü. O dedi:

496

– Bu iş ürəyimcə deyil, cənab Puaro; sizinlə açıq danışmaq istəyirəm. Mən heç vaxt istəməyərəm ki, Ralf Paton həbsxanaya düşsün, amma nə edəsən, faktlar onun əleyhinədir. Mən bu oğlanı bir neçə dəfə Krençesterdə görmüşəm. Yaxşı, tutaq ki, müqəssir deyil, bəs niyə üzə çıxmır? Niyə gəlib hər şeyi izah etmir?

Polkovnik Raqlanın sözlərini mən çox yaxşı başa düşürdüm. İngiltərənin bütün polis işçilərinə Ralfin əsas əlamətləri haqqında məlumat verilmişdi. Dəmiryol stansiyalarında, dəniz limanlarında hamı yoxlanışdan keçirdi, Ralfin tez-tez baş çəkdiyi evlərdə pusqu qoyulmuşdu. O, bu cür ciddi tədbirlərdən sonra tezliklə ələ keçməliydi. Bir də Ralfin, deyildiyinə görə, pulu da yox imiş.

İnspektor Raqlan söhbətinə davam edib dedi:

– Ralfi həmin gecə stansiyada görməyiblər, ancaq inanıram ki, onu görənlər tapılacaq. Çünki Ralfi burada hamı tanıyır. Liverpuldan da bir xəbər yoxdur.

– Sizcə, o, Liverpula gedib? – deyər Puaro soruşdu.

– Əlbəttə. Zəng Liverpula gedən sürət qatarının yola düşməsinə üç dəqiqə qalmış vurulub.

– Telefon zəngini cinayətin izini azdırmaq üçün də vura bilərlər.

İnspektor Puaronun fikrini bəyənib dedi:

– Əla! Demək, siz belə fikirləşirsiniz?

Puaro dedi:

– Əziz dostum, bir şey demək çətinidir, amma yadınızda saxlayın: telefon zənginin səbəbini öyrənsək, qatili asanlıqla tapacağıq.

Mən Puaroya baxıb dedim:

– Siz buna oxşar fikri əvvəl də söyləmişdiniz!

Puaro başının hərəkəti ilə sözümü təsdiq edərək ciddi şəkildə dedi:

– Mən bunu heç vaxt unutmaram.

– Zənnimcə, bunun qətlə heç bir əlaqəsi yoxdur, – dedim.

İnspektor Raqlan dedi:

– Mən bu cür fikirləşməsəm də, telefon zənginə cənab Puaro kimi böyük əhəmiyyət vermərəm, çünki əlimizdə daha tutarlı dəlillərimiz var, məsələn, xəncərin dəstəyindəki barmaq izləri.

Puaronun hərəkəti dəyişdi. Bir şey onu həyəcanlandırandı o, həmişə belə edir.

– Cənab inspektor, – dedi, – o nədir belə: qaranlıq küçə, gəliş-gediş də yoxdur?

– Qaranlıq prospekt?

– Siz məni başa düşmədiniz. Belə bir şey var: dalan. Barmaq izləri də bu cürdür. Onlar sizi heç yerə gətirib çıxarmayacaq.

– Demək istəyirsiniz ki, barmaq izləri saxtadır? Təcrübəmdə belə şeyə rast gəlməsəm də, haqqında oxumuşam. Barmaq izləri saxta olsa da, bizi bir yana gətirib çıxaracaq.

Puaro çiyinlərini çəkdi.

İnspektor barmaq izlərinin müxtəlif böyüdülmüş fotosəkillərini bizə göstərüb, bu barmaq izlərindəki xətlər haqqında danışmağa başladı.

Nəhayət, inspektor Raqlan Puaronun qulaq asmadığını görüb əsəbiləşdi.

– Siz etiraf etməyə məcbursunuz ki, – dedi, – bu izləri evdə olan adam qoyub.

– Ola bilər, – deyə Puaro başını tərpətdi.

– Fənli Parkda kim varsa, hamının – evin yaşlı xanımından tutmuş, mətbəx işçisinədək – barmaq izlərini götürmüşəm.

İnanmıram ki, “evin yaşlı xanımı” ifadəsi missis Ekroydun ürəyincə olsun, çünki bu yaşlı xanım kosmetikaya xeyli vaxt sərf edir.

– Hamının, – deyə inspektor təkrar etdi.

– Həm də mənim, – ötəri dedim.

– Heç kimin barmaq izləri bu izlərə uyğun gəlmir. Qaldı iki nəfər: Ralf Paton və doktorun gördüyü yad adam. Bu ikisini tapsaq...

Puaro onun sözünü kəsib dedi:

– Qiymətli vaxt itirmiş olarıq.

– Sizi başa düşmürəm, müsyö Puaro.

– Siz hamının barmaq izlərini götürübsünüz, cənab polkovnik?

– Bəli.

– Heç kəsi unutmayıbsınız?

– Xeyr.

– Ölülərdən də, dirilərdən də?

İnspektor şaşqın nəzərlərlə onu süzüb dedi:

– Sizcə...

– Ölü'nün, cənab polkovnik.

İnspektor Puaronun nə demək istədiyini başa düşə bilmirdi, odur ki Puaro daha sadə danışmağa başladı:

– Zənnimcə, xəncərin dəstəyindəki barmaq izləri cənab Ekroydundur. Bunu yoxlamaq çətin olmayacaq, çünki meyit hələ soyumayıb.

– Axı nə səbəbə? Niyə? Hər halda, siz onun intihar etdiyini nəzərdə tutmursunuz, müsyö Puaro?

– Xeyr! Fikrim budur ki, qatil ya əlcək geyib, ya da əlinə bir şey dolayıb. Zərbədən sonra meyitin əlini qaldıraraq xəncərin dəstəyinə sıxıb.

– Axı nə üçün?

Puaro çiyinlərini çəkib dedi:

– Dolaşmaq işi daha da dolaşdırmaq üçün.

İnspektor dedi:

– Yaxşı. Mən buna baxaram. Sizi bu fikrə nə gətirdi?

– Siz zəhmət çəkib barmaq izlərinin şəkillərini mənə göstərəndə bu qənaətə gəldim. Etiraf etməliyəm ki, barmaqdağı xətlərdən başım çıxmır, amma şəklə baxanda gördüm ki, barmaq izləri çox qəribə şəkildədir. Zərbə endirən adam xəncəri heç vaxt bu cür tutmaz. Sağ əl kürəyə arxadan gətirildiyindən, əlin dəqiq vəziyyətini almaq mümkün olmamış və iz tərsinə düşmüşdür.

İnspektor bu balacaboy adama baxdı. Puaro etinasız şəkildə paltosunun qoluna qonmuş tozcuqları təmizləyirdi.

İnspektor Raqlan dedi:

– Bu, ağılıma batır. Yoxlayaram, ancaq bir şey çıxmasa, kefinizi pozmayın.

O, bu sözləri elə qəribə ahənglə dedi ki, Puaro inspektor çıxıb gedəndən sonra mənə tərəf çevrilib göz vurdu və dedi:

– Gərək gələn dəfə onunla ehtiyatlı olam. Ləyaqətini nəzərə alıb mənliliyinə toxunmayım. İndisə, mənim əziz dostum, deyin görək, ailə iclası haqqında fikriniz nədir?

Puaronun dediyi ailə iclası yarım saatdan sonra başlandı. Biz nahar otağındakı stolun arxasında oturmuşduq. Puaro bu dəhşətli iclasın sədri kimi başda əyləşmişdi. Qulluqçular iştirak etmirdi. Biz altı nəfər idik: missis Ekroyd, Flora, mayor Blant, gənc Reymond, Puaro və mən.

Hamı gələndən sonra Puaro ayağa qalxaraq təzim etdi:

– Xanımlar və cənablar, – dedi, – sizi bura çağırmaqda məqsədim var.

O, bir anlığa susdu, sonra yenidən danışmağa başlayıb dedi:

– Əvvəlcə, mən madmazelə müraciət etmək istəyirəm.

– Mənə? – deyə Flora təəccüblə soruşdu.

– Bəli, madmazel. Siz kapitan Ralf Patonun nişanlısınız və o yalnız sizə etibar edə bilər. Yeganə xahişim – ciddi mənada xahişim budur ki, onun harada olduğunu bilirsinizsə, deyin, üzə çıxsın, bir dəqiqə, – Puaro qızın danışmaq istədiyini görüb dedi. – Fikirləşməmiş bir söz deməyin. Madmazel, Ralfın vəziyyəti günü-gündən ağırlaşır. O, dərhal üzə çıxar, vəziyyəti yüngülləşər, çətin suallara cavab tapılar. Bəs bu sükut?.. Bu gizlənmək?.. Bunlara nə ad vermək olar? Ancaq bir ad: o müqəssirdir. Madmazel, əgər onun günahsız olmasına inanırsınızsa, Ralfa deyin, üzə çıxsın. Sonra gec olar.

Floranın bənizi qaçdı, o, astadan Puaronun sözünü təkrar edib dedi:

– Gec olar!

Puaro irəli gəlib Floranın üzünə baxdı və nəzakətlə dedi:

– Ehtiyatlı olun, madmazel, bunu sizə Puaro Ata deyir. Təcrübəli və müdrik qoca Puaro Ata. Madmazel, Ralf Patonun harada gizləndiyini mənə etibar edib deyə bilərsinizmi?

Qız ayağa qalxdı, Puaronun gözlərinin içinə baxıb aydın səsle dedi:

– Cənab Puaro, and çirəm ki... bunu mən ciddi şəkildə deyirəm... Ralfin harada olduğunu bilmirəm. Qətl baş verən gündən bəri... onu nə görmüşəm, nə də haqqında bir şey eşitmişəm.

Flora təzədən yerində oturdu. Puaro susub bir-iki dəqiqə ona baxdı, sonra əlini zərblə stolun üstünə çıxaraq dedi:

– Yaxşı! Eybi yox...

Sonra üzünü bizə tərəf çevirib əlavə etdi:

– Bəs siz, missis Ekroyd və ya mayor Blant, doktor Şeppard, bir də cənab Reymond? Onun yerini bilirsinizsə, deyin.

Araya sükut çökdü. Puaro bir-bir hamının üzünə baxdı. Nəhayət, yalvarıcı səsle dedi:

– Sizdən acizənə şəkildə xahiş edirəm, deyin.

Missis Ekroyd araya çökmüş lal sükutu pozub dedi:

– Ralfin yoxa çıxması çox şübhəli görünür. O, belə bir vəziyyətdə niyə gəlib hər şeyi danışmır? Demək, burada nəşə var. Nə yaxşı, əzizim Flora, onunla nişanlanmağın rəsmi elan olunmayıb!

– Ana! – deyə Flora hirsle qışqırdı.

Missis Ekroyd sözünə davam edib dedi:

– Tale. Bəli, bu taledir. Şekspir demişkən: “Biz taleyin əlində oynucağıq”.

Cefri Reymond qəhqəhə ilə gülüb missis Ekroyddan soruşdu:

– Bəs yıxılıb topuğunuz şişsə, bunun səbəbkarı kim olacaq? Tale?

Gənc katibin məqsədi araya çökmüş gərginliyi zəiflətmək idi, amma missis Ekroyd ona məzəmmətlə baxıb cib dəsmalını çıxartdı və dedi:

– Şükür olsun ki, Floranın təmiz adı ləkəlməyib. Mən heç vaxt Ralfi müqəssir bilməmişəm, ona inanmışam. Hamıya inanmışam. Heç kimin pis tərəfini görmək istəməmişəm. Ralf axı bir neçə dəfə hava basqınında iştirak edib. Deyirlər ki, bunun təsiri sonralar özünü göstərir. Camaat nə etdiyini bilmir, heç nə ilə hesablaşmır.

Flora qışqırdı:

– Ana, sizcə, bunu Ralf edib?

Blant dedi:

– Sakit olun, missis Ekroyd.

Missis Ekroyd ağlamsınaraq dedi:

– Nə dediyimi də bilmirəm. Dəhşətdir. Əgər Ralfi tut-salar, görəsən, var-dövlət kimə qalacaq?

Reymond hirslənib oturduğu stulu kənara itələdi. Mayor Blant isə sakitcə oturub missis Ekroyda baxırdı. Missis Ekroyd sözünə davam etdi:

– Görəsən, Rocer ona nə qədər var-dövlət qoyub gedib. Onun isə gizlənməsi, bu qədər var-dövlətə sahib durmaması mənə qəribə gəlir. Nə yaxşı ki, Floranın nişanı rəsmi elan olunmayıb.

– Sabah elan olunacaq, – Flora aydın səslə dedi.

Anası dəhşətlə bağırdı:

– Flora!

Flora katibə doğru çevrilib dedi:

– Elanı “Morning post” və “Tayms” qəzetlərinə göndərmək olar?

Reymond cavab verdi:

– Əgər siz bunu doğru hərəkət hesab edirsinizsə, miss Ekroyd...

Flora Blanta tərəf dönüb dedi:

– Məni başa düşürsünüz? Daha nə edə bilərəm? Ralfi müdafiə etmək lazımdır. Başa düşürsünüz?

Qız bir cavab almayanadək gözlərini ondan çəkmədi və mayor Blant uzun fasilədən sonra başını tərpətdi.

Missis Ekroyd buna qarşı etiraz etsə də, Flora sözündən dönmədi. Nəhayət, Reymond dedi:

– Sizin hərəkətiniz təqdirəlayiqdir, miss Flora, ancaq tələsməyin. Bir-iki gün gözləyin.

Flora dedi:

– Sabah. Daha kifayətdir. Mən heç vaxt dostlara xəyanət etmərəm.

Missis Ekroyd Puaroya yalvarıb dedi:

– Bəlkə, bir şey edəsiniz, cənab Puaro?

Blant dedi:

– Heç nə etmək lazım deyil. O haqlıdır. Mən onun tərəfindəyəm.

Flora əlini ona sarı uzadaraq dedi:

– Sağ olun, mayor Blant.

Puaro dedi:

– Madmazel, icazənizlə sizi bu qoca vaxtımda cəsur-
luğunuzla, bir də sədaqətinizə görə tərifləyim, ancaq mən
düz başa düşün: elanı, ən azı, iki gün təxirə salın. Bu çox
ciddidir.

Flora tərəddüd etdi.

– Mən Ralf Patona və sizə görə deyirəm, madmazel.
Qaşqabaq tökməyin yeri deyil. Siz işin içini bilmirsiniz,
amma mən nə deyirəmsə, ona qulaq asın. Siz axı işi mənə
təhvil veribsiniz. Sözlünüzün üstündə dayanıb mənə inanın.

Flora fikrə getdi.

– Bu, ürəyimcə olmasa da, – nəhayət, dedi, – sizin
sözlünüzə əməl edəcəyəm.

Sonra yerində oturdu. Puaro isə tələsik dedi:

502

– İndi, xanımlar və cənablar, nə demək istədiyimi
biləcəksiniz. Buna əmin ola bilərsiniz ki, mən həqiqəti
tapacağam. Həqiqət nə qədər acı olsa da, ona gedən yol
nə qədər çətin olsa da, onu axtaran adam həqiqəti aşkar
edəndə bundan zövq alır. Mən artıq yaşa dolmuşam, qüv-
vəm əvvəlkitək deyil; yəqin ki, bu, son işim olacaq, ancaq
yadınızda saxlayın: Erkül Puaro heç vaxt məğlubiyyətə
uğramayıb və uğramayacaq da. Xanımlar və cənablar,
üzümü sizə tutub deyirəm: mən hər şeyi biləcəyəm. Mütləq
biləcəyəm. Hər nə etsəniz də, biləcəyəm.

Puaro bizə meydan oxuyurdu. Cefri Reymonddan başqa
hamımız arxaya söykəndik. Gənc katib qaşlarını çatıb dedi:

– “Hər nə etsəniz də” sözləriylə nə demək istəyirsiniz?

– Bu saat hər şeyi sizə izah edim, müsyö. Burada otu-
ranların hamısı məndən nəşə gizlədir.

Puaro getdikcə artan etiraz səslərini görüb əlini yuxarı
qaldıraraq dedi:

– Bəli, bəli, mən dediyim sözlərə cavabdehəm. Bu şey
mənasız, xırda ola bilər, lap deyək, cinayətlə əlaqəsi olma-
sın, fərqi yoxdur. Siz bunu məndən gizlədirsiniz, elə deyilmi?

O, bir-bir stolun arxasında oturanların gözüne baxdı;
hər bir cüt göz aşağı dikildi. Bu göz sahiblərinin içində
mən də var idim.

Puaro gülürək dedi:

– Məsələ məlumdur. Sizdən sonuncu dəfə xahiş edi-
rəm: məndən heç nə gizlətməyin, hər şeyi danışın.

Yenidən araya sükut çökdü.
– Danışan olmayacaq?
Xeyli gözləyəndən sonra gülüb dedi:
– Təəssüf.
Daha bir kəlmə kəsməyib otaqdan çıxdı.

XIII fəsil QAZ LƏLƏYİ

Puaro xahiş etdiyinə görə axşam onlara getdim. Karolin evdə qaldı. Ancaq imkanı olsaydı, o da mənə qoşulub gedərdi.

Puaro məni gülərlə qarşıladı. O, dəyirmi masanın üstünə bir şüşə İrlandiya viskisi (onu deyim ki, İrlandiya viskisindən zəhləm gedir) qoymuşdu.

Bundan başqa, masanın üstündə sodalı su ilə doldurulmuş sifon¹ və bir qədəh var idi. Puaro isə özünə şirə hazırlayırdı. Sonra öyrəndim ki, şirə onun ən sevimli içkisi idi.

O, bacımı soruşdu, dedi ki, çox maraqlı qadındır.

– O gün bacımı yaman tərifləyibsiniz. Bazar gününü deyirəm.

Puaro gülüb gözlərini qırpdı:

– Bacarıqlı adamlarla işləmək xoşdur.

Onun nəyə işarə vurduğunu başa düşmədim, özü də izah etmək istəmədi.

– Axır ki, bütün dedi-qoduları eşitdiniz. Düz-yalan – hamısını.

– Buna baxmayaraq, çox qiymətli məlumat almışam.

– Məsələn?..

Puaro başını bulayıb dedi:

– Niyə məndən söz gizlədirsiniz? Meşədəki söhbəti bacınız da eşitməşəydi, bir başqası eşidərdi.

Mən əsəbi halda dedim:

– Ola bilər. Bəs xəstələrim sizi niyə maraqlandırır?

O, yenidən gözlərini qırpıb dedi:

– Məni ancaq biri maraqlandırır, doktor.

– Sonuncu? – deyə soruşdum.

¹ Sifon – qazlı sular üçün xüsusi borusu olan qab

Puaro qeyri-müəyyən cavab verdi:

– Miss Rassel məni çox maraqlandırır.

– Həm bacım, həm də missis Ekroyd deyir ki, onda nə isə var.

– Doğrudan?.. Məhz nə isə var?

Mən fikrimi izah etməyə başladım.

O dedi:

– Onlar elə bu cür deyirlər?

– Bəyəm bacım bunu dünən günorta sizə deməyib?

– Təəssüflər olsun ki, yox.

– Maraqlıdır, – dedim.

Puaro dedi:

– Qadınlar, qadınlar... Onlar qeyri-adi məxluqduurlar.

Fikirləşmədən danışır və... haqlı olurlar, amma məsələ bunda deyil. Onlar özləri də bilmədən, qeyri-ixtiyari minlərlə xırda şeyə fikir verirlər. Bunların hamısını bir yerə toplayıb adını qoyurlar fəhm – ürəyədamma. Mən özüm insan psixologiyasının mahir bilicisiyəm. Bütün bunları çox yaxşı başa düşürəm.

O, sinəsini qaldırıb elə qəribə görkəm aldı ki, gülüşümü saxlaya bilmədim. Puaro şirədən bir qurtum alıb bıqlarını sildi.

– Deyin görüm, bu iş barədə fikriniz nədir?

O, fincanı yerə qoyub dedi:

– Mənim fikrimi bilmək istəyirsiniz?

– Bəli.

– Mən gördüyümü siz də görübsünüz. Demək, fikirlərimiz eyni olmalıdır.

– Məni ələ salırsınız?

Puaro təkəbbürlə gülüb dedi:

– Siz maşının necə işlədiyini öyrənmək istəyən uşaq kimisiniz. İşə bir həkim kimi deyil, detektiv işçisi kimi baxmaq istəyirsiniz. Detektiv işçiləri isə heç kimi vecinə almır, hamı onlara eyni dərəcədə şübhəlidir.

– Çox gözəl danışırırsınız.

– Fikrimi qısaca sizə şərh edim. İlk şey – o axşam nə baş vermişdir? – bunu öyrənməkdir. Unutmaq olmaz ki, əhvalatı nəql edən şəxs yalan danışır.

Mən qaşlarımı çatıb dedim:

– Xoşagəlməz münasibətdir.

– Amma lazımlıdır. Çox lazımlıdır. Doktor Şeppardın evi doqquza on dəqiqə qalmış tərک etdiyini, məsələn, kimdən bilməliyəm?

– Məndən.

– Siz yanıla da bilərsiniz, ya da saatınız səhv işləyə bilər. Lakin Parker təsdiq edir ki, doktor Şeppard evdən doqquza on dəqiqə qalmış çıxmışdır. Beləliklə, bu fikrə hökm verib, başqasına keçirik. Siz doqquz tamamda yad adamla rastlaşıbsınız. Bunu kimdən bilməliyəm?

– Məndən, – dedim, lakin bu dəfə Puaro hövsələsizlikdən əlini havada oynadıb dedi:

– Bu gecə siz, mənim dostum, səfəhtəhərsiniz. Bunu siz bilirsiniz. Bəs mən necə bilməliyəm? Yaxşı, onu deyim ki, yad adam sizin təsəvvürünüzün məhsulu deyil, çünki onu sizdən sonra miss Qanetin qulluqçusu da görüb. Qərib, qızdan Fenli Parka gedən yolu soruşub. Onun mövcudluğunu, beləliklə, qəbul edirik və adam haqqında iki şey öyrənmiş oluruq: o, kəndi yaxşı tanımır, bir də onun Fenliyə getməsi sirr deyil, çünki ora gedən yolu artıq iki nəfərdən xəbər alıb.

– Doğrudur.

– Bu adam haqqında bəzi şeylər öyrənmişəm. Öyrənmişəm ki, o, mehmanxanada içki içib; barda işləyən qız isə deyir ki, o, Amerika ləhcəsində danışmış və söhbət əsnasında deyib ki, Birləşmiş Ştatlardan buraya təzəcə gəlib. Siz onun Amerika ləhcəsində danışmasına fikir verdiniz?

– Belə də...

– İndi də baxaq görək, daxmada tapdığım nədir?

O, cibindən çıxardığı qaz lələyini mənə verdi. Mən maraqla bu lələyə baxmağa başladım və qəflətən yadıma bu yaxınlarda oxuduğum məqalə düşdü.

Puaro nə haqda fikirləşdiyimi üzümdən oxuyub başını tərپətdi:

– Düz tapmışınız. Bu, heroin tozudur. Narkomanlar onu bu lələyə doldurub işləyirlər.

Qeyri-ixtiyari dedim:

– Diamorfin hidroxlorid.

– Bu üsul okeanın o tayında geniş yayılıb. Bu da həmin naməlum adamın Kanadadan, ya da Birləşmiş Ştatlardan gəldiyini sübut edir.

– Siz niyə məhz daxmanı yoxlamaq fikrinə düşdünüz?
– deyə maraqla soruşdum.

– Dostum inspektor dedi ki, cığır evə kəsəsinə gedir və elə bu vaxt daxmanı görüb başa düşdüm ki, bu cığır həm də daxmaya görüşə gedənlər üçün münasibdir. Naməlum adam nə ön, nə də arxa qapıdan içəri keçib. Bəlkə, kimsə evdən həyəətə düşüb ki, onunla görüşsün? Əgər bu belədirsə, yeganə görüş yeri ancaq bu kiçik daxma ola bilər. Daxmaya gedib fikrimi sübut edəcək dəlil axtarmağa başladım və ikisini tapdım: parça qırığı və qaz lələyi.

– Hə, parça qırığı. Bəs bu barədə nə fikirləşirsiniz?

Puaro qaşqabağını töküb dedi:

– Beyin hüceyrələrini işlədin. Parça qırığı aydın olmalıdır.

– Mənə aydın deyil, – dedim. Sonra söhbətin mövzusu-nu dəyişib əlavə etdim. – Əgər yad adam daxmaya gəlibsə, demək, o, kimsə gözləyirmiş. Onun gözlədiyi adam kim idi?

Puaro dedi:

– Ağıllı sualdır. Unutmayın ki, missis Ekroyd və onun qızı Kanadadan gəlmişlər.

– Onları bu gün yalan danışmaqda ittiham edərkən bunu nəzərdə tuturdunuz?

– Bəlkə də. Hə, bir məsələ də var. Ev qulluqçusunun söylədiyi əhvalata necə baxırsınız?

– Nə əhvalat?

– İşdən çıxarılması ilə əlaqədar əhvalat. Bəyəm bir adamı işdən çıxartmaqdan ötrü yarım saat vaxt lazımdır? Bəs yazı stolunun üstündə nə vacib sənəd ola bilərdi? Unutmayın: qız desə də ki, saat onun yarısından ona qədər yataq otağında olub, bunu təsdiq edən yoxdur.

– Siz məni çaşdırırsınız.

– Mənə isə hər şey aydın olur. İndi tez fikrinizi söyləyin görək.

Cibimdən bir vərəq kağız çıxarıb dedim:

– Mülahizələrimi bu kağıza yazmışam.

Yazdıqlarımı utana-utana oxumağa başladım.

– Bir işə başlayanda məntiqlə başlamaq lazımdır...

Puaro sözümlü kəsib dedi:

– Bu, dostum Hastingşin sözləridir, amma təəssüf ki, dediyinə heç vaxt əməl etməirdi.

Bölmə 1. *Cənab Ekroydu, saat onun yarısında kiminləsə danışanda eşidirlər.*

Bölmə 2. *Görünür, Ralf Paton axşamçağı pəncərədən otağa keçib. Ayaqqabısının qoyduğu izlər bunu sübut edir.*

Bölmə 3. *Cənab Ekroyd həmin axşam hirsli idi, otağa ancaq tanış adamı buraxardı.*

Bölmə 4. *Cənab Ekroydla saat onun yarısında söhbət edən adam pul istəyirdi. Ralf Patona isə pul lazım idi.*

– Bu dörd bölmə onu göstərir ki, cənab Ekroydla saat onun yarısında söhbət edən şəxs Ralf Patondur, lakin cənab Ekroyd saat ona on beş dəqiqə qalmış hələ sağ idi. Demək, Ralf onu öldürməyib... Qatil, yəqin ki, otağa Ralf-dan sonra gəlib.

– Qatil, yəni kim? – deyə Puaro soruşdu.

– Həmin amerikalı. Görünür, onun Parkerlə əlaqəsi var. Missis Ferrarsa hədə-qorxu gələn də elə Parkerin özüdür. Qapının arxasında dayanıb bizə qulaq asırmış. Tezliklə başa düşür ki, artıq son nəfəsidir, buna görə də gedib həmin amerikalını tapır. O, Parkerin verdiyi xəncərlə Ekroydu öldürür.

Puaro dedi:

– Yaxşı fərziyyədir. Demək, beyin hüceyrələriniz işləyir, amma bununla belə, çox şeyi unudursunuz.

– Məsələn?..

– Telefon zəngi; yerini dəyişmiş kürsü...

– Sonuncu bəyəm çox vacibdir?

– Bəlkə də, vacib deyil, mənim dostum. Onun yerini həm Reymond, həm də Blant təsadüfən – güclü emosiyaların təsiri altında da dəyişə bilər. Bir də yoxa çıxmış qırx funt.

– Yəqin, Ekroyd pulları Ralf verib.

– Cavabını tapmadığımız bir tapmaca da var.

– Bu nədir belə?

– Nə üçün Blant fikirləşmişdi ki, saat doqquz otuzda cənab Ekroydla danışan Reymondur?

– O ki bunu izah etdi.

– İzah etdi? Daha söhbəti uzatmamaq. Deyin görüm, Ralfın yoxa çıxmasının səbəbi nə ola bilər?

– Çox şey, ancaq mən sizə bir həkim kimi cavab verəcəyəm: yaqın, Ralfın əsəb sistemi pozulub, çünki o eşidəndə ki, atalığını ondan sonra öldürüblər, qorxusundan qaçır. Haradasa, həqiqət aşkar olanadək gizlənilir. Bəzən günahsız adamlar müqəssir tək hərəkət edirlər.

Puaro dedi:

– Doğrudur, ancaq bir şeyi gərək unutmayaq...

– Başa düşdüm sizi. Atalığının ölümündən sonra Ralf Paton böyük var-dövlət sahibi olur. Onu öldürmək üçün bu, tutarlı səbəbdir.

– Bu, məlum səbəblərdən biridir.

– Biri?

– Bəli. Onun üç müxtəlif səbəbi var. Kimsə mavi rəngli zərfi oğurlayıb. Bu, bir hədə-qorxu! Missis Ferrarsa hədə-qorxu gələn adam Ralf Paton ola bilər, çünki vəkil Hammondun dediyinə görə, o, son vaxtlar atalığından pul istəməyib. Demək, Ralf hansı yollasa pul əldə edirmiş. Biri də budur ki, o, çətinliyə düşmüşdü və qorxurdu ki, atalığı bunu bilsin. Nəhayət, siz dediyiniz.

– Mənim əzizim, Ralfın ki işi müşküldür.

– Bu, sizin fikrinizdir? Mənsə belə fikirləşmərəm, çünki üç səbəb təkcə bir nəfər üçün həddən çoxdur. Mənə elə gəlir ki, Ralf Paton qatil deyil.

508

XIV fəsil

MİSSİS EKROYD

Puaronun Rocer Ekroydun öldürülməsi ilə əlaqədar apardığı istintaqı iki hissəyə bölmək olar. Birinci hissə qətlin baş verdiyi cümə günündən bazar ertəsinə kimi olan dövrü əhatə edir. Mən bu zaman Puaronun yanında olmuşam. Onun nə etdiyi, nə gördüyü hamısı mənə məlumdur. Çalışmışam, nə fikirləşdiyini də başa düşəm, amma indi bilmişəm ki, bu, mənə müyəssər olmayıb. Puaro tapdığı və ya öyrəndiyi dəlilləri – məsələn, elə qızıl nişan üzüyünü götürək – məndən gizlətmirdi, ancaq heç kim onun bu barədə nə fikirləşdiyini bilmirdi. Doğrudur, həmin məsələ haqqında atmaca atmağı xoşlayırdı, lakin daha dərinə getmirdi.

Bazar ertəsi axşam onlara getdiyim gündən sonra hər birimiz öz işimizlə məşğul olmağa başladığımız; Puaro Ekroydun qatilini axtarırdı, mən isə xəstələrimi müalicə edirdim, lakin heç kim Kinqs Ebbot kəndində camaatın gözündən yayına bilməz. Odur ki Puaronun nə ilə məşğul olduğu haqqında xəbər gəlib mənə çatdı.

Ümumiyyətlə, birinci hissə haqqında nə demək olar?

Bu zaman hər kəs istintaqa kömək məqsədilə bildiyi məlumatı Puaroya danışdı. Puaro isə bu məlumatı safçürük edərək müəyyən nəticə çıxarmalı və Ekroydu öldürənə izinə düşməliydi.

Bəzi məsələlər o vaxt mənə mənasız görünürdü: məsələn, qara çəkmələrlə əlaqədar məsələ. Bu barədə sonra danışarıq...

Mən xronoloji ardıcılığa riayət edərək əhvalatı missis Ekroydun arxamca adam göndərməsindən nəql etməyə başlayacağam.

Missis Ekroyd məni çərşənbə axşamı səhər erkən çağırırdı. Mən belə başa düşdüm ki, onun vəziyyəti ağırdır. Odur ki Fenli Parka tələsdim.

Xanım çarpayıda uzanmışdı. Məni görüb sümükləri çıxmış əliylə yanındakı boş stulu göstərdi. Başa düşdüm ki, oturmaq lazımdır.

– Hə, missis Ekroyd, sizi nə narahat edir? – deyərək həkimlərin gözlədiyi nəzakət qayda-qanununa riayət edərək soruşdum.

Missis Ekroyd zəif səsle cavab verdi:

– Ölüürəm, doktor Şeppard. Yazıq Rocerin dərdi məni öldürür.

Əfsuslar olsun ki, həkimlərə bəzi hallarda doğru danışmaq qadağan edilir, yoxsa:

– Yalan danışırırsınız, əziz missis Ekroyd, – deyərdim.

Bu sözün yerinə onun nəbzini yoxladım. Missis Ekroyd məni Ekroydun ölümünün ona bağışladığı təsire görə deyil, başqa şeyə görə çağırırdı. Nəyə görə? Bunu bilmək üçün səbirli olmalıydım, çünki missis Ekroyd mətləb üstünə çox açıq gələnlərdən biri idi.

Xəstəm dedi:

– Dünənki səhnəni gördünüz də?

– Hansı səhnəni?

– Doktor, məgər xatırlamırsınız? Dünənki o qorxunc balacaboy fransızı... yox... belçikalını... haralı olduğunu da bilmirəm... həmin o adamı deyirəm. Üstümüzdə necə də qışqırırdı!.. Qanıma qaraltdı. Digər tərəfdən də Rocerin ölümü...

– Çox təəssüf edirəm, missis Ekroyd.

– Bizi qorxudurdu. Mən nə etmək lazım gəldiyini çox yaxşı bilirəm və ondan heç nə gizlətmirəm. Polisə də əlimdən gələn köməyi əsirgəməmişəm.

Missis Ekroyd susanda mən dedim:

– Elədir.

Bütün bu həngamənin nə üçün olduğunu artıq başa düşməyə başlayırdım.

– Mən polisə kömək etmişəm, inspektor Raqlan mən-dən razıdır. Bəs bu alçaqboy, lovğa əcnəbi niyə aranı qarışdırır? Çox gülünc məxluqdur. Məsxərəçilərə oxşayır. Nə məqsədlə Flora bu işi ona tapşırıb? Bilmirəm, çünki o, bu barədə mənə heç nə deməyib. Ümumiyyətlə, Flora çox müstəqil böyüyüb, ağılı nə kəsibsə, onu da edib; ancaq mənim həyat təcrübəm çoxdur, həm də onun anasıyam, görəək əvvəl mənimlə məsləhətləşəydi.

Mən sakitcə oturub ona qulaq asırdım.

– Bu cənabın fikri nədir? O, görəsən, mənim ondan nəşə gizlətdiyimi ciddi deyirdi? O... dünən açıq-aşkar məni günahlandırır.

Mən çiyinlərimi çəkib dedim:

– Onun atmacalarının sizə dəxli yoxdur. Siz ki ondan heç nə gizlətmirsiniz?

Missis Ekroyd, adəti üzrə, bir söhbətdən digərinə keçib dedi:

– Qulluqçular adamın əsəbləri ilə oynayırlar. Elə hey qeybət edirlər. Biri bir şey biləndə dərhal aləmə car çəkir, xəbər də yayılır... Daha demirlər ki, bu, qulluqçuların uydurmasıdır.

– Qulluqçular qeybət edirlər? Nə barədə? – deyə soruşdum.

Missis Ekroyd mənə çəpəki nəzər saldı. Mən oturduğum yerdə qurcuxdum.

– Bəyəm siz bilmirsiniz? Siz ki, doktor, həmişə müsyö Puaro ilə birlikdə olmusunuz.

– Elədir...

– Onda bilərsiniz. Bu qız, Ursula Bern çıxıb getdiyindən aləmi bir-birinə vuracaq. Qulluqçuların hamısı ziyankardır. Əlbəttə, doktor, siz orada olubsunuz. Onun nə dediyini eşidibsiniz, sonra qızın sözləri sizdə qara fikirlərin yaranmasına səbəb olar. Axı bir də hər xırda şeyi polisə demək olmur, elə deyilmi? Bəzən sırf ailəvi söhbətlər olur ki, bunun qətlə aidiyyəti yoxdur, ancaq ziyankar qız ağzına gələni danışa bilər.

Missis Ekroyd bəlağətlə danışa-danışa özünü ələ almağa çalışsa da, həyəcanını gizlətmirdi. Demək, Puaro haqlı imiş. Stol arxasında oturmuş altı nəfərdən, ən azı, biri – missis Ekroyd nəşə gizlədir. Bunu öyrənmək isə mənim öhdəmə düşür.

– Mən sizin yerinizə olsaydım, missis Ekroyd, hər şeyi etiraf edərdim.

O, əlini ağzına aparıb dedi:

– Doktor, bu cür kobud olmayın. Siz elə danışırsınız ki, guya... guya... ancaq bunu, sadəcə, izah etmək olar.

– Onda niyə etməyirsiniz?

Missis Ekroyd güllü yaylığını çıxarıb ağlamsındı.

– Doktor, bunu müsyö Puaroya çatdırın. Ona izah edin. Deyin ki, əcnəbinin ailə işlərinə qarışması yaxşı deyil. Heç kəs bilmir ki, mən... nələr çəkmişəm. Bu evdə həyatım məşəqqətli olub. Ölünün arxasınca danışmazlar, ancaq mən həqiqəti açıb deməliyəm. Kiçik bir səhmi də... mənə etibar etməzdi. Sanki, Rocerin mədaxili ildə cəmi bir neçə yüz funtdur, ancaq o (vəkil Hammondun dediyinə görə), kəndin ən varlı adamlarından biriymiş.

O, çıxartdığı güllü yaylığın kənarını kirpiklərinə toxundurdu.

– Eşidirəm sizi, missis Ekroyd, – dedim. – Siz səhmlərdən danışdınız.

– Elədir. Onlardan bəzilərini Rocərə göstərmirdim. Elə şeylər var ki, kişilər bunu başa düşmür. Onlar həmin şeyin lazımsız olduğunu deyirlər. Əlbəttə, səhmlər üst-üstə yığılıb artırdı.

Missis Ekroyd mənə baxdı ki, ona toxtaqlıq verim. Odur ki dedim:

– Səhmlər həmşə üst-üstə yığılanda artır.

Missis Ekroyd bunu gözləməirdi, buna görə də hirsələndi.

– Gecələr yata bilmirdim, doktor. Ürəyim sıxılır, başım ağrıyırdı. Səbəb də həmin səhmlər idi. Nəhayət, Şotlandiyadan bir məktub... yox, iki məktub aldım: cənab Brüs Makferson və cənab Kolin Makdonaldan. Özü də təsadüfən.

– İnanmıram ki, təsadüf olsun, çünki onlar, sadəcə, şotlandiyalı cənablar deyil, onların bir böyük iş-gücləri var, hədə yerə vaxt sərf edib təsadüfi işlər görməzlər.

– Onlara məktub yazıb on minə qarşı on funt iddiası ilə razı olduğumu bildirdim, lakin cavab gəlmədi.

O susdu.

Biz artıq mətləb üstünə gəlirdik. Ömrümdə onun kimi mətləb üstünə ağır gələn adam görməmişdim.

Missis Ekroyd sözünə davam edib dedi:

512

– Gördüyünüz kimi, mənə ancaq gözləmək qalırdı, vəsiyyətnaməni gözləmək. Gözləməliydim ki, Rocer məni təmin etsin. Nə bilim? Deyirdim ki, onun vəsiyyətnaməsinin surətinə azacıq baxsam... pis niyyətlə yox... elə-belə... gələcək planlarımı tərtib etmək üçün.

O, mənə çəpəki baxdı. Vəsiyyət, həqiqətən, çox incə idi. Xoşbəxtlikdən, ibarəli sözlər eybəcər faktların üstünü az-çox örtürdü.

Missis Ekroyd dedi:

– Sizə bax bunu demək istəyirdim, əziz doktor Şep-pard. Məni səhv başa düşməyin, məsələni müsyö Puaroya düzgün çatdırın. Cümə günü günorta vaxtı...

O, yenidən susdu.

– Hə, – dedim, – cümə günü günorta vaxtı?..

– Heç kəs evdə yox idi. Mən Rocerin iş otağına daxil oldum... Buna ciddi səbəb var idi. Çox ciddi səbəb. Yazı stolunun üstündəki sənədləri görəndə ağılıma belə bir fikir gəldi: “Bəlkə, Rocer vəsiyyətnaməni siyirmələrin birində saxlayır?” Mənim hərəkətim qeyri-iradi oldu. Açarlar yuxarıdakı siyirmənin üstündə qalmışdı. Rocer, görünür, onları unutmuşdu.

– Başa düşürəm, başa düşürəm, – dedim, – sonra siz stolun üstünü axtardınız. Vəsiyyətnaməni tapdınız mı?

Missis Ekroyd qışqırdı. Mən başa düşdüm ki, kifayət qədər nəzakətli olmamışam.

– Bu sözlər çox qorxunc səslənir, ancaq əslində, məsələ belə deyildi.

– Elədir, – əsəbi halda dedim, – münasib sözlər tapmadığıma görə məni əfv edin, missis Ekroyd.

Missis Ekroyd dedi:

– Bütün kişilər eynidirlər. Əziz Rocer kimi qeyri-adi. Mən şəxsən vəsiyyətnaməni hamıya göstərədim, ancaq kişilər sirr saxlamağı xoşlayırlar. Həm də gələcəyimi təmin etmək üçün kiçik hiylə işlətməliydim.

– Bu kiçik hiylə nə ilə qurtardı?

– Elə bunu sizə danışmaq istəyirəm. Aşağıdakı siyirməni açanda Ursula Bern içəri daxil oldu. Tez siyirməni örtüb ayağa qalxdım, onun diqqətini stolun üstündəki toza yönəltdim, ancaq bu qulluqçu qızın duruşu xoşuma gəlmədi... Mənimlə nəzakətli olsa da, gözlərində xoşagəlməz qığılcım parlayırdı. Bu, mənəcə, nifrət idi. Həmin qızdan heç vaxt xoşum gəlməyib. Doğrudur, çox yaxşı qulluqçudur: mədəni, mərifətli, üzüyola... Nədən danışdırdım?

– Deyirdiniz ki, bir çox müsbət cəhətlərinə baxmayaraq, Berndən xoşunuz gəlmirdi.

– Elədir. O... qəribə qızıdır. Digər qulluqçulardan fərqlənir. Təربiyəli, təhsilli qızıdır. İndiki zamanda kimin qulluqçu, kimin xanım olmasını ayırd etmək çətindir.

– Sonra nə baş verdi? – deyə soruşdum.

– Heç nə. Rocer gəldi. Deyəsən, həyəətə düşübmüş. Soruşdu: “Burada nə edirsiniz?” Cavab verdim ki, “Panç” jurnalını götürməyə gəlmişdim. Jurnalı götürüb otaqdan çıxdım. Bern isə içəridə qaldı. O, Rocerlə danışmaq istəyirdi. Mən isə yataq otağıma getdim ki, bir az uzanıb din-cəlim. Yaman dilxor olmuşdum.

Araya sükut çökdü. Danışan isə yenə də missis Ekroyd oldu.

O dedi:

– Bu əhvalatı müsyö Puaroya danışın. Özünüz gördünüz də, necə xırda məsələdir? O, mənim bir şey gizlətdiyimi deyəndə bu yadıma düşdü. Kim bilir? Bəlkə, Bern birinin üstünə on beşini qoyub danışib. Ancaq siz hər şeyi ona necə varsa, elə də danışın.

– Elə bu? Başqa bir şey qalmadı?

– Xə... eyr. Hər şeyi danışdım, – o, tərəddüdlə dedi.

Başa düşdüm ki, missis Ekroyd yenə nəşə gizlədir. Ağılıma gələn ilk sualı ona verdim:

– Missis Ekroyd, “gümüş masa”nın qapağını siz açıq qoyubsunuz?

O, üzünə bolluca ənlük-kirşan çəksə də, qızardığını hiss etdim.

– Necə bildiniz? – deyə pıçıldadı.

– Demək, bu, siz idiniz.

– Bəli... Mən... gümüşdən hazırlanmış bir-iki fiqur var idi orada. Qəzetdə də belə bir yazıya rast gəlmişdim ki, bu cür fiqurları baha qiymətə satmaq olur. Ona görə də istəyirdim “gümüş masa”dakını götürüb Londona aparım və onun əsl qiymətini öyrənirəm. Əgər bu, doğrudan da, qiymətli nümunə olsaydı, görün Rocer necə sevinəcəkdi?!

– Bəs niyə şüşə qapağı açıq qoydunuz?

– Qorxdum. Çöldən ayaq səsləri gəlirdi. Parker qapını sizin üzünüə açana qədər mən zaldan çıxıb öz otağıma qalxdım.

“Çöldən gələn ayaq səsləri miss Rasselini imiş”, – deyə fikirləşdim.

Missis Ekroyd məni çoxdan düşündürən suala cavab verdi. Ekroydun gümüşü haqqında onun söylədiklərinin doğru-yalan olduğunu bilmirəm. O, gümüş fiquru Rocerin xətrinə satmaq istəyirdi, yoxsa özünə görə? Bu, məni maraqlandırmır. Əsas budur ki, miss Rassel otağa pəncərədən daxil olub. Bu faktdır. Bəs o, harada imiş? Yadıma daxma və dəsmal qırığı düşdü.

Özüm də bilmədən hündürdən soruşdum:

– Görəsən, miss Rasselini yaylıqları kraxmallıdır?

Missis Ekroyd diksindi və mən tez ayağa qalxdım. O dedi:

– Əhvalatı müsyö Puaroya danışarsınız da?

– Yaxşı, – dedim, – danışaram.

Onun ibarətli sözlərindən yaxa qurtarmaq üçün tələsik otaqdan çıxdım.

Ev qulluqçusu zalda idi. O, mənə paltomu geyməyə kömək etdi. Diqqətlə ona baxdım, başa düşdüm ki, ağlaymış.

– Bu necə işdir? – dedim. – Bizə yalandan deyibsiniz ki, cümə günü cənab Ekroyd sizi yanına çağırub. İndi məlum olub ki, siz onunla danışmaq istəyibsiniz.

Qız gözlərini yerə dikib dedi:

– Onsuz da, getməliydim.

Mən söhbəti uzatmadım. O, qapını açdı və mən bayıra çıxanda astadan soruşdu:

– Üzr istəyirəm, ser, kapitan Paton haqqında bir xəbər varmı?

Ona baxıb başımı buladım.

O dedi:

– Ralf üzə çıxmalıdır. Bu, onun xeyrinədir.

O, gözlərini mənə zilləmişdi.

– Onun harada olduğunu bilən adam varmı? – deyə soruşdu.

– Bəs siz bilirsiniz?

O, başını bulayıb dedi:

– Xeyr. Heç nə bilmirəm. Ancaq ona dost olan adam deyəcək: “Ralf tezliklə üzə çıxmalıdır”.

Mən ləngidim; dedim, bəlkə, qızın deməyə sözü var. Onun növbəti sualı məni təəccübləndirdi:

– Qətl nə vaxt baş verib?

– Saat ona on beş dəqiqə qalmışdan saat ona qədər.

– Ona on beş dəqiqə qalmışdan tez baş verməyib ki?

Mən diqqətlə ona baxdım. Qız onun sözünü təsdiq etmək üçün hər şeydən keçərdi.

– Bu artıq həll olunub: miss Ekroyd ona on beş dəqiqə qalmış əmisini görüb.

O çevrilib getdi. Bədəni məchul qüvvənin təsiri altında aşağı əyilmişdi. Qarıdan çıxarkən öz-özümə dedim: “Qəşəng qızdır. Çox qəşəng qızdır”.

Karolin evdə idi. O, Puaronun yanından təzəcə qayıtmışdı. Özündən çox razı görünürdü. Məni görüb dedi:

– Ona kömək edirəm.

Özümü pis hiss etdim. Karolin təbiətən ziyankar qadındır. Əgər onu detektivlərə xas vərdişlərini şisirdərək tərifləyiblərsə, onda bəs nə olacaq?

– Deyəsən, Ralf Patonun naməlum qızını axtarıb tapmağa hazırlayırsan? – deyə ondan soruşdum.

Karolin dedi:

– Bu da əlimdən gələ, ancaq müsyo Puaronun xüsusi tapşırığı var.

– Bu nə tapşırıqdır belə?

– O, Ralf Patonun çəkmələrinin qara, yoxsa qəhvəyi olmasını bilmək istəyir.

Mən təəccüblə ona baxdım. İndi başa düşürəm ki, bu çəkmələr barədə axmaq olmuşam. Heç nə anlamamışam.

– Qəhvəyi rəngli ayaqqabılar idi, – dedim. – Bu, mənə məlumdur.

– Ayaqqabılar yox, Ceyms, çəkmələr. Müsyö Puaro bilmək istəyir ki, Ralfin mehmanxanada saxladığı çəkmələr qəhvəyi idi, yoxsa qara? Bundan çox şey asılıdır.

İstəsəniz, mənə “küt” deyə bilərsiniz, ancaq heç nə başa düşmürəm.

– Bunu necə biləcəksən?

Karolin dedi ki, bunu bilmək çox asandır. Miss Qanetin qulluqçusu Klara bizim Enninin rəfiqəsidir. Klara çəkmələri götürüb mehmanxanaya getməliydi. Əməkdaşlığa sadıq qalan miss Qanetin icazəsiylə Klara getdi və hər şeyi öyrəndi.

Biz nahar etməyə oturanda Karolin saymazıyana dedi:

– Ralf Patonun çəkmələrini deyirəm.

– Hə. Necə oldu?

– Müsyö Puaro deyirdi ki, onların rəngi qəhvəyidir, lakin o səhv edib – onların rəngi qaradır. Karolin özündənrazı halda başını tərپətdi. O, belə fikirləşirdi ki, 1:0 onun xeyri-nədir. Nəhayət, Puaronu udub.

Mən cavab vermədim. Başa düşə bilmirəm ki, Ralf Patonun çəkmələrinin rəngi istintaqa nə fayda verə bilər.

XV fəsil

CEFRİ REYMOND

Puaronun insan psixologiyasına yaxından bələd olması haqqında fikir getdikcə beynimdə dərin kök salırdı. Bu da səbəbsiz deyildi. Elə onun keçirdiyi “ailə iclası”nı götürək. O, iclasın bütün iştirakçılarna meydan oxuyub dedi ki, stol arxasında oturmuş hər kəs ondan bir şey gizlədir və yaxşı olardı ki, bunu özləri etiraf etsinlər, əks təqdirdə Puaro müstəqil hərəkət etməli olacaq. Sonralar bu taktiki gediş özünü doğrultdu. Birinci olaraq missis Ekroyd Puarodan nəşə gizlətdiyini boynuna alıb hər şeyi mənə danışdı.

Günorta xəstələrimin yanından qayıdandan sonra Karolin mənə dedi ki, Cefri Reymond bizə gəlibmiş.

Paltomu asıb dedim:

– O, mənə görmək istəyirdi?

Karolin mənə yaxınlaşıb dedi:

– O, müsyo Puaronu görmək istəyirdi. Müsyo Puaron isə evdə olmadığından bizə gəlmişdi. Fikirləşib ki, müsyo buradadır və yaxud sən onun harada olduğunu bilərsən.

– Xəbərim yoxdur.

– Dedim gözləsin, ancaq oturmadı. Qara şamlar yurduna¹ bir də yarım saatdan sonra gedəcək. Müsyo Puaron cənab Reymond bizdən gedəndən az sonra evə qayıtdı.

– Bizə qayıtdı?

– Yox. Öz evinə.

– Necə bildin?

– Pəncərədən.

Mənə elə gəldi ki, biz söhbətin mövzusunı dəyişəcəyik, ancaq elə olmadı.

– Ora getmək istəmirsən?

– Hara?

– Qara şamlar yurduna.

– Əziz Karolin, mən nə üçün ora getməliyəm?

– Cənab Reymond da orada olacaq. Sən onun müsyo Puaroya nə dediyini eşidəcəksən.

Qaşlarını çatıb dedim:

– Mən hər şeylə maraqlanmıram. Onların nə danışib, nə düşündüklərini bilməsəm də, yaşayaram.

Bacım dedi:

– Boş sözdür, Ceyms. Mən nə qədər bu işlə maraqlanırsam, sən də bir o qədər maraqlanırsan. İntəhası, bunu gizlədirsən. Həmişə müxtəlif rollara girirsən.

– Hə, Karolin, – deyib iş otağıma getdim.

Karolin on dəqiqədən sonra qapını döyüb otağa daxil oldu. Onun əlində mürəbbə bankası var idi.

O dedi:

– Bura bax, Ceyms, bu bankanı müsyo Puaroya verə bilərsənmi? Ona söz vermişdim. Müsyo Puaron heç vaxt evdə hazırlanmış mürəbbə yeməyib.

– Enni verə bilməz? – deyə soyuqqanlıqla soruşdum.

¹ Qara şamlar yurdu – Puaronun yaşadığı evin adı

– O, ev işləri ilə məşğuldur. Gedə bilməz.

Mənim gözlərim Karolinin gözləriylə rastlaşdı və nəhayət, ayağa qalxıb dedim:

– Yaxşı, ora gedərəm, ancaq bu zəhrimarı aparmalı olsam, qapının ağzında qoyacağam. Başa düşdün?

Bacım qaşlarını çatıb dedi:

– Əlbəttə. Daha nə etməlisən ki?

Karolinin hərəkətləri və sözləri qabaqcadan düşünülmüşdü.

– İşdir, müsyö Puaronu görsən, – qapını açıb evdən çıxmaq istəyəndə o dedi, – çəkmələri bir ona xatırladarsan.

Karolinin sözləri yerinə düşdü. Buna görə də etiraz etmədim. Breton şlyapalı qadın qapını açanda müsyö Puaronun evdə olub-olmadığını soruşdum.

Puaro mənimlə görüşmək üçün irəli gəldi. Onun nədənsə razı qaldığını hiss etmək olurdu.

O dedi:

– Yumşaq kürsüdə əyləşin, mənim əziz dostum. Bəlkə, bu birində sizə daha rahat oldu? Otağın hərərəti çox dözülməz deyil ki?

Çox dözülməz idi, amma bunu ona demədim. Pəncərə bağlı, buxarı isə çirtaçırtla yanırıdı.

Puaro dedi:

– İngilis xalqı təmiz havanı xoşlayır, amma hava bayırda yaxşıdır. Daha niyə onu evə dolduraq? Bu, boş şeydir. Siz, deyəsən, mənə nəse gətiribsiniz?

– İki şey, – dedim. – Birinci... bunu... Karolindən.

Mürəbbə bankasını ona verdim. O dedi:

– Bu, madmazel Karolinin lütfkarlığıdır. Verdiyi sözü unutmayıb. Bəs ikinci şey?

– İkinci şey məlumatdır.

Bunu deyib missis Ekroydla olan söhbətimi ona nəql etdim. O, maraqla qulaq asdı, ancaq təəccüblənmədi. Sadəcə, fikrə gedib dedi:

– Belə. Bu, müdirənin sözünü təsdiq edir. O demişdi ki, “gümüş masa”-nı açıq görüb, buna görə də onu bağlayıb.

– Mənə demişdi ki, qonaq otağına gülləri sulamaq üçün gəlmişdi.

– Bu, ciddi deyil, mənim dostum. O, otaqda olmasını bir şeylə əlaqələndirmək üçün ağılına gələn ilk sözü demişdi.

Əvvəl fikirləşirdim ki, bu... “gümüş masa” ilə bağlıdır, amma indi başa düşürəm ki, bunun səbəbi başqa şeydir.

- Elədir. O, həyəətə kimi qarşılamağa çıxmışdı?
- Sizcə, o, həyəətə kiminləsə görüşməyə çıxmışdı?
- Bəli.

Puaro başını tərpədiyə fikrə getdi və dedi:

- Elədir.

Araya sükut çökdü. Nəhayət, sükutu pozub dedim:

– Hə, bacım dedi sizə çatdırım ki, Ralfin çəkmələrinin rəngi qəhvəyi yox, qaradır.

Mən bu xəbəri deyəndən sonra onun üzünə baxdım.

Puaro həyəcanlanmışdı, lakin tez də özünü ələ aldı.

- Bəlkə, yanılıb? – deyə soruşdu.
- Xeyr.

– Çox heyif, – təəssüflə dedi və arzusu puça çıxmış adamlar tək ruhdan düşdü, dağılaşdı.

Puaro bir də bu barədə danışmayıb söhbətin yönünü dəyişdi.

– Cümə günü səhər erkən sizin yanınıza gəlmiş müdirə miss Rassel... Həmin gün aranızda nə kimi söhbət olduğunu sizdən soruşsam, nəzakətsizlik olmaz ki?

– Xeyr. Biz zəhərlərdən, onların çətin və yaxud asan aşkar edilməsindən, tiryəklərdən, bir də tiryəkə almışmış insanlardan – narkomanlardan danışdıq.

- Ələxüsus kokaindən? – deyə Puaro soruşdu.

Təəccüblə soruşdum:

- Necə bildiniz?

Puaro cavab verməyib ayağa qalxdı və qəzetlərin saxlandığı yerə doğru getdi. Sonra cümə günü, 16 sentyabr tarixli “Deyli bacet” qəzetini mənə tərəf uzadıb kokain haqqında yazılmış məqaləni göstərdi. Məqalə çox təsirli dildə yazılmışdı.

Puaro dedi:

- Bu məqalə ona kokaini xatırlatmışdır.

Həç nə başa düşmədiyimi Puaroya demək istəyirdim ki, qəflətən qapı açıldı və Cefri Reymond otağa daxil oldu. O, həmişəki kimi, şən görünürdü. Hər ikimizi salamlayıb dedi:

– Necəsiniz, doktor? Artıq ikinci dəfədir ki, müsyö Puaro, sizə gəlirəm. Sizə deyiləsi sözüm var.

– Onda mən gedim, – könülsüz dedim.

Reymond Puaronun işarəsinə əməl edib əyləşdi və dedi:

– Şəxsi iş deyil, doktor. Sadəcə, hər şeyi etiraf etməyə gəlmişəm.

Puaro soruşdu:

– Doğrudan?

– Elə vacib bir şey deyil, amma dünəndən vicdan əzabı çəkirəm, çünki sizdən bir şey gizlətmişəm.

– Bu nədir belə, müsyö Reymond?

– Elə bir şey deyil. Mənim borcum var idi... və cənab Ekroydun vəsiyyət etdiyi beş yüz funtla borcumu ödədim. Bu pullar mənim imdadıma çatdı.

O, bizə baxıb gülürdü və onun açıq, səmimi gülüşü Reymondun hamıya sevdirdi. Reymond sözünə davam edib dedi:

520

– Polis işçilərini tanıyırsınız da... adam axtarırlar ki, kiməsə borclu olsun və ondan şübhələnsinlər; ancaq mən səfeh olmuşam, çünki saat ona on beş dəqiqə qalmışdan saat onadək Blantla bilyard otağında olmuşam. Demək, sübutum var. Qorxmaq lazım deyilmiş. Siz dünən bizim hər birimizin nəse gizlətdiyini deyəndə bu yadıma düşdü və fikirləşdim ki, yanınıza gəlib ürəyimi boşaldım.

O ayağa qalxdı və bizə baxıb yenidən güldü.

Puaro razılıqla başını tərpədirib dedi:

– Siz ağıllı oğlansınız. Görürsünüz, mən kiminsə bir şey gizlətdiyini deyəndə həmin şeyin bu adam üçün qorxulu olduğunu nəzərdə tutmuşam. Siz sınaqdan yaxşı çıxdınız.

Reymond gülə-gülə dedi:

– Çox şadam ki, daha məndən şübhələnmirsiniz. Onda mən gedim.

– Demək, belə, – qapı onun arxasınca örtüləndə dedim.

– Bəli... Bilyard otağında olmasaydı, kim bilir, nə olardı? Cinayətlərin çoxunu beş yüz funtdan da az məbləğ üçün ediblər. Əsas hansı məbləğ insanı dizi üstə çökdürəcək – bax budur nisbilik nəzəriyyəsi. Əziz dost, bir görün cənab Ekroydun ölümü neçə adamı pulla təmin etdi: missis Ekroyd, miss Flora, gənc cənab Reymond, müdirə miss Rassel... Tək bir nəfərə heç nə düşmür – mayor Blanta.

Bu adı tələffüz edəndə onun səs tonu dəyişdi. Mən çaşbaş qaldım.

– Sizi başa düşmürəm, – dedim.
 – Günahlandırdığım adamlardan ikisi mənə həqiqəti danışdı.

– Demək istəyirsiniz ki, mayor Blant da sizdən nəse gizlədir?

– İngilislər ancaq məhəbbətini gizlədir. Belə bir ingilis məsəli var.

– Sizə elə gəlmir ki, bizim bir məsələ barəsində fikrimiz səhv olsun?

– Hansı məsələdə?

– Missis Ferrarsa hədə-qorxu gələn adamın həm də cənab Ekroydu öldürməsi haqqında fikir.

Puaro başını bulayıb dedi:

– Belə şey ola bilər, ancaq unutmayın ki, missis Ferrarsın göndərdiyi məktub yoxa çıxıb. Doğrudur, siz qapını sındırıb meyiti görəndə məktubu gizləncə Parker də götürə bilərdi.

– Parker?

– Bəli, Parker. Mən heç vaxt Parkeri unutmuram. Əlbəttə, o, qatil deyil, amma missis Ferrarsa hədə-qorxu gələn əclaf ondan başqa kim ola bilər? Bu cür rol Blantdan çox ona layiqdir.

– Bəlkə də, məktubu Parker götürüb, çünki az sonra zərfin yoxa çıxdığını gördüm.

– Blant və Reymond otaqda olandan əvvəl, yoxsa sonra?

– Dəqiq yadımda deyil. Deyəsən, əvvəl idi... yox, sonra. Bəli, məhz sonra.

Puaro fikrə gedib dedi:

– Onların içindən bu işə ancaq Parker yarayar. İstəyirəm ki, Parkerlə bir təcrübə aparım. Hə, mənim dostum, mənimlə birlikdə Fenliyə gedərsinizmi?

Mən razı oldum və biz yola düşdük. Puaro miss Ekroydu görmək istəyirdi, buna görə də Flora aşağı düşməli oldu.

Puaro dedi:

– Madmazel Flora, sizə bir sırr açacağam. Parkerin günahsız olduğuna hələ də inanmıram, buna görə də onunla bir təcrübə aparmaq fikrindəyəm. Mənə bu işdə kömək edərsinizmi? İstəyirəm biləm ki, həmin gecə o, özünü necə aparıb. Ona bir şey demək lazımdır... Hə! Yadıma düşdü.

Ona deyərik ki, dəhlizdə danışan adamların səsini həyətdə eşitmək mümkündürmü? Bunu öyrənmək istəyirik. İndisə zəng çalın ki, Parker otağa gəlsin.

Elə də etdim və eşikağası otağa daxil oldu.

– Mən lazımam, ser?

– Bəli, mənim əziz Parkerim. Bir təcrübə fikirləşmişəm. Mayor Blant iş otağının pəncərəsi ilə üzbəüz olan meydandadır. Bilmək istəyirəm ki, o gecə meydanda durmuş adam miss Ekroydla sizin söhbətinizi eşidə bilərdimi? Həmin səhnəni öz gözümlə görmək istərdim. Bəlkə, əlinizdə tutmaq üçün məcməyi gətirəsiniz?

Parker yox oldu və biz iş otağından çıxıb dəhlizdə durduq. Çox keçmədi ki, cingilti səsi gəldi və Parker üstündə sifon, viski şüşəsi, iki qədər olan məcməyi ilə qapı ağzında göründü. Puaro əlini yuxarı qaldırıb qışqırdı:

– Bir dəqiqə. Hər şey olduğu kimi qalmalıdır. Ogecəki səhnəni bütün incəliyinə qədər təqlid edin.

Parker dedi:

– Səhv etmirəmsə, buna cinayətin bərpası deyirlər.

Parker sakitcə dayanıb Puaronun göstərişini gözləyirdi.

– Aha! Bu əziz Parker nəsə bilir, – deyə Puaro qışqırdı.

– O, bu barədə oxuyub. İndisə xahiş edirəm ki, hər şey ondakı kimi olsun. Demək, sən zaldan gəlirdin... Bəs madmazel?

Flora iş otağının qapısı yanında durub dedi:

– Mən burada idim.

Parker onun sözünü təsdiqləyib dedi:

– Elədir, ser.

Flora dedi:

– Qapını təzəcə örtmüşdüm.

Parker:

– Bəli, miss, – dedi. – İndiki kimi əlinizlə qapının dəstəyindən tutmuşdunuz.

Puaro dedi:

– Onda başlayın görək.

Flora qapının dəstəyini tutub durdu, Parker isə əlində məcməyi zala açılan qapının ağzında dayandı. Birinci Flora danışdı:

– Parker, cənab Ekroyd tək qalmaq istəyir. Oldu?

Parker:

– Zənnimcə, miss Flora, o axşam siz tək yox, təklikdə dediniz, – dedi. Sonra artist kimi rola girib hündürdən əlavə etdi: – Çox gözəl, miss. Qapını bağlayım?

– Zəhmət olmasa...

Parker çıxıb getdi. Flora pilləkənləri enməyə başladı:

– Kifayətdir? – dedi.

Puaro əllərini bir-birinə sürtüb cavab verdi:

– Əla. Hə, Parker, demək, məcməyidə iki qədəh var idi. Bəs ikinci qədəh kimin üçün idi?

– Mən həmişə məcməyiyyə iki qədəh qoyuram, ser. Mənə sualınız var?

– Yox. Sağ olun.

Parker geri çəkilib ona yol verdi. Puaro zalın ortasına çatıb dayandı. Flora onun yanına gedib soruşdu:

– Təcrübəniz necə keçdi? Mən heç nə başa düşmürəm...

Puaro gülüb dedi:

– Bu lazım da deyil; ancaq deyin görüm, Parkerin məcməyisində, həqiqətən, iki qədəh var idi?

Flora qaşlarını çatıb dedi:

– Yadımda deyil. Bəlkə də... Təcrübənin məqsədi... bu idi?

Puaro qızın əlini əlinə alıb sığalladı.

– Həmişə insanların doğru-yalan danışması ilə maraqlanmışam, – dedi.

– Parker həqiqəti söylədi?

Puaro verdiyim sualı təkrar edib dedi:

– Həqiqəti?

Biz kəndin arası ilə gedəndə ondan soruşdum:

– Məqsədiniz qədəhlər idi?

Puaro çiyinlərini çəkib dedi:

– Bir şey demək lazım idi.

Mən ona baxdım. O dedi:

– Əziz dost, mən bilmək istədiyimi bildim. Bununla da qurtaraq.

XVI fəsil

MACONQ¹ OYUNUNA
HƏSR OLUNMUŞ AXŞAM

Biz axşamı maconq oyununa həsr etdik. Bu oyun növü Kingz Ebbot kəndində geniş yayılıb. Qonaqlar isti paltarlarını geyir və nahardan sonra gəlirlər. Onlar əvvəlcə çay, qəhvə içir, sonra isə evdə hazırlanmış pirojna və buterbrodların dadına baxırlar.

Bu gecə qonaqlarımız miss Qanet və kilsənin yaxınlığında yaşayan polkovnik Karter idi. Qeybətlər bu zaman baş verir. Hətta oyunun özünə də tə'sir göstərir. Biz əvvəl bric oynayırdıq. Əlbəttə, bu zaman qeybət etməyi də unutmurduq, ancaq maconq daha sakit oyun növüdür. Oyun yoldaşın əvvəlki kimi üstünə qışqırıb demir ki, niyə kartı lazımlısı ilə vurmayıbsan. Doğrudur, tənqid və özünü tənqid bu oyunda da müşahidə edilir, ancaq bric oyunundakı ehtiras daha nəzərə çarpmır.

Karolin miss Qaneti öz otağına apardı ki, şalları açmağa ona kömək etsin. Arxasını buxarıya çevirib oturan polkovnik Karter isə dedi:

– Axşamlar soyuq olur, Şeppard. Elə Əfqanıstanda olduğu kimi.

– Doğrudan?

Polkovnik qəhvə fincanını götürüb dedi:

– Ekroydun başına gəlmiş fəlakət çox qəribədir. Burada nəşə var. Öz aramızda qalsın, Şeppard, mən hədə-qorxu haqqında bir şey eşitmişəm. Görərsən, burada qadın əli var. Sözümlü yadında saxla.

Karolin və miss Qanet otağa daxil oldular. Miss Qanet kofe fincanını boşaldana qədər Karolin maconq qutusunu çıxardıb kartları stolun üstünə tökdü.

Polkovnik dedi:

– Biz Şanxay klubunda: “Kartları süzün gəlsin” – deyərdik.

¹ Maconq – iki və ya dörd nəfər arasında oynanılan Çin oyunu. Oyunda 136 şəkilli kartdan istifadə olunur. Kartları ya fil sümüyündən, ya da bambuq ağacından düzəldirlər. Hər kartın öz adı var; məsələn: “*Dairə*”, “*Anpanq*”, “*İst uind*” və s. “*Maconq*” isə oyunun bitdiyini bildirir. “*Maconq*” edən oyunu udur.

Karolin və mən belə fikirləşirik ki, polkovnik Karter heç vaxt Şanxay klubunda olmayıb. Hindistanın sərhədlərini də keçməyib. Müharibə vaxtı konservləşdirilmiş ət, gavalı, alma cemi bankalarından savayı heç nə görməyib. Nə olur-olsun, polkovnik hərbi işçidir. Biz Kinqs Ebbot kəndində darıxma-yaq deyərək, adamların bu cür uydurmalarına göz yumuruq.

Karolin dedi:

– Başlayaçaq?

Biz keçib stolun arxasında oturduq. Araya beş dəqiqəlik sükut çökdü. Hər kəs öz kartlarını lazımı qaydaya salırdı. Nəhayət, Karolinin səsini eşitdik. O, mənə baxıb dedi:

– Hə, Çeyms, “İst uind”.

Mən həmin kartı stolun üstünə qoydum. “Üç bambuq”, “İki dairə”, “Xizək” və miss Qanetin “Anpanq” kəlməsi ilə ikinci dövrəni başa vuranda miss Qanet dedi:

– Səhər Flora Ekroydu gördüm... “Xizək”. Yox, səhv etmişəm. “Anpanq”.

Karolin dedi:

– “Dörd dairə”... Harada gördün?

Miss Qanet cavab verdi:

– O, mənə görmədi.

Belə hallar bizim kənddə adi şeydir.

– Aha! – Karolin dedi. – “Çau”.

Miss Qanet haşiyə çıxıb dedi:

– İndilərdə “Çau” yox, “Çi” deyirlər.

– Boş sözdür, – Karolin dedi. – Mən həmişə “Çau” demişəm.

Polkovnik Karter mübahisəyə qoşuldu:

– Şanxay klubunda “Çau” deyirdilər.

Miss Qanet təslim oldu.

Karolinin başı oyundan açılanda dedi:

– Flora Ekroyd haqda nə deyirdin? Tək idi?

– Kim bilir, – miss Qanet dedi.

Xanımların gözü bir-birinə zilləndi və him-cimlə nə danışdılar, bilmədim. Nəhayət, Karolin dilləndi:

– Doğrudan? Mən dediyim? Bu, təəccüblü deyil.

Polkovnik:

– Miss Karolin, sizi gözləyirik, – dedi.

Kənardan baxan deyərdi ki, polkovnik kimi qətiyyətli, kobud adam qeybətdən çox oyuna fikir verir, amma bu, səhv təəssüratdır.

– Əgər bilmək istəyirsinizsə, – miss Qanet dedi. (Sizdəki kart “Bambuq” idi, əzizim? Hə, gördüm: “Dairə” imiş.)
– Əgər bilmək istəyirsinizsə, Floranın bəxti yaman gətirib.

Polkovnik dedi:

– “Yaşlı iblis”ə qarşı “Xizək” necədir, miss Qanet? Necə yəni bəxti gətirib? Sadəcə, qəşəng qızıdır. Vəssalam.

Miss Qanet dedi:

– Mən detektiv işçisi olmasam da, bunu bilirəm ki, onlar ilk sualı bu cür verirlər: “Öləni sonuncu dəfə kim görüb?” Elə həmin adamdan da şübhələnməyə başlayırlar. İndisə bu adam Flora Ekroyddur. Belə şeylər olur. Ralf Paton da yoxa çıxıb ki, qızdan şübhələnməsinlər.

Etiraz edib dedim:

– Sizcə, Flora Ekroyd kimi bir qız əmisini öldürə bilər?

Miss Qanet dedi:

– Mən Parisdə baş verən cinayətlər haqqında kitab oxuyuram. Orada yazılıb ki, ən qəddar qadın cinayətkarları arasında mələksifət qızlar da vardır.

Karolin tələsik dedi:

– Bu Fransadadır.

Polkovnik:

– Hə, – dedi, – sizə Hindistanda eşitdiyim əhvalatı danışacağam.

Polkovnikin uzun hekayəsi heç kimi maraqlandırmadı. Bu da təbiidir, çünki neçə il bundan əvvəl Hindistanda baş vermiş hadisə srağagün Kinqs Ebbot kəndində baş vermiş hadisə ilə müqayisədə heç nədir.

Karolin “Maconq” deyərək polkovnikin hekayəsinə son qoydu. Mən Karolinin bəzi səhvlərini düzəldəndən sonra biz oyuna başladığımız.

Karolin dedi:

– “İst uind”. Mənim Ralf Paton haqqında öz fikrim var. “Üç işarə”. Bunu ancaq mən bilirəm.

– Doğrudan, əzizim? – miss Qanet dedi. – “Çau”. Yox... “Xizək”.

– Hə, – Karolin dedi.

Miss Qanet:

– Çəkmələrlə əlaqədar məsələ necə oldu? – deyə soruşdu.

– Hər şey öz qaydasındadır, – Karolin dedi.

Miss Qanet:

– Bilmirsən, onun məqsədi nə idi? – deyə soruşdu.

Karolin dodağını büzüb başını elə tərپətdi ki, guya, hər şeyi bilir.

Miss Qanet dedi:

– “Xizək”. Yox... “Anpanq”. Doktor müsyo Puaronun sirr yoldaşdır. O, hər şeyi bilər.

– Fikriniz səhvdir, – dedim.

Karolin dedi:

– Ceyms çox təvazökar oğlandır. Aha! “Konq”.

Polkovnik fit çaldı və qeybət dərhal kəsildi. O dedi:

– Sizdə həmçinin “Üind” var, eləcə də “İblis”lərin iki “Xizəyi”. Biz ehtiyatlı olmalıyıq, miss Karolinin əli yaxşıdır.

Biz bir müddət fasiləsiz oynadıq. Nəhayət, polkovnik Karter dedi:

– Müsyo Puaro, həqiqətən məşhur detektivdir?

Karolin ona cavab verib dedi:

– Dünyanın ən məşhur detektividir, buna görə də adını dəyişib.

Miss Qanet dedi:

– “Çau”. Bu, bizim kənd üçün böyük şöhrətdir. Sizə bir şey deyim: mənim qulluqçum Klara Fenlidəki qulluqçu Elzanın rəfiqəsidir. Siz bilən, Elza ona nə desə yaxşıdır? Evdən çoxlu pul oğurlayıblar. Özü də bu işdə ev qulluqçusunun əli var. O artıq çıxıb gedir. Nə üçünsə Klara gecə-gündüz ağlayır. Yəqin, mafiyanın üzvüdür, buna görə də qorxur. Özünüz fikirləşin: xasiyyəti çox qəribədir. Heç kimlə dostluq etmir. İstirahət günlərini tək keçirir. Bu, mənə əsas verir ki, ondan şübhələnirəm. Ona bir gün dedim ki, gəl “Qızlar klubu”na gedək, razı olmadı; sonra onun ailəsi və evi haqqında soruşdum, ancaq bir cavab almadım. Nəzakətlə ağızımı yumdu.

Miss Qanet dayandı ki, nəfəsini dərsin. Qulluqçu barədə maraqlanmayan polkovnik dedi ki, Şanxay klubunda bu oyunu həvəslə oynayırlar.

Biz xeyli müddət həvəslə oynadıq. Nəhayət, Karolin dedi:

– Bu miss Rassel... Cümə günü səhər, Ceymsin yanına gəlmişdi. Guya dizi ağrıyırdı, əslində, öyrənmək istəyirdi. “Beş işarə”.

Miss Qanet dedi:

– “Çau”. Ağlabatan fikir deyil.

Polkovnik:

– Zəhərlərdən onu demək istəyirəm ki... Nə? Mənim oyunumdur? Başa düşdüm. “Səkkiz bambuq”, – dedi.

Miss Qanet dedi:

– Maconq!

Karolin əsəbiləşib:

– Mənim bir dənə “Qırmızı iblis”im olsaydı, oyunu udardım, – dedi.

– Mənim bütün oyun boyu iki dənə “Qırmızı iblis”im olub.

Karolin məzəmmətlə dedi:

– Belə olar da, Ceyms. Sən oyunun ruhunu duymursan.

Mən belə fikirləşirdim ki, yaxşı oynayıram. Karolin mənim hesabıma uda bilərdi, amma miss Qanet təsadüfən qalib gəldi. Bu sonuncu cümləni Karolin miss Qanetə deməyi unutmadı.

“İst uind” və biz yenidən oynadıq.

Karolin dedi:

– Sizə bunu demək istəyirdim...

Miss Qanet:

– Hə? – dedi.

– Ralf Paton haqqında.

Miss Qanet onu həvəsləndirib dedi:

– Hə, əzizim. “Çau”!

Karolin:

– Demək, belə. Deyəsən, yenə udacaqsan.

– Bilirəm. Sən Ralf Paton haqqında danışırıdın.

– Hə. Mən onun harada gizləndiyini bilirəm.

Biz maraqla ona baxdıq. Polkovnik:

– Bu, sizin öz fikrinizdir? – deyə soruşdu.

– Bu dəqiqə sizə hər şeyi danışaram. Mən dəhlizə buraların irimiqyaslı xəritəsini vurmuşam. Yəqin, bunu görürsünüz?

Biz onun sözünü təsdiq etdik. Karolin sözünə davam edib dedi:

– Müsyö Puaro evdən çıxarkən dəhlizdə ayaq saxladı. Xəritəyə baxdı, sonra Krençester barədə bir-iki söz dedi: bizə yaxındır və sair... Bu barədə bir-iki kəlmə danışdı. Çıxıb gedəndə isə bu fikir ağılıma gəldi.

– Nə?

– Ralf Krençester şəhərindədir.

Elə bu an əlimdəki kartları dağıtdım. Bacım diqqətsizliyimə görə məni tənbeh etdi. Tənbeh etsə də, fikri-zikri söhbətin yanında qalmışdı.

Polkovnik dedi:

– Krençester, miss Karolin? Ola bilməz! Bu çox yaxındır.

Karolin dedi:

– Demək, belə çıxır ki, o, qatarla getməyib. Piyada gedib və əminəm ki, Ralf hələ də oradadır.

Mən ona etiraz etdim, amma Karolinin ağılına bir şey gələndə möhkəm gəlir.

Miss Qanet soruşdu:

– Müsyö Puaro bu fikirdədir? O gün Krençester yoluna çıxmışdım. Müsyö Puaro şəhərdən gələn maşında oturmuşdu.

Biz bir-birimizə baxdıq.

Miss Qanet qəflətən dedi:

– Əzizlərim, mən ki qalib gəlmişəm. Heç oyuna fikir vermirdim.

Karolinin başı söhbətdən açıldı. O, miss Qanetin oyununu haqda uzun bir mühazirə oxudu. Miss Qanet səbirlə ona qulaq asıb dedi:

– Səni başa düşürəm, əzizim. Əsas oyuna necə başlamaqdır. Oyunu yaxşı başladın, udacaqsan.

Biz bir də oynadıq.

“İst uind”. Kartlar düzülməyə başladı. Bu vaxt Enni çay gətirdi. Karolin miss Qanetin ləngidiyini görüb dedi:

– Bir az cəld ol, əzizim.

Biz xeyli müddət cəld oynadıq.

Polkovnik Karter dedi:

– Heç ağzını açıb danışmırsan, Şeppard. Tülkü kimi bicsən. Əlcək taxan detektivlərə oxşayırsan. Məlumat vermirsən.

Karolin dedi:

– Ceyms çox qeyri-adi adamdır. Heç vaxt məlumat vermir.

– Məlumat verməyə bir şeyim yoxdur, – dedim. – Puaro heç kimə sirr vermir.

Polkovnik dedi:

– Ağıllı adamdır. Özünü bütünlükdə iradəsinin hökmünə tabe etdirib. Detektiv işçiləri pis adam deyillər, ancaq arabir yalan danışmağı xoşlayırlar.

Miss Qanet sevinclə dedi:

– “Xizək” və “Maconq”.

Vəziyyət gərginləşdi. Miss Qanet oyunu üçüncü dəfə idi ki, udurdu. Elə bu vaxt Karolin qulağıma pıçıldadı:

– Yorulubsan-nədir, Ceyms? Key kimisən. Heç dinib-danışmırsan.

– Axı, əzizim, – dedim, – danışmağa sözüüm yoxdur.

Karolin dedi:

– Boş sözdür. Sənin bu haqda yaxşı məlumatın var.

Cavab vermədim, çünki təəccübdən, az qala, başımı itirəcəkdim. Maconq oyununda belə bir şey var: “Tam qələbə”. Ona yiyələnən şəxs dərhal oyunu udur. Əlimi irəli uzadıb ovcumu açdım və dedim:

– Şanxay klubunda deyildiyi kimi “Tin-ho”... “Tam qələbə”!

Polkovnikin təəccübdən gözləri böyüdü. O dedi:

– Canıma and olsun ki, qəribə şeydir. Heç beləsini görməmişəm!

Bilmirəm: ya Karolinin tənəsinin, ya da qələbənin təsirindən ağzımdan söz qaçırdım:

– Sizə maraqlı məlumat deyim: qızıl nişan üzüyü tapılıb. Yazısı da var. “R-dan”.

Mən üzüyün nə vaxt və harada tapıldığı haqda olan suallara cavab verdim. Üzüyə yazılmış tarixi də deyəsi oldum.

– 13 mart, – deyə Karolin sözüümü təkrar etdi. – Altı ay əvvəl.

Bu barədə yürüdülmən fikirləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1. Polkovnik Karter: *Ralf gizlicə Flora ilə evlənib. Məsələnin birinci və ən sadə həlli.*
2. Miss Qanet: *Rocer Ekroyd gizlicə missis Ferrarsla evlənib.*
3. Bacım Karolin: *Rocer Ekroyd müdirəsi miss Rassel ilə evlənib*

Biz yatmağa gedəndə bacım dördüncü fərziyyəni də söylədi. Doğrusu, bu fərziyyəni söyləmək üçün bacımdan başqa heç kəsin istedadı çatmazdı. Bacım dedi:

– Bura bax, əgər mənə desələr ki, Cefri Raymond Flora ilə evlənib, təəccüblənmərəm.

– Onda “C-dan” olardı, daha “R-dan” yox.

– Bəs bilmirsən? Bəzi qızlar kişiləri soyadı ilə çağırmağı xoşlayır. Axşam eşitdin də miss Qanet Floranın bəzək-düzəyi haqda nə dedi?

Sizə etiraf etməliyəm ki, mən bu barədə bir söz də eşitməmişəm. Karolin bunu necə eşidib, ancaq özü bilər.

– Bəs Hektor Blant? – dedim. – Əgər...

Karolin dedi:

– Boş şeydir. Qız onun xoşuna gəlir. Qızı sevə də bilər, amma Flora heç vaxt atası yaşında olan kişiyyə getməz, çünki yanında bu cür qəşəng, cavan katib var. O, mayor Blantla elə-belə məzələnir. Bu, bütün qızlara xas olan cəhətdir. İndisə qulaq as, gör nə deyirəm, Ceyms Şeppard. Flora Ekroyd Ralf Patonu sevmir və sevməyib də. Bunu eşit məndən.

XVII fəsil

PARKER

Səhərisi gün üzük məsələsini danışdığıma peşman olmuşdum. Hər dəqiqə Puaronun məzəmmətini gözləyirdim. Düzünü bilmək istəsəniz, mən özümü günahkar saymıram, çünki Puaro həmin məsələnin gizli qalmasını məndən xahiş etməmişdi. Bir şey var ki, özü heç kimə bu barədə məlumat verməmişdi. Kənd camaatı içində bunu mən bildirdim. Demək, belə çıxır ki, günahkaram.

Missis Ferrarsla Rocer Ekroydun cənazəsi saat on bir-də eyni yerdən götürüldü. Matəm ağır keçdi, iştirakçıların sayı gözlənilməyindən çox oldu.

Matəm mərasimi qurtaranda Puaro mənə yaxınlaşdı. Sifətindəki ifadə ciddiləşmişdi. Fikirləşdim ki, ağızımdan söz qaçırdığıma görə mənə açıqlanıb. Sonra məlum oldu ki, səbəb başqa şey imiş.

O dedi:

– Artıq istintaqın sonu yaxınlaşır. İstəyirəm ki, siz bir şahidin dindirilməsində iştirak edəsiniz. Onu elə vəziyyətə salacağam ki, mənə hər şeyi danışacaq.

– Bu şahid kimdir? – deyə təəccüblə soruşdum.

Puaro:

– Parker! – dedi. – Ona demişdim ki, saat on ikidə mənim yanına gəlsin. İndi məni gözləyir.

– Fikriniz nədir? – ona çəpəki baxıb soruşdum.

– Bir şey deyə bilərəm: mən narazıyam.

– Demək, missis Ferrarsa hədə-qorxu gələn odur?

– Ya o, ya da...

Bir-iki dəqiqə susub dedim:

– Hə?

– Mənim dostum, yəqin, odur.

532

Onun daha danışmaq istəmədiyini görüb əlavə sual vermədim. Ümumiyyətlə, Puaro çox dəyişmişdi: onun səsinə, hərəkətində əvvəl görmədiyim xüsusiyyətlər aşkar edirdim. O, zahirən əvvəllər olduğundan daha ciddi görünürdü.

Qapını üzümüə açmış breton şlyapalı qadın dedi ki, Parker gəlib, bizi gözləyir. Eşikağası biz otağa daxil olanda dərhal ayağa qalxdı.

Puaro nəzakətlə dedi:

– Sabahın xeyir, Parker. Bir dəqiqə gözlə.

O, paltosunu və əlcəklərini soyunmaq istəyəndə Parker ona yaxınlaşıb dedi:

– İcazə verin, kömək edim, ser.

Parker səliqə ilə əlindəkiləri qapının yanındakı stulun üstünə qoydu. Puaro razı halda ona baxıb dedi:

– Çox sağ ol, mənim əziz Parkerim. Otura bilərsən, çünki söhbətimiz uzun olacaq.

Parker astadan başını tərpedib əyləşdi.

Puaro dedi:

– Necə bilərsən, səni niyə çağırmışam?

Parker bir-iki dəfə öskürdü, sonra cavab verdi:

– Mərhum ağamla əlaqədar... sorğu aparacaqsınız.

Puaro başını tərpedib:

– Düzdür, – dedi. – Hədə-qorxu ilə aran necədir?

Eşikağası ayaq üstə qalxıb qışqırdı:

– Ser!

Puaro sakit səsle sözüne davam etdi:
– Özüne əziyyət verib sözümdən incimış vicdanlı insan surətini alma. Sənin bu sahədə təcrübən var, elə deyilmi?

– Ser, heç kim məni...

Onun cümləsini Puaro tamamladı:

– ...indiyədək təhqir etməyib. Bunu demək istəyirdin?

Onda de görüm, əziz Parker, cənab Ekroydun iş otağının qapısı arxasında durub içəridəki söhbətə qulaq asanda niyə “hədə-qorxu” sözü sənin diqqətini cəlb etdi?

– Məə... mən...

Puaro ona danışmağa macal verməyib qəflətən soruşdu:

– Sənin sonuncu ağan kim olub?

– Sonuncu ağam?

– Bəli.

– Mayor Ellerbi, ser.

– Belə, mayor Ellerbi. Mayor Ellerbi tiryək çəkirdi, elədirmi? O, səninlə dünya səyahətinə çıxır və siz Bermud adalarında olduğunuz vaxt mayor cəncəl bir işə düşür: bir nəfəri öldürürlər. Bunda mayor Ellerbinin də günahı var idi. İş tezliklə yatırılır, lakin sən hər şeyi bilirdin. De görüm, o, sənin ağzını yummaq üçün nə qədər pul vermişdi?

Parker, sanki, donub-qalmışdı, danışa bilmirdi.

– Susmağın xeyri yoxdur, Parker, Erkül Puaro bilir.

Mayor Ellerbiylə əlaqədar əhvalat doğrudur, elədirmi?

Parker nələc qalib ağır-ağır başını tərpətdi. Onun qorxudan bənizi ağarmışdı.

– Mən cənab Ekroydu öldürməmişəm, – o qışqıraraq deyirdi. – Allaha and olsun, ser, ona barmağım da dəyməyib. Mən qatil deyiləm.

Puaro dedi:

– Sənə inanıram, mənim dostum, amma mən həqiqəti bilməliyəm.

– Sizə hər şeyi danışacağam, ser. Doğrudur, mən o gecə otaqdakı söhbətə qulaq asmaq istəyirdim, çünki eşitdiyim bir-iki söz məndə şübhə oyatmışdı. Cənab Ekroyd doktorla xəlvətə çəkilir, tək qalmaq istəyir və s. Ağlıma gələni polisə dedim, ancaq mən o gecə hədə-qorxu sözünü eşitmişdim və...

O susdu.

– Fikirləşdin ki, sənə aid bir iş olar, hə?

– Bəli, ser. Öz-özümə dedim ki, əgər cənab Ekroyda hədə-qorxu gəlirlərsə, mən niyə kənarda qalmalıyam? Bu işdə çoxlu pul qazana bilərdim.

Puaronun sifətindəki ifadə dəyişdi. O, irəli uzanıb dedi:

– Sənin bu çür fikirləşməyinə bir səbəb var idi?

– Xeyr, ser. Doğrusu, təəccüblənmişdim, çünki cənab Ekroyd çox nümunəvi vətəndaş idi.

– O gecə sən nə eşitmişdin?

– Demək olar ki, heç nə, ser. Əvvəl belə düşünmüşdüm ki, söhbət mənim haqqımdadır. İşim başımdan aşdığından cənab Ekroydun iş otağına cəmi bir neçə dəfə yaxınlaşdım, onda da mənə mane oldular. Birinci dəfə doktor Şeppard otaqdan çıxıb məni gördü. Sonra cənab Reymonda görə otağa yaxınlaşa bilmədim. Bir də məcməyi ilə gələndə miss Flora ilə qarşılaşdım.

534

Puaro xeyli müddət onun üzünə baxdı. Parker Puaronun gözlərindən yayınmadı, əksinə, düz gözlərinin içinə baxdı.

– Mənə inanın, ser. Polisin mayor Ellerbiylə əlaqədar işi qurdalayb məndən şübhələnməsindən qorxurdum, – dedi.

Puaro:

– Yaxşı, – dedi. – Sənə inanıram. Hə, mümkünsə, əmanət kitabçasını ver, baxım. Sənin axı əmanət kitabçan var, elə deyilmi?

– Bəli, ser. Kitabçanı həmişə özümle gəzdirirəm.

O, əmanət kitabçasını döş cibindən çıxarıb Puaroya verdi. Puaro yaşıl rəngli nazik kitabçanı götürüb açdı.

– Beş yüz dənə “Nəşnl seyvinqs” səhmləri?!

– Bəli, ser. Mərhum ağam mayor Ellerbinin sayəsində min funtdan çox pul yığmışam. Cıdır yarışlarında da bəxtim gətirdi: arxada gedən at öndə gedən “Yubiley” adlı atı ötüb yarışda qalib gəldi. Mən isə iyirmi funt uddum.

Puaro əmanət kitabçasını ona qaytarıb dedi:

– Zənnimcə, sən mənə həqiqəti söylədin. Əgər sənin sözlərində bir yalan tapsam, məndən incimə, əziz dost. İndisə gedə bilərsiniz.

Parker çıxıb gedəndən sonra Puaro paltosunu götürüb geyindi.

– Hara gedirik? – deyə ondan soruşdum.

– Əziz müsyö Hammondun yanına.

– Parkerin sözlərinə inanırsınız?
 – Onun sözləri yalana oxşamır. O, belə güman edir ki, hədə-qorxunu Ekroyda gəlirlər. Demək, missis Ferrarsın işi haqda o heç nə bilmir.

– Onda... kim...

– Hə! Kim? Biz indi müsyö Hammondun yanına gedirik! Bu səfər Parkerə bəraət qazandıracaq, ya da ki...

– Hə?

Puaro üzrxahlıq edib dedi:

– Bu gün yaman pis vərdişə aludə olmuşam. Cümlələrimi tamamlamıram. Gərək buna görə mani əfv edəsiniz.

– Hə, o gün ağızmdan təsadüfən söz qaçırdım. Üzük məsələsini deyirəm.

– Nə üzük?

– Çarhovuzdan tapdığınız.

Puaro ürəkdən gülərək dedi:

– Hə! Elədir.

– Mənə acığınızı tutmayıb?

– Eybi yox, mənim əziz dostum. Mən bu barədə sizə heç nə deməmişdim, buna görə də danışib-danışmamaq özünüzdən asılı idi. O maraqlanmışdı? Bacınız?

– Hə, – dedim. – Xəbər bütün kəndi başına götürüb. Hər adam bu barədə öz fikrini söyləyir.

– Belə de! Bu tapmacanın cavabı çox asandır, elə deyilmi?

– Doğrudan?

Puaro gülüb dedi:

– Ağıllı adam öz ayağı ilə tələyə düşməz. Hə, bu da cənab Hammondun evi.

Vəkil iş otağında idi. Biz birbaş onun yanına getdik. O, ayağa qalxıb bizi salamladı.

– Müsyö, – Puaro dərhal mətləbə keçib dedi, – sizdən bir şey soruşmaq istəyirəm. Siz Kinqs Peddokun mərhum sahibəsi missis Ferrarsın maliyyə işlərinə baxırdınız?

Vəkil təəccüblənsə də, özünü o yerə qoymayıb cavab verdi:

– Bəli.

– Onda əvvəlcə doktor Şeppardın hekayəsinə qulaq asın. Əziz dost, bəlkə, ötən cümə günü, gecə cənab Ekroydla sizin aranızda olmuş söhbəti təkrar danışasınız?

– Baş üstə, – deyib o gecəki əhvalatın nəqlinə başladım.

Hammond mənə diqqətlə qulaq asırdı.

Nəhayət:

– Bura qədər, – dedim.

Vəkil öz-özü ilə danışmış kimi fikirli halda dedi:

– Hədə-qorxu.

Puaro ondan soruşdu:

– Təəccüblənirsiniz?

Vəkil eynəyini çıxarıb şüşəsini dəsmalı ilə sildi.

– Xeyr, – dedi. – Buna bənzər şey ağıma gəlirdi.

Puaro dedi:

– Artıq sualımı sizə verə bilərəm. Missis Ferrarsın bu işə nə qədər xərclədiyini ancaq siz deyə bilərsiniz, müsyö.

– Sizə bu barədə məlumat verə bilərəm. Missis Ferrars bir ildə bəzi səhmləri satmış, pulunu isə banka qoymamışdı. Bu, mənə təəccübləndirmişdi, çünki evin gəliri böyük idi, o, şəxsi məsrəfi üçün həmin gəlirdən istədiyi qədər götürə bilərdi. Elə bunu da ona dedim, lakin missis mərhum ərinin bəzi qohumlarına kömək etdiyini söylədi. Mən bir də onunla bu barədə danışmadım. Fikirləşdim ki, o, pulları Eşley Ferrarsdan uşağa qalmış qadına verir. Demək, iş missis Ferrarsın özünə aid imiş.

Puaro soruşdu:

– Pulun məbləği nə qədər idi?

– İyirmi min funt olardı.

– İyirmi min funt! – deyə qışqırdım. – Bir ildə!

Puaro dedi:

– Missis Ferrars çox dövlətli idi. Ona hədə-qorxu gələn adam missis Ferrarsı adam öldürməkdə təqsirləndirirdi, bu isə ciddi ittihamdır.

Cənab Hammond:

– Sizə yenə köməyim dəyə bilər? – deyə soruşdu.

Puaro ayağa qalxaraq dedi:

– Çox sağ olun, müsyö. Əzab verdiyimə görə üzr istəyirəm

– Buyurun.

Biz evdən çıxanda mən Puaroya dedim:

– Əzab yox, “əziyyət verdiyimə görə üzr istəyirəm” deməliydiniz.

– Hə! – deyər Puaro qışqırdı. – İngilis dilini mükəmməl öyrənə bilmirəm. Demək, əziyyət deməliyəm, hə?

– Əziyyət.

– Təşəkkür edirəm, əziz dostum. Deyəsən, dəqiq ifadələrdən xoşunuz gəlir. Gəlin ümumi dostumuz Parkeri unut-mayaq. O, iyirmi min funt pulu ola-ola eşikağası işləyər-dimi? Yox. Doğrudur, bu pulu o, başqa ad-soyadla banka qoya bilər, ancaq inanıram ki, Parker yalan danışmayıb. Əgər o, əclafdırsa, dardüşüncəli əclafdır. Onun böyük arzuları yoxdur. O ki qaldı Reymonda, ya da... ee... mayor Blanta... bu, başqa məsələ.

– Reymondu unudaq, çünki onun beş yüz funt borcu olub.

– Bunu o özü deyib.

– Hektor Blant...

– Sizə əziz Hektor Blantla əlaqədar bir məsələni aç-çağam. Mənim peşəm insanları yoxlamaqdır, mən onunla bağlı hər şeyi yoxladım... Haqqında danışdığınızı vərəsəlik payı iyirmi min funta bərabərdir. Bəs buna nə deyirsiniz?

Özümü itirdiyimdən bir an danışa bilmədim. Nəhayət:

– Qeyri-mümkündür, – dedim. – Bu cür adlı-sanlı bir adam belə iş tutsun? Ağlasıqmazdır.

Puaro çiyinlərini çəkib dedi:

– Nə demək olar? Hər halda, onun böyük arzuları var. Yənə də inana bilmirəm ki, missis Ferrarsa hədə-qorxu gələn adam o olsun, ancaq bir şey də var.

– Nə?

– Siz otaqdan çıxandan sonra cənab Ekroyd mavi rəngli zərfi buxarıya atıb yandıra bilərdi, elə deyilmi?

– İnanmıram, – astadan dedim, – ancaq... ola bilər.

Evimizə çatanda onu nahara dəvət etdim. Etiraz etmədi.

Fikirləşirdim ki, Karolin məndən razı qalacaq, amma qadınları razı salmaq, sən demə, çox çətin imiş. Deyəsən, yediyimiz içalat, soğan və kotlet idi. Üç nəfərə iki kotlet – biabırçılıqdır.

Bizim Karolin utananlardan deyildi. O, Puaroya ustalıqla yalan danışdı dedi ki, o, Ceymsin gülməyinə bax-mayaraq, pəhriz saxlamağı xoşlayır. Sonra qoz içindən hazırlanmış kotleti (bunu sizə deyim ki, Karolin heç vaxt belə kotlet yeməyib), qızardılmış çörəklə pendiri tərifləyib

ləzzətindən danışdı, ət xörəklərinin ziyanını qeyd etməyi də unutmadı.

Biz buxarının qarşısında oturub siqaret çəkəndə Karolinin əlinə fürsət düşdü. Suallarını dalbadal Puaronun üstünə yağdırmağa başladı.

– Ralf hələ tapılmayıb? – deyə soruşdu.

– Onu harada tapmalıyam, madmazel?

– Dedim, bəlkə, Krençesterdə tapasınız.

Puaro diksindi.

– Krençesterdə? Niyə məhz Krençesterdə? – deyə soruşdu.

Mən Puaronu başa salmağa çalışdım.

– Dünən detektiv işçilərimizdən biri sizi Krençesterdən gələn maşında görüb, – dedim.

Puaro əvvəlki halını alıb ürəkdən güldü:

– Demək, diş həkiminin yanından gələndə görüblər.

Dişim yaman ağrıyır. Vaxtında üstünə düşmək lazımdır, yoxsa gec olar. Onun yanına bir də getməli olacağam. Dişimi çəkmək istəyir. Mən razı olmuram. Onun öz müalicə üsulu var, buna görə də təkid edir ki, dişimi çəksin. Yazıq dişim. Bir də ağrımayacaq.

Karolin istədiyi məlumatı ala bilmədi.

Biz Ralf Paton haqda danışdıq.

– O, iradəsiz adamdır, – dedim, – ancaq ziyankar deyil.

Puaro dedi:

– Baxır, o, nədə iradəsizlik göstərir.

Karolin:

– Doğrudur, – dedi. – Elə Ceymsi götürək. O da iradəsizdir. Əgər mən olmasaydım, kim bilir, onun başına nə gələrdi?

– Mənim əzizim Karolin, – hirsle dedim, – misallarını konkret şəxslərə aid etməsən, dura bilməzsən?

Karolin halını pozmayıb dedi:

– İradəsizsən, Ceyms. Mən səndən səkkiz yaş böyüyəm... O! Cənab Puaro, sizə bunu deyə bilərəm...

Puaro ona təzim edib dedi:

– Mən buna heç inana bilmirəm, madmazel.

– Bəli. Mən Ceymsdən səkkiz yaş böyüyəm. Həmişə də onun qayğısını çəkmişəm. Mən onun yanında olmasaydım, Allah bilir, nələr edərdi.

– Qəşəng bir qızla evlənərdim, – deyə tavana baxıb ağzımdan tüstü burumları buraxmağa başladım.

– Qəşəng bir qızla! – deyə Karolin donquldandı. – Bu qəşəng qızlardan biri...

– Hə? – deyə soruşdum.

– Bu yaxınlıqda yaşayanı yadıma düşür.

Karolin qəflətən Puaroya sarı çevrilib dedi:

– Ceyms deyir ki, siz qatili ev adamlarının içində axtarırsınız. Əgər bu doğrudursa, siz səhv edirsiniz.

Puaro dedi:

– Mənə səhv etmək olmaz, çünki bu, mənim... necə deyirsiniz?... Çörək ağacıdır.

Karolin sözünə davam etdi:

– Mən əldə olan faktları bilirəm, buna görə də deyirəm: bu işi ancaq iki nəfər görə bilər; daha doğrusu, buna iki nəfərin imkanı çatar: Ralf Patonun və Flora Ekroydun.

– Mənim əzizim Karolin...

– Mane olma, Ceyms. Mən nə dediyimi bilirəm. Parker ona qapının ağzında rast gəlib, elə deyilmi? Onun əmisi ilə söhbət etdiyini görməyib. Demək, qız o vaxta qədər əmisini öldürə də bilərdi.

– Karolin!..

– Demirəm ki, öldürüb, Ceyms. Deyirəm ki, öldürə bilərdi. Doğrudur, Flora da o biri qızlar kimidir: özünü çox-bilməmiş göstərir, gözəlliyinin qədrini bilmir, ancaq inanmıram ki, o, adam öldürsün. Nə etmək olar? Cənab Reymondun, mayor Blantın və missis Ekroydun, hətta bu qadının – Rasselin dəlilləri var. Beləliklə, kim qalır? Ralf və Flora! Ralfın isə qatil olmasına heç vaxt inanmaram, çünki bu oğlanı uşaqlıqdan tanıyıram.

– Gəlin, bir nəfər götürək. Adi bir adam. Elə adam ki, o, cinayət haqqında heç vaxt düşünməyib, lakin onun qəlbinin dərinliklərində vara, dövlətə qarşı hərəslik, acgözlük var. Bu acgözlük heç vaxt üzə çıxmaya da bilər. O, son mənzilinə hörmətli vətəndaş təkisi getmiş olar. İndi belə bir səhnə təsəvvür edin. Bu adam elə bir hadisə ilə qarşılaşıb ki, onun sözündən bir insanın həyatı asılıdır. Əwəlcə, namuslu vətəndaş kimi hər şeyi açıb söyləmək istəyir, lakin qəlbindəki “hərəslik” bu zaman üzə çıxır. O, bu işdən çoxlu pul qazana bilər. Çoxlu pul... Özü də asan yolla, ancaq

susmaq tələb olunur. Bu, işin başlanğıcıdır. Sonra onun pula hərisliyi artır. Çoxlu pul istəyir. Arzulayır. Əlinə düşmüş imkandan istifadə etmək istəyir. Acgözlüyünün hədd-hüdudu olmur. Kişilərə istənilən qədər təzyiq göstərmək olar, amma qadınlarla ehtiyatlı olmaq lazımdır. Qadınlarda həqiqəti söyləmək kimi təbii arzu vardır. Arvadına xəyanət etmiş nə qədər ər öz sirrini açmayıb qəbirə getmişdir! Ərlərinə xəyanət etmiş nə qədər qadın isə bunu ərinin üzünə deyib həyatını korlamışdır. Həmin qadınları divara qısnayıblar və onlar təhlükəni bir anlığa (sonra buna peşman olsalar da) unudub hər şeyi danışblar. Bununla da özlərini qəhrəman hesab ediblər. Bu hadisə də belə olub. Qadına çox təzyiq göstəriblər. Məsələ isə bununla bitmir. Elə şərait yaranır ki, haqqında danışdığımız adamın biabır olması gözlənilir. Bu adam isə artıq əvvəlki adam deyil. O, mənən kor olub. Ağılı itirib. Oyunu uduzduğuna baxmayaraq, hələ də mübarizə aparır. Məhz bu zaman xəncər işə düşür.

O susdu. Onun sözlərinin bizdə, xüsusilə məndə yaratdığı əhvali-ruhiyyəni ifadə etmək üçün münasib söz tapmıram.

Puaro həlim səsle sözüünə əlavə edib dedi:

– Beləliklə, təhlükə sovuşur. O, yenə həmin adamdır: nəzakətli, mehriban. Əgər lazım gəlsə, xəncər bir də işə düşəcək.

Karolin dedi:

– Siz Ralf Patonu nəzərdə tutursunuz? Unutmayın ki, bir adamı görmədən onu adam öldürməkdə təqsirləndirmək düzgün iş deyil.

Telefon zəng çaldı. Mən dəhlizə gedib dəstəyi götürdüm.

– Hə? Bəli. Danışan doktor Şepparddır.

Telefondakı söhbətim qısa oldu. Dəstəyi asıb qonaq otağına qayıtdım.

– Puaro! – dedim. – Liverpulda bir nəfəri həbs ediblər; Çarlz Kent adlı birisini. Deyirlər ki, həmin gecə Fenliyə gələn adamdır. İndi istəyirlər ki, Liverpula gedib həmin adama baxım, bəlkə, onu tanıya bildim.

XVIII fəsil
ÇARLZ KENT

Puaro, mən və inspektor Raqlan yarım saatdan sonra elektrik qatarı ilə Liverpula gedirdik. İnspektor həyəcanlı görünürdü.

O dedi:

– Biz indi cinayətin hədə-qorxuya aid hissəsini aydınlaşdırmaq üçün Liverpula gedirik. Telefonda mənə dedilər ki, bu oğlan yaman kobud tipdir. Özü də narkotik maddələrdən istifadə edir. Biz onu asanlıqla danışdırıb həqiqəti öyrənəcəyik. Hətta o, cənab Ekroydun qatili də ola bilər. Əgər bu belədirsə, niyə gənc Paton qaçıb bizdən gizlənir? Çox dolaşır işdir. Müsyö Puaro, barmaq izləri haqqında söylədiyiniz fikir düz çıxdı. Bunlar cənab Ekroydun barmaq izləri idi. Belə bir fikir əvvəl mənim də ağılıma gəlmişdi.

Mən gülmək istədim, ancaq özümü saxladım. İnspektor Raqlan üzünü əks tərəfə çevirdi.

Puaro:

– Bu adamı həbs ediblər? – deyər soruşdu.
– Xeyr, özünü şübhəli apardığına görə tutub saxlayıblar.
– Özü haqqında bir şey danışdı?
– Xeyr. Çox ehtiyatlı quşdur. Onunku ancaq söyüş söyməkdir.

Liverpulda Puaronu sevincə qarşıladılar. Puaronun köməyi ilə bir cinayətin üstünü açmış baş polis zabiti Heyz onu tərifləməkdən yorulmurdu.

– Müsyö Puaro buradadır, demək, hər şey qaydasına düşəcək, – o, şən səslə dedi, – bəs siz təqaüdə çıxmayıbsınız, müsyö?

– Təqaüddə idim, əzizim Heyz, ancaq bunun nə faydası? Günlər bir-birinə oxşayırdı. Adam darıxırdı.

– Siz haqlısınız. Bu, səhv etməmişə, doktor Şepparddır. Hə, doktor, tanıya biləcəksiniz?

– Bir söz deyə bilmərəm.

– Necə oldu ki, tutdunuz? – deyər Puaro soruşdu.

– Bu iş çoxlu polis işçisi cəlb olunmuşdu, odur ki onu asanlıqla tapdıq. Amerika ləhcəsində danışır. Həmin gecə

Kinqs Ebbot kəndində olduğunu boynuna alır. Vəssalam. Daha heç nə demir.

– Mən onu görə bilərəm? – deyə Puaro soruşdu.

Baş polis zabiti bir gözünü yumub dedi:

– Əla olardı, ser. Ümumiyyətlə, sizin bütün göstərişlərinizi həvəslə yerinə yetirəcəyik. İnspektor Cepp Skotlənd Yarıddan zəng vurub sizi soruşurdu. Sizin də bu işlə məşğul olmağınız onun qulağına çatıb. Kapitan Patonun harada gizləndiyini mənə deyə bilərsinizmi, ser?

– İndiki vəziyyətdə bu, ağıllı gediş olmazdı, – Puaro dedi.

Mən dodaqlarımı bir-birinə sıxdım ki, gülməyim, çünki alçaqboy detektiv ona verilmiş sualdan məharətlə yayındı.

542

Biz xeyli söhbət edəndən sonra dustağı görməyə getdik. Dustaq gənc oğlan idi. 22-23 yaşı ancaq olardı. Hündür və arıq idi, əlləri əsirdi. O, vaxtilə sağlam bədənli, güclü-qüvvətli gənc olsa da, indi əldən düşmüş qocaya bənzəyirdi. Mavi gözləri dik adamın gözünə baxmaqdan yayınırdı. Saçları qara idi. O vaxt demişdim ki, naməlum adam mənə tanış gəlmişdi. Əgər bu, həmin adamdırsa, mən ömrümdə belə adam görməmişəm.

Baş zabit dedi:

– Hə, Kent, ayağa qalx. Gör nə qədər adam səni görməyə gəlib? Onlardan birini sən tanıyırsan.

Kent qaşqabağını töküb bizə baxdı, lakin dinmədi. Sonra nəzərlərini mənim üzümə dikdi.

Baş zabit məndən soruşdu:

– Hə, ser? Sözlünüz nədir?

– Boyu oxşayır, – dedim.

Kent özündən çıxıb qışqırdı:

– Bu nədir? Mən nə etmişəm? Deyin görək də! Axı mən nə etmişəm?

Mən başımı tərpədiyib dedim:

– Səsindən tanıdım. Odur.

– Səsimdən tanıdın? Səsimi harada eşidibsən?

– Siz ötən cümə günü məndən Fenliyə gedən yolu soruşmuşdunuz.

– Mən?

İnspektor soruşdu:

– Demək, boynunuza almırsınız?

– Əvvəlcə deyin görüm, mənə nədə ittiham etmək istəyirsiniz?

Puaro söhbətə qoşulub ondan soruşdu:

– Bəyəm siz qəzet oxumursunuz?

Dustaq gözlərini qıyıb dedi:

– İndi hər şeyi başa düşürəm. O gün eşitdim ki, Fenli Parkda qoca cənabın axırına çıxıblar. Demək, bunu mənim ayağıma yazmaq istəyirsiniz?

Puaro sakit səsle dedi:

– Siz o gecə Fenli Parkda olubsunuz.

– Nədən bilirsiniz, cənab?

– Bundan, – deyə Puaro cibindən nəsə çıxarıb əlini irəli uzatdı. Bu, Puaronun kiçik daxmada tapdığı qaz lələyi idi. Dustağın sifəti dəyişdi. O, əlini tez qabağa uzatdı.

Puaro:

– Yox, mənim dostum. Bunun içi boşdur, – dedi. – Mən bunu Fenli Parkdakı bağçadan tapmışam.

Çarlz Kent təəccüblə ona baxdı.

– Deyəsən, sən çox bilirsən, ördəkbaş, – dedi. – Onda bunu da bilərsən: qəzetlər yazırlar ki, qocanın işini saat ona on beş dəqiqə qalmışdan saat onadək olan müddətdə bitiriblər, elə deyilmi?

Puaro onun sözünü təsdiq etdi:

– Elədir.

– Bunu təsdiq edirsiniz?

Puaro inspektor Raqlanı göstərib dedi:

– Bu cənab sizə bir şey deyər.

İnspektor əvvəlcə baş zabit Heyzə, sonra isə Puaroya baxıb dedi:

– Bəli. Cənab Ekroydu saat ona on beş dəqiqə qalmışdan saat onadək olan müddətdə öldürüblər.

Kent dedi:

– Onda mənə dərhal buraxmalısınız, çünki mən ona iyirmi beş dəqiqə işləmiş Fenli Parkdan çıxıb getmişəm. Əgər inanmırsınızsa, barda işləyənlərdən soruşa bilərsiniz. Saat ona on beş dəqiqə qalmış mən barda olmuşam.

İnspektor Raqlan cib kitabçasını çıxarıb nəsə yazdı.

Kent:

– İndi nə deyirsiniz? – deyə soruşdu.

İnspektor dedi:

– Bunu öyrənərik. Əgər sözlünüz sübut olunsa, bizdən razı qalacaqsınız. Bəs Fenli Parkda nə işiniz var idi?

– Bir nəfərlə görüşürdüm.

– Bu adam kimdir?

– Sizə dəxli yoxdur.

Baş zabit ona xəbərdarlıq etdi:

– Bir az nəzakətli olun.

– Cəhənnəm olsun nəzakət. Nə üçün ora getmişəm? Bunu özüm bilərəm. Sizin işiniz deyil. Qoca cənab öldürülən zaman Fenli Parkda deyildim. Bunu bildiniz, kifayətdir.

Puaro dedi:

– Səhv etmərsən, sizin tam adınız Çarlz Kentdir. Zəhmət olmasa, deyin: harada anadan olubsunuz?

Dustaq ona baxdı, dişlərini ağardaraq hırıldadı:

– Qarışığım yoxdur. Xalis ingilissən, – dedi.

Puaro:

– Buna mənim heç şübhəm yoxdur. Özü də Kent şəhərində anadan olubsunuz.

Dustaq ona baxdı:

– Soyadımı nəzərdə tutursunuz? Kobud səhvə yol verirsen. Soyadı Kent olanların hamısı həmin şəhərdə anadan olmayıb ki?

Puaro çox mənalı tərzdə dedi:

– O baxır şəraitə. Başa düşürsən? Şəraitə baxır.

Puaro bu sözləri elə tələffüz etdi ki, biz təəccüblə ona baxdıq. Çarlz Kentin yanaqları qızardı. Mənə elə gəldi ki, o, Puaronun üstünə atılıb onu vurmaq istəyir, amma dustaq oturduğu yerdən tərpənmədi. Təkcə çox qəribə tərzdə gülüb arxasını bizə çevirdi.

Puaro razılıqla başını bulayıb otaqdan çıxdı. Biz də ona qoşulduq.

Raqlan dedi:

– Mənə elə gəlir ki, o, yalan danışmır. Təkcə nə üçün Fenliyə gəldiyini demir. Eybi yoxdur, sonra deyər. Beləliklə, cənab Ekroyda hədə-qorxu gələn adamı tutmuşuq. Tezliklə qatili də taparıq. Onu həbs edən zaman cibində on funt var imiş. Belə bir adama on funt çox böyük puldur. Görünür, cənab Ekroyd qırx funtu ona verib. Heyif ki, pulların rəqəmləri bir-birinə uyğun gəlmir, ancaq o götürdüyü

pulları dəyişdirə də bilərdi. Qalan hissəsini isə haradasa xərcləyib. Hə, bəs onun Kentdə anadan olmasının işə nə dəxli var?

Puaro mehribanlıqla dedi:

– Elə bir şey deyil. Təkcə mənim kiçik bir fikrim var və bu kiçik fikirlər məni bütün aləmdə məşhurlaşdırıb.

Raqlan bir şey başa düşmədi, karıxıb qaldı. Heyz bu zaman şaqqanaq çəkib güldü və dedi:

– İnspektor Cepp bizə bu barədə danışib: müsyö Puaro və onun kiçik fikirləri! O deyir ki, bu fikirlərdə həmişə nəşə olur.

Puaro təbəssümlə:

– Mənə satışırsınız, amma mən incimirəm. Qocalar həmişə axırıncı gülürlər, ağıllı gənclər isə heç vaxt qocaların yanında gülmürlər, – dedi.

O, başını bulayaraq küçəyə çıxdı.

Hər ikimiz mehmanxanada nahar etdik. İndi başa düşürəm ki, o vaxt Puaroya hər şey aydın idi. Həqiqəti bilirdi.

Mənə elə gəlirdi ki, mənim başa düşmədiyim şeylər onun üçün də qaranlıqdır; məsələn, Çarlz Kentin Fenlidə nə etməsi ilə əlaqədar məsələ. Mən bu barədə çox düşünmüşəm, ancaq cavab tapmamışam. Odur ki eyni sualı Puaroya verdim. O dedi:

– Əziz dost, mən bunu bilirəm.

– Bilirsiniz?

– Bəli. Əgər desəm ki, onun Fenliyə gəlməsinə səbəb Kent şəhərində anadan olmasıdır, heç nə başa düşməyəcəksiniz.

Mən ona baxıb dedim:

– Heç nə başa düşmədim.

Puaro təəssüflə başını bulayıb dedi:

– Heyif, ancaq eybi yoxdur. Mənim kiçik bir fikrim var.

XIX fəsil

FLORA EKROYD

Səhəri gün xəstələrimin yanına dəyib qayıdırdım ki, inspektor Raqlanı gördüm. O, mənə əl elədi, mən maşını saxlamalı oldum. İnspektor maşına yaxınlaşıb məni salamladı.

– Sabahınız xeyir, doktor Şeppard. Dünənki fakt düz çıxdı.

– Çarlz Kentin dediyi?

– Bəli. Barda işləyən Solli Cons adlı bir qız onu tanıyıb sözünü təsdiqlədi. Dedi ki, o, bara gələndə saat ona on beş dəqiqə qalmışdı. Həmin bar Fenlidən bir mil uzaqlıqdadır. Qızın dediyinə görə, onun cibi pulla doluymuş. Bu hal qızı təəccübləndirmişdi, çünki zahiri görkəmiylə – ayağındakı cırıq ayaqqabı, yöndəmsiz, tükü sifəti və s. cibindəki pul bir-birinə uyğun gəlmirdi. Nəhayət, qırx funtun kimdə olduğunu bildik.

– O, Fenliyə nə üçün gəldiyini deməyib?

– Səhər Heyzə zəng vurmuşdum. Bir xəbər yoxdur.

– Erkül Puaro həmin adamın Fenliyə nə üçün gəldiyini bilir.

İnspektor:

– Doğrudan? – deyib qışqırdı.

– Bəli, – dedim. – Deyir ki, onun Fenliyə gəlməsinə səbəb Kent şəhərində anadan olmasıdır.

İnspektor duruxdu, bir-iki dəqiqə küt nəzərlə məni süzdü. Sonra əli ilə alnını döyəcəyib dedi:

– Yazıq qoca. Görünür, aqlını itirib. Bu, mənim ürəyimə dammışdı, buna görə də təqaüdə çıxıb. İrsi xəstəlikdir. Axı onun qardaşı oğlu “havalıdır”.

– Puaronun? – deyə təəccüblə soruşdum.

– Bəli. Bəyəm xəbəriniz yoxdur? Özü də sakit dəlillərəndir. Yazıq oğlan.

– Bunu sizə kim deyib?

İnspektor Raqlan gülümsündü:

– Bacınız miss Şeppard.

Karolinə daha sözüm yoxdur. O, bir adam haqqında zəngin məlumat toplamasa, durub dincəlməz. Nə qədər ona demişəm ki, xəbərçilik etmə, xeyri yoxdur.

Maşının qapısını açıb dedim:

– Əyləşin, inspektor. Gəlin birlikdə gedib belçikalı dostumuzu son xəbərlə tanış edək.

– Etiraz etmirəm. O, dəli olsa da, barmaq izləri ilə əlaqədar məsələdə yanılmadı. Bu, Kent barədə olan fikri də çox qəribədir, ancaq nə bilmək olar, bəlkə, bizə xeyri deydi.

Puaro bizi, həmişə olduğu kimi, gülərüzlə qarşıladı. Biz ona lazım olan məlumatı verəndən sonra inspektor dedi:

– Həm barda içki içib, həm də ondan bir mil uzaqlığında yerləşən evdə cinayət etmək qeyri-mümkündür.

– Onu həbsdən azad edəcəksiniz?

– Məcburuq. Ona qarşı bir dəliliyimiz yoxdur.

İnspektor kibrit çöpünü hirsə buxarıya tərəf atdı. Puaro isə həmin kibrit çöpünü götürüb külqabıya qoydu. Onun hərəkəti ani oldu. Bu hərəkəti icra edəndə başqa şey haqda fikirləşirdi.

Nəhayət, o dedi:

– Mən sizin yerinizdə olsam, Çarlz Kent adlı şəxsi həbsdən azad etməzdim.

Raqlan ona baxıb soruşdu:

– Bununla nə demək istəyirsiniz?

– Demək istəyirəm ki, mən onu həbsdən azad etməzdim.

– Deyirsiniz ki, onun cinayətlə bir əlaqəsi var?

– Mən bunu demirəm... ancaq əmin də deyiləm ki...

– Mən axı sizə dedim ki...

Puaro əlini yuxarı qaldırıb etiraz etdi:

– Mən nə karam, nə də axmaq. Sizin də sözünüzü eşitmişəm. İntəhası, bizim hər birimiz bu işə özü bildiyi kimi yanaşır.

İnspektor dedi:

– Sizi başa düşə bilmirəm. Cənab Ekroydun saat ona on beş dəqiqə qalmış sağ-salamat olduğuna etiraz etmirsiniz ki?

Puaro inspektora baxdı, sonra başını bulayıb güldü:

– Sübutu olmayan şeyə həmişə etiraz etmişəm!

– Sübut var. Bu da miss Ekroydun sözləridir.

– Deyir ki, yatmamışdan əvvəl əmisi ilə görüşməyə gedib? Qız nə qədər füsunkar, nə qədər qəşəng olsa da, mən bəzən bu cür qızların sözünə inanmıram.

– Cəhənnəm olsun gözəllik, axı Parker də onu qapıdan çıxarkən görmüşdür.

Puaro tez dedi:

– Xeyr. Parker onu qapıdan çıxarkən görməyib. Dünən bu məqsədlə bir təcrübə keçirdim... Yadınızdadır, doktor? Parker onu qapının ağzında, əli ilə dəstəyi tutarkən görmüşdür.

– Bəs o... harada idi?

– Pillekənin üstündə.

– Pillekənin üstündə?

– Bəli.

– Axı bu, cənab Ekroydun yataq otağına qalxan pilləkəndir.

– Elədir.

İnspektor gözlərini Puarodan çəkmirdi. O dedi:

– O, əmisinin yataq otağında olub? Niyə? Bir də bunu gizlətməyin nə mənası var?

– İstəmirdi ki, ondan yataq otağında olmasının səbəbini soruşsunlar.

– Sizcə, pulu... qırx funtu o götürüb?

Puaro dedi:

– Mən sizin diqqətinizi bir fakta cəlb etmək istəyirəm. Cənab Ekroyd pul məsələsində qarıbə vərdislərə malik adam idi, ana-balanın isə mütəmadi olaraq müəyyən miqdarda pula ehtiyacları olurdu. Onlar bu evdə qayğısız və şad-xürrəm yaşamırdılar. Ola bilsin ki, qıza pul lazım olub, o da yataq otağındakı pulun bir hissəsini götürərək aşağı enib. Pillekənin yarısına çatanda zaldan cingilti səsi gəlir. Başa düşür ki, gələn Parkerdir. Parker isə onu pilləkənin üstündə görsə, bunu yadında saxlayacaq və pulun itməsi haqqında xəbər yayılan kimi Floranı pilləkənin üstündə gördüyünü söyləyəcək. Buna görə də o, cənab Ekroydun iş otağının qapısına tərəf qaçıb əlini qapının dəstəyinə qoyur. Guya, əmisinin yanından gəlir və ağına gələn ilk şeyi – Rocer Ekroydun axşam verdiyi sərəncamı təkrar edib öz yatağına qalxır.

İnspektor dedi:

– Bəs sonra niyə hər şeyi danışmadı? Axı bütün iş bundan asılıdır!

Puaro dedi:

– Sonra madmazel Flora üçün həqiqəti söyləmək çətin oldu. Qətl baş verən gecə ona deyiblər ki, evdə oğurluq

olduğundan polis hamını dindirir. Təbii ki, Flora qorxur və yalan danışmalı olur. Əmisinin öldürüldüyünü eşidəndə isə əsəbləri tab gətirmir və huşunu itirir. Yadınızda saxlayın, müsyö, indiki qızlar heç bir səbəb olmadan huşunu itirib yerə yıxılırlar. Bu belə! Demək, onun iki yolu qalır: ya uydurduğu əhvalatı söyləməli, ya da hər şeyi boynuna almalıdır. Əlbəttə, bu cür gənc, yaraşığı qız üçün oğurluq etdiyini etiraf etmək çətindir.

Raqlan yumruğunu stola çırpıb dedi:

– İnanmıram. Bu... ola bilməz. Necə oldu ki, bu, sizin ağılınıza gəldi?

Puaro dedi:

– Mən madmazel Floranın bizdən nəşə gizlətdiyini duymuşdum. Bunu öyrənmək üçün kiçik bir təcrübə keçirib doktor Şeparddan mənə yoldaşlıq etməsini xahiş etdim.

– Siz mənə demişdiniz ki, Parkeri yoxlamaq istəyirsiniz, – dedim.

Puaro üzrxahlıq etdi:

– Onda bir söz deməliydim, yalan danışdığımıza görə bağışlayın.

İnspektor ayağa qalxıb dedi:

– Hökmən gənc xanımı görmək lazımdır. Müsyö Puaro, siz də Fenliyə gedirsinizmi? Biz miss Ekroydu həbs etməliyik.

– Əlbəttə. Doktor Şepard da maşını ilə bizi ora aparar.

Biz maşına oturub Fenli Parka doğru istiqamət aldığımızda Fenlidə bizə dedilər ki, miss Ekroyd bilyard otağındadır.

Onu elə orada da tapdıq. Mayor Blantla pəncərənin yanında oturmuşdu.

İnspektor onları salamlayıb dedi:

– Sabahınız xeyir! Miss Ekroyd, sizinlə təkliddə danışmaq olarmı?

Blant ayağa qalxıb qapıya tərəf getdi. Flora əsəbi halda soruşdu:

– Nə olub? Mayor Blant, getməyin.

Sonra inspektora tərəf çevrilib əlavə etdi:

– Etiraz etməsəydiniz, o qalardı.

İnspektor dedi:

– Siz bilən məsləhətdir, amma sizinlə təkliddə danışmağım məhz sizin xeyrinizədir.

Flora ona çəpəki nəzər saldı. Onun bənizi ağardı, sonra Blanta tərəf çevrilib dedi:

– İstəyirəm ki, siz burada olasınız və inspektorun nə dediyini eşidəsiniz.

İnspektor çiyinlərini çəkib dedi:

– Siz necə istəyirsinizsə, qoy elə də olsun. Miss Ekroyd, müsyö Puaro mənə sizin haqqınızda bir-iki söz deyib. O iddia edir ki, siz cümə günü axşam əminizin otağında olmayıbsınız. Parkerlə rastlaşanda siz əminizin yataq otağından gəlirmişsiniz.

Flora Puaroya baxdı. Puaro başını tərpədid dedi:

– Madmazel, o gün stolun arxasında sizə demişdim ki, həqiqəti söyləyin, onsuz da, Puaro Ata hər şeyi tapıb öyrənəcək. Gördüyünüz kimi, mən indi hər şeyi bilirəm. Sizə çox əziyyət verməyəcəyəm: düzünü deyin, pulu siz götürübsünüz?

– Pulu, – deyə Blant təkrar etdi.

Araya cansıxıcı sükut çökdü.

Nəhayət, Flora özünü ələ alıb danışmağa başladı:

– Müsyö Puaro haqlıdır. O pulu mən götürmüşəm. Bəli... mən oğruyam. Ədəbsiz bir oğru. Siz artıq hər şeyi bilirsiniz! Mən buna şadam, çünki son günlər yerimdə sakit yata bilmirdim.

O, qəflətən aşağı oturub əlləri ilə üzünü örtüdü və xırıltılı səslə sözüne davam etdi:

– Mənim buradakı həyatım cəhənnəmə çevrilmişdi. Əgər mənə bir şey lazım idisə, yalan danışmalıydım, müxtəlif planlar qurmaq, söz vermək, pul axtarıb tapmaq... Oy! Bunları xatırlayanda özümə nifrət edirəm! Ralfla məni birləşdirən də bu oldu. Hər ikimiz zəiflik! Mən onu başa düşdüm, o isə məni. Biz təkbaşına, ayrıca yaşayıb özümü-zü saxlaya bilməzdik, çünki çox zəif insanlarıq.

O, Blanta baxdı, sonra ayaqlarını yerə döyüb dedi:

– Mənə belə baxmayın. Siz mənim sözlərimə inanmırsınız, ancaq mən... oğruyam. Sənin xoşladığın pak qız rolunu oynamaq istəmirəm. Siz məni bir də görmək istəyəcəksiniz, ya yox, bunun daha mənim üçün heç bir fərqi yoxdur. Mən özümə nifrət edirəm. Bir şeyə inanın: əgər bilsəydim ki, mənim etirafım Ralfın işini yüngülləşdirəcək, hər şeyi danışardım, ancaq bu, onun işini daha da ağırlaşdırır.

– Yenə də Ralf, – Blant dedi.

Flora küskün adamlar təki dedi:

– Sən heç nə başa düşmürsən və heç vaxt da başa düşməyəcəksən.

Sonra inspektora tərəf dönüb:

– Mən hər şeyi boynuma alıb deyirəm: mənə pul lazım olduğundan o pulu mən götürmüşəm. Şam yeməyindən sonra əmimi görməmişəm. İndisə məni həbs edə bilərsiniz. Onsuz da, bundan böyük biabırçılıq ola bilməz! – dedi.

O, yenidən hönkürüb əlləri ilə üzünü örtüdü və qaça-qaça otaqdan çıxdı.

İnspektor astadan dedi:

– Belə-belə işlər...

O nə edəcəyini bilmirdi. Bu vaxt Blant irəli gəlib dedi:

– İnspektor Raqlan, cənab Ekroyd pulları mənə vermişdi. Miss Ekroyd kapitan Patonun işini yüngülləşdirmək məqsədilə yalan danışır. Buna görə məhkəmə icraçısının yanına gedib and içməyə hazırım.

O təzim etdi. Sonra çevrilib otaqdan çıxdı.

Puaro tələsik onun arxasınca qaçdı və zalda ona çatıb dedi:

– Müsyo, bir dəqiqə.

– Nə olub, ser?

Blant narazı halda üzünü turşudub dayandı.

Puaro tələsik dedi:

– Məsələ belədir: sizin kiçik uydurmanız məni aldada bilməz. Pulu məhz miss Flora götürüb. Sizin uydurmanız isə... maraqlıdır. Açıqını deyim ki, siz mənim xoşuma gəliirsiniz. Çox qətiyyətli adamsınız.

– Sizin nə barədə fikirləşdiyiniz məni narahat etmir.

O çıxıb getmək istəyəndə Puaro əlini onun qolunun üstünə qoyub dedi:

– Qulaq asın. Sizə bir şey demək istəyirəm. Mən o gün demişdim ki, hər adam məndən bir şey gizlədir. Sizin də məndən nə gizlədiyinizi tapmışam. Siz bütün varlığınıza madmazel Floranı sevirsiniz, elə deyilmi?! O!.. Etiraz etməyin yeri deyil. İngiltərədə məhəbbət haqqında danışmağı özlərinə ar bilirlər. Siz məhəbbətinizi hamıdan gizlətməyə çalışırsınız. Bu, belə də olmalıdır, amma Erkül Puaronun məsləhətini eşidin: bunu heç vaxt madmazelin özündən gizlətməyin.

Blant tez çıxıb getmək istəyirdi, ancaq Erkül Puaronun son sözlərini eşidəndə soruşdu:

– Siz nə demək istəyirsiniz?

– Sizcə, o, kapitan Ralf Patonu sevir, ancaq mən – Erkül Puaro deyirəm ki, bu, doğru deyil. Madmazel Flora əmisinin təkidiylə kapitan Patonla nişanlanmağa razılıq verib. Bununla istəyib ki, bu evin dözülməz həyatından xilas olsun. Ralf onun xoşuna gəlirdi. Onlar bir-birini başa düşür və bir-birinə hörmət edirdilər. Floranın sevdiyi adam kapitan Paton deyil.

– Sözüünüz nədir? – deyə Blant soruşdu.

Onun tunc sifətinə qızartı gəldi.

– Siz kor olubsunuz, müsyö, kor! O, sədaqətli qızıdır, buna görə də bəd ayaqda Ralf Patonu ata da bilməzdi. Flora çox ləyaqətli xanımdır.

552

Yaxşılıq etmək üçün mən də söhbətə qoşulub dedim:

– O gün bacım mənə dedi ki, Flora Ralfi sevmir. Bacım isə belə işlərdə kəndin mütəxəssisi sayılır.

Blant mənim sözlərimi qulaqardına vurub Puaroya dedi:

– Demək, o...

Blant fikrini sözlə ifadə etməkdə çətinlik çəkənlərdən biridir. Puaro isə belə şeylərdə çətinlik çəkənlərdən deyildi, odur ki dedi:

– Əgər mənə inanmırsınızsa, qızın özündən soruşun, müsyö. Bəlkə, pul məsələsini daha unudasınız?

Blant acı-acı güldü:

– Sizcə, bu, bizim aramızı vuracaq? Rocerin pul barədə qəribə xasiyyəti var idi. O da çıxılmaz vəziyyətdə qalmışdı, Rocerə bunu deyə bilmirdi. Yazıq qızcıqaz.

Puaro yan qapıya baxıb dedi:

– Deyəsən, madmazel Flora başa getdi.

Blant dedi:

– Mən axmaq olmuşam. Əsas məsələni qoyub, lazımsız şeylərdən danışırıdım. Siz isə, müsyö Puaro, yaxşı oğlansınız. Təşəkkür edirəm.

O, Puaronun əlini sıxanda Puaro ağrıdan üzünü turşutdu. Sonra o, yan qapıya tərəf gedib otaqdan çıxdı. Puaro onun arxasınca baxıb öz-özünə danışmış kimi dedi:

– Axmaq yox, səfehən. Qız sevən səfeh.

XX fəsil

MİSS RASSEL

İnspektor Raqlan indicə eşitdiyi xəbərdən hələ də özünə gələ bilmirdi, çünki bu, onun üçün çox gözlənilməz olmuşdu. Biz Fenli Parkdan qayıdarkən inspektor şikayətlənib deyirdi:

– Belə də şey olar? Bu, bütün planlarımızı alt-üst etdi. Heçə endirdi. Mən səhv demirəm ki, müsyö Puaro?

Puaro:

– Xeyr, – dedi. – Bu, mənim ağılıma gəlmişdi.

İnspektor Raqlanın ağılına isə bu, cəmi yarım saat əvvəl gəlmişdi. İnspektor məlul baxışla Puaronu süzüb dərhal öz fikrini söyləməyə başladı:

– Əvvəl tapdığımız dəlillərin daha faydası olmadı. İşə təzədən başlamaq lazımdır. Ev adamlarının saat onun yarısından bəri nə etdiklərini öyrənməliyik. Sizin Kent haqqında olan fikriniz doğru imiş... Onu həbsdən buraxmaq olmaz. Bir dəqiqə... Doqquz qırx beşdə barda olub. Əgər Fenlidən qaçaraq getsə, on beş dəqiqəyə bara çata bilər. Demək, cənab Reymond cənab Ekroydun iş otağında Çarlz Kentin səsini eşitmişdir. O, cənab Ekroyddan pul istəyir, lakin cənab Ekroyd ona heç nə vermir. Bir şey var ki, doktora zəng vuran adam o deyil, çünki stansiya bardan bir mil yarım uzaqlıqdadır. O, bu barda saat on birə on dəqiqə işləmişə qədər olmuşdur. Görüm bu telefon zəngini lənətə gəlsin! Həmişə bizə mane olur.

Puaro dedi:

– Elədir. Bu çox qəribədir.

– Ola bilsin ki, kapitan Paton pəncərədən otağa girmək istəyəndə, atalığının cəsədini görüb telefonla zəng vurur, lakin tezliklə qorxur və qaçıb gedir. Yaxşı fərziyyədir, deyilmi?

– Bəs zəng etməyinə səbəb nədir?

– Ümid edirmiş ki, atalığı hələ sağdır, buna görə də həkim çağırmaq istəyib. Necədir? Deyəsən, fikrimdə bir şey var, elə deyilmi?

İnspektor sinəsini qaldırıb təkəbbürlə bizə baxdı.

Nəhayət, evimə çatanda Puaro və inspektor məndən ayrıldılar və polis məntəqəsinə doğru getdilər. Mənsə xəstələrimi qəbul etmək üçün iş otağıma yollandım.

Xəstələrimi müayinə edib qurtarandan sonra evin arxa tərəfində yerləşən və “Şəxsi emalatxana” adını verdiyim kiçik otağa daxil oldum. Hər dəfə öz əlimlə düzəltdiyim radioqəbuledicini görəndə daxilən fərəh hissi keçirirəm. Karolinin bu otaqdan zəhləsi gedir. Mən isə işimə aid olan alətləri burada saxlayıram və qulluqçumuz Enniyə buranı yığışdırmağa icazə vermirəm.

Xarab olmuş zəngli saati təmir edirdim ki, qapı açıldı. Karolin başını içəri salıb dedi:

– Buradasan, Ceyms? Müsyö Puaro səni görmək istəyir.

554

Karolinin qəfil gəlişi məni qorxutduğundan saatın kiçik hissəciyini yerə saldım. Odur ki hirsələ dedim:

– Əgər o, məni görmək istəyirsə, bura da gələ bilər.

– Bura?

– Bəli, bura.

Karolin narazı halda başını bulayıb getdi. Tezliklə Puaro ilə birlikdə geri qayıtdı. Sonra arxasınca qapını bağlayıb təzədən yox oldu.

Puaro əllərini bir-birinə sürtərək irəli gəldi.

– Əziz dost, – dedi, – görürsünüz də, məndən yaxa qurtarmaq o qədər də asan deyil!

– İnspektorla işiniz qurtardı?

– Hələlik qurtarıb. Bəs sizin daha xəstəniz qalmayıb? Hamısını müayinə edibsiniz?

– Heç kim qalmayıb.

Puaro oturub mənə baxdı. Yumurtaya oxşayan başını sol çiyininin üstünə elə əydi ki, sanki, mənimlə zarafat etməyə hazırlaşdı.

O dedi:

– Bir xəstəni unudubsunuz.

– Kimi? Sizi?

– Mən sapsağam. Bilirsiniz?.. Mən bir qadını görmək istəyirəm. Onu evimə dəvət etsəm, bu, kənddə söz-söhbətə səbəb olacaq. Bir xəstə kimisə o, dəfələrlə sizin qəbulunuzda olub.

– Miss Rassel! – deyə qışqırdım.

– Elədir. Onun köməyi ilə bəzi şeyləri aydınlaşdırmaq istəyirəm. Buna görə də ona məktub yazıb sizin evdə görüş təyin etdim. Mənə acığınız tutmur ki?

– Xeyr, – dedim. – Sorğuda iştirak etməkdən ötrü sizdən icazə də istəyirəm.

– Biz sizin otağınızda olacağıq, odur ki icazə istəmək artıqdır.

Maqqası stolun üstünə qoyub dedim:

– Çox qəribədir. Sizin sözlərinizə əsasən cinayət haqqında ümumi təsəvvür yaratmaq mümkün deyil. Hər dəfə bir şey tapırsınız. Bəs miss Rasseli görməkdə məqsədiniz nədir?

Puaro qaşlarını dartıb dedi:

– Bu ki aydındır.

– Yenə başladınız... Sizə hər şey aydındır, mənim başımdakı fikirlər isə bir-birinə qarışıb.

Puaro başını buladı:

– Siz məni dolamaq fikrinə düşübsünüz. Elə madmazel Floraya aid olan işi götürək. İnspektor təəccübləndi... Siz isə... təəccüblənmədiniz.

– Onun oğurluq etməsi mənim ağılıma gəlməyib.

– Mən bunu demirəm. Madmazel Flora danışanda mən sizin üzünü baxırdım və siz... inspektor Raqlan tək nə qorxdunuz, nə də gülünc vəziyyətə düşdünüz.

Mən fikrə gedib dedim:

– Bəlkə də, siz haqlısınız, çünki Floranın sizdən nəse gizlətdiyini hiss etmişdim, buna görə də mən təəccüblənmədim. İnspektor Raqlanı isə bu, dilxor edib. Yazıq kişi...

– Belə de! Yazıq lap başını itirib. Mən də bundan istifadə edib ona öz xahişimi dedim.

– Bu nə xahişdir?

Puaro əlini cibinə salıb bir kağız parçası çıxartdı və oxumağa başladı:

“Xeyli vaxt idi ki, polis faciəli şəkildə həyatdan getmiş Fenli Parkın mərhum sahibi cənab Ekroydun bacısı oğlu kapitan Ralf Patonu axtarırdı. Kapitan Paton Amerikaya qaçmağa təşəbbüs göstərdiyi zaman Liverpulda yaxalanmışdır”.

O, kağızı yenidən büküb dedi:

– Bu məlumat, əziz dost, səhər qəzetlərində çıxacaq.

Mən ona baxıb qışqırdım:

– Bu ki... yalandır! O, Liverpulda deyil!

Puaro güldü.

– Beyin hüceyrələriniz yaxşı işləyir. Əlbəttə, bu, yalandır, ancaq... İnspektor Raqlanı güclə yola gətirmişəm. Ona demişəm ki, bütün məsuliyyəti öz boynuma götürürəm, – dedi.

Mən Puaroya baxanda o, hələ də gülümsünürdü. Nəhayət, dedim:

– Başa düşmədim. Nə olsun ki?

– Bir az fikirləşin.

O, ayağa qalxıb iş stoluma yaxınlaşdı.

– Deyəsən, sizin maraq dairəniz genişdir.

Mən Puaroya, düzəltdiyim radioqəbuledicini göstərdim.

O, mənim əl əməyimi yüksək qiymətləndirdi. Bundan ruhlanıb, daha bir-iki ixtiramı ona göstərməli oldum.

Puaro dedi:

– Hətta peşəkar ixtiraçılar sizin bu ixtiranıza qibtə edərdilər. Deyəsən, qapının zəngini çalırlar. Gəlin iş otağına gedək. Bu, yaqın, sizin xəstənidir.

Miss Rassel qəşəng qadın imiş. Bu, aydın məsələdir. Onun gözəlliyi bu səhər məni bir daha valeh etdi. Əyninə geydiyi qara rəngli paltar onu yaxşı tuturdu. Boyu uca, gözləri zil qara və iri idi. Yanaqları allanmışdı. Bədənini həmişə olduğu kimi şax saxlayırdı. Görünür, o, qız vaxtı misilsiz gözəl olub.

Puaro onu salamlayıb dedi:

– Sabahınız xeyir, madmazel. Zəhmət olmasa, əyləşin.

Doktor Şeppard böyük lütfkarlıq göstərib öz iş otağını bizim sərəncamımıza verib. Sizinlə bir söhbətim var.

Miss Rassel sakitcə oturub ona baxırdı. O, daxilən həyəcan keçirsə də, bunu büruzə vermirdi.

O dedi:

– Sizin hərəkətiniz məni çox təəccübləndirir.

– Miss Rassel, sizə deyiləsi sözüüm var.

– Doğrudan?

– Çarlz Kenti Liverpulda həbs ediblər.

Müdirənin sifətindəki ifadə dəyişmədi, təkcə göz hələləri azacıq genişləndi. O, sakitcə Puarodan soruşdu:

– Bununla nə demək istəyirsiniz?

Qəflətən başa düşdüm ki, niyə Çarlz Kentin səsi o vaxt mənə tanış gəlmişdi. Onun və miss Rasselin səsi – biri kobud, digəri nazik tembrdə bir-birini xatırladır. Demək, həmin gecə mən bu adamın səsini miss Rasselin səsinə oxşatmışam.

Mən Puaroya baxanda o, razılıqla başını tərpətdi. Sonra qollarını geniş açıb miss Rasselə dedi:

– Fikirləşdim ki, bəlkə, bu, sizin marağınıza səbəb oldu.
– Mən hər şeylə maraqlanan deyiləm. Bəs bu Çarlz Kent kimdir?

– O, qətl baş verən gecə Fenli Parkda olub, madmazel.
– Doğrudan?
– Xoşbəxtlikdən, onun saat ona on beş dəqiqə qalmış barda olduğunu sübut edən var.

– Çox gözəl, – miss Rassel dedi.
– Biz isə onun Fenlidə nə etdiyini... kiminlə görüşdüyünü bilmirik.

– Təəssüf ki, sizə kömək edə bilmərəm. Heç kimi görməmişəm, heç kimi tanımıram. Daha heç bir sözünüz yoxdursa, mən...

Puaro onu ayağa qalxmağa qoymayıb dedi:

– Sizə demək istədiyim şey başqadır. Bu səhər bizə məlum olub ki, cənab Ekroydu saat ona on beş dəqiqə qalmış öldürməyiblər. Onu doktor Şepard evdən getdiyi vaxtda, yəni doqquza on dəqiqə qalmışla saat ona on beş dəqiqə qalmış müddətdə öldürüblər.

Müdirənin üzü ağpappaq oldu. O irəli əyildi. Bədəni əsirdi. Kəkələyə-kəkələyə dedi:

– Axı miss Ekroyd... deyir ki... miss Ekroyd...
– Miss Ekroyd yalan danışdığını boynuna alıb. O, axşam cənab Ekroydun otağında olmayıb.

– Demək...
– Demək, axtardığımız adam Çarlz Kentdir. O, Fenliyə nə üçün gəldiyini izah edə bilmir...

– Mən onun Fenliyə nə üçün gəldiyini deyərəm... O, qatil deyil. O heç vaxt cənab Ekroydun iş otağında olmayıb. İnanın mənə. Cənab Ekroydu o öldürməyib.

Miss Rasselin bədəni irəli uzanmışdı. Sifətindəki dəhşət, qorxu, vahimə hissləri bir-birinə qarışmışdı. Əvvəlki tunc təbiətindən heç nə qalmamışdı. O, Puaroya yalvararaq deyirdi:

– Müsyö Puaro! Müsyö Puaro! Mənə inanın.

Puaro ayağa qalxıb miss Rasselə yaxınlaşdı, onun çiy-nini sıgallaya-sıgallaya mehribanlıqla dedi:

– Sakit olun, miss Rassel. Mən sizə inanıram. Bunu demək istəmirdim, ancaq mən sizin dilinizi açmalıydım.

Miss Rassel Puaronun sözlərinə şübhəylə yanaşdı dedi:

– Sözləriniz doğrudur?

– Bəli. Çarlz Kenti, həqiqətən, adam öldürməkdə günahlandırırırlar. Onu ancaq siz xilas edə bilərsiniz, buna görə də onun nə üçün Fenliyə gəldiyini deməlisiniz.

Miss Rassel tələsik dedi:

– O, məni görməyə gəlmişdi. Mən həyatə düşdüm ki...

– Onunla daxmada görüşəsiniz. Bunu bilirəm.

– Necə bildiniz?

558

– Madmazel, Erkül Puaro belə şeyləri asanlıqla öyrənir. Onu da bilirəm ki, siz daxmada bir dəfə də olubsunuz və saat neçədə gələcəyinizi kağıza yazıb orada qoyubsunuz.

– Elədir. Ondan aldığı məktubda yazılmışdı ki, o, məni görmək istəyir. Əlbəttə, Çarlz Kenti məlum səbəbə görə evə buraxa bilməzdim, buna görə də cavab yazdım ki, məni evin yanındakı daxmada gözləsin. Sonra ağılıma gəldi ki, birdən Kentin daxmada məni gözləməyə hövsələsi çatmaz və mən gizlicə zalın pəncərəsindən həyatə düşüb daxmaya getdim. Saat ona on dəqiqə işləmiş gələcəyimi bir kağıza yazıb ora qoydum. Daxmadan qayıdarkən zalın qapısı ağzında doktor Şepardla toqquşdum. Fikirleşdim ki, o, mənim tənəffəs olduğumu görüb təəccüblənəcək. Doğrusu, doktor Şepardın bizə gələcəyini bilmirdim.

O susdu.

Puaro dedi:

– Demək, siz ona on dəqiqə işləmiş onunla görüşdünüz. Bu vaxt bir-birinizə nə dediniz?

– Deyə bilmərəm...

Puaro onun sözünü kəsib dedi:

– Madmazel, mənə bütün əhvalatı danışın. Eşitdiyim söz bu otaqdan kənara çıxmayacaq. Doktor Şepard da söz gəzdirənlərdən deyil. Yaxşı, sizin işinizi yüngülləşdirərəm: Çarlz Kent sizin oğlunuzdur, elə deyilmi?

O, başını tərpedib Puaronun sözünü təsdiqlədi. Yanaqları qızarmışdı. Nəhayət, dedi:

– Heç kəs bunu bilmir. Çox-çox əvvəl... Kent şəhərində anadan olub... Kəbinsiz.

– Şəhərin adını da ona soyad götürdünüz. Aydınadır.

– Nəhayət, özümə iş tapıb onu pansionata düzəltdim. O bilmirdi ki, mən onun anasıyam. Sonra Kent pis yola qurşandı: içki içdi, narkotik maddələrdən istifadə etdi. Buna görə də onu Kanadaya göndərməli oldum. Onun haqqında bir-iki il heç nə eşitmədim. Nəhayət, öyrənir ki, mən onun anasıyam və məktub yazıb məndən pul istəyir. Kəndə gəlib məni görmək istədiyini biləndə qorxdum, çünki məni həmişə... namuslu qadın hesab ediblər. Cənab Ekroyd kəbinsiz uşağım olduğunu bilsəydi, məni dərhal işdən qovardı; odur ki ona məktub yazıb evin yanındakı daxmada görüşəcəyimizi bildirdim.

– Səhər də doktor Şepardin yanına gəldiniz.

– Fikirləşdim ki, bəlkə, bu xəstəliyin bir əlacı var. Tiryək çəkməyi deyirəm. Əvvəllər pis oğlan deyildi.

– Aydınadır. O, həmin gecə görüşə gəlmişdi?..

– Bəli. Məni daxmada durub gözləyirmiş. Yaman kobud idi. Ağızına gələni deyirdi. Özümdə olan pulun hamısını ona verdim. Bir az söhbət edəndən sonra çıxıb getdi.

– Saat neçədə?

– Saat ona iyirmi-iyirmi beş dəqiqə işləmişdi. Evə qayıdanda hələ onun yarısı olmamışdı.

– Onun hansı yolla getdiyi yadınızdadır?

– Elə gəldiyi yolla da – darvazaya gedib çıxan çıxırı deyirəm – geri qayıtdı.

– Bəs siz hansı yolla getdiniz?

– Mən evə tərəf gedəndə gördüm ki, mayor Blant meydanda durub siqaret çəkir, buna görə də yan qapıya dolayı yolla getdim.

Puaro çox xırda olan cib kitabçasını çıxarıb ora nə isə yazdı.

– Bura qədər, – dedi.

– Burada danışdığımı əhvalatı inspektor Raqlana da söyləməliyəm?

– Qəti bir söz demək çətinidir, çünki Çarlz Kenti hələ rəsmən qətlə günahlandırmırlar, buna görə də səbir edib qabaqcadan fikir söyləməyəm.

Miss Rassel ayağa qalxıb dedi:

– Təşəkkür edirəm, müsyö Puaro. Siz yaxşı adamsınız... Xeyirxahsınız. Bəs mənim sözlərimə inanırsınız? Çarlzın qətlə heç bir əlaqəsi yoxdur ki?

– Şübhəsiz ki, cənab Ekroydla saat 9:30-da söhbət edən adam sizin oğlunuz deyil. Narahat olmayın, madmazel. Hər şey öz qaydasına düşəcək.

Miss Rassel çıxıb getdi və biz otaqda tək qaldıq.

– Demək, belə, – dedim. – Yenə də Ralf Patonun üstünə gəlib çıxırıq. Çarlz Kentin miss Rasselini gözlədiyini necə bildiniz?

– Qaz lələyini daxmada tapanda bu, mənim ağılıma gəlmişdi. Qaz lələyi tiryək üçün nəzərdə tutulmuşdu, miss Rassel də sizin yanınıza buna görə gəlmişdi. Həmin gün səhər qəzetlərində kokain haqqında məqalə çıxmışdı. Görünür, kimsə bu məqalə haqqında ona danışib. O, qəzeti tapıb oxuyur, sonra isə sizin yanınıza gəlir. Məqalə kokain barədə yazılmışdı, miss Rassel də kokaindən söhbət salıb. Sizin maraqlandığınızı görüb söhbətin mövzusunu dəyişib və başlayıb detektiv hekayələrdən, eləcə də zəhərlərdən danışmağa. Fikirləşdim ki, Çarlz Kent ya onun oğludur, ya qardaşı, ya da... nə isə, bir yaxın qohumudur. İndisə mən getməliyəm. Artıq nahar vaxtıdır.

– Heç yerə getməyin. Bizimlə nahar edin.

Puaro başını bulayıb dedi:

– Gələn dəfə, çünki madmazel Karolin iki gün dalbadal pəhriz saxlamalı olacaq, bunu isə mən istəmirəm.

Erkül Puaronun diqqətindən heç nə yayınmır.

XXI fəsil

QƏZETDƏ ÇIXAN MƏLUMAT

Əlbəttə, miss Rasselin yanıma gəlməsi Karolinin gözündən yayınmamışdı. Ona deyəcəkdim ki, müdirə yenə də dizindən şikayətlənirdi, amma mülahizəm özünü doğrultmadı, çünki bacım məndən heç nə soruşmadı. Onun dediyinə görə, mən miss Rasselin yanıma gəlməsinin səbəbini bilmirəm, o isə, yəni bacım Karolin bilir.

Karolin sözünə davam edib dedi:

– Səndən söz almağa gəlmişdi, Ceyms. Bu, mənim qəti fikrimdir, sənın isə ağına da gəlmir. Ümumiyyətlə, kişilər sadələvhdürlər. Heç nədən şübhələnmirlər. O bilir ki, sən müsyö Puaronun ən yaxın adamısan, buna görə də səndən məlumat almağa gəlmişdi. Heç bilirsən, Ceyms, mən nə fikirləşirəm?

– Yox, bilmirəm, çünki sənın çox qeyri-adi fikirlərin olur.

– Onda eşit: miss Rassel cənab Ekroydun ölümü haqda çox şey bilir, ancaq bunu heç kəsə demir.

Karolin arxaya söykənib şəstlə mənə baxdı.

– Bu, doğru sözdür? – deyə soruşdum.

– Yaman qaşqabaqlısan, Ceyms. Danışmaq istəmirsən. Başa düşürəm səni: yenə qaraciyərindir.

Bundan sonra şəxsi məsələlər haqqında danışdığımızdan Karolinlə olan söhbətimi burada kəsirəm.

Dünən Puaronun mənə oxuduğu məlumat səhər qəzetlərində artıq dərc olunmuşdu. Onun məqsədi mənə aydın olmasa da, məlumat Karolinə güclü təsir göstərmişdi.

O, müxtəlif mühakimələr yürüdüv və bundan böyük həzz alırdı. Mən isə sakitcə oturub ona qulaq asırdım, lakin mübahisə etmərdim. Nəhayət, Karolin vicdanını yada salıb deid:

– Gərək Liverpul adını dilimə gətirməyəydim. Bir də Ralfın Amerikaya qaçmaq istəməsini qabaqcadan bilirdim, çünki Krippen də bu cür etmişdi.

– Ancaq qaça bilməmişdi.

– Yazıq uşağı, nəhayət, tutdular. Onu dar ağacından asmasınlar deyə, Ceyms, gərək bir şey edəsən.

– Mən nə etməliyəm ki?

– Sən həkimsən, Ceyms. Ralf gözümüzün qabağında böyüyüb. Deməlisən ki, o, ruhi xəstədir. Eşitmişəm ki, bu növ xəstələr Brodmorda heç də pis yaşamırlar.

Karolinin sözləri mənə bir şeyi xatırlatdı, odur ki dedim:

– Mən Puaronun qohumlarının içində ruhi xəstə olduğunu bilmirdim.

– Doğrudan? O, hər şeyi mənə danışıb. Yazıq oğlan... Bu, onların ailələrinə ağır bir dərddir. Bu yaxın günlərə kimi onu evdə saxlayırdılar, lakin son zamanlar xəstəliyi şiddətləndiyindən həmin oğlanı bir yerə aparıb qoymaq istəyirlər.

– Görürəm, Puaronun ailəsi haqqında hər şeyi bilirsən.
– İnsanlar bir adam axtarırlar ki, ürəklərini ona boşaldıb yüngülləşsinlər.

– Ola bilər, ancaq ürəyini o, könüllü surətdə açmalıdır, daha məcburiyyət qarşısında yox.

Karolin öz ideyası uğrunda ölümə gedən fədailərə xas ciddiyyətlə dedi:

– Sən çox qapalı adamsan, Çeyms. Öz ürəyini heç kimə açmırsan, buna görə də elə bilirsən ki, hamı sənin kimidir. Mən heç kimi ürəyini mənə boşaltmağa vadar etməmişəm. Puaro günorta bizə gələndə isə dan yeri sökülməmiş onlara gələn adamın kim olduğunu ondan soruşmayacağam.

– Dan yeri sökülməmiş?

– Hə. Süd də hələ gəlməmişdi. Təsadüfən pəncərədən bayıra baxanda gördüm. Kişi idi. Üstüörtülü maşında gəldi, özü də nəyə isə bürünmüşdü. Sifətini görə bilməsəm də, onun kim olduğunu bilirəm.

– Kimdir?

Karolin səsini yavaştdı.

– Daxili İşlər Nazirliyinin baş inspektoru, – deyib nəfəsini dərdi.

– Daxili İşlər Nazirliyinin baş inspektoru? – deyə təəcüblə təkrar etdim. – Əzizim Karolin!

– Sözlərimi unutma, Ceyms. Özün də görəcəksən ki, mən haqlıyam. Bu qadın Rassel cənab Ekroydun öldürüldüyü günün səhəri sənin yanına gəlib ki, zəhər haqqında səndən bir şey öyrənsin. O, həmin gecə Rocer Ekroydun xörəyinə zəhər də tökə bilərdi.

Mən ucadan gülüb dedim:

– Boş sözdür! Onu arxadan bıçaqla vurublar. Bunu sən də bilirsən, mən də.

– Onu zəhərləyəndən sonra bıçaqla vurublar, Çeyms, – Karolin dedi. – Bununla da izi azdırmaq istəyiblər.

– Mənim mehribanım, – dedim, – mən cəsədi muayinə etmişəm və nə danışıdığımı bilirəm. Onu məhz bıçaqla öldürüblər.

Karolinin lovğa duruşu məni əsəbiləşdirdi, buna görə də əlavə etdim:

– Karolin, de görüm, mənim tibbi savadım varmı?

– Var, Çeyms, var, amma təxəyyülün yoxdur.

– Neynim, olanımı sənə vermişəm.

Puaro günorta bizə gələndə Karolinin məqsədi həmin naməlum qonaq haqqında ondan bir məlumat almaq idi. Doğrudur, Karolin sualını birbaşa vermirdi, dolayısı ilə Puarodan bir söz almaq istəyirdi, amma Puaro onun nə istədiyini çox gözəl başa düşsə də, bu sualların altından məharətlə çıxırdı.

Nəhayət, Puaro ayağa qalxıb dedi:

– Bəlkə, həyəətə düşüb bir az gəzişək, bədənimiz açılınsın? Sonra isə miss Karolin bizi çaya qonaq edər.

– Yaxşı fikirdir, – Karolin dedi, – sizin... ee... qonağınız da gələcəkmi?

– Siz çox mehriban qadınsınız, madmazel, ancaq qonağım yol gəldiyindən yorulub, indi istirahət edir. Sizi sonra onunla tanış edərəm.

– Eşitmişəm ki, o, sizin uşaqlıq dostunuzdur.

– Ola bilər.

Bunu deyib Puaro otaqdan çıxdı. Mən də onun arxasınca çıxdım. Biz Fenliyə gedən yolla addımlayırdıq. Puaro mənə baxıb dedi:

– Bu gecə evimdə iclas keçirəcəyəm, dostum. Gələrsinizmi?

– Əlbəttə.

– Saat doqquza təyin etdiyim iclasda missis Ekroyd, madmazel Flora, mayor Blant və müsyö Reymond iştirak etməlidirlər. Bunu onlara deyə bilərsinizmi?

– Böyük məmnuniyyətlə deyərəm, ancaq özünüz niyə demirsiniz?

– İstəmirəm ki, bu iclas barədə mənə əlavə sual versinlər. Ümumiyyətlə, əziz dostum, mən öz fikirlərimi lazım olan vaxt gəlib çatanda söyləyirəm.

– Fenli Parka nə vaxt getməliyəm?

– Elə indi gedin. Biz artıq Fenli Parka yaxınlaşmışıq.

– Bəs siz?

– Mən təmiz hava qəbul edəcəyəm. On beş dəqiqədən sonra darvazanın ağzında görüşərik.

Mən razılığımı bildirib Fenli Parka doğru getdim. Evdə missis Ekroyddan savayı heç kəs yox idi. O, mənə görəndə sevindi.

– O məsələni müsyö Puaroya dediyinizə görə təşəkkür edirəm, doktor, – dedi. – Dərdim təkəcə bu olsaydı, nə var idi? Flora barəsində eşidibsiniz də?

– Nəyi?

– Hektor Blanta nişanlandığını. O, Ralf kimi varlı olmasa da, əsas insanın xoşbəxtliyidir. Floraya Blanttək yaşlı, güclü və sədaqətli kişi lazımdır. Özünə görə ad-sanı da var. Ralfın həbs edildiyi haqqında olan məlumatı oxuyub-sunuz?

– Bəli.

Missis Ekroyd gözlərini yumub dedi:

– Dəhşətdir. Cefri Reymond özünə yer tapa bilmir. Liverpula zəng vurmuşdu. Polis məntəqəsinə. Ona dedilər ki, guya, Ralfi tutmayıblar... Ancaq mən onlara inanmıram. Nə isə... nə yaxşı ki, Flora ona ərə getmədi!

564

Missis Ekroyd gözlərini yumdu. Maraqlıdır, görəsən, nə vaxt imkan tapıb Puaronun sözünü ona deyəcəyəm?

Missis Ekroyd mənə danışmağa macal verməyib dedi:

– Dünən siz də o kobud kişi inspektor Raqlanla burada idiniz? Yazıq qızı yaman qorxudub. Onu hipnoz edib. O da məcbur olub deyib ki, guya, pulu oğurlayıb. Əslində, məsələ tamamilə başqa cür olub: qıza pul lazım olub, əminsinin başı isə qarışıq imiş, buna görə də o, yataq otağına gedib istədiyi qədər pul götürüb. Həmin məsələ Hektorla Floranın arasını vurmayıb. Ümumiyyətlə, son vaxtlar Floranın taleyi məni narahat edirdi. Fikirləşirdim ki, onunla gənc Reymondun arasında nəsə var. Başa düşürsünüz də! Katiblə... bir sent də pulu yoxdur.

– Siz buna dözməzdiniz.

– Mən?

Onu sakitləşdirməyə başladım. Sonra isə Puaronun nə istədiyini söylədim.

Missis Ekroyd dedi:

– Əgər müsyö Puaro deyirsə, getməliyik. Təkəcə səbəbini bilmək istəyirəm. Nə üçün?

Missis Ekroyda dedim ki, heç özüm də bilmirəm.

– Yaxşı, – missis Ekroyd narazı halda dedi, – saat doqquzda orada olacağım.

Evdən çıxıb Puaro ilə şərtləşdiyimiz yerə getdim. Puaro məni gözləyirdi.

– Deyəsən, gecikmişəm. Bu qəşəng xanımın əlindən qurtarmaq olmur.

– Eybi yox. Hər şey əladır.

Biz gəldiyimiz yolla da geri qayıtdıq. Karolin bizi qapının ağzında qarşıladı: həm ciddi, həm də həyəcanlı idi. Bizə əli ilə susmağı işarə edərək dedi:

– Ursula Bern bizdədir. Müsyö Puaronu görmək istəyir. Yazıq qız elə vəziyyətdədir ki, adamın ona yazdığı gəlir. Onu sakitləşdirmək üçün xeyli vaxt sərf etmişəm.

Puaro:

– Qız haradadır? – deyə soruşdu.

– Burada, – deyib Karolin qonaq otağının qapısını açdı. Ursula Bern dəyirmi stolun yanında oturmuşdu. Gözləri ağlamaqdan qızarmışdı.

– Ursula Bern, – astadan dedim.

Puaro əllərini geniş açıb irəli getdi.

– Siz səhv edirsiniz, əziz doktor, – dedi. – Ursula Bern yox, Ursula Paton. Elə deyilmi, əziz balam? Missis Ralf Paton.

XXII fəsil

URSULANIN HEKAYƏSİ

Qız təəccüblə Puaroya baxdı, başının hərəkəti ilə onun sözünü təsdiqlədi. Sonra əlləri ilə üzünü örtərək ağlamağa başladı.

Karolin məni itələyib Ursula Bernin yanına getdi. Qızı qollarının arasına salıb çiyinini sığalladı.

– Sakit ol, mənim əzizim. Hər şey yaxşı olacaq, ağlama, – dedi.

Nəhayət, qız göz yaşlarını dəsmalla silib başını yuxarı qaldırdı.

– Üzr istəyirəm, – dedi, – deyəsən, axmaqlıq etdim.

Puaro mehribanlıqla cavab verdi:

– Xeyr, mənim balam. Bu son günlər biz hamımız əsəbi olmuşuq.

– Dəhşətli günlərdir, – dedim.

Ursula sözünə davam etdi:

– Demək, siz hər şeyi bilirsiniz. Sizə bunu Ralf deyib?

Puaro cavab verməyərək başını buladı.

Qız dedi:

– Nə üçün gəldiyimi siz bilirsiniz... Bu məlumata görə gəlmişəm.

O, əzilmiş qəzet parçasını irəli uzatdı. Bu, Puaronun dərc etdirdiyi məlumat idi.

– Qəzetdə yazıblar ki, Ralfı həbs ediblər. Daha susmağımın xeyri yoxdur, hər şeyi sizə danışacağam.

– Bəzən qəzetdə yazılanlar yalan olur, madmazel, – Puaro dedi. – Bizə isə həqiqət lazımdır.

Qız şübhəli-şübhəli ona baxdı. Puaro bunu görüb dedi:

– Siz mənə inanmırsınız. Onda deyün görüm, nə üçün yanıma gəlibsiz?

– Gəlmişəm sizə deyim ki, bunu Ralf etməyib. Siz ağıllı adamsınız, hökmən qatili tapacaqsınız. Bir də...

– Hə?

– Mehribansınız.

Puaro razılıqla başını tərpətib dedi:

– Siz çox düzgün hərəkət edibsiniz. İndisə diqqətlə qulaq asın: mən əminəm ki, sizin əriniz qatil deyil, ancaq dəlillər onun əleyhinədir. Onu xilas etmək üçün mən hər şeyi bilməliyəm. Hətta dediyiniz söz onun vəziyyətini ağırlaşdırsa da, mən bunu bilməliyəm.

– Siz hər şeyi başa düşürsünüz, – Ursula dedi.

– Beləliklə, hər şeyi olduğu kimi mənə danışın.

Karolin yumşaq kürsüdə yerini rahatlayıb dedi:

– Mən buradan heç yerə gedən deyiləm, çünki bilmək istəyirəm ki, niyə bu qız özünü ev qulluqçusu kimi qələmə verir?

– Ev qulluqçusu kimi qələmə verir? – deyə təəccüblə soruşdum.

– Bəli. Niyə belə edirdin, bala? Pul üçün?

– Yaşamaq üçün, – Ursula dilucu cavab verdi.

Sonra o, başına gələn əhvalatı nəql etməyə başladı. Mən də, icazənilə, onun danışdığını öz dilimlə şərh edib sizin nəzərinizə çatdım.

Ursula Bernin valideyni sonralar müflisləşmiş irlandiyalı zadəganlardandır. Ailədə beş qız olublar. Ataları vəfat edəndən sonra qızlar bir qarın çörək qazanmaq üçün evdən çıxıb gedirlər. Ursulanın böyük bacısı isə kapitan

Folliota ərə gedir. Mən bazar günü onun yanına getmişdim. Qadının o vaxt nə üçün utandığını indi başa düşürəm. Ev qulluqçusu olmaq Ürsula Bernin ürəyinə daha çox yatır. Bu işə isə peşəkar qulluqçular tələb olunur, buna görə də bacısı ona zəmanət kağızı verir. O, Fenlidə özünü işbilən, bacarıqlı qulluqçu kimi göstərə bilib.

Ürsula Bern bizə dedi:

– Bu iş xoşuma gəlirdi. Boş vaxtım isə istənilən qədər idi.

Sonra Ralf Patonla görüşüb sevişdiklərindən danışdı. Ralfın təkidi ilə onlar evlənilər. Heç kim evdə bundan xəbər tutmur. Ürsula əvvəlcə buna razı olmayıb. Ralf ona deyib ki, bu, onlar üçün yeganə çıxış yoludur, çünki ögey atası Ralfın kasıb qızla evlənməsinə razı olmayacaq: “Yaxşısı budur ki, evlənək, sonra isə bir münasib vaxt tapanda hər şeyi ona danışarıq”.

Beləliklə, Ürsula Bern Ürsula Paton oldu. Ralf demişdi ki, əvvəlcə borclarını ödəməlidir. Sonra özünə iş tapacaq. Müstəqil dolanıb ögey atasından asılı olmayandan sonra isə hər şeyi ona danışacaq.

Ralf Paton kimi insanlara hər şey sözdə asandır. O ümid edirdi ki, heç nədən xəbəri olmayan ögey atası onun bütün borclarını ödəyəcək, ancaq Rocer Ekroyd Ralfın borclarının məbləğini biləndə hirsələnir və onları ödəmək istəmir. Bu söhbətin üstündən bir neçə ay ötür və Ralf Fenliyə gələsi olur. Rocer Ekroyd Ralfın qarşısında belə bir məsələ qoyur: ya o, Flora ilə evlənməlidir, ya da...

Ralf Patonun zəifliyi burada üzə çıxır. İşin ən asan həllini daha üstün tutur. Flora ilə Ralfın arasındakı münasibət sırf işgüzar münasibət idi. Onlar bir-birini sevmirdilər. Bu, Floraya pul və azadlıq verirdi, Ralfın isə bu işdə öz məqsədi var idi. O, bununla öz borclarını ödəmək istəyirdi. Ümmiyyətlə, Ralf gələcəyə açıq gözlə baxanlardan deyildi. O, müəyyən vaxt ötdükdən sonra Flora ilə olan nişanını pozmaq arzusunda idi. Bunu Flora da bilirdi və onlar fikirlərini heç kimə deməyib gizli saxlayırdılar. O, bunu Ürsulaya demək istəmirdi, çünki güclü, qətiyyətli təbiətə malik olan bu qız heç vaxt belə şeylərə razı olmazdı.

Rocer Ekroyd nişanı rəsmən elan etmək niyyətinə düşür. Ralfa heç nə deməyib fikrini Floraya söyləyir. O isə etiraz etmir. Xəbər Ürsulaya çatanda o hirsələnib Ralfı

kəndə çağırtdırır. Ralf tələsik şəhərdən kəndə gəlir. Onlar meşədə görüşürlər. Bacım bu zaman onların söhbətinin üstünə çıxır və bəzi şeyləri eşidir. Ursula Ralfa deyir ki, o, hər şeyi cənab Ekroyda deyəcək. Ralf isə razı olmur. Deyir ki, bir az dözsün. Nəhayət, ər-arvad bir-birindən küsüb ayrılırlar.

Ursula həmin gün Rocer Ekroydun yanına gedib hər şeyi ona danışır. Ekroyd belə şeyləri bağışlayanlardan deyildi. O, qıza deyir ki, varlı kişinin ögey oğlunu tələyə salıb, indi də ondan pul almağa gəlib.

Hər ikisi bir-birinə elə sözlər deyir ki, bu sözlər barədə sussaq, daha yaxşı olar.

Ursula, qabaqcadan şərtləşdikləri kimi, axşam Ralfla daxmada görüşür. Onlar bir-birini məzəmmət edirlər. Ralf Ursulaya deyir ki, məsələni ögey atasına vaxtından əvvəl açıb söyləyib. Ursula isə Ralfi etibarsızlıqda təqsirləndirir.

Nəhayət, ayrılırlar. Yarım saatdan sonra isə Rocer Ekroydun cəsədi tapılır. Ursula o gündən bəri nə Ralfi görüb, nə də haqqında bir şey eşidib.

Qız əhvalatı danışib qurtardıqdan sonra başa düşdüm ki, Patonların vəziyyəti yaxşı deyilmiş, çünki mən Ekroydun xasiyyətinə bələdəm: o, sağ qalsaydı, birinci növbədə Ralfi varislikdən məhrum edərdi. Demək, Rocer Ekroydun ölümü onların xeyrinə oldu.

Puaronun səsi məni fikirlərimdən ayırdı. O, Ursula Bernə deyirdi:

– Madmazel, sizə bir sualım var, ancaq dərhal cavab verməyin, fikirləşin, sözünüzü sonra deyin, çünki bundan çox şey asılıdır. Kapitan Patondan saat neçədə ayrıldınız?

Ursula acı-acı güldü:

– Mən bu barədə çox fikirləşmişəm. Daxmaya gedəndə saat onun yarısı idi. Mayar Blant meydanda siqaret çəkdiyindən kolların arası ilə getməli oldum. Daxmaya saat ona iyirmi yeddi dəqiqə qalmış çətdim. Ralf orada məni gözləyirdi. Biz daxmada cəmi on dəqiqə qaldıq, sonra ayrıldıq. Evə gələndə saat ona on beş dəqiqə qalmışdı.

Ursulanın o gün mənə verdiyi sualın məqsədini indi başa düşdüm: əgər Ralf Ekroydun saat on radələrindən əvvəl öldürüldüyü sübut olunsa, Ralf Paton hər cür şübhədən kənarada ola bilər.

Puaro da məhz bunu öyrənmək istəyirdi, odur ki o, qızdan soruşdu:

– Daxmadan birinci kim çıxdı?

– Mən.

– Bəs Ralf Paton?

– O da çıxıb getdi. Yoxsa fikirləşirsiniz ki...

Puaro onun sözünü yarımçıq kəsib dedi:

– Madmazel, mən hər nə fikirləşirəmsə, bu, özümə aiddir. Evə gələndə nə etdiniz?

– Otağıma getdim.

– Saat neçəyədək orada qaldınız?

– Saat onadək.

– Bunu sübut edən var?

– Nəyi? Otaqda qalmağımı? Siz... nə fikirləşirsiniz?

Bunu... bunu... mən?.. Yox! Yox!!!

Qızın gözləri dəhşətdən böyüdü. Puaro onun yerinə cümləni tamamladı:

– Bəzi adamlar belə fikirləşə bilirlər. Bunu nəzərə almaq lazımdır.

Ürsula əlləri ilə üzünü örtmüşdü, Karolin onu sakitləşdirməyə çalışırdı. Qız xırıltılı səslə astadan dedi:

– Dəhşətdir.

Karolin onun çiyinini sığallayıb dedi:

– Narahat olma, əzizim. Müsyö Puaro bu fikirdə deyil.

Sənin ərinin hərəkətindən isə xoşum gəlmir, çünki səni tək qoyub gedib.

Ürsula başını bulayıb dedi:

– Xeyr. Məsələ tamamilə başqa cürdür. Ralf mənə görə qaçıb. Fikirləşib ki, bunu mən etmişəm.

Karolin:

– Sakit ol, əzizim, – dedi, – Ralf bu cür fikirləşməz.

– Mən o gecə ona qarşı kobud olmuşam. Onu danlamışam. Sözünü ağızda yarımçıq qoymuşam. Demişəm ki, o daha məni sevmir. Onu hirsəndirmək üçün əlimdən gələni etmişəm.

– Eybi yoxdur, – Karolin dedi. – Ürəyini sıxma, çünki kişilər o qədər təkəbbürlüdürlər ki, onlara deyilən sözləri tez unudurlar.

Ürsula əsəbiləşdiyindən barmaqlarını oynadırdı. Nəhayət, dedi:

– Cənab Ekroydun öldürüldüyünü eşitdikdə, Ralf barədə bərk narahət oldum, çünki o, naməlum səbəbə görə qaçıb gizlənmişdi. Sonra başa düşdüm ki, bunu o edə bilməz... Heç vaxt. İstəyirdim ki, o gizləndiyi yerdən çıxıb günahsız olduğunu desin. Ralf doktor Şeppardın xətrini çox istəyirdi, buna görə də fikirləşirdim ki, o, Ralfın yerini bilir.

Ürsula mənə tərəf çevrilib dedi:

– Bu sözləri o gecə sizə deyəndə fikirləşirdim ki, siz Ralfın yerini bilirsiniz, sözlərimi də ona deyəcəksiniz.

– Mən? – deyə təəccüblə qışqırdım.

– Niyə məhz Ceyms? – deyə Karolin soruşdu.

Ürsula dedi:

– Ralf tez-tez mənə onun haqqında danışdı. Doktor Şeppard bu kənddə Ralfın ən yaxın dostu idi.

– Mənim balam, – dedim, – hazırda onun harada olduğunu bilmirəm.

– Bu doğrudur, – Puaru dedi.

Ürsula əlindəki qəzet parçasını irəli uzadıb dedi:

– Bəs bu...

– Hə! Bu, boş şeydir, – Puaru dedi, – Boş şey. Mən onun həbs olunmasına inanmıram.

– Onda...

Ürsula nəsə demək istədi, lakin Puaru onu qabaqladı:

– Bir şeyi bilmək istəyirəm: kapitan Paton o gecə çəkmə geymişdi, yoxsa ayaqqabı?

Ürsula çiyini çəkib dedi:

– Bilmirəm.

– Heyif! Belə şeyi unutmaq olar?

Sonra başını sağa əyib baş barmağını silkələdi və təbəssümlə Ürsulaya baxdı.

– Sizə, madam, daha sualım yoxdur, – dedi. – Sakit olun. Əsəbiləşməyin. Ümidinizi mənə bağlayın.

XXIII fəsil

MÜŞAVİRƏ

Karolin ayağa qalxıb Ürsula Bernə dedi:

– Əzizim, sən indi istirahət etməlisən. Ürəyini də sıxıb-ələmə, müsyö Puaru hər şeyi öz yoluna qoyacaq.

– Mən Fenliyə qayıtmalıyam, – Ürsula titrək səsle dedi. Karolin əlinin hərəkəti ilə ona susmağı işarə edib dedi:
– Heç yerə getməyəcəksən. Sən artıq mənim ixtiyarımdasan. Burada qalmısan... Siz nə deyirsiniz, müsyö Puaro?

– Əla fikirdir, – Puaro dedi. – Madmazel... madamdan xahiş edərdim ki, bu axşam saat doqquzda evimdə keçirəcəyim müşavirədə o da iştirak etsin.

Karolin başını tərpədirib Ürsula ilə otaqdan çıxdı. Puaro onlar çıxıb gedəndən sonra yumşaq kürsüyə əyləşib dedi:

– İşlər tədricən düzəlir.

– İşlər tədricən Ralf Patona qarşı çıxıb onun qatil olduğunu göstərir, – dedim.

Puaro başını tərpədirib:

– Elədir, – dedi, – ancaq bu, qabaqcadan hiss olunurdu.

Mən ona baxdım. Onun sözləri məni təəccübləndirmişdi. O, kürsüdə rahat oturub, gözlərini də azacıq yummuşdu, barmaqlarının ucunu bir-birinə toxundururdu. Qəflətən köksünü ötürüb başını buladı.

– Nə oldu? – deyə ondan soruşdum.

– Dostum Hastingş yadıma düşdü. Ondan ötrü bəzən elə danırıram ki! Artıq Argentinadadır. Orada yaşayır. Həmişə yanımda olurdu, mənə kömək edirdi. Elə olurdu ki, dediyi axmaq sözlər mənə həqiqəti tapmaqda kömək edirdi. Hələ təhqiq etdiyim işləri qələmə almağı da unutmurdu!

Mən bir-iki dəfə öskürüb dedim:

– Bilirsiniz...

Cümləni tamamlayıb susdum. Puaro irəli əylərək mənə baxdı.

– Sözlünüzü deyın, utanmayın, – dedi.

Onun gözləri parıldayırdı. Mən özümü ələ alıb danışmağa başladım:

– Kapitan Hastingşin yazdıqlarını oxumuşam. Mən də özümü bu sahədə sınamaq istəyirəm. Bəlkə, bir şey çıxdı...

Yanaqlarım od tutub yanırdı. Utandığımдан sözlümü axıra çatdırmayıb susdum. Puaro bu sözləri eşidəndə cəld ayağa qalxıb mənə yaxınlaşdı. Doğrusu, qorxdum, çünki fikirləşdim ki, məni buna görə danlayacaq. Amma gümanım düz çıxmadı. Puaro fikrimi bəyənib şən səsle mənə dedi:

– Çox gözəl... İndiyədək bir şey yazıbsınız?

Mən başımı tərpedib məqbul cavab verdim.

– Əla! – deyə Puaro qışqırdı. – Onları mənə verin, oxuyum.

Mən bunu gözləmirdim, odur ki bəzi şeyləri xatırlayıb ona:

– Gərək məni bağışlayasınız, – dedim, – arabir sırf şəxsi mülahizələrə qapılmışam.

– Aydınadır... Sizi başa düşürəm: məni gülcünc, qeyri-adi insan kimi təsvir edibsiniz. Eybi yoxdur. Mən belə şeylərə fikir vermirəm. Hastinqs də nəzakət normalarını gözləyənlərdən deyildi.

İş stolumun siyirmələrini bir-bir axtarmalı oldum. Nəhayət, səliqəsiz halda yığılmış kağızları tapıb Puaroya verdim. Yazılarımı gələcəkdə nəşr etdirmək ümidiylə fəsil-lərə bölmüşdüüm. Miss Rasselə həsr olunmuş fəsil təzəcə qurtardığımdan, Puaronun ixtiyarında cəmi iyirmi fəsillik əlyazmam dururdu.

Onu yazılarımla yalnız qoyub otaqdan çıxdım. Açıq havada xeyli gəzdiyimdən, evə qayıdanda saat səkkizi ötmüşdü. Puaro ilə bacım saat səkkizin yarısında şam etmişdilər. Mənim payımı isə saxlamışdılar. Puaro əlyazmanın qalan hissəsini oxuyub qurtarmaq üçün emalatxanaya qayıtmışdı.

– Zənnimcə, Ceyms, – bacım dedi, – mənim barəmdə pis yazmayıbsan?

Günahkarcasına ona baxdım, çünki Karolin haqqında ürəkaçan şeylər yazmamışdım. Bacım fikrimi üzümdən oxuyub dedi:

– Eybi yoxdur. Müsyö Puaro məni daha yaxşı tanıyır, necə qadın olduğumu bilir.

Mən emalatxanama getdim. Puaro pəncərənin yanında oturmuşdu. Məni görcək əlini iş stolumun üstünə səli-qə ilə yığdığı əlyazmama toxundurub dedi:

– Bu cür yazınıza görə sizi tərifləmək istəyirəm. Hər şeyi olduğu kimi yazıbsınız.

Mən təəccüblə qışqırıb bir addım geri çəkildim.

– Həm də yığcam yazıbsınız.

Mən yenə də özümü saxlaya bilməyib heyrətdən qışqırdım.

– Hastinqs başqa cür yazırdı. Onun yazılarında “mən” sözü üstünlük təşkil edirdi, sonra da əlavə edirdi: “O, belə

fikirləşirdi... O, bu cür edirdi". Siz isə...şəxsiyyətinizi arxa plana çəkibsiniz. Təkcə bir-iki dəfə öz evinizdə nəzərə çarpırsınız.

O, kirpiklərini qırpdı, mən isə qıpqırmızı oldum.

– Əlyazmam haqqında nə fikirləşirsiniz? – əsəbi halda soruşdum.

– Düzünü deyim?

– Bəli.

– Faktları doğru şərh edibsiniz, ancaq özünüz barədə ətraflı məlumat verməyibsiniz. Ümumiyyətlə, çox yaxşı yazıbsınız, diliniz asan və anlaşılıqdır.

– Yazdıqlarımın sizə köməyi dəydi?

– Bəli. İndisə gəlin bizə gedək. Müşavirənin iştirakçıları gələndək otağı sahmana salmalıyam.

Karolin dəhlizdə dayanıb bizi gözləyirdi. Ümid edirdi ki, onu da müşavirəyə dəvət edəcəyik, amma Puaro vəziyyətdən məharətlə çıxdı.

– Müşavirədə sizin iştirak etməyinizi arzulayırdım, madmazel, ancaq bu, sizə qarşı hörmətsizlik olardı, çünki evimə dəvət etdiyim bu adamların içində mən cənab Ekroydun qatili tapacağam, – dedi.

– Siz buna əminsiz? – deyər soruşdum.

Puaro ciddi tərzdə dedi:

– Siz Erkül Puaronun nəyə qadir olduğunu hələ dərk etməyibsiniz, buna görə də onun sözlərinə şübhə ilə yanaşırsınız.

Ürsula bu vaxt pilləkənlə aşağı düşdü.

Puaro dedi:

– Hazırsan, mənim balam? Çox yaxşı. Gəl birlikdə gedək. Madmazel Karolin, mənə inanın. Sizin xəcalətinizdən sonra çıxacağam. İndisə gecəniz xeyrə qalsın.

Biz çölə çıxdıq. Karolin qapının ağzında dayanıb gözləri ilə bizi yola salırdı.

Saat doqquzda başlanacaq müşavirə üçün Qara şamlar yurdunun qonaq otağında artıq müəyyən hazırlıq görülmüşdü. Üzunsov stolun üstünə qədəhlər, cürbəcür sirop şüşələri düzülmüş, bir qab dolusu şirniyyat qoyulmuşdu. Digər otaqlardan bura bir neçə stul gətirilmişdi.

Puaro əl-ayağa düşüb bəzi şeyləri yerbəyer edirdi. Gah stulların yerini dəyişir, gah əyilib döşəməni örtən xalçanın

qırışını açır, gah da lampaların stolun üstündə düzülüş qaydasına diqqət yetirirdi. O elə etməyə çalışırdı ki, lampalar gələnlərin oturduğu yeri gur işıqlandırsın, özü oturduğu yer isə qaranlıqda qalsın və ya çox zəif işıqlansın.

Həm Ursula, həm də mən ona baxırdıq. Nəhayət, qapının zəngi çalındı. Puaro:

– Vaxtında gəldilər, – dedi. – Hər şey hazırdır.

Qapı açıldı və Fenlidən gələnlər otağa daxil oldular. Puaro onların qabağına çıxıb missis Ekroydu və Floranı salamladı.

– Xoş gəlibsiz, – dedi. – Siz də, mayor Blant, həmçinin cənab Reymond.

Gənc katib, həmişə olduğu kimi, şən görünürdü. O:

– Təzə məşin kəşf edibsiniz? – deyə güldü. – Biləyimizi qayıqla bağlayıb nəbizimizin vurma sürətinə görə qatili tapacaqsınız? Zənnimcə, belə bir şey var.

Puaro dedi:

– Bu barədə oxumuşam, amma mən köhnəfikirli adamam. Keçmişin mənə verdiyi irsdən, üsuldan istifadə edirəm. Beyin hüceyrələrinin fəaliyyətindən. Vəssalam. İndisə, icazə verin, sizi bir məsələdən agah edirəm.

O, Ursulanın əlindən tutub otağın ortasına gətirdi.

– Tanış olun, – dedi, – missis Ralf Paton. Kapitan Paton ötən mart onunla ailə qurub.

Missis Ekroyd qışqırdı:

– Ralf evlənilib! Ötən mart! Cəfəngiyatdır! O, bunu edə bilməzdi.

Missis Ekroyd Ursulaya dəvə nalbəndə baxan kimi baxıb davam etdi:

– Bern ilə evlənilib? Zarafat etmirsiniz ki, müsyö Puaro? Mən sizə inanmıram.

Ursulanın yanaqları tər alma tək qıpqırmızı oldu. O, danışmaq istəyəndə Flora ona yaxınlaşıb qoluna girdi.

– Bizim təəccüblənməyimiz sizi açıqlandırmasın, – dedi, – çünki bu, bizim ağılımıza gəlmirdi. Siz Ralfla sirrinizi yaxşı qorudunuz. Mən buna şadam.

Ursula astadan dedi:

– Siz çox mehriban insansınız, miss Ekroyd. Ralf sizə qarşı özünü yaxşı aparmayıb.

Flora gənc xanımın əlini sığallayıb dedi:

– Narahat olmayın. Hər şey yaxşıdır. Ancaq gərək sirrini məndən gizlətməyəydi, çünki onu heç vaxt pis vəziyyətdə qoymazdım.

Puaro əli ilə stolu döyəcləyib boğazını arıtladı.

Flora:

– Müsyö Puaro işarə edir ki, biz daha danışmayaq. Bir şey soruşum: Ralfin harada olduğunu siz, yəqin, bilərsiniz?

– Bilmirəm, – deyə Ursula ağılamsındı.

– Bəs onu Liverpulda tutmayıblar? – deyə Reymond soruşdu. – Qəzetdə belə yazılıb.

– O, Liverpulda deyil, – Puaro müxtəsər dedi.

– Doğrusu, – dedim, – onun harada olduğunu bilən yoxdur.

Reymond dedi:

– Erkül Puaro bilər.

Puaronun verdiyi cavab ciddi səsləndi:

– Unutmayın: mən hər şeyi bilirəm.

Cefri Reymond qaşlarını çatıb dedi:

– Hər şeyi? Bu lap ağı oldu.

– Demək, siz Ralf Patonun harada gizləndiyini tapa bilərsiniz, – dedim.

– Siz buna tapmaq deyirsiniz, mənə bilmək, mənim dostum.

– Krençesteri nəzərdə tutursunuz? – deyə soruşdum.

Puaro cavab verdi:

– Xeyr.

Puaro daha heç nə demədi. Otağa toplaşmış adamlar onun əlinin işarəsi ilə yerlərində oturdular. Bu vaxt qapı açıldı və otağa iki nəfər daxil oldu. Onlar qapının ağzında əyləşdilər. Bunlar Parker və miss Rassel idilər.

Puaro dedi:

– Müşavirənin sonuncu iştirakçıları da gəlib çıxdı. Beləliklə, hamı buradadır.

Onun bu işdən razı qaldığı hiss edilirdi. Digər tərəfdə oturanlar isə narahat idilər, çünki Ekroydun qatiline bu otaqda heç kimin başa düşmədiyi bir tələ qurulmuşdu və bu adamın kim olduğunu onda demək çətin idi.

Puaro təntənə ilə siyahını oxumağa başladı:

– Missis Ekroyd, miss Flora Ekroyd, mayor Blant, cənab Cefri Reymond, missis Ralf Paton, Con Parker, Elizabet Rassel.

O, siyahını stolun üstünə qoydu.

Reymond ondan soruşdu:

– Bu nə deməkdir?

Puaro cavab verdi:

– Burada adını çəkdiyim hər bir adam cənab Ekroydun qatili ola bilər...

Missis Ekroyd ayağa qalxıb xırıltılı səslə dedi:

– Mənim belə şeydən xoşum gəlmir. Mən evə getmək istəyirəm.

Puaro sərt səslə dedi:

– Siz heç yerə getməyəcəksiniz, madam. Mən sözümlü deyib başa çıxmalıyam.

O, susub boğazını arıtladı, sonra dedi:

– Mən lap əvvəldən başlayacağam. Miss Ekroyd mənə xahiş edib deyəndə ki, işi təhqiq edim, hörmətli doktor Şepardla Fenli Parka getdim. Həyətdə bir az gəzişdim. Mənə pəncərənin qırağındakı ayaq izlərini göstərdilər. İnspektor Raqlan əlaqəsinin üstünə çıxan cığırda fikir verdi, mən isə yaxınlıqdakı kiçik daxmaya. Həmin daxmanı yoxladım və iki şey tapdım: kraxmallı batist parçadan cırılmış əsgir və içi boş olan qaz lələyi. Ağılıma gəldi ki, əsgir qulluqçunun önlüyündən ola bilər. İnspektor Raqlan evdəki adamların siyahısını mənə göstərəndə gördüm ki, ev qulluqçusu işləyən Ursula Bernin sözünü təsdiq edən dəlil yoxdur. Özünün dediyinə görə, o, saat onun yarısından onadək yataq otağında olub. Bəlkə, o heç yataq otağında olmayıb? Həmin daxmada olub? Əgər bu doğrudursa, demək, o, daxmada kiminləsə görüşməliymiş. Doktor Şepard həmin gecə Fenli Parka naməlum şəxs gəldiyini görüb. İlk baxışdan hər şey aydın olurdu: bu naməlum şəxs Ursula Bernlə görüşə gəlirmiş. Onun daxmada olmasını tapdığım qaz lələyi sübuta yetirirdi. Bu yolla tiryək çəkmək Atlantik okeanının o biri tayında geniş yayılıb. Həmin adam isə Amerika ləhcəsində danışırdı.

Lakin bir şey düz gəlmirdi: onların daxmada olma müddətləri bir-birinə uyuşmurdu. Ursula Bern daxmada onun yarısından tez ola bilməzdi, həmin adam isə orada saat ona bir-iki dəqiqə işləmiş olub. Əlbəttə, o, yarım saat gözləyə bilərdi.

Bəlkə, həmin gecə daxmada bir-birindən xəbərsiz iki müxtəlif görüş olub? Bu fikrimi əsaslandırmaq məqsədilə fakt toplamağa başladım. Öyrəndim ki, həmin günün səhəri miss Rassel doktor Şepardın yanında olub və ona tiryək haqqında bəzi suallar verib. Mən bunu daxmada tapdığım qaz lələyi ilə tutuşduranda başa düşdüm ki, naməlum şəxs Fenli Parka Ursula Bernlə yox, miss Rasselə görüşməyə gəlib. Bəs onda Ursula Bern kimlə görüşüb? Bu sualın cavabını tez tapdım. Hələ bir nişan üzüyü də tapmışdım. Üzüyə “R-dan” kəlməsi və ayın tarixi yazılmışdı. Sonra soruşub öyrəndim ki, Ralf Patonu daxmaya gedən cığırda görüblər; düz saat ona iyirmi beş dəqiqə işləmiş. Ralfla naməlum qızın kəndin yaxınlığındakı meşədə etdiyi söhbətin bir qismini eşidən də var. Beləliklə, faktlar bir-birinə uyğun gəlirdi. Gizli nikah, faciənin baş verdiyi gün qəzetdə elan olunmuş nişan, meşədə edilən hay-küylü söhbət və həmin gecə daxmada təyin olunmuş görüş.

Odur ki mən bir şeyə əmin oldum: qətl törətmək fikrinə düşmək üçün Ralf Patonla Ursula Bernin (və ya Patonun) olduqca tutarlı əsasları olmuşdu, amma bununla yanaşı, Ralf Paton saat onun yarısında cənab Ekroydun iş otağında olan şəxs ola bilməzdi.

Burada biz cinayətin ən maraqlı hissəsinə keçirik. Cənab Ekroydla saat onun yarısında kim olub? Bayaq dediyimiz kimi, bu adam Ralf Paton ola bilməzdi, çünki o, bu vaxt arvadı ilə daxmada görüşürdü. Çarlz Kent də artıq çıxıb getmişdi, Fenli Parkda deyildi. Bəs onda bu, kim idi? Mən öz-özümə çox ağıllı bir sual verdim: bəlkə, onun yanında heç kim yox idi?

Puaro irəli əyilib özündənrazı halda bizim üzümüzə baxdı. O, söylədiyi sözün bizə necə təsir etdiyini öyrənmək istəyirdi. Bu söz hər kimə təsir etsə də, gənc Reymonda təsir etmədi. O etiraz edib dedi:

– Müsyö Puaro, məni yalan ifadə verməkdə təqsirləndirmək istəyirsiniz? Axı bunu mən tək demirəm. Mayor Blant da cənab Ekroydun saat onun yarısında kimləsə danışdığını eşidib. Doğrudur, sözləri aydın dərk etməsə də, səsini eşidib.

Puaro başını tərpətdi.

– Hər şey mənim yadımdadır, – dedi. – Mayor Blant da elə düşünmüşdü ki, cənab Ekroydla danışan sizsiniz.

Reymond Puaronun bu sözündən diksindi, lakin özünü ələ alıb dedi:

– Blant indi başa düşüb ki, onun fikri səhv olub.

– Elədir, – Blant onun sözünü təsdiqlədi.

Puaro dedi:

– Ancaq onu bu cür fikirləşməyə nə vadar etmişdi? Xeyr! Lazım deyil. Siz bir cavab tapacaqsınız, amma məni həqiqət maraqlandırır. Elə əvvəldən cənab Reymondun eşitdiyi sözlərin məzmunu məni təəccübləndirmişdi. Çox qəribədir ki, heç kəs buna fikir verməyib.

O susub aşağıdakı sözləri iqtibas gətirdi:

– ... “Pul kisəmə olan tələbat son vaxtlar o qədər artıb ki, sizin xahişinizi yerinə yetirmək qeyri-mümkündür”. Sözlərin qeyri-adi səsləndiyini hiss edirsiniz?

Reymond dedi:

– Xeyr. Cənab Ekroyd tez-tez bu sözləri mənə deyib yazdırırdı.

Puaro sevinclə qışqırdı:

– Bax mən bunu demək istəyirdim. Bu cür ifadələr danışmaq zamanı işlənmir. Bəlkə, o, məktub yazdırırdı?..

Reymond:

– Demək istəyirsiniz ki, o, məktubu ucadan oxuyurdu... Kimə?

– Heç kimə! Unutmayın: otaqda təkcə cənab Ekroydun səsinə eşidiblər.

– Bu cür məktubu heç kəs öz-özünə oxumaz.

Puaro mülayim səslə dedi:

– Sizə ötən çərşənbə günü gəlmiş adamı yada salın.

Hamı təəccüblə ona baxdı. Puaro sözünə davam etdi.

– Bəli. Çərşənbə günü. Məni Fenli Parka gəlmiş gənc deyil, onun təmsil etdiyi şirkət maraqlandırır.

Reymond:

– Həmin şirkət diktofon istehsalı ilə məşğul olur. Artıq sizin nə demək istədiyinizi başa düşdüm. Danışan diktofon idi.

Puaro başının hərəkəti ilə onun sözünü təsdiqlədi.

– Cənab Ekroyd mənə demişdi ki, diktofon almaq istəyir. Bunu yoxlamaq üçün şirkətə getdim və orada mənə

dedilər ki, o, diktofonu alıb. Niyə bunu sizdən gizlədib? Deyə bilmərəm.

Reymond:

– Görünür, sürpriz etmək istəyirmiş. Bundan başqa, onun belə bir xasiyyəti var idi ki, təzə şey alanda onunla bir-iki gün uşaq kimi oynayırdı. Siz haqlısınız. Mən sizin sözlünüzlə razılaşıram.

Puaro dedi:

– Mayor Blant da həmin sözlərin məzmununa görə cənab Ekroydun yanında sizin olduğunuzu güman edib. O, belə güman etdiyi vaxt gözünə ağpaltarlı fiqur sataşır. Bunun miss Ekroyd olduğunu düşünür. Əslində, bu, gizləncə daxmaya gedən Ursula Bern idi. Ağaran isə onun önlüyü idi.

Reymond dedi:

– Bütün bunlara baxmayaraq, cənab Ekroyd saat onun yanısında sağ idi, çünki o vaxt diktofona danışdı. Çarlz Kent artıq Fenlidən çıxıb getmişdi. Ralf Paton isə...

O, sualedici nəzərlə Ursulaya baxdı. Ursulanın yanaqları qızarıb alma kimi oldu.

– Ralfla mən ayrılıanda, – dedi, – saat heç ona on beş dəqiqə qalmamışdı. Onun ögey atasının yanına getmək fikri yox idi, çünki onu görməyə qorxurdu.

Reymond:

– Mən sizə inanıram. Kapitan Patonun qatil olmadığını da bilirəm, amma bu suallar məhkəmədə verilə bilər... Bunu nəzərə almaq lazımdır. Onun vəziyyəti yaxşı deyil, lakin özü gəlib hər şeyi söyləyəydi...

Puaro Reymondun sözünü yarımçıq kəsib dedi:

– Siz məsləhət görürsünüz ki, kapitan Paton özü gəlib hər şeyi söyləsin?

– Bəli. Onun harada gizləndiyini bilirsinizsə...

– Görürəm, siz mənə inanmırsınız, ancaq bayaq dedim ki, mən hər şeyi bilirəm. Telefon zənginin səbəbini, pəncərənin altındakı ayaq izlərinin mənasını, Ralf Patonun harada olmasını...

– O haradadır? – deyə Blant soruşdu.

Puaro təbəssümlə dedi:

– Çox uzaqda deyil.

– Krençesterdədir? – deyə mən soruşdum.

Puaro mənə tərəf çevrilib dedi:

– Sizə bu adı kim sıyrıb? O, Krençesterdə deyil, bax, oradadır!

Hamımız çevrilib onun göstərdiyi tərəfə baxdıq.

Ralf Paton qapının ağzında dayanıb bizə baxırdı.

XXIV fəsil

RALF PATONUN HEKAYƏSİ

Vəziyyətim ağır idi. Başımı itirmişdim, sanki, yuxu görürdüm. Sonra, bir anlığa, elə bil, kor oldum, heç nə görmədim, təkcə qarmaqarışq səslər eşitdim. Nəhayət, gözlərimə işıq gələndə Ralf Patonun arvadı ilə yanaşı dayandığını gördüm. Ralf Ursulanın əllərini əlində tutub saxlamışdı. O, mənə baxıb gülürdü. Puaro da gülürdü. Nəhayət, dedi:

– Azı min dəfə demişəm ki, Erkül Puarodan heç nə gizlətməyin, o, hər şeyi tapır.

Sonra üzünü bizim hamımıza tərəf tutub dedi:

– Əgər yadınızdadırsa, altı nəfərlik kiçik ailə iclası çağır-mışdım. Onda sizə demişdim ki, stolun arxasında oturan beş nəfərin hər biri məndən nəsə gizlədir. Dördünün nə gizlədiyini öyrənmişdim, qalmışdı doktor Şeppard. O, Ralfi görmək üçün həmin gecə mehmanxanaya gedir, lakin onu tapmır. Bəlkə, onlar təsadüfən yolda rastlaşılar? Doktor Şeppard kapitan Patonun ən yaxın dostu idi. O, cinayətin baş verməsini, eləcə də Patonun şübhə altında olmasını bilirdi. Bəlkə, təkcə bunu yox, çox şey bilirdi.

– Elədir, – dedim. – Sizə hər şeyi danışacağam. Günorta Ralfin yanına getmişdim. Əvvəlcə o, məndən ehtiyat edib bir söz demək istəmirdi, lakin tezliklə dözə bilməyib ürəyini açdı və evlənməsi, bir də düşdüyü çıxılmaz vəziyyət haqqında mənə danışdı. Cənab Ekroydun öldürüldüyünü eşidən kimi başa düşdüm ki, ya Ralfdan, ya da onun sevdiyi qızdan şübhələnəcəklər. Buna görə də hər şeyi ona danışdım. O isə fikirləşdi ki, polis onu dindirə, dediyi sözlərin ucbatından Ursuladan şübhələnə bilərlər, odur ki...

Bunu deyib susdum. Ralf cümləni mənim yerimə tamamladı:

– Aradan çıxmalı oldum. Ürsula məni tək qoyub evə qayıtmışdı. Fikirləşdim ki, ögey atam qızı o dərəcəyə çatdırıb ki... o qədər hirsəndirib ki... özü də bilmədən...

O susdu. Ürsula əlini onun əlindən götürüb dedi:

– Gör ağılına nə gəlmişdi, Ralf!

Puaro söhbətə müdaxilə etdi:

– Gəlin doktor Şepparda qayıdaq, – dedi. – O, Ralfa kömək edəcəyinə söz verdi və onu polisdən gizlətdi.

Reymond soruşdu:

– Harada? Öz evində?

Puaro dedi:

– Xeyr. Mən də öz-özümə bu sualı verdim ki, əgər hörmətli Ralfi gizlətməli olsa, onu harada gizlədəm? Bəlkə, Krençesterdə? Çünki onu çox uzaqda gizlədə bilməzdi. Əgər bu belədirsə, o, şəhərdə harada yaşayır? Bəlkə, mehmanxanada? Yox. Bəlkə, otaq kirayə tutublar? Ola bilməz. Bəs harada? Aha! Tapdım. Ruhi xəstəliklər xəstəxanasında. İndi bu fikri yoxlamaq qalırdı, odur ki ruhi xəstəliyə tutulmuş bir qardaşoğlu uydurub onun haqqında madmazel Şepparda danışdım. O, mənə dedi ki, qardaşı ruhi xəstələri Krençesterin yaxınlığında yerləşən iki xəstəxanaya göndərir. Mən xəstəxanaların adını öyrənib sorğu apardım. Öyrəndim ki, doktor Şeppard şənbə günü səhər ora bir xəstə gətirib. Başqa adla olsa da, bunun Ralf Paton olduğunu başa düşdüm. Onu bu səhər, dan yeri sökülməmiş xəstəxanadan evə gətirdim.

Mən ona baxıb dedim:

– Demək, Karolinin dediyi məsul işçi Ralf imiş. Heç ağılıma gəlməzdi!

Puaro dedi:

– Deyəndə ki, əlyazmanız yıqcamdır, bunu nəzərdə tuturdum. Hər şeyi olduğu kimi yazırsınız, ancaq müəyyən çərçivə daxilində.

Mübahisə etmədim.

Ralf dedi:

– Doktor Şeppard sədaqətli dostdur. O, məndən ötrü çox şeyə dözüb. Həmişə ağıllı məsləhətləriylə mənə kömək edib. Müsyo Puaronun sözlərindən belə başa düşdüm ki, nahaq yerə gizlənməmişəm. Gərək üzə çıxıb hər şeyi danışaydım. Xəstəxanada qəzet olmadığından işin gedişi mənə məlum deyildi.

Puaro ötkəm səslə dedi:

– Doktor Şeppard çox ehtiyatla hərəkət edib. Mən... mən isə bu cür çoxlu sirlərin üstünü açmışam. Bu, mənim işimdir.

Reymond Ralfa baxıb dedi:

– İndisə sizin başınıza gəlmiş əhvalatı eşitmək istəyirik.

Ralf dedi:

– Siz artıq hər şeyi bilirsiniz. Doqquz qırx beşdə dax-madan çıxıb getdim. Kəndin ortasında bir az gəzib nə edəcəyimi fikirləşdim. İnanın mənə: ögey atamın o gecə nə ölüsünü görmüşdüm, nə də dirisini.

Reymond dedi:

– Mən sizə inanıram, amma sübut yoxdur. Sübutun olmaması da çox pisdir.

Puaro dedi:

– Ancaq məsələ sadələşir.

Biz təəccüblə ona baxdıq. O dedi:

– Deyəsən, məni başa düşmədiniz? Kapitan Patonu xilas etməkdən ötrü əsl qatil irəli çıxmalıdır.

O, bizə baxdı, xeyli müddət susdu, sonra dedi:

– Bəli... qatil irəli çıxmalıdır. İnspektor Raqlanı evimə qəsdən dəvət etməmişəm, çünki öyrəndiyim həqiqəti ona demək istəmirəm. Bu gün deməyəcəyəm.

O, irəli əyildi. Həm özü, həm də səsi qəflətən dəyişdi.

– Bunu sizə mən deyirəm... Erkül Puaro... mən bilirəm ki, cənab Ekroydun qatili bu otaqdadır. Üzümü qatilə tutub deyirəm: inspektor Raqlan səhər hər şeyi biləcək. Eşidirsən?

Araya ağır sükut çökdü. Bu vaxt breton şlyapalı qadın otağa daxil olub əlində tutduğu məcməyini Puaroya uzatdı. Puaro məcməyidəki zərfi götürüb açdı.

Blant sükutu pozub dedi:

– Siz deyirsiniz ki, qatil bizim aramızdadır? Bəs onun kim olduğunu bilirsiniz?

Puaro zərfin içindən çıxartdığı teleqramı oxuyurdu. Sonra onu əlində büzürüb dedi:

– İndi bilirəm.

Sonra təzədən kağızı açdı. Reymond bunu görüb soruşdu:

– Bu nədir?

– Teleqram. Birləşmiş Ştatlara gedən bir gəminin göyertəsindən vurulub.

Yenidən araya cansıxıcı sükut çökdü. Puaro ayağa qalxıb təzim etdi.

– Hörmətli xanımlar və cənablar! – dedi. – Müşavirənin sona çatdığını elan edirəm, ancaq unutmayın: inspektor Raqlan səhər hər şeyi biləcək.

XXV fəsil

ROCER EKROYDUN QATİLİ KİMDİR?

Mən qapıdan çıxmaq istəyəndə Puaro əli ilə mənə işarə etdi ki, otaqda qalım. Geri qayıtmalı oldum və buxarıya yaxınlaşıb çəkmələrimin ucu ilə üst-üstə yığılmış odun qalaqlarını qurdalamağa başladım.

Puaronun məqsədi mənə aydın deyildi. Fikirləşirdim ki, o, peşəkar detektiv cildinə girib indicə şahidi olduğum mənzərənin təsiri ilə qatilin qəlbinə xof salaraq onun şəxsiyyətini aydınlaşdırmaq istəmişdi. Digər tərəfdən, daxilimdən qalxan bir səs mənə deyirdi ki, bu sözlərdə həqiqət var, həm təhlükə, həm də səmimiyyət.

Puaro hamı çıxıb gedəndən sonra mənə yaxınlaşıb mülayim səslə dedi:

– Hə, dostum, bu barədə nə fikirləşirsən?

– Nə deyim? Bir şey başa düşmədim. Həmin adama hədə-qorxu gəlməkdənsə, inspektor Raqlanın yanına gedib həqiqəti söyləmək lazımdır.

Puaro aşağı oturdu. Bir siqaret yandırıb çəkməyə başladı. Sonra mənə baxıb dedi:

– Yaxşı fikirləş. Bunun bir səbəbi var.

Mən cavab vermədim. Nəhayət, xeyli keçəndən sonra dilləndim:

– Əvvəlcə belə fikirləşdim ki, qatilin bu otaqda olmasına əmin olsanız da, onun kim olduğunu bilmirsiniz. Odu ki qatilə psixoloji təsir göstərüb onun şəxsiyyətini müəyyənləşdirmək istəyirsiniz.

Puaro başını tərpətib dedi:

– Yaxşı fikir olsa da, həqiqət deyil.

– İkincisi, özünüzü elə göstərmək istəyibsiniz ki, guya, qatili tanıyırsınız. O da səhərə qədər cənab Ekroydu susdurduğu kimi, sizi də o cür susdurmaq istəyəcək.

– Əziz dost, mənim qəhrəmanlıq göstərmək vaxtım çoxdan ötüb.

– Daha bilmirəm, ancaq cənab Ekroydun qatili sizin sözlərinizdən duyuc düşüb qaça bilər.

Puaro başını bulayıb dedi:

– O heç yerə qaçmayacaq, çünki həmin adamın yeganə yolu var, bu yol da onu azadlığa gətirib çıxartdır.

– Müşavirədə iştirak edən adamlardan birinin cənab Ekroydun qatili olduğuna əminsiz?

– Bəli, mənim dostum.

– Bu adam kimdir?

Araya cansıxıcı sükut çökdü. Puaro siqaretin kötüyünü ocağa atıb sakit, düşüncəli tərzdə danışmağa başladı:

– Bütün faktları bir-bir sizin nəzərinizə çatdıracağam və siz qatilin kim olduğunu asanlıqla tapacaqsınız. Əvvəlcə iki fakt diqqətimi cəlb etdi: telefon zəngi və yerini dəyişmiş kürsü. Əgər Ralf Paton cənab Ekroydu öldürsəydi, o, heç vaxt sizə zəng etməzdi. Demək, Ralf Paton qatil deyil.

Mən ev adamlarından birinin cənab Ekroydun qatili olmasına inansam da, onun telefonla zəng vurmasına inanmadım. Bəs onda doktor Şeparda zəng vurub cənab Ekroydun öldürüldüyünü xəbər verən adam kim idi? Bu suala belə cavab verdim: qatilin cinayət yoldaşı.

Sonra çalışdım ki, telefon zənginin səbəbini öyrənim. Bu, asan deyildi. Bütün zehni imkanlarımı səfərbər edib həmin tapmacanın cavabını tapdım: cəsədin səhər yox, axşam tapılmasına nail olmaq. Elə deyilmi?

– E... elədir. Cənab Ekroyd sərəncam vermişdi ki, onu narahat etməsənlər, buna görə də cəsədi səhər aşkar edəcəkdilər.

– Çox yaxşı. Bəs cəsədin səhər və ya axşam aşkar edilməsi arasındakı fərq nədən ibarətdir? Qatil, onsuz da, cəsəd tapılan zaman orada olmalıydı. Biz indi ikinci faktın, yəni yerini dəyişmiş kürsünün üstünə gəlirik. İnspektor Raqlan buna əhəmiyyət vermədi, mən isə əhəmiyyət verdim. Siz əlyazmanızda cənab Ekroydun iş otağının sxemini çəkibsiniz. Əgər bu sxem yanımızda olsaydı, sizə

kürsünün qapı ilə pəncərə arasında necə durduğunu göstərərdim.

– Pəncərə! – deyə tez qışqırdım.

– Bəli. Əvvəlcə fikirləşdim ki, kürsünü elə qoyublar ki, qapıdan içəri girən adam pəncərə ilə əlaqədar bir şeyi görməsin, lakin bu fikirdən tezliklə əl çəkməli oldum, çünki kürsü nə qədər böyük olsa da, pəncərənin ancaq bir hissəsini örtürdü. Bəs pəncərənin qarşısında duran, üstü kitab və qəzetlərlə dolu olan yazı stolu necə? Yerini dəyişmiş kürsünün cavabı bax budur. Qatil yazı stolunun üstünə qoyduğu bir şeyi gizlətmək istəyirmiş. Bu nə idi? Həmin əşya haqqında aşağıdakıları demək olar: cani cənab Ekroydu öldürən zaman onu götürə bilməyib, lakin həmin əşyanı otaqda qoymaq olmaz, əks təqdirdə qatilin kim olduğu bilinər. Beləliklə, telefon zəng çalır və qatil cəsədin tapılmasında iştirak edir.

Polis gəlməmişdən qabaq otaqda dörd nəfər var idi: siz, Parker, mayor Blant və cənab Reymond. Parkeri digər üç nəfərdən ayırdım, çünki cəsəd nə vaxt tapılırdı, o da orada olmalıydı. Bir də kürsünün yerində olmadığını mənə o deyib. Beləliklə, Parker şübhədən çıxır (o, qatil kimi şübhədən çıxsa da, missis Ferrarsa hədə-qorxu gələn adam ola bilərdi).

Qalır Reymond və Blant...

İndi həmin naməlum əşyanın nə olduğunu aydınlaşdıraraq. Biz yarım saat əvvəl bu otaqda diktofon haqqında danışdıq. Hamı mənim bu fikrimlə razılaşdı ki, cənab Ekroyd ondan istifadə edib, lakin heç kəs diktofonun harada olduğunu soruşmadı.

– Bu, mənim də ağılıma gəlməyib.

– Diktofon otaqdan yoxa çıxıb. Bəlkə, o, stolun üstündə olub? Əgər bu belədirsə, ortaya bir sıra çətinliklər çıxır. Diktofon kibrit qutusu deyil ki, onu cibə qoymaq olsun. Diktofonu bir şeyin içinə qoymaq lazımdır.

Məni başa düşürsünüz? Qatilin şəxsiyyəti tədricən aydınlaşır. Onun haqqında aşağıdakıları demək olar: cənab Ekroydun öldürülməsi xəbəri səhər məlum olsaydı, o, cəsədin tapılmasında iştirak etməzdi. Diktofonu qoymaq üçün əlində bir şey gəzdirməliydi...

Mən onun sözünü kəsib dedim:

– Qatil diktofonu nə üçün götürsün?

– Siz də cənab Reymond kimi danışırsınız. İnanırsınız ki, saat onun yarısında cənab Ekroyd səsini diktofona yazırmış. Bir yaxşı fikirləşin: kimsə səsini diktofona yazdırır və başqa adam onu qurub həmin səsi xeyli keçəndən sonra oxutdurur.

– Demək...

– Bəli. Demək, saat onun yarısında cənab Ekroydu artıq öldürmüşdülər. Mayor Blantın eşitdiyi səs diktofondan gəlirdi.

– Diktofonu işə salmaqdan ötrü otaqda adam olmaydı.

– Elədir. Ancaq zəngli saatın iş prinsipini xatırlayın, diktofonu da o cür düzəltmək olar. Beləliklə, qatilin iki xüsusiyyətini də aydınlaşdırdıq. Cənab Ekroydun diktofon alması ona məlum olmalıydı, texniki savadına görə digərlərindən fərqlənməliydi.

586

Pəncərənin altındakı ayaq izləri haqqında nə demək olardı. Birincisi, ayaq izlərini, həqiqətən, Ralf Patonun özü qoyub. O, pəncərəyə çıxıb atalığının otaqdakı cəsədini görüb. İkincisi, ayaq izlərini Fenli Parka təsadüfən gəlmiş naməlum adam qoyub (ev adamlarının ayaqqabıları belə deyildi). Burada yeganə kənar adam Çarlz Kent olub. Onun ayaqqabıları isə barda işləyən qızın dediyinə görə, ayaqlarından çıxırmış. Üçüncüsü, ayaq izlərini qəsdən qoyublar ki, polis Ralf Patondan şübhələnsin. Bunu sübut etmək üçün bəzi dəlillər lazım idi.

Polis Ralfın bu cür bir cüt ayaqqabısını mehmanxanadan götürüb; heç kim ona qətl baş verən gecə əl vurmayıb, çünki ayaqqabılar təmizlənməyə verilmişdi. Ralfın, polisə görə, bu cür iki cüt ayaqqabısı olub. Yoxladım və gördüm ki, bu doğrudur. Mən fərz edirdim ki, qatil həmin gecə Ralfın ayaqqabılarını geymişdi, lakin bunun üçün onun bu cür üç cüt ayaqqabısı olduğunu sübut etməliydim. Ralf heç vaxt özü ilə bir-birinə oxşayan üç cüt ayaqqabı götürməzdi. Demək, üçüncü cüt çəkmələr imiş. Sizin bacınıza eyni sualı verdim, lakin özümü elə göstərdim ki, guya, məni çəkmələrin rəngi maraqlandırır.

Siz artıq bacınızın nə cavab verdiyini bilirsiniz. Ralf Paton çəkmələrini geymişdi. O, dünən səhər yanıma gələndə ona verdiyim ilk sual da bu oldu. Cavab verdi ki,

qətli baş verən gecə çəkmələrini geymişdi. İndi də həmin çəkmələr onun ayaqlarındadır, çünki başqası yox idi.

Qatilin bizə bir xüsusiyyəti də məlum olur. O, Ralf Patonun ayaqqabılarını götürmək üçün həmin gün mehmanxanaya gedir.

Puaro susdu. Nəhayət, səsini qaldırıb danışmağa başladı:

– Bir şey də var. Qatilin “gümüş masa”dakı xəncəri götürmək imkanı olub. Doğrudur, xəncəri evdəki adamlar da götürə bilərdilər, ancaq Flora Ekroyd əmindir ki, o, “gümüş masa”ya yaxınlaşanda xəncər orada deyildi.

O, yenidən susdu. Sonra dedi:

– Artıq hər şey aydındır. Qatil həmin gün qətdən əvvəl mehmanxanada olan, cənab Ekroydun diktofon almasından xəbəri olan, texniki savadı olan, miss Flora gələndə “gümüş masa”dakı xəncəri götürən, diktofonu gizlətmək məqsədilə xüsusi əşyası, məsələn, qara rəngli çantası olan, Parker polisə xəbər verməyə gedəndə otaqda tək-tənha qalan adamdır. Başqa sözlə... doktor Şepparddır!

XXVI fəsil

HƏQİQƏT

Qəflətən araya çökmüş sakitlik xeyli çəkdi. Nəhayət, mən gülərək dedim:

– Siz dəli olubsunuz.

Puaro dedi:

– Xeyr. Mən dəli olmamışam. Elə işi təhqiq etməyə başlayanda gördüm ki, vaxt məsələsində bir uyğunsuzluq var.

– Uyğunsuzluq? – deyə təəccüblə soruşdum.

– Bəli. Siz hamınız belə bir faktı təsdiq etdiniz ki, küçə qapısından evə getmək üçün beş dəqiqə – kəsəsinə isə üç dəqiqə kifayətdir. Siz evdən saat doqquza on dəqiqə qalmış çıxıbsınız. Bunu həm özünüz, həm də Parker təsdiq edir. Saat doqquz tamamda isə küçə qapısının ağzında olubsunuz. Heç kəs hava soyuq olduğundan o gecə vaxtını boş yerə sərf etməzdi. Bəs siz beş dəqiqəlik yolu niyə on dəqiqəyə gedibsiniz? Siz ifadə veribsiniz ki, cənab

Ekroydun tapşırığı ilə o gecə otağın bütün pəncərələrini bağlamalı oldunuz. Amma bir şey var: bunu təkcə siz deyirsiniz, başqa heç kəs. Bəlkə, pəncərə açıq qalıb? Onda siz həyəətə qaçaraq on dəqiqənin içində ayaqqabıları dəyişir, pəncərədən otağa girib Ekroydu xəncərlə öldürür və saat doqquzda darvazanın ağzında olursunuz. Bu mümkündürmü? Mümkündür, ancaq Ekroyd kimi əsəbi adam sizin pəncərədən otağa girdiyinizi görsəydi, bərk hay-küy salardı. Bəlkə, siz onu əvvəl otaqda, kürsünün yanında durarkən öldürübsünüz? Sonra otaqdan çıxıb daxməyə gedir, Ralf Patonun ayaqqabılarını o gecə özünüzlə götürdüyünüz qara rəngli çantadan çıxardır, nəhayət, cənab Ekroydun iş otağının pəncərəsi altına gəlir, yuxarı dırmaşib otağa girir, qapını içəridən bağlayır, təzədən qaça-qaça daxməyə qayıdır və ayaqqabıları dəyişib darvazanın ağzına gəlibsiz. Siz missis Ekroydun yanında olanda bunu sına-dım. Bütün dediklərimi icra etməkdən ötrü mənə cəmi on dəqiqə kifayət etdi. Diktofonu isə saat onun yarısına qurmuşdunuz.

Mən özümə də qərribə gələn yad səsle Puaroya etiraz edib dedim:

– Əziz Puar, siz nə danışdığınızı bilirsiniz? Ekroydu öldürmək mənim nəyimə lazım idi?

– Missis Ferrarsa hədə-qorxu gələn adam siz idiniz. Cənab Ferrarsın nədən öldüyünü onu müayinə etmiş həkimdən yaxşı kim bilərdi? Biz birinci dəfə bağda görüşüb tanış olduq. Siz bu zaman mənə bir il əvvəl vərəsəlik payı aldığınızı dediniz, lakin bu, doğru deyildi, çünki iyirmi min funt məbləğində olan pulu sizə missis Ferrars vermişdi. Siz bu pulu işə keçirib mənfəət qazanmaq istədiniz, amma əksinə oldu. Ziyana düşdünüz.

Onda missis Ferrarsa təzyiqli artırıb daha çox pul tələb etdiniz, qadın isə sizin heç vaxt güman etmədiyiniz üsula əl atdı. Öz əlləri ilə həyatına qəsd etdi. Ekroyd hər şeyi öyrənsəydi, sizə yazığı gəlməzdi. Həyatınız biryolluq korlanardı.

– Bəs telefon zəngi? Buna nə deyə bilərsiniz?

– Biləndə ki, zəngi həqiqətən Kinqs Ebbot stansiyasından vurublar, işim çətinləşdi, çünki güman edirdim ki, siz telefon zəngini uydurubsunuz. Ruhdan düşməyib sizin

bacınızın yanına getdim və söhbət əsnasında ondan soruşdum ki, siz cümə günü hansı xəstələri qəbul edibsiniz? Miss Rassel yadıma da düşmürdü. Onun sizin yanınıza gəlməsi tamamilə təsadüf idi və bu təsadüf diqqətinizi əsas mətləbdən uzaqlaşdırdı. Mənsə istədiyimi öyrəndim. Sizin oğünkü xəstələrinizin içində Amerikaya məxsus olan gəmidə işləyən bir nəfər də var idi. O, həmin axşam Liverpoola getməli, sonra gəmiylə açıq okeana çıxmalıydı, çünki “Orion” gəmisi şənbə günü yola düşürdü. Həmin adamın adını öyrənib teleqram vurdum. Cavabını isə gördüyünüz kimi, indicə almışam.

O, əlində tutduğu kağızı mənə tərəf uzatdı. Orada aşağıdakılar yazılmışdı:

“Tamamilə doğrudur. Doktor Şeppard məndən xahiş etdi ki, onun üçün bir şey edim. Mən ona stansiyadan zəng vurmalyıdım. Cavabını isə gözləməməliydim”.

Puaro dedi:

– Ağıllı fikirdir. Telefon zəngi eşidilir. Siz telefon dəstəyini götürürsünüz, bacınız da bunu görür, ancaq bir adam danışır... doktor Şeppard!

Mən əsnəyib dedim:

– Bunların hamısı çox maraqlıdır, amma mənə aid deyil.

– Sizə aid deyil? Unutmayın: səhər inspektor Raqlan hər şeyi biləcək. Sizin mehriban bacınızın xətrini çox istədiyimdən sizə imkan verirəm ki, yuxu dərmanından istifadə edəsiniz. Başa düşürsünüz? Əlyazmanızı da qurtarsanız, pis olmaz, ancaq gərək hər şeyi açıq yazasınız.

– Görürəm, məsləhət verməkdən xoşunuz gəlir. Daha heç nə qalmadı?

– Qaldı. Müsyö Ekroyd kimi məni susdurmaq fikrinə düşməyin, çünki Puaro hər şeyi əvvəlcə ölçüb-biçir, sonrasına danışmağa başlayır.

Mən gülərək:

– Əziz Puaro, nə olsam da, axmaq deyiləm, – dedim.

Ayağa qalxıb əsnədim.

– Yaxşı, yaxşı, – dedim. – Evə getməliyəm. Məsləhətinə və maraqlı söhbətinə görə təşəkkür edirəm.

Puaro da ayağa qalxdı. Mən otaqdan çıxanda o, adəti üzrə, mənə nəzakətlə təzim etdi.

XXVII fəsil

ETİRAF

Səhər saat beşdir. Yorulmuşam, ancaq işimi qurtarmamışam. Yazmaqdan əllərim ağrıyır.

Qərribə sonluqdur. Fikirləşirdim ki, əsərimi çap etdirəndə Puaronun necə məğlub olduğunu oxuculara göstərim, lakin arzum ürəyimdə qaldı.

Mən missis Ferrarsı Ralf Patonla yanaşı görəndə qorxdum, fikirləşdim ki, hər şeyi Ralfa danışıb. İndi başa düşürəm ki, düz fikirləşməmişəm. Hətta Ekroydun iş otağına daxil olanda bu barədə düşünürdüm.

590

Yazıq Ekroyd. Ona məktubu oxumağa macal vermədim. Həyatının sonunadək məni namuslu insan kimi tanıdı. Başa düşürdüm ki, onuntək heyvərə məktubu oxuyub qurtarmamalıydı. O hiss edirdi ki, həyatı təhlükəlidir, amma yenə də məndən şübhələnmirdi.

Xəncər sonra ağılıma gəldi. Özümlə başqa alət götürmüşdüm, ancaq “gümüş masa”dakı xəncəri görəndə izi azdırmaq üçün bu silahdan istifadə etmək qərarına gəldim.

Mən onu öldürməliydim. Missis Ferrarsın ölümündən xəbər tutan kimi yəqin etdim ki, o, hər şeyi Ekroyda danışıb. Ekroydla üzbəüz gələndə və onu həyəcanlı görəndə dedim, artıq hər şeyi bilir, amma inanmır, odur ki məni yanına çağırıb məsələni aydınlaşdırmaq istəyir.

Beləliklə, evə gedib hazırlaşdım. Əgər Ralfi susdurmaq lazım gəlsəydi, çətinliyim olmazdı. Ekroyd iki gün əvvəl diktofonu mənə vermişdi. Nəyisə xarab olmuşdu. Ona dedim ki, geri qaytarmasın, mənə versin, düzəldim. Nə etmək lazım idisə, onu da etdim. Sonra çantama qoyub həmin axşamı Fenli Parka getdim.

Bir yazıçı kimi özümdən razıyam. Aşağıdakı cümlələrin tayı-bərabəri yoxdur:

“Məktubu saat doqquza iyirmi dəqiqə qalmış gətirdilər və doqquza on dəqiqə qalmış – həmin məktubda nə yazıldığını bilmədən otaqdan çıxdım. Əlimi qapının dəstəyindən çəkməyərək arxaya boylandım və öz-özümdən soruşdum: “Bəlkə, otaqda yarımçıq gördüyüm bir iş

qalib?” Deyəsən, heç nə qalmayıb. Onda qapını örtüb irəli addımladım”.

Gördüyünüz kimi, hər şeyi olduğu kimi yazmışam. Təsəvvür edin ki, birinci cümlədən sonra üç nöqtə qoysaydım, nə baş verərdi? Oxucu on dəqiqəni nəyə sərf etdiyimlə maraqlanmazdı?

Qapıdan içəri baxanda hər şeydən razı qalmışdım. Hər şey öz qaydasında idi. Stolun üstündəki diktofon saat onun yarısında işə düşməliydi. Kürsünü də elə çəkmişdim ki, qapıdan girən adam stolun üstündəki diktofonu görə bilməsin.

Parkeri qapının ağzında görəndə qorxdum. Bu faktı da qələmə almışam, gizlətməmişəm.

Sonra cəsəd tapılarkən Parkeri polisə xəbər verməyə göndərəndə sözlərdən çox ustalıqla istifadə etmişəm: “Mən lazımlı işlərin hamısını görüb qurtardım”. Bu, az iş deyildi. Diktofonu götürüb çantaya qoymaq, çəkilməmiş kürsünü isə yerinə qaytarmaq lazım idi. Heç vaxt ağılıma gəlməzdi ki, Parker bunu hiss etsin. Məntiqə görə, cəsəd onun bütün diqqətini cəlb etməliydi. İndi başa düşdüm ki, peşəkar qulluqçu tamam başqa şeymiş!

Floranın əmisini saat ona on beş dəqiqə qalmış sağ gördüyünü deməklə yalan danışacağını qabaqcadan bilsəydim, yaxşı olardı. Onun sözü məni çaşbaş saldı. Ümumiyyətlə, istintaq zamanı məni çox şey çaşbaş saldı. Sanki, bu qətdə hamının əli var idi.

Mənim nigarançılığım ancaq Karolin sarıdan idi. Qorxurdum ki, o, hər şeyi bilər. O gün də zəif cəhətlərimdən danışdı.

Karolin heç vaxt həqiqəti bilməyəcək. Puaro düz deyir, ancaq bir çıxış yolu var...

Mən Puaroya inanıram. O və inspektor Raqlan işi elə təşkil edəcəklər ki, Karolin heç nədən xəbər tutmayacaq. O, məni çox sevir. Həm də vüqarlıdır...

Mənim ölümüm onu kədərləndirəcək, ancaq kədər ötəri olur...

Yazmağı qurtaranda, əlyazmamı zərfə salıb Puaronun ünvanına göndərəcəyəm. Sonra isə... Nə baş verəcək? Yuxu dərmanı? Hökm artıq verilib və ədalət yerini tutmalıdır. Mən missis Ferrarsın ölümündə məsuliyyət

daşımıram. O, öz əməllərinin qurbanı oldu. Heç ona yazığım da gəlmir.

Özümə də yazığım gəlmir.

Elə qoy yuxu dərmanı olsun.

Ancaq arzu edərdim ki, Erkül Puaro nə işindən çıxıb bura gələydi, nə də balqabaq yetişdirəydi.

HEKAYƏLƏR

QATARDAKI QIZ

– Belə-belə işlər!..

Corc Roulend indicə çıxdığı binanın boz fasadına baxaraq əsəbi halda öz-özünə donquldandı.

Bu bina pulun hakimiyyətini nümayiş etdirməkdən ötrü tikilib və bu hakimiyyət elə indicə Corcun əmisi Uilyam Roulendin timsalında özünü əsl mənada göstərmişdi. Əmisindən qalan mirasın varisi olan və parlaq karyera qazanacağına ümid edən bu cavan oğlan cəmi on dəqiqənin ərzində çoxsaylı işsizdən birinə çevrilmişdi.

Mister Roulend pərtliklə:

“O, mənə heç işsizliyə görə vəsait də vermədi, – deyə düşündü. – Halbuki bacardığım yeganə şey bir qara qəpiyə dəyməyən şeirlər cızma-qara etməkdir. Bundan artıq əlimdən bir iş gəlmir”.

“Hamısı da dünənki axmaq axşam qonaqlığına görə oldu”, – deyə kədərlə düşündü.

O, Koventqardendəki dünənki balı “axmaq axşam qonaqlığı” adlandırdı. Mister Roulend oradan bir qədər gec – bəlkə də, hədsiz tez – və elə bir vəziyyətdə qayıtmışdı ki, ümumiyyətlə, qayıdıb-qayıtmadığını da deyə bilmirdi. Əmisinin eşikağası Rocers işini bilən adam idi və səhəri gün bu barədə ona lazım olan izahatı vermişdi. Ağrıdan çatlayan baş ola, bir fincan da tünd çay... İşə onun yarısı əvəzinə on ikiye beş dəqiqə qalmış gəlmək fəlakətdən xəbər verirdi. İyirmi dörd il ərzində bütün bunlara barmaqarası baxmış və indi qohumluq borcu kimi, üstəlik, Corca maaş verən böyük mister Roulend, sanki, yuxudan ayıldı və hər şey onun gözünün qarşısında yeni görkəmdə aşkara çıxdı. Corcun cavablarının əlaqəsizliyi heç xoşuna gəlmədi (gəncin ağız ortalığı əsrlər inkvizisiyasının hansısa aləti kimi

hələ də açılıb-örtülürdü); bir xeyli yerindəcə quruyub qaldı. Uilyam Roulend bir neçə sərt ifadəylə qardaşoğlusunu taleyin ümidinə buraxıb, Perudakı neft mədənlərinə, yarımçıq qoyduğu işlərinə qayıtdı.

Corc Roulend əmisinin ofisi ilə vidalaşılıb Sitiyə yola düşdü. Corc rəşional düşüncəyə malik idi, buna görə də yaranmış vəziyyətdən baş açmaq üçün yaxşıca bir səhər yeməyinin pis olmayacağı qərarına gəldi. Yeyəndən sonra evə, irsi malikanəyə yollandı. Qapını açan Rocersin sifəti Corcun belə vaxtsız qayıdışından dolayı heç bir təəccüb ifadə etmirdi.

– Günaydın, Rocers. Lütfən, şeylərimi yığ: mən yola düşürəm.

– Oldu, ser. Harasa qısa müddətə səfərə gedirsiniz?

– Kifayət qədər uzunmüddətlidir, Rocers. Mən bu gün koloniyalara gedirəm.

– Doğrudanmı, ser?

– Bəli. Deyəsən, bunun üçün yaxşı qayıq lazımdır. Sənin qayıqlardan başın çıxırmı, Rocers?

– Ser, hansı koloniyalara getməyə hazırlaşırsınız?

– Heç bir konkret planım yoxdur: hansına olursa olsun gedərdim; məsələn, deyək ki, Avstraliyaya. Sən buna nə deyirsən, Rocers?

Rocers təmkinlə öskürdü:

– Hm, ser. Mən eşitmişəm ki, haradasa, həqiqətən, işləmək istəyənlərin hamısını qəbul edən bir kontor var.

Mister Roulend marağ və vurğunluqla ona nəzər saldı:

– Olduqca dəqiq danışırısan, Rocers. Mən də elə bu cür düşünürdüm. Mən Avstraliyaya getmirəm: hər halda, bu gün yox. Məlumat kitabçasını mənə gətir. Biz daha yaxınlardan nə isə seçərik.

Rocers məlumat kitabçasını gətirdi. Corc onu ixtiyari yerindən açdı və tez-tez vərəqləməyə başladı.

– İran – çox uzaqdır, Patni körpüsü isə hədsiz yaxındır. Bəlkə, Ramsqeyt? Yox, heç Reyqeyt də mənə o qədər həyəcanlandırmır. Bəs bu nədir belə? Burada Roulend qəsri adlanan yer var. Rocers, sən nə vaxtsa onun barəsində eşitmişən?

– Güman edirəm ki, ser, ora Vaterloo vağzalından getmək olar.

– Sən necə adamsan, Rocers! Hər şeyi bilirsən. Hə, Roulend qəsr! Maraqlıdır ki, ora necə yerdir.

– Mən deyərdim ki, ora o qədər də böyük olmayan yerdir, ser.

– Bu daha yaxşı: rəqib az olar. Bu sakit, balaca kəndin havasında hələ də köhnə feodal ruhu hiss olunur. Roulendlər nəslinin sonuncu nümayəndəsini orada hörmətlə qarşılmalıdırlar. Bir həftə sonra onlar mənə məni seçsələr, təəccüblənmərəm.

O, məlumat kitabçasını qapadı.

– Seçim edildi. Rocers, mənim üçün balaca bir sakvoyaj qablaşdır. Məndən aşpaza salam söylə. Bilirsən ki, onun adı Dik Vaytinqtondur. Ondən soruş ki, lütfən, öz pişiyini müəyyən müddətə mənə verməz ki? Lord-mer olmağa hazırlşırsansa, pişik, sadəcə, zərurətdir.

– Təəssüf ki, ser, pişik indi formada deyil.

– Elə niyə?

– Onun ailəsində artım var: səkkiz bala. Bu gün səhər dünyaya gəliblər.

– Mən bilmirdim. Düşünürdüm ki, pişiyin adı Piterdir.

– Onun adı məhz elə idi. Bu, hamı üçün böyük sürprizdir.

– Bəli, budur xarici görünüşün aldadıcı olduğuna nümunə. Nə isə, mən pişiksiz getməli olacağam. Şeylərimi elə indi qablaşdır, yaxşımı?

– Bəli, ser.

Rocers getdi və on dəqiqədən sonra qayıtdı.

– Ser, taksi çağırmaq lazımdırımı?

– Hə, lütfən.

Rocers tərəddüd etdi, amma sonra Corca yaxınlaşdı.

– Ser, qeyd etməyə cəsarət edirəm, amma yerinizdə olsaydım, bu gün mister Roulendin sizə dediklərinə əhəmiyyət verməzdim. O, dəvət olunduğu nahara getmişdi və...

Corc:

– Davam eləmə, – dedi. – Mən başa düşdüm.

– Bir də ki onun podaqrası...

– Bilirəm, bilirəm. Səninçün çox ağır axşam oldu, Rocers, elə hər ikimiz üçün. Amma mən özümü Roulend qəsridə nitq söyləyərkən görmək istərdim. – Bu, mənim tarixi səfə-

rimin məqsədidir. Poçtun və səhər mətbuatının nəzərdən keçirilməsi vaxtını çox almaz – elə dana ətindən qovurma hazırlanmasına qədər çəkər. İndi isə Vaterlooya! Vellinqton tarixi döyüş ərəfəsində belə söyləyib.

Həmin gün Vaterloo vağzalı Corcun qarşısına elə də yaxşı görkəmdə çıxmamışdı. Mister Roulend onu mənzilbaşına çatdırmalı olan qatarı dərhal tapa bilmədi. Bu qatar digərlərindən heç nə ilə fərqlənmirdi: elə bil, onun sərnişini yox idi. Mister Roulendin kupesi qatarın lap ön hissəsində, birincidərəcəli vaqonda idi. Paytaxta çökmüş duman gah çəkilir, gah da yenidən yayılırdı. Platforma boş idi və sakitliyi yalnız parovozun astmatik öskürək tutmaları pozurdu.

Amma bu vaxt hadisələr ağılasığmaz sürətlə inkişaf etməyə başladı.

Əvvəlcə bir qız peyda oldu: o, qapını dartıb açdı, kupeyə şığıyaraq artıq mürgüləməyə başlayan mister Roulend oyatdı və çığırdı: “Oh, gizlədin, lütfən, məni gizlədin!”

Corc hərəkət adamı olduğundan bunu nə üçün etməli olduğunu fikirləşməyə vaxtı yox idi. Qatar kupəsində gizlənməkdən ötrü yalnız bir yer var – oturacağıın altı. Bir neçə saniyəyə qız ora girdi, oturacağıın üstünə isə Corc öz sakvoyajını qoydu.

Amma bu an kupenin pəncərəsində qəzəbdən əyilmiş kişi sifəti zühur etdi:

– Mənim qardaşım qızı buradadır. Hanı mənim qardaşqızım?

Az qala, nəfəs çəkməyən Corc küncdə dirsəklənib axşam qəzetinin idman köşəsinə baxırdı. O, vacib işlərdən yayındırılmış şəxs görkəmində qəzeti kənara qoyub nəzakətlə soruşdu:

– Nə olub, ser?

– Qardaşım qızı! Siz onu neylədiniz?

Ən yaxşı müdafiənin hücum olduğunu düşünüb Corc hərəkətə keçdi. Öz əmisinin səsinə yamsılıyaraq:

– Sizin nə həddiniz var? – deyər qışqırdı.

Belə qeyzli müqavimət gözləməyən naməlum şəxs susması ilə Corcun onu gözdən keçirməsinə imkan yaratdı. O, tosğun idi və sanki, bir müddət qaçmalı olmuş kimi ağır-ağır tövşüyürdü.

Başı *en brosse*¹ qırılmışdı və Hogentsollernlərin əqidəli ardicılı kimi yuxarı burulmuş biğ saxlamışdı. O, ləhcə ilə danışırdı və özünü mundirdə daha yaxşı hiss etdiyinə dəlalət edən qaməti vardı. Corc əsl britaniyalı kimi bütün əcnəbilərə, ələlxüsus da almanlara məlum təlqinlə yanaşırdı. O:

– Sizin nə həddiniz var, ser? – deyərək təkrar etdi.

Əcnəbi:

– O, bura girdi, – cavabını verdi. – Mən onu gördüm. Siz onu neylədiniz?

Corc qəzeti kənara qoydu və pəncərədən çölə boylandı:

– Nə olub? – deyərək bağırdı. – Bu şantajdır. Amma belə şeylər mənimlə keçməz. Mən sizin barənizdə hər şeyi “*Daily morning*”dən oxumuşam. Konduktor, bura gəl! Bura gəl!

Mübahisəni görmüş qatar bələdçisi artıq onlara tərəf tələsirdi.

598

– Bura gəl, konduktor. – Mister Roulend qarşısında aşağı təbəqələrin əyildikləri yekəxana tonla dilləndi. – Bu subyekt mənim zəhləmi tökür. O, məni şantaj etməyə çalışır. O deyir ki, guya, burada onun qardaşı qızını gizlətmişəm. Burada belə şeylərlə məşğul olan hər cür əcnəbilər yetərincədir. Buna, nəhayət ki, son qoymaq lazımdır. Onu buradan aparın. Bu da mənim vizit kartım: o, sizə gərək olar.

Konduktor nəzərlərini onların birindən digərinə çevirdi. Qərar tez çıxarıldı. Təcrübə ona əcnəbilərə nifrət etməyi və birincidərəcəli vəqonda səyahət edən yaxşı geyinmiş centlmenlərə hörmət göstərməyi öyrətmişdi.

O, əlini zəhlətökən subyektin çiyinə qoyub:

– Haydı, – dedi, – gedin buradan.

Əcnəbi həmin böhranlı anda ingilis dilini unudaraq öz doğma dilində qəzəbli söyüşlər yağdırdı.

Konduktor:

– Yaxşı, kifayətdir, – dedi. – Buradan uzaqlaşın, qız burada yoxdur.

Fit səsləndi. Qatar yavaşca perrondan aralandı.

Corc platformanın göründüyü müddətdə pəncərənin qarşısında qaldı. Sonra döndü, sakvoyajını götürdü və onu yataq yerinə atdı.

¹ Hər bir tük çəngəsinin seçildiyi şotkasayağı saç düzümü (*fr.*)

O:

– Hər şey qaydasındadır. Çıxa bilərsiniz, – dedi.

Qız çölə çıxaraq içini çəkdi:

– Aman Allah, sizə necə təşəkkür edim?!

Corc üsulluca dilləndi:

– Dəyməz. İnandırırım ki, bu, mənə məmnunluq gətirdi.

O, ruhlandırıcı təbəssümlə qıza baxdı. Qız, sanki, nəyisə axtarırmış kimi kənəmiş halda baxırdı. Bu an o, qarşısındakı ensiz güzgüdə öz əksini görüb dərinədən ah çəkdi.

Belə düşünmək səhv olardı ki, xidmətçilər oturmaqçılarının altını hər gün süpürürlər. Hər şey bunun əksini deyirdi; amma ola da bilər ki, toz və his zərrələri doğma yuvaya uçan quşlar kimi özlərinə yol tapmışdılar. Qız elə qəfil peyda olmuş və sığınacağında elə sürətlə daldalanmışdı ki, Corc onu lazımınca gözdən keçirə bilməmişdi. Amma onun gənc, gözəl və yaxşı geyinmiş olduğunu görə bilmişdi. İndi isə onun qırmızı papağı əzilmiş, sifəti isə toza bulaşmışdı. Qıza yalnız ah çəkmək qalırdı.

Qız çantasını qapdı. Corc ədəblə pəncərəyə tərəf döndü, London ətrafının və Temzanın mənzərələrindən həzz almağa başladı. Qız təkrarən:

– Mən sizə necə minnətdarlıq edə bilərəm? – deyə soruşdu.

Bunu söhbətin davamına işarə kimi qəbul edən Corc ona tərəf döndü və yenə, bu dəfə daha böyük hərarətlə nəzakətli təşəkkürünü bildirdi.

Qız, sadəcə, cazibədar idi. Corc özlüyündə indiyə qədər belə gözəl qız görmədiyini qeyd etdi. Bu kəşf onda mərifət coşqusu doğurdu.

Qız hissiyyatla:

– Mənə elə gəlir ki, bütün bunlar, sadəcə, çox gözəl oldu, – dedi.

Corc:

– Nə danışırırsınız! Mənim üçün boş şeydir! Mən sizə kömək etdiyimə görə məmnun idim, – deyə mızıldandı.

Qız təkrarən:

– Çox gözəl idi, – dedi.

Şübhəsiz ki, indiyə qədər rastlaşdığı qızların ən gözəli ilə yanaşı olmaq və onun sənin gözlərinə baxaraq əla olduğunu deməsi çox xoşdur. Corc bundan, sadəcə, nəşələnirdi.

Sonra ağır sükut başladı. Nəhayət, deyəsən, qızın ağlına gəldi ki, ondan izahat gözlənilir. O, bir qədər qızardı və həyəcanla:

– Mən özümü çox naqolay hiss edirəm, – dedi, – amma qorxuram ki, sizə heç nəyi izah edə bilməyəcəyəm.

O, kədər və inamsızlıqla Corca baxdı.

– İzah edə bilməzsiniz?

– Yox.

– Bu ki əladır! – mister Roulend entuziazmla bildirdi.

– Anlamadım...

– Mən dedim ki, bu, olduqca əladır. Lap bütün gecəni ayrılı bilmədiyən kitabların birində olduğu kimidir: mütləq birinci fəsildə qəhrəman qız deyir: “Mən bunu sizə izah edə bilmərəm”. Amma kitabın sonunda o, hər şeyi izah edir və onun bunu əvvəldən niyə etmədiyinə heç bir real səbəb görmürsən. Yəqin ki, bu, bütün hekayəni korlaya bilərdi. Bu sirrə qarışacağımanın olmasının mənə necə xoş olduğunu ifadə edə bilmirəm: mən bilmirdim ki, bu belədir. Şübhə etmirəm ki, fövqəladə əhəmiyyətli gizli sənədlərlə və Balkan ekspressi ilə necəsə əlaqədardır. Mən Balkan ekspressinə valehəm.

Qız şübhə ilə ona nəzər saldı və kəskin şəkildə:

– Nə üçün Balkan ekspressini xatırlatdınız? – deyə soruşdu.

– Məni qeyri-təvazökar saymayın – Corc əlavə etməyə tələsdi. – Mən düşündüm ki, sizin əminiz həmin qatarla gəlib.

– Mənim əminim?.. – o susdu və yenidən başladı – mənim əminim...

Corc şəfqətlə:

– Tamamilə doğrudur, – dedi. – Mənim özümün də əmin var. Heç kəs əmi-dayısına görə cavab verə bilməz. Qohumluq əlaqələrinin bura dəxli yoxdur. – Bu, mənim fikrimdir.

Qız gözlənilmədən qəhqəhə çəkdi. O, yenidən danışanda Corc yüngül əcnəbi ləhcə hiss etdi, halbuki əvvəl onu ingilis bilməmişdi.

– Siz necə də qeyri-adi adamsınız, mister...

– Roulend. Amma dostlar üçün, sadəcə, Corc.

– Mənim adım isə Elizabetdir.

O, qəfil susdu.

Corc:

– Elizabet adı mənim xoşuma gəlir. – Corc onun ani çaşqınlığını pərdələmək üçün bu sözləri dedi. – Ümidvaram ki, sizə, sadəcə, Bessi demirlər. – Qız başını buladı. – Lap yaxşı, – Corc dedi, indi, biz tanış olduqdan sonra isə işləri qaydaya salmaq lazımdır. Elizabet, qalxsaydınız, paltonuzun tozunu çırpardım.

Qız itaətlə qalxdı; Corcun hərəkətləri də sözləri kimi iltifatlı idi.

– Sağ olun, mister Roulend.

– Corc! Yadda saxlayın: dostlar üçün – Corc. Həm də mənim kupemə daxil olub oturacağıın altına girəndən və məni əminizə yalan deməyə məcbur edəndən sonra dostum olmaqdan imtina etməyiniz tərəfinizdən hörmətsizlik olardı: razılışırsınızmı?

– Əlbəttə, Corc.

– Bax, belə daha yaxşıdır.

Elizabet sol çiyinin üstündən özünə baxmağa çalışaraq:

– Mən necə görünürəm? – deyə soruşdu.

– Siz... gözəl görünürsünüz. – Corc özünü ələ alaraq qətiyyətlə bildirdi.

Qız:

– Bütün bunlar elə gözlənilməz oldu ki, – dedi.

– Hə, yəqin ki.

– O, bizi taksidə, sonra da məni izləyərkən qaçdığım vağzalda gördü. Yeri gəlmişkən, bu qatar hara gedir?

Corc qətiyyətlə:

– Roulend qəsrinə, – cavabını verdi.

Qız şübhə ilə ona baxdı.

– Roulend qəsrinə?

– Əlbəttə, dərhal yox. Çox yavaş-yavaş və uzunsürən dayanacaqlardan sonra. Amma gecəyarısına qədər ora çatmağa ümid edirəm. Köhnə Cənub-Qərb xətti olduqca etibarlıdır – astadır, lakin etibarlıdır – əminəm ki, Cənub dəmir yolu qədim ənənələrini qoruyur.

Elizabet tərəddüdlə:

– Mən Roulend qəsrinə getməyimin zəruriliyinə əmin deyiləm.

– Siz məni məyus edirsiniz. Ora gözəl yerdir.

– Siz nə vaxtsa orada olmusunuzmu?

– Hələ yox. Amma əgər Roulend qəsri xoşunuza gəlmirsə, burada gedə biləcəyiniz xeyli sayda yer var. Bu, Ulokinq, Uleybric, ya da Uimblondur. Qatar tez-tez dayanır.

Qız:

– Bəli, – dedi. – Mən burada qatardan düşüb maşınla Londona çata bilərəm. Düşünürəm ki, bu, ən yaxşı variantdır.

Elə bu an qatarın sürəti azalmağa başladı. Mister Roulend yalvarıcı nəzərlə qıza baxdı.

– Əgər sizinçün başqa heç nə edə bilmərəmsə...

– Həqiqətən, yox. Siz mənimçün, onsuz da, çox şey etdiniz.

Fasilə yarandı, amma sonra qız gözlənilmədən qərara gəldi:

– Mən... Mən sizə izah etmək istəyirəm. Mən...

– Allah xatirinə, bunu etməyin! Bu, hər şeyi korlayar. Yəni, həqiqətənmə, mən sizə heç nə ilə kömək edə bilmərəm? Məsələn, məxfi sənədləri Vyanaya aparmaq, yaxud nə isə belə bir şey? Belə hallarda həmişə məxfi kağızlar olur. Mənə şans verin.

Qatar dayandı. Elizabet cəld platformaya çıxdı. Qız döndü və açıq pəncərədən ona dedi:

– Siz ciddi deyirsiniz? Həqiqətən, bizimçün... mənim üçün nə isə edə bilərsiniz?

– Mən sizdən ötrü hər şey edərəm, Elizabet.

– Hətta səbəbləri sizə izah etmədən belə?

– Səbəbləri aydınlaşdırmağa nifrət edirəm!

– Hətta bu, təhlükəli olsa belə?

– Nə qədər təhlükəli olsa, bir o qədər yaxşıdır.

Qız bir dəqiqə tərəddüd etdi, amma sonra, deyəsən, qərara gəldi.

– Sanki, kimisə axtarırmış kimi pəncərədən boylanın.

Mister Roulend onun göstərişini yerinə yetirməyə çalışdı.

– Siz açıq rəngli palto geymiş kiçik qarasaqqallı o şəxsi görürsünüzmü? Onu izləyin, müşahidə edin ki, o nə edir və hara gedir.

Mister Roulend:

– Elə bu? – deyə soruşdu.

– Sonrakı göstərişlər sizə çatdırılacaq. Ona nəzarət edin və bunu qoruyun, – qız möhürlənmiş zərfi onun əlinə verdi. – Göz bəbəyi kimi qoruyun. Bu, hər şeyə açaqdır.

Qatar tərpəndi. Mister Roulend platformadan enən Elizabetin mütənasib və cazibədar fiqurunu nəzərləri ilə ötürərək uzun-uzadı pəncərə qarşısında qaldı. O, əlindəki möhürlü kiçik zərfi möhkəmcə sıxırdı.

Onun yolunun qalanı yeknəsəq idi və macərasız keçdi. Qatar olduqca yavaş gedir və tez-tez dayanırdı. Corc hər dayanacaqda onun müşahidə obyektinin qatardan düş-düyünə ümid edərək pəncərədən çölə boylanırdı.

Dayanmalar xüsusən uzun olanda hətta platformada gəzinir və əmin olurdu ki, saqqallı hələ də qatardadır.

Son stansiya Portsmut idi və qarasaqqallı sərnəşin də məhz orada qatardan düşdü. O, ikincidərəcəli kiçik hotelə istiqamətləndi və orada nömrə tutdu. Mister Roulend də ondan nümunə götürdü.

Nömrələr eyni mərtəbədə yerləşirdi; onları yalnız iki qapı ayırırdı. Xidmət Corc üçün tamamilə dözümlü idi. İzləmə işində o, tam səriştəsiz olsa da, özünü doğrultmaq və Elizabetin inamını əldə etmək istəyirdi. Nahar zamanı Corca onun müşahidə obyektinin masasının yaxınlığındakı masa qismət oldu. Restoran yarıvacan boş idi, müştərilərin çoxu kifayət qədər mötəbər görünürdü və nahar edirdilər. Yalnız bir nəfər – balaca, kürənsaçlı və bıçlı, paltarına görə cıdır həvəskarını xatırladan – onun diqqətini cəlb etdi. Deyəsən, o da Corcla maraqlanırdı və naharın axırında ona birlikdə içməyi və bilyard oynamağı təklif etdi. Amma qarasaqqallının papaq və paltosunu geydiyini görə Corc təklifdən nəzakətlə imtina etdi. Sonra o, küçəyə çıxaraq yeni qüvvə ilə güdməyə başladı. İzləmə uzun və yorucu idi, axırda da məlum oldu ki, o, əvvəlki yerə qayıdıb. Bu şəxs Portsmutun küçələri ilə dörd mil gəzərək yenidən hotelə qayıtdı. Corc isə onu dabanbasma təqib etdi. Şübhələr onu həyəcana gətirməyə başladı. Bəlkə, saqqallı onun mövcudluğunu duyub? O, holla dayanaraq bu sualı götür-qoy edərək giriş qapısı açıldı və kürənbığ daxil oldu: deyəsən, o da təqibdə iştirak etmişdi.

Gözlənilmədən ona müraciət edən gözəl qapıçı qız Corcun fikirlərini dağıtdı:

– Mister Rouləndsiniz? İki centlmen sizi görmək istəyir. İki əcnəbi centlmen. Onlar koridorun axırındakı kiçik otaqdadırlar.

Bir qədər təəccüblənən Corc həmin otağı axtarıb tapdı. Orada oturan iki nəfər qalxıb ədəblə ona təzim etdi.

– Lord Roulənd? Ser, şübhə etmirəm ki, siz bizim kim olduğumuzu başa düşdünüz.

Corc nəzərlərini onların birindən digərinə yönəltdi. Danışan ingilis dilini əla bilən çalsaçlı mütəbər centlmen öz yoldaşından yaşlı idi. İkincisi – hündür, bir balaca sızanaqlı, tutqunluğunu korlayan tevtonsifətli¹ cavan şəxs idi.

Bu centlmenlərdən heç birinin Vaterloo vağzalında toqquşduğu xoşagəlməz tip olmadığına əmin olan Corc rahatlıqla təklif etdi:

– Əyləşin, cənablar. Sizinlə tanışlığıma çox şadam. Nəse içmək istəmirsiniz ki?

Yaşlı şəxs etiraz işarəsi göstərdi:

– Sağ olun, lord Roulənd, istəmirik. Bizim çox az, sizə bircə sual verəcək qədər vaxtımız var.

Corc:

– Tərəfinizdən ser adlandırılmağım mənə olduqca xoşdur, – dedi. – Heyif ki, siz içmək istəmirsiniz. Nə sualınız var?

– Lord Roulənd, siz Londonu məlum qadının müşayiəti ilə tərk etmişiniz. Bura isə tək gəlmisiniz. Bəs o, haradadır?

Corc sevimli povestinin qəhrəmanını yamsılayaraq ayağa qalxıb:

– Başa düşürəm ki, siz nə danışsınız, – dedi. – İcazənizlə xudahafizləşək.

– Yox, siz başa düşürsünüz ki, nə məsələdir. Siz gözəl başa düşürsünüz. – İndiyədək susan gənc çığırdı. – Siz Aleks neyləmişiniz?

– Sakitləşin, ser, – digər cənab mızıldandı. – Xahiş edirəm, sakitləşin.

Corc:

– Sizi inandırırım ki, – söylədi, – bu ad mənə tanış deyil. Burada nə isə bir səhv var.

¹ Teyton – katolik kilsəsinə mənsub cəngavər

Yaşlı şəxs diqqətlə ona baxdı:

– Buna inanmaq çətindir. Mən portyedən öyrənməyi özümə eyib bilmədim. Siz özünüzü Roulend qəsridən olan cənab C.Roulend kimi təqdim etmisiniz.

Corc qızardı və pərtliklə izah etdi:

– Bu... Bu, sadəcə, zarafat idi.

– Necə də miskin kələkdir. Gəlin məsələnin ətrafında fırlanmayaq. Ülyahəzrət haradadır?

– Əgər siz Elizabeti nəzərdə tutursunuzsa...

Cavan şəxs yenə də ayağa sıçradı və zingildədi:

– Həyasız donuz! Onun barəsində belə danışma!

Digər cənab yavaşca dedi:

– Yəqin ki, sizə yaxşı məlumdur: mən böyük Katoniya hersoginyası Anastasiya Sofiya Aleksandra Mariya Yelena Olqa Yelizavetanı nəzərdə tuturam.

Mister Roulend yalnız:

– Oh! – deyə bildi.

O, Katoniya barədə eşitdiklərini xatırlamağa çalışdı. Deyəsən, bu, kiçik Balkan krallığı idi və orada inqilab baş vermişdi.

– Məncə, biz eyni xanımı nəzərdə tuturuq. – Corc gülümsədi. – Sadəcə, mən onu Elizabet kimi tanıyram.

Gənc şəxs:

– Mən sizi duelə çağırıram – deyə bağırdı. – Biz atışaca-
cağıq!

– Atışmaq?

– Bəli, dueldə.

Mister Roulend qətiyyətlə:

– Mən heç vaxt dueldə atışmamışam, – dedi.

– Nə səbəbə?

– Ağrıdan qorxuram.

– Ah, bəs belə! Onda siz məndən, ən azı, şillə alacaq-
sınız!

Cavan centlmen qəzəblə Corcun üzərinə şığıdı. Sonra nə baş verdiyini sezmək çətin idi, amma o, havada yarım-
dairə cızdı və boğuq taqqıltı ilə döşəməyə düşdü. O, özünü
tamamilə itirmişdi. Mister Roulend mehribanlıqla gülüm-
səyirdi.

– Dedim axı: çox qorxuram ki, məni ağrıda bilərlər.
Ona görə də ciu-citsunu öyrənməli oldum.

Sakitlik yarandı. Əcnəbilər ilk baxışdan fövqəladə dərəcədə mehriban görünən bu şəxsə şübhə ilə baxırdılar. Onlar birdən anladılar ki, laqeyd görkəminə baxmayaraq, o, təhlükəli ola bilər. Gənc tevtensifət hiddətdən ağardı və fışıldadı:

– Siz buna görə təəssüflənəcəksiniz.

Yaşlı centlmen öz ləyaqətini saxlaya bilirdi.

– Lord Roulend, bu, sizin sonuncu sözünüzdür? Siz ülyahəzrətin harada olduğunu deməkdən imtina edirsiniz?

– Bunu özüm də bilmirəm.

– Bəlkə, düşünürsünüz ki, mən sizə inanıram?

– Ser, təəssüflənirəm ki, siz inamsız insanlar tipinə aidsiniz.

Yaşlı əcnəbi başını yüngülcə bulayıb dedi: “Bu, hələ hamısı deyil. Siz hələ bəməzədə eşidəcəksiniz” – və hər ikisi çölə çıxdı.

606

Corc əlini alnına vurdu. Hadisələr ağılaşmaz sürətlə inkişaf edirdi. Ehtimal ki, o, böyük Avropa qalmaqalına ilişmişdi.

Corc: “Bu, bəlkə də, hətta yeni müharibəyə gətirə bilər” – ümidiylə düşünərək qarasaqqallı şəxsi axtarmağa getdi və onu hollada tapdı.

Corc əks küncdə əyləşdi. Bir neçə dəqiqə sonra qarasaqqal qalxdı və öz nömrəsinə getdi. Corc onun qapını necə ördüyünü də gördü və ürəyi yerinə gəldi.

– Mütləq doyunca yatmalıyam, – deyə donquldandı.

– Bu, sadəcə, zəruridir.

Amma bu vaxt qəfil fikir onu lərzəyə saldı. Bəlkə, qarasaqqallı Corcun onu pusduğunu duyub. Axı Corc yatdığı müddətdə o, gecəylə aradan çıxma bilər. Mister Roulend bir qədər fikirləşib bu çətinliyi aradan qaldırmaq üçün üsul tapdı. O, corablarından birini çözlədi və kifayət qədər uzun ipək sap əmələ gəldi. Sonra öz otağından oğrunca çıxdı və sapın ucunu poçt markasının kağızı ilə saqqallının qapısına birləşdirdi. Sapı öz otağına qədər çəkdi və ucuna bir axşam qonaqlığından yadigar qalan balaca gümüş zınqırov asdı. Corc özündən razı qaldı.

Qarasaqqallı öz otağından çıxmağa cəhd edən kimi Corc zınqırovun zəngi ilə bu barədə xəbərdar olacaq.

Corc bu işini bitirib vaxt itirmədən çarpayuya uzandı. Balaca zərfi ehtiyatla balıncının altına qoydu. Bu məqamda düşüncəyə daldı. Onun fikirlərini belə ifadə etmək olardı:

Anastasiya, Sofiya, Mariya, Aleksandra, Olqa, Yelizaveta. Hamısı cəhənnəm olsun, mən yalnız biri üçün darıxmışam.

Amma o, dərhal yuxulaya bilmədi: yaranmış vəziyyəti qiymətləndirməyin qeyri-mümkünlüyü onu üzürdü. Bütün bunlar nə deməkdir? Qaçmış böyük hersoginya, möhürlü zərf və qarasaqqallı arasında hansı əlaqə var? Böyük hersoginya nədən qurtulmağa çalışırdı? Əcnəbilər bilirmi ki, zərf ondadır? Orada nə var?

Onu qıcıqlandıransa əzabverici suallara cavab tapa bilməməsi idi. Tezliklə mister Roulend yuxuya daldı.

Onu zıncırovun kəskin səsi oyatdı. O, dərhal özünə gələ bilmədi, tam ayılmaq üçün ona dəqiqə yarım vaxt gərək oldu. Sonra ayağa sıçradı, ev çəkmələrini geydi və yavaşca qapını açıb dəhlizə çıxdı. Dəhlizin sonunda görünən kölgə getmək lazım olan istiqaməti ona göstərdi. Mister Roulend səssiz yeriməyə çalışaraq kölgənin ardınca getdi və qarasaqqallının vanna otağına daxil olduğunu görməyə macal tapdı. Bu çox qəribə idi: çünki onun öz nömrəsinin qarşısında da hamam vardı. Corc divara qısıllaraq, baş verənləri yarıqdan müşahidə edirdi. Bu şəxs dizi üstə vannanın yanında dayanaraq, onun arxasındakı plintusda nə işə edirdi. Orada beş dəqiqə qalıb, sonra ayağa qalxdı və Corc da sakitcə aradan çıxmalı oldu. Qapısının kölgəsində dayanaraq o, saqqallının öz nömrəsinə girdiyini gördü.

Corc düşündü: “Yaxşı. Vanna otağının sirri sabah səhər açılar”. O, çarpayıya uzandı və əlini balıncın altına saldı ki, qiymətli zərfin yerində olduğunu yoxlasın. Növbəti anda o, vahiməylə yataqağında eşələnirdi. Zərf heç yerdə yox idi.

Baş verən əhvalat onu o qədər təbdən çıxartdı ki, səhəri gün bekonla qayğanağı tam iştahasız yedi. O, Elizabeti itirmişdi. Onun etibar etdiyi zərf itmişdi və vanna otağının sirri heç çür bu itkinin yerini verə bilməzdi. Bəli, sübhəsis, Corc, axmaqlıq etmişdi.

Səhər yeməyindən sonra o, yenidən yuxarı qalxdı. Dəhlizdə dayanmış qulluqçu qayğılı görünürdü. Corc sadəlililiklə soruşdu:

– Nə olub, quzum?

– Ser, burada yaşayan centlmen onu doqquzun yarısında oyatmağı tapşırırmışdı. Amma indi o cavab vermir və qapı bağlıdır.

Corc:

– Davam etdirməyinə dəyməz, – dedi.

Onun başındakı fikirlər qarışırdı. Tələsik öz nömrəsinə daxil oldu. Amma hazırladığı plan inanılmaz hadisə səbəbindən gözlənilmədən təxirə düşdü: gecə ondan oğurlanmış zərf tualet masasının üstündə idi.

Corc onu qapdı və diqqətlə nəzərdən keçirdi: hə, şübhəsiz, bu, həmin zərfdir. Amma möhürü qırılıb. Bir dəqiqəlik tərəddüddən sonra Corc onu açdı. Əgər başqaları zərfin içindəkini görüblərsə, Corc niyə baxmasın ki, orada nə var. Bundan başqa, zərfdə olanı oğurlaya bilərdilər; kağızı açanda o, adətən, zərgərlik bəzəklərinin satıldığı balaca qutu tapdı. Corc qutunu açdı: onun içində yastı qızıl nişan üzüyü vardı.

O, üzüyü gözüne yaxınlaşdırdı. Üzüyün üstündə heç bir yazı, onu digər nişan üzüklərindən fərqləndirə biləcək heç nə yox idi.

Corc başını iniltiyə qollarının üstünə buraxdı.

O:

– Bu dəlilikdir, – deyə mızıldandı. – Bunun belə olduğunu şübhə etməyə dəyməz.

Amma birdən qulluqçunun ona dediyini xatırladı və baxdı ki, çöldən pəncərənin aşağısı ilə enli karniz gedir. O, qəhrəmanlıq göstərməyə heç də can atmırdı, amma maraq və hirsdən doğan həyəcədən qeyri-adi nə isə edə bilərdi. Corc pəncərənin haşiyəsinə qalxdı və bir qədər sonra pəncərədən qarasaqqallının otağına göz gəzdirdi: pəncərə açıq, otaq boş idi. Corc yaxınlıqdakı yüngül yanğın nərdivanını gördü. İndi aydın oldu ki, izlənilən şikar necə yayınıb. Corc pəncərədən otağa girdi.

Qarasaqqallının yox olması onu çaşqınlığa saldı. Bu tapmacanın həllinə hansısa açar olmalıdır. O, dolu sakvoyajdan başlamaqla ətrafdakı hər şeyi nəzərdən keçirməyə başladı.

Ancaq bu vaxt olduqca zəif, amma, şübhəsiz, otaqdan gələn səs onun diqqətini cəlb etdi. Corcun nəzərləri böyük şkafda dayandı. O, şkafa tərəf atıldı və qapısını açdı. Bunu edən kimi içəridən sıçrayan adam onun qucağına düşdü. Amma onda xüsusi düşmənçilik görünmürdü. Corcun heç bir hiyləgər fəndi uğur qazanmadı. Nəhayət ki, döyüşənlər tam halsızlıqla yerə yığıldılar və məhz onda Corc rəqibini gördü: bu, həmin kürənbıçlı idi.

Corc:

– Sizin nə həddiniz var! – deyə qışqırdı.

Kürənbıgılı cavab əvəzinə vizit kartını çıxartdı və Corca uzatdı.

Corc ucadan oxudu:

– Müfəttiş Cerald, Skotlənd-Yard.

– Məhz belədir, ser. Bu iş barədə bildiklərinizin hamısını mənə danışsanız, çox minnətdar olaram.

Corc fikirli:

– Bütün bunları sizə danışmalıyamı? – deyə soruşdu.

– Bilirsiniz, cənab müfəttiş, düşünürəm ki, siz haqlısınız. Gəlin daha münasib yerə keçək.

Barın sakit küncündə Corc ürəyini boşaltdı. Müfəttiş Cerald canıyananlıqla onu dinlədi. Corc danışandan sonra o:

– Siz düzgün qeyd edirsiniz, olduqca qəribə işdir. Bu məsələdə mənim üçün də xeyli anlaşılmazlıqlar var. Amma iki, ya üç məqamı izah edə bilərəm. Mən bura bizim qarasaqqallı tanışımızın – Mardenberqin ardınca gəlmişəm və sizin gözlənilmədən peyda olmağınız və onu izləməyiniz mənə şübhəli göründü. Mən sizi öyrənə bilmədim. Keçən gecə siz nömrədə olmayanda mən ora girdim və balıncın altındakı kiçik zərfi götürdüm. Onu açanda başa düşdüm ki, bu, mənim axtardığım deyil və ilk imkan düşən kimi onu sizə qaytardım.

Corc fikirli halda:

– Bəli, həqiqətən, bu, vəziyyəti bir qədər aydınlaşdırır, – dedi. – Bütün bu vaxt ərzində mən özümü, yəqin ki, ən geridəqalmış uzunqulaq kimi aparmışam.

– Nə danışırınsız, ser! Siz istənilən naşidan daha yaxşı hərəkət etmisiniz. Siz dediniz ki, bu gün səhər vanna otağına daxil olub plintusun arxasında gizlədilmiş şeyi götürmüşünüz?

Corc qaşqabaqlı:

– Bəli, amma bu yalnız sevgi məktubudur! – dedi.

– Nə deyirsinizsə, deyin, gərək mən öz burnumu bu binəvənin şəxsi həyatına soxmayaydım.

– Ser, məktuba baxmağıma etiraz etməsiz ki?

Corc qatlanmış məktubu cibindən çıxardı və müfəttişə verdi. Müfəttiş məktubu oxudu.

– Siz tamamilə haqlısınız, ser. Bu, sevgi məktubudur. Amma diqqətlə baxılsa... Mən sizə olduqca minnətdaram, ser. Bu, Portsmut limanının müdafiə planıdır.

– Nə?

– Bəli. Bu centlmen bizim nəzarətimiz altındaydı. Amma bizdən qaça bildi. O ən qara işi qadına tapşırıb.

– Qadına? – Corc maraqlandı. – Onun adı nədir?

– O, müxtəlif adlar altında peyda olur, ser. Daha çox Betti Braytayz kimi. Yeri gəlmişkən, o, gənc və olduqca qəşəngdir.

Corc:

– Betti Braytayz... – deyə təkrar etdi. – Təşəkkür edirəm, cənab müfəttiş.

– Bağışlayın, ser, siz özünüzü pis hiss edirsiniz?

– Yaxşı hiss etmirəm. Mən özümü xəstə sayıram. Fikir-ləşirəm ki, mən elə ilk qatarla şəhərə qayıtsam yaxşıdır.

Müfəttiş saatına baxdı.

– Tezliklə sərnəşin qatarı yola düşür, ser. Amma o çox yavaş gedir. Ekspressi gözləmək daha yaxşıdır.

610

Corc qaşqabaqla:

– Bunun mənası yoxdur, – dedi. – Heç bir qatar mənim dünən gəldiyimdən yavaş gedə bilməz.

Yenidən birincidərəcəli vagona minən Corc asudə vaxtında təzə qəzeti oxumağa başladı. Birdən o diksindi və gözlərini balaca qeydə zillədi.

“Dünən Londonda Eksminster markizinin ikinci oğlu lord Roland Qeytlə böyük Katoniya hersoginyası Anastasiyanın nikah mərasimi baş tutub. Mərasim barədə əvvəlcədən elan olunmayıb. Böyük hersoginya Katoniyadakı çevrilişdən dərhal sonra əmisi ilə birlikdə Parisə gedib. O lord Rolanda Katoniyada Britaniya səfirliyinin katibi olarkən rast gəlib, həmin vaxtdan da onların tanışlığı başlayıb”.

Mister Roulend heç nə anlaya bilmirdi. Sanki, onun bütün suallarına cavablar olan qəzet sətirlərinə baxmaqda davam edirdi. Qatar kiçik stansiyada dayandı və vagona bir qadın daxil oldu. O, Corcun qarşısında əyləşdi və mehribanlıqla:

– Sabahın xeyir, Corc, – dedi.

Corc:

– Aman Allah – deyə qışqırdı. – Elizabet!

Qız ona gülümsədi. Bu mümkün olsaydı, qız daha da gözəl olardı.

– Bura baxın! – Corc qəzeti ona uzatdı – Allah xatirinə deyin, siz kimsiniz – böyük hersoginya Anastasiya, yoxsa Betti Braytayz?

Qız diqqətlə ona baxdı:

– Nə oyam, nə də o birisi. Mən Elizabet Qeytəm. İndi mən hər şeyi sizə danışa bilərəm. Bundan başqa, mən üz istəməliyəm. Bilirsinizmi, Roland – o, mənim qardaşımdır – həmişə Aleksə vurğun olub.

– Bu, böyük hersoginyadır?

– Bəli, yaxınları onu belə çağırır. Dediyim kimi, Roland həmişə onu sevib, qız da onu. Sonra inqilab baş verdi və Aleks Parisə köçdü. Onlar evlənməyə hazırlaşdılar ki, kansler Ştürm Aleks qaytarmaq və onu əmisi oğlu, iyrenc və sızanaqlı şahzadə Karla ərə getməyə məcbur etmək üçün gəldi.

Corc:

– Deyəsən, biz onunla rastlaşmışıq – deyə qeyd etdi.

– Aleks Ştürmə, sadəcə, nifrət edirdi. Amma əmisi, şahzadə Osrik Rolandla görüşməyi ona qadağan etdi. Buna görə də Aleks İngiltərəyə qaçdı. Mən onu qarşılamaq üçün bura gəldim və həmin vaxt Şotlandiyada olan Rolanda teleqram vurduq. Ən son anda biz taksi ilə nikahın qeyd olunduğu kontora gələrkən digər taksidə oturmuş şahzadə Osriklə üz-üzə gəldik. O, bizi təqib etdi və biz artıq nə edə-cəyimizi bilmirdik: axı o, qalmaqal sala bilirdi. Bundan başqa, o, Aleksin qəyyumudur. Bu yerdə məndə parlaq ideya yarandı: onunla yerimi dəyişmək. Bizim zamanədə qız son dəblə geyinibsə, onun burnunun ucundan başqa heç yeri görünmür. Mən Aleksin qırmızı şlyapasını, enli mixəyi paltosunu geydim, o isə mənim boz paltomu. Biz taksi sürücüsünə Vaterloo vağzalına sürməyi tapşırıdığ, mən maşından tullandım və vağzala tərəf qaçdım. Biclik baş tutdu: qoca Osrik taksidə kiminsə qaldığına diqqət yetirməyərək qırmızı şlyapanın ardınca qaçdı. O, əlbəttə, mənim sifətimi nəzərdən keçirməyə heç cəhd də etmədi. Odur ki mən kupenizə soxuldum və sizə etibar etdim.

Corc:

– Mən də öz rolumu yaxşı oynadım, – dedi.

– Bunu heç vaxt unutmaram. Məhz buna görə də sizdən üzr diləmək istəyirəm. Ümidvaram ki, sizin mənə elə də acığınız tutmur. Siz macəranı elə arzulayırdınız ki – kitablar da olduğu kimi – mən tovlanmağıma müqavimət göstərə bilmədim. Mən platformadakı ən şübhəli şəxsi seçdim və onu izləməyi sizə tapşırıdım. Sonra da sizə zərf verdim.

– İçində nişan üzüyü olan zərf.

– Bəli. Onu Alekslə birlikdə almışdıq, çünki Roland Şotlandiyadan lap nikah ərafəsi gələ bilirdi. Bundan başqa, əlbəttə, başa düşürdüm ki, mən Londona qayıdanda üzük onlara lazım olmayacaq, çünki artıq yenisini alacaqdılar.

– Bəli... – Corc nəfəsini dərdi. – Siz mənə izah edəndən sonra hər şey çox sadədir. İcazə verin, Elizabet...

O, qızın sol əlindəki əlcəyi çıxartdı və adsız barmağında üzük olmadığını görüb rahatlıqla köksünü ötürdü.

O:

– Hər şey qaydasındadır, – dedi. – Hər halda, üzük itib-batmaz.

Elizabet:

– Amma mən sizin barənizdə heç nə bilmirəm, – deyə etiraz etdi.

Corc:

– Siz bilirsiniz ki, mən necə xoşagələnəm, – dedi. – Öz aramızdır, mən də sizin barənizdə yalnız ledi Elizabet Qeyt olduğunuzu bilirəm.

– Ah, Corc, siz snobsunuz?

– Düşünürəm ki, bəli. Mən kral Georqun məni yəni-dən görmək üçün yarım krona verməsi barədəki uşaqlıq yuxumu xatırlayıram. Amma indi öz əmimi düşündüm. Bax o, əsl snobdur. O biləndə ki mən sizinlə evlənirəm və ailəmizdə titullu xanım olacaq, məni əlüstü özüne şəriik edəcək!

– Corc, o, çox varlıdır?

– Elizabet, siz tamahkarsınız?

– Dəhşətli dərəcədə. Mən pul xərcləməyi sevirəm. Amma ciddi desəm, atamı xatırladım. Beş qız, əsil-nəcabətli gözəllər. O, məhz varlı kürəkən arzusundadır.

– Hm, – deyə dilləndi. – Bu, göylərdə kəsilən və yerdə bəyənilən kəbinlərdən biri olacaq. Biz Roulend qəsridə yaşayacağıq? Əmin olun: əgər arvadım olsanız, məni mütləq lord-mer seçəcəklər. Elizabet, əzizim, mümkündür ki, bu, etiketin pozulmasıdır, amma mən sizi hökmən öpməliyəm.

VƏSİYYƏTNAMƏ HARADADIR?

– Təki həyəcanlanmayın, – doktor Meynel həkimlərə xas arxayınqla dedi.

Missis Harter sakitləşmək əvəzinə, daha da narahat oldu. Ürəyi təlaşla döyündü.

– Qorxulu bir şey yoxdur, – deyə həkim sözünə davam etdi, – sadəcə, ürəyiniz bir balaca zəifdir. Narahat olmayın... Hə, bir də ki lift lazımdır... Nə? Nə dediniz?

Missis Harter dinməyib yerində qurcuxdu. Narahatlığı zərrə qədər də azalmadı.

Doktor Meynel özündən razı idi. O, varlı xəstələri müayinə etməkdən ayrı ləzzət alırdı, çünki bu zaman ürəyi istədiyi müalicə üsulunu yaza bilirdi. Həmişə də qəribə-qəribə müalicə üsulları tapırdı.

– Bəli, lift lazımdır, – cənab Meynel dedi və çalışdı daha dəbdəbəli bir şey tapıb söyləsin, ancaq bacarmadı. – Onda gücə düşməzsünüz, ürəyiniz döyünməz. Hava yaxşı olanda, həyəətə çıxıb idman edin. Yoxuşa qalxmayın. Ən yaxşısı isə xəstəliyinizi unudun.

Həkim xəstənin bacısı oğlu Çarlz Ricueylə daha açıq danışdı.

– Məni düz başa düşün, – dedi, – xalanız hələ uzun müddət yaşayacaqdır, amma bir şərtlə ki, həyəcanlanmayın, əsəbiləşməsin. – O, barmaqlarını sıqqılatdı. – Xalanız sakit həyat sürməlidir. Təkrar edirəm: ona əsəbiləşmək olmaz. Fikir eləməyə də qoymayın. Başını qatın, fikrini dağıtmağa çalışın.

– Fikrini dağıtmağa çalışın, – Çarlz Ricuey fikirli halda təkrarladı.

Çarlz təbiətən dalğın idi, heç vaxt beyni boş qalmırdı: daim düşüncüdü; lakin bununla belə, özünü məsul anlarda ələ ala bilirdi.

– Axşamçağı o, xalasına radio almağı tövsiyə etdi. Liftə görə qanı bərk qaralmış missis Harter radionun adını eşidəndə dəli oldu. Bircə kəlmə “Yox!” dedi. Lakin Çarlz inadından dönmədi.

– İnanmıram ki, bu yeni texnika eynimi açsın, – missis Harter təəssüf hissi ilə bildirdi. – Radiodalğalar... mənə təsir edə bilər.

Əslinə qalsa, missis Harterin radiodalğalardan başı çıxmırdı, sadəcə, əvvəlki fikrindən dönmək istəmirdi.

– Elektrik cərəyanı xatalı şeydir, – dedi. – Mənə gülə bilərsən, Çarlz, ancaq bəzi adamlar elektrik cərəyanından səksəkəyə düşür, vahimələnirlər. Göy gurultusundan əvvəl mənim həmişə başım ağrıyır.

O, ağır döyüşdə zəfər çalmış sərkərdələr kimi başını yellədi.

614

Çarlz təmkinli gənc idi. Xalasıdakı inadkarlıq onda da vardı.

– Əzizim Meri xala, – Çarlz şadyana dedi, – bu, sənə lap göydəndüşmə olar.

Missis Harter lift qurulanadək o dünyanı bir neçə dəfə görüb qayıtdı. Fəhlələrin evdə görünməsi onu hövsələdən çıxarmışdı: qorxurdu ki, evindəki qiymətli əşyaları çırpışdırıb apararlar.

Lift quruldu qurtardı, sonra radio gəldi. Missis Harter bu iri, yöndəmsiz qutunu soyuq nəzərlərlə süzdü. Nə qədər çalışsa da, ona ürək qızdırma bilmədi.

Çarlz ruhdan düşmədi: düymələri sağa-sola fırladaraq radionun məziyyətindən danışdı, o ki var təriflədi.

Missis Harter hündür söykənəcəkli yumşaq kürsüsündə rahat oturub radioya qulaq asırdı; qulaq assa da, fikrindən hələ dönməmişdi. Onun fikrincə, insan elmin bu yeni nailiyyətindən xeyir tapmayacaq.

– Eşidirsən, Meri xala, biz Berlini tutmuşuq! Əntiqədir, elə deyilmi? Eşidirsən, oğlanın səsi necə aydın gəlir?

– Mən küydən, xışıldıdan savayı heç nə eşitmirəm, – missis Harter dedi.

Çarlz hələ də düymələri fırlatmaqdaydı.

– Bu, Brüsseldir, – təntənəli şəkildə dedi.

– Doğrudan? – missis Harter ağızucu soruşdu.

Çarlz düymələri qurdaladığı vaxt radio ac qurd tək uladı. Adamın ürəyini üzən səslər otağa doldu.

– Yəqin, bu da heyvanxanadır, – missis Harter dedi.

– Ha, ha, ha! – Çarlz ürəkdən güldü. – Əcəb zarafatların var, Meri xala!

Missis Harterin dodaqları qaçdı, gülümsədi. O, Çarlzın xətrini dünyalar qədər istəyirdi. Bacısı qızı Miriam Harter bir neçə il onun yanında qalmışdı. Fikri bu idi ki, qızı öz varisi etsin; lakin Miriam tezliklə qoca xanımı hövsələdən çıxartdı; əsəbləri pozuldu. Qız xalasının ülfətindən, sözsöhbətindən qaçırdı; daim onu evdə tək qoyurdu; missis Harterin dediyi kimi, “Harasa veyllənməyə” gedirdi. Axırda xalasının bəyənmədiyi oğlanla sevişdi. Səbri tükənən missis Harter bir məktub yazıb yola saldı, qızı da anasının yanına göndərdi. Miriam artıq sevişdiyi oğlanla ailə qurmuşdu. Missis Harter də hər Milad bayramı ona ya əl çantası göndərirdi, ya da bəzəkli süfrələrdən birini.

Missis Harter bacısı qızlarından narazı qaldığı üçün bacısı oğlanları ilə məşğul oldu. Daha çox Çarlzı bəyəndi. Bu da təbii idi: çünki o, mədəni, mərifətli, alicənab gənc idi. Miriamdan fərqli olaraq xalasının söhbətlərinə diqqətlə qulaq asırdı. Hətta yeri gələndə, xalasını tərifləyirdi də.

Missis Harter bir müddətdən sonra vəkilinə bildirdi ki, vəsiyyətnaməsini təzələmək istəyir. O, yeni vəsiyyətnaməni böyük məmnuniyyətlə imzaladı.

Çarlz missis Harterin qəlbində özünə möhkəm yer eləmişdi: onu hər yerdə tərifləyirdi. Tezliklə radioya olan münasibəti də dəyişdi. Radionun məziyyətini görüb sevindi, Çarlzı da sevindirdi. Çarlzın hörməti birə-beş artdı.

Çox çəkmədi ki, missis Harter radioya ürəkdən bağlandı. Xüsusən də tək qalanda ləzzət aldı, çünki Çarlz otaqda olanda radionu rahat buraxmırdı: düymələri qurdalayıb dalğaları dəyişirdi. O olmayanda isə yumşaq kürsüsündə əyləşib kefikök halda simfonik konsertə və yaxud Lukresia Borçia, ya da “Çimərlik həyatı” barəsində maraqlı söhbətlərə qulaq asırdı. Elə ki Çarlz gəldi, vəssalam, düymələrdən yapışib dalğaları arasıkəsilmədən dəyişirdi. Nəticədə qulaqbatıran, fışılıtlı səslər, xışılıtlar otağı başına götürürdü: ağız deyəni qulaq eşitmirdi. Çarlz axşamlar dostlarının yanına gedəndə, evdə olmayanda isə missis Harter rahatca oturub radiodan olmanın ləzzət alırdı.

Fövqəladə hadisə baş verəndə radionun qurulduğu gündən, təxminən, üç ay ötmüşdü. Çarlz evdə yox idi: o, dostlarının yanına getmişdi.

O axşam qədim, ürəyətətimli mahnılar səslənirdi: müğənni “Enni Lori” nəğməsini ifa edirdi və “Enni Lori” nəğməsinin yarısında qəribə əhvalat baş verdi. Musiqi gözlənilmədən kəsildi, əvəzində qarmaqarışlıq səslər, tükürpərdən xışiltı eşidildi, sonra o da yoxa çıxdı. Ətrafa dərin sükut çökdü. Tezliklə bu sükutu boğuş küy pozdu. Küy, elə bil, quyunun dibindən gəlirdi.

Missis Harterin ürəyi atlandı. Səbəbini heç özü də bilmədi. Ona elə gəldi ki, hansısa uzaq dalğaların birini tutub. Sonra... İrlandiya ləhcəsində danışan kişi səsi otağa doldu.

– *Meri... məni eşidirsən, Meri? Danışan Patrikdir... Tezliklə sənin arxanca gələcəyəm. Hazırlaşarsan, Meri!*

616

Sonra “Enni Lori” mahnısının sədalrı otağa axdı. Arada fasilə olmadı.

Missis Harter dəhşətdən donub-qalmışdı; barmaqları istər-istəməz kürsünün qollarını sıxdı. Nədir, yoxsa yuxuya getmişdi? Patrik!

Patrikin səsiydi! Buna şübhə ola bilməzdi. Bu otaqda indicə Patrikin səsini eşitdi. Özü də ona müraciət edib danışdı. Yox, yəqin, bir-iki dəqiqəlik mürgü vurubmuş, ya da ki qulağına səs gəlibmiş. Bundan başqa nə ola bilərdi? Yuxuya bax da! Mərhum ərinin səsini radio dalğalarında eşidir. Birdən bədənindən soyuq gizilti keçdi. Qəlbi sızıldadı. Səsin dediyi sözlər yadına düşdü:

“Tezliklə sənin arxanca gələcəyəm. Hazırlaşarsan, Meri!”

Bəlkə, bu, xəbərdarlıq idi? Amma ürəyi hərdənbir şiltəqlıq etsə də, səhhəti günü-gündən yaxşılaşırdı. Həkim də qorxulu bir şey olmadığını söyləmişdi.

– Bu, xəbərdarlıq idi, – missis Harter yerindən ağır-ağır qalxaraq dedi. – Bəli, xəbərdarlıq idi. Heyif liftə xərclənən o pullardan!

O, bu ağlasığmaz hadisəni bir kimsəyə açıb söyləmədi: qəlbində gizlətdi. Lakin buna görə iki gün fikirli gəzdi, ilbizlər kimi qınına – çanağına çəkildi.

Bir qədər keçəndən sonra hadisə təkrar olundu. O, yenə də otağında tək-tənha oturmuşdu. Radioda

orkestr çalırdı. Birinci dəfə olduğu kimi, bu dəfə də musiqi qəfildən kəsildi. Sonra ətrafa sakitlik çökdü və yenidən uzaqlıq, əlçatmazlıq duyğusu, nəhayət, Patrikin səsi... Bu səsdə nə isə bir fəvqəlbəşərlik, ilahilik, kainatın sehrli dünyasının buz soyuqluğu vardı.

– *Danışan Patrikdir, Meri. Mən sənənin arxanca gələcəyəm, daha az qalib...*

Sonra şaqqıltı, xırıltı, küylü səs və orkestr heç nə olmamış kimi çalğısını davam etdirdi.

Missis Harter saata baxdı. Yox, bu dəfə yuxuya getməmişdi. Ayıq idi. Patrikin səsinə, həqiqətən, eşitmişdi. Qulağı səsə də düşməmişdi. Əlacsızlıqdan Çarlzın radio dalğaları barəsində dediklərini xatırladı, məsələnin cavabını bu sözlərdə tapmağa çalışdı.

Patrik onunla, həqiqətən, danışa bilərdimi? Bəlkə, mərhumun səsi kainatın sirlə-soraqlı ənginliklərindən qopub gəlmişdi? Görünür, nə isə məxsusi dalğa mövcuddur ki, bu dalğanın vasitəsilə axirət dünyası və günəşli dünya bir nöqtədə qovuşur. Bəlkə, Çarlzın “efirdə boşluqlar” adlandırdığı şey budur? Bəlkə, insan psixikasının mürəkkəbliyi bununla izah olunur? Xeyr, burada qeyri-adilik yoxdur, bu mümkündür. Danışan Patrik idi: onun mərhum əri. O, elmin son nailiyyətlərindən istifadə edərək arvadını xəbərdar etməyə gəlmişdi.

Missis Harter zənglə qulluqçusu Elizabeti otağa çağırdı. Elizabet altmışyaşlı, ucaboylu qadın idi. Zahirən sakit görünən bu ahil qulluqçu sahibəsinə hədsiz məhəbbət bəsləyirdi.

– Elizabet, – missis Harter ona müraciət edərək dedi, – sənə söylədiklərim yadıncadır? Stolumun yuxarıdakı, sol siyirməsində. Ağız bağlıdır... Ağ nişənəli açarla onu açarsan. Orada hər şey hazırdır.

– Nə hazırdır, mem?

– Guya, başa düşmürsən: dəfnimə lazım olan şeyləri deyirəm, – missis Harter narazılıqla cavab verdi. – Şeyləri qoymağa sən ki özün mənə kömək etmişdin.

Elizabetin yəndəmsiz sifəti daha da eybəcərleşdi.

– Ah, mem, – deyə ağlamsındı, – bu qara fikirləri başınızdan qovun getsin. Sizdə axı nə var, heç nə yoxdur.

– Onsuz da hamımızın son mənzili oradır. Odur ki qəm yeməyə dəyməz, – missis Harter kədərli təbəssümlə gülümsündü.

– Yetmiş il ömür sürmüşəm, Elizabet, çoxları heç bu yaş həddinə də çatmır. Yaxşı, yaxşı, axmaqlama, ürəyinə toxtaqlıq ver. Əgər ağlamaq istəyirsənsə, get bayırda ağla, yanımda ağlama.

Elizabet yavaşcadan içini çəkə-çəkə otağı tərk etdi.

Missis Harter dərin hörmət və ehtiramla onun arxasınca baxdı.

– Axmaq! Axmaq olsa da, sədaqətlidir, – ürəyində düşündü.

– Dayan bir görün, ona əlli funt vəsiyyət etmişdim, yoxsa yüz? Gərək ki, yüz funt idi.

Bu məsələ ilə əlaqədar olaraq səhərisi gün vəkilinə məktub yazıb bildirdi ki, vəsiyyətinin məzmunu ilə bir daha tanış olmaq istəyir, ona görə də vəsiyyətnaməni geri göndərsin.

618

Bacısı oğlunun o gün nahar zamanı təsadüfən söylədiyi söz missis Harterin ürəyini çəkib qopartdı.

– Yeri gəlmişkən, Meri xala, – dedi, – qonşu otaqdakı o məzəli kişi kimdir? Buxarının üstündəki şəkli deyirəm. Bakenbardlı, saqqallı qocanın şəklini.

Missis Harter ona çəpəki nəzər saldı.

– Sənin Patrik dayındır, onun cavanlıq şəkli, – deyə cavab verdi.

– Hə, deyirəm axı, Meri xala, başa düşdüm. Üzr istəyirəm, xətrinə dəymək istəmirdim.

Missis Harter ehmalca başını tərpətməklə üzrxahlığı qəbul etdi.

Çarlz qətiyyətsizliklə dilləndi:

– Elə-belə maraqlandım. Bilirsən...

O, birdən susub sözünün ardını gətirmədi. Missis Harter şübhələndi.

– Hə? Sözüünü de görək.

– Heç nə, – Charlz tez-tələsik cavab verdi. – Heç nə, boş şeydir.

Ahıl xanım daha bacısı oğlunu sorğu-suala tutmadı, səbrini basdı. Bu söhbətə bir də xeyli vaxtdan sonra qayıtdı.

– Şəkillə əlaqədar olaraq verdiyin sualın səbəbini bilmək istəyirəm, Charlz.

Çarlz utandığından başını aşağı saldı.

– Səbəbini dedim, Meri xala. Elə-belə maraqlanırdım.
– Çarlz, – missis Harter amiranə tərzdə söylədi, – mən-
dən nəse gizlədirsən.

– Yaxşı, əziz xala, ürəyimdəki sirri sənə açaram. Ancaq bəri başdan deyim ki, əhəmiyyətsiz şeydir. Gecə evə gələrkən, mənə elə gəldi ki, şəkildəki kişi sonuncu pəncərədən bayıra baxırdı. Yəqin, məni qara basıb. Elə şeylər olur. Kişinin sifəti mənə tanış gəldi, ancaq harada gördüyümü xatırlaya bilmədim. Elizabetdən də öyrəndim ki, evə gələngedən olmayıb. Axşam tərəfi otağa girəndə isə buxarının üstündəki şəkli gördüm. Mən də pəncərədə bu adamın sifətini görmüşdüm. Boş şeydir, qarabasmadır. Ola bilsin ki, haçansa şəkil gözümə sataşib, sonra da pəncərədə gözümə görünüb.

– Sonuncu pəncərədə? – missis Harter cəld soruşdu.

– Hə, necə bəyəm?

– Heç nə, – missis Harter dedi.

Dedi və qorxdı. Ürəyini, elə bil, məngənəyə salıb sıxdılar; onun mərhum əri vaxtilə sonuncu otaqda qalırdı.

Həmin axşam, yenə də təkliddə, missis Harter nəfəsini dərib izaholunmaz əhvali-ruhiyyə ilə radioya qulaq asırdı. Bu səsi üçüncü dəfə də eşitsəydi, sübuta yetəcəkdi ki, o, axirət dünyası ilə nə cürsə əlaqə yaratmışdır.

Radionun səsi kəsildəndə əhvali zərrə qədər də dəyişmədi. Buz soyuqluğunu yayan dərin sükutdan sonra, həmişə olduğu kimi, quyunun dibindən gələn küy eşidildi və tanış səs İrlandiya ləhcəsində danışmağa başladı.

– *Meri, hazırsan?.. Cümə günü dalınca gələcəyəm... Cümə günü saat onun yarısında... Qorxma, ağrı hiss etməyəcəksən... Hazır ol...*

Sonra səs birdən kəsildi, sanki, sözü ağızında yarımçıq qaldı və orkestr çalğısını davam etdirdi.

Missis Harter bir müddət yerindən tərpənmədi, quruyub qaldı. Bənizi qaçıb ağappaq olmuşdu, arabir dodaqları səyriyirdi.

Nəhayət, qalxıb yazı masasının arxasında oturdu. Əlləri əsə-əsə aşağıdakıları yazdı:

“Axşam saat ona on beş dəqiqə işləmiş mərhum erimin səsini eşitdim. O, mənə dedi ki, cümə günü saat onun yarısında arxamca gələcək. Əgər mən həmin vaxt

ölsəm, istəyirəm külli-aləmə car çəkilsin ki, ruhlar aləmi ilə əlaqə yaratmaq mümkündür. Meri Harter”.

Missis Harter kağızı bir daha oxuyub zərfə qoydu. Zərfin üstünə isə ünvanı yazdı. Sonra zəngi basıb Elizabeti çağırırdı. Çox çəkmədi ki, Elizabet içəri girdi. Missis Harter yazı masasının arxasından durub zərfi ahıl qulluqçuya verdi.

– Elizabet, – dedi, – əgər mən cümə günü gecə ölsəm, zərfi mütləq doktor Meynelə verərsən. Yox... Elizabetin etiraz etdiyini gördükdə: – Mənimlə mübahisə eləmə. Sən ki özün həmişə fəhmə inandığını söyləyibsen. İndi də mənim ürəyimə damıb. Hə, bir iş də var. Vəsiyyətnaməmdə sənə əlli funt ayırmışam. Lakin istəyirəm ki, yüz funt alasan. Əgər özüm banka gedə bilməsəm, cənab Çarlza tapşırıram, o, bu işi görər.

620

Əvvəl olduğu kimi, bu dəfə də missis Harter onu göz yaşları içərisində bayıra göndərdi. Ürəyi sakit olsun deyə, missis Harter səhəri gün bu məsələ ətrafında Çarlzla da söhbət etdi.

– Qulaq as, Çarlz, əgər başıma bir iş gəlsə, Elizabetə əlavə olaraq əlli funt verərsən.

– Son zamanlar nə isə fikirli görünürsən, Meri xala, – Çarlz şadyana dedi. – Sənə nə olub? Doktor Meynelin dediyinə görə, biz sənə yüz yaşını qeyd edəcəyik.

Missis Harter nəvazişlə gülümsündü, lakin dinmədi. Bir qədər keçəndən sonra dedi:

– Cümə günü axşam nə edəcəksən, Çarlz?

Çarlz bir xeyli təəccübləndi.

– Həmişə olduğu kimi, Evinqlərgilə gedəcəyəm... yenə dəvət ediblər... Ancaq istəsən, evdə qala bilərəm.

– Yox, – missis Harter qətiyyətlə dedi, – işindən-gücündən qalma, Çarlz. Xüsusən də həmin gecə mən tək qalmalıyam.

Çarlz şaşqın nəzərlərlə onu süzdü, lakin missis Harterin ağız kilidləndi və bir də açılmadı, susdu. O, cəsur və qətiyyətli qadın idi. Bu qəribə, ağılasığmaz sınağı öz öhdəsinə götürmüşdü, heç kimin köməyinə ehtiyacı yox idi. Cümə günü axşam evə tam sakitlik çökmüşdü. Səs-ün eşidilmirdi. Missis Harter, adəti üzrə, buxarıya yaxın çəkdiyi hündür söykənəcikli kürsüsündə oturmuşdu. Hazırlıq işlərini görüb qurtarmışdı. Səhər-səhər banka gedib aldığı

50 funtluq çeki, göz yaşlarına və arasıkəsilməz etirazlarına baxmayaraq, Elizabetə vermişdi. Daha doğrusu, əllərinə dürtmüşdü. O, şəxsi əşyalarına nəzər yetirib qiymətlərini üstünə qoymuşdu. O, həmçinin Çarlza göstərişlərdən ibarət uzun bir siyahı da tutmuşdu: məsələn, çay dəsgahı əmisi qızı Emmaya verilməlidir, nəfis naxışlarla bəzədilmiş fransız bardaqları Uilyama və s. və i.a.

Hazırda əlində tutduğu uzunsov zərfə baxırdı. Bükülü sənədi zərfin içindən çıxartdı. Öz vəsiyyətnaməsiydi, cənab Hopkinson göndərmişdi. Onu artıq bir neçə dəfə oxusa da, yenə oxumaq istədi. Vəsiyyətnamə yığcam və aydın yazılmışdı. Sədaqətli xidməti üçün Elizabet Marşalla 50 funt; bacısı ilə dayısı qızının hərəsinə ayrılıqda 500 funt məbləğində nağd pul, yerdə qalanlar isə sevimli bacısı oğlu Çarlz Ricueyə çatacaqdı.

Missis Harter razılıqla başını silkələdi. O, bu dünyadan köçəndən sonra Çarlz varlı cənablardan birinə çevriləcəkdə. Çörəyi ver çörəkçiyə, birini də artıq! Mədəni, mərifətli oğlandır, dili də şəkər kimi şirin. Heç kəsə də işi yoxdur, nə isə, halal xoşu olsun!

Missis Harter saata baxdı. Təyin olunmuş vaxta üç dəqiqə qalmışdı. O artıq hazır idi. Daxilində qəribə sakitlik hökm sürürdü. Buna baxmayaraq ürək döyüntüsü artmışdı. Ürəyi gup-gup guppuldayırdı: az qalırdı sinəsinə yarıb bayıra çıxsın. Əsəbləri son həddədək gərilməmişdi.

Saat artıq onun yarısıydı. Radionu açdı. Bəs bu dəfə nə eşidəcəkdə? Diktorun tanış səsi hava haqqında məlumat verəcəkdə, yoxsa iyirmi beş il bundan qabaq vəfat etmiş adamın uzaqlardan dalğalanıb gələn səsinə eşidib yenə səksəkəyə düşəcəkdə?

Lakin heç nə eşitmədi. Əvəzində başqa şey eşitdi, başqa səs. Bu isə ona doğmadan doğmayı, tanışdan tanış; lakin bu dəfə tanış səs şahmar ilana çevrilib ürəyinə dolandı, daxilində qəribə tərəddüdlər yaratdı.

Qapını, elə bil, bayır tərəfdən cırmaqladılar...

Səs təkrar olundu. Bundan sonra otağa, sanki, soyuq hava doldu: otaq soyudu. Missis Harter gözləri qızarmış, ağı köpüklü vəhşi atlar kimi, duyğularının şahə qalxdığını gördü. Qorxdu, nəinki qorxdu, hətta dəhşətə gəldi...

Qəflətən beynində bir fikir parladı: “İyirmi beş il uzun müddətdir, Patrik indi dəyişmiş olar”.

Dəhşət!!! Dəhşət onun vücudunu caynağına alıb saxlamışdı. Çiyinləri gərginliyin ağırlığına tab gətirə bilmirdi. Qapının bayır tərəfində yumşaq addım səsləri eşidildi...

Bəli, məhz yumşaq, namütənasib, təkəm-seyrək eşidilən addım səsləri. Sonra qapı silkələnə-silkələnə açıldı...

Missis Harter ixtiyarsız olaraq ayağa sıçradı. Sərxoş adamlar tək yerində ləngər vurdu, gözlərini qapıya dikib intizar içində gözləməyə başladı. Barmaqlarının arasından nəsə sürüşüb buxarıya düşdü.

Qışqırığı xırıldayıb boğazında qaldı. Dəhlizin tutqun işığında boy-buxunu ona tanış gələn, saqqallı, bakenbardlı bir nəfər dayanıb durmuşdu. Əynində köhnə dəbli palto vardı.

Patrik onun arxasınca gəlmişdi.

Ahıl xanımın ürəyi sonuncu dəfə çırpınıb əbədi olaraq susdu və o, guppultu ilə yıxılıb yerə sərildi.

* * *

Elizabet sahibəsinin cəsədini bir saatdan sonra aşkar etdi. O dəqiqə zəng vurub doktor Meyneli evə çağırdılar. Çarlz isə məclisi yarımcıq qoyub özünü evə çatdırdı. Ona da xəbər vermişdilər. Lakin artıq gec idi: heç nəyin köməyi dəymədi.

Elizabet sahibəsinin tapşırığını xatırlayanda, üstündən iki gün keçmişdi. Doktor Meynel kağızı diqqətlə oxuyub Çarlz Ricueyə ötürdü.

– Qəribə təsadüfdür, – dedi. – Yəqin, qulağına səs gəlib, elə bilib ki, mərhum ərinin səsinə eşidir. Həddən artıq həyəcanlanıb, əsəbiləşib və nəticədə vaxt gələndə ürəyi tab gətirməyib partlayıb.

– Ürəyi partlayıb? – Çarlz soruşdu.

– Bəli. Cəsədi yarandan sonra nəticəsi ilə sizi tanış edə-rəm. Əslində, buna ehtiyac da yoxdur: hər şey gün kimi aydındır; amma neyləyək, rəsmiyyətçilikdir, gərək tabe olaq.

Çarlz başını tərpətməklə başa düşdüyünü bildirdi.

Növbəti gecənin bir vədəsində, evdəkilər şirin yuxuda ikən, o, radio cihazının yerləşdiyi mərtəbədən aşağı mərtəbəyə – yataq otağına gələn məlum məftili çıxartdı.

Axşam tərəfi hava soyuduğundan Elizabetə otağındakı buxarını yandıрмаğı tapşırmışdı. Saqqal və bakenbardları buxarının alovuna atıb yandırdı. Mərhum dayısının köhnə paltosunu damdakı kafur qoxulu yeşikdə gizlətdi.

Artıq heç nədən qorxusu yox idi. Doktor Meynel deyəndə ki, lazımı şərtlərə əməl olunsa, xalası uzun ömür sürəcəkdir, ağılına qəribə fikir gəldi. Bu fikir hazırda böyük müvəffəqiyyətlə həyata keçmişdir. Doktor Meynel qoca xanımın ölümündən şübhələnmədi. Çarlz – xalasının istəkli təkəbbürlə gülümsündü.

Həkim çıxıb gedəndən sonra Çarlz öz qayğılarını düşündü. O, dəfn mərasimi ilə əlaqədar bir sıra məsələləri həll etməliydi. Uzaqdan gələn qohumlarını qarşılamaq, bəzilərinə isə evdə gecələməyə yer hazırlamalıydı. O, təəhhüdlərini bir-bir yerinə yetirsə də, özünü unutmurdu: düşdüüyü vəziyyəti saf-çürük edirdi.

Belə ağır işin altından çıxmaq hər adamın hünəri deyildi. Heç kəs, hətta doğmaca xalası belə Çarlzın əsl niyyətindən, necə xatalı işə qurşandığından xəbər tutmamışdı. Ustalıqla malalanmış qərəzkar fəaliyyəti nəticəsində həbsxana həyatını özünə yaxınlaşdırmışdı.

Qorxusu pullalana kimiydi, pullanandan sonrasa işə olunmaqdan da qorxmurdu. Həyatı, taleyi bu pullara bağlı idi. Xülasə, işlər öz qaydasında gedirdi. Çarlz özündən razı halda gülümsündü. Şükür ki, bu işə cinayət məəcəlləsi düşmür. Demək, heç bir təhlükə yoxdur. Şad-xürrəm yaşayacaqdır. Artıq varlı idi, dövləti başından aşırıdı.

Elizabet bu zaman başını qapıdan içəri salıb cənab Hopkinsonun gəldiyini bildirdi.

Çarlz dərhal ciddi görkəm alıb sakit addımlarla kitabxana deyilən otağa yollandı. O, kitabxanada mərhum xanımın düz iyirmi beş il hüquq məsləhətçisi olmuş qoca cənabı salamladı.

Vəkil Çarlzın təklifinə əməl edib əyləşdi. Bir-iki dəfə quru öskürəklə öskürüb boğazını artılayandan sonra bir-başə mətləbə keçdi.

– Açığını deyim ki, cənab Ricuey, məktubunuz məni çaşbaş salıb. Yəqin, siz güman edirsiniz ki, mərhumun vəsiyyətnaməsi bizdədir.

Çarlz ona gərgin nəzər saldı.

– Əlbəttə, sizdədir... bunu mən xalamın özündən eşitmişəm.

– Elədir, elədir, vəsiyyətnamə bizdə idi.

– İdi?

– Bəli. Missis Harter yazılı müraciətlə bizdən xahiş etmişdi ki, vəsiyyətnaməni çərşənbə axşamı ona göndərək.

Çarlzın canına üşütmə düşdü, qəlbi çırpındı.

– Yəqin, kağızların arasındadır, – vəkil təsəlli verirmiş kimi dedi.

Çarlz dinmədi. O, missis Harterin kağızları arasında eşələnmişdi və heç nə tapmamışdı. Bir azdan sonra huşu başına gəldi və özünü ələ alıb elə belə də dedi. Səsi özünə yad gəldi, sanki, danışan heç o deyildi.

– Missis Harterin şəxsi əşyalarını kim yığırdı? – deyə vəkil soruşdu.

624

Çarlz Elizabetin adını verdi. Cənab Hopkinsonun məsləhəti ilə Elizabetin arxasınca adam göndərdilər. Çox çəkmədi ki, Elizabet içəri girdi. Qamətini şax tutub dayanmış ahil qulluqçu sualların hamısına qısa və aydın cavab verdi.

Sahibəsinin paltarlarını və şəxsi əşyalarını o yığmışdı, ancaq sənəd-zad görməmişdi. Doğrusu, görmüşdü: mərhum xanım öldüyü günün səhəri həmin sənədi əlində tutmuşdu.

– Sən buna əminsən? – deyə vəkil soruşdu.

– Bəli, ser, bunu o özü mənə dedi. Məcbur etdi ki, əlavə olaraq 50 funt götürüm. Vəsiyyətnamə mavi zərfin içindəydi.

– Doğrudur, – cənab Hopkinson dedi.

– Sabahısı səhər tezdən, – Elizabet sözünə davam etdi, – bu mavi zərfi stolun üstündə gördüm.... Lakin boş idi. Mən onu yazı masasının üstünə qoymuşam.

– Doğrudur, mən zərfi orada görmüşəm, – Çarlz dedi.

Ayağa durub yazı masasına yaxınlaşdı. Zərfi götürüb cənab Hopkinsona təqdim etdi. Cənab Hopkinson zərfi əlində oyan-buyana çevirib dedi:

– Bəli, mən çərşənbə axşamı vəsiyyətnaməni bu zərfe qoyub missis Harterə göndərmişəm.

Hər ikisi gözünü Elizabetə zillədi.

– Yenə sualınız var, ser? – Elizabet ehtiramla soruşdu.

– Hələlik yoxdur, təşəkkür edirəm.
Elizabet otaqdan çıxmaq üçün qapıya doğru yönəldi.
– Bir dəqiqə, – vəkil dedi, – o axşam otaqdakı buxarı yanırıdı?

– Bəl, ser, yanırıdı.
– Təşəkkür edirəm.

Elizabet otaqdan çıxdı. Çarlz yıxılmamaq üçün əllərini masanın qırağına dayadı.

– Siz bununla nə demək istəyirsiniz? Nəyə işarə vurursunuz?

– Gəlin ümidimizi itirməyək. Əlbəttə ki, əgər...

– Əgər nə?

– Çox güman ki, xalanız vəsiyyətnaməni məhv etmək məqsədilə bizdən almışdır. Elizabetə zərər dəyməsin deyər, ona düşən məbləği nağd pulla ödəmişdir.

– Axı nə üçün? – Çarlz dəlicəsinə qışqırdı. – Nə üçün? Cənab Hopkinson öskürdü.

– Cənab Ricuey, sizin xalanızla... heç sözlünüz çəp gəlməyib? – deyər soruşdu.

Çarlz dedi:

– Yox, yox, min kərə yox! Bizim münasibətlərimiz ələdan da ələydi, axıra qədər də belə qaldı, dəyişmədi.

– Hə! – deyib cənab Hopkinson gözlərini ondan yayındırmağa çalışdı.

Vəkil ona inanmırdı. Allah bilir bu qoca kaftar nələr etmişdir? Çarlzın əməlləri haqqında gəzən şayiələr onun da qulağına çata bilərdi. O da düşünə bilərdi ki, şayiələr missis Harterin qulağına çatmış və nəticədə onların arasında möhkəm dava olmuşdur.

Axı bu, yalan idi! Çarlz çoxbilmişliyinin güdazına getmişdi, onun yalanlarına inanmışdılar. Həqiqəti söyləyəndə isə inanmadılar. İşin tərsliyinə bax!

Əlbəttə, xalası vəsiyyətnaməni yandırmayıb. Əlbəttə...

Qəflətən fikirləri daşa dirəndi. Gözlərinin önündə bir mənzərə canlandı. Ahıl qadın əli ilə ürəyini tutmuşdu... nə isə sürüşüb düşdü... barmaqlarının arasından... bu, kağız idi... düz alovun üstünə düşdü.

Çarlzın sifəti avazıyıb meyit rəngi aldı. Sonra otaqda öz səsini eşitdi: kobud, qaba səsini:

– Əgər vəsiyyətnamə tapılmasa, nə olacaq?

– Missis Harterin 1920-ci il sentyabr tarixli köhnə vəsiyyətnaməsi hələ də sərəncamımızdadır. Bu vəsiyyətnaməyə əsasən, missis Harterin var-dövlətinə bacısı qızı Miriam Harter – indiki Miriam Robinson yiyələnir.

Bu qoca sarsaq nə deyirdi? Onun ağı başındaydı? Miriam səy əriylə, bir də burnu fırtıqlı tiffilləriylə xalasının var-dövlətinə yiyələnəcəkdi? Yoxsa əlləşib-vuruşduğu Miriamdan ötrüymüş?!

Böyründəki telefon gözlənilmədən cingildədi. O, dəstəyi qaldırdı. Danışan həkim idi.

– Sənsən, Ricuey? – mehribanlıqla dedi. – Cəsədi yarıb qurtarmışıq. Dedim nəticəsi ilə səni də tanış edim. Elə mən dediyim kimidir. Amma sən demə, o daha ağır ürək xəstəliyinə tutulubmuş. Özünü nə qədər qorusaydı da, iki aydan artıq yaşaya bilməzdi. Dedim bunu bilsən, pis olmaz, bir növ, təsəlli taparsan.

– Mümkünsə, – Çarlz dedi, – sözlərinizi təkrar edin.

– O, iki aydan artıq yaşaya bilməzdi, – deyə həkim səsini ucaltdı. – Narahat olmağa dəyməz, əzizim...

Çarlzın taqəti kəsildi, dəstəyi güc-bəla yerinə qoydu. Vəkilin səsini eşitdi, elə bil, haradansa uzaqdan gəlirdi.

– Əzizim, cənab Ricuey, sizə nə olub? Xəstələnməyib-siniz ki?

Görüm onların hamısını lənətə gəlsin! Məlunlar! Tülküyə bənzəyən vəkil də, eşşəyin dal ayağı, kaftar Meynel də.

Əl-ayağı hər yerdən üzülmüşdü. Həbsxananın soyuq cansız divarları gözünün önünə gəldi.

Elə bil, kimsə onu barmağına dolamışdı, ələ salmışdı. Elə bil, kimsə yuxarıdan-aşağı ona gülürdü...

MİSİR SƏRDABƏSİNİN SİRRI

Mənə həmişə elə gəlirdi ki, Puaro ilə birgə açdığımız cinayətlər arasında ən həyəcanlısı və faciəvisi firon Men-he-ranın sərdabəsinin tapılmasından sonra dalbadal baş vermiş ölüm hadisələrinin təhqiqatıdır.

Tutax-Amen məqbərəsinin lord Karvarion tərəfindən aşkar edilməsindən az sonra Con Villard və nyu-yorklu mister Bleybner özləri də gözləmədikləri halda Gizey piramidasının yaxınlığında bir sıra qədim qəbirlərə təsadüf etdilər. Bu tapıntı son dərəcə böyük maraq doğurdu.

Aydın oldu ki, bu sərdabə Men-he-ra adlı firona mənsub imiş. O, qədim məmləkətin tənəzzülə uğradığı dövrdə hakimiyyətdə olmuş səkkizinci sülalənin tarixi qaranlıq qalmış hökmdarlarından idi. Bu dövr haqqında son dərəcə az şey məlum olduğundan həmin tədqiqatları qəzetlər ətrafı surətdə şərh edirdilər.

Ancaq tezliklə baş vermiş bu hadisə ictimaiyyəti həyəcanlandırdı. Ser Con Villard qəflətən ürəktutmasından öldü.

Hay-küy qaldırmağı çox sevən qəzetlər üzə çıxarılmış Misir dəfinələrinə qara qüvvələrin mövhum himayədarlığına dair hər cür köhnə əhvalatları dərhal dərc etməyə girişdilər.

İki həftə sonra isə mister Bleybner qan zəhərlənməsindən keçindi. Daha bir neçə gün keçdi və onun qardaşı oğlu Nyu-Yorkda özünü güllə ilə vurdu. “Men-he-ranın qisası” mövzusu günün müzakirə mövzusunda çevrildi və sönüb getmiş Misir mədəniyyətinin sehrli imkanları ən yüksək bir əlçatmazlıq dərəcəsinə qaldırıldı.

Həmin günlərdə Puaro mərhum arxeoloqun dul qalmış arvadı ledi Villardan məktub aldı və ondan qadının Kensington-Skverdəki evinə təşrif buyurması xahiş edildi-yindən xəbər tutdu. Mən də onunla getdim.

Bizi matəm libasında qarşılayan ledi Villard ucaboynu, arıq bir qadın idi. Onun iztirablı çöhrəsi bu yaxınlarda üz vermiş bədbəxtlikdən xəbər verirdi.

– Belə təxirəsalınmaz surətdə gəlib çıxmağınızla nə qədər nəcib hərəkət etmişiniz, müsyö Puaro.

– Qulluğunuzda hazırım, ledi Villard. Əgər mənim hər hansı məsləhətimə ehtiyac varsa, buyurun.

– Mənə məlumdur ki, siz detektivsiniz. Ancaq mənə məsləhət verə bilməyiniz üçün sizin təkcə mülki detektiv olmağınız əsla kifayət deyil. Siz geniş dünyagörüşünə, böyük həyat təcrübəsinə malik bir adamsınız. Odur ki mənə açıq deyin, müsyö Puaro, fəvqəltəbii şeylərə necə münasibət bəsləyirsiniz?

Puaro cavab verməzdən əvvəl bir an tərəddüd etdi. O, sanki, nəyisə özlüyündə götür-qoy edirdi. Nəhayət, ondan cavab gəldi:

– Qoy bir-birimizi səhv başa düşməyə, ledi Villard. Sizin məqsədiniz, yəqin ki, mənim dinə münasibətimi müəyyənləşdirməkdən daha çox, ərinizin həlak olduğu şəraiti aydınlaşdırmaq arzusu ilə bağlıdır, elədirmi?

– Bəli, – deyə qadın razılaşdı.

– Deməli, siz ərinizin ölüm şəraitinin məhz mənim tərəfindən təhqiq olunması niyyətindəsiniz. Doğrudurmu?

– Mən istəyirəm ki, qəzet boşboğazlığına nə dərəcədə inanmaq lazım olduğunu mənə başa salasınız. Təsəvvür edirsinizmi, müsyö Puaro, biri digərindən daha müəmmali olan üç ölüm. Onların baş verdiyi vaxta baxanda bu fəlakətin təsadüfiliyinə qətiyyən inanmaq olmur. Axı bütün bu müsibətlər məşum məqbərənin açılmasından keçən bu bircə ayın ərzində baş vermişdir! Bu ya mövhum qüvvələrin işidir, ya da ki müasir elmə hələ məlum olmayan bir cəza vasitəsidir. Fakt isə faktlığında qalmaqdadır – üç insan həyatı! Odur ki qorxuram, müsyö Puaro, bərk qorxuram. Bəlkə də, bu, hələ qisasın sonu deyil.

– Daha kimə görə qorxursunuz?

– Oğluma görə. Ərimin qara xəbəri gələndə mən yorğan-döşəkdə xəstə yatırdım. Oksforddan təzəcə çıxmış oğlum dərhal hadisə yerinə yola düşdü. O, cənazəni evə gətirdi, ancaq mənim dilətutma və yalvarışlarıma baxmayaraq, yenə də ora yollandı. İş onu o qədər cəlb etmişdir

ki, o, öz atasının yerini tutmağa səy göstərir və sistemli qazıntılar aparır. Xahiş edirəm məni ağılını itirmiş sarsaq bir qadın saymayasınız, müsyö Puaro. Amma məgər çoxdan ölmüş fironun ruhu göylərdə öz yerini tutmalı deyildimi? Bəlkə də, son sözlərim sizə cəfəngiyat kimi görünə...

– Əsla yox, ledi Villard, – Puaro tələsik səsləndi. – Mən özüm də mövhum qüvvələrə, yəni insanlara məlum olan qüvvələrdən qat-qat qüdrətli sayılan fəvqəltəbiiyyə inanan adamam.

Mən təəccüblə dostuma baxdım. Puaronun mövhumata bağlılığını etiraf etməsini əvvəllər heç vaxt eşitməmişdim. Lakin indi bu çəlimsiz adam açıq səmimiyyətlə danışdı.

– Belə başa düşürəm ki, sizin məndən tələbiniz oğlunuzu xata-baladan qorumaq arzusu ilə bağlıdır.

– Bəli.

– Mən onun təhlükəsizliyi üçün var qüvvəmi əsirgəməyəcəyəm.

– Siz adi üsullarla gözəgörünməz qüvvələrə qarşı nə iş görəcəksiniz?

– Ledi Villard, orta əsrlərdə yazılmış cildləri vərəqləsəniz, orada sehrlı qüvvələrə qarşı əks-təsirə dair çoxlu vasitələrə rast gələ bilərsiniz. Ehtimal ki, o dövrün adamları tərifi yerə-göyə sığmayan müasir elmimizə məlum olanlardan az bilmirlərmiş. İndi isə gəlin bir daha faktların üzərinə qayıdaq və onların köməyi ilə ipucu tapmağa çalışaq. Deməli, əriniz misirşünaslıqla qəlbən bağlı olub?

– Bəli, lap cavan vaxtlarından son gününə kimi. Öz sahəsində, həmkarları arasında sağlığında ən nüfuzlu mütəxəssislərdən olmuşdur.

– Bəs mister Bleybner necə, o da bu sənətə az-çox marağı olan adam idimi?

– Bəli. Olduqca. O, ümumiyyətlə, hər sahəyə marağ göstərən, hərtərəfli inkişaf etmiş adam idi. Ərimin təsiri ilə misirşünaslıqla maraqlandıqdan sonra ekspedisiyaya xeyli vəsait ayırmışdı.

– Bəs onun qardaşı oğlu barədə nə deyə bilərsiniz: bu gəncin həmin tədqiqat dəstəsinə hər hansı bir yaxınlığı varmı?

– Zənnimcə, yoxdur. Qəzetləri oxuyana qədər bu adamın mövcudluğundan qətiyyənlə xəbərim olmayıb, mister Bleybner özü isə heç vaxt bu zavallı qohumunun adını çəkməmişdi.

– Arxeoloji dəstənin digər üzvləri kimlər idi?

– Orada Britaniya muzeyinin kiçik elmi işçisi doktor Tossvil, Nyu-Yorkdakı Metropoliten muzeyinin əməkdaşı mister Şneyder, ekspedisiyanın katibi olan gənc amerikalı, eləcə də ekspedisiyanı müşayiət etməklə öz vəzifə borcunu yerinə yetirən doktor Eymz və ərimin son dərəcə sadıq xidmətçisi Həsən vardı.

– Amerikalı katibin adı yadınızda deyil?

– Gərək ki, Harper idi, ancaq buna tam əmin deyiləm, bilirəm ki, mister Bleybnerlə bir yerdə çox olmuşdur. O, yaxşı oğlan idi.

– Hələlik bu qədər bəsdir, ledi Villard. Çox sağ olun.

– Əgər cənab detektivə daha bir şey lazım olsa...

– Bu saat heç nə. Bu işi mənə həvalə edirsinizsə, əmin olun ki, adi insan imkanında olan nə varsa, oğlunuzu qorumaq üçün əsirgəməyəcəyəm.

Bu sözlər, sadəcə, xatircəmlik naminə deyilməmişdi. Puaronun son kəlmələri dediyi müddətdə mən ledi Villardın üzünün ifadəsini izləyirdim. Detektivin sözlərindəki səmimiyyət o qədər güclü idi ki, qadının təlaş, sanki, bir qədər azaldı.

Mən çaşmışdım. Dostluq etdiyimiz bu uzun illər ərzində əvvəllər Puaronun ürəyində şər qüvvələrə belə dərin inam olduğunu ağılıma gətirə bilməzdim. Evə dönən kimi mən bu məsələnin üzərinə bir də qayıtdım. Onun davranışı həmişəki kimi səmimi olsa da, indi bir qədər hüznü görünürdü.

– Bu belədir, Hastings. Mən sirli hikmətlərə inanıram; onlara məhəl qoymamaq sizin üçün də yaxşı deyil.

– Bəs indi fikriniz nədir?

– Vəziyyətin tələb etdiyi kimi hərəkət edəcəyik. Əzizim Hastings, əvvəlcə Nyu-Yorka teleqram vurub gənc Bleybnerin ölümü barədə ətraflı xəbər tutmalıyıq.

Okeanın dibi ilə gedən kabelin köməyi ilə təcili göndərdiyi xahişinə o, tez də cavab aldı. Cavab ətraflı və qənaətbəxş idi. Gənc Rupert Bleybner son illərdə maddi

çətinlik içində idi. O, vaxtilə Sakit okeanın cənubundakı adaların bəzilərində çimərlikləri zir-zibildən təmizləməklə məşğul olmuş, iki il bundan əvvəl isə Nyu-Yorka qayıtmışdı. Orada vəziyyəti getdikcə ağırlaşmış, hansı işin qulpundan yapışmışdısa, özünə bir gün ağılaya bilməmişdi. Misirə gəlib çıxmaq üçün, ehtimal ki, kimdənsə külli miqdarda borc pul almışdı. Deyilənlərə görə, səxavəti çoxdan tanıdığı bir dostu göstərmişdi. Afrikada onun planları və ümidləri alt-üst olur. Qanı qanından, canı canından olan müflis qohumundan daha çox, qədim dövrlərdə ölüb getmiş padşahların qayğısına qalan əmisindən heç bir şey qoparmağa nail olmayan qardaşoğlu bu vəziyyətdə də Nyu-Yorka qayıdır. Ser Con Villardın ölümü məhz Misirdə veylləndiyi günlərdə baş verir. Həyatından bezən Rupert özünə sui-qəsd edir və bu zaman içərisində bir neçə anlaşılmaz kəlmə olan məktub yazıb qoyur. Bu ifadələrdən görünür ki, onlar çılğın ruh düşkünlüyü anında yazılmışdır. O, özünü bacarıqsız və artıq bir adam hesab edir. Yazısının sonunda bəyan edir ki, ölməsi daha yaxşı olar.

Mənim beynimə yavaş-yavaş dolaşmaq fikirlər girməyə başladı. Düzdür, çoxdan ölmüş Misir fironunun intiqamına, əslində, heç vaxt inanmamışdım. Mən burada daha müasir bir cinayət görürdüm. Bəlkə də, bu cavan adam əmisini öldürməyi qərara almış və ona zəhər vermişdir. Səhv üzündən həmin zəhəri ser Con Villard qəbul etmişdir. Yol boyu vicdan əzabı çəkən bu adam Nyu-Yorka çatarkən əmisinin keçinməsindən də xəbər tutur. Tərətdiyi nahaq qətlin onda oyatdığı çılğınlıq intiharla nəticələnir.

Mən öz mülahizəmi Puaroya bildirdim. Bu, onu xeyli maraqlandırdı.

– Bu, ağılabatan gümandır. Həqiqətən də, belə ola bilər. Bəlkə də, bu, elə əsl həqiqətdir. Lakin siz sərdabənin dəhşətli təsirini nəzərə almısınız?

Mən çiyinlərimi çəkdim:

– Siz hələ də elə düşünürsünüz ki, onun məsələyə dəxli var?

– Dəxli var, dostum. Əgər belə olmasaydı, biz elə günü sabah Misirə yola düşməzdik.

– Hə? – mən heyrətlənmiş halda çığırdım.

– Mən öz sözümlü dedim. – Puaronun sifətində şüurlu qəhrəmanlıq ifadəsinə bənzər təbəssüm gəzdi, sonra bircən-birə büzüşdü və iniltiyə oxşar bir səs çıxartdı.

– Vay dədəm, vay, yenə dəniz. Dünyada zəhlətökən dəniz səyahətindən də pis şey varmı?

* * *

Bir həftədən sonra səhranın qızıl qumu ayağımız altında sürüşürdü. Odlu günəş adamın başını deşirdi. Mənə söykənə-söykənə yeriyan Puaronun üz-gözündən iztirab yağdı. Bu zəif cüssəli adam yaxşı səyahətçi olmadığından Marseldən dörd günə gəlib çıxmış gəmi onu tamamilə üzüb əldən salmışdı. İskəndəriyyədə sahilə çıxarkən onun təmkinindən, səliqə-sahmanından əsər-əlamət qalmamışdı. Biz Qahirəyə çatan kimi dərhal maşın tutub, lap piramidanın kölgəsində inşa edilmiş “*Mena house*” mehmanxanasına üz tutduq.

632

Misirin füsunkarlığı məni olduqca məftun etmişdi. Əlbəttə, bunu Puaro haqqında da demək olmazdı. Londondakı kimi şıq geyinmiş dostum darağı ilə bərabər daim cibində gəzdirdiyi fırça ilə fasiləsiz olaraq paltarına qonan tozla mübarizə aparırdı.

– Hastings, – deyə o, əli ilə günəşdən qorunaraq üzünü mənə tutdu. – Bu ayaqqabılardan xoşum gəlir. Əla göndən tikiblər. Par-par parıldayır. Amma içərisinə dolan qum dənəcikləri məni narahat edir, üstünə yapışanlar isə qanıma qaraldır. Bu isti də bir tərəfdən: üzümdəki tər damcılarının bığlarıma hopmasına səbəb olur və onların uclarını aşağı salladır.

– Bir Sfinksə tamaşa edin, – deyə mən təntənəli halda səsləndim. – Onun əsrarəngiz təsiri hətta məni də bürüməyə başlayır.

Puaro daş abidəyə laqeyd bir nəzər saldı. Bütöv daş özülün üstündə qərar tutan, ön tərəfdən adam başlı, ümumiyyətlə isə şir görünüşlü son dərəcə nəhəng Gizey piramidasının hündürlüyü 22, uzunluğu isə 47 metr idi.

– Görünüşündən yazıqlıq yağır, – deyə o zarafat etdi. – Yarıya qədər qaynar qumun altında qalmış bu zavallı öz aqibətindən necə razı olsun?

– Yolumuza davam edək. Elə Belçikanın özündə də qumluqlar az deyil, – mən Nok-sur-merdəki turist

kitabçalarında dyunlar arasında vaxtilə keçirdiyimiz günlərə işarə vurdum.

– Olmaya, deyəcəksiniz ki, elə Brüsselin özündə də hər tərəf bu cür vəhşi qumluqdur? – Puaro mədəni yerdən gəlmiş adam təziylə başını dik tutdu. Sonra o, piramidalara fikirli-fkirli baxdı. – Bunların həndəsi cəhətdən düzgün formaya malik olması yaxşıdır, ancaq səthləri bir o qədər də xoşagələn deyil. Arabir təsadiüf etdiyimiz palmalar da yoxdurlar ki, bir kölgələri-zadı ola.

Onun şikayətlərini kəsmək üçün dərhal düşərgəyə doğru hərəkət etmək təklifini irəli sürdüm. Dəvələrin yanında durub yolumuzu gözləyən oğlan uşaqları yaxınlaşdığımızı görcək dərhal nəhəng səhra heyvanlarını diz çökdürdülər və onların bellərinə minməyimizə kömək elədilər. Az sonra mən öz dördçarxlı miniyimi Puaronun nəqliyyatına yanaşdırdıqda əvvəlcə onun inildədiyini, şikayətləndiyini, sonra isə kilsə təqvimindəki müqəddəsləri və ilk növbədə Məryəm ananı köməyə çağırmağa başladığını gördüm. Mənzilbaşına çatmaq üçün biz hələ yorğun uzunqulaqlarla da bir xeyli yol qət etməli olduq. Qeyd etməliyəm ki, xam adam üçün dəvə üstündə səhra ilə səyahətə çıxmaq heç də zarafat iş deyildi. Bu gəzintidən sonra özümə gəlmək üçün mənim özümə də bir neçə gün vaxt lazım oldu.

Nəhayət, qazıntıların mənzərəsi açılan əraziyə yetişdik. Boz saqqallı, ağ paltarda olan, sifəti gündə yanmış bir adam qabağımıza çıxdı.

– Müsyö Puaro və kapitan Hastinqs? Sizin vurduğunuz teleqramı aldıq. Heyif ki, sizi Qahirədə qarşılamaqdan ötrü adamımız olmadı. Xoşagəlməz bir hadisənin gözlənilmədən baş verməsi bizim planlarımızı bütünlüklə alt-üst etdi.

Puaronun rəngi ağardı. Detektivin yaxasını düymələyən əli donub havadan asılı qaldı.

– Olmaya, yeni bir ölüm? – deyə o, içini çəkdi.

– Bəli.

– Ser Qay Villardmı? – mən var gücümlə bağırdım.

– Xeyr, kapitan. Mənim amerikalı həmkarım, mister Şneyder.

– Bəs səbəb? – Puaro səbirsizlik etdi.

– Titanus.

Dünya gözümdə qaraldı. Mənə elə gəldi ki, ətrafımda cin-şeytanları və qorxulu ruhları hiss edirəm. Qorxunc bir vahimə mənə hakim kəsildi. Nədənə, birdən-birə elə düşünməyə başladım ki, qəzəbli ruhların aparmalı olduqları növbəti zavallı özüməm.

– İlahi, – Puaro pıçıldadı, – belə şeyləri dərk etmək necə də müşkül işdir. Nə böyük dəhşət! Bura baxın, müsyo, bunun titanus olmadığına bir şübhə varmı?

– Əminəm ki, yox. Ancaq doktor Eymz mənim sözləklərimdən daha çox şey deyə biləcək.

– Aha, demək, doktor siz özünüz deyilsiniz?

– Mənim adım Tossvidir.

Bu, həmin britaniyalı ekspert idi ki, ledi Villard onun Britaniya muzeyində kiçik elmi işçi olduğunu qeyd etmişdi. Onun zahiri görünüşündəki hüzn və çaşqınlıq bir anda adamda anlaşılmaz, lakin tükürpərdici hal əmələ gətirirdi.

– Əgər mənimlə gəlmək istəsəniz, – doktor Tossvil davam etdi, – sizi Qay Villardın yanına apararam. O, səbirsizliklə yolunuzu gözləyir və siz gəlib çıxan kimi xəbərdar olunmasını buyurub.

Bizi düşərgənin içi ilə böyük bir çadıra gətirdilər. Doktor Tossvil girəcəyin örtüyünü qaldırdı və biz daxil olduq. İçəridə üç adam əyləşmişdi.

– Ser Qay, budur, müsyo Puaro və kapitan Hastings gəlib çıxıblar, – deyə Tossvil səsləndi.

Oturanların arasında ən cavanı sıçrayıb ayağa qalxdı və bizi salamlamaq üçün irəli çıxdı. Onun davranışında anasınınkini xatırladan nə isə bir qeyri-adilik duyulurdu. Onun üzü digərlərininki kimi günəşdən yanıb qaralmamışdısa da, gözlərinin altında əmələ gəlmiş kölgə onu iyirmi iki yaşından sinni göstərirdi. Aşkarca duyulurdu ki, son vaxtlar keçirdiyi ağır zehni gərginlik onu mənəgənə kimi sıxmışdı.

O, öz yoldaşlarını bizə təqdim etdi. Bunlar – bacarıqlı adam təsiri bağışlayan, yaşı otuzu adlanmış, gicgahlarında saçlarına dən düşmüş doktor Eymz və Birləşmiş Ştatlarda həmin günlərdə dəbdə olan gözlük taxmış, öz görkəmi ilə adamda xoş duyğu yaradan gənc amerikalı katib mister Harper idi.

– Bir neçə dəqiqəlik “nə var-nə yox” söhbətindən sonra mister Harper və onun ardınca cənab Tossvil eşiyə çıxdılar. Biz ser Qay və doktor Eymzlə üz-üzə qaldıq.

– Buyurub istədiyiniz şeyi məndən xəbər ala bilərsiniz, müsyö Puaro, – Villard bildirdi. – Bu bir neçə itki bizi həm məyus etmiş, həm də çaşdırmışdır. Ancaq... bu ölüm hadisələrinin hamısının eyni vaxtda baş verməsi, gərək ki, sırf təsadüfi bir şey olmalıdır.

Nitqindəki gərginlik onun sözləri ilə fikri arasında təzad olduğunu bürüzə verirdi. Puaronun onu son dərəcə diqqətlə izlədiyi nəzərimdən qaçmadı.

– Siz bu arxeoloji işə ürəkdənmi bağlısınız, ser Qay?

– Əlbəttə. Hər nə baş verirsə versin, qazıntılar davam etdiriləcək. Buna heç bir şübhə ola bilməz.

– Bəs buna siz nə deyirsiniz, möhtərəm həkim?

– Nə deyim, – doktor mızıldandı, – gözüüm baxa-baxa öz axırıma çıxma bilmərəm ki.

Puaronun üzü kəskin ifadə aldı.

– Deməli, biz nə iş görəcəyimizi müəyyən etməliyik. Mister Şneyderin ölümü nə vaxt baş vermişdir?

– Üç gün bundan əvvəl.

– Siz əminsinizmi ki, buna səbəb titanus olmuşdur?

– Tam əminəm.

– Ola bilməzdimi ki, bu, məsələn, cücü dişləməsindən zəhərlənmə-filan olsun?

– Xeyr, müsyö Puaro. Mən sizin ehtimalınızı başa düşürəm. Ancaq bunun titanusdan baş verdiyi açıq-aşkardır.

– Siz zavallıya antiserum iynəsi vurmadınız?

– Əlbəttə vurdum, – doktor quru tərzdə cavab verdi.

– Mümkün olan hər bir tədbirə əl atıldı.

– Antiserum iynəsi sizin özünüzdə idimi?

– Xeyr, biz onu Qahirədən gətirdik.

– Düşərgədə başqa bir titanus hadisəsi olubmu?

– Xeyr, olmayıb.

– Siz əminsinizmi ki, daha əvvəl vəfat etmiş mister Bleybnerin keçinməsinə də səbəb titanus olmamışdır?

– Tam qətiyyətlə əminəm. Onun ayağının baş barmağında yara vardı və septikamiya buradan qana keçib orqanizmi zəhərləmişdir. Odur ki bu iki ölüm hadisəsini doğuran səbəblər tamamilə müxtəlifdir.

– Deməli, bizim qarşımızda bir-birinə qətiyyə bənzəməyən üç ölüm hadisəsi durur: biri ürəktutması, digəri sui-qəsd və axırncısı titanus.

– Elədir ki var, müsyö Puaro.

– Sizcə, bu dörd ölüm hadisəsini bir-biri ilə bağlayan bir şey yoxdur?

– Sizi yaxşı başa düşmədim.

– Bu saat aydınlaşdıraram. Bu dörd mərhum tərəfindən Men-he-ranın ruhunu təhqir edəcək bir hərəkət ola bilərdimi?

Doktor heyrətlə Puaroya baxdı.

– Ağılınıza gələn hər şeyi danışmayın, müsyö Puaro. Şübhə yoxdur ki, sizin də beyninizi belə sarsaq söhbətlərlə doldurublar.

636

– Bu, tamamilə cəfəngiyatdır, – deyə Villard hirsli halda mızıldandı.

Puaro dinməz və hərəkətsiz qalaraq öz yaşıl pişik gözlərini parılatdı.

– Deməli, siz buna inanmırsınız, müsyö doktor?

– Xeyr, ser, bu ehtimaldan tamam uzağam, – doktor xüsusi bir ahənglə bəyan etdi. – Mən elm adamıyam və odur ki yalnız elmin öyrətdiklərinə inanıram.

– Bəs məgər o zamanlar Qədim Misirdə elm olmayıb? – Puaro nəzakətlə xəbər aldı və cavab gözləmədən, özünü bir anlığa itirmiş kimi görünən doktor Eymzə yenidən müraciət etdi: – Sözümə mütləq cavab tələb etməirəm, ancaq bircə bunu deyin görüm: əlinizin altında işlətdiyiniz yerli camaat nə düşünür?

– Elə bilirəm ki, – doktor Eymz dilləndi, – ağdərili adamların başlarını itirdikləri belə bir şəraitdə yerlilər öz mühakimələrini saxlamağı bacarmışlar.

– Mən bir şeyi də bilmək istədim, – Puaro qətiyyətsiz və çaşqın halda davam etdi.

Ser Qay diqqətini toplamış halda irəliyə doğru əyildi.

– Şübhə yoxdur ki, belə ifrat şeylərə inanıb-inanmaq hər birimizin öz şəxsi işidir. Əgər yaxşı götür-qoy etsəniz, əslində, siz Qədim Misir barədə heç nə bilmirsiniz, müsyö Puaro.

Bu sözlərin cavabında Puaro cibindən köhnə cildli kiçik bir kitab çıxartdı.

Mən üz qabığına fikir verib, orada “Misirlilərin və xal-deylərin sehrkarlığı” yazıldığını gördüm.

Sonra yerində fırlanıb çadırdan çıxdı. Doktor nəzərlərini üzümə dikdi:

– Onun fikri nədir?

Puaroya məxsus bu kəlmənin başqasının ağızından çıxması məni gülümsəməyə məcbur etdi.

– Düzü, dəqiq bilmirəm, – mən qeyri-müəyyən tərzdə səsləndim! – Amma inanıram ki, qəzəblənmiş ruhlara nə isə bir tələ qurmaq fikrindədir.

Mən Puaronu axtarmaq üçün çıxdım və onu sifətce arıq, cavan bir adamla söhbət edən gördüm. Bu, mərhum Bleybnerin katibi idi.

– Xeyr, – o deyirdi, – mənim bu ekspedisiyaya qoşulduğum cəmi altı aydır. Amma mister Bleybnerin planları və işləri mənə çox gözəl məlum idi.

– Siz onun qardaşı oğlu haqqında nə deyə bilərsiniz?

– Bir gün o, burada varid oldu. Pis oğlan deyildi. Əvvəllər onu heç vaxt görməmişdim, ancaq Eymz və yanılmıramsa, Şneyder də onu çoxdan tanıyırdı. Əmisi onun gəlişinə əsla sevinmirdi. Onlar hər xırda şeyin üstündə bir-biri ilə höcətləşirdilər. “Bircə sent də məndən görməyəcəksən”, – deyə əmisi bir dəfə mənim yanımda özündən çıxdı. “Nə indi, nə də mən öləndən sonra. Pullarımın hamısını həyatımı həsr etdiyim işlər üçün vəsiyyət edəcəyəm. Bunu mən bu gün mister Şneyderə də demişəm”. Gənc Bleybner işi belə görəndə buradan Qahirəyə getdi.

– Həmin müddətdə o, tamamilə sağlam idimi?

– Kim? Mister Bleybnermi?

– Xeyr, onun qardaşı oğlu.

– Gərək ki, nədənsə şikayətlənirdi. Amma görünür, bu, elə də ciddi bir şey deyildi, yoxsa yadımda qalardı.

– Daha bir şey xəbər alım: cənab Bleybnerdən yazılı bir vəsiyyət-filan qalımı?

– Mən bilən, yox.

– Siz ekspedisiya ilə burada qalıb tədqiqatları davam etdirəcəsinizmi?

– Xeyr, ser. Yarımçıq işlərimi qaydaya salan kimi Nyu-Yorka yola düşəcəyəm. İstəsəniz, mənə gülə də bilərsiniz, amma qoca Men-he-ranın qəzəblənmiş ruhunun növbəti

qurbanına çevrilmək istəmirəm. Əgər burada qalsam, bilərəm ki, bu bəla mütləq başımın üstünü alacaq.

Gənc öz qaşları üstündə yumurlanan tər damcılarını sildi. Puaro ondan aralandı. Sonra çiyini üstündən ona tərəf baxaraq gülümsədi:

– Unutmayın ki, o, öz qurbanlarından birini Nyu-Yorkda haqlayıb, – dedi.

– Qoy Allah bizi cəhənnəm əzabından özü uzaq eləsin, – deyə mister Harper səksəkəli halda aralandı.

– Bu cavan adam əsəbi hal keçirir, – Puaro fikirli halda bildirdi. – Növbəti zərbə elə onu məhv etməlidir. Buna şübhə ola bilməz.

Mən maraqla Puaronun simasına nəzər saldım, lakin çöhrəsində duyulan tapmacalı ziya mənə heç nə demədi. Ser Qay Villard və doktor Tossvilin müşayiəti ilə bizə qazıntılar gedən yerləri göstərdilər. Əhəmiyyətli tapıntılar artıq Qahirəyə göndərilmişdisə də, hələ tədqiqat yerində olan bəzi qəbir əşyaları son dərəcə maraqlı idi. Gənc Baronetin işə olan böyük həvəsi açıq-aşkar duyulurdu. Amma mənə elə gəlirdi ki, onun davranışında nə isə bir əsəbilik duyuram. Bu, yəqin ki, onun tamamilə yaxa qurtara bilmədiyi və mərhum qüvvələr qarşısında təlaşla bağlı bir hiss idi. Şam yeməyi ərəfəsində yuyunmaq məqsədilə bizdən ötrü nəzərdə tutulmuş çadıra girəndə yan tərəfdə durmuş ağ çalmalı, tünd dəri, ucaboy bir adamla qarşılaşdıq. O, ərəbcə nə isə mızıldanaraq salamlama tərzilə təzim etdi. Puaro ayaq saxladı.

– Siz mərhum ser Villardın xidmətçisi Həsənsinizmi?

– Əvvəllər öz lordum ser Conun xidmətində olmuşam. İndi isə onun oğluna qulluq edirəm. – O, bir addım irəli çıxıb, səsinə alçaltdı. – Deyirlər ki, siz müdrik adamsınız və hətta qorxunc ruhlara qarşı da tədbirlər görə bilərsiniz. Qoy gənc ağa bu yerlərdən uzaqlaşsın. Bizlərin arasında, həqiqətən, qəsbkar bir ruh gəzib-dolaşır.

Sonra detektivin cavabını gözləmədən kəskin hərəkətlə aralanıb uzaqlaşdı.

– Ruh gəzib-dolaşır... – deyə Puaro dodaqaltı təkrar etdi.

– Bəli, mən özüm də bunu hiss etmişəm.

Yeməyimizi könülaçan bir şəraitdə yediyimizi demək çətin idi. Misir antikvarları ilə məşğul olan Tossvili də süfrə

başına dəvət etmişdik. Yatmaq üçün qalxıb dağılışmağa hazırlaşarkən ser Qay qəflətən Puaronun qolundan yapışdı və ona tələsik halda nəsə göstərdi. Həmin istiqamətdə tutqun bir fiqur çadırların arası ilə hərəkət edirdi. Bu, insani bir varlıq deyildi. Mən sərdabənin divarlarında cızılmış it başlı fiquru tanıdım. Bu səhnəni görəndə qanım damarımda dondu.

– İlahi! – deyə Puaro dəhşət içində pıçıldadı. – Anubis!

– Ruhu bədəndən çıxaran çaqqal başlı varlıq!

– Bizi labüdü təhlükə hədələyir, – deyə doktor Tossvil həyəcanlı halda ayağa qalxdı.

– O, sizin çadırınıza doğru getdi, Harper, – deyə sifətinin qanı qaçmış ser Qay içini çəkdi.

– Xeyr, – Puaro başını buladı, – doktor Eymzinkinə tərəf.

Doktor laqeyd halda ona baxdı, sonra mister Tossvilin sözlərini təkrar etməyə tələsdı:

– Bəli, bizi təhlükə hədələyir. Gəlin baxaq görək bu nədir belə.

O, qəflətən varid olmuş vahiməli varlığın ardınca cəsərlə irəli atıldı. Mən də onun arxasınca çıxdım. Lakin biz yerdə – qum üzərində heç bir ləpirə rast gəlmədik. Bir azdan əldən düşmüş halda qayıdarkən Puaronun öz şəxsi təhlükəsizliyini təmin etmək üçün bir sıra tədbirlər gördüyünün şahidi olduq. Dostum qum üzərində çəkdiyi müxtəlif diaqram və heroqliflərlə çadırımızı əhatə etməkdə idi. Mən onların arasında Pentaqonun beşguşəli ulduzuna bənzəyən fiqurları da seçə bildim. Onun cadugərlik işində özünü belə təcrübəli göstərməsi mənə qəribə gəlirdi.

Bu hərəkətlər, gərək ki, doktor Tossvilin xoşuna gəlmədi. O, məni kənara çəkib hirsli tonunu nisbətən nəzakətli sözlərlə yumşaltmağa cəhd etdi.

– Bu, əllaməlikdir, ser, – o, qəzəblə səsləndi. – Sırf əllaməlikdir. Lap başını itirib. Orta əsrlərin mövhumatı ilə Qədim Misirdə mövcud olmuş inam arasındakı fərqi heç cür anlamır. Hələ heç vaxt belə ağılsızlıq görməmişdim.

Mən qeyzlənmiş eksperti sakitləşdirdim və biz Puaronun ardınca çadıra girdik. Mənim cılız dostum indi özünü nisbətən rahat hiss edirdi.

– Hə, daha rahat nəfəs ala bilərik, – deyə o, xoşbəxt bir əda ilə bəyan etdi. – Gözümə bir az yuxu getsə, başımı

partladan ağrı zəhrimar da, bəlkə, çəkilə. Bir fincan kəklikotu çayı bu saat ləzzət verərdi.

Sanki, ilahi özü onun səsinə eşitdi və azacıq keçməmiş çadırın girəcəyində örtük qalxdı və şərqli xidmətçi əlində tutduğu çaydanı Puaroya tərəf uzatdı. Onun qeyri-adi cəlbədicisi ətri çaydandakının elə məhz kəklikotu çayı olduğunu sübut edirdi. Həsənə təşəkkürdən sonra Puaro mənə də çay təklif etdi, lakin mən imtina elədim və biz yenidən ikilikdə qaldıq. Yerimə girmək üçün soyunduqdan sonra mən bir anlığa çadırın girəcəyində dayanıb səhranı nəzərdən keçirdim.

– Füsunkar mənzərədir, – mən ucadan səsləndim, – iş də çox əla və romantikdir. Mən zövq almağa başlayıram. Bu səhra həyatı, qeyb olmuş mədəniyyətin orta göbəyinə gətirib çıxaran tədqiqat. Əminəm ki, dostum, siz özünüz də ləzzət alırsınız.

640

Mən cavab almadım və geri qanılanda yerimdə qurdum. Bir göz qırpımında mənim xoş heyrət hissəm çilgün ümitsizliklə əvəz olundu. Üfürülmüş rezin döşəyin üstündə arxası üstə sərilib qalmış Puaronun sifəti dəhşətlə səyriyirdi. Onun yanında boş fincan düşüb qalmışdı. Mən özümü onun səmtinə atdım, sonra bayra şığıyıb, doktor Eymzin çadırına tərəf götürüldüm.

– Doktor Eymz, – çığırdım, – tez bura gəlin!

– Nə olub? – deyə alt paltarda dərhal qarşımda zahir olan doktor xəbər aldı.

– Mənim dostum... O xəstələnib. Ölür. Kəklikotu çayı. Həsəni düşərgədən çıxmağa qoymayın.

Həkim ildırım kimi bizim çadıra cumdu. Puaronu necə qoyub çıxmışdımsa, eləcə də uzanıb qalmışdı.

– Qeyri-adi işdir, – Eymz çığırdı. – Məncə, bu, zəhərlənməyə oxşayır. Siz onun nəşə bir şey içdiyini deyirdiniz. O nə idi ki? – O, boş fincanı yerdən qaldırdı.

– Yaxşı ki, mən onu heç ağzıma da almamışam, – arxadan zərərdidə istehzalı tərzdə dilləndi.

Hər ikimiz səs gələn tərəfə döndük. Puaro qalxıb yerinin içində oturmuşdu. O gülümsəyirdi.

– Bəli, mən bu zəhərli çaydan heç bircə damcı belə dilimə vurmamışam. Əziz dostum Hastinqs, sizin gecəni təriflədiyiniz müddətdə mən öz fincanımı mədəmə deyil,

xırdaca bir şüşəyə boşaltmaq fürsətini əldən vermədim. Həmin şüşə kimyəvi tədqiqata göndəriləcək.

Sonradan məlum olduğu kimi, çayına, həqiqətən, gizlicə zəhər qatılmış doktor kəskin bir hərəkət edərək nəse bir şey etmək istədi.

– Sakit! – deyə Puaro əmr tonuna keçdi. – Özünüzü şüurlu aparın. Müqavimətin mənası yoxdur. Hastinqsin öz alicənablığını yerinə yetirmək üçün eşiyə çıxdığı müddətdə mən həmin şüşəni etibarlı yerdə gizlətmişəm. Hastinqs, əldən zirək olun, onu həbs edək!

Mən Puaronun qeyzini anlamasam da, dostumu xilas etmək əzmi ilə bir də gördüm ki, həkimin qarşısını kəsmək üçün irəli atılmışam. Lakin doktorun son dərəcə cəld hərəkəti başqa bir əməllə bağlı imiş. Onun əlini ani surətdə ağzına aparması ilə acı badam qoxusunun çadırı bürüməsi bir oldu. Eymz şappılı ilə üzüqoylu yerə yığıldı.

– Daha bir qurban... – Puaro hüznü səsə bildirdi. – Ancaq ən sonuncusudur. Yəqin ki, bu, elə ən yaxşı çıxış yoludur. Onun vicdanı üç ağır qətlə ləkələnmişdi.

– Kimin? Doktor Eymzinmi? – mən hələ də bir şey anlamadan çıxırırdım. – Bəs mən elə bilirdim ki, siz mövhum təsirlərə, həqiqətən, inanırsınız?

– Siz məni düz başa düşməmisiniz, Hastinqs. Mən qəsdən özümü qorxunc qara qüvvələrə inanırmış kimi göstərirdim. Birdəfəlik xatircəm olun ki, dalbadal baş vermiş bir neçə qətlin kim tərəfindən törədildiyini aşkara çıxarmaq üçün günün günortaçağı özünü mövhum qüvvələrə inanırmış kimi göstərmək mənim ağılıma qeyri-iradi olaraq gəldi. İnsanın fəvqəltəbii varlıqlar qarşısında qorxusundan istifadə etmək Eymzdən cəsaret istəyirdi. Elə bilirəm ki, bu, onun beyninə ser Villardın vəfatı zamanı girmişdir.

Mövhum qüvvələr barədə söz-söhbətlərin ortaya çıxması ona dəmir kimi sağlam adam olan mister Bleybneri aradan götürməkdə qətiyyət vermişdir. Nyu-Yorkdan aldığı məlumatdan bir neçə ehtimal ortaya çıxırdı. Əvvəla, cavan Bleybnerə Nyu-Yorkda kimsə xəbər verir ki, son vaxtlar Misirdə olan əmisindən borc ala bilər.

– Bu, doktor Eymz olub?

Puaro sualına məhəl qoymadan davam etdi:

– Çoxdan tanıdığı həmin adam onun yolxərcini çəkir və özü ilə Misirə gətirir. Əmisindən birçə penni belə qopara bilmədikdə isə onu qayıtmaq üçün biletlə pulu ilə də təmin edir. Ola bilsin ki, bütün bu məbləğlər ona borc kimi verilmişdi.

– Bütün bunlar o qədər də ağılabatan işə oxşamır, – mən etirazımı bildirdim.

– Bu, hələ hamısı deyil, Hastings. İş elə gətirir ki, həmin borcu heç vaxt qaytara bilməyəcəyini və həyatda heç bir uğur əldə etməyəcəyini anlayan gənc Bleybner açıq və səmimi tərzdə son məktubunda yazır: “Mən indi lütün biriyəm və özümü güllə ilə vurmağımın səbəbi mənhus iflas xəstəliyinə qarşı gördüyüm tədbirdir”.

– Elə bil, bu sözlərdə nəşə bir məzəc var.

642

– Bəli, Hastings, düz tapmışınız. O, ağır dəri xəstəliyinə mübtəla olmuşdu. Onun bir müddət yaşadığı Sakit okean hövzəsi adalarında zöhrəvi xəstəliklər geniş yayılmışdır. Belə bir ağır vəziyyətində onunla qarşılaşmış köhnə dostu mütləq ona əl tutmalı idi. Bayaqqı sualınıza cavab olaraq bildirmək istəyirəm ki, mənim şübhələrim iki adama doğru istiqamətlənmişdi. Eymzlə yanaşı, Nyu-Yorka gəlib çıxmış adam Harper də ola bilərdi. Lakin mən tezliklə müəyyən etdim ki, bu ağır cinayətləri yalnız doktor törədə və məharətlə ört-basdır edə bilərdi. Çünki gənc Bleybnerin Harperi də çoxdan tanıdığı mənə məlum idi. Lakin doktorun yolunda bu gənc canından belə keçməyə hazır idi. Onun doktor Eymzə bəslədiyi hissləri Nyu-Yorkdan aldığı belə bir fakt da sübut edir. Bir neçə il əvvəl bərk sərxoş vəziyyətdə ikən o demişdi: “Suda batdığım zaman həyatımı xilas etmiş Robert Eymzə nəinki xoşuna gələn bu siqaretqabını, hətta bütün var-yoxumu versəm belə, onun borcundan çıxma bilmərəm!” Odur ki öz qardaşı oğluna qarşı mister Bleybnerin Misirdəki amansızlığı doktor Eymzi bərk qəzəbləndirir. Köhnə dostu ümitsizlik və ruh düşkünlüyü içərisində dünyanın o başına yola düşdükdən sonra xeyli maddi ziyana düşmüş doktor tezliklə Bleybneri qətlə yetirməyi qətlə edir. Onun daxili düşüncələri işin içində olan Şneyderə də gizli qalmır.

Mən bir anlığa fikrə daldım. Puaronun fərziyyəsi getdikcə daha inandırıcı görünməyə başlayırdı.

– Var-dövlətini ekspedisiyanın fəaliyyəti naminə vəsiyyəət etmiş bu elm fədaisinin ölümü barədə xəbəri onun qardaşı oğlu Nyu-Yorka çatır-çatmaz alarkən dərin ruh düşkünlüyünə qapılır və intihar edir. Beləliklə, mister Bleybner öz həyatını qardaşı oğluna, o isə öz ömrünü doktora bağışlayır.

– Bəs mərhum Şneyder bu işlərə necə baxırdı?

– O, hər şeyi bildiyinə görə doktoru daim narahat edirdi.

Onu aradan götürməklə bir tərəfdən qorxulu şahiddən yaxa qurtarmaq, digər tərəfdənsə mövhum qüvvələr barədə şayiələri qüvvətləndirmək üçün Eymz növbəti zərbəni endirməkdə tərəddüd etmir. Hastings, bir az da dərinə getsək, öz təcrübəmə əsasən deyə bilərəm ki, kənarında qala bilən qatil rahatca həyata keçirdiyi qətləri, adətən, təkrar-lamağı xoşlayır. Odur ki mən cavan Villardın həyatı üçün çox narahat idim! Anubisin bayaq gördüyünüz təzahürü mənim göstərişimlə Həsən tərəfindən qurulmuş bir kələk idi. Həsəni belə bir qiyafəyə salmaqla mən doktorun qorxub-qorxmayacağını aydınlaşdırmaq istəyirdim. Amma fəvqəltəbii qüvvələrin “özünü bürüzə verməsi” ona əsər etmədi. O, mənim mövhum qüvvələr əleyhinə gördüyüm tədbirləri də vecinə almadı. Düzəltdiyim balaca komediya onu əsla aldatmadı. Onun yeni bir faciə hazırlamadığına inana bilmirdim.

Mən yenə xəyala daldım. Bir caninin törətdiyi adi qətlərin çoxdan ölüb getmiş firon Men-he-ranın ruhunun qorxunc təntənəsi kimi qələmə verilməsinə və Qədim Misirdəki inam və ehkamların əsassız surətdə səhv yozulmasına dostum Puaronun bir neçə saatlıq adi fəaliyyəti ilə son qoyulması bu detektivin ağıl və şücaətini bir daha təsdiq etdi.

KRİT ÖKÜZÜ

Erkül Puaro fikirli halda gələn adama baxdı.

Sifətinə qətiyyət verən çənəsi, mavidən daha çox boza çalan gözləri olan, qədim yunanlardakı kimi hiasint çiçəyi rəngli saç burumlarından çöhrəsinə tünd-göy kölgə düşən bir şəxs onun qarşısında durmuşdu.

644

Səliqə ilə geyilmiş əla biçimli əyalət paltarı və nimdaş redikülü ilə yadda qalan bu qızın davranışındakı əsəbilliyin arxasında gizlənmiş nəcib bir qürur onun nəzərindən qaçmadı.

“Kənd qızıdır”, – deyə o, özlüyündə qət etdi. Detektiva elə gəldi ki, qızı bura gətirmiş səbəb tamamilə qeyri-adi olmalıdır. Çünki Diana Maberli danışıqca səsi yüngülcə titrəyirdi.

– Heç bilmirəm mənə kömək edə biləcəksinizmi, müs-yö Puaro? Fövqəladə ağır bir vəziyyətə düşmüşəm.

– Bəlkə, nəql edəsiniz? – Puaro mehribancasına dilləndi.

– Əlim hər yerdən üzülüb, ümidimi itirmişəm, müs-yö Puaro. Sözüün düzü, aqlım kəsmir ki, dadıma çatacaq bir kimsə tapılsın!

– Ürəyinizi mənə açə bilərsiniz, xanım.

Qəflətən qızın rəngi dəyişdi. O, birnəfəsə danışmağa başladı.

– Yanınıza ona görə gəlmişəm ki, adaxlımla aramız dəymişdir. – O susdu və gözlərini müsahibinə dikdi. – Aqlımın başımda olduğuna şübhə etməyə bilərsiniz, – deyə sonra əlavə etdi.

Erkül Puaro yavaşca başını tərپətdi.

– Bu nə sözdür, xanım. Mən sizin son dərəcə dərrakəli olduğunuza tamamilə əminəm. Küsülü sevgililər arasında ixtilafı aradan qaldırmaq elə mənim peşəmdir. Əlbəttə,

adaxlınızla münasibətinizin pozulmasına nəşə ciddi bir səbəb olmalıdır.

Qız başı ilə təsdiq etdi:

– Hyu nişanı ona görə pozmuşdur ki, ağılnı itirməyə başlayıb. Deyir ki, dəliyə nə toy?

Erkül Puaronun qaşları çatıldı.

– Bəs siz onunla razı deyilsiniz?

– Bilmirəm... Bir də axı bu dəlilik özü nə olan şeydir? Əslinə qalsa, elə hər kəsdə bir az dəlilik yoxdurmu?

– Belə ehtimal etmək mümkündür, – deyə Puaro razılaşdı. – Deməli, adaxlınız ancaq bu xəstəliyinə görə sizi özüənə arvad edə bilmədi.

– Hyuya ciddi bir şey üz verdiyinə heç cür inana bilmirəm, – Diana Maberli dedi. – Onun ağılı başındadır. Tamamilə sağlamdır.

– Elə isə niyə o, öz şüurunun normallığına şübhə edir?

– Puaro bir xeyli sükutdan sonra davam etdi. – Bəlkə, nəşillərində, doğrudan da, dəlilik-zad vardır?

Diana başını inkaredici tərzdə yırğaladısa da, bir qədər tərəddüdlə cavab verdi:

– Bəlkə də, nəşillərində belə şey olub. Ancaq dəqiq bilirəm ki, atasında və babasında psixi anormalıq olmayıb. Özünü də məlum deyilmi: hər ailədə biri kəmağıl olur, o biri fərasətli.

Qızın gözləri müsahibinə zilləndi. Erkül Puaro bir xeyli başını kədərlə tərptədi və haçandan-haçana dedi:

– Təəssüflər olsun ki, sizin başınıza böyük müsibətlər gəlib, xanım.

Qızın çənəsi əsdi.

– Mən bura sizin təşəllilərinizi dinləmək üçün deyil, sizdən kömək almaq üçün gəlmişəm, müsyö Puaro.

– Sizcə, mən nə edə bilərəm?

– Nə deyim? Ancaq burada nəşə çox incə bir sirt olmalıdır. Mən bunu bütün varlığımla hiss edirəm.

– Xanım, nişanlınız barədə mənə hər şeyi təfərrüatı ilə danışa bilərsinizmi?

Diana tələsik sözə başladı.

– Onun adı Hyu Çandlerdir. İyirmi dörd yaşındadır. Layd Manorda olur. Əsil-nəcabəti hələ Yelizavetanın taxtda olduğu vaxtlardan tanınır. Hyu ailənin yeganə oğludur. Öz arzusu ilə

hərbi dəniz donanmasında qulluğa girib. Bir ənənə olaraq Çandlerlərin hamısı özlərini bu peşəyə həsr etmişdir. Hətta vaxtilə onların əcdadı Cilberd Çandler ingilis eskadrasında ser Valter Ralleyin özü ilə on beş il birgə üzmüşdür. Hyu da, təbii ki, öz taleyini donanma ilə bağlamışdır. Ancaq son vaxtlar atası onun bu işdən uzaqlaşmasını arzulayır.

– İlk dəfə o, bu barədə öz etirazını nə vaxt bildirmişdir?

– Təxminən bir il əvvəl. Tamamilə gözlənilmədən.

– Hyu Çandler öz sənətində xoşbəxt idimi?

– Olduqca.

– Bəlkə, bir qüsurlu-filan... Yaxud rəhbərliklə münafiqə...

– Hyu ilə əlaqədarmı? Qətiyyənlə bilməz. O, şücaətli gəncdir. Seçdiyi peşəyə ürəkdən bağlı idi. Odur ki atasının bu yeni mövqeyini əsla anlaya bilmirdi.

– Admiral Çandlerin etirazı hansı səbəblə əlaqədar ola bilərdi?

– Əsl səbəbi o, heç vaxt bildirmirdi. – Diana alçaqdan səsləndi. – Ah, son günlər daim malikanəni idarə etməyi öyrənməyin Hyu üçün daha vacib olduğunu deyirdi. Halbuki bu yalnız bir bəhanə idi. Bunu hətta Corc Frobişer də dərk edirdi.

– Frobişer? O kimdir?

– Polkovnik Frobişer. O, admiralın ən yaxın dostu və Hyunun kirvəsidir. Vaxtının çoxunu həmişə Manorda keçirir.

– Bəs admiral Çandlerin öz oğluna hərbi dəniz donanmasını tərk etmək tövsiyəsinə polkovnik Frobişer necə yanaşırdı?

– O bitərəf idi. Əlbəttə, bu, polkovnikin özünə də tamamilə qaranlıq idi. Hamıya olduğu kimi.

– Hətta Hyu Çandlerə də?

Diana dərhal cavab vermədi. Puaro bir dəqiqəyə kimi gözlədikdən sonra davam etdi:

– Vaxtilə, yəqin ki, o da heyrətlənməli idi. Bəs indi? Yəni heç bir söz demir?

Diana könülsüz halda mızıldandı:

– Təxminən bir həftə bundan qabaq o, atasının haqlı olduğunu, məhz belə hərəkət etməyin vacibliyini təsdiq etdi.

– Səbəbini soruşmadınız?

– Məlum işdir. Bir də axı o, mənə deməzdi.

Erkül Puaro bir-iki dəqiqə xəyalda daldı. Sonra dilləndi:
– Sizin yaşadığınız ərazidə bu il ərzində dedi-qoduya səbəb olmuş və müəyyən bir ehtimalla gətirib çıxaran hər hansı qeyri-adi hadisə-filan baş verməyib ki?

– Sizi anlamıram, – qız təəccübləndi.

Puaro sakit, lakin təmkinli ahənglə dedi:

– Az-çox diqqətəlayiq şeylərdən danışın.

– Diqqəti cəlb edəcək elə bir mühüm iş olmayıb.

– Bəs nə barədə nəql edə bilərsiniz?

– Görünür, sizi adi söz-söhbətlər maraqlandırmır. Qəribə şeylərdən biri qonşu fermada baş vermişdi. Bu, qisasdan daha çox, naməlum bir kənd əbləhinin işi ola bilərdi.

– Nə olmuşdu?

Qız həvəssiz halda davam etdi:

– Bir neçə qoyunun tələf edilməsi ilə əlaqədar hay-küy qalxmışdı. Heyvanların hamısının başı kəsilmişdi. Özü də bu işi çox yoxsul və tündməzac xasiyyətli bir fermerin başına gətirmişdilər. Hadisə yerinə çağırılmış polis bunu həmin kəndliyə qarşı nə isə bir qəzəbin ifadəsi kimi izah etdikdən sonra ona adamlarla mülayim olmağı məsləhət bilmişdi.

– Bəs ziyanları təyin etmək mümkün olmadı?

– Xeyr. Bu, deryada balıq sevdası kimi bir şey olardı.

Puaro əllərini ovuşdura-ovuşdura dedi:

– Bunlar heç, yaxşısı budur, deyin görüm: nişanınızı həkimə göstəriblərimi?

– Məncə, yox.

– Məgər onun üçün bundan daha asan bir iş ola bilərdimi?

Diana astaca dilləndi:

– Bu doğrudur. Ancaq o, həkimlərə nifrət edir.

– Bəs atası?

– Elə bilirəm ki, admiral da ondan geri qalmaz. Tibb xadimlərini yalançı tacirlər adlandırırlar.

– Admiralın zahiri görkəmi necədir? Həkimlərə ehtiyacı yoxdursa, görünür, özünü çox gümrəh və saz hiss edir. Xoşbəxtdir mi?

Diana onun suallarına alçaq səslə cavab verməkdə davam etdi:

– O, dəhşətli dərəcədə qocalmağa başlayıb. Xüsusilə bu son...

– Bir il ərzindəmi?

– Bəli. Sanki, fəlakət onun üzərinə öz kölgəsini salmışdır.

Puaro fikirli halda başını tərpətdi. Sonra sorgusunu davam etdirdi:

– Sizcə, o, öz oğlunun nişanlanmasına fərəhlənirdimi?

– Hə, əlbəttə. Bilirsinizmi, mənim qohumlarımdan birinin malikanəsi onlarınki ilə qonşudur. Biz Hyu ilə bu qonşuluq əlaqələri barədə söz salanda əvvəllər o, olduqca məmnun görünürdü.

– Bəs indi? Nişanınızın pozulmasına necə münasibət bəsləyir?

– Mən dünən səhər admiralla görüşdüm, – deyər qızın səsi yenidən titrədi. – Çox narahat görünürdü. Əlimi əlləri arasına alıb dedi: “Bu, sənin üçün ağırdır, qızım. Ancaq o, düz hərəkət edir. Bu, onun yeganə çıxış yoludur”.

– Siz də mənim yanıma gəlməyi qərara aldınız?

Qız təsdiqedicə əda ilə başını tərpətdi:

– Bir şey edə bilərsinizmi?

– Bilmirəm. Hər halda, gedib baxmaq mümkündür.

* * *

Pəhləvan cüssəli Hyu Çandler elə ilk görünüşdən Erkül Puaroya böyük təsir bağışladı. Geniş sinəsi və çiyinləri, sıx saçlı başı uca qaməti ilə gözəl tənəsübdə idi. Belə bir adam əsrarəngiz qüvvəyə və möhkəm iradəyə malik olmalı idi.

Diananın qohumunun evinə çatan kimi qız dərhal admiral Çandlerə zəng vurdu. Onlar elə həmin saat uzun və geniş külafirəngisində çay süfrəsi açılmış Layd Manora yollandılar. Masanın arxasında üç adam çay içirdi. Saçları ağarmış, yaşına görə xeyli qoca görünən, qəddi, sanki, gözəgörünməz bir yükün ağırlığından əyilmiş, gözləri çuxura düşmüş ev sahibi də onların arasında idi. Onunla təzad təşkil edən, qıvrıq görkəmə malik polkovnik Frobişer isə birçəkləri çallaşmış kürənsaçlı, möhkəm bədənli, lakin bəstəboy bir adam idi. Ərazi qarnizonu əsgərini xatırladan, daim hərəkətdə olan şıq geyimli bu gülürüz kişi son dərəcə nüfuzedicə gözlərə malik idi.

Adətinə görə, başını sinəsinə əymiş, çatılmış qaşları altından irəli yönəlmiş nəzərlərini məchul bir nöqtəyə zilləmişdi. Üçüncü adam Hyu idi.

– Əsl atletdir, elə deyilmi? – polkovnik Frobişer Puaronun gənci diqqətlə izlədiyini görüb astaca sözə başladı.

Erkül Puaro başını tərpətdi. O, Frobişerlə yanaşı əyləşmişdi. Süfrənin o biri başında oturmuş qalan üç nəfər isə şirin-şirin laqqırtı vururdu. Ancaq yaxşı diqqət yetirdikdə bu söhbətdə nəşə bir saxtaliq duyulurdu.

– Hə, doğrudan da, polad biləklidir, – deyər Puaro dodaqaltı mızıldandı. – Lap elə bil, Poseydona qurban verilən qədim Krit öküzüdür... Kişi sağlamlığının mükəmməl nümunəsi...

Frobişer köksünü ötürdü. Onun daim hərəkətdə olan gözləri Erkül Puaronu oğrun-oğrun təqib etməyə başladı. Tezliklə o, yenidən dilləndi.

– Amma öz aramızdır, sizin kim olduğunuz mənə bəllidir.

– Canım, burada nə sirr ola bilər?

Puaro əlini yellədi. Bu hərəkətlə detektiv öz sənətinin elə də mühüm bir peşə olmadığını bildirmək istəyirdi. Sonra o fikrə daldı. Dərin xəyaldan onu Frobişerin sualı ayırdı.

– Qız onun barəsində sizə bir şey danışımı?

– Kimin barəsində?

– Gənc Hyunun barəsində... Görürəm ki, hər şeydən xəbərdarsınız. Ancaq qızın niyə məhz sizin yanınıza gəldiyi heç cür başıma batmır. Məgər belə işlər daha çox təbabət sahəsinə aid deyilmi?

– Hər cür işlər mənim sahəmə aid ola bilər. Sizi inandırırım ki, mənim peşəmə təəccüblənəcəksiniz.

– İnanın ki, bu qızın sizdən nə gözlədiyini heç cür dərk edə bilmirəm.

– Miss Maberlinin mübarizliyinə və əzmkarlığına yalnız qibtə etmək olar, cənab polkovnik.

Frobişer səmimiyyətlə başını tərpətməklə buna şərik olduğunu bildirdi.

– Bəli, mübariz olması yaxşıdır. Axı o, pis qız deyil. O heç vəchlə Hyunu atmayacaq. Onun üçün heç nəyin fərqi yoxdur. Bilirsiniz, həyatda elə güclü şeylər var ki, onlara qarşı mübarizə bəzən lüzumsuzdur.

Onun siması qəflətən daha qoca və yorğun göründü. Puaro səsini daha da alçaltdı. O, ehtiyatla:

– Belə çıxır ki, dəlilik ailənin özüündən gəlir? – deyər soruşdu.

Frobişer başı ilə təsdiq etdi:

– Yeganə varis olasan, aqibətin də belə ola, – o donquldandı. – Babasında da bir balaca belə şey olmuşdu.

Puaro qarşı tərəfdə əyləşmiş üç nəfərə ani bir nəzər saldı. Arabir gülən və Hyu ilə söhbət edən Diana özünü şən aparırdı. Sanki, bu üç adamın dünyada heç bir dərdi-səri yox idi.

– Dəlililik özünü onda hansı şəkildə büruzə vermişdi?

– Puaro nəzakətlə xəbər aldı.

– Boy-buxunlu kişi idi. Otuz yaşına kimi tamamilə yaxşı idi. Sonra bir qədər özündən narazılıq etməyə başladı. İlk günlər camaat bir şey hiss etməsə də, sonradan getdikcə dedi-qodu yayılmağa başladı. Adamların söz-söhbətlərində isə adətən, bir qədər həqiqət olur. Sonra yazığın vəziyyəti getdikcə pisləşdi, – deyər o, çiyinlərini qısdı, – iş əsl dəlilliklə bitdi. Allah özü şahiddir.

650

Bir anlıq sükutdan sonra o, sözüne davam etdi:

– Amma o, ahilliq yaşınadək yaşadı. Görünür, Tanrının hökmü belə imiş. Hyunun qorxduğu şey də budur. Ona görə də həkimləri, dava-dərmanı görənlər gözü yoxdur. O, başının tamamilə xarab olacağından qorxur. Onu qınamıram. Özüm də işin belə şəkli alacağını elə bu başdan hiss edirəm.

– Bəs admiral Çandler nə fikirdədir?

– Bu hadisə onun ürəyinə dağ çəkib, – Frobişer qısaca bildirdi.

– Oğlunu çoxmu sevir?

– Məgər ondan başqa özgə bir kimsəsi var? Bilirsiniz, Hyu on yaşında ikən admiralın arvadı qayıqla dəniz gəzintisi zamanı suda batmışdır. Həmin vaxtdan o, öz həyatını bütünlüklə oğluna həsr etmişdir.

– O, öz arvadına çoxmu bağlı idi?

– Ona səcdə edirdi. O, tanıdığım qadınların ən mehribanı idi. – Bir qədər sükutdan sonra birdən cəld dedi: – Onun rəsminə baxmaq istərdinizmi?

– Böyük məmnuniyyətlə.

Frobişer stulunu geri itələyib ayağa qalxdı.

Admiral sol əlini qaldırmaqla onların süfrədən aralanmalarına etiraz etmədiyini bildirdi. Polkovnikin müşayiəti ilə Puaro külafirəngidən içəri adladı. Diana bir anlığa şadlıq qiyafəsini özündən ataraq, özünün iztirab dolu sualedici nəzərlərini onların arxasınca yönəltdi. Hyu da həmçinin

başını qaldırıb, gərgin baxışlarla iri qara bıçları olan çəlimsiz adama baxdı.

Qonaq Frobişerin ardınca evə girdi. İçəri nisbətən qaranlıq olduğundan əvvəlcə cismləri bir-birindən ayırmaq çətin oldu. Lakin tədricən evin qədim və gözəl şeylərlə bəzədildiyi məlum oldu.

Polkovnik Frobişer onu mənzilin rəsm qalereyasına gətirib çıxardı. Ön divarda vəfat etmiş Çandlerlərin portretləri asılmışdı. Sifətləri sərt və mülayim olan bu adamlar həm adi, həm də hərbi donanma mundirində idilər. Qadınlar atlaz paltarlarda və möhtəşəm zinətlərlə bəzənmiş halda əks olunmuşdular.

Nəhayət, Frobişer qalereyanın sonundakı rəsmi önündə ayaq saxladı.

– Orpen tərəfindən çəkilmişdir, – o, fəxrlə bildirdi.

Hər ikisi əlini boz yaxalığına aparmış uca qamətli qadına baxaraq dayandı. Şabalıdı saçları olan bu ledinin siması həyat şəfəqləri saçırdı.

– Hər dəfə admiral onu xatırlayanda halı dəyişir, – Frobişer izahat verdi.

– Hə, əlbəttə. Bu, belə də olmalıdır.

– Düzdür, onda qadınlara qarşı, ümumiyyətlə, zəiflik yoxdur. Ancaq arvadını dərin və sonsuz məhəbbətlə sevirdi. Zavallı qadın heç nədən məhv oldu. Çox təəssüf ki...

O susdu və araya çökən sükut bir müddət heç biri tərəfindən pozulmadı. Onları darıxdırıcı və kədərli bir mühit əhatə edirdi. Sanki, ölmüş Çandlerlər əsrlərlə pak olmuş namuslarının qanla ləkələnməsinə görə səssizcə ah çəkirdilər.

Erkül Puaro müsahibinə baxmaq üçün başını çevirdi. Corc Frobişer gözlərini qırpmadan divardakı gözəl qadının əksinə baxmaqda idi. Puaro incə bir tonla:

– Siz onu yaxşı tanıyırdınız mı? – deyə soruşdu.

– Biz uşaqlıqdan birgə böyümüşdük. Mən Hindistana hərbi xidmətə gedəndə onun on altı yaşı vardı. Geriyə döndüyüm zaman isə onun artıq Çarlz Çandlerin arvadı olduğunu gördüm.

– Onu da yaxşı tanıyırdınız?

– Çarlz mənim köhnə dostumdur. Ən yaxşı dostum. Bu, həmişə belə olmuşdur.

– İzdivaclarımdan sonra da onları tez-tez görürdünüz?

– Ömrümün çoxunu burada keçirmişəm. Bu yer mənim ikinci evimdir. Çarlz və Karolina burada mənim otağımı hər vaxt hazır saxlayırdılar... – o, çiyinlərini çəkdi. Sonra birdən başını qürurla qaldırdı. – İndi də tez-tez burada oluram. Çarlza lazım olan kimi əlüstü özümü yetirirəm.

Yenidən onların üzlərinə faciə kölgəsi qondu.

– Bəs bütün bunlar barədə nə düşünürsünüz? – Puaro xəbər aldı.

Frobişer yerində donub-qalmışdı. Qaşları çatılmışdı.

– Nə düşündüyüm barədə açıq danışmağa tələsmə-səm yaxşıdır. Düzünü desəm, müsyö Puaro, sizlik burada elə bir iş görmürəm. Diananın nə üçün sizə müraciət etdiyini və bura gətirib çıxartdığını hələ də anlaya bilmirəm.

– Diana Maberli ilə Çandlerin nişanının pozulduğu sizə məlumdurmu?

652

– Bəli, məlumdur.

– Elə isə bunun səbəbi barədə nə deyə bilərsiniz?

Frobişer əsla qımıldanmadı.

– Bu haqda qəti bir şey deyə bilmərəm. Belə şeyləri cavanlar aralarında həll eləsələr yaxşıdır. Axı niyə mən bu işə qarışmalıyam?

Puaro dedi:

– Aqlını itirməyə başlayan Hyu Çandlerin indi Diana ilə evlənməyə haqqı yoxdur.

O, Frobişerin alnında tər puçurlandığını gördü.

– Bu mənfur xəstəlik barədə danışmasaq olmazmı? Axı siz nə edə bilərsiniz? Lənət şeytana, məgər Hyu düz hərəkət etmir? Bu heç də onun öz günahı deyil. Mikrob plazması... beyin hüceyrələri... hər halda, nişanın pozulmasından başqa ayrı əlacı olmadığını o, düzgün dərk edir. Bu, onun yeganə çıxış yoludur.

– Əgər bu, təbii bir xəstəlikdirsə, onda, doğrudan da, burada mənlilik bir iş yoxdur. Amma məncə, burada iş tamam başqa cürdür.

– Yəni necədir?

– Axı elə indicə dediniz ki, bu xüsusda danışmaq arzusunda deyilsiniz.

– Sözümdən o saat inciməyin. İstədiyinizi soruşa bilərsiniz.

– Nə üçün admiral Çandler öz oğlunu hərbi dəniz donanmasından uzaqlaşmağa təhrik edir?

– Ayrı çarə varmı? – Frobişer höcətliklə başını yırğaladı. Puaro mülayim halda davam etdi:
– Bəs qoyunların tələf edilməsinə aid nə deyə bilərsiniz?
– Bu barədə də eşitmisiniz? – deyə müsahibinin ağzı köpükləndi.

– Diana özü deyib.

– Diana ağzını mumlasa, daha yaxşı olardı.

– Sizin əsəbiləşməyinizin səbəbi mənə aydın deyil, cənab.

– Məgər o özü bilmir ki... – Frobişer birdən-birə duruxdu.

– Nəyi?

Zabit sərt və ikrah dolu səsle davam etdi:

– Əgər bunu bilmək sizə belə vacibdirsə... deyə bilərəm. O gecə qoca Çandler səs eşitmişdi. O, evə adam girdiyini ehtimal edib, bunu yoxlamaq üçün öz otağından çıxanda, oğlunun otağından işıq gəldiyini görmüşdü. Admiral dərhal geri qayıdıb və Hyunun paltarını soyunmadan ölü kimi yatdığı müəyyən etmişdi. Onun pal-paltarı qana bulaşmış. Otaqda admiralın gözüne içi qanla dolu kiçik bir qab da dəyibmiş.

Həmin dəqiqələrdə atası onu oyatmaqla narahat etmək istəməyib. Ertəsi gün səhər isə başı kəsilmiş qoyunlar barədə səs-soraq hər tərəfə yayıldı. Hyunu sorğu-suala çəkəndə bu barədə xəbəri olmadığını dedi. Evdən bayıra çıxdığını xatırlamırdı. Lakin palçığa bulaşmış ayaqqabıları çöl qapının yanında tapılmışdı. Qanla dolu qabı da izah edə bilmədi. Görürsünüzmü, şeytanın özünün də baş çıxara bilməyəcəyi işdir. Çarlz məsələni araşdırmaq üçün yanıma gəldi. Nə etmək olardı? Qərribə də burasıdır ki, həmin hadisə üç gecədən sonra yenidən təkrar olundu. Dalısını özünü təsəvvür edə bilərsiniz. Hyu bu əyləncədən əl çəkməli idi. Burada – Çarlzın gözünün qarşısında ona hələ müəyyən qədər göz olmaq mümkün idi. Ancaq hərbi dəniz donanmasında belə işlər törətməyi hətta ağla sığışdırmaq belə olmazdı. Bəli, o, Hyunu heç yerə göndərə bilməzdi.

– Bəs sonra? – deyə onun susduğunu gören Puaro soruşdu.

– Daha nə sonra? Məgər hər şey sizə hələ də aydın deyil? – Frobişer yenidən özündən çıxdı. – Olmaya, elə düşünürsünüz ki, Hyu nə etməli olduğunu özü anlamır?

Erkül Puaro dinmədi.

* * *

Geniş salona daxil olanda onlar içəri girən admiral Çandlerlə qarşılaşdılar. Ev sahibi bir anlığa girəcəkdə ayaq saxladı. Eşikdən düşən parlaq gün işığında onun yalnız silueti seçilirdi. Admiral alçaq səslə:

– Aha, – dedi, – hər ikiniz buradasınız? Sizinlə danışmaq istərdim, müsyö Puaro. Lütfən, buyurun kabinetimə.

Frobişer aralı qalmış qapıdan bayıra çıxdı, Puaro isə qocanın ardınca getdi. O, söhbətin yazı masası arxasında gedəcəyini sövq-təbii ilə hiss etdi.

Admiral ona hündür söykənəcəkli adi stul təklif etdi. O özü də belə bir stulda əyləşdi. Əgər Frobişer detektivə narahat və əsəbi adam təsiri bağışlamışdısa, admiral Çandlerdə intəhasız bir ümitsizliyə qapılmış adam görkəmi vardı.

Çandler dərindən ah çəkərək sözə başladı:

– Sizi bura dəvət etmiş Dianaya kömək əli uzatmaqda aciz olmağıma təəssüflənirəm. Zavallı qızıcığazın halının nə qədər ağır olduğunu dərk edirəm. Ancaq bu, necə deyərlər, bizim daxili faciəmidir. Elə bilirəm ki, başqalarının bu əhvalata müdaxiləsinin bizim üçün arzu edilməz olduğunu özünüz başa düşərsiniz, müsyö Puaro.

– Mən bunu, əlbəttə, dərk edirəm.

– Diana – o zavallı qızıcığaz hələ də buna inanmaq istəmir...

– Əvvəllər mən özüm də onun kimi idim. Əslində, heç inanmalı şey də deyil. Əgər bilsəydim ki... – O, birdən-birə susdu.

– Əgər nəyi bilsəydiniz?

– Həmin o qan ləkəsini...

– Bu izdivaca siz əvvəldən razı idinizmi?

Admiral Çandlerin tədricən eyni açıldı.

– Əlbəttə. Niyə də yox? Düzdür, ilk vaxtlar onların görüşməsindən xəbərsiz idim. Çandlerlər nəslinin ana qayğısı görməmiş bu axırıncı nümayəndəsi Hyuda uşaqlığından bu günə kimi heç bir qeyri-normallıq əlaməti olmamışdır. Uzun müşahidələrdən sonra, demək olar ki, bütün qədim ailələrdə ruhi xəstəliklərin müəyyən əlamətləri olduğunu təyin edə bilmişəm.

Puaro nəzakətlə:

– Oğlunuzun mərazi barədə həkimlərlə məsləhətləşmişiniz? – deyə sual verdi.

Çandler:

– Yox, – deyə hiddətlə səsləndi. – Heç məsləhətləşmək istəmirəm də! Onun xilas burada mənim göstərəcəyim qayğıdan asılıdır. Aparıb orada vəhşi heyvan kimi dörd divar arasında saxlasalar yaxşı olar?

– Bəs onun burada qalacağı təqdirdə başqalarını heç bir təhlükə gözləməyəcək?

– Nə demək istəyirsiniz?

Puaro cavab vermədən nəzərlərini admiral Çandlerin gözlərinə dikdi.

Admiral səsinin kəskin ahəngini dəyişmədi:

– Hər kəs öz işini yaxşı bilir. Sizin peşəniz cinayət araşdırmaqdır. Mənim oğlum isə nə qatildir, nə də cani, müsyö Puaro.

– Hələlik elədir.

– Necə yəni “hələlik”?

– Başları kəsilməmiş qoyunlar sizi ehtiyatlı olmağa sövq edir.

– Qoyun məsələsini kim çuğulluq elədi?

– Diana Maberli, sonra isə polkovnik Frobişer.

– Corc dilini dinc qoysa yaxşıdır.

– O, sizin köhnə dostlarınızdan biridir, elədirmi?

– Ən yaxın dostumdur, – admiral ərklə dedi.

– Vaxtilə o, arvadınıza qarşı da mehriban olmuşdur, düzdürmü?

Çandlerin üzündə ani bir təbəssüm yarandı.

– Bəli. Bir vaxt Corc hətta Karolinanı sevirdi də. Gəncliyinin ilk çağlarında. Bəlkə də, elə ona görə heç vaxt evlənməyib. Əlbəttə, belə şeylər sizə qəribə görünə bilər. Kimi iltifata layiq görmək həmişə qadından asılıdır. O günlərdə səadət mənə gülümsədi. Elə bil ki, tale onu tezliklə əlimdən almaq üçün mənə qismət eləmişdi.

O, ah çəkdi, sonra isə boynunu qısdı.

– Arvadınız suda batanda polkovnik Frobişer də sizinlə bir yerdə idimi?

Çandler başı ilə təsdiq etdi.

– Bəli, həmin bədbəxt hadisə baş verəndə o da bizimlə Kronvola istirahətə getmişdi. Faciə baş verən gün mən arvadımla qayıq gəzintisinə çıxmışdım. Frobişer isə evdə qalmışdı. Qayığın nə səbəbə qərğ olduğunu heç cür başa düşmədim... Heç olmasa, bir dəlikdən-zaddan olmalı idi.

Körfəzdən çox aralanmışdıq. O, özünü yaman itirmişdi. Mən onu bacardığım qədər suyun üzündə saxladım... – Admiralın titrəyən səsi qırıldı. – Cəsəd iki gündən sonra tapıldı. Allaha şükür etdim ki, kiçik Hyu bizimlə deyildi! Allah şeytana lənət eləsin. Bəlkə də, elə o vaxt həmin qayığa minməsi daha yaxşı olardı. Hər şey onda bitsəydi...

O, yenidən dərin və ümitsiz bir ah çəkdi.

– Biz ikimiz Çandlerlər nəslinin son nişanələriyik. Bizdən sonra Laydda daha Çandler familiyasını daşıyan adam qalmayacaq. Oğlum Dianaya nişanlananda nəslimizin davam edəcəyinə bağladığım ümid çiçəklənmişdi. Etiraf etməliyəm ki, bu ümidi itirmək mənim üçün çox ağır haldır. Allaha şükür ki, evlənmədilər. Belə-belə işlər, müsyö Puaro.

* * *

656

Erkül Puaro qızılgül bağında Hyu Çandlerlə yanaşı əyləşmişdi. Diana Maberli onları təzəcə tərk etmişdi.

Gənc öz yaraşığı, lakin itirablı üzünü müsahibinə tərəf çevirdi.

– Siz onu başa salmalısınız, müsyö Puaro. – Bir anlıq sükutdan sonra gənc davam etdi. – Görürsünüzmü, Diana öz arzusundan dönməzdir. Mən bunu tərslik hesab edirəm. O, asanlıqla təslim olmayacaq. Vəziyyətlə heç cür barışmaq istəmir. Ona hələ də elə gəlir ki, ağılım başımda tarazdır.

– Artıq dərəcədə üzr istəyirəm, siz ağılnızı itirməyə başladığınıza qəti əminsizmi?

Gənc pörtüdü.

– Mən özümdən tamamilə əlimi üzməmişəm, ancaq getdikcə xarab oluram. Diananın xəbəri yoxdur. O, məni yalnız yaxşı vaxtımda görür.

– Bəs yaxşı olmayanda özünü necə hiss edirsiniz?

Hyu Çandler dərinədən nəfəs aldı.

– Əvvəlcə mənə mürgü gəlir. Yuxulamağa başlayanda isə şüurumu itirirəm; məsələn, keçən gecə məndə adamlıqdan əsər-ələmət yox idi. Qana susamış qızğın öküzə bən-zəyirdim... Sonra əsl qəzəbli köpəyə çevrilmişəmmiş. Mən, çox güman ki, quduzlaşmışdım. Pərən-pərən olmuş uşaqlar, yaxşı ki, qaçıb qurtula biliblər. Belə getsə, tezliklə adamlar küçələrdə mənə rişxənd edəcəklər. Özümə gəlib aylanda bir stəkan su götürdüm, ancaq içə bilmədim. Uldquna bilmirdim.

Bir anlığa danışığına ara verdi. Sonra davam etdi.

– Bütün bunları mənə sonradan danışdılar. Hərəkətlərimin həqiqət olduğundan xəbər tutanda xəcalətimdən özümə yer tapa bilmədim. Gedib əlüzyuyana yaxınlaşdım. Dodaqlarım quruyub cadar-cadar olmuşdu. Susuzluqdan yanırıdım. Amma nə qədər elədimsə, bir qurtum da olsun içə bilmədim. Qətiyyəni udquna bilmirdim. İlahi, su içmək qabiliyyətimi tamamilə itirmişdim.

Erkül Puaro nəzakətlə nəşə mızıldandı. Hyu Çandler daha bir söz demədən xeyli sükut etdi. Möhkəm düşünlənmiş yumruqları dizi üstündə hərəkətsiz durduğu müddətdə qıyılmış gözləri qarşıdakı hansısa məchul nöqtəyə zillənmişdi.

– Oyaq olanda məni qara basır. Ətrafımda şeytanlar və heybətli əcaiblər rəqs edirlər. Bəzən özümü havada uçurmuş kimi hiss edirəm. İblislər məni çarpayım ilə bərabər öz qanadlarına alıb harasa aparırlar!

– Siz, yəqin ki, vəziyyəti bir az da dramatikləşdirirsiniz, – deyər Erkül Puaro təbəssümlə səsləndi.

Hyu Çandler incik halda ona tərəf döndü:

– Dediklərimə zərrə qədər də şübhə etməyin. Bu, mənim qanımdadır. Mənə irsən keçmişdir. Yaxa qurtarmaq mümkün deyil. Allaha şükür olsun ki, bunu vaxtında başa düşdüm! Diana ilə evlənməzdən əvvəl. Çox güman ki, bizim binəva uşağımız da bu bədbəxtliyə düşər olardı!

O, ağır əlini dostyanalılıqla Puaronun çiyinə qoydu.

– Siz onu başa salmalısınız. O çalışmalıdır ki, məni unutsun. Nəyin bahasına olursa olsun, o, məni mütləq unutmalıdır. Axı nəyə görə elə düşünür ki, onun üçün bir kəs tapılmayacaq? Elə ona aludə olmuş Stiv Qraham özü mægər pis oğlandır? Onunla rahat və firavan ömür sürər. Mən onun xoşbəxt yaşamasını istəyirəm. Qraham, əlbəttə, ciddi adamdır. Məndən uzaqlaşsa, Diananın hər işi yoluna düşüb yağ kimi gedəcək.

– Axı niyə belə düşünürsünüz? – deyər detektiv onun sözünü kəsdi.

Çandler gülümsündü. Bu, nəzakətli və nəcib bir adamın təbəssümü idi.

– Bilirsiniz, anamdan mənə böyük bir məbləğ miras qalıb, onları Diananın hesabına keçirmişəm.

Erkül Puarо kürəyini skamyanın arxasına söykədi. O, köks ötürərək:

– Siz düz yüz il yaşayacaqsınız, mister Çandler, – dedi.

– Yox, müsyö Puarо, bu qədər yaşamağı əsla istəmirəm, – o, sərt ahənglə bildirdi.

Birdən titrəməyə, dalı-dalı çəkilməyə başladı.

– İlahi! Ora baxın! – deyə Puaronun çiyini üstündən nəzərlərini nəyəsə dikdi. – Orada, arxanızda... skeletin sümükləri tərپəşir. Başı ilə mənə işarə edir. Görün bir bəbəklər hədəqəsindən necə də çıxıb? – O, bir neçə dəqiqə dəhşətli iztirab keçirdi.

Tutması keçəndən sonra Puaroya üzünü tutaraq daha çox uşaq səsinə andıran ahənglə:

– Məgər siz heç nə görmədiniz? – deyə soruşdu.

Erkül Puarо aramla başını buladı.

Hу Çandler xırıltılı səslə:

– Gərək ki, bunlar gözəgörünməz şeylər idi, – dedi.

– Məni təlaşa salan qan... Biz tutuquşu saxlayırdıq. Bir səhər onu otağımda tapdım. Başı kəsilmiş halda çarpayımın üstündə düşüb qalmışdı. Zavallı quşcuğazın qanına bulaşmış iti ülgüc isə əlimdə idi.

O, diqqətlə Puaroya baxdı.

– Hətta belə sevimli bir canlıni da amansızcasına öldürmüşəm, – deyə pıçıldadı. – Bütün kəndi gecələr ayaqlayıb bir-birinə vururam. Qoyun-quzu, kömürçü iti, heç nə əlimdən salamat qurtarmır. Atam gecələr qapını kilidləyir, ancaq bəzən səhərlər açıq olur. Yəqin ki, gizlətməmiş olduğum ikinci açarı işə salıram, ancaq onu harada saxladığımı adi vəziyyətimdə bilmirəm, heç nə anlamıram. Bunları mənə etdirən, məni qəzəbli bədheybətə çevirən və su əvəzinə yalnız qan içməyə məcbur edən nəsə bir xariqülədə şey olmalıdır...

Birdən o, öz üzünü əlləri ilə örtüdü. Xeyli keçdikdən sonra Puarо sual verdi:

– Hələ də başa düşə bilmirəm ki, özünüzü niyə həkimə göstərmirsiniz?

– Doğrudanmı anlamırsınız? Fiziki cəhətcə möhkəməm. Lap öküz kimi yəm. Ömürlük dörd divar arasında dustaq olmaq istəmirəm. Məni dinc buraxsaydınız, daha yaxşı olardı... Başqa yol mövcuddur. Guya, tapançanı təmizləyərkən o, təsadüfən açılır və iş də bitir. Diana da

elə bilər ki... Nə isə, özüm bilən məsləhətdir! Son addımı atmağı hələ qət etməmişəm. – Özündən çıxmış halda Puaroya baxdı. Lakin detektiv buna əhəmiyyət vermədi. Mülayim halda:

– Nə yeyib-içirsiniz? – deyə soruşdu.

Hyu Çandler qəhqəhə çəkdi:

– Zərərdidəyə rişxənd edirsiniz?

Puaro tövrünü pozmadan bir də təkrar etdi:

– Qidanızı nə təşkil elədiyini bilmək maraqlı olardı.

– Başqaları necə, mən də elə.

– Bəs əlavə həb-filan necə? Bu evdə gözağrısından əziyyət çəkən adam varmı?

Çandler gözlərini ona dikdi.

– Gözağrısı atamı narahat edir. Yazıq göz həkimlərinin yanına ayaq döyməkdən cana gəlib.

– Hm... – Puaro mızıldandı. – Gərək ki, polkovnik Frobişer ömrünün xeyli hissəsini Hindistanda keçirmişdir, elədirmi?

– Bəli. O, Hindistandakı ingilis ordusunda xidmət edib. Bu ölkə barədə çox şey bilir. Yerli adət-ənənələrə çox gözəl bələddir.

– Belə... – Puaro gəncin üzünə baxıb ani fikrə getdi.

– Çənənizi yaman pis kəsmisiniz.

Hyu əlini ehmallica üzünə çəkdi:

– Hə, dərin yaradır. Üzümü qırxanda atam diksindirdi. Görürsünüz də, çox əsəbi olmuşam. Çənəmdən başqa, boğazımın altını da bir neçə yerdən yaralamışam. Üz qırmaq da bu kişilərin başına bələdir.

– Nə əcəb sakitləşdirici kremdən istifadə etmirsiniz?

– Edirəm. Corc əmi verib, – deyə o, birdən-birə gül-məyə başladı. – Söhbətimiz bəkar kübar qadınların yaraşlıq qonaq otaqlarında vurduqları laqqırtıya bənzəyir. Kosmetika ləvazimatı, sakitləşdirici krem, göz damcısı... Bütün bu cəfəngiyat nəyinizə gərəkdir? Məqsədiniz nədir, müsyö Puaro?

– Diana Maberliyə kömək üçün əlimdən gələni etmək.

Hyunun əhvali-ruhiyyəsi dəyişdi. Siması ciddiləşdi. Puaronun qolundan tutaraq:

– Bəli, – dedi. – Bacardığınızı əsirgəməyin. Deyin ki, məni unutsun. Onun ümidi real özöldən məhrumdur. Sizə

dediklərimi mütləq ona çatdırın. Deyin ki, Allah xatirinə, məndən uzaq olsun. İndi bu, onun mənim üçün edəcəyi yeganə şeydir! Tərk etsin və unutsun!

* * *

– Siz mətanətlisinizmi, miss Maberli? Gərək bütün iradəni toplayasınız.

– Onun dəli olduğu həqiqətdirmi? – qız kəskin tərzdə xəbər aldı. – Bu, doğrudan da, belədirmi?

– Məndə onun əcdadları barədə məlumat yoxdur. Olub-olmadığı haqqında dəqiq bir söz deyə bilmərəm.

Qız ona daha da yaxınlaşdı.

– Admiral Çandler onun dəli olmasına inanır. Corc Frobişer aqlını itirməsinə əminidir. Hyu özü də ruhi müvazinətinin pozulmasını etiraf edir, – Puaro danışdıqca qızdan gözüünü çəkmirdi. – Bəs sizin fikriniz necədir, xanım Maberli?

– Mənim? Zənnimcə, tamamilə ağılı başındadır. Ona görə də...

O susdu.

– Ona görə də mənim yanıma gəldiniz?

– Bəli. Başqa hansı səbəb məni belə oda sala bilərdi?

– Mən də özümə bu sualı vermişdim.

– Sizi anlamıram.

– Stiven Qraham necədir?

Qız onun gözlərinin içinə baxdı.

– Stiven Qraham? Hə, deyəsən, belə bir adam tanıyıram, – qız ümitsizliklə qollarını sinəsində çarpazladı.

– Necə məgər? Nə ehtimal edirsiniz? İnanın ki, dinmədən gözlərinizi döyüb iri bıqlarınızı eşdikcə adamı dəhşətli təlaş keçirməyə vadar edirsiniz. Niyə məni qorxudursunuz?

– Yəqin, ona görə ki, özüm də qorxuram, – Puaro əlavə etdi.

Qızın ona dikilmiş gözləri genişləndi. Pıçılıtlı ilə:

– Nədən qorxursunuz? – deyə soruşdu.

Erkül Puaro dərindən ah çəkdi:

– Qatili tutmaq cinayətin qarşısını almaqdan qat-qat asandır.

– Cinayət? Bu sözü dilinizə gətirməyin.

– Hər halda, bunu deməyə məcburam.

O, səsinin tonunu dəyişdirib cürətli və ciddi ahəngə keçdi.

– Miss Maberli, hər ikimiz bu gecə Layd Manorda qalmalı olacağıq. Siz bunu təşkil etməlisiniz. Bacara biləcəksinizmi?

– Elə bilirəm ki, mümkün işdir. Axı bu, nəyə lazımdır?

– Vaxt itirməməliyik. Siz mənə iradəli olduğunuzu dediniz. Bunu sübut etmək üçün xahişlərimi qeyd-şərtsiz yerinə yetirməlisiniz.

O, başı ilə təzim edərək otaqdan çıxdı.

Bir-iki dəqiqə sonra Puaro da qızın ardınca yollandı. Maberlinin və hər üç kişinin səsi kitabxana tərəfdən gəlirdi. Enli pilləkənlərlə yuxarı qalxmağa başladı. Üst mərtəbədə bir kimsə yox idi.

Hu Çandlerin otağını detektiv dərhal müəyyən etdi. Otağın küncündə isti və soyuq kranları olan əlüzyuyan vardı. Onun üstündəki şüşə rəfdə müxtəlif əşyalar, diş məcunu qutuları və şüşələr düzülmüşdü.

Erkül Puaro qapı arasından bir anlığa bunlara baxdıqdan sonra iti addımlarla içəri keçdi və cəld işə başladı. Onun apardığı əməliyyat uzun çəkmədi. Diana əsəbiləşmiş halda kitabxanayı tərək edəndə detektiv artıq yenidən aşağıda – salonda idi.

– Hər şey öz qaydasındadır, – qız yorğun halda bildirdi.

Admiral Çandler təmkinlə Puaronu kitabxanaya çəkib qapını örtüdü.

– Bura baxın, müsyö Puaro, mən belə şeyləri əsla xoşlayan adam deyiləm.

– Nəyi xoşlamırsınız, cənab admiral?

– Diana özünün və sizin burada gecələməyiniz barədə israr edirdi. Mən qonaqpərvər olmayan adam hesab edilmək istəməzdim. Bununla belə, üzlü adamları da görməyə gözüm yoxdur, müsyö Puaro. Sizi qəbul edə bilmərəm. Bir də axı bu, sizə nə verə bilər?

– Turalım ki mən bir eksperimenti sınaqdan keçirirəm, onda necə?

– Nə eksperiment?

– Çox üzr istəyirəm, ancaq bu, mənim işimdir...

– Onda, bura baxın, müsyö Puaro, mən sizi buralara çağırıb-ələməmişəm.

Puaro onun sözünü kəsdi:

– Admiral, sizi inandırırım ki, bu sözlərinizi dinləmək heç də ürəkaçan deyil. Buna yalnız ona görə dözüürəm ki, sevgisində inad göstərən qızçıqaza kömək etmək niyyətindəyəm. Bayaq Hyu mənə müəyyən şeylər barədə danışdı. Mən eşitdiklərimi indi öz gözlərimlə görmək istərdim.

– Axı nəyi görmək? Sizə deyirəm ki, görməli bir şey yoxdur. Mən hər gecə Hyunun qapısını arxadan kilidləyirəm, vəssalam.

– O isə deyir ki, çox vaxt səhərlər qapı kilidli olmur.

– Bu nə deməkdir?

– Özünüz məgər qapını açıq görməmişiniz?

Çandler qaşqabağını tökdü.

– Mənə həmişə elə gəlirdi ki, kilidi Corc açır. Sizin ağılınız nə kəsir?

– Qapını bağlayanda açarı hara qoyursunuz?

– Gizlətmirəm. Bayırdakı sandığın üstündə qalır; mən, Corc, ya xidmətçi Vayters səhər açarı oradan götürürük. Hyu yatmamış halda gəzdiyinə görə məsələni Vaytersə açmalı olduq. Cəsarətlə deyə bilərəm ki, bu sədaqətli adam yanımda xidmətdə olduğu bu uzun illər ərzində Çandlerlər ailəsinin çox sirrindən xəbərdardır.

– Başqa bir açar da varmı?

– Mən bilən, bu kilidə düşəni olmamalıdır.

– Hər halda, düzəldə bilərdilər.

– Axı kim?

– Oğlunuz elə düşünür ki, ayıq vəziyyətində yerini bilmədiyi başqa bir açırdan istifadə edir.

Polkovnik Frobişer otağın o biri başından səsləndi:

– Bu, məni heç də açmır, Çarlz. Deyəsən, bu qız aləmi bir-birinə vurmaq istəyir.

Admiral cəld onun səsinə səs verdi:

– Mənə də belə gəlir. Özünün oğlan evində gecələmək arzusuna düşdüyü bəs deyil, hələ bir başqasını da arxasınca gətirib. Lap dünya dağıla, heç kəsin bizdə gecələməsinə yol vermərəm.

– Niyə siz miss Maberlinin bu gecə burada qalmasına etiraz edirsiniz? Bunun bir səbəbi varmı?

Ev sahibinin əvəzinə Frobişer alçaqdan cavab verdi:

– Bu, olduqca təhlükəlidir. Belə hallarda işin axırı...

O susdu.

– Hyu ona sadıqdir...

– Məhz ona görə də olmaz! – Çandler hirsle Puaronun sözünü ağzında qoydu. – Bunu Hyu özü bilir. Diana heç vəchle bu evdə yata bilməz.

– Əgər iş belədirsə, – Puaro da özünü sındırmadı, – Diana özü qət etsin.

Vəziyyətlə barışmayan Puaro kitabxanadan vüqarlı addımlarla çıxdı və bayırda – avtomobildə gözləyən qızı yanına çağırıldı.

– Gecəni harada keçirəcəyimizi qət etməli və şam etmək barədə düşünməliyik.

Uzun yol boyu Puaro admiral və polkovniklə etdiyi son söhbətin məzmununu Diana Maberliyə çatdırdı. Qız kina-yə ilə gülümsədi.

– Onların təşvişi yalnız Hyunun mənə hücum edəcəyi ehtimalı ilə bağlıdır?

Detektiv yolüstü kənd əczaxanasına baş çəkmək istədiyini bildirdi. O özü ilə diş məcunu və fırça götürməyi unutduğunu qeyd etdi.

Əczaçı dükanı kəndin sakit küçələrinin birində yerləşmişdi. Diana maşının yanında qaldı. Erkül Puaronun diş fırçası seçməsinə bu qədər çox vaxt sərf etməsi onu hey-rətləndirdi...

* * *

Çağırılmamış qonaq səbirlə, kraliça Yelizaveta vaxtının dəbi ilə bəzədilmiş ağır palıd məbelli yataq otağında otu-rub gözləməkdə idi. Bicarçılıqdan bərk darıxsə və yuxusu gözündən tökülsə də, ayrı çarəsi yox idi. Hər iş görüleb qurtarmışdı.

Səhərə yaxın onu çağırıldı.

Bayırdan addım səsləri eşidən Puaro cəftəni çəkib qapını açdı. Kandarın eşik tərəfində alaqranlıqda iki tanış adam fiquru durmuşdu. Admiralın pörtmüş sifəti sərtlik ifadə edirdi, polkovnik Frobişerin qaşqabaqlı siması isə səyri-məkdə idi.

Çandler qısaca olaraq:

– Bizimlə gələ bilərsinizmi, müsyö Puaro? – deyə tək-lif etdi.

Diana Maberlinin olduğu yataq otağının qarşısında iri bir insan fiquru gözə dəyirdi. İçəridən düşən zəif işıq şüaları yerdə uzanmış bu adamın baş tərəfini bir qədər işıqlandırır. Hyu Çandler xırıltılı tərzdə ağır-ağır nəfəs alırdı. O, üst paltarda olsa da, ayaqlarında ev başmaqları vardı. Sağ əlində yaxşı itilənmiş bıçaq bərq vururdu. Bıçağın tiyəsi üzərində qanlı ləkələr gözə dəyirdi.

Erkül Puaro güclə eşidiləcək səslə:

– Müqəddəs Məryəm! – deyə pıçıldadı.

Frobişer kəskin tərzdə dedi:

– Qız salamatdır. Ona xətər yetirməmişdir. – Sonra səsinə ucaldı. – Diana, bu bizik! İçəri buraxsana!

Puaro admiralın dodaqaltı inildədiyini eşitdi.

– Mənim balam, zavallı uşaq...

Çəkilən cəftə səsi gəldi. Qapı açıldı və onun arxasında duran Diana göründü. Çöhrəsi meyit kimi ağarmışdı.

– Nə baş verib? Kimsə bayaqdan özünü içəri salmağa can atırdı. Dəstəyi bərk-bərk silkələyirdi. Ah, bu nə qədər dəhşət idi... Elə bil, qapının arxasında vəhşi bir heyvan özünü yeyib-tökürdü.

Frobişer sərt ahənglə dedi:

– Allaha şükür ki, qapınız kilidli imiş! Bunu mənə müsyö Puaro məsləhət görmüşdü.

– Onu qaldırıb içəri gətirmək lazımdır, – Puaro ərk-yana tərzdə dilləndi.

İki köhnə dost köməkləşib şüuru özündə olmayan genci yerindən qaldırdı. Dəstə nəfəsini qısmış Diananın yanından ötəndə qız içini çəkdi:

– Hyu? Bu Hyudur? Bəs onun əlindəki nədir?

Hyu Çandlerin əlləri yapışqanlı mayeyə bulaşmışdı.

– Bu, qandırımı? – deyə Diana qorxu içində pıçıldadı.

Puaro sualedici tərzdə onu gətirənlərə baxdı. Admiral başını tərپətdi:

– Yaxşı ki, insan qanı deyil. Öldürdüyü pişikdir. Mən başı kəsilmiş halda aşağıda – salonda tapdım. Sonra bura gəlmiş.

– Bura?! – dəhşətdən Diananın səsi batdı. – Mənim üstümə?

Stul üzərində oturdulmuş adam yerində qurcalandı. Əhatəsindəki adamlar onun huşa gəldiyini gördülər. Hyu Çandler ayağa qalxdı. O, gözlərini döydü.

– Hə, – deyə mütəəssir halda xırıldadı. – Gecənin bu aləmində nə olmuşdur belə? Niyə məni...

O duruxdu. Gözləri hələ də əlində sıxdığı bıçağa sataşdı. Alçaq və boğuc səslə soruşdu:

– Mən nə etmişəm?

Qarşısında duranları bir-bir gözdən keçirən Hyunun nəzərləri kürəyini divara söykəmiş Diananın üzərində dayandı.

– Olmaya, Dianaya hücum etmişəm? – deyə sakit səslə xəbər aldı.

Atası başı ilə təsdiq etdi.

– Nə baş verdiyini danışın. Mən bilməliyəm!

O, buna uzun isrardan sonra nail ola bildi. Könülsüz halda ara verə-verə hər şeyi nəql etdilər.

Bayırda artıq günəş doğmuşdu. Erkül Puaro pərdəni kənara dartdı. İşıq şüaları otağa dolurdu.

Hyu Çandlerin siması sakit, səsi qətiyyətli idi.

– Hər şeyi başa düşdüm, – deyib ayağa qalxdı. O, xoş bir təbəssümlə gülümsəyir və xeyli gümrəh görünürdü.

– Güzəl səhərdir, deyilmi? – öz təbii səsi ilə davam etdi. – Meşəyə dovşan ovuna getmək pis olmazdı.

Hyu gözlərini hələ də ondan çəkməyən adamları tərk edib eşiyə çıxdı.

Sonra admiral hərəkətə gəldi. Frobişer onun qoluna girdi.

– Yox, Çarlz, yox. Şeytanı görüm lənətə gəlsin. Bir halda ki başqa bir şey mümkün deyil, bu, onun yeganə çıxış yoludur.

Hıçqırıqdan boğulan Diana çarpayıya sərildi.

Admiral Çandler kobud səslə:

– Sən haqlısan, Corc, – dedi. – Tamamilə haqlısan.

– O, kişidir... – Frobişerin də səsi qınıldı.

Bir neçə dəqiqəlik sükutdan sonra Çandler dedi:

– Bu lənətə gəlmiş əcnəbi hansı cəhənnəmə qeyb oldu?

* * *

Erkül Puaronun əli çiyinə toxunanda Hyu Çandler mıxdan asılmış tapançasını götürüb, güllələrlə doldururdu.

Puaro amiranə tərzdə yalnız bir söz tələffüz etdi:

– Yox!

Hyu Çandler küt nəzərlərini ona yönəltdi. Çılgın və qəzəbli səslə bildirdi:

– Əl çəkin məndən! Siz, ümumiyyətlə, işə qarışmayın. Məhz belə hərəkət etmək lazımdır. Dünən sizə demişdim ki, bu, yeganə çıxış yoludur.

Erkül Puaro eyni soyuqqanlıqla təkrar etdi:

– Yox.

– Məgər qapının cəftəsinin çəkilməsi yalnız xoş bir təsadüf deyildirmi? Doğrudanmı bunu dərk etmirsiniz? Mən bu dəfə Diananın boğazına bıçaq çəkməli idim! Diananın!

– Mən belə bir ehtimaldan qətiyyənlə uzağam. Siz miss Maberlini öldürməyəcəkdiniz.

– Bəs pişiyin başını kəsməyimə nə deyirsiniz?

– İş burasındadır ki, elə pişiyin başını da siz kəsməmişiniz. Tutuquşunu da siz öldürməmişiniz. Qoyunların qanı da sizin əlinizlə axıdılmamışdır.

Hyu bərəlməmiş gözlərini ona zillədi.

– Dəli olan sizsiniz, ya mən?

– Heç birimiz dəli deyilik, – Erkül Puaro cavab verdi.

Həmin anda admiral Çandler və polkovnik Frobişer otağa daxil oldular. Mütəəssir olmuş Hyu Çandler onlara müraciət etdi.

– Bu cənab mənim dəli olmadığımı deyir.

Erkül Puaro dərhal onun sözüne qüvvət verdi:

– Sizin tam ağıllı olduğunuzu bildirməklə özümü xoşbəxt sanıram.

Hyunun dodaqları qaçdı:

– Lap bişmiş toyuğun gülməyi gəlir. Qoyun və başqa heyvanların başlarını özündən xəbərsiz halda kəsənə ağıllı adam demək olarmı? Məgər tutuquşunun başını bədənindən ayıranda aqlım başımda idi? Bəs bu gecə öldürdüyüm pişik barədə nə deyirsiniz?

– Sizə deyirəm ki, qoyunun, tutuquşunun və pişiyin başını siz kəsməmişiniz.

– Bəs kim kəsib?

– Məqsədi sizin ruhi xəstə olduğunuzu var gücü ilə sübut etmək olan başqa bir kəs. Hər hadisə ərəfəsində həmin adam sizə güclü yuxu dərmanı verir və əlinizə qana bulaşdırılmış ülgüc və ya bıçaq qoyurdu. Bu, öz qanlı əllərini sizin əlüzüyanınızda yumuş başqa bir adamdır.

– Axı belə vəhşi hərəkət həmin şəxsin nəyinə lazımdır?

– Sizin dəli olduğunuzu hamıya sübut etmək üçün.
Hyunun gözləri hədəqəşindən çıxdı. Puaro isə ittiham-
edici tərzdə davam etdi:

– Polkovnik Frobişer, siz uzun illər Hindistanda yaşa-
mısınız. Heç bu müddət ərzində narkotik maddələr qəbulu
nəticəsində ağılı başından çıxmış adamlara təsadüf etmə-
misiniz?

Polkovnikin rəngi qızardı.

– Şəxsən özüm belə hala düşmüş adamlara təsadüf
etməsəm də, bu barədə çox söz-söhbət eşitmişəm. Buna
beyin dumanlanması ilə zəhərlənmə deyirlər... məlum işdir
ki, bu, ruhi müvazinətin pozulması ilə nəticələnir.

– Gəlin dəqiqləşdirək. Deməli, beyin dumanı yaradan
güclü vasitələrdən biri atrofin alkaloididir. O, dərhal qara-
basma əmələ gətirir. Atrofin-sulfit özü də müxtəlif xülya-
ların göz qarşısına gəlməsi üçün yaxşı vasitədir. Onu ikiqat
qəbul etməklə güclü beyin zəhərlənməsinə nail olmaq
çətin deyil. Alkaloid müxtəlif yollarla, tutaq ki, üz qırxdıqdan sonra işlədilən kremə tətbiq oluna bilərdi. Zahirən
heç nə ilə fərqlənməyən bu əcza təzə qırılmış üz çəkiliş
və beləliklə də müntəzəm surətdə dərinin azca çərtilmiş
yerlərindən qana daxil ola bilərdi. Bu, ağız və boğazın quru-
ması, udqunmağın çətinləşməsi, qarabasma kimi xarak-
terik əlamətlərlə özünü büruzə verə bilərdi. Bütün bunlar
təcrübədən keçirilmişdir. Elə deyilmi, mister Çandler?

Admiral özünü itirdi. Detektiv üzünü gəncə tərəf tutdu:

– Şübhələri özünüzdən uzaqlaşdırmağınız üçün sizə
ehtimal deyil, fakt olduğunu sübut edə bilərəm. Üzünüzdə
qırxdıqdan sonra işlədiyiniz kremə, həqiqətən, külli miq-
darda atrofin-sulfit qatılmışdır. Mən ondan nümunə götür-
müş və yoxlatdım.

Bənizi ağarmış, bədəni əsən Hyu həyəcanlı halda
detektivdən xəbər aldı:

– Bunu kim etmişdir? Nədən ötrü?

– Bura gəldiyim vaxtdan elə həmin məsələni öyrən-
məkdə idim. Mən qətl üçün səbəb axtarırdım. Sizin ölü-
münüzdən Diana Maberli maddi cəhətdən qazanacaqdı,
lakin bu variantda inanmırdım.

– Mən də sizinlə eyni fikirdəyəm. O ola bilməzdi...
– Çandler tələsik razılaşdı.

– Başqa mümkün səbəb tərəfləri iki kişi və bir qadından ibarət üçbucaqla bağlı ola bilərdi. Polkovnik Frobişer sizin ananızı sevmiş, admiral Çandler isə onunla evlənmişdi.

– Corc! – deyə admiral Çandler bağırdı. – Mən bu cəfəngiyata qol qoymuram.

Hyu da bərk təəccübləndi:

– Nifrətin oğula qarşı yönəldiyini güman edirsiniz?

– Müəyyən əsaslara görə, bəli.

– Bu, iblisənə bir yalandır, – Frobişer də səsinin tonunu qaldırdı. – Ona inanma, Çarlz!

Admiral dalı-dalı çəkildi.

– Beyin zəhərlənməsi... Hindistan... bəli, yavaş-yavaş məsələ aydınlaşır... Biz isə heç vaxt zəhərlənmədən şübhələnməmişik. Deməli, bu nəşildə olan dəlilik deyilmiş...

– Siz bir işə baxın, – Puaro sərt və uca səslə dedi. – Nəşildə olan dəlilik. İntiqam alovu ilə yanan dəli kimi öz qəzəbini illər boyu gizli saxlamağa müvəffəq olmuş qoca admiral!

Təqsirkarı aydınlaşdırdıqdan sonra o, Frobişerin də ətrafına dolandı.

– Müqəddəs Məryəm, and olsun ki, bu polkovnik Hyunun öz oğlu olduğunu bildirdi və bunu qəsdən gizlətməli olmuşdu. Cənab Frobişer, niyə bunu heç vaxt açıb bu günahsız gəncə deməmisiniz?

Frobişerin dili topuq vurdu, boğazı qurudu.

– Mən dəqiq bilmirdim, buna əmin deyildim... bir dəfə Karolina böyük təşviş və narahatlıqla gəldi. O da ağzından belə bir söz qaçırdı. Amma mən qəti surətdə inanmadım. Onda hər ikimiz başımızı itirmişdik. Sonra dərhal baş götürüb uzaq ellərə getdim. Əlimdən gələnlə yeganə iş bu oldu. Hər ikimiz odla oynamışdıq. Mən Hyunun atası olduğumu bu günə qədər dəqiq bilmirdim. Bütün təqsirlər Karolinada oldu. Ehtimal edirdim, ancaq əmin ola bilmirdim. Çandlerlər nəslinə mənsub olan dəlilik əhvalatı meydana çıxanda şübhələrimdə yanıldığımı tamamilə yəqin etdim.

– Bəli, bu artıq gün kimi aydın idi! – Puaro davam etdi. – Siz heç vaxt gəncin ona irsən sizdən keçmiş başını xüsusi tərzdə əyməsinə və qaşlarını eynilə sizin kimi çatmasına əsla əhəmiyyət verməmisiniz. Çarlz Çandler isə bunu görə bilmişdir. O, bunu müşahidə etmiş və arvadı barədə həqi-

qəti anlamışdır. Elə düşünürəm ki, dəlilik əlamətləri büruzə verməyə başlamış ərindən qorxması onu daim nəcib hisslər bəslədiyi bir adamın – sizin ağışunuza gətirmişdir. Çarlz Çandler qisasını hələ o vaxtdan planlaşdırmışdır. O elə etmişdir ki, arvadı qayıq gəzintisi zamanı həlak olmuşdur. Sonra isə bütün nifrətini öz adını daşıyan, lakin, əslində, öz oğlu olmayan bu gəncə yönəlmişdir. Sizin Hindistan haqqında söhbətləriniz beyin zəhərləmək barədə fikri onun ağılına salmışdı. Hyu təcridcən şüurunu itirməli idi. Bu, onun intihar edəcəyi son həddə qədər davam etməli idi. Qanlı işləri, əslində, Hyu deyil, admiral Çandler özü törədirdi. Otlada qoyunların başlarını kəsən məhz Çarlz Çandler olmuşdur. Cəzaya isə Hyu məhkum edilməli imiş! Mən ilk dəfə ondan oğlunu həkimə göstərməkdən qətiyyətlə boyun qaçırıldığını bildirərkən şübhələndim. Hyunun həkimlərdən qaçması tamamilə təbii idi. Bəs atası? Oğlunun xilas olmasını istəməməsi müəyyən bir məqsədlə bağlı olmalı idi. Təbibin fikrini öyrənməkdən imtina etməsinin, əlbəttə, bir çox səbəbi ola bilərdi. Əslində isə həkim müayinəsi gəncin ağılının başında olmasının üstünü açma bilərdi!

– Ağılı başında... Deməli, mənim ağılim başımda imiş?

O, tələsik surətdə Dianaya doğru yeridi. Frobişer çaşqın halda:

– Oğlum, sən tamamilə ağıllısan, – dedi. – Bizim nəsimizdə eyib yoxdur, – dedi.

– Hyu.. – Diana göz yaşları içində səsləndi.

Admiral əli ilə belindəki qoburu yoxlayıb tapançasının yerində olduğunu dəqiqləşdirdikdən sonra dodaqaltı dedi:

– Bütün bunlar cəfəngiyatdır. Deyəsən, Hyu kimi mən də dovşan ovu həvəsinə düşdüm. Gedim görüm nə vura bilərim.

Frobişer onun arxasınca getmək istədi, lakin Puaronun əli onu saxladı.

– Bir az əvvəl özünüz mərd kişi üçün yeganə qurtuluş yolunun bunda olduğunu deyirdiniz ki...

Hyu və Diana otağı tərk etdilər.

Əslən ingilis və belçikalı olan bu iki adam isə pəncərədən Çandlerlərdən sonuncusunun xiyabana girib ağaclar arasında gözdən itdiyini gördü.

Elə bu vaxt atəş səsi eşidildi.

KƏDƏRLİ LEDİ

Parker Payn yazı masası üzərindəki xırdaca zəngi çaldı:
– Miss Lemon, gözləyən varsa, bir-bir içəri buraxa bilərsiniz.

– Naməlum cavan bir ledi sizi görmək istəyir, – deyə katibə bildirdi.

– Buyursun.

Az keçməmiş detektiv gələn adama yer göstərdi.

– Sabahınız xeyir. Əyləşin.

Qız göstərilən yerdə oturaraq nəzərlərini Parker Payna yönəltdi. O, gənc və gözəl idi. Tünd-qara saçlarının dalgaları boynuna tökülmüşdü. Başındakı toxuma ağ papaq yaraşğını daha da artırırdı. Onun əsəbi hal keçirdiyini duymaq çətin deyildi.

– Mister Payn sizsinizmi? – o xəbər aldı.

– Mənəm.

– Deməli, çıxılmaz vəziyyətə düşən bədbəxt adamlar sizin yanınıza pənah gətirirlər?

– Bəli.

Qız ani olaraq öz düşüncələrinə qapıldı.

– Mən də həmin zavallılardan biriyəm. İstəyirəm ki, mənim də dadıma çatasınız.

Parker Payn dinmədi. Axı başqa hansı səbəb adamları bura gətirə bilərdi?

– Məni dəhşətli bir narahatlıq bürümüşdür, – deyə o doluxsundu.

– Bunu hiss edirəm. Yaxşısı budur, başınıza gələnləri danışasınız.

Qızdan söz almaq çətin idi. O, bir müddət tərəddüdlə masa arxasındakı adama baxdı.

– Nəql etməyə xəcalət çəkirəm. Amma qulaq asın: mən çox ağır vəziyyətə düşmüşəm. Dünənə kimi dərdimi kimə

deyəcəyimi bilmirdim. Sonra birdən sizin reklamınızı gördüm. Düzü, əwəlcə bunun, bir növ, pul tələsi olduğunu düşündüm, ancaq ürəyimdə birdən-birə nəsə bir ümid işığı yandı. Fikirləşdim ki, qoy gəlib bəxtimi sınaıyım. Bu fikrə gəldim ki, bir şey çıxmasa, üzr istəyib gedərəm, əlbəttə, əgər...

– Lap düz hərəkət etmisiniz.

– Ah, mister Payn, – deyə qız davam etdi, – mənə biabırçılıqdan qurtarın.

– Mənə tamamilə bel bağlaya bilərsiniz, – o, gülümsəyə-gülümsəyə müştərisinə ürək-dirək verdi.

– Bir qədər qərribə görünsə də, – qız anlaşılmaz çaşqınlıqla sözə başladı, – böyük bir axmaqlığa yol vermişəm. Mənim adım Deyfina Seynt-Condur.

– Miss Seynt-Con?

– Yox, missis Seynt-Con. Mən ailəliyəm.

– Doğrudanmı? – deyə mızıldanan Paynın gözləri onun barmağındakı platin üzüyə sataşanda dərhal ürəyində özünü danladı: “Deyəsən, lap ağılım çaşıb”.

– Ərdə olmasaydım, bəlkə də, bu qədər əzab çəkməz, baş vermiş hadisəyə belə ciddi əhəmiyyət verməzdim. Cerald ağılsızlığını heç vaxt bağışlamazdı. Ah, bütün bu sarsıntılar ona görədir!

Gənc qadın çantasını xeyli qurdaladıqdan sonra şəfəq-saçan kiçik bir əşya çıxarıb masanın üstünə atdı. Həmin cism Parker Payna tərəf diyirləndi.

Bu, iri brilyant qaşılı olan platin üzük idi. Detektiv zərgər zərrəbini vasitəsilə zinəti böyük səy və diqqətlə yoxladı.

– Qeyri-adi gözəl brilyantdır, – deyə üzüyü yenidən masa üzərinə qoyarkən qeyd etdi. – Məncə, qiyməti iki min funt-sterlingdən az olmamalıdır.

– Bəli. O, sahibindən oğurlanmışdır! Bu mənhus əməli mən törətmişəm.

– Aha, – Parker Payn səsləndi. – Bu, olduqca maraqlı məsələdir.

Gələn adam başını sinəsinə əyib, yaylığını üzünə tutdu və alçaqdan hıçqırmağa başladı.

– Yaxşı, toxtayın. Hər şey düzələcək.

Qız göz yaşlarını silə-silə burnunu çəkdi.

– Doğrudanmı? Kaş bu, həqiqətən, belə olaydı.

– Hər şey düzələr. Hə, indi əhvalatı təfərrüatı ilə danışın.

– Hər şey mənim ağılsızlığım üzündən baş verdi. Hətta Ceraldı da cana doymuş kəmşüurluluğumu heç ağınlıza da gətirməzsınız. Aramızda xeyli yaş fərqi olsa da, ərim özünü yaxşı saxlayıb. Amma xasiyyəti çox ağırdır. Onun fikrincə, borca girmək ölümdən betərdir. Bu yaxınlarda ondan icazəsiz bir neçə tanışla Le Taucetə getmişdim. Əlim gətirsəydi, maddi cəhətdən özümü düzəldə biləcəyimə ümid bağlayırdım. Ancaq elə əvvəlcədən tale üzümə gülümsəmədi. Uduzmağıma baxmayaraq, oyunu davam etdirdim. Lakin vəziyyət getdikcə...

– Ardını danışmaya bilərsiniz. Tövbə eləmək üçün bu, sizə, yəqin ki, yaxşı bir dərs olub.

Deyfina başını tərpətdi.

– Məlum işdir ki, bunu Ceralda xəbər verə bilməzdim. Mən dəhşətli bir dolaşılığa düşmüşdüm. Sonra biz Dorseymerlərlə birgə mənzərəli Kobhana ailəvi səfər etdik. Övladları olmayan bu ər-arvad aqlasıqmaz var-dövlət sahibidir. Evin xanımı Nayomi vaxtilə mənimlə bir məktəbdə təhsil alıb. O, yaraşılıq və sevimlidir. Orada olduğumuz zaman onun barmağındakı bu üzüyün qaşığı laxladı. Ərimlə onlardan ayrılıb yola düşdüyümüz günün səhəri o, məndən üzüyü özümlə götürməyi və şəhərə gələndə yolüstü Bond-Stritdəki zərgər dükənində işləyən tanış mütəxəssisə çatdırmağı xahiş elədi.

O susdu.

– Gərək ki, hadisənin ən maraqlı məqamına çatırıq, – Parker Payn maraqla dilləndi. – Davam edin, missis Seynt-Con.

– Özgənin, bəlkə də, mənfur hərəkət barədə danışmağa heç dili də gəlməzdi. Elə bil, Allah aqlımı aldı. – Qız, sanki, özünə bəraət qazandırmaq istəyirdi.

– Müştərilərimin etibarını mənim üçün müqəddəsdir. Missis Seynt-Con, siz hər şeyi elə yerbəyer söylədiniz ki, düzü, söhbəti hətta sizin əvəzinizə özüm də tamamlaya bilərəm.

– Ah, bu barədə danışmaq necə də iyrəncdir! Mən Bond-Stritə yollandım. Orada ikinci belə bir dükən də vardır. Həmin dükəndə bəzək şeylərinin surətləri düzəldilir. Qəflətən şeytan məni yoldan çıxartdı. Üzüyü bura gətirib, saxta nüsxəsini sifariş verdim. Guya, xaricə getdiyimə görə əsl daş-qaşları özümlə götürmək istəmirdim. Bu, onlara

tamamilə təbii göründü. Beləliklə, görünüşcə bunun eyni olan saxta üzüyü əldə etdim. Bu, o qədər kamil bir iş idi ki, onu əslindən heç cür fərqləndirmək mümkün deyildi. Mən onu xüsusi poçtla ledi Dorseymerə göndərdim. Həqiqisini isə... özümdə saxladım.

O, əlləri ilə sifətini örtüdü.

– Bu necə oldu? Məgər mənim kimi ismətli bir qadın əsl oğrulara layiq bir hərəkətə yol verməli idimi?

Parker Payn öskürdü.

– Mənə elə gəlir ki, siz hələ sözüünüzü tamam qurtarmamısınız.

– Düz tapmısınız. Təxminən, altı həftənin sözüdür. Yaşı ötmüş yalqız xalaqızımın vəfat etməsi məni gözlənilmədən müəyyən sərvətə sahib etdi. Borclarımı ödəyib işlərimi düzəltdim, ancaq vicdan əzabından yaxamı qurtara bilmədim. Özgə malının günahını boynumdan atmayınca hiss edirəm ki, nə gecəm olacaq, nə də gündüzüm. Hələ onu demirəm ki, məni için-için yeyən bu dərdin üstünə bir dərd də qoyan başqa müəmma təzəcə ortaya çıxıb.

– O nədir elə?

– Bir neçə gün əvvəl Dorseymerlərlə aramız dəydi. Onların malikanəsinə düşən torpaq parçasının Cerald tərəfindən məhkəmə vasitəsilə alınması münasibətlərimizi tamam korladı. Rəfiqəm xeyli qəzəbli və ərim haqqında pis fikirdə olduğunu qonşusu və bizim ailəvi dostumuz ser Ryubensə bildirmişdir. Ah, bütün bunlar vəziyyəti lap pisləşdirib. İş elə bir şəkil alıb ki, daha üzüyü heç cür dala qaytara bilmərəm.

– Onu ledi Dorseymerə adınızı bildirmədən göndərmək olmazmı?

– Bu, hər şeyi alt-üst edərdi. O, əvvəlki saxta üzüyü yoxlatdırar və işin nə yerdə olduğunu o saat anlayardı.

– Bir halda ki onun uşaqlıq rəfiqəsisiniz, niyə də əsl həqiqəti səmimiyyətlə açıb deməyəsiz, onun mərhəmətinə bel bağlamayasınız?

Deyfina Seynt-Con başını buladı:

– Biz o dərəcədə yaxın rəfiqələr deyilik. Pula və lə-cavahirata gələndə isə Nayomi son dərəcə sərt və yola-gəlməz olur. Həqiqi üzüyünü geri versəm, məhkəməyə çəkməsə də, hər yetənə bu xüsusda danışmaqla məni

biabır etməyəcəyinə əmin deyiləm. Cerald xəbər tutsa, həmin dəqiqə məni boşayar. Ah, bu nə qədər dəhşətlidir!

O, yenidən qəhərləndi:

– Mən bu iş üzərində çox baş sındırmışam, ancaq işi ucu tapmamışam. Ah, mister Payn, doğrudanmı, heç bir çarə yoxdur?

– Bir neçə çarə tapmaq olar, – Parker Payn qürurla bildirdi.

– Mümkündürmü? Doğrudan?

– Əlbəttə. Mən ən sadə yolu nəzərdə tuturam. Öz böyük təcrübəmdə bunun əla üsul olduğunu dəfələrlə yoxlamışam. Bu, qabaqcadan nəzərdə tutulmamış naqafil çətinlikləri aradan qaldırır. Öhdəmə aldığım işin ağırlığı göz qabağındadır. Ona əncam çəkmək elə də asan olmayacaq. Yaxşı ki, heç kəsə bu barədə ağzınızdan bir kəlmə də qaçırtmamısınız.

– Bir siz bilirsiniz, bir də Tanrı, – Deyfina əlavə etdi.

– Mən heç. Amma keçirəcəyim əməliyyat tam məxfi qalmalıdır. Biz üzükləri şübhə doğurmayacaq bir vasitə ilə dəyişdirməyə çalışacağıq.

– Bu çox yaxşı olardı.

– Münasib bir üsul işləyib hazırlamaq üçün vaxt lazımdır.

– İş də burasındadır ki, vaxt yoxdur! – deyə qız onun sözünü kəsdi. – Eşitmişəm ki, Nayomi üzüyü bir də zərgərə vermək istəyir.

– Nədən bilirsiniz?

– Tamamilə təsadüfən xəbər tutmuşam. Sırağagün bir qadınla nahar edirdim. Onun üzüyünün zümrüd qaşının iriliyi məni heyrətə gətirdi. O, bunun yeni bir şey olduğunu, Nayomi Dorseymerin də öz üzüyünə belə bir qaş saldırmaq istədiyini dedi. Mən həmin saat anladım ki, söhbət həmin o başibəlalı üzükdən gedir.

– Bu çox pis oldu, – deyə detektiv fikirli halda qeyd etdi.

– Bəxtim belədir.

– Görünür, onların evinə təcili yol tapmaq lazımdır. Burada xidmətçilərdən birini ələ almaq əsla işə yaramaz. Zinət əşyaları, adətən, qulluqçular üçün əlçatmaz yerlərdə saxlanılır. Sizin aqlınız nə kəsir, missis Seynt-Con?

– İş burasındadır ki, Nayomi çərşənbə günü təmtəraqlı bal məclisi təşkil edir. Sırağagün rəfiqəm onun məşhur

rəqqasələr dəvət edəcəyini xatırlatdı. Bilmirəm əlinizdən bir şey gələrmə?

– Güman edirəm ki, gələr. Əgər, doğrudan da, belə bir tədbir olacaqsə, bu lap əladır. Bir şeyi də xəbər alım: baş elektrik açarının harada yerləşdiyi təsadüfən sizə məlum deyil ki?

– Məlumdur. Bir dəfə bütün xidmətçilər yatmağa gedəndən sonra baş elektrik açarının necə keçirildiyini görmüşəm. Salonun axırında, kiçik şkaflın içərisində yerləşir.

Parker Payn bunu kağız üzərində göstərməsini ondan rica etdi.

– Deyəsən, işlər yavaş-yavaş düzəlir. Ürəyinizi sıxmayın, missis Seynt-Con. İndi isə deyün görüm, üzüklə nə edək? Onu çərşənbəyə qədər özünüzdə saxlamaq istəyirsiniz, yoxsa elə indidən mənə verirsiniz?

– Yaxşısı budur, özümdə saxlayım.

– Belə də olar. Amma ürəyinizi buz kimi saxlayın, – deyə Parker Payn onu xatircəm etdi.

– Bəs sizə borcum nə qədər olacaq?

– Bu sonrakı işdir. İndi yalnız onu deyə bilərəm ki, xərciniz çox olmayacaq.

Qızı qapıya kimi müşayiət etdikdən sonra detektiv qayıdıb zəngi çaldı:

– Klaudi və Madlenanı bura çağırın.

Bütün İngiltərənin sevimlisi olan Klaudi Lyutrell boy-buxunlu, yaraşlıq bir gənc idi. Füsunkar Madlena de Sara-ya isə elə ilk baxışdan vurulmayan kişi çox çətin tapılırdı.

Parker Payn məsələni səmimiyyətlə onlara şərh etdikdən sonra axırda dedi:

– Sizin kimi beynəlxalq şöhrətli rəqqaslara bu xırda işi ərk edib tapşırıram. Diqqətli olun ki, bu incə əməliyyatda heç bir səhvə yol verməyəsiz.

* * *

Ledi Dorseymer bal ərəfəsində aparılmış hazırlıqdan tamamilə razı idi. O, salona tərəvət və yaraşlıq verən tər çiçəkləri nəzərdən keçirdi, çox bəyəndiyini bildirdi. Sonra baş xidmətçiyə daha bir neçə sərəncam verdi və əyər-əskik qalmadığını razı halda ərinə bildirdi.

“Red-Admiral”dan dəvət olunmuş rəqqaslar Maykl və Cuanitanın kontrakta əməl edə bilməyəcəklərini sonuncu

saatda xəbər vermələri Cuanitanın illərdən bəri Parker Paynla dost olan dayısının əlaqələri sayəsində baş tutmuş incə bir kələk idi. Onların əvəzinə dəfələrlə Paris müsami-rələrində mükafat almış iki ayı rəqqas göndərilmişdi.

Ledi Dorseymer rəqqasların vaxtında gəlib çıxmaların-dan olduqca məmnun qaldı. Sançiya və Yuli adlı bu iki incəsənət ustasının iştirakı ilə keçən ziyafət gecəsi son dərəcə füsunkar və yaddaqalan oldu. Onlar öz bacarıqlarını əsirgəmərdilər. Əvvəlcə cəld ispan rəqsi, sonra “degenerativ xəyal” adlanan digər rəqs ifa olundu. Bunların ardınca gözəllikdə klassik rəqslərdən geri qalmayan müasir bal rəqsləri nümayiş etdirildi.

Bu çıxışlar bitən kimi adi melodiylar yenidən salona hakim kəsildi. Hamıda rəğbət oyatmış boy-buxunlu Yuli nəzakətlə ledi Dorseymeri rəqsə dəvət etdi. Salon yenidən musiqi təranələrinə qərq oldu. Nayomiyə hələ heç vaxt belə kamil tərəf-müqabili ilə rəqs etmək müyəssər olmamışdı.

Ehtirasları alovlandıran Sançiyanı həmin dəqiqələrdə ser Ryubenin nəzərləri hədə yerə aramaqdaydı. O, hiss olunmadan təmtəraqlı bal salonunu tərk etmişdi. Geniş salonun qurtaracağına gələrək, içərisində baş elektrik açarı olan şkaflın hündəvərində var-gəl edirdi.

Zəngin bəzədilmiş zalda isə musiqi gurlayırdı.

– Siz asimandakı mələikələr kimi gözəlsiniz, – deyə Yuli romantik təzddə ledi Dorseymerin qulağına pıçıldayırdı. – Əgər cənnətin sehrli pərilərinin özlərinin də bu əsrarəngiz yaraşığa qibtə etdiklərini bilsəydim, əsla heyrətlənməzdim.

Ledi Dorseymer xoş bir hal keçirirdi. Gözləri qapalı idi, Yuli onu özünə daha möhkəm sıxdı.

Qəflətən işıqlar keçdi. Qaranlıqda Yuli dodaqlarını öz çiyini ilə təmasda olan ələ toxundurdu. Ev sahibəsi dər-hal əlini çəkdisə də, gənc onu havada tutaraq yenidən dodaqlarına doğru apardı. Bu halda üzüyü barmağından sürüşüb Yulinin ovcuna düşdü.

Nayomi bunu yalnız çilçıraq yanmazdan bircə saniyə əvvəl duydu. Yuli nəzərlərini ondan ayırmadan gülümsəməkdə idi.

– Üzüyünüz çıxdı. Lütfən, icazə verin... – deyə zinəti onun barmağına taxdı. Bunu etdiyi müddətdə qadının gözlərindən məftunluq oxudu.

Ser Ryuben baş elektrik açarı barədə danışırdı.

– Kim bilir, hansı əbləhin işidir. Görünür, zarafat etmək fikrinə düşüb.

Ledi Dorseymer həmin sözlərə laqeyd qaldı. O, hələ də qaranlıqda ötən xoş dəqiqələrin təsiri altında idi.

Parker Payn cümə axşamı səhər tezdən idarəyə gələndə Deyfina Seynt-Con artıq gözləmə otağında idi.

– Buyurun içəri.

– Nə oldu? – deyə o, həyəcanla xəbər aldı.

– Bəniziniz qaçmışdır, – detektiv arxayın tərzdə səsləndi. Qız başı ilə təsdiq etdi.

– Bu gecə kirpik-kirpiyə vurmamışam.

– Hə, haqq-hesabı ödəmək lazım gələcək. Məbləğ cüzidir. Geyimlər və rəqqaslara çatacaq əlli funt da daxil olmaqla altmış beş funt-sterlinq verməlisiniz.

– Bu, öz yerində. Siz bir dünənki gecədən danışın görək, işlər qaydası ilə getdimi? Axı əsl məsələ budur!

– Rahat nəfəs almaq olar, – Parker Payn bildirdi.

– Məqsədə çatacağıma əmin olmasaydım, bu işə heç girişməzdim. Bir halda ki boyun olmuşam, deməli, nəticə də sevindirici olmalıdır.

– Onun heç nə hiss etmədən öz üzüyünü geri alması mənə lap möcüzə kimi gəlir.

– Hər şey əla oldu. Əməliyyat son dərəcə məharətlə icra edilmişdir.

Deyfina Seynt-Con köks ötürdü.

– Başımı necə itirmiş olduğumu təsəvvür etsəydiniz... Hesab barədə nə dediniz?

– Altmış beş funt-sterlinq on yeddi şilling.

Qadın ridikülünü açıb, deyilən məbləği verdi. Parker Payn təşəkkür etdi və qəbz kitabçasını açdı.

– Bəs mükafatınız? – deyə Deyfina mızıldandı. – Bu yalnız hesabdır.

– Mükafata layiq bir iş görülməmişdir.

– Ah, mister Payn, heç inana bilmirəm!

– Mənim əziz ledim, bu barədə danışmayaq. Bircə pen-ninizə də toxunmayacağam. Bu, mənim həyat amalımın ziddinə olardı. Bu da sizin qəbziniz. Belə-belə işlər, – deyə detektiv cibindən kiçik bir qutu çıxarıb masanın üstünə atdı. Deyfina onu açdı. Qutunun içərisində eyni brilyant qaşlı üzük bərq vururdu.

– Zəhrimara qalasan! Sənə nə qədər nifrət edirəm! Ağlıma səni pəncərədən bayıra atmaq kimi yaxşı bir fikir gəlib.

– Mən belə etməzdim, – Parker Payn etiraz etdi. – Heyrətamiz bir hadisənin şahidi kimi onu yadigar saxlayardım.

– Yəni siz bunun dəyişdirildiyinə tamamilə əmin deyilsiniz? – Deyfina tələsik soruşdu.

– Canım, niyə də yox! Qəti bilirəm ki, həqiqi üzük ledi Dorseymerin barmağındadır.

– Deməli, hər şey öz qaydasındadır, – üzündə xoşbəxt ifadə yaranmış müştəri ayağa qalxdı.

– Şübhəniliz olmamalıdır. Arxayınçılıq üçün səhər onu ekspertə göndərdiyimi deyə bilərəm.

Qəflətən sifəti tutqunlaşmış Seynt-Con yenidən oturdu.

– Ekspert nə dedi?

– Bunun son dərəcə gözəl surət olduğunu təsdiq etdi.

Dedi ki, səlis işdir.

Deyfina Seynt-Con nəsə demək istəyən adam kimi gözlərini Parker Payna dikdi.

Detektiv təzədən masa arxasındakı yerini tutaraq xeyirxahlıqla ona baxdı.

– Mənə bir sözünüz varmı?

– Xeyr.

– Elə isə özüm sizə qısa bir əhvalat söyləyəcəyəm, missis Seynt-Con. Bu, kürən saçlı gənc bir ledi ilə əlaqədardır. O, evli deyil. Nə fəmiliası Seynt-Condur, nə də ki adı Deyfinadır. Onun adı Ernestina Riçardsdır. Həmin qız bu yaxınlarda ledi Dorseymerin yanında xidmətə girmişdir. Bir gün ledi Dorseymerin üzüyünün qaşığı laxlayır və düzəltməyə üçün onu həmin Ernestina Riçardsla şəhərə göndərir. Eynilə sizin macəranıza bənzəyən əhvalatdır, düzdürmü? Nəhayət, bir gün ledi Dorseymer üzüyünün dəyişdirildiyini anlamalı idi. Bunun baş verəcəyi təqdirdə o dərhal üzüyü şəhərə kiminlə göndərdiyini xatırlamalı və miss Riçardsdan şübhələnməli idi.

Onun aydın gözləri müştərisinin tünd-qəhvəyi saçlarının dalğasına dikildi.

– İş belə görəndə bu xidmətçi məni köməyə çağırırdı. Üzüyü mənə verəndə əvvəlcə həqiqi olduğuna inandım və onu ledi Dorseymerinki ilə dəyişdirmək üçün plan tərtib etdim. Lakin qiymətli daşlardan çox gözəl baş çıxaran və bril-

yant taciri olan bir dostumdan arxayınlıq üçün ona baxmasını xahiş etdim. O, dərhal bunun həqiqi briyant deyil, əla düzəldilmiş surət olduğunu başa düşdü və məni vaxtında ayıltı. İşlərin gedişinə fikir verirsinizmi, missis Seynt-Con? Ledi Dorseymer itkidən xəbər tutsaydı, ilk növbədə kimi xatırlamalı idi? Əlbəttə, işıq sönərkən üzüyü barmağından çıxarmış boy-buxunlu gənc rəqqası! İstintaq başlanan kimi dəvət olunmuş rəqqasların nəyə görə gəldikləri aşkara çıxmalı idi. Əgər izlər mənim idarəmə gətirib çıxarsaydı, mən, məlumdur ki, heç bir Seynt-Conu tapa bilməyəcəkdim. Ledi Dorseymerdən belə bir rəfiqəsinin yerini soruşanda isə o, bu adda adam tanımadığını deyəcəkdi. Məni axmaq vəziyyətdə qoymalı bu əhvalat çox məharətlə qondarılmışdı. Odur ki özünü Yuli adı ilə təqdim etmiş rəqqas dostum Klaudi heç nədən xəbəri olmayan ledi Dorseymerin barmağına elə çıxartdığı həmin o üzünün özünü salmışdır, – deyər Parker Payn bu dəfə istehzalı tərzdə gülümsədi.

Araya qısa, lakin ağır bir sükut çökdü.

– Mükafatdan nə üçün boyun qaçırdığımı indi sizə aydın oldumu? Mənim səylərim adamları xoşbəxtliyə qovuşdurmaq mənafeyi güdür. Bir şeyi də qeyd etmək istərdim. Siz hələ gəncsiniz və çox güman ki, təxribatçılıqda bu, sizin ilk addımanızdır. Mən isə əksinə, uzun illər ərzində açdığım saysız müəmmalar nəticəsində böyük təcrübəyə malikəm. Sizi əmin edə bilərəm ki, qarşılaşdığım işlərin hər yüzdə səksən yeddisində sizin tutmaq istədiyiniz yolla gedənlərin aqibəti acınacaqlı olmuşdur. Bu barədə mütləq düşünün!

Həmin ağır dəqiqələr “missis Seynt-Con”u saxta qiya-fədən çıxarmış, iç üzünü açmışdı.

– Əbləhin biri əbləh! Bunun bir mənə öyüd-nəsihət verməyinə bax! Ehtiyac içində olan bir qıza haqq-hesab ödətdirir!

Bu son sözlərlə o, tənəffüs halda qapıya doğru atıldı.

– Üzüyünüz qaldı, – deyər Parker Payn ovcundakı üzüyü ona uzatdı.

Qız sərt halda onu detektivin əlindən aldı, bir anlığa ona baxdı və pəncərədən bayıra tulladı.

Qərribə müştəri bir anda qapının arxasında gözdən itdi. Parker Payn isə hələ də maraqla açıq pəncərədən bayıra baxmaqda idi.

ŞAHİD

680

Mister Meyhern çeşməyini düzəltdi, adəti üzrə, öskürək boğazını arıtladı. Sonra yenidən qarşısında oturan gəncə baxdı. O, adam öldürməkdə günahlandırılırdı. Mister Meyhern bəstəboy bir adam idi; dəbilə geyinməyə də, üst-başı səliqəli olardı. Çox iti və oynaq gözləri vardı. Düşünüb-daşınmağı bacarırdı. Bir vəkil kimi həmişə sözü keçirdi. Müttəhimlə danışanda rəsmi olardı, lakin nəzakətsiz davranmırdı.

– Sizi inandırırım ki, əlacınız hər yerdən kəsilib, vaxt-kən əhvalatı xırdalıqınacan açıb söyləməlisiniz, – deyə vəkil dilləndi.

İnamsız baxışlarını qarşısındakı divara zilləyən Leonard Voul vəkilə sarı döndü və dedi:

– Bilirəm. Elə hər dəfə bunu deyirsiniz mənə. Ancaq hələ də inana bilmirəm ki, mən adam öldürməkdə müqəssirəm. Özü də belə bir alçaq qətlə əl atmışam.

Mister Meyhern gərgin anlarda hissə qarılmazdı. Yenidən boğazını arıtladı, çeşməyini çıxarıb ehtiyatla təmizlədi və gözüne taxdı. Sonra dedi:

– Hə, hə, hə, əzizim mister Voul, indi sizi vəziyyətdən çıxarmaq üçün qəti tədbir görməliyik. Biz buna nail olacağıq, mütləq nail olacağıq. Bunun üçün bütün faktları əldə etməliyəm. Hər şeyi yerli-yataqlı öyrənəndən sonra müdafiə olunmaq üçün etibarlı yol seçərik.

Ümidsiz, mürgü döyən gözləriylə gənc hələ də ona baxırdı.

İstintaq mister Meyhernə tamamilə nəticəsiz görünürdü və hiss edirdi ki, müttəhimin müqəssir olması sübut ediləcək. İndi ilk dəfə özü də buna şübhə ilə baxdı.

Leonard Voul sakitcə:

– Elə bilirsiniz günahkaram, – dedi. – Ancaq Allaha and olsun ki, müqəssir deyiləm. Başa düşürəm: vəziyyətim çıxılmazdır. Bu saat odla su arasında qalmışam. Ancaq mən bunu etməmişəm, mister Meyhern, etməmişəm.

Belə halda adam özünü müdafiə etməlidir. Mister Meyhern bunu anlayırdı. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, qəlbində şübhə var: axı Leonard Voul günahsız da ola bilərdi.

Mister Meyhern ciddiləşərək dedi:

– Düz deyirsiniz, mister Voul: mühakimə ümitsiz görünür. Buna baxmayaraq dediklərinizlə razıyam. Gəl indi də faktları araşdıraraq. İstərdim miss Frenczlə necə tanış olduğunuzu mənə təfsilatı ilə danışsınız.

– Hər şey Oksford küçəsindəki hadisə ilə başladı. Gördüm bir qarı küçəni keçir. Əlində çoxlu qutu aparırdı. Birdən qutular əlindən düşdü, yandan gələn avtobus isə az qalmışdı üstünə çıxsın. Camaat heyrət və təəccüb içərisində qışqırırdı. Qarı qutuları yığıb, canını qurtarmaq üçün səkiyə çatmağa tələsdı. Bu vaxt mən qutuları yerdən götürdüm, bacardığım qədər palçığını təmizlədim, iplə təzədən bağlayıb qarına verdim.

– Qarını xilas etməyinizə şübhə yoxdur ki?

– Nə danışırırsınız, əzizim, xeyr. Mən yalnız alicənablıq etmişəm. Qarı həddən artıq məmnun oldu, mənə hərəkətlə təşəkkür etdi. Gənc nəslə mənsub olmayan davranışım barədə bəzi şeylər dedi – sözlərini dəqiq xatırlamıram. Sonra şlyapamı başıma qoyub çıxıb getdim. Bir də onu görəyəyimi heç vaxt gözləməirdim. Ancaq həyat təsədüflərlə doludur. Elə həmin gecə dostumun evindəki ziyafətdə rastlaşdıq. Dərhal tanıdı. Xahiş etdi, məni onunla tanış etsinlər. Onda öyrəndim ki, o, miss Emili Frenczdir – özü də Kriklvudda yaşayır. Xeyli söhbət etdik. Deyəsən, adamlar tez və möhkəm dil tapa bilən qadın idi. Hər kəsin edə biləcəyi tamam adi hərəkətim məni ona bağladı. Ayrılanda hərəkətlə əlimi sıxdı, evinə gəlməyimi xahiş etdi. Cavabında çox məmnun olduğumu bildirdim. Qarı isə gələcəyimi günü dəqiqləşdirməyi tələb etdi. Özümə qalsaydı, onun evində nə ölümüm vardı, ancaq təklifi rədd etmək ədəbsizlik olardı. Onunçün də növbəti şənbə ona baş çəkəcəyimi bildirdim. Çıxıb gedəndən sonra dostlarımdan onun barəsində bəzi

şeyləri öyrəndim. Öyrəndim ki, varlıdır, bir xidmətçiylə yaşayır və səkkiz pişik saxlayır.

Mister Meyhern:

– Belə, – dedi. – Qarının varlı olması elə bu tezliklə ortaya çıxdı?

Leonard Voul həyəcanla dedi:

– Yoxsa demək istəyirsiniz ki...

Ancaq mister Meyhern əlinin hərəkəti ilə onu sakitləşdirdi:

– İttihamçı tərəf onu təqdim edən kimi istintaqa bir də baxmalı olacağam. Adi müşahidəçi miss Frenci varlı-hallı güman etməzdi. O, kasıb həyat sürürdü, demək olar, başqalarından seçilmirdi. Əgər sizə deməsəydilər, çox ehtimal ki, qarının ehtiyac içində yaşadığını hiss edəcəkdiniz. Qarının varlı-hallı olduğunu sizə məhz kim dedi?

– Dostum Corc Harvey, evində qonaqlıq təşkil edən.

– Güman ki, belə dediyi onun yadındadır?

– Nə bilim. O vaxtdan çox keçib.

– Tamamilə doğrudur, mister Voul. Başa düşürsünüzmü, ittihamçının ilk məqsədi sizin maddi cəhətdən korluq çəkdiyinizi müəyyənləşdirmək olacaq. Bu belədir, düz demirəmmi?

Leonard Voul qızardı, alçaq səslə:

– Elədir, – dedi. – O vaxt dözülməz dərəcədə ehtiyac içərisində idim.

Mister Meyhern yenidən:

– Tamamilə doğrudur, – dedi. – Dediym kimi, korluq çəkdiyiniz vaxt varlı qadınla tanış olmusunuz və cidd-cəhdlə əlaqənizi möhkəmləndirmisiniz. Tutaq ki, qadının dövlətli olmasından sizin heç xəbəriniz yox idi, evinə açıq ürəklə gəldiniz...

– Başqa nə niyyətim ola bilərdi?

– Güman edək ki, belədir. Mən məsələni müzakirə etmirəm. Ona başqa mövqedən yanaşıram. Çox şey mister Harveydən asılı olacaq. Görəsən, sizinlə etdiyi söhbətini unudub, ya yadındadır? Bəlkə, onu inandırılar ki, söhbət həqiqətdə olduğu vaxtdan gec olub?

Leonard Voul bir an fikrə getdi. Sonra rəngi qaçmış halda, kifayət qədər qətiyyətlə dedi:

– Zənnimcə, bu yol müvəffəqiyyətli olmayacaq. Qonaqlıqda olanların bəziləri onun sözlərini eşitdilər, hətta bir-kisi sataşaraq varlı qadını özümə məftun etdiyimi dedi.

Vəkil təəssüfləndiyini əlinin hərəkəti ilə gizlətməyə çalışaraq dedi:

– Gətirmədi. Ancaq açıq danışdığınız üçün sağ olun, mister Voul. Mənə çox köməyiniz dəyir. Mühakiməniz çox doğrudur. Dediklərimin üstündə təkid edib dursaq, acınacaqlı ola bilər. Bu yolu bir kənara qoyaq. Deməli, siz Emili Frençlə tanış oldunuz... ona özünüzdə ehtiyac hiss etdiniz... tanışlığınız möhkəmləndi. Bütün bunları izah etmək üçün aydın səbəb lazımdır. Necə oldu ki, siz – gözəl görkəmli, idmanı sevən, dostları ilə tanınan, otuz üç yaşlı bir gənc – vaxtınızın çoxunu yaşlı qadına sərf etdiniz?

Leonard Voul əsəbi hərəkətlə əllərini qaldırdı:

– Deyə bilmərəm, doğrudan, deyə bilmərəm. Əvvəl getdim, inad etdi ki, bir də gəlim. Dedi ki, təkdir, kimsəsizdir, günü çox darıxdırıcı keçir. Təklifini rədd etmək çətin idi. Mənə elə nəvaziş, səmimiyyət göstərirdi ki, çıxılmaz vəziyyətdə qalmışdım. Bilirsinizmi, mister Meyhern, təbiət-cə zəifəm, təsir altına tez düşürəm, istəmədiyim şeyi inkar edə bilmirəm. Üç-dörd dəfə onun evinə gedəndən sonra bu qoca qadına qarşı mənə səmimi hisslər baş qaldırdı. Hələ uşaqlıqdan anamı itirmişdim. Xalam məni böyütmüşdü, on beş yaşa çatanda o da öldü. Şübhəsiz, bu vaxt məni oğulluğa götürən, yaxud əzizləyən olsaydı, çox sevinərdim. Sözlərimə gülməyin.

Mister Meyhern gülmədi. Yenidən gözlüyünü çıxardı və təmizlədi; bu, onun dərin fikrə daldığını göstərirdi. Nəhayət, dedi:

– Bütün bunlarla razıyam, mister Voul. Psixoloji cəhətdən bu mümkündür. Məhkəmənin buna necə baxacağını deyə bilmərəm. Zəhmət olmasa, söhbətinizə davam edin. Miss Frenç ilk dəfə sizdən nə vaxt xahiş etdi ki, onun biznes işlərinə kömək edəsiniz?

– Bilmirəm, üçüncü, ya dördüncü dəfə gələndə. Haqq-hesabdan başı yaxşı çıxmırdı, odur ki pullarından yaman narahat idi.

Mister Meyhern tərs-tərs yuxarı baxdı:

– Ehtiyatlı olun, mister Voul. Xidmətçi Cənət Makenzi bildirir ki, xanımı biznesdən yaxşı başı çıxan adam idi. Bütün işlərini özü görürdü. Hətta bankirlər də öz ifadələrində bunu təsdiq edirlər.

Voul səmimiyyətlə dedi:

– Bunu deyə bilmərəm. Axı özü mənə belə demişdi.

Mister Meyhern sükut içində ötəri ona baxdı. Üzünə deməsə də, Leonard Voulun günahsız olduğuna inamı daha da artdı. Yaşlı qadınların psixologiyasına bələd idi. Voulu görəndə Frenc onun gözəlliyinə aludə olmuş, evinə gətirmək üçün müxtəlif bəhanələr axtarmışdır. Axırda bir çarə tapmış, demişdir ki, pul haqq-hesabından, guya, başı çıxmır, ona görə də ondan kömək istəmişdir. Bununla da Leonard Voulu şirnikləndirmişdir. Yəqin, özünün dövlətli olmasını bu gəncə bildirmək fikri də yoxmuş. Emili Frenc möhkəm iradəli qadın idi: ürəyindən keçən hər şeyin xərcini o dəqiqə ödəmək istəyirdi. Mister Meyhern bütün bunları fikrindən ötəri keçirdi, ancaq heç nəyi hiss etdirmədi. Növbəti sualını verdi:

– Yaxşı, ona kömək etdinizmi?

– Etdim.

– Mister Voul, indi sizdən ciddi bir şey soruşmaq istəyirəm. Unutmayın ki, bu çox mühüm məsələdir, gərək düzgün cavab verəsiniz. Ehtiyac içərisində idiniz. Digər tərəfdən siz yaşlı qadının maliyyə işlərini idarə edirdiniz. Elə bir qadının ki, öz sözləriylə desək, biznesdən az, yaxud heç başı çıxmırdı. Olurdumu ki, əlinizdən gəlib-keçən qiymətli kağızları bu və ya digər tərzdə öz xeyrinizə dəyişəsiniz? Heç öz mənafeyinizi üstün tuturdunuzmu?

O, mister Voulun cavabını gözləmədən əlavə etdi:

– Siz əvvəlcə fikirləşin. Qarşınızda iki yol durur: daha asan yollarla qarının var-dövlətini ələ keçirə bilərsiniz. İşdir, desələr pullara sahib olmaq üçün qətlə əl atırsınız, onda sizin qarının işlərini idarə edərkən vicdanlı, açıqürəkli olduğunuzu göstərməyə çalışmalıyıq. Digər tərəfdən, əgər məhkəmə bir şeydən yapışacaqsansa, – əgər sübut edilsə ki, hansı yollasa yaşlı qadının başını tovlamısınız, onda cəhd edib aydınlaşdırmalıyıq ki, sui-qəsd etməkdə heç bir məqsədiniz olmayıb. Çünki qarı artıq sizin üçün xeyirli gəlir mənbəyi idi. Fərqi hiss edirsiniz? İndi isə xahişim odur ki, cavab üçün tələsməyin.

Lakin Leonard Voul, demək olar ki, heç fikirləşmədi:

– Miss Frenc ilə işgüzar əlaqələrim anlaşıqlı, göz yaş kimi aydın idi. İmkanım daxilində onun xeyrinə çalışırdım, işə baxan hər kəs bunun şahidi ola bilər.

– Təşəkkür edirəm. Yükümü xeyli yüngülləşdirdiniz. Zənnimcə, başa düşürsünüz ki, belə mühüm məsələdə yalan söyləmək yalnız ağılsız adamın işi ola bilər.

Mister Voul həvəslə dedi:

– Sui-qəsdin mənə heç bir xeyri dəymirdi, şübhəsiz, bəraət qazanmaq üçün ən çox bu kömək edə bilər. Məncə, bayaqdan dediklərinizin canı odur ki, qarının var-dövlətindən xeyir götürmək üçün onunla tanışlığımı möhkəmlətməmişəm. Bununla razılaşıram, amma qarının ölümü bütün ümidlərimi puça çıxarır.

Vəkil gözlərini ona zillədi. Sonra çeşməyini həmişəki təkı qurdaladı. Nəhayət, sözə başladı:

– Mister Voul, sizə məlum deyilmi ki, miss Frencin yazdığı vəsiyyətnamədə əsas xeyir görün sizsiniz?

Müttəhim sıçrayıb ayağa qalxdı. Təşviş və həyəcanı aydın və təbii idi:

– Nə? Aman Allah! Nə danışırınsınız? Bütün pullarını mənə vəsiyyət edib?

Mister Meyhern yavaşca başını tərpətdi. Voul yenidən yerinə çökdü, əlləri ilə başını tutdu.

– Özünüzü yalandan elə göstərirsiniz ki, guya, vəsiyyətnamədən xəbəriniz yoxdur. Əgər desəm xidmətçi Cənet Makenzi and içir ki, bundan məhz sizin xəbəriniz var, onda nə cavab verərdiniz? Xidmətçi bildirir ki, xanımı bu məsələ ilə əlaqədar sizinlə məsləhətləşmiş və niyyətini ona da söyləmişdir.

– Elə bircə bu çatmırdı. Xidmətçi yalan deyir. Yox, çox yuxarıdan getdim. Cənet yaşlı qadındır. Əslində, öz xanımına sadiq keşikçi idi və məndən xoşu gəlmirdi. Qısqanc idi, hər şeydən şübhələnirdi. Məncə, miss Frenc etibar edərək öz niyyətini Cənetə açmış, Cənet də onun dediyini ya baş-ayaq anlamış, ya da belə qənaətə gəlib ki, mən yaşlı qadını aldadaraq buna vadar etmişəm. Güman ki, xidmətçi indi özü də dediyini dəbbələyər.

– Bəlkə, sizdən xoşu gəlmədiyi üçün hadisəni belə qələmə verir?

Leonard Voul diksindi, vəcdə gəldi:

– Əlbəttə yox. O, niyə belə etməlidir ki?

Mister Meyhern fikirli halda dedi:

– Bilmirəm. Ancaq sizə qarşı çox qəzəblidir.

Yazıq gəncin boğazı yenidən qurudu, mızıldandı:

– Necə də dəhşətlidir! Deyəcəklər ki, onu belə bir işə sövq etmişəm, vadar etmişəm ki, dövlətinin mənə çatması barədə vəsiyyətnamə yazsın. Həmin gecə də ora getmişəm və elə vaxt seçmişəm ki, evdə heç kəs olmasın. Səhəri onu tapmışdılar. Off, ilahi! Necə də dəhşətlidir!

– Evdə heç kəsin olmadığını deməkdə səhv edirsiniz. Xatirinizdədirsə, o axşam Cənet harasa getməliydi. Getmişdi də. Ancaq rəfiqəsinə söz verdiyi koftanı gətirmək üçün geri qayıtmışdı. O, arxa qapını açarla açıb içəri girmiş, pilləkənlərlə qalxıb koftanı götürmüş və otaqdan çıxmışdır. Bu vaxt xidmətçi qonaq otağında səslər eşidir. Nə barədə söhbət getdiyini ayırd etməsə də, and içir ki, danışarlardan biri miss Frenc, digəri isə kişi imiş.

– Onun yarısında, – Leonard Voul dedi. – Onun yarısında... – Sıçrarıb ayağa qalxdı. – Belə isə canım qurtardı, canım qurtardı...

– Necə yəni canım qurtardı? – gözləri bərələ qalan mister Meyhern səsinə ucaldı.

– Saat doqquz otuz radələrində mən evdə olmuşam. Arvadım da bunu təsdiq edə bilər. Doqquza beş dəqiqə qalmış miss Frencin evindən çıxmışam, təxminən, ona iyirmi dəqiqə işləyəndə evə çatmışam. Arvadım da evdə oturub məni gözləyirdi. Ah, şükür Allaha. Şükür Allaha. Yaxşı ki, Cənet Makenzinin koftası varmış.

Kefikök Voul vəkilin çöhrəsindəki kədərli ifadənin dəyişmədiyini çətin ki hiss etdi. Ancaq son sözləri onu zərblə yerə çırpdı:

– Sizcə, bəs miss Frenci kim öldürüb?

– Əlbəttə, gecə qulduru... Əvvəlcə güman edildiyi kimi, yadınızdadırsa, pəncərə sındırılıb. Qadın vurulan ağır ling zərbəsindən ölüb, ling də yanında – döşəmənin üstündə tapılıb. Evdəki əşyalardan bəzisi yoxa çıxıb. Ancaq Cənetin mənə olan nifrətinə və axmaq şübhələrinə baxmayaraq, polis heç vaxt düzgün izdən yayınmamışdır.

Vəkil dedi:

– Çətin ki bu, işə kömək edə, mister Voul. Evdən qiymətsiz şeylər yoxa çıxmışdır. Həm də pəncərədəki izlər hələ dəqiq müəyyənləşdirilməyib. Bundan başqa, özün haqqında bir fikirləş. Deyirsən ki, onun yarısında qadının

evində olmamısan. Elə isə o adam kimdir ki, Cənət onun miss Frençlə otaqda səsini eşidib? Qadın çətin ki quldurla belə səmimi söhbət edəydi.

Voul:

– Xeyr, – dedi. – Xeyr... – O, karıxmış, sarsılmış görkəm aldı. Ancaq necə olsa da, özünə gələrək əlavə etdi: – Bu, məni vəziyyətdən çıxarır. Cinayət törədilən vaxt mən başqa yerdə olmuşam. Siz yubanmadan Romeyni – arvadımı görməlisiniz.

Vəkil sakit, könülsüz dedi:

– Şübhəsiz, missis Voulu siz həbs ediləndə gərək görədim, ancaq onu evdə tapmadım. Şotlandiyaya zəng çaldım və öyrəndim ki, bu gecə geri qayıdır. Vaxt itirmədən onu da görməliyəm.

Voul başını tərpətdi, üzünə böyük razılıq ifadəsi çökdü:

– Hə, Romeyn hər şeyi sizə deyəcək. İlahi! Bəxtim nə yaman gətirdi.

– Çox üzr istəyirəm, mister Voul, arvadınızı çox sevirsiniz?

– Əlbəttə.

– Bəs o?

– Romeyn mənə sadıqdır. Dünyada mənim üçün hər şeydən keçər.

Voul ehtirasla danışdı, ancaq vəkilin ürəyi düşdü: sadıq arvadın şahidliyi etibar qazanacaqdımı?

– Doqquz iyirmidə sizin qayıtmağınızı bir adam görmədi ki? Deyək ki, elə xidmətçiniz?

– Xidmətçimiz yoxdur.

– Küçədə bir adama rast gəlmədiniz?

– Tanışlarımdan heç kəsə. Yolun yarısını avtobusla gəlmişdim. Bəlkə, konduktor xatırlaya.

Mister Meyhern şübhəli tərzdə başını yellədi:

– Deməli, arvadınızın sözlərini təsdiq edə biləcək bir adam yoxdur?

– Xeyr. Ancaq bu, lazım da deyil. Yəni o qədər vacibdir?

– Məncə, yox, – mister Meyhern cəld dilləndi. – Məncə, yox. İndi başqa bir məsələ: miss Frenç sizin evli olduğunuzu bildirdimi?

– Bəli.

– Buna baxmayaraq, arvadınızı onun evinə aparmamısınız. Buna səbəb nə idi?

İlk dəfə Leonard Voul kəkələdi, qeyri-müəyyən cavab verdi:

– E...e, nə bilim.

– Xəbəriniz varmı: Cənət Makenzi deyir ki, xanımı subay olduğunuza inanmış və gələcəkdə sizinlə evlənməyi götür-qoy edirmiş.

Voul güldü:

– Boş söhbətdir. Aramızda qırx yaş fərq var.

– Ola bilər, – vəkil cavab verdi. – Ancaq fakt faktlığında qalır. Arvadınız miss Frenci heç görməyib?

Çaşbaş qalan Voul yenidən:

– Xeyr... – dedi.

– İcayə verin deyim ki, məsələyə münasibətinizi anlaya bilmirəm.

Voul qızardı, tərəddüd etdi, sonra dilləndi:

– Hər şeyi açıq ürəklə deyəcəyəm. Bilirsiniz ki, ehtiyac içərisində idim. Ümid edirdim ki, miss Frenc mənə bir az borc pul verər. Mənim xətrimi çox istəyirdi, ancaq gənc ailənin ehtiyaca qarşı mübarizəsi ilə heç də maraqlanmırdı. Tezliklə mənə məlum oldu ki, arvadımla yola getmədiyim – hətta ayrı yaşadığım onun ürəyindəndir. Mənə pul lazım idi. Romeynin xətrinə, heç bir şey demədim, özü necə qərar çıxaracağını gözlədim. Mənə oğulluğa götürdüyü uşaq gözü ilə baxırdı. Ortada heç vaxt evlənmək söhbəti olmamışdı, yəqin, Cənətin uydurmasıdır.

– Elə bu?

– Bəli, elə bu.

Bu sözlərdə tərəddüddən nişanə varmı? Vəkil fikrindən bunu keçirdi. Ayağa qalxdı, əlini irəli uzatdı:

– Xudahafız, mister Voul. – Gəncin arıq sifətinə baxdı, qeyri-adi tərzdə davam etdi: – Əleyhinizə saysız-hesabsız fakt olsa da, günahınız olmadığına əminəm. Ümid edirəm ki, bunu sübut edəcəyəm, sizə bəraət qazandıracağam.

Voul ona sarı çevrilib gülümsədi və sevinclə dedi:

– Cinayət zamanı orada olmamağıma özünüz şahid olacaqsınız.

– Bütün məsələ Cənət Makenzinin verdiyi ifadədən çox asılıdır. O isə sizə nifrət edir. Bu aydındır.

Gənc etiraz etdi:

– Çətin ki, o, mənə nifrət etsin.

Vəkil bayıra çıxanda başını buladı. “İndi qalır missis Voul” – ürəyində dedi. Hadisələrin belə gedişindən ciddi narahat olurdu.

Voullar Paddinqton Qrin yaxınlığında balaca, səliqəsiz bir evdə yaşayırdılar. Mister Meyhernin getdiyi ev də bu idi.

Qapının zəng səsinə görkəmindən günəmuзд ev xidmətçisinə oxşayan pinti görkəmli qadın cavab verdi.

– Missis Voul hələ qayıtmayıb?

– Qayıtdığı bir saat olar. Ancaq bilmirəm sizi qəbul edəcək, ya yox.

Mister Meyhern sakitcə dedi:

– Vəsiqəmi ona göstərsəniz, əminəm ki, məni görməyə etiraz etməz.

Qadın şübhə ilə tanımadığı adama baxdı, əlini döşlüyü ilə sildi, vəsiqəni aldı. Sonra qapını örtüb onu dəhlizdə qoydu. Bir neçə dəqiqədən sonra əhvalı azca dəyişmiş halda geri qayıtdı:

– Zəhmət olmasa, keçin içəri.

Qadın vəkili balaca qonaq otağına apardı. Divarları nəzərdən keçirən mister Meyhern qəfildən xəlvətcə otağa girmiş ucaboy, solğun görkəmli qadınla üzləşdi.

– Mister Meyhern? Ərimin vəkili, elə deyilmi? Sizi o göndərib? Buyurun, əyləşin.

Yalnız qadın danışıqda vəkil hiss etdi ki, o, ingilis deyil. Qadını başdan-ayağa süzərək dolu yanaqlarını, göyümtül qara saçlarını, hərdənbir əliylə etdiyi çox zərif hərəkətlərini görəndə isə onun əcnəbi olduğunu qət etdi. Bu qərribə qadın həddən artıq sakit idi. Belə sakitliyi adamı narahat edirdi. Lap əvvəldən mister Meyhernə bəlli oldu ki, anlamadığı bəzi şeylərlə üz-üzə gəlmişdir.

– Bəli, əzizim missis Voul, – deyə vəkil söhbətə başladı.

– Hisslərinizi cilovlamalısınız...

Susdu. Romeyn Voul zərrə qədər də özündən çıxma-mışdı. Tamamilə sakit və təmkinli idi.

– Zəhmət olmasa, əhvalatı mənə danışın! – qadın xahiş etdi. – Hər şeyi bilməliyəm. Aldatmağa çalışmayın. Ən pis şeyləri belə deyin. – Tərəddüd etdi, sonra vəkilə bəlli olmayan qərribə tərzdə, alçaq səslə təkrar etdi: – Ən pis şeyləri belə.

Mister Meyhern Leonard Voul ilə olan söhbətini danışdı. O isə hərdənbir başını tərpədərək qulaq asırdı. Vəkil sözü-nü qurtaranda qadın dedi:

– Başa düşürəm. Leonard istəyir ki, o gecə evə ona iyirmi dəqiqə işləyəndə gəldiyini deyim.

Mister Meyhern əlüstü soruşdu:

– O, evə bu vaxt gəlmişdi?

Qadın isə könülsüz cavab verdi:

– Əsas məsələ onda deyil. Dediklərim Leonarda bəraət qazandıracaqmı? İfadəmi müdafiə edəcək başqa adam varmı?

Qadının hərəkətlərindəki təmkinlilik, maraq vəkili narahat etməyə başladı.

– Təəssüf ki, heç kəs.

– Belə.

O, bir neçə dəqiqə sakit oturdu. Dodaqlarına təbəssüm qondu.

Vəkilsinə təşviş və həyəcanı getdikcə artırdı.

– Missis Voul... – vəkil dilləndi, – bilirəm ki, keçirdiyiniz hisslər...

– Eləmi? – qadın ona fikrini tamamlamağa macal vermədi. – Təəccüblüdür.

– Yaranmış vəziyyətdə...

– Yaranmış vəziyyətdə kimsədən kömək ummaq niyyətində deyiləm.

Vəkil təşvişlə ona baxdı:

– Əzizim missis Voul, unutmayın ki, həyəcanlısınız. Ərinizə bu qədər sadıq ola-ola...

– Nə dediniz?

Qadının səsindəki kəskinlik vəkili məcbur etdi ki, fikrini bir də desin. Tərəddüd içərisində vəkil təkrar etdi:

– Ərinizə sadıq ola-ola...

Romeyn qəribə təbəssümlə, yavaş-yavaş başını buladı və zəif səslə soruşdu:

– Sizə o deyib ki, mən ona sadıqəm? Hə... görürəm, elə deyib. Kişilər nə qədər axmaq olarmış. Axmaq... axmaq...

Qəfil ayağa durdu. Vəkili çulğayan bayaqkı həyəcan indi qadının səsində duyulurdu:

– Mən ona nifrət edirəm, bunu bilin. Nifrət edirəm. Nifrət edirəm. Kaş gözlərimin qabağında boğazından asaydı-lar, canı çıxanacan tamaşa edəydim.

Vəkil gözləri kəlləsinə çıxan qadının qarşısından geri sıçradı.

Qadın irəli addımlayıb izah etdi:

– Tamaşa edəcəyəm. Tutaq ki, dedim, Leonard o gecə ona iyirmi dəqiqə işləmiş deyil, on birə iyirmi dəqiqə işləmiş gəlib. Leonard bildirir ki, ona çatan pulun haradan gəldiyindən xəbəri yoxdur. Tutaq ki, dedim, onun hər şeydən xəbəri var, o pullara bel bağlayırdı və onları ələ keçirmək üçün də sui-qəsd etmişdir. Tutaq ki, dedim, Leonard o gecə evə gələndə nə törətdiyini mənə etiraf etdi. Plaşında qan ləkəsi vardı. Sonra nə olsun? Tutaq ki, məhkəmədə durub bütün bunları bir-bir söylədim.

Qadın gözləriylə onu, sanki, döyüşə çağırırdı. Vəkil artan təşvişini güclə boğdu, özünü fikirli göstərməyə çalışdı.

– Heç kim sizi məcbur edə bilməz ki, ərinizə qarşı ifadə verin...

– O, mənim ərim deyil.

Bunu çox qəti dedi. Vəkilə elə gəldi ki, qadını səhv başa düşdü.

– Nə dediniz? Mən...

– O, mənim ərim deyil.

Araya elə güclü sükut çökdü ki, milçək uçsaydı, eşidilərdi.

– Mən Vyanada aktrisa idim. Ərim də sağdır, dəlixanadadır. Buna görə də evlənə bilmədik. İndisə çox şadam, – deyə həyasızcasına başını buladı.

Mister Meyhern dedi:

– İstərdim ki, bir şeyi açıb söyləyəsiniz.

Həmişəki kimi özünü soyuqqanlı, sakit göstərməyə çalışdı.

– Leonard Voula qarşı niyə bu qədər kinlisiniz?

Başını yellədi, dodağı qaçdı:

– Belə... Siz bunu istəyirsiniz. Ancaq deməyəcəyəm.

Sirrimi açmayacağam.

Mister Meyhern öskürdü, boğazını antladı, ayağa qalxdı:

– Görünür, söhbəti uzatmaq əbəsdir. Müttəhimi dindirəndən sonra yenidən sizinlə görüşəcəyəm.

Əsrarəngiz gözləri ilə vəkilə baxan qadın ona yaxınlaşdı:

– Düzünü deyin, bu gün bura gələndə onun günahsız olduğuna inanırdınız mı?

– İnanırdım, – mister Meyhern dedi.

- Səfeh, – qadın güldü.
- Elə indi də inanıram, – vəkil sözünü tamamladı.
- Gecəniz xeyrə qalsın, madam.

Otaqdan çıxdı, xatirində qadının sifətinin heyrdəndən donmuş ifadəsi qaldı. Küçə boyunca mister Meyhern öz-özünə fikirləşirdi: “Kələfin ucu bu qadındadır”.

Əhvalat başdan-ayağa son dərəcə qəribə idi. Qadın da qəribə idi. Təhlükəli qadına oxşayırdı. Gözlərindən od tökülürdü. Qadın ki işə qarışdı, onda iblisə dönür.

Nə etmək olardı? Bədbəxt taleli gəncin əl-ayağı yerdən üzülmüşdü. Şübhəsiz, ehtimal etmək olardı ki, cinayəti o törətməmişdir.

“Xeyr, – mister Meyhern düşünürdü. – Xeyr... İfadələrin, demək olar, hamısı onun əleyhinədir. Bu qadına inanmıram. Danışdıqlarını özündən uydurur. Məhkəmədə heç vaxt belə danışmazdı”.

Daha inamla hərəkət etmək lazımdır.

* * *

Şəhər polis məhkəməsinin təhqiqatı qısa və həyəcanlı keçdi. İttihamin əsas şahidləri – ölən qadının xidmətçisi Cənət Makenzi və müttəhimin məşuqəsi, mənşəcə avstriyalı Romeyn Heylger idi.

Mister Meyhern məhkəmədə oturub, sonuncunun mübahisə ilə nəticələnən ifadəsini dinlədi. Qadının uydurmalarını o, bir dəfə eşitmişdi.

Müttəhim müdafiə olunmaq üçün özünü topladı. Mühakiməyə çağırıldı.

Mister Meyhernin əsəbləri tarıma çəkilmişdi. Leonard Voula qarşı təhqiqatın ümitsizliyini sözlə ifadə etmək çətin idi.

Hətta müdafiə ilə məşğul olan tanınmış kral vəkilinin də inamı az idi. Şübhə içərisində dedi:

– Avstriyalı qadının dəlillərini puça çıxarsaq, bir iş görə bilərik. Ancaq bu, müşkül məsələdir.

Mister Meyhern bütün fikrini sadə bir məsələ üzərində cəmləşdirdi: təsəvvür edək ki, Leonard Voul həqiqəti deyir və ölən qadının evini doqquzda tərk etmişdir. Bəs Cənətin miss Frencələ saat onda danışdığını eşitdiyi o adam kim olub?

Yeganə işiq ucu bir neçə gün əvvəl xalasını dilə tutub tovlamaq istəyən, onu hədələmiş tüfeyli bacısı oğlu idi. Vəkil

bilirdi ki, Cənət Makenzi həmişə bu gənclə əlaqədə olmuşdur, tələblərini də ondan gizlətməmişdir. Çox ehtimal ki, ele Leonard Voul miss Frençdən ayrıldıqdan sonra otaqdakı bacısı oğluymuş, özü də son zamanlar heç gözə dəymir.

Bütün başqa istiqamətlərdə vəkilin axtarışları nəticə verməmişdi. Leonard Voulu öz evinə girən, yaxud miss Frençin evindən çıxan görünən olmamışdı. Kriklvuddakı evə adam girib-çıxdığını heç kəs görməmişdi. Bütün sorğular boşa çıxırdı.

Məhkəmə ərəfəsində mister Meyhern məktub aldı. Bu, onun fikirlərini tamamilə yeni istiqamətə yönəltməli idi.

Məktub saat altı poçtu ilə gəlmişdi. Üstünə səliqəsiz marka vurulmuş zərfdəki məktub adı kağızda savadsızcasına cizma-qara edilmişdi. Mister Meyhern məzmunu anlayacağıq onu bir-iki dəfə oxudu.

“Əziz mister!

Siz cavan oğlanın vəkilisiniz. Əgər istəyirsinizsə ki, üz-gözü boyaylı, özündən yalanlar qondaran o əcnəbi arvadın iç üzünün kimə bəlli olduğunu biləsiniz, Şouz Rentsə, Stepney 16-ya gəlin. Bu, 2 yüz soveren¹ başa gələcək sizə. Missis Moqsonu soruşarsınız”.

Vəkil oxudu, bir də oxudu. Şübhəsiz, fikrindən keçdi ki, bu, araya ikitirəlik salmaq üçün də ola bilər, lakin get-gedə yəqin etdi ki, məktubda həqiqət yazılıb. Həm də bu, müttəhimin sonuncu ümid yeri idi. Romeyn Heylgerin ifadəsi onu yaman çaşbaş salmışdı. Hamıya bəlli əxlaqsız həyat keçirmiş bir qadının ifadəsi etibarsız olmalı idi. Müdafiə olunan tərəfin onun ifadəsinə əsaslandığı xətt ən yaxşı halda zəif idi.

Mister Meyhernin dumanlanmış fikri aydınlaşdı. Nəyin bahasına olur-olsun, müttəhimə bəraət qazandırmaq onun vəzifəsi idi. Şouz Rentsə getməliydi.

Üfunət iyi verən xarabalıqdakı hay-hayı gedib, vay-vayı qalmış binanı tapmaqda çətinlik çəkdi. Nəhayət, tapdı. Missis Moqsonun sorağı ilə üçüncü mərtəbədəki otağa yaxınlaşdı. Qapını döydü, cavab almıqda bir də döydü. Bu dəfə içəridən xışltı eşitdi: qapı ehtiyatla açıldı, kiminsə qaraltısı göründü.

¹ Soveren – İngiltərədə qızıl pul vahidi

Qəfildən bir qadın – əgər o, qadın idisə – qımışdı, qapını bir qədər də araladı, batıq səslə:

– Hə, sizsiniz, əzizim, – dedi. – Yanınızda başqa bir adam yoxdur? Zarafat etmirsiniz ki? Çox yaxşı. Keçə bilərsiniz... Keçə bilərsiniz.

Vəkil bir qədər könülsüz halda dəhlizi adlayıb, içəri-sində qaz pilətsəsi yanan, balaca, çirkli otağa keçdi. Otağın küncündə səliqəsiz, yığılmamış çarpayı, adi uzun stol, iki sınıq-salxaq stul vardı. İlk dəfə mister Meyhern bu üfunətli mənzilin sahibəsini başdan-ayağa nəzərdən keçirdi. O, beli bükülmüş, səliqəsiz, pırlaşmış qonur saçlı, sifətini şərfə bərk-bərk sarıtmış ortayaşlı qadın idi. O, vəkili görcək yenidən güldü, əvvəlkitək gülüşü qəribə və anlaşılmaz idi.

694

– Təəccüblənirsiniz ki, niyə öz gözəlliyimi gizlədirəm, əzizim? Ha, ha, ha. Qorxuram ki, sizi yoldan çıxaram. Hə, necədir? Ancaq sizi sınayacağam... sınayacağam sizi...

Qadın şərfi açdı. Vəkil çapıq görcək ixtiyarsız geri sıçradı. Qadın yenidən şərfi üzünə çəkdi.

– Məni öpmək istəmirsiniz ki, əzizim? Ha, ha, ha. Sizi anlayıram. Ancaq bununla belə, mən də bir vaxtlar füsunkar olmuşam – çox-çox əvvəl. Üz-gözümü bu hala salan sulfat olub, əzizim, sulfat... Eh, ömrüm boyu yeri qalacaq.

Qadını anlaşılmaz, müəmmalı hisslər çulğadı. Mister Meyhern, əbəs də olsa, bunları duymağa çalışdı. Nəhayət, qadın susdu. Barmaqları qeyri-ixtiyari açılib-yumulurdu.

Vəkil ciddi, qətiyyətlə dedi:

– Yetər. Bura gəlmişəm ki, müttəhim Leonard Voula bəraət qazandırmaq üçün lazımı məlumat alım. Əsas məsələ bu deyilmi?

Qadın bic-bic gözlərini süzdürdü və xırıltılı səslə dedi:

– Bəs pul, əzizim? Yadınızdadırsa, iki yüz soveren olsun gərək...

– İfadə vermək borcunuzdur, bununçün sizi məhkəməyə də çağıra bilərlər.

– Belə getsə, çətin, əzizim. Mən qoca arvadam, özüm də heç nə bilmirəm. Ancaq mənə iki yüz soveren versən, bəlkə, bir-iki işarə verdim. Aydınadır?

– Necə yəni bir-iki işarə?

– Məktuba nə deyirsiniz: onun yazdığı məktuba? Nə təhər ələ keçirməyimə baş qoşmayın. Bu, mənim işimdir. Hər halda, bütün şeyləri alt-üst edəcək. Əvvəlcə iki yüz soverenimi verin görüm.

Mister Meyhern soyuqqanlıqla ona baxdı, götür-qoy etdi.

– On funt verəcəyəm, bircə funt da artıq yox. Bu şərtlə: dedikləriniz doğru olsun.

Qadının gözləri dörd oldu, kəkələyərək dedi:

– On funt?

– Yaxşı, iyirmi funt, axırncı sözümdür.

Mister Meyhern gedirmiş kimi yerindən qalxdı. Sonra gözlərini diqqətlə qadına zilləyərək cibindən pul çıxartdı və iyirmi bir funt saydı.

– Görürsünüz, üstümdə olan elə bu qədərdir: ya götürün, ya da qaytarın.

Amma artıq bilirdi ki, qadına elə pulun ucunu göstərmək bəsdir. O mırıltıdadı, bir az nəm-nüm etdi. Nəhayət, yumşaldı. Çarpayısı yaxınlaşdı, mitili çıxmış döşəyin altından nəsə götürdü, hirsə dedi:

– Budur. İstədiyiniz lap üstdəkdir, səni görüm lənətə gələsən!

Qadın bir bağlama məktub gətirmişdi. Mister Meyhern onu açdı, adəti üzrə, soyuqqanlıqla və işgüzar tərzdə məktubları nəzərdən keçirdi. Maraqla baxan qadın vəkilin üz-gözündən heç nə duymadı.

Məktubları bir-bir oxudu, yenidən üstdəkinə qayıtdı, onu ikinci dəfə oxudu. Sonra məktubları səliphə ilə bağladı.

Bunlar sevgi məktubları idi – Romeyn Heylger yazmışdı. Özü də Leonard Voula yox. Üstdəki məktubun tarixi müttəhimin həbs edildiyi gün qoyulmuşdu.

Qadın şikayətləndi:

– Doğru demişəm, əzizim? Nə deyirsiniz, karınıza gələ o məktub?

Mister Meyhern məktubları cibinə qoydu, sonra soruşdu:

– Necə ələ keçirmisiniz?

Qadın gözlərini süzdürərək dedi:

– Bu, sirdir. Ancaq bəzi şeyləri də bilirəm. O arvadın məhkəmədəki ifadəsini eşitdim. Deyirdi ki, on birə iyirmi

dəqiqə işləyəndə evdəydi. Öyrənin, görün bir harada olub. Lion Roud kinoteatrından soruşun. Unutmazlar: o qədər cazibədar qızıdır ki... lənətə gəlsin onu.

Mister Meyhern soruşdu:

– O adam kimdir? Burada yalnız Xristian adı yazılıb.

Qadının səsi kobudlaşdı, əlləri açılib-yumulmağa başladı. Nəhayət, sifətini göstərdi.

– Məni bu hala salan odur. İndi illər sovuşub. O vaxtlar onu əlimdən alanda missis Voul şiltaq qız idi. Mənsə, həmin adamın arxasınca düşdüm... Ona qovuşmaq istədim, o isə lənətə gəlmiş zəhrimarı üzümə atdı. Missis Voul güldü, onu görüm Allah öldürsün. Əvəzini çıxmaq üçün illərlə məqam axtardım. Arxasınca düşdüm, izlədim onu. İndi ələ keçirmişəm. Buna görə məğmun olacaq, düz demirəmmi, əzizim? O, əziyyət çəkməyəcək?

Mister Meyhern sakitcə dedi:

– Yalan ifadə verdiyi üçün, yəqin, həbs cəzasına məhkum ediləcək.

– Bircə tez tutun. İstədiyim də budur. İndi gedirsiniz, ya yox? Bəs pul? Mənə çatacaq pullar haradadır?

Mister Meyhern dinməz-söyləməz kağız pulları masanın üstünə qoydu. Sonra dərindən nəfəs alıb geri döndü, otağı tərk etdi. Geri baxanda gördü ki, qarı əlində pul yavaşca zümzümə edir.

Vaxt itirmədi. Lion Rouddakı kinoteatrı lap tez tapdı. Mister Meyhern razı qaldı. Romeyn Heylger həmin gecə saat ondan sonra buraya bir kişiylə gəlibmiş. Qapıçı müşayiət edəni dəqiq xatırlamırdı, lakin yanındakına həmin gecə saat ondan baxdıqları film haqqında öz fikrini danışan xanımı tanıdı. Filmə axıracan baxmayıblar, təxminən, bir saat tez çıxıblar.

Mister Meyhern razı qaldı. Romeyn Heylgerin verdiyi ifadə başdan-ayağa yalan və iftira zənciriymiş. Müttəhimdən zəhləsi getdiyi üçün belə yalanlar uydurmuşdu. Vəkil düşündü ki, görəsən, qadının nifrətinin arxasında nələr gizləndiyini haçansa biləcəkmi? Axı Leonard Voulun onunla nə qəsd-qərəzliyi var?

Vəkil qadının müttəhimə olan münasibətini deyəndə o, həbs ediləcəyini gözünün altına aldı. Açıqca bildirdi ki, belə bir şey inandırıcı deyil. Bununla belə, mister Meyher-

nə elə gəldi ki, müttəhim əvvəl heyrətlənsə də, indi onun etirazında inandırıcılıq yoxdur.

Mister Meyhern bunu başa düşdü. Bildi ki, yanılıdır. İki nəfər arasında nəsə bir sirr vardı. Mister Meyherni fikir götürdü ki, görəsən, bir gün bunu öyrənə biləcəkmidi?

Vəkil saatına baxdı. Gec idi, vaxt itirmək olmazdı. Taksı saxlatdı, ünvanı dedi. Oturan kimi öz-özünə pıçıldadı:

– Ser Çarlz məsələdən dərhal xəbərdar olmalıdır.

* * *

Emili Frencə sui-qəsd etmiş Leonard Voulun məhkəməsi geniş maraq doğurmuşdu. Bir tərəfdən müttəhim gözəl, cavan idi, digər tərəfdənsə belə alçaq cinayətdə günahlandırılırdı. Başqa maraq doğuran cəhət müttəhimin əsas şahidi Romeyn Heylger idi. Müxtəlif qəzetlərdə onun şəkli verilmiş, mənşəyi və həyatı haqqında neçə-neçə məqalə uydurulmuşdu.

Məhkəmə iclası kifayət qədər sakit açıldı. Əvvəlcə cürbəcür texniki dəlillər nəzərdən keçirildi, sonra Cənət Makenzi çağırıldı. O, dediklərini bir də təkrar etdi. İstintaq zamanı Voulun miss Frencələ münasibəti barədə vəkilin bir neçə sualına cavab verərkən Makenzi dolaşdı. Ziddiyyətli fikirlər söylədi. Vəkil də belə bir faktı nəzərə çarpdırdı ki, həmin gecə Makenzi otaqda səs eşitməsinə baxmayaraq, orada məhz Voulun olmasını göstərən dəlil yoxdur. Həm də Makenzinin ifadəsindən hiss edilir ki, evdə müttəhimə olan münasibətində qısqanc imiş və ondan zəndeyi-zəhləsi gedirmiş.

Sonra növbəti şahid çağırıldı:

– Adınız Romeyn Heylgerdir?

– Bəli.

– Mənşəcə avstriyalısınız?

– Bəli.

– Siz son on üç ildə müttəhimlə birgə yaşamısınız və özünüzü onun arvadı kimi aparmısınız?

Romeyn Heylgerin baxışları qarıbə, anlaşılmaz ifadə aldı.

– Bəli.

Suallar davam edirdi. Bir-birinin ardınca mübahisəli faktlar ortaya çıxırdı. Haqqında söhbət gedən həmin gecədə müttəhim özüylə ling götürübmiş. On birə iyirmi dəqiqə

işləyəndə evə qayıdıb, yaşlı qadını öldürdüyünü etiraf edib. Manjetləri qan ləkələriylə bulandığından onları mətbəxdəki sobada yandırb. Heylgeri də müxtəlif vasitələrlə hədələyə-rək qorxudub ki, bu barədə səsini çıxarmasın.

Əhvalat söyləndikcə məhkəmənin müttəhimin xeyrinə olan cüzi fikri də dəyişdi. Onu çətin vəziyyətdə qoydu. Odur ki başını aşağı dikib oturdu. Sanki, həbs ediləcəyini bilirdi.

Bununla belə, Romeynin vəkili onun ədavət və kinini ört-basdır etməyə çalışırdı. Romeyni qərəzsiz qadın kimi görmək istəyirdi.

Müttəhimin zəhmli vəkili ayağa qalxdı.

Heylgerə bildirdi ki, verdiyi ifadə başdan-ayağa qəs-dən uydurulmuşdur, hətta haqqında söhbət gedən vaxtda o, öz evində olmamışdır. Başqa birisiylə sevişdiyindən bilə-rəkdən yollar axtarırmış ki, Voulu etmədiyi cinayət üstündə ölümə məhkum etdirsin.

698

Romeyn bütün bu müddəaları təhqiredici əda ilə dandı. Sonra məktub hər şeyə heyrətləndirici xitam verdi. Məh-kəməyə çökən sükut içərisində məktub ucadan oxundu.

“Maks, əzizim, indi onun taleyi bizim əlimiz-dədir.

O, qətl üstündə həbs edilmişdir. Bəli, o, yaşlı qadını öldürmüşdür. Nəhayət, qisas alacağam. Əbləh! Deyəcəyəm ki, həmin gecə üst-başı qanlı evə gəldi, etdiyini də boynuna aldı. Onu boğ-a-zından asdıracağam, Maks. Asılanda biləcəm, dərk edəcəm ki, onu ölümə məhkum etdirən Romeyn olub. Sonra isə... xoşbəxt olacağım, sevgilim. Xoş-bəxt olacağım, nəhayət”.

Məhkəmədəki ekspertlər məktubun Romeyn tərəfin-dən yazıldığını sübut etməyə hazır idilər, ancaq ehtiyac olmadı. Məktubu görəndə Romeyn özünü itirdi, göz yaşları tökdü, hər şeyi boynuna aldı. Leonard Voul evə dediyi vaxt qayıtmışdı: ona iyirmi dəqiqə işləmiş. Romeyn onu məhv etmək üçün əhvalatı tamamilə özündən uydurmuşdu.

Romeyn Heylgerin uğursuzluğu ilə müttəhimin də işi aydınlaşdı. Ser Çarlz özünün bir neçə şahidini dindirdi, müttəhim özü kürsüyə qalxdı, başına gələnləri istintaqdan çəkinmədən, cəsarətlə danışdı.

Məhkəmə məşvərətə getdi, ancaq elə bir müvəffəqiyyət yox idi.

Hakimin son fikri tamamilə müttəhimin xeyrinə deyildi, həm də ittihamçı tərəf etiraz etdiyindən məhkəmə iclasçılarına hökmü nəzərdən keçirmək üçün bir qədər vaxt lazım idi.

– Məhkəmə müttəhimi günahkar bilmir.

Leonard Voul azad edildi!

Mister Meyhern cəld yerindən qalxdı. O, müttəhimi təbrik etməliydi.

Özü də hiss etmədən həvəslə gözlüyünü silməyə başladı, ora-burasına göz gəzdirdi. Arvadı elə keçən gecə ona demişdi ki, o, buna adət etməyə başlayır. Qərribə şeymiş bu adətkərlilik. Adam nəyə adət etdiyini heç özü də bilmir.

Romeyn Heylger maraqlı tipmiş, çox maraqlı tipmiş bu qadın. Onu hələ də Romeynin zəhmi basırdı: Paddingtondakı evdə sakit, solğun görünürdü, amma məhkəmədə hönkürtü ilə ağlayıb göz yaşı töküürdü.

İndi gözlərini də yumsaydı, Heylgeri təsəvvür edə bilərdi. Ücaboylu, qeyzli, ecazkar qaməti azca əyilmiş, sağ əli də ki daim qeyri-ixtiyari açılıb-yumulurdu.

Qərribə şeymiş bu adətkərlilik. Vəkilə elə gəldi ki, Heylgerin əli ilə etdiyi jestlər onun adətidir. Lap yaxınlarda bu hərəkəti birisində müşahidə etmişdi. Bəs kim idi o? Lap yaxınlarda...

Yadına düşəndə dərinədən nəfəs aldı. Şouz Rentsdəki qadın... Sakit dayandı, başı hərləndi. Bu, mümkün olan iş deyildi, mümkün deyildi... ancaq Romeyn Heylger aktrisa idi.

Kralın vəkili yanına gəldi, əlini çiyinə qoyub təriflədi:

– Təbrik etdin? Əl-ayağı yerdən üzülmüşdü. Gedək bir yanına.

Ancaq bəstəboy vəkil onun əlini çiyindən götürdü.

Ürəyindən yalnız bir şey keçirdi: Romeyn Heylgeri üzbəüz görmək.

Çox çəkmədi ki, onu gördü, görüş yerləri isə münasib olmadı. Fikrindən keçənləri deyəndən sonra Heylger dilləndi:

– Deməli, başa düşmüsünüz. Üz-gözüm? Ah! Bu ki lap sadə şeydir, evdəki qaz piletəsinin işığı gözünüzdə düşdüyüzdən qrimimi görmürdünüz.

– Bəs nə üçün... nə üçün...

Son dəfə işlətdiyi sözləri xatırlayıb bir qədər gülümsədi:

– Niyə heç kəsdən kömək ummadan hərəkət etdim?

– Necə də düşünülüb hazırlanmış komediyaadır.

– Dostum, onu xilas etməliydim. Ərinə sadıq bir arvadın verdiyi ifadə kifayət edə bilməzdi: bu vaxt qaş düzəltdiyin yerdə vurub göz çıxararsan. Amma adamların psixologiyasına bələdəm: qoy qanun qarşısında hansı yolla olur-olsun – hədəylə, zorla, fırıldaqla məndən ifadə almağa çalışsınlar, onda bütün müsbət fikirlər dərhal müttəhimin xeyrinə olacaq.

– Bəs bir bağlama məktub?

– Yalnız biri, həqiqətən, öz yazdığım – onu necə adlandırırdınız? – qondarma iş kimi görünə bilər.

– Bəs Maks adlı adam?

– Beləsi heç vaxt olmayıb, dostum.

Mister Meyhern təhqir olunmuş tərzdə dedi:

– İndi də belə düşünürəm ki, adi istintaqla onun yaxasını bu işdən qurtarardıq.

– Risk etməyə cəsarət etmədim. Elə bilirsiniz onun günahsız olduğunu düşünmürdünüz...

– Deməli, hiss etmişdiniz bunu? Aydınadır.

Romeyn dedi:

– Əzizim, mister Meyhern, sizə hələ heç nə aydın deyil. Bircə mənə bəllidir ki, o, günahkar idi.

QƏLƏBƏ BALI ƏHVALATI

Son dərəcə təsadüfi bir hal rəsmən Belçika hərbi qüvvələrinin rəisi olan dostum Erkül Puaronun birdən-birə Staylların işinə girişməsinə səbəb oldu. Bu müvəffəqiyyəti ona o qədər böyük şöhrət gətirdi ki, Puaro özünü gələcəkdə cinayət hadisələrinin təhqiqinə həsr eləməyi qərara aldı. Somma yaxınlığında yaralandığından və şikəst olub ordundan tərxis edildikdən sonra mən biryolluq Londona, onunla qonşuluqdakı bir mənzilə köçdüm. Onun açdığı əsgər işləri barədə əlimdə səhih məlumatlar olduğundan bunlardan bir qismini seçmək və qələmə almaq fikri məni çox aludə edirdi. Bunu həyata keçirərkən, ilk növbədə, elə bir qəribə əhvalatdan başladım ki, o vaxtlar bu, camaatda böyük maraq oyatdı. Mən Qələbə balı məsələsini nəzərdə tuturam.

Bu, Puaronun fərdi iş üsulunu tam surətdə nümayiş etdirə biləcək bir əhvalat olmasa da, onun sensasiya doğurmuş cəhətləri – kübar zümrələrin tanınmış adamlarına aidliyi və mətbuat tərəfindən geniş işıqlandırılması məndə xeyli müddət belə bir qənaət yaratdı ki, Puaronun bu şücaətini dünyaya bəyan etmək lazımdır.

Gözəl bir yaz səhəri biz Puaronun otağında əyləşmişdik. Mənim çəlimsiz, səliqəli, əvvəllər heç vaxt hiss etmədiyim təşəxxüsə varmış dostum bir qədər yan tərəfə əyilmiş yumurtavari başına xüsusi görkəm verən bıqlarına təzə krem çəkmişdi. Puaronun çöhrəsində qorxusuz solğunluq var idi ki, bu heç də onun ardıcılıq və intizama olan rəğbətinə xələl gətirmirdi. Əlimdəki “Daily News monger” qəzeti sürüşüb döşəməyə düşmüşdü. Dərin xəyaldan məni Puaronun səsi ayırdı.

– Dostum, nə barədə fikirləşirsiniz?

– Sözün açığı, Qələbə balındakı müəmmalı əhvalat məni çox düşündürür, mətbuat bu barədə yazılarla doludur, – deyə mən danışıqca qəzeti barmağımla döyəclədim.

– Eləmi?

– Adam bunlara nə qədər çox baxırsa, bu faciə onu bir o qədər aludə edir, – deyə müsahibimi söhbətə cəlb elədim. – Görəsən, lord Kronşounun qatili kimdir? Doğrudanmı, Koko Kortneyin elə həmin gecə öldürülməsi təsadüfi haldır? Bu, bədbəxt hadisədirmi? Yoxsa o, özündən asılı olmadan böyük dozada kokain qəbul etmişdir?

Bir an susduqdan sonra isə dramatik tərzdə əlavə etdim:

– Mən elə hey bu sualı öz-özümə verirəm.

Əvvəlcə Puaro, sanki, mənim acığıma özünü bir qədər laqeyd göstərdi. Gözlərini pəncərəyə dikərək astaca mızıldandı:

– Heç şübhəsiz, bu təzə krem bığın dərmanıdır. – Nəzərlərimiz rastlaşdıqda isə qızgınlıqla əlavə etdi: – Tamamilə haqlısınız. Bu fikir başınıza nə cür gəlmişdir?

702

Mən ağızımı açıb bir söz demək istəyirdim ki, qapı aralandı və bizim xidmətçimiz sakit səsle inspektor Ceppin gəldiyini xəbər verdi. Biz Skotlənd-Yardın nümayəndəsi olan bu dostumuzu hərərətlə salamladıq.

– Mənim xeyrixah dostum, Cepp, – deyə Puaro səsləndi, – bizimlə görüşə sizi hansı qüvvə çəkib gətirmişdir?

– Bilirsinizmi, müsyö Puaro, – Cepp dilləndi və mənə baxıb gülümsədi. – Mənə yeni iş tapşırılıb. Sizin üslubunuzun pərəstişkarı kimi bilmək istərdim ki, həmin təhqiqatda iştirak etmək arzunuz varmı?

Əslində, Ceppin öz fərdi üslubu kamil olmadığından Puaro barəsində o, yaxşı fikirdə idi. Lakin mən başqa fikirdəyəm. Məncə, bu detektivin ən böyük istedadı bacarıqsızlıq niqabı altında gizlənmək, bununla da başqalarında mərhəmət hissi oyatmaq kimi incə bir məharətdən ibarətdir.

– Mən Qələbə balını nəzərdə tuturam, – Cepp qızgınlıqla bildirdi. – Gərək ki, siz bu işə qarışmağın əleyhinə deyəsiniz.

Puaro ani təbəssümlə üzümə nəzər saldı.

– Mənim dostum Hastinqs bu arzudadır. Elə indicə o, həmin xüsusda danışırdı. – Sonra Puaro üzünü mənə tutaraq: – *Nest-se pas, mon ami?*¹ – dedi.

– Ser, ancaq siz özünüz də bu işə qol qoymalısınız, – Cepp hörmətlə dilləndi. – Belə çətin məsələlərdə siz

¹ Elə deyilmi, dostum? (*fr.*)

detektivlər arasında papaq lələyi kimi xüsusilə seçilirsiniz. Bu əhvalat isə, həqiqətən, çox mürəkkəbdir. Ehtimala görə, hadisə barədə faktlardan xəbərdarsınız. Elədimi, müsyö Puario?

– Yalnız mətbuatda işiqləndirildiyi qədər. Jurnalistlərin çıxartdığı nəticə də, məlum olduğu kimi, çox vaxt yanlış olur. Lütfən, işi mənə təfərrüatı ilə nəql edin.

Cepp ayağını ayağının üstünə rahatca aşırıdıqdan sonra sözə başladı:

– Aləmə yayılmış bu hadisə keçən çərşənbə axşamı böyük Qələbə ziyafəti zamanı baş verib. Bu, bizlərin tez-tez düşə bildiyi adi məclis deyil, Londonun ən kübar zümrələrinin Kolossa sarayında keçirilən təmtəraqlı bir yığıncağı idi. Həmin axşam gənc lord Kronşou da öz dəstəsi ilə burada idi.

– Onun dosyesi necədir? – deyər Puario inspektorun sözünü yarımçıq kəsdi... – Demək istəyirəm ki, tərcümeyihalı barədə nə deyər bilərsiniz?

– İyirmi beş yaşlı Kronşou ailədə beşinci olmaqla teatr aləminə vurğun, hələ evlənməmiş bir gənc idi. Arada sayıe gəzirdi ki, o, Olbani teatrında işləyən miss Kortneyin adaxlısı idi. Rəfiqələri tərəfindən “Koko” təxəllüsü ilə çağırılan həmin xanım, deyilənlərə görə, çox cazibədar ledi idi.

– Onun barəsində kifayətdir. Əsas mətləbə qayıdın.

– Lord Kronşounun başının dəstəsi beş nəfər idi: amerikalı dul kişi olan əmisi çox hörmətli Yustas Beltan, missis Malleybi, gənc aktyor Kris Devidsonla arvadı və nəhayət, Koko Kortney. Ancaq siyahı bununla bitmir. Son dərəcə dəbdəbəli olan bu bal şənliyində Kronşounun dəstəsi adı Allah bilir nə olan bir italyan komediyası ilə çıxış edirdi.

– Adı “Kommedi de la art” idi, – deyər Puario mızıldandı. – Gərək biləydiniz.

– Bircə onu bilirəm ki, kostyumlar Yustas Beltanın kolleksiyasından olan kaşı fiqurlara əsasən hazırlanmışdı. Lord Kronşou təlxək Arlekini oynayırdı. Punçinello rolunda olan Beltana missis Malleybi Pulsinella cildində çox yarışdı. Devidsonlar Pyero və Pyeretta qiyafəsində idilər. Miss Kortney isə Kolombinanı ifa edirdi. Hələ şənliyin lap başlanğıcından işlərin, nədənsə, yaxşı getmədiyi aşkar bilirdi. Lord Kronşounun əhvali-ruhiyyəsi məhzun, davranışı

qəribə idi. Dəstə nahar etmək üçün bal sahiblərinin onlardan ötrü ayırdığı otağa gələndə hamı hiss etdi ki, lord və miss Kortney bir-birini danışdırmır. Qızın ağladığı və bayılma ərafəsində olduğu aşkarca nəzərə çarpırdı. Nahar çox xoşagəlməz şəraitdə keçdi. Otağı tərk edərkən bu xanım üzünü Kris Devidsona tutaraq çox yorulduğunu bildirdi. O, uca səsle evinə qədər ötürülməsini ondan xahiş etdi. Gənc aktyor əvvəlcə bir qədər tərəddüdlə lord Kronşouya baxdı, sonra isə onların hər ikisini çəkib nahar otağına saldı.

İnspektor boğazını antlayıb sözünə davam etdi:

– Lakin münaqişəni yatırtmaq üçün onun bütün səyləri səmərəsiz oldu. Odur ki həmin gənc taksi çağırtdırıb, artıq hıçırmaqda olan miss Kortneyi mənzilinə qədər müşayiət etdi. Əhvalı pozulan xanım yaranmış vəziyyətlə barışa bilmir və “Kronş hələ peşman olacaq!” – deyə təkrar edirdi. Bu yeganə işarədən biz belə ehtimal edə bilərik ki, onun ölümü təsadüfi olmamış və bunun səbəbini bir qədər əvvəl baş vermiş işlərdə axtarmaq lazımdır. Devidson onu sakitləşdirdikdən sonra Kolossa sarayına qayıtmaq üçün artıq gec olduğunu başa düşür. Odur ki Devidson özünün Çelsidə olan mənzilinə yollanır. Az sonra isə onun arvadı gəlib çıxır və əri gedəndən sonra baş vermiş dəhşətli faciəni ona danışır.

Hər ikimiz diqqətlə inspektoru dinləyirdik.

– Bal davam etdikcə lord Kronşounun əhvalı daha çox pozulurdu. O, öz dəstəsindən aralanmış və bu adamlar onu qalan vaxt ərzində yalnız arabir çətinliklə görə bilməşlər. Maskaların çıxarılacağı final mərasimi ərafəsində – gecə ikinin yarısında lordun maskasını tanıyan qardaşı kapitan Diqbi onun lojada duraraq səhnəni gözdən keçirdiyini görmüşdür. “Salam, Kronç! – o demişdir. – Düş, gəl bizlərə qoşul. Pırpızlanmış bayquş kimi nə var çıxıb orada durmusan? Üz-gözünü turşutma. Burada yaxşı kef var”. Bir an düşündükdən sonra: “Yaxşı, – deyə Kronşou cavab verir. – Məni gözlə, itirsəm, daha tapa bilməyəcəyəm”.

Cəpp siqar yandırdı.

– Bu sözlərdən sonra o, lojadan çıxır. Kapitan Diqbi öz yanında duran missis Devidsonla bərabər gözləməyə başlayır. Dəqiqələr keçir, Kronşou isə gəlib çıxmaq bilmir. Nəhayət, Diqbinin səbri tükənir. “Olmaya, bu cavan oğlan

elə bilir ki, bütün gecəni onu gözləyəcəyik?” – deyə səslənir. Bu vaxt missis Malleybi onlara qoşulur və dəstə məsələni aydınlaşdırmağa birgə səy göstərir. “Deyəsən, bu gecə onun başı lap xarab olub, – deyə qadınları valeh edən dul kişi bildirir. – Gəlin onu axtarıb tapaq”.

Cepp sıqarına daha bir qullab vurdu.

– Axtarış heç bir nəticə vermədikdə missis Malleybinin ağılına gəlir ki, Kronşou bir saat əvvəl şam etdikləri otaqda ola bilər. Odur ki həmin guşəyə yollanırlar. Burada onlar son dərəcə dəhşətli bir mənzərə ilə qarşılaşırlar. Onlar təlxək Arlekin kostyumunda olan lordu sinəsinə iri mətbəx bıçağı sancılmış vəziyyətdə döşəməyə sərilmiş görürlər.

Cepp sözünə ara verdi. Puaro isə başını tərpədərək mütəxəssisə xas olan əda ilə dedi:

– *Une belle affaire!*¹ Yəni cinayəti törədən adam heç bir iz-filan qoymayıb? Bu necə ola bilər?

– Hə-ə, – deyə inspektor davam etdi, – işin ardı sizə məlumdur. Faciə yalnız bir qətlə bitmir. Ertəsi gün bütün qəzetlər məşhur aktrisa miss Kortneyin vəfatı barədə başsağlığı və qısa nekroloq dərc edir; onun yüksək dozada kokain qəbul etdiyinə görə öldüyünü və cəsədin öz yatağında tapıldığını bildirirlər. İndi hamını düşündürən bunun qətl, yoxsa özünə qəsd olmasıdır. Onun qulluqçusu ifadə verərkən demişdir ki, miss Kortney yatmadan əvvəl daim narkotik maddə qəbul etdiyindən, belə bir səbəbdən ölümü qeyri-mümkün hesab edir. Bununla belə, biz özünə qəsd ehtimalını ağılabatan sayırıq. Onun vəfatı polisi ona görə məyus edir ki, bununla biz əvvəlki gecədə baş vermiş qətlin səbəbini öyrənmək imkanından məhrum oluruq. Amma qeyd etməliyəm ki, ziyafət yerində aşkar edilən meyitin yanında kiçik bir qutu tapılmışdır. Üzərində almaz dənəcikləri ilə “Koko” sözü yazılmış bu mücrü yarısına qədər kokainlə dolu olmuşdur. Miss Kortneyin qulluqçusu onun öz sahibəsinə məxsus olduğunu təsdiq etmiş və həmişə yanında gəzdirdiyini, daim ondan istifadə elədiyini göstərmişdir.

– Lord Kronşou da həmçinin narkotik maddələr qəbul edərdimi?

– Xeyr. Onun belə şeylərə münasibəti çox pis idi.

¹ Əcəb işdir! (*fr.*)

Puaro fikirli halda başını tərپətdi:

– Bir halda ki qutu Kronşouda olub, deməli, bu iki qətl arasında mütləq üzvi əlaqə olmalıdır.

– Deyəsən, yavaş-yavaş izə düşməyə başlayırıq, – deyə Cepp ümidlə dilləndi və cibindən xırdaca bir şey çıxarıb Puaroya uzatdı. Bu, zümrüd rəngli bahalı ipək parçadan tikilmiş qotaz idi. Kənarlarının didilib saplarının çıxması elə təəssürat bağışlayırdı ki, sanki, onu zorla qoparmışdılar.

– Biz bunu onun bərk yumulmuş barmaqlarının arasından çıxarmışıq, – deyə inspektor izah etdi.

Puaro parça qırığını dinməzəcə geri qaytardıqdan sonra soruşdu:

– Lord Kronşounun düşməni var idi?

– Yox idi. Bunu heç kəs təsdiq etmir. O, hamının nəcib təbiətli adam kimi tanıdığı oğlan idi.

– Bəs bu qətl kimə xeyir gətirir?

– Onun əmisi hörmətli Yustas Beltan titul və var-dövlət sahibidir. Ona qarşı bir-iki şübhəli fakt var. Bir neçə adam kiçik nahar otağında sözləşmə eşitmiş və mübahisə edənlərin arasında Yustas Beltanın da olduğunu görmüşdür. Bəlkə də, mətbəx bıçağı mübahisənin qızğın anında elə burada işə salınmışdır.

– Bu iş barədə cənab Beltan özü nə deyir?

– Bildirir ki, aşpazlardan biri likörün keyfiyyətli olmasına görə danlanmış, ikincisi ona salfet yaxalıq gətirmişdir. Bu, ikinin yarısında deyil, birə yaxın olmuşdur. Bilirsiniz, mərhumun qardaşı kapitan Diqbinin ifadəsində vaxt çox dəqiq göstərilmişdir. Onun Kronşou ilə danışığı və cəsədin tapılması arasında yalnız on dəqiqə keçmişdir.

– Əgər mister Beltanın Pünçinello rolunda çıxış etdiyini xatırlasaq, deməli, onun kürəyində qozbellik donqarı, yaxasında isə qırçınlı manjet olan paltarını təsəvvür etmək mümkündür.

– Mən baldakı kostyumlar barədə bir o qədər də geniş təsəvvürə malik deyiləm, – Cepp maraqla Puaroya baxaraq etiraf etdi. – Bu işdən yaxşı baş çıxara bilmədiyimi özüm də görürəm.

– Bunsuz cinayəti açmaq çox çətindir, dostum. – Puaronun səsinə istehza duyuldu. Onun yaşıl gözlərindən qəflətən mənə yaxşı tanış olan ziya saçmağa başladı.

– Həmin kiçik nahar otağında pərdə də vardı, eləmi?
– Hə, ancaq...
– Arxasında isə bir adamın güclə gizlənəcəyi boyda yer.

– Bəli, əslində, bu, camaxatan kimi bir yerdir, amma bunu nədən bildiniz? Axı siz ki heç vaxt orada olmamısınız, müsyö Puaro?

– Olmağına olmamışam, əzizim Cepp, bununla belə, həmin səhnəni, sadəcə, beynimdə canlandırıdım. Bunsuz həmin faciə inandırıcı olmazdı. Hər bir ehtimal kifayət qədər özünü doğrulda bilməlidir. Deyin görüm, həkim arxasınca adam göndərilmişdi?

– Əlbəttə, dərhal. Lakin bir şey etmək mümkün olmayıb. Ölüm, gərək ki, ani olaraq baş vermişdi.

Puaro başını səbirsizliklə tərpətdi.

– Hə, hə. Başa düşürəm. Bəs istintaq zamanı həkimdən ifadə almırsınızmi?

– Bəli, müsyö Puaro. Sizin məhz nə ilə maraqlandığınızı bilmirəm, ancaq sonradan o xatırlamışdı ki, cəsəd o gələne kimi artıq soyuyub qıç olmuşdu.

– *Aha, mon Dieu!*¹ – deyər Puaro səsləndi. – Cepp, bu barədə düşünməyə dəyər.

– Müsyö, əgər siz onun zəhərləndiyini ehtimal edirsinizsə, axı onda nəyə görə əvvəlcə onu zəhərləmiş, sonra isə köksünə bıçaq sancmışlar?

– Bu, doğrudan da, gülməlidir. – Puaro razılaşdı.

– Sizi daha nə maraqlandırır? Ürəyiniz istəsə, cəsədin tapıldığı otağı özünüz də gözdən keçirə bilərsiniz.

Puaro əlini yellədi.

– Buna ehtiyac yoxdur. Bütün dediklərinizdən mənim üçün yalnız bircə şey əhəmiyyət kəsb edir. Bu da lord Kronşounun narkotik maddə qəbuluna münasibətidir.

– Başqa heç bir şey lazım deyil?

– Bir şey də var.

– O nədir elə?

– Bal kostyumlarının tikilməsi üçün nümunə kimi istifadə olunmuş kaşı fiqurlar.

Cepp gözlərini döydü.

– Gülməli adamsınız.

¹ Allaha and olsun! (*fr.*)

– Niyə belə deyirsiniz, müsyö Puarro?

– Görürəm ki, bu saat Berkliyə – mister Beltanın yanına yollanmasaq, işlərimiz saat kimi getməyəcək.

Biz dərhal taksi tutduq. Lord Kronşou titulu almış təzə vikont evdə yox idi, lakin Ceppin xahişi ilə bizi ev sahibinin kolleksiyaları saxlanılan otağa gətirdilər. İnspektor ətrafındakılara tamaşa etdikcə ağzı açıla qalmışdı.

– Müsyö, ağılim kəsmir ki, istədiyinizi bunların arasında tapa biləsiniz.

Buxarının qarşısındakı kreslonu bir kənara çəkmiş Puarro artıq ciddi surətdə iş aparırdı. Sonra o sakitləşib dayandı və yaxınlıqdakı güzgünün alt tərəfindəki xırdaca bir rəfi gözdən keçirməyə başladı. Buradakı altı ədəd kiçik kaş fiqurdan gözlərini çəkmədiyi müddətdə nəyisə özlüyündə şərh etdi.

708

– *Les voilà!*¹ Köhnə italyan komediyası. Fikir verirsinizmi, üç cüt fiqurdan Arlekin, Kolombina, Pyero, Pyeretta nəcib ağ və yaşıl libasda, Punçinello və Pulsinella isə çəhrayı-sarı geyimdədirlər. Son dərəcə nəfis şəkildə hazırlanmış bu fiqurlardan Punçinellonun kostyumunun əsas cəhətləri olan qırçınlar, ütü yerləri, yaxalıq və hündür şlyapası aşkarca fərqlənir. Qalan donuq fiqurlar üzərində də paltarlar çox incə zövqlə işlənib.

Fiqurların yerini ehtiyatla dəyişdirdikdən sonra Puarro gözlənilmədən kənara sıçradı. Ceppin baxışlarından qeyriçənaətbəxşlik duyulsa da, aydın görünürdü ki, Puarro heç bir izahat vermək fikrində deyil. Detektiv artıq işə var qüvvəsi ilə girişmişdi. Biz evi tərk etməyə hazırlaşarkən onun sahibi gəlib çıxdı. Cepp ona müəyyən izahat verməli oldu.

Altıncı vikont Kronşou, təqribən, əlli beş yaşlarında, hərəkətlərində ətrafındakılara diqqət yetirdiyi duyulan yaraşlıq, lakin laqeyd simalı adam idi. Aşkar görünürdü ki, vaxtından əvvəl qocalmağa başlamış bu şəxsin hərəkətlərində bir qədər lənglik vardı. Nədənə, məndə ona qarşı bir anda nifrət baş qaldırdı. O, bizi kifayət qədər nəzakətlə salamladı və Puaronun bacarığı barədə çox eşitdiyini bəyan edərək hər işdə özünü bizim ixtiyarımıza verdi.

– Polisin əlindən gələni elədiyindən xəbərdaram, – Puarro bildirdi. – Amma məni qorxudan odur ki, qardaşoğlu-

¹ Budur (fr.)

nuzun faciəvi həlakının sirri heç vaxt açılmasın. İş istintaqa anlaşılmaz qalır.

– Cani tapılmayınca mən özüm də rahat ola bilməyəcəyəm.

Puaro ona çox iti nəzərlərlə baxırdı:

– Qardaşınız oğlunun sizə bəlli olan düşməni-zadı varmı?

– Xeyr, hər halda, mənə məlum deyildi. – O, bir anlığa duruxdu və davam etdi: – Əgər mənə aid ayrı sualınız olsa...

– Yalnız bircə sual, – Puaronun səsi ciddi ahəng aldı. – Kostyumlar eyniləmi bu fiqurlardan götürülmüşdür?

– Ən kiçik detallarına qədər.

– Çox sağ olun, milord. Mən ancaq bunu aydınlaşdırmaq istəyirdim. Xudahafiz.

– Bəs indi nə edəcəyik? – deyə küçədə Cepp xəbər aldı. – Özünüz bilirsiniz ki, Skotland-Yarda hesabat verməliyəm.

– Yaxşı! Sizi ləngitməyəcəyəm. Bir balaca iş də var ki, onu aydınlaşdırandan sonra...

– Sonra nə?

– İş başa çatmış hesab edəcəyik.

– Necə? Ola bilməz! Məgər siz lord Kronşounu kimin öldürdüyünü bilirsiniz?

– Şübhəsiz.

– Kimdir? Yustas Beltandırmı?

– Ah, *mon ami*¹, axı məndə bir balaca tərslik olduğunu özünüz yaxşı bilirsiniz. Sonuncu dəqiqəyə qədər işin bütün saplarını öz əlimdə tuturam. Vaxt çatanda qatili qətiyyətlə ifşa edirəm. Hələlik sənə heç kəsə etibar etmək istəmirəm. İş sizindir, amma mən onu belə bir şərtlə aparacağam ki, onu özüm bilən kimi axıra çatdırmağa imkan verəsiniz.

– Bu çox yaxşı olar, – deyə Cepp səsləndi, – ancaq işi axıra çatdırmaq mümkün olsa. Düzü, siz lap peyğəmbər kimi inamlı danışsınız.

Puaro gülümsədi.

– Yaxşı, hələlik, müsyö Puaro! Mən bir detektiv idarəsinə dəyməliyəm.

¹ Ah, dostum (*fr.*)

O, döngəni burulub gözdən itəndə Puaro yanından ötən taksiyə əl etdi.

– İndi hara gedirsiniz? – mən maraqla xəbər aldım.

– Çelsiyə, Devidsonları görməyə.

Puaro ünvanı sürücüyə bildirdi.

– Təzə lord Kronşou haqqında fikriniz necədir? – mən xəbər aldım.

– Mənim əziz dostum Hastinqs özü nə düşünür?

– Açıqı, məndə qeyri-iradi olaraq inamsızlıq əmələ gəldi.

– Elə hesab edirsinizki, “əhvalatın mənfə qəhrəmanı”dır?

– Məgər elə deyil?

– Mənə qalsa, o, bizə çox mehribanlıq göstərdi, – deyə Puaro dərinə getmək istəmədi.

– Çünki bunun səbəbi vardı!

Puaro üzümə baxdı, başını kədərlə buladı və özlüyündə nəse dodaqaltı mızıldadı.

Devidsonlar çoxmərtəbəli binanın dördüncü mərtəbəsində yaşayırdılar. Cənab Devidson özü evdə olmadığından bizi onun arvadı qarşıladı. Hər ikimizi Şərq əşyaları ilə bəzədilmiş uzunsov bir otağa gətirdilər. Buranın havası ağır və əzici idi. Xoşsima məxluq olan missis Devidson həssas adam təsiri bağışlayan və açıq-mavi gözlərinin dərinliyindəki ehtiyatlılığı dərhal duyurmayan çəlimsiz və zərif qadın idi. Onu çox gözləməli olmadıq.

Puaro bizim gəlişimizin məqsədini bildirdikdə o, başını kədərlə tərpətdi.

– Zavallı Kronç, yazıq Koko. Hər ikimiz ona elə öyrəşmişdik ki, qızcıqazın ölümü bizə bir dərd oldu. Məndən nə barədə soruşmaq istəyirsiniz? Doğrudanmı, bu faciəvi gecə haqqında hər şeyi yenidən nəql etmək lazımdır!

– İnanın, madam, mən nahaq yerə sizdə belə ağır hisslər oyatmazdım. İnspektor Cepp lazım olan hər şeyi mənə söyləmişdir. Mən ancaq həmin bal zamanı sizin geydiyiniz kostyuma baxmaq istərdim.

Xanım bir qədər təəccüblənən təhər oldu. Puaro toxtaqlıq vermiş kimi davam etdi:

– Nəzərinizə çatdırmalıyam ki, mən öz ölkəm Belçikada qəbul edilmiş sistem üzrə hərəkət edirəm. Biz cinayətin baş verdiyi şəraiti nəzərimizdə canlandıra bilməliyik. Odur ki təhqiqatda bal kostyumunun əhəmiyyəti böyükdür.

Missis Davidson hələ də tərəddüd edirdi.

– Əlbəttə, mən bəzən polisın cinayət səhnəsini yenidən canlandırması barədə eşitmişəm, – deyə o bildirdi. – Ancaq sizin naqafıl marağınız bir az təəccüb doğurur. Yaxşı, bu saat həmin geyimi gətirərəm.

O, ağ sətın və yaşıl ipəkdən çox zövqlə tikilmiş bir paltar gətirdi. Paltar yumurlanmış halda idi. Puaro onu əlinə alıb açdı, diqqətlə baxdıqdan sonra yüngül təzimlə onu sahibinə qayıtdı.

– *Merci, madame!*¹ Görürəm ki, bunun çiyindəki yaşıl qotazlardan birini ehtiyatsızcasına itirmisiniz.

– Bəli, o, bal zamanı qopub düşdü. Mən onu qaldırıb, zavallı lord Kronşouya verdim ki, saxlasın.

– Bu, şam yeməyindən sonra olmuşdur, eləmi?

– Bəli.

– Yəqin ki, faciəvi hadisədən bir qədər əvvəl.

Missis Davidsonun kədərli üzünə güclə sezilən bir həyəcan kölgəsi düşdü. O, tələsik surətdə əlavə etdi: – Yox, yox. Bundan çox əvvəl, gərək ki, şam yeməyindən azca qabaq.

– Başa düşdüm. Elə bunu bilmək istəyirdim. Daha qanınızı qaraltmayacağam. Bonjur, madam.

– *Eh bien*², – deyə evdən çıxanda mən sözə başladım.

– Yaşıl qotazın sirri indi aydın oldu.

– Necə yəni?

– Qatil məhz həmin paltardakı adam olmuşdur.

– Paltarı gözdən keçirdiyim zaman mənə fikir verdinizmi?

– Düzü, bir o qədər də yox. Niyə soruşursunuz?

– İş burasındadır ki, itirilmiş qotaz paltardan qoparılmayıb. Onu qayçı ilə kəsiblər. Bunu saplardan da görmək olar.

– Əzizim, – deyə onu dayandırdım, – iş getdikcə dolaşığa düşür.

– Əksinə, – Puaro sakit halda qeyd etdi, – getdikcə aydınlaşır.

– Müsyö Puaro, – mən yüksək səslə davam etdim, – deyəsən, bir gün mən də sizi qətlə yetirəcəyəm. Sizin hər şeyi son dərəcə sadə yolla tapa bilməyiniz özü son dərəcə mürəkkəb şeydir!

¹ Təşəkkür edirəm, xanım! (*fr.*)

² Belə (*fr.*)

– Məgər mən izahata başlayanda hər şeyin çox sadə olduğu üzə çıxmırmı?

– Hə, əslində, işin ən pis tərəfi də elə bundadır. Belə olanda həmişə adama elə gəlir ki, o özü də müəmmarı aydınlaşdırırdı.

– Əlbəttə, Hasting, əlbəttə. Bu, sizin özünüzdən də əlinizdən gələrdi. Əgər mənim istifadə etdiyim metodla getsəydiniz.

– Bu doğrudur, – mən bu mövzuda Puaronun uzun danışacağından qorxaraq tələsik razılaşdım. – Deyin görək, indi nə iş görəcəyik? Siz, həqiqətənmi, ölüm səhnəsini yenidən canlandırmaq fikrindəsiniz?

– Hələ bilmirəm. Ancaq bu, o vaxt bitəcək ki, ona təlxək Arlekin də əlavə edilsin.

Çərşənbə axşamına düşən ertəsi gün Puaro tərəfindən müəmmalı tamaşa verilməli idi. Aparılan hazırlıq məni lap marağa salmışdı. Otağın bir küncündən asılmış ağ örtük hər iki tərəfdən ağır pərdə ilə tutulmuşdu. Otağı işıqlandırmaq üçün qurğu gətirən adam bizdən sonra içəri daxil oldu. Onun ardınca isə bir dəstə teatr işçisi keçib, Puaronun səliqə ilə yığıldırılmış yataq otağında gözdən itdi.

Səkkizə az qalmış gözə o qədər də şən dəyməyən Cepp varid oldu. Mən başa düşdüm ki, rəsmi detektiv, hələlik, Puaronun planından əsla xəbərdar deyil.

– Möhtərəm inspektor, onun öz məqsədini həyata keçirməsi üçün kiçik bir tamaşa lazımdır. Ancaq bunun bizə ziyanı olmayacaq. Kələfin ucu indi onun əlindədir. Onun apardığı iş elə mənim öz ehtimalıma da uyğundur. – Bu sözləri deyərkən qeyri-iradi olaraq hiss etdim ki, Cepp əsl həqiqət barədə bir şey bilmək üçün əldən gedir. – Ancaq mən ona bu oyunu aparmaqda maneçilik törətməyəcəyəm. Qoy özü bildiyi kimi hərəkət etsin. Aha, deyəsən, iştirakçılar da gəlib.

Zati-aliləri lord ilə missis Malleybi bərabər daxil oldular. Bu xanımı mən hələ görməmişdim. Qarasaçlı, yaraşlıq qadın olan Malleybi bir qədər əsəbi hal keçirirdi. Sonra Devidsonlar varid oldu. Kris Devidsonla da mən ilk dəfəydi qarşılaşdım. Qarayanız və ucaboylu bu adam kifayət qədər xoş görkəmə və əsl aktyorlara xas incə davranış tərzinə malik idi. Puaro stulları səhnəciyin qarşısına düzdü.

Pərdəyə güclü işıq verildi. Puaro otağın işığını keçirdikdə səhnə daha parlaq və cəlbedici göründü. Alaqaranlıqda Puaronun səsi gəldi:

– Xanımlar və cənablar, xırdaca bir izahı dinləyin. Siz indi öz qarşınızdakı səhnədə altı obraz görəcəksiniz. Onların geyimi sizə tanış olmalıdır. Pyero və onun Pyerettası, məzhəkəçi Punçinello və nəcabətli Pulsinella, incə rəqslər edən gözəl Kolombina, füsunkar təlxək Arlekin!

Bu təqdimatdan sonra Puaronun azca əvvəl xatırlatdığı surətlər zahir oldular. Bir an ayaq saxlayıb, yenidən qeybə çəkildilər. Səhnəyə qaranlıq çökdü. Tamaşaçıların çoxu köks ötürdü, arada ağır bir əhvali-ruhiyyə hökm sürməyə başladı. Mənə elə gəldi ki, cinayətkar aramızdadır və Puaro elə ehtimal edir ki, tanış fiqurları görənin kimi o, huşunu itirib yıxılacaq. Bu kələk baş tutmasaydı, dostum çəşib-qalmalı, pərt olmalı idi. Lakin Puaro heç də özünü itirən adama bənzəmirdi. O, səhnənin qarşısına keçdi.

– İndi isə, möhtərəm xanımlar və cənablar, bu saat nə gördüyünüzü lütfən mənə deyin. Gəlin sizdən başlayacaq, milord.

Puaronun müraciət etdiyi centlmen bir qədər tutulan kimi oldu.

– Sizi yaxşı başa düşmədim.

– Sadəcə, burada nə gördüyünüzü deyin.

– Hm, indicə bu səhnədə görünən surətlər qədim italyan komediyasının qəhrəmanlarıdır. Biz bu paltarları... keçən gecə özümüz geymişdik.

– Keçən gecə barədə danışmağa tələsməyin, milord, – deyə Puaro işə qarışmağa tələsdi. – Gəlin ifadəninizin birinci hissəsinə diqqət yetirək. Madam, siz milord Kronşou ilə razısınızmi?

Bu sözləri dediyi müddətdə o, təmkinlə xanım Malleybiyə tərəf çevrildi.

– Hə... bəli. Əlbəttə.

– Onunla şərik olursunuzmu ki, italyan komediyasından olan surətləri görürsünüz?

– Bu nə sözdür? Bəs necə?

– Cənab Devidson, siz də bu fikirdəsinizmi?

– Bəli.

– Siz, madam?

– Hə.

– Hasting, Cepp, siz də bunu təsdiq edirsinizmi? – deyə o, bizə tərəf nəzər saldı.

Detektivin bənizi xeyli qaçmış, pişiyinki kimi yamyaşıl olan gözləri isə bir qədər solğunlaşmışdı.

– Bununla belə, siz hamınız səhv edirsiniz! Gözlərinizi sizi aldadır. Eynilə Qələbə balı gecəsində olduğu kimi. Belə bir ifadə var, eşitməmiş olmanız: “Gözlə görünən hər şeyi hələ heç də həqiqət hesab etmək olmaz”. Əslində, aqlın gözü ilə görmək lazımdır. Qafa tasının içindəkini bir balaca işlətmək belə yerdə heç də pis olmaz. Eşidin və bilin ki, Qələbə balında siz altı yox, ancaq beş surət görmüsünüz.

İşiq yenidən keçirildi. Bu dəfə yalnız fiqur əsasında tikilmiş kostyumda olan aktyor səhnəyə çıxdı. Bu, Pyero idi.

– Kimdir bu? – Puaro tələbedici ahənglə səslandı. – Pyerodurmu?

– Bəli, – deyə hamı səs-səsə verdi.

– Bir də baxın!

Həmin rolu ifa edən adam yüngül hərəkətlə özünü Pyeronun paltarından azad etdi və göz qırpımında təlxək qiyafəsinə düşdü. Həmin anda otaqdan inilti səsi və stul tappıltısı gəldi.

– Lənətə gələsiniz, – deyə Devidsonun boğazından xırıltı qopdu. – Bu, sizin sarsaq beyninizə haradan gəldi?

Sonra əl qandalının cingiltisi və soyuqqanlı Ceppin rəsmi səsi eşidildi:

– Kristofer Devidson, siz Kronşounun qətlinə ittiham edilir və həbs olunursunuz. Yalandan özünü bəraət qazandıрмаğa cəhd göstərsəniz, cinayətinizi bir qədər də ağırlaşdırmış olacaqsınız.

On beş dəqiqədən sonra Puaro nahar masası arxasında əyləşib qonaqpərvər təbəssümlə gülümsəyir, dalbald üzərinə yağan suallara səbirlə cavab verirdi.

– Bütün bunlar olduqca sadədir. Yaşıl qotazın tapılması məndə dərhal belə bir ehtimal doğurdu ki, onu qatilin bal geyimindən qoparmışlar. Mətbəx bıçağını insan köksünə belə möhkəm saplamaq üçün böyük fiziki qüvvə tələb edildiyindən mən dərhal öz şübhəmi Pyerettadan Pyeroya yönəltdim. Lakin Pyero qətl baş verəndən iki saat əvvəl

balı tərək etmişdi. Odur ki bu adam ya sonra yenidən bal məclisinə qayıdıb lordu qətlə yetirmiş, ya da ki, sadəcə, onu öldürüb getmişdi. Məgər bu, mümkün deyildimi? Ziyafət naharından sonra lord Kronşounu kim görmüşdü? Yalnız missis Devidson. Onun ifadəsinin doğruluğuna mən lap əvvəldən inanmadım. Bu, yəqin, ona görə uydurulmuşdu ki, qətl anında o, öz bal geyimindən qoparılmış qotazı öz kostyumundan kəsdiyi qotazla əvəz etməli olmuşdu. Təlxək Arlekinin gecə ikinin yarısında lojada görünməsi də qondarma iş idi. Əvvəlcə bir müddət mən cənab Beltanın da cinayətdə müqəssir ola biləcəyini ehtimal etdim. Lakin onun mürəkkəb formalı kostyumu ilə eyni zamanda həm Puncinello və həm də təlxək Arlekin rolunu ifa etmək tamamilə qeyri-mümkün idi. Digər bir tərəfdən, öldürülmüş adamlar bir boyda olan, sənəti isə aktyorluq olan bir kəsin əlində belə bir iş çox asan olmalı idi.

Ancaq məni bir məsələ narahat edirdi. Şübhəsiz ki, mərhumun iki saat, yoxsa on dəqiqə bundan əvvəl öldürüldüyünü müəyyənləşdirərkən həkim səhvə yol verə bilməzdi. Axı insan cəsədi ölüm anından keçən hər saat ərzində bir qayda olaraq bir neçə dərəcə soyuyur. Həkim yalnız bal iştirakçılarının sözlünə əsasən ölümün, guya, on dəqiqə əvvəl baş verdiyini öz şərhində yazmışdır. Halbuki həmin vaxtda meyitin əl-ayağı soyumuş olub.

Beləliklə, hər şey mənim qətl barədə olan fərziyyəmi təsdiq edir. Devidson, əslində, lord Kronşounu şam yeməyindən dərhal sonra öldürmüşdür. Onun özünü nahar otağına salmasını görənlər olmuşdur. Sonra o, miss Kortneyi evlərinə ötürməyə getmiş, içəri girib onu sakitləşdirmək əvəzinə tələsik geri – Kolossa sarayına cummuş və bu dəfə orada Pyero cildində deyil, Arlekin libasında görünmüşdür. Bundan ötrü ona bal kostyumunda cüzi dəyişikliklər etmək kifayət olmuşdur.

Mərhum vikontun Puaroya diqqətlə qulaq asan əmisini başını irəli uzatmışdı. Onun gözlərində mütəəssirlik ifadəsi duyulurdu.

– Əgər bu belədirsə, bal məclisinə o, öz qurbanını öldürmək üçün hazırlaşmış gəlmiş. Lənət şeytana, axı cinayət hansı məqsədlə işlənmişdi? Düzü, mən qətlin səbəbini dərk edə bilmirəm, – o, fikirli halda qeyd etdi.

– Hə-ə. Burada biz ikinci faciəyə keçirik ki, bu da xanım Kortney ilə əlaqədardır. İşdə sadə bir düyün olsa da, o, hamının nəzərindən qaçmışdır. Miss Kortney kokaindən zəhərlənmə nəticəsində ölmüşdür. Lakin onun qəbul etdiyi narkotik qutusu lord Kronşounun meyiti yanında tapılmışdır. Elə isə qız narkotik maddəni haradan əldə etmişdir? Yalnız bir adam onu tiryəklə təmin edə bilərdi. Bu, Devidson idi. Bu da hər şeyi izah edir. Devidsonla gənc qızın aralarında naməhrəm dostluq münasibəti olubmuş, odur ki Koko Kortneyi evə məhz Devidson ötürmüşdür. Narkotikə qarşı fanatikcəsinə pis münasibətdə olan lord Kronşou isə nişanlısının bu işə aludəliyini qəflətən aşkara çıxarmış və kokainlə Kokonu məhz Devidsonun təchiz etdiyini başa düşmüşdür. Şübhəsiz, Devidson bunu boynuna almamış, lakin lord Kronşou sakitləşməyərək əsl həqiqəti bal zamanı xanım Kortneyin özünü sorğu-suala tutmaqla öyrənmək qərarına gəlmişdir. Məlumdur ki, vikont qızın günahından keçə bilərdi. Ancaq dolanacağını əsasən narkotik alverindən çıxaran Devidson isə əfv olunacağına heç cür bel bağlaya bilməzdi. İfşa olunmaq və təqib edilmək təhlükəsi başının üstünü almış bu adam elə bal zamanı hansı yolla olursa olsun Kronşounun bu barədə susmasına nail olmağı qət edir.

– Belə çıxır ki, Kokonun ölümü təsadüfi hadisədir?

– Elə bilirəm ki, Devidsonun bacarıqla düzəltdiyi “təsədüf”dür. Gənc qadın Kronşounun əlindən bərk yanıqlı idi. Onu danlaması, sonra isə tiryək qutusunu əlindən almasına görə qız “çoxbilmiş Kronşounun acığına” adi dozaya nisbətən Devidsonun verdiyi daha irihəcmli narkotik qəbul etmişdir.

– Olarmı mən də bir şey soruşum, – deyə söhbətə müdaxilə etdim. – Camaxatan və pərdə barədə siz haradan bildiniz?

– Bu ki asan bir işdir. Xörəkpaylayanlar balaca otağa tez-tez girib-çıxırdılar. Cəsədi gizlətmək üçün otaqda mütləq bir yer olmalı idi. Mən arxasında boşluq olan pərdəni dərhal ağılıma gətirdim. Devidson meyiti əlüstü sürüyüb ora salmış və yalnız xeyli sonra cinayət işlədiyi otağa qayıtmış və sarayı birdəfəlik tərک etməzdən əvvəl onu dartıb üzə çıxarmışdır. Bu, onun ən böyük fərasəti olmuşdur. Ümmiyyətlə, qatil çox zirək adamdır.

Bu sözləri dediyi zaman onun yaşıl gözlərində, sanki, bunları oxudum: “Ancaq Erkül Puaronu xamlayacaq dərəcədə yox!”

Aqata Kristi

Seçilmiş əsərləri

MÜNDƏRİCAT

Məşhur detektiv ustası 5

718

ROMANLAR

“Şərq ekspresi”ndə qətl (*tərc. R.Qaraca*) 11

Beş donuz balası (*tərc. R.Qaraca*) 207

Rocer Ekroydun qətli (*tərc. N.Cəfərov*) 405

HEKAYƏLƏR

Qatardakı qız (*tərc. M.Salur*) 594

Vəsiyyətnamə haradadır? (*tərc. K.Nağıyev*) 613

Misir sərdabəsinin sirri (*tərc. Q.Əhmədov*) 627

Krit öküzü (*tərc. Q.Əhmədov*) 644

Kədərli ledi (*tərc. Q.Əhmədov*) 670

Şahid (*tərc. K.Nağıyev*) 680

Qələbə balı əhvalatı (*tərc. Q.Əhmədov*) 701

**Aqata
Kristi**

MÜASİR DÜNYA ƏDƏBİYYATI

Aqata Kristi. Seçilmiş əsərləri.

Çapa imzalanmışdır 14.03.2010. Format 60×84 ¹/₁₆. Ofset çap üsulu.
Fiziki çap vərəqi 45. Sifariş 61. Tiraj 7000.

“Şərq-Qərb” Nəşriyyat evinin mətbəəsində çap olunmuşdur.
AZ1123, Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17.
Tel.: (+994 12) 374 83 43; 370 68 03
Faks: (+994 12) 370 18 49; 370 68 03
e-mail: info@eastwest.az
www.eastwest.az